

مرکز تحقیقات اسلامی

اصفهان

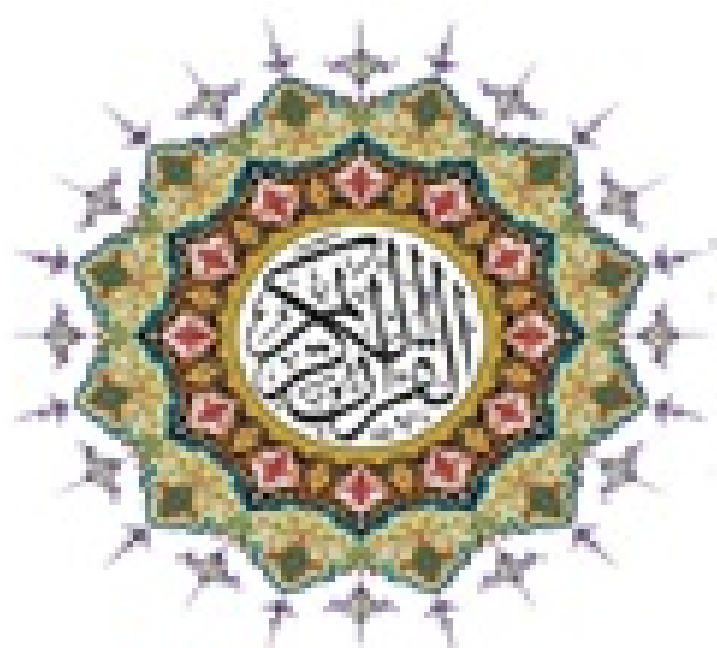
گامی

عزیزان
علیهم الصلوات
والتحیات

www.ghaemiyeh.com
www.ghaemiyeh.org
www.ghaemiyeh.net
www.ghaemiyeh.ir

علم مفاهیم شناسی در قرآن

جلد ۴۸

رسول ملکیان اصفهانی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

علم مفاهيم شناسي در قرآن سري جديد جلد 48

نويسنده:

رسول ملكيان اصفهاني

ناشر چاپي:

مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان

ناشر دیجیتالی:

مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان

فهرست

۵	فهرست
۴۷	علم مفاهیم شناسی در قرآن سری جدید جلد ۴۸
۴۷	مشخصات کتاب
۴۷	۱- دشنام
۴۷	۱- آثار دشنام به کافران
۴۷	۲- آثار روانی دشنام
۴۷	۳- اجتناب از دشنام به بتها
۴۹	۴- احکام دشنام
۴۹	۵- حرمت دشنام
۴۹	۶- دشنام با کلمه راعنا
۴۹	۷- دشنام به اولیاء الله
۵۱	۸- دشنام به خدا
۵۱	۹- دشنام به دشمنان خدا
۵۳	۱۰- دشنام به کافران
۵۳	۱۱- دشنام به متقین
۵۳	۱۲- دشنام به معبودان باطل
۵۳	۱۳- دشنام به مقدسات کافران
۵۵	۱۴- دشنام به نوح(ع)
۵۵	۱۵- دشنام جایز
۵۵	۱۶- دشنام حرام
۵۶	۱۷- دشنام در بهشت
۵۷	۱۸- دشنام در قیامت
۵۷	۱۹- دشنام در یهود
۵۷	۲۰- دشنام دهندگان به قرآن

۵۹	۲۱- دشنام دهندگان به محمد(صلی الله علیه و آله)
۵۹	۲۲- زشتی دشنام
۵۹	۲۳- سرزنش دشنام
۵۹	۲۴- سرزنش دشنام به قرآن
۶۱	۲۵- عذاب اخروی دشنام دهندگان به قرآن
۶۱	۲۶- عذاب اخروی دشنام دهندگان به محمد(صلی الله علیه و آله)
۶۱	۲۷- علم اهمیت اجتناب از دشنام
۶۱	۲۸- محرومیت دشنام دهندگان به قرآن
۶۳	۲۹- محرومیت دشنام دهندگان به محمد(صلی الله علیه و آله)
۶۳	۳۰- ناپسندی دشنام
۶۴	۲- دعا
۶۴	۱- دعا
۶۷	۲- آثار اجتماعی دعا
۶۷	۳- آثار اخلاص در دعا
۶۸	۴- آثار التزام به دعا
۶۹	۵- آثار امیدواری در دعا
۶۹	۶- آثار تداوم دعا
۶۹	۷- آثار ترک دعا
۷۱	۸- آثار دعا
۹۱	۹- آثار دعای خالصانه
۹۱	۱۰- آثار دعا
۹۳	۱۱- آداب دعا
۱۲۱	۱۲- آهسته گویی در دعا
۱۲۱	۱۳- اجابت دعا
۱۳۰	۱۴- اجابت دعا در جهاد
۱۳۱	۱۵- اجابت دعا در قیامت

- ۱۳۱ ۱۶- اجابت دعای خالصانه
- ۱۳۱ ۱۷- اجابت کننده دعا
- ۱۳۲ ۱۸- احکام دعا
- ۱۳۳ ۱۹- اخلاص در دعا
- ۱۳۷ ۲۰- ارزش دعا
- ۱۳۹ ۲۱- ارزش دعا برای دیگران
- ۱۳۹ ۲۲- ارزش دعا برای فرزند
- ۱۴۱ ۲۳- استجاب دعا
- ۱۴۱ ۲۴- استغفار در دعا
- ۱۴۲ ۲۵- استقامت در دعا
- ۱۴۳ ۲۶- استقامت و دعا
- ۱۴۳ ۲۷- اسما و صفات در دعا
- ۱۴۵ ۲۸- اصرار در دعا
- ۱۴۵ ۲۹- اظهار ضعف در دعا
- ۱۴۵ ۳۰- اعتدال در دعا
- ۱۴۷ ۳۱- اعتدال صدا در دعا
- ۱۴۷ ۳۲- التجا در دعا
- ۱۴۹ ۳۳- امیدواری به اجابت دعا
- ۱۴۹ ۳۴- امیدواری در دعا
- ۱۵۳ ۳۵- انگیزه اهل دعا
- ۱۵۳ ۳۶- انگیزه دعا
- ۱۵۳ ۳۷- اولویتها در دعا
- ۱۵۳ ۳۸- اهتمام ابراهیم(ع) بر دعا
- ۱۵۵ ۳۹- اهمیت اخلاص در دعا
- ۱۵۵ ۴۰- اهمیت دعا
- ۱۶۱ ۴۱- اهمیت دعا برای فرزند

- ۴۲- اهمیت دعا در شب ۱۶۳
- ۴۳- ایمان اجابت دعا ۱۶۳
- ۴۴- بلندکردن دستها در دعا ۱۶۳
- ۴۵- بنی اسرائیل و دعا ۱۶۳
- ۴۶- بیان حاجت در دعا ۱۶۴
- ۴۷- پاداش دعا ۱۶۵
- ۴۸- پاداش دعا برای مؤمنان ۱۶۵
- ۴۹- ترس در دعا ۱۶۵
- ۵۰- ترک دعای بیجا ۱۶۷
- ۵۱- تسبیح خدا در دعا ۱۶۷
- ۵۲- تشویق به دعا ۱۶۹
- ۵۳- تضرع در دعا ۱۷۰
- ۵۴- تعلیم دعا ۱۷۱
- ۵۵- تعلیم دعا به محمد(صلی الله علیه و آله) ۱۷۳
- ۵۶- تعلیم دعا به نوح(ع) ۱۷۳
- ۵۷- تناسب دعا با نیاز ۱۷۳
- ۵۸- توسل در دعا ۱۷۴
- ۵۹- توصیه به دعا ۱۷۵
- ۶۰- توصیه دعا به محمد(صلی الله علیه و آله) ۱۷۷
- ۶۱- تهلیل در دعا ۱۷۷
- ۶۲- حقانیت دعا ۱۷۷
- ۶۳- حقیقت دعا ۱۷۹
- ۶۴- حمد خدا در دعا ۱۷۹
- ۶۵- حمد در دعا ۱۸۱
- ۶۶- خدا و دعا ۱۸۱
- ۶۷- خشوع در دعا ۱۸۱

- ۶۸- خضوع در دعا ۱۸۳
- ۶۹- درخواست دعا از انبیا ۱۸۳
- ۷۰- دعا با لغو ۱۸۳
- ۷۱- دعا بر فرزندان ۱۸۳
- ۷۲- دعا برای ازدیاد علم ۱۸۵
- ۷۳- دعا برای انفاقگران ۱۸۵
- ۷۴- دعا برای تائبان ۱۸۵
- ۷۵- دعا برای توفیق فرزند ۱۸۵
- ۷۶- دعا برای حل مشکلات ۱۸۷
- ۷۷- دعا برای خانواده ۱۸۷
- ۷۸- دعا برای خدمتگزاران دینی ۱۸۷
- ۷۹- دعا برای خطاکاران ۱۸۹
- ۸۰- دعا برای دیگران ۱۸۹
- ۸۱- دعا برای رحمت ۱۸۹
- ۸۲- دعا برای زکات دهنده ۱۹۱
- ۸۳- دعا برای زن ۱۹۱
- ۸۴- دعا برای صالحان ۱۹۱
- ۸۵- دعا برای عمل به تکلیف ۱۹۳
- ۸۶- دعا برای فرزند ۱۹۳
- ۸۷- دعا برای گناهکاران پشیمان ۱۹۶
- ۸۸- دعا برای محمد(صلی الله علیه و آله) ۱۹۷
- ۸۹- دعا برای مربی ۱۹۷
- ۹۰- دعا برای مردگان ۱۹۷
- ۹۱- دعا برای مردم ۱۹۸
- ۹۲- دعا برای مؤمنان ۱۹۹
- ۹۳- دعا برای نجات ۲۰۱

- ۲۰۱ - ۹۴- دعا برای نجات مؤمنان
- ۲۰۲ - ۹۵- دعا برای والدین
- ۲۰۵ - ۹۶- دعا برای هدایت
- ۲۰۵ - ۹۷- دعا برای همسر
- ۲۰۵ - ۹۸- دعا به مؤمنان
- ۲۰۵ - ۹۹- دعا در آسایش
- ۲۰۶ - ۱۰۰- دعا در اضطرار
- ۲۰۷ - ۱۰۱- دعا در اوقات فراغت
- ۲۰۷ - ۱۰۲- دعا در بارداری
- ۲۰۹ - ۱۰۳- دعا در جهاد
- ۲۰۹ - ۱۰۴- دعا در حج
- ۲۱۱ - ۱۰۵- دعا در رفاه
- ۲۱۱ - ۱۰۶- دعا در سختی
- ۲۱۴ - ۱۰۷- دعا در سختی ها
- ۲۱۵ - ۱۰۸- دعا در شب
- ۲۱۵ - ۱۰۹- دعا در صبح
- ۲۱۷ - ۱۱۰- دعا در عصر
- ۲۱۷ - ۱۱۱- دعا در ماه رمضان
- ۲۱۸ - ۱۱۲- دعا در ماه محرم
- ۲۱۹ - ۱۱۳- دعا در مبارزه
- ۲۱۹ - ۱۱۴- دعا در مسجد
- ۲۱۹ - ۱۱۵- دعا در مصیبت
- ۲۲۱ - ۱۱۶- دعا در نماز
- ۲۲۱ - ۱۱۷- دعا در نماز شب
- ۲۲۳ - ۱۱۸- دعا در نماز نافله
- ۲۲۳ - ۱۱۹- دعا و تلاش

- ۱۲۰- دعا و عمل ۲۲۳
- ۱۲۱- دعا و قضای خدا ۲۲۳
- ۱۲۲- دعا هنگام درماندگی ۲۲۵
- ۱۲۳- دعا هنگام سختی ۲۲۵
- ۱۲۴- دعا هنگام طوفان دریا ۲۲۵
- ۱۲۵- دعای آشکار ۲۲۵
- ۱۲۶- دعای ارزشمند ۲۲۷
- ۱۲۷- دعای بیجا ۲۲۷
- ۱۲۸- دعای پسندیده ۲۲۷
- ۱۲۹- دعای پنهانی ۲۲۹
- ۱۳۰- دعای خاضعانه ۲۳۱
- ۱۳۱- دعای خالصانه ۲۳۱
- ۱۳۲- دعای رفع عذاب ۲۳۱
- ۱۳۳- دعای روزی ۲۳۳
- ۱۳۴- دعای کمبود آب ۲۳۳
- ۱۳۵- دعای مردود ۲۳۳
- ۱۳۶- دعای ناپسند ۲۳۳
- ۱۳۷- دعای نجات از ظالمان ۲۳۵
- ۱۳۸- دعای نجات از ظلم ۲۳۵
- ۱۳۹- دعای نجات از کافران ۲۳۵
- ۱۴۰- دعای هجرت ۲۳۵
- ۱۴۱- دعوت به دعا ۲۳۷
- ۱۴۲- دنیاطلبی در دعا ۲۳۷
- ۱۴۳- ذکر با دعا ۲۳۹
- ۱۴۴- ذکر خدا در دعا ۲۳۹
- ۱۴۵- ذکر در دعا ۲۳۹

- ۱۴۶- ربوبیت خدا در دعا ۲۴۰
- ۱۴۷- زمان در اجابت دعا ۲۴۱
- ۱۴۸- زمان دعا ۲۴۱
- ۱۴۹- زمینه اجابت دعا ۲۴۲
- ۱۵۰- زمینه دعا ۲۴۸
- ۱۵۱- زمینه های دعا ۲۵۷
- ۱۵۲- سازندگی دعا ۲۵۷
- ۱۵۳- سرزنش ترک دعا ۲۵۷
- ۱۵۴- شرایط اجابت دعا ۲۵۷
- ۱۵۵- شرایط تأثیر دعا ۲۶۱
- ۱۵۶- شرایط دعا ۲۶۳
- ۱۵۷- صفات خدا در دعا ۲۶۳
- ۱۵۸- عوامل اجابت دعا ۲۶۵
- ۱۵۹- عوامل دعا ۲۶۷
- ۱۶۰- عوامل مؤثر در دعا ۲۶۷
- ۱۶۱- فریاد در دعا ۲۶۷
- ۱۶۲- فضیلت دعا ۲۶۹
- ۱۶۳- فلسفه دعا ۲۷۰
- ۱۶۴- کافران مکه و دعا ۲۷۱
- ۱۶۵- کیفر ترک دعا ۲۷۱
- ۱۶۶- محمد(صلی الله علیه و آله) و دعا بر منافقان ۲۷۱
- ۱۶۷- معبودان باطل و اجابت دعا ۲۷۱
- ۱۶۸- منشأ اجابت دعا ۲۷۳
- ۱۶۹- موانع اجابت دعا ۲۷۵
- ۱۷۰- موجبات اجابت دعا ۲۷۷
- ۱۷۱- موجبات دعا ۲۷۷

۲۷۷	۱۷۲- نقش دعا
۲۷۹	۱۷۳- نقش زمان در دعا
۲۷۹	۱۷۴- نهی از دعا بر منافقان
۲۷۹	۱۷۵- نیاز به دعا
۲۸۱	۱۷۶- وعده اجابت دعا
۲۸۱	۱۷۷- وقت دعا
۲۸۴	۳- دعوت
۲۸۴	۱- دعوت
۲۸۴	۲- آثار دعوت ابراهیم(ع)
۲۸۵	۳- آثار دعوت به اجتناب از
۲۸۵	۴- آثار دعوت به توحید
۲۸۵	۵- آثار دعوت به توحید عبادی
۲۸۵	۶- آثار دعوت به خیر
۲۸۷	۷- آثار دعوت به دین
۲۸۷	۸- آثار دعوت به شرک ستیزی
۲۸۷	۹- آثار دعوت به کفر
۲۸۹	۱۰- آثار دعوت محمد(صلی الله علیه و آله)
۲۸۹	۱۱- آثار دعوت نوح(ع)
۲۸۹	۱۲- آغاز دعوت محمد(صلی الله علیه و آله)
۲۸۹	۱۳- اجابت دعوت انبیا
۲۹۱	۱۴- اجابت دعوت خدا
۲۹۱	۱۵- اجابت دعوت شیطان
۲۹۲	۱۶- اجابت دعوت عیسی(ع)
۲۹۳	۱۷- اجابت دعوت محمد(صلی الله علیه و آله)
۲۹۳	۱۸- اجتناب از دعوت به قرآن
۲۹۳	۱۹- ارزش دعوت به توحید

- ۲۰- ارزش دعوت به دین ۲۹۳
- ۲۱- اشراف فرعون و دعوت موسی(ع) ۲۹۵
- ۲۲- اشراف فرعون و دعوت هارون(ع) ۲۹۵
- ۲۳- اصول دعوت محمد(صلی الله علیه و آله) ۲۹۵
- ۲۴- اعراض از دعوت محمد(صلی الله علیه و آله) ۲۹۵
- ۲۵- امت ها و دعوت انبیا ۲۹۷
- ۲۶- اولین دعوت نوح(ع) ۲۹۷
- ۲۷- اولین دعوت هود(ع) ۲۹۸
- ۲۸- اهداف دعوت نوح(ع) ۲۹۹
- ۲۹- اهل مکه و دعوت محمد(صلی الله علیه و آله) ۲۹۹
- ۳۰- اهمیت اجابت دعوت خدا ۲۹۹
- ۳۱- اهمیت دعوت به اسلام ۲۹۹
- ۳۲- اهمیت دعوت به تقوا ۳۰۱
- ۳۳- اهمیت دعوت به توحید ۳۰۱
- ۳۴- اهمیت دعوت به توحید ربوبی ۳۰۳
- ۳۵- اهمیت دعوت به توحید عبادی ۳۰۳
- ۳۶- اهمیت دعوت به خدا ۳۰۴
- ۳۷- اهمیت دعوت به خدا شناسی ۳۰۵
- ۳۸- اهمیت دعوت عملی ۳۰۵
- ۳۹- اهمیت دعوت محمد(صلی الله علیه و آله) ۳۰۵
- ۴۰- اهمیت قبول دعوت محمد(صلی الله علیه و آله) ۳۰۷
- ۴۱- برهان در دعوت ۳۰۷
- ۴۲- برهان در دعوت به توحید ۳۰۷
- ۴۳- بی اعتنایی به دعوت محمد(صلی الله علیه و آله) ۳۰۸
- ۴۴- پاداش دعوت به حق ۳۰۹
- ۴۵- پاداش دعوت به خیر ۳۰۹

- ۴۶- پذیرش دعوت انبیا ۳۰۹
- ۴۷- پذیرش دعوت خدا ۳۱۱
- ۴۸- پذیرش دعوت محمد(صلی الله علیه و آله) ۳۱۱
- ۴۹- تأکید بر مشترکات در دعوت ۳۱۲
- ۵۰- تداوم دعوت نوح(ع) ۳۱۳
- ۵۱- ترک دعوت به توحید ۳۱۳
- ۵۲- ترک دعوت به خیر ۳۱۳
- ۵۳- جادوگران فرعون و دعوت موسی(ع) ۳۱۵
- ۵۴- جادوگران فرعون و دعوت هارون(ع) ۳۱۵
- ۵۵- حقانیت دعوت انبیا ۳۱۵
- ۵۶- حقانیت دعوت عیسی(ع) ۳۱۵
- ۵۷- حکمت در دعوت ۳۱۷
- ۵۸- دعوت آتش جهنم ۳۱۷
- ۵۹- دعوت آشکار ۳۱۷
- ۶۰- دعوت آشکار نوح(ع) ۳۱۹
- ۶۱- دعوت ابراهیم(ع) ۳۱۹
- ۶۲- دعوت اخروی از امت ها ۳۱۹
- ۶۳- دعوت ادیان آسمانی ۳۲۰
- ۶۴- دعوت از آزر ۳۲۱
- ۶۵- دعوت از ابراهیم(ع) ۳۲۱
- ۶۶- فنظر نظره فی النجوم ۳۲۱
- ۶۷- دعوت از اشراف ۳۲۳
- ۶۸- دعوت از اشراف قوم سبأ ۳۲۳
- ۶۹- دعوت از اصحاب ایکه ۳۲۳
- ۷۰- دعوت از اقوام پیشین ۳۲۵
- ۷۱- دعوت از انسان ها ۳۲۵

- ۳۲۷ ۷۲- دعوت از اهل انطاکیه
- ۳۲۹ ۷۳- دعوت از اهل کتاب
- ۳۲۹ ۷۴- دعوت از اهل مدین
- ۳۳۱ ۷۵- دعوت از اهل مکه
- ۳۳۳ ۷۶- دعوت از برادران یوسف
- ۳۳۳ ۷۷- دعوت از بندگان خدا
- ۳۳۳ ۷۸- دعوت از بنی اسرائیل
- ۳۳۵ ۷۹- دعوت از بنیامین
- ۳۳۵ ۸۰- دعوت از پسر نوح(ع)
- ۳۳۵ ۸۱- دعوت از پیروان شیطان
- ۳۳۷ ۸۲- دعوت از پیروان نوح(ع)
- ۳۳۷ ۸۳- دعوت از ثروت اندوزان
- ۳۳۷ ۸۴- دعوت از جادوگران فرعون
- ۳۳۹ ۸۵- دعوت از جن
- ۳۳۹ ۸۶- دعوت از حق ناپذیران
- ۳۳۹ ۸۷- دعوت از حواریون
- ۳۳۹ ۸۸- دعوت از خانواده نوح(ع)
- ۳۴۱ ۸۹- دعوت از خیرگان امت ها
- ۳۴۱ ۹۰- دعوت از خویشاوندان اسماعیل(ع)
- ۳۴۱ ۹۱- دعوت از دشمنان اسلام
- ۳۴۱ ۹۲- دعوت از زنان اشراف مصر
- ۳۴۳ ۹۳- دعوت از صاحبان نفس راضیه
- ۳۴۳ ۹۴- دعوت از صاحبان نفس مرضیه
- ۳۴۴ ۹۵- دعوت از صاحبان نفس مطمئنه
- ۳۴۵ ۹۶- دعوت از فراریان غزوه حنین
- ۳۴۶ ۹۷- دعوت از فرعون

- ۳۴۷ ----- ۹۸- دعوت از فرعونیان
- ۳۴۹ ----- ۹۹- دعوت از قاتلان مؤمنان
- ۳۵۰ ----- ۱۰۰- دعوت از قوم ابراهیم
- ۳۵۱ ----- ۱۰۱- دعوت از قوم الیاس
- ۳۵۱ ----- ۱۰۲- دعوت از قوم ثمود
- ۳۵۵ ----- ۱۰۳- دعوت از قوم عاد
- ۳۵۷ ----- ۱۰۴- دعوت از قوم لوط
- ۳۵۹ ----- ۱۰۵- دعوت از قوم نوح
- ۳۶۳ ----- ۱۰۶- دعوت از کافران
- ۳۶۷ ----- ۱۰۷- دعوت از کافران پیرو
- ۳۶۷ ----- ۱۰۸- دعوت از کافران صدراسلام
- ۳۶۷ ----- ۱۰۹- دعوت از گمراهان
- ۳۶۹ ----- ۱۱۰- دعوت از گناهکاران
- ۳۶۹ ----- ۱۱۱- دعوت از متخلفان مسافرت به حدیبیه
- ۳۷۰ ----- ۱۱۲- دعوت از متقین
- ۳۷۱ ----- ۱۱۳- دعوت از مجادله گران
- ۳۷۳ ----- ۱۱۴- دعوت از محمد(صلی الله علیه و آله)
- ۳۷۵ ----- ۱۱۵- دعوت از مرتد
- ۳۷۵ ----- ۱۱۶- دعوت از مردم
- ۳۷۵ ----- ۱۱۷- دعوت از مردم صدر اسلام
- ۳۷۷ ----- ۱۱۸- دعوت از مسلمانان
- ۳۷۷ ----- ۱۱۹- دعوت از مسلمانان صدر اسلام
- ۳۷۷ ----- ۱۲۰- دعوت از مسیحیان
- ۳۷۷ ----- ۱۲۱- دعوت از مشرکان
- ۳۸۲ ----- ۱۲۲- دعوت از مشرکان پیرو
- ۳۸۲ ----- ۱۲۳- دعوت از مشرکان مکه

- ۳۸۵ ۱۲۴- دعوت از مکذبان قرآن
- ۳۸۵ ۱۲۵- دعوت از مکذبان معاد
- ۳۸۶ ۱۲۶- دعوت از ملکه سبا
- ۳۸۷ ۱۲۷- دعوت از منافقان
- ۳۸۷ ۱۲۸- دعوت از منافقان به ایمان
- ۳۸۸ ۱۲۹- دعوت از منافقان توطئه گر
- ۳۸۹ ۱۳۰- دعوت از منافقان صدراسلام
- ۳۸۹ ۱۳۱- دعوت از منافقان مرتد
- ۳۸۹ ۱۳۲- دعوت از موسی(ع)
- ۳۹۱ ۱۳۳- دعوت از مؤمن آل فرعون
- ۳۹۲ ۱۳۴- دعوت از مؤمنان
- ۳۹۷ ۱۳۵- دعوت از همبندان یوسف(ع)
- ۳۹۷ ۱۳۶- دعوت از همسران متقین
- ۳۹۷ ۱۳۷- دعوت از همسران محمد(صلی الله علیه و آله)
- ۳۹۷ ۱۳۸- دعوت از یوسف(ع)
- ۳۹۹ ۱۳۹- دعوت از یهود
- ۴۰۱ ۱۴۰- دعوت از مردم دوران داود(ع)
- ۴۰۱ ۱۴۱- دعوت اسماعیل(ع)
- ۴۰۱ ۱۴۲- دعوت امت ها
- ۴۰۱ ۱۴۳- دعوت انبیا
- ۴۰۸ ۱۴۴- دعوت انبیا و اخلاالگران
- ۴۰۹ ۱۴۵- دعوت انبیای انطاکیه
- ۴۰۹ ۱۴۶- دعوت انبیای بنی اسرائیل
- ۴۰۹ ۱۴۷- دعوت بنی اسرائیل
- ۴۱۱ ۱۴۸- دعوت به آخرت
- ۴۱۱ ۱۴۹- دعوت به آرامش

- ۴۱۱ ۱۵۰- دعوت به اتحاد
- ۴۱۳ ۱۵۱- دعوت به اجابت خدا
- ۴۱۳ ۱۵۲- دعوت به اجتناب از شرک
- ۴۱۵ ۱۵۳- دعوت به اجتناب از کفر
- ۴۱۵ ۱۵۴- دعوت به احسان
- ۴۱۷ ۱۵۵- دعوت به اخلاص
- ۴۱۷ ۱۵۶- دعوت به ادای زکات
- ۴۱۹ ۱۵۷- دعوت به ارتداد
- ۴۱۹ ۱۵۸- دعوت به استغفار
- ۴۲۱ ۱۵۹- دعوت به استقامت
- ۴۲۱ ۱۶۰- دعوت به استهزای معجزه
- ۴۲۳ ۱۶۱- دعوت به اسلام
- ۴۲۶ ۱۶۲- دعوت به اصلاح
- ۴۲۷ ۱۶۳- دعوت به اطاعت
- ۴۲۷ ۱۶۴- دعوت به اطاعت از خدا
- ۴۲۷ ۱۶۵- دعوت به اطاعت از محمد(صلی الله علیه و آله)
- ۴۲۹ ۱۶۶- دعوت به اطاعت از نوح(ع)
- ۴۲۹ ۱۶۷- دعوت به اعتدال
- ۴۲۹ ۱۶۸- دعوت به امر به معروف
- ۴۲۹ ۱۶۹- دعوت به انفاق
- ۴۳۱ ۱۷۰- دعوت به ایمان
- ۴۳۹ ۱۷۱- دعوت به بت پرستی
- ۴۳۹ ۱۷۲- دعوت به بخل
- ۴۴۱ ۱۷۳- دعوت به بدی
- ۴۴۱ ۱۷۴- دعوت به برپایی نماز
- ۴۴۳ ۱۷۵- دعوت به بصیرت

- ۴۴۴ ۱۷۶- دعوت به بهشت
- ۴۴۷ ۱۷۷- دعوت به پاکی
- ۴۴۷ ۱۷۸- دعوت به تحدی
- ۴۴۷ ۱۷۹- دعوت به تدبر در قرآن
- ۴۴۸ ۱۸۰- دعوت به ترک شرک
- ۴۴۹ ۱۸۱- دعوت به ترک عمل ناپسند
- ۴۴۹ ۱۸۲- دعوت به ترک گناه
- ۴۵۱ ۱۸۳- دعوت به تزکیه
- ۴۵۳ ۱۸۴- دعوت به تسلیم
- ۴۵۳ ۱۸۵- دعوت به تسلیم به خدا
- ۴۵۵ ۱۸۶- دعوت به تضرع
- ۴۵۵ ۱۸۷- دعوت به تعقل
- ۴۵۷ ۱۸۸- دعوت به تعلم قرآن
- ۴۵۷ ۱۸۹- دعوت به تفکر
- ۴۵۹ ۱۹۰- دعوت به تقرب
- ۴۵۹ ۱۹۱- دعوت به تقوا
- ۴۷۳ ۱۹۲- دعوت به تکامل
- ۴۷۳ ۱۹۳- دعوت به توبه
- ۴۷۷ ۱۹۴- دعوت به توحید
- ۴۸۹ ۱۹۵- دعوت به توحید افعالی
- ۴۸۹ ۱۹۶- دعوت به توحید ذاتی
- ۴۹۱ ۱۹۷- دعوت به توحید ربوبی
- ۴۹۲ ۱۹۸- دعوت به توحید عبادی
- ۵۰۳ ۱۹۹- دعوت به توکل
- ۵۰۳ ۲۰۰- دعوت به جنگ
- ۵۰۵ ۲۰۱- دعوت به جنگ سخت

- ۵۰۵ ۲۰۲- دعوت به جهاد
- ۵۰۵ ۲۰۳- دعوت به جهنم
- ۵۰۷ ۲۰۴- دعوت به حج
- ۵۰۸ ۲۰۵- دعوت به حق
- ۵۰۹ ۲۰۶- دعوت به خدا
- ۵۱۱ ۲۰۷- دعوت به خدا شناسی
- ۵۱۱ ۲۰۸- دعوت به خداپرستی
- ۵۱۱ ۲۰۹- دعوت به خشیت از خدا
- ۵۱۲ ۲۱۰- دعوت به خضوع
- ۵۱۳ ۲۱۱- دعوت به خضوع بر خدا
- ۵۱۳ ۲۱۲- دعوت به خوبی
- ۵۱۳ ۲۱۳- دعوت به خیر
- ۵۱۷ ۲۱۴- دعوت به درخواست مرگ
- ۵۱۷ ۲۱۵- دعوت به درک حقایق
- ۵۱۷ ۲۱۶- دعوت به درک مؤمنان
- ۵۱۹ ۲۱۷- دعوت به دعا
- ۵۱۹ ۲۱۸- دعوت به دین
- ۵۲۱ ۲۱۹- دعوت به دینداری
- ۵۲۱ ۲۲۰- دعوت به رحمت
- ۵۲۱ ۲۲۱- دعوت به رد شرک
- ۵۲۳ ۲۲۲- دعوت به رستگاری
- ۵۲۳ ۲۲۳- دعوت به زکات
- ۵۲۳ ۲۲۴- دعوت به سبیل الله
- ۵۲۵ ۲۲۵- دعوت به سجده
- ۵۲۵ ۲۲۶- دعوت به سعادت اخروی
- ۵۲۷ ۲۲۷- دعوت به سعادت دنیوی

- ۲۲۸- دعوت به سیاحت ۵۲۷
- ۲۲۹- دعوت به شرک ۵۲۷
- ۲۳۰- دعوت به شرک ستیزی ۵۲۹
- ۲۳۱- دعوت به شکر ۵۳۱
- ۲۳۲- دعوت به شکر نعمت ۵۳۱
- ۲۳۳- دعوت به شناخت موجودات ۵۳۱
- ۲۳۴- دعوت به صبر ۵۳۱
- ۲۳۵- دعوت به صداقت ۵۳۴
- ۲۳۶- دعوت به صراط مستقیم ۵۳۵
- ۲۳۷- دعوت به عبادت ۵۳۵
- ۲۳۸- دعوت به عبادت خالصانه ۵۳۹
- ۲۳۹- دعوت به عبادت خدا ۵۳۹
- ۲۴۰- دعوت به عبادت غیر خدا ۵۴۰
- ۲۴۱- دعوت به عبرت ۵۴۱
- ۲۴۲- دعوت به عبودیت ۵۴۱
- ۲۴۳- دعوت به عدالت ۵۴۱
- ۲۴۴- دعوت به عدالت اقتصادی ۵۴۳
- ۲۴۵- دعوت به عمل به قرآن ۵۴۳
- ۲۴۶- دعوت به عمل پسندیده ۵۴۵
- ۲۴۷- دعوت به عمل صالح ۵۴۵
- ۲۴۸- دعوت به عمل ناپسند ۵۴۷
- ۲۴۹- دعوت به فحشا ۵۴۷
- ۲۵۰- دعوت به قرآن ۵۴۷
- ۲۵۱- دعوت به قرض الحسنه ۵۴۹
- ۲۵۲- دعوت به قضاوت محمد(صلی الله علیه و آله) ۵۴۹
- ۲۵۳- دعوت به کفر ۵۴۹

- ۵۵۰ ۲۵۴- دعوت به کفر ستیزی
- ۵۵۱ ۲۵۵- دعوت به کوه طور
- ۵۵۱ ۲۵۶- دعوت به مبارزه
- ۵۵۱ ۲۵۷- دعوت به محبت اهل بیت(ع)
- ۵۵۳ ۲۵۸- دعوت به محضر خدا
- ۵۵۳ ۲۵۹- دعوت به مسافرت مکه
- ۵۵۳ ۲۶۰- دعوت به مشاوره
- ۵۵۳ ۲۶۱- دعوت به مطالعه آفرینش
- ۵۵۵ ۲۶۲- دعوت به مطالعه خلقت انسان
- ۵۵۵ ۲۶۳- دعوت به مطالعه طبیعت
- ۵۵۵ ۲۶۴- دعوت به مطالعه گردش سایه ها
- ۵۵۷ ۲۶۵- دعوت به معاد
- ۵۵۷ ۲۶۶- دعوت به نجات
- ۵۵۷ ۲۶۷- دعوت به نصرت خدا
- ۵۵۹ ۲۶۸- دعوت به نماز
- ۵۵۹ ۲۶۹- دعوت به نهی از منکر
- ۵۶۱ ۲۷۰- دعوت به نیکی
- ۵۶۱ ۲۷۱- دعوت به هدایت
- ۵۶۳ ۲۷۲- دعوت به همزیستی مسالمت آمیز
- ۵۶۳ ۲۷۳- دعوت به همسرداری
- ۵۶۵ ۲۷۴- دعوت به هوشیاری
- ۵۶۵ ۲۷۵- دعوت پنهانی
- ۵۶۵ ۲۷۶- دعوت پنهانی نوح(ع)
- ۵۶۷ ۲۷۷- دعوت پیروان محمد(صلی الله علیه و آله)
- ۵۶۷ ۲۷۸- دعوت ثروتمندان قوم نوح
- ۵۶۷ ۲۷۹- دعوت خدا

- ۲۸۰- دعوت رهبران شرک ۵۷۷
- ۲۸۱- دعوت رهبران کفر ۵۷۷
- ۲۸۲- دعوت زلیخا از زنان مصر ۵۷۷
- ۲۸۳- دعوت شعیب(ع) ۵۷۹
- ۲۸۴- دعوت صالح(ع) ۵۸۲
- ۲۸۵- دعوت علی محمد(صلی الله علیه و آله) ۵۸۳
- ۲۸۶- دعوت عملی مبلغان ۵۸۵
- ۲۸۷- دعوت عیسی(ع) ۵۸۵
- ۲۸۸- دعوت قدرتمندان قوم نوح ۵۸۷
- ۲۸۹- دعوت قرآن ۵۸۷
- ۲۹۰- دعوت کالب بن یافنا ۵۸۹
- ۲۹۱- دعوت کنندگان به بهشت ۵۸۹
- ۲۹۲- دعوت کنندگان به جهنم ۵۸۹
- ۲۹۳- دعوت محمد(صلی الله علیه و آله) ۵۹۱
- ۲۹۴- دعوت مخفی محمد(صلی الله علیه و آله) ۵۹۵
- ۲۹۵- دعوت مردم ۵۹۵
- ۲۹۶- دعوت مشرکان ۵۹۷
- ۲۹۷- دعوت موسی(ع) ۵۹۷
- ۲۹۸- دعوت نوح(ع) ۵۹۹
- ۲۹۹- دعوت هارون(ع) ۶۰۳
- ۳۰۰- دعوت هود(ع) ۶۰۳
- ۳۰۱- دعوت یوسف(ع) ۶۰۵
- ۳۰۲- دعوت یوشع بن نون ۶۰۵
- ۳۰۳- رد دعوت به دین ۶۰۷
- ۳۰۴- رد دعوت به شرک ۶۰۷
- ۳۰۵- رد دعوت محمد(صلی الله علیه و آله) ۶۰۷

- ۳۰۶- رد دعوت والدین ۶۰۹
- ۳۰۷- روش دعوت ۶۰۹
- ۳۰۸- روش دعوت به توحید ۶۱۰
- ۳۰۹- روش دعوت به خیر ۶۱۱
- ۳۱۰- روش دعوت به دین ۶۱۱
- ۳۱۱- زمان دعوت از ابراهیم(ع) ۶۱۳
- ۳۱۲- زمینه اجابت دعوت خدا ۶۱۳
- ۳۱۳- زمینه دعوت به تقوا ۶۱۳
- ۳۱۴- زمینه قبول دعوت انبیا ۶۱۵
- ۳۱۵- زمینه قبول دعوت محمد(صلی الله علیه و آله) ۶۱۵
- ۳۱۶- سرزنش دعوت به بخل ۶۱۵
- ۳۱۷- صبر در دعوت به اسلام ۶۱۵
- ۳۱۸- عقلانیت دعوت انبیا ۶۱۵
- ۳۱۹- فرعون و دعوت موسی (ع) ۶۱۷
- ۳۲۰- فرعون و دعوت هارون (ع) ۶۱۷
- ۳۲۱- فرعونیان و دعوت موسی(ع) ۶۱۷
- ۳۲۲- فلسفه دعوت ۶۱۸
- ۳۲۳- قبول دعوت انبیا ۶۱۹
- ۳۲۴- قبول دعوت خدا ۶۱۹
- ۳۲۵- قبول دعوت مبلغان دین ۶۱۹
- ۳۲۶- قبول دعوت محمد(صلی الله علیه و آله) ۶۲۱
- ۳۲۷- کافران و دعوت انبیا ۶۲۱
- ۳۲۸- کافران و دعوت به خدا ۶۲۱
- ۳۲۹- کافران و دعوت محمد(صلی الله علیه و آله) ۶۲۳
- ۳۳۰- گمراهی معرضان از دعوت خدا ۶۲۳
- ۳۳۱- گناه ترک دعوت به توحید ۶۲۳

- ۳۳۲- گناه دعوت به شرک - ۶۲۵
- ۳۳۳- گناه دعوت کفر - ۶۲۵
- ۳۳۴- مبانی دعوت انبیا - ۶۲۵
- ۳۳۵- محدوده دعوت انبیا - ۶۲۵
- ۳۳۶- مخاطبان دعوت موسی(ع) - ۶۲۵
- ۳۳۷- مراد از دعوت حق - ۶۲۷
- ۳۳۸- مشرکان و دعوت محمد(صلی الله علیه و آله) - ۶۲۷
- ۳۳۹- مشکلات دعوت به توحید - ۶۲۷
- ۳۴۰- ممانعت از دعوت محمد(صلی الله علیه و آله) - ۶۲۷
- ۳۴۱- منشأ دعوت انبیا - ۶۲۹
- ۳۴۲- منشأ دعوت به بخل - ۶۲۹
- ۳۴۳- منشأ دعوت به تقوا - ۶۲۹
- ۳۴۴- موانع دعوت به خدا - ۶۳۱
- ۳۴۵- موعظه در دعوت - ۶۳۱
- ۳۴۶- مهمترین دعوت صالح(ع) - ۶۳۱
- ۳۴۷- مهمترین دعوت محمد(صلی الله علیه و آله) - ۶۳۲
- ۳۴۸- مهمترین دعوت موسی(ع) - ۶۳۳
- ۳۴۹- مهمترین دعوت نوح(ع) - ۶۳۳
- ۳۵۰- مهمترین دعوت هارون(ع) - ۶۳۵
- ۳۵۱- مهمترین دعوت هود(ع) - ۶۳۵
- ۳۵۲- وضوح دعوت انبیا - ۶۳۵
- ۳۵۳- وضوح دعوت مبلغان دین - ۶۳۷
- ۳۵۴- ویژگیهای دعوت محمد(صلی الله علیه و آله) - ۶۳۷
- ۳۵۵- ویژگیهای دعوت نوح(ع) - ۶۳۷
- ۳۵۶- یوسف(ع) و رد دعوت پادشاه مصر - ۶۳۹
- ۳۵۷- ادله اثبات دعوا - ۶۴۰

- ۳۵۸- امارات قضایی در اثبات دعوا ۶۴۱
- ۴- دنیا ۶۴۲
- ۱- دنیا ۶۴۲
- ۲- آثار ادبار دنیا ۶۴۳
- ۳- آثار اعراض از دنیا ۶۴۳
- ۴- آثار اقبال دنیا ۶۴۳
- ۵- آثار ترجیح دنیا بر آخرت ۶۴۳
- ۶- آثار جهل به دنیا ۶۴۵
- ۷- آثار ذکر فناپذیری دنیا ۶۴۵
- ۸- آثار شناخت دنیا ۶۴۵
- ۹- آثار فریبندگی دنیا ۶۴۵
- ۱۰- آخرت و دنیا ۶۴۷
- ۱۱- آرزوی بازگشت به دنیا ۶۴۷
- ۱۲- احاطه بر دنیا ۶۵۱
- ۱۳- ادیان و آبادانی دنیا ۶۵۱
- ۱۴- ارزش امکانات دنیوی ۶۵۱
- ۱۵- ارزش دنیا ۶۵۵
- ۱۶- استحاله بازگشت به دنیا ۶۵۵
- ۱۷- استفاده کم از دنیا ۶۵۸
- ۱۸- استفاده ناپسند از دنیا ۶۵۹
- ۱۹- اکتفا به بهره دنیوی ۶۵۹
- ۲۰- امکانات دنیا ۶۵۹
- ۲۱- امکانات دنیوی ۶۵۹
- ۲۲- انبیا و آبادانی دنیا ۶۶۳
- ۲۳- انقراض دنیا ۶۶۴
- ۲۴- اهمیت شناخت دنیا ۶۶۵

- ۶۶۵ ۲۵- برتری آخرت بر دنیا
- ۶۶۵ ۲۶- بی ارزشی دنیا
- ۶۶۷ ۲۷- بی ارزشی منافع دنیوی
- ۶۶۷ ۲۸- پایان دنیا
- ۶۶۹ ۲۹- پایان عمر دنیا
- ۶۶۹ ۳۰- پندار جاودانگی دنیا
- ۶۶۹ ۳۱- ترجیح آخرت بر دنیا
- ۶۷۱ ۳۲- ترجیح آخرت به دنیا
- ۶۷۱ ۳۳- ترجیح دنیا بر آخرت
- ۶۷۷ ۳۴- تزیین دنیا
- ۶۷۷ ۳۵- تشبیه مدت دنیا
- ۶۷۷ ۳۶- تعقل در حقیقت دنیا
- ۶۷۹ ۳۷- تعقل در دنیا
- ۶۷۹ ۳۸- تفاوت دنیا با آخرت
- ۶۷۹ ۳۹- تفکر در حقیقت دنیا
- ۶۷۹ ۴۰- تلاش برای دنیا
- ۶۸۱ ۴۱- جدایی از دنیا
- ۶۸۱ ۴۲- جذابیت دنیا
- ۶۸۱ ۴۳- حسن فرجام دنیا
- ۶۸۳ ۴۴- حقیقت دنیا
- ۶۸۳ ۴۵- حیات دنیوی
- ۶۸۵ ۴۶- خفای حقایق در دنیا
- ۶۸۷ ۴۷- درخواست بازگشت به دنیا
- ۶۸۹ ۴۸- دنیا در تورات
- ۶۸۹ ۴۹- دنیا طلبی جهنمیان
- ۶۸۹ ۵۰- دنیا محل عمل

- ۵۱- دنیا و آخرت ۶۹۱
- ۵۲- رابطه آخرت با دنیا ۶۹۳
- ۵۳- رابطه دنیا با آخرت ۶۹۳
- ۵۴- رابطه دنیا و آخرت ۶۹۵
- ۵۵- رهبران در دنیا ۶۹۷
- ۵۶- زمان در دنیا ۶۹۷
- ۵۷- زمینه ترجیح دنیا بر آخرت ۶۹۷
- ۵۸- زندگی دنیوی ۶۹۸
- ۵۹- سرزنش ترجیح دنیا بر آخرت ۶۹۹
- ۶۰- سرگرمی به دنیا ۷۰۰
- ۶۱- ظهور حقایق در دنیا ۷۰۱
- ۶۲- علاقه به دنیا ۷۰۱
- ۶۳- علمای دنیا طلب و کتمان حق ۷۰۱
- ۶۴- عمل در دنیا ۷۰۳
- ۶۵- غفلت از محدودیت عمر دنیا ۷۰۳
- ۶۶- فرجام دنیا ۷۰۳
- ۶۷- فروش آخرت به دنیا ۷۰۵
- ۶۸- فریبکاری دنیا ۷۰۵
- ۶۹- فریبندگی دنیا ۷۰۷
- ۷۰- فناپذیری دنیا ۷۱۱
- ۷۱- قدرت دنیوی ۷۱۳
- ۷۲- قیاس دنیا با آخرت ۷۱۳
- ۷۳- کافران در دنیا ۷۱۳
- ۷۴- کافران و بازگشت به دنیا ۷۱۳
- ۷۵- کوتاهی دنیا ۷۱۵
- ۷۶- کوردلان در دنیا ۷۱۷

- ۷۱۷ ----- ۷۷- گمراهان در دنیا
- ۷۱۷ ----- ۷۸- لذت‌های دنیا
- ۷۱۹ ----- ۷۹- لقاءالله در دنیا
- ۷۱۹ ----- ۸۰- لهُو بودن دنیا
- ۷۱۹ ----- ۸۱- مالک دنیا
- ۷۲۱ ----- ۸۲- محدودیت پاداش در دنیا
- ۷۲۱ ----- ۸۳- محدودیت کیفر در دنیا
- ۷۲۳ ----- ۸۴- محدودیت عمر دنیا
- ۷۲۳ ----- ۸۵- محرومان از دنیا
- ۷۲۳ ----- ۸۶- مشرکان در دنیا
- ۷۲۳ ----- ۸۷- مشرکان و بازگشت به دنیا
- ۷۲۵ ----- ۸۸- ملانکه حسابگر در دنیا
- ۷۲۵ ----- ۸۹- ناامنی دنیا
- ۷۲۵ ----- ۹۰- ناپایداری دنیا
- ۷۲۷ ----- ۹۱- نقش دنیا
- ۷۳۵ ----- ۹۲- ویژگیهای آتش دنیا
- ۷۳۵ ----- ۹۳- ویژگیهای دنیا
- ۷۳۷ ----- ۹۴- همانندی آخرت با دنیا
- ۷۳۷ ----- ۹۵- دنیا و آخرت
- ۷۳۸ ----- ۹۶- دنیا و آخرت
- ۷۴۱ ----- ۹۷- رابطه دنیا و آخرت
- ۷۴۲ ----- ۹۸- دنیاپرستان
- ۷۴۳ ----- ۹۹- آخرت فروشی دنیاپرستان
- ۷۴۳ ----- ۱۰۰- بینش دنیاپرستان
- ۷۴۳ ----- ۱۰۱- ترس دنیاپرستان
- ۷۴۴ ----- ۱۰۲- دنیاپرستان در قیامت

- ۱۰۳- محرومیت دنیاپرستان ۷۴۵
- ۱۰۴- دنیاپرستی ۷۴۵
- ۱۰۵- آثار دنیاپرستی ۷۴۸
- ۱۰۶- دنیاپرستی آل فرعون ۷۵۳
- ۱۰۷- دنیاپرستی اهل کتاب ۷۵۴
- ۱۰۸- دنیاپرستی در مسلمانان ۷۵۵
- ۱۰۹- دنیاپرستی کافران ۷۵۵
- ۱۱۰- زمینه دنیاپرستی ۷۵۷
- ۱۱۱- سرزنش دنیاپرستی ۷۵۷
- ۱۱۲- عوامل دنیاپرستی ۷۵۹
- ۱۱۳- موانع دنیاپرستی ۷۵۹
- ۱۱۴- دنیاطلبان ۷۵۹
- ۱۱۵- آثار تکبر دنیاطلبان ۷۶۳
- ۱۱۶- آرزوهای دنیاطلبان ۷۶۳
- ۱۱۷- آرزوی دنیاطلبان ۷۶۳
- ۱۱۸- اجابت آرزوهای دنیاطلبان ۷۶۵
- ۱۱۹- ارزشگذاری دنیاطلبان ۷۶۵
- ۱۲۰- استهزاهای دنیاطلبان ۷۶۵
- ۱۲۱- اضلال دنیاطلبان ۷۶۷
- ۱۲۲- اعراض از دنیاطلبان ۷۶۷
- ۱۲۳- اقرار دنیاطلبان بنی اسرائیل ۷۶۷
- ۱۲۴- امکانات دنیوی دنیاطلبان ۷۶۷
- ۱۲۵- انفاق دنیاطلبان ۷۶۹
- ۱۲۶- بی ارزشی عمل پسندیده دنیاطلبان ۷۶۹
- ۱۲۷- بی اعتنائی به دنیاطلبان ۷۶۹
- ۱۲۸- بی لیاقتی دنیاطلبان ۷۶۹

- ۱۲۹- بینش دنیاطلبان ۷۷۱
- ۱۳۰- بینش دنیاطلبان بنی اسرائیل ۷۷۳
- ۱۳۱- پشیمانی دنیاطلبان بنی اسرائیل ۷۷۳
- ۱۳۲- تذکر به دنیاطلبان ۷۷۳
- ۱۳۳- ترس اخروی دنیاطلبان ۷۷۳
- ۱۳۴- تعجب دنیاطلبان بنی اسرائیل ۷۷۵
- ۱۳۵- تکبر دنیاطلبان ۷۷۵
- ۱۳۶- تکذیبگری دنیاطلبان ۷۷۵
- ۱۳۷- تنبه دنیاطلبان بنی اسرائیل ۷۷۵
- ۱۳۸- تهدید دنیاطلبان ۷۷۷
- ۱۳۹- تهدید دنیاطلبان صدر اسلام ۷۷۸
- ۱۴۰- جهل دنیاطلبان ۷۷۹
- ۱۴۱- حسرت دنیاطلبان ۷۷۹
- ۱۴۲- حسرت دنیوی دنیاطلبان ۷۷۹
- ۱۴۳- حسن فرجام دنیاطلبان ۷۷۹
- ۱۴۴- ختم قلب دنیاطلبان ۷۸۱
- ۱۴۵- خواسته های دنیاطلبان ۷۸۱
- ۱۴۶- دنیاطلبان در قیامت ۷۸۱
- ۱۴۷- دنیاطلبان و امکانات دنیوی ۷۸۳
- ۱۴۸- دنیاطلبان و ثروت ۷۸۳
- ۱۴۹- دنیاطلبان و معاد ۷۸۳
- ۱۵۰- دنیاطلبان و موقعیت اجتماعی ۷۸۳
- ۱۵۱- دنیاطلبان یهود ۷۸۵
- ۱۵۲- ذلت دنیوی دنیاطلبان ۷۸۵
- ۱۵۳- رد خواسته های دنیاطلبان ۷۸۶
- ۱۵۴- رضایت دنیاطلبان بنی اسرائیل ۷۸۷

- ۱۵۵- روش برخورد با دنیاطلبان ۷۸۷
- ۱۵۶- روش برخورد دنیاطلبان ۷۸۷
- ۱۵۷- زمینه عبرت دنیاطلبان ۷۸۷
- ۱۵۸- زمینه کفران دنیاطلبان ۷۸۹
- ۱۵۹- زیاده طلبی دنیاطلبان ۷۸۹
- ۱۶۰- زیان اقتصادی دنیاطلبان ۷۸۹
- ۱۶۱- زیانکاری اخروی دنیاطلبان ۷۹۱
- ۱۶۲- سرزنش اخروی دنیاطلبان ۷۹۱
- ۱۶۳- سرزنش دنیاطلبان ۷۹۱
- ۱۶۴- سرزنش دنیاطلبان بنی اسرائیل ۷۹۱
- ۱۶۵- شکست دنیاطلبان ۷۹۱
- ۱۶۶- صفات دنیاطلبان ۷۹۳
- ۱۶۷- ضعف دنیاطلبان ۷۹۳
- ۱۶۸- عبرت دنیاطلبان ۷۹۳
- ۱۶۹- عبرت دنیاطلبان بنی اسرائیل ۷۹۵
- ۱۷۰- عجز دنیاطلبان ۷۹۵
- ۱۷۱- عذاب اخروی دنیاطلبان ۷۹۵
- ۱۷۲- عذاب دنیاطلبان ۷۹۷
- ۱۷۳- عذاب روحی دنیاطلبان ۷۹۷
- ۱۷۴- عقیده دنیاطلبان یهود ۷۹۷
- ۱۷۵- عمل دنیاطلبان ۷۹۹
- ۱۷۶- عوامل تنبه دنیاطلبان ۷۹۹
- ۱۷۷- غفلت دنیاطلبان ۷۹۹
- ۱۷۸- فرجام اخروی دنیاطلبان ۸۰۱
- ۱۷۹- فرجام شوم دنیاطلبان ۸۰۱
- ۱۸۰- کری دنیاطلبان ۸۰۱

- ۸۰۳ ----- ۱۸۱- کوری دنیاطلبان
- ۸۰۳ ----- ۱۸۲- کیفر دنیاطلبان
- ۸۰۳ ----- ۱۸۳- کیفیت عبادت دنیاطلبان
- ۸۰۵ ----- ۱۸۴- گمراهی دنیاطلبان
- ۸۰۵ ----- ۱۸۵- گناه دنیاطلبان یهود
- ۸۰۵ ----- ۱۸۶- مثل دنیاطلبان
- ۸۰۵ ----- ۱۸۷- محرومیت اخروی دنیاطلبان
- ۸۰۷ ----- ۱۸۸- محرومیت دنیاطلبان
- ۸۰۸ ----- ۱۸۹- ممنوعیت اطاعت از دنیاطلبان
- ۸۰۹ ----- ۱۹۰- منافع دنیاطلبان
- ۸۰۹ ----- ۱۹۱- منشأ امکانات دنیوی دنیاطلبان
- ۸۰۹ ----- ۱۹۲- منفعت طلبی دنیاطلبان
- ۸۰۹ ----- ۱۹۳- نامنی اخروی دنیاطلبان
- ۸۱۱ ----- ۱۹۴- نابخردی دنیاطلبان یهود
- ۸۱۱ ----- ۱۹۵- ناپایداری خوشگذرانی دنیاطلبان
- ۸۱۱ ----- ۱۹۶- نعمتهای دنیاطلبان
- ۸۱۱ ----- ۱۹۷- نقش دنیاطلبان
- ۸۱۳ ----- ۱۹۸- هدایت دنیاطلبان
- ۸۱۳ ----- ۱۹۹- هشدار به دنیاطلبان
- ۸۱۳ ----- ۲۰۰- هواپرستی دنیاطلبان
- ۸۱۵ ----- ۲۰۱- دنیاطلبی
- ۸۱۵ ----- ۲۰۲- آثار دنیاطلبی
- ۸۴۷ ----- ۲۰۳- آثار دنیاطلبی اصحاب ایکه
- ۸۴۷ ----- ۲۰۴- آثار دنیاطلبی باغدار متکبر
- ۸۴۹ ----- ۲۰۵- آثار دنیاطلبی فرعونیان
- ۸۴۹ ----- ۲۰۶- آثار دنیاطلبی قارون

- ۲۰۷- آثار دنیاطلبی کافران ۸۴۹
- ۲۰۸- آثار دنیاطلبی گناهکاران ۸۵۱
- ۲۰۹- آثار دنیاطلبی مشرکان ۸۵۱
- ۲۱۰- آثار دنیاطلبی منافقان ۸۵۱
- ۲۱۱- آخرت طلبی و دنیاطلبی ۸۵۱
- ۲۱۲- اجتناب از دنیاطلبی ۸۵۳
- ۲۱۳- ارزش دنیاطلبی ۸۵۵
- ۲۱۴- امتحان با دنیاطلبی ۸۵۵
- ۲۱۵- انبیا و دنیاطلبی ۸۵۷
- ۲۱۶- اهمیت اجتناب از دنیاطلبی ۸۵۷
- ۲۱۷- اهمیت ترک دنیاطلبی ۸۵۷
- ۲۱۸- بی ارزشی دنیاطلبی ۸۵۷
- ۲۱۹- بی منطقی دنیاطلبی ۸۵۹
- ۲۲۰- پوچی دنیاطلبی ۸۵۹
- ۲۲۱- تشویق به دنیاطلبی ۸۵۹
- ۲۲۲- تهمت دنیاطلبی به نوح(ع) ۸۶۱
- ۲۲۳- جهاد و دنیاطلبی ۸۶۱
- ۲۲۴- حقیقت دنیاطلبی ۸۶۱
- ۲۲۵- خداترسان و دنیاطلبی ۸۶۲
- ۲۲۶- خطر دنیاطلبی ۸۶۳
- ۲۲۷- خطر دنیاطلبی محمد(صلی الله علیه و آله) ۸۶۳
- ۲۲۸- دنیاطلبی اشراف قوم نوح ۸۶۳
- ۲۲۹- دنیاطلبی اقوام پیشین ۸۶۳
- ۲۳۰- دنیاطلبی انسان ها ۸۶۵
- ۲۳۱- دنیاطلبی بدعت گزاران ۸۶۵
- ۲۳۲- دنیاطلبی برادران یوسف ۸۶۵

- ۲۳۳- دنیاطلبی بلعم باعورا ۸۶۷
- ۲۳۴- دنیاطلبی بنی اسرائیل ۸۶۷
- ۲۳۵- دنیاطلبی پادشاهان ۸۶۹
- ۲۳۶- دنیاطلبی جادوگران فرعون ۸۶۹
- ۲۳۷- دنیاطلبی خطاکاران ۸۶۹
- ۲۳۸- دنیاطلبی در حج ۸۷۱
- ۲۳۹- دنیاطلبی در دعا ۸۷۱
- ۲۴۰- دنیاطلبی در شرک ۸۷۳
- ۲۴۱- دنیاطلبی رهبران شرک ۸۷۳
- ۲۴۲- دنیاطلبی سوگندشکنان ۸۷۳
- ۲۴۳- دنیاطلبی طغیانگران ۸۷۳
- ۲۴۴- دنیاطلبی ظالمان ۸۷۵
- ۲۴۵- دنیاطلبی علمای دین ۸۷۵
- ۲۴۶- دنیاطلبی علمای مسیحیت ۸۷۶
- ۲۴۷- دنیاطلبی علمای بهبود ۸۷۷
- ۲۴۸- دنیاطلبی عهدشکنان ۸۷۷
- ۲۴۹- دنیاطلبی فرعون ۸۷۹
- ۲۵۰- دنیاطلبی فرعونیان ۸۷۹
- ۲۵۱- دنیاطلبی قارون ۸۷۹
- ۲۵۲- دنیاطلبی قوم ثمود ۸۸۰
- ۲۵۳- دنیاطلبی قوم عاد ۸۸۱
- ۲۵۴- دنیاطلبی کافران ۸۸۱
- ۲۵۵- دنیاطلبی کافران صدراسلام ۸۸۵
- ۲۵۶- دنیاطلبی کتمان کنندگان دین ۸۸۶
- ۲۵۷- دنیاطلبی گناهکاران ۸۸۷
- ۲۵۸- دنیاطلبی متخلفان از غزوه تبوک ۸۸۷

- ۸۸۷ ----- ۲۵۹- دنیاطلبی متخلفان از مسافرت به حدیبیه
- ۸۸۹ ----- ۲۶۰- دنیاطلبی مسلمانان صدر اسلام
- ۸۸۹ ----- ۲۶۱- دنیاطلبی مسیحیان
- ۸۸۹ ----- ۲۶۲- دنیاطلبی مشرکان
- ۸۹۲ ----- ۲۶۳- دنیاطلبی مشرکان صدر اسلام
- ۸۹۳ ----- ۲۶۴- دنیاطلبی مشرکان مکه
- ۸۹۵ ----- ۲۶۵- دنیاطلبی منافقان
- ۸۹۷ ----- ۲۶۶- دنیاطلبی همسران محمد(صلی الله علیه و آله)
- ۸۹۷ ----- ۲۶۷- دنیاطلبی یهود
- ۸۹۹ ----- ۲۶۸- دنیاطلبی یهود صدر اسلام
- ۸۹۹ ----- ۲۶۹- روش مبارزه با دنیاطلبی
- ۸۹۹ ----- ۲۷۰- زمینه ترک دنیاطلبی
- ۹۰۱ ----- ۲۷۱- زمینه دنیاطلبی
- ۹۰۵ ----- ۲۷۲- زمینه دنیاطلبی قارون
- ۹۰۵ ----- ۲۷۳- زیان دنیاطلبی
- ۹۰۵ ----- ۲۷۴- زیانهای دنیاطلبی
- ۹۰۷ ----- ۲۷۵- سرزنش دنیاطلبی
- ۹۱۳ ----- ۲۷۶- ظلم دنیاطلبی
- ۹۱۳ ----- ۲۷۷- عذر بر دنیاطلبی
- ۹۱۳ ----- ۲۷۸- عوامل دنیاطلبی
- ۹۱۷ ----- ۲۷۹- غفلت و دنیاطلبی
- ۹۱۷ ----- ۲۸۰- فرجام دنیاطلبی
- ۹۱۷ ----- ۲۸۱- فسق دنیاطلبی
- ۹۱۹ ----- ۲۸۲- کیفر دنیاطلبی
- ۹۱۹ ----- ۲۸۳- گمراهی دنیاطلبی
- ۹۱۹ ----- ۲۸۴- گناه دنیاطلبی

- ۲۸۵- مسلمانان و دنیاطلبی ۹۲۱
- ۲۸۶- منشأ دنیاطلبی ۹۲۱
- ۲۸۷- موانع دنیاطلبی ۹۲۳
- ۲۸۸- ناپسندی دنیاطلبی ۹۲۷
- ۲۸۹- نجات از دنیاطلبی ۹۲۹
- ۲۹۰- نشانه های دنیاطلبی ۹۲۹
- ۲۹۱- نهی از دنیاطلبی ۹۳۱
- ۵- دوراندیشی ۹۳۲
- ۱- آثار دوراندیشی ۹۳۲
- ۲- آثار دوراندیشی یوسف(ع) ۹۳۴
- ۳- اهمیت دوراندیشی ۹۳۵
- ۴- تحقق دوراندیشی یوسف(ع) ۹۳۷
- ۵- دوراندیشی انبیا ۹۳۷
- ۶- دوراندیشی رهبران دینی ۹۳۷
- ۷- دوراندیشی زکریا(ع) ۹۳۷
- ۸- دوراندیشی فرعون ۹۳۹
- ۹- دوراندیشی گروههای نُه گانه قوم ثمود ۹۳۹
- ۱۰- دوراندیشی متقین ۹۳۹
- ۱۱- دوراندیشی مجاهدان ۹۳۹
- ۱۲- دوراندیشی نوح(ع) ۹۴۱
- ۱۳- دوراندیشی یعقوب(ع) ۹۴۱
- ۱۴- دوراندیشی یوسف(ع) ۹۴۳
- ۱۵- موانع دوراندیشی ۹۴۳
- ۱۶- نشانه های دوراندیشی ۹۴۳
- ۶- دوست ۹۴۴
- ۱- ارزش دوست ۹۴۴

- ۲- انفاق از دوست داشتنیها - ۹۴۴
- ۳- اهمیت دوست شناسی - ۹۴۷
- ۴- خوردن از خانه دوست - ۹۴۷
- ۵- دوست بی خیر - ۹۴۹
- ۶- عوامل محرومیت از امداد دوست - ۹۴۹
- ۷- محدوده اختیارات دوست - ۹۴۹
- ۸- محدوده استیذان از دوست - ۹۵۱
- ۹- محرومان از امداد دوست - ۹۵۱
- ۱۰- ملاک انتخاب دوست - ۹۵۱
- ۱۱- نقش دوست - ۹۵۳
- ۱۲- نقش دوست بد - ۹۵۳
- ۱۳- نیاز به دوست - ۹۵۵
- ۱۴- اهمیت دوست شناسی - ۹۵۵
- ۱۵- احسان به دوستان - ۹۵۵
- ۱۶- اطاعت از دوستان شیطان - ۹۵۷
- ۱۷- بیوفایی دوستان مرفهان - ۹۵۷
- ۱۸- بینش غلط مال دوستان - ۹۵۷
- ۱۹- تشبیه دوستان بد - ۹۵۷
- ۲۰- جنگ با دوستان شیطان - ۹۵۹
- ۲۱- دشمنی اخروی دوستان کافر - ۹۵۹
- ۲۲- دوستان بد ظالمان - ۹۵۹
- ۲۳- دوستان بدعت گزاران - ۹۶۰
- ۲۴- دوستان در قیامت - ۹۶۰
- ۲۵- دوستان شیاطین - ۹۶۲
- ۲۶- دوستان شیطان - ۹۶۲
- ۲۷- دوستان طاغوت - ۹۶۴

- ۲۸- دوستان کافران ۹۶۴
- ۲۹- دوستان کافران محارب ۹۶۵
- ۳۰- دوستان متقین ۹۶۶
- ۳۱- رؤیت دوستان در قیامت ۹۶۶
- ۳۲- صلابت دوستان خدا ۹۶۶
- ۳۳- عوامل تهدید مال دوستان ۹۶۶
- ۳۴- عوامل محرومیت از حمایت دوستان ۹۶۸
- ۳۵- مال دوستان در قیامت ۹۶۸
- ۳۶- مال دوستان و عزت ۹۶۸
- ۳۷- محرومیت از حمایت دوستان ۹۶۸
- ۳۸- ویژگیهای دوستان ظالمان ۹۷۰
- ۳۹- دوستان خدا ۹۷۰
- ۴۰- صلابت دوستان خدا ۹۷۰
- ۴۱- دوستان کافران ۹۷۱
- ۴۲- دوستان کافران ۹۷۲
- ۴۳- دوستان کافران محارب ۹۷۲
- ۴۴- دوستان مؤمنان ۹۷۲
- ۴۵- دوستان محمد(صلی الله علیه و آله) ۹۷۳
- ۴۶- دوستان مسلمانان ۹۷۴
- ۴۷- دوستداران خدا ۹۷۴
- ۴۸- پاکی دوستداران خدا ۹۷۶
- ۴۹- آثار اخروی دوستی با بی تقوایان ۹۷۶
- ۵۰- آثار دوستی ۹۷۶
- ۵۱- آثار دوستی با بدان ۹۷۸
- ۵۲- آثار دوستی با رهبران مشرکان ۹۸۰
- ۵۳- آثار دوستی با شیاطین ۹۸۰

- ۵۴- آثار دوستی با شیطان ۹۸۰
- ۵۵- آثار دوستی با کافران ۹۸۲
- ۵۶- آثار دوستی با گناهکاران ۹۸۴
- ۵۷- آثار دوستی با مسیحیان ۹۸۴
- ۵۸- آثار دوستی با یهود ۹۸۶
- ۵۹- آثار دوستی باطل ۹۸۶
- ۶۰- آثار دوستی خدا ۹۸۷
- ۶۱- آثار مال دوستی ۹۸۸
- ۶۲- اجتناب از دوستی با دشمنان خدا ۹۹۲
- ۶۳- اجتناب از دوستی با دشمنان مسلمانان ۹۹۲
- ۶۴- اجتناب از دوستی با کافران ۹۹۲
- ۶۵- اجتناب از مال دوستی ۹۹۲
- ۶۶- احکام دوستی با دشمنان دین ۹۹۴
- ۶۷- احکام دوستی با کافران ۹۹۵
- ۶۸- انسان دوستی ذوالقرنین ۹۹۶
- ۶۹- اهمیت خود دوستی ۹۹۶
- ۷۰- ایمان و دوستی کافران ۹۹۶
- ۷۱- بی اعتباری دوستی دشمنان ۹۹۸
- ۷۲- بی اعتباری دوستی کافران ۹۹۸
- ۷۳- بی اعتباری دوستی مشرکان ۹۹۸
- ۷۴- پاداش ترک مال دوستی ۹۹۸
- ۷۵- تداوم دوستی متقین ۱۰۰۰
- ۷۶- ترک دوستی با کافران ۱۰۰۰
- ۷۷- ترک دوستی با مسیحیان ۱۰۰۰
- ۷۸- ترک دوستی با مشرکان ۱۰۰۱
- ۷۹- ترک دوستی با یهود ۱۰۰۲

- ۸۰- تهدید مال دوستی ۱۰۰۲
- ۸۱- حرمت دوستی با کافران ۱۰۰۲
- ۸۲- حرمت دوستی با منافقان ۱۰۰۴
- ۸۳- حقوق دوستی ۱۰۰۴
- ۸۴- دروغگویی مدعیان دوستی با خدا ۱۰۰۴
- ۸۵- دلایل رد دوستی با کافران ۱۰۰۶
- ۸۶- دوستی اصحاب کهف ۱۰۰۶
- ۸۷- دوستی اعضای خانواده ۱۰۰۶
- ۸۸- دوستی انسان ها ۱۰۰۶
- ۸۹- دوستی اهل مدینه و اهل مکه ۱۰۰۸
- ۹۰- دوستی با استهزاگران ۱۰۰۸
- ۹۱- دوستی با امدادگران کافران محارب ۱۰۰۸
- ۹۲- دوستی با اهل بیت(ع) ۱۰۰۸
- ۹۳- دوستی با اهل کتاب ۱۰۱۰
- ۹۴- دوستی با برادر کافر ۱۰۱۰
- ۹۵- دوستی با پدر کافر ۱۰۱۰
- ۹۶- دوستی با جنیان ۱۰۱۱
- ۹۷- دوستی با خدا ۱۰۱۲
- ۹۸- دوستی با خویشاوندان کافر ۱۰۱۲
- ۹۹- دوستی با دشمنان ۱۰۱۳
- ۱۰۰- دوستی با دشمنان اسلام ۱۰۱۴
- ۱۰۱- دوستی با دشمنان خدا ۱۰۱۴
- ۱۰۲- دوستی با دشمنان دین ۱۰۱۵
- ۱۰۳- دوستی با دشمنان محمد(صلی الله علیه و آله) ۱۰۱۶
- ۱۰۴- دوستی با رهبران مشرکان ۱۰۱۶
- ۱۰۵- دوستی با زن شوهردار ۱۰۱۷

- ۱۰۱۸ ----- دوستی با شیطان - ۱۰۶
- ۱۰۱۸ ----- دوستی با ظالمان - ۱۰۷
- ۱۰۲۰ ----- دوستی با غیر خدا - ۱۰۸
- ۱۰۲۰ ----- دوستی با کافران - ۱۰۹
- ۱۰۲۶ ----- دوستی با کافران محارب - ۱۱۰
- ۱۰۲۶ ----- دوستی با مأیوسان از پاداش اخروی - ۱۱۱
- ۱۰۲۸ ----- دوستی با مأیوسان از رحمت خدا - ۱۱۲
- ۱۰۲۸ ----- دوستی با محمد(صلی الله علیه و آله) - ۱۱۳
- ۱۰۲۸ ----- دوستی با مسیحیان - ۱۱۴
- ۱۰۳۲ ----- دوستی با مشرکان - ۱۱۵
- ۱۰۳۲ ----- دوستی با مشرکان مکه - ۱۱۶
- ۱۰۳۳ ----- دوستی با مغضوبان خدا - ۱۱۷
- ۱۰۳۴ ----- دوستی با منافقان - ۱۱۸
- ۱۰۳۴ ----- دوستی با مؤمنان - ۱۱۹
- ۱۰۳۶ ----- دوستی با مؤمنان فقیر - ۱۲۰
- ۱۰۳۶ ----- دوستی با یهود - ۱۲۱
- ۱۰۴۱ ----- دوستی حاطب ابن ابی بلتعنه - ۱۲۲
- ۱۰۴۲ ----- دوستی حرام - ۱۲۳
- ۱۰۴۴ ----- دوستی خدا - ۱۲۴
- ۱۰۴۴ ----- دوستی در آخرت - ۱۲۵
- ۱۰۴۴ ----- دوستی در قیامت - ۱۲۶
- ۱۰۴۶ ----- دوستی دنیوی قوم ابراهیم - ۱۲۷
- ۱۰۴۶ ----- دوستی دنیوی مشرکان - ۱۲۸
- ۱۰۴۶ ----- دوستی کافران با محمد(صلی الله علیه و آله) - ۱۲۹
- ۱۰۴۶ ----- دوستی متقین در بهشت - ۱۳۰
- ۱۰۴۸ ----- دوستی محمد(صلی الله علیه و آله) - ۱۳۱

- ۱۰۴۸ ----- ۱۳۲- دوستی مسلمانان صدراسلام با یهود
- ۱۰۴۸ ----- ۱۳۳- دوستی مسیحیان
- ۱۰۴۸ ----- ۱۳۴- دوستی ممنوع
- ۱۰۵۰ ----- ۱۳۵- دوستی منافقان
- ۱۰۵۲ ----- ۱۳۶- دوستی مؤمنان
- ۱۰۵۴ ----- ۱۳۷- دوستی مؤمنان صدر اسلام
- ۱۰۵۴ ----- ۱۳۸- دوستی مهاجران صدراسلام
- ۱۰۵۴ ----- ۱۳۹- دوستی ناپسند
- ۱۰۵۶ ----- ۱۴۰- دوستی و اطاعت
- ۱۰۵۶ ----- ۱۴۱- دوستی یهود
- ۱۰۵۷ ----- ۱۴۲- زمینه دوستی
- ۱۰۵۸ ----- ۱۴۳- زمینه دوستی با دشمنان خدا
- ۱۰۵۸ ----- ۱۴۴- زمینه دوستی با کافران
- ۱۰۵۸ ----- ۱۴۵- زمینه دوستی با مسیحیان
- ۱۰۶۰ ----- ۱۴۶- زمینه دوستی با یهود
- ۱۰۶۰ ----- ۱۴۷- زمینه دوستی کافران
- ۱۰۶۰ ----- ۱۴۸- زمینه مال دوستی
- ۱۰۶۱ ----- ۱۴۹- زیان اخروی دوستی با بی تقوایان
- ۱۰۶۲ ----- ۱۵۰- زیان دوستی با کافران
- ۱۰۶۲ ----- ۱۵۱- سرزنش مال دوستی
- ۱۰۶۴ ----- ۱۵۲- شرایط دوستی با مشرکان
- ۱۰۶۴ ----- ۱۵۳- شگفتی دوستی با یهود
- ۱۰۶۴ ----- ۱۵۴- عوامل تداوم دوستی
- ۱۰۶۴ ----- ۱۵۵- عوامل دوستی
- ۱۰۶۶ ----- ۱۵۶- عوامل دوستی انبیا
- ۱۰۶۶ ----- ۱۵۷- عوامل دوستی انسان ها

- ۱۵۸- عوامل دوستی با بدان ۱۰۶۶
- ۱۵۹- عوامل دوستی مؤمنان ۱۰۶۶
- ۱۶۰- فرجام دوستی با کافران ۱۰۶۸
- ۱۶۱- فطرت مال دوستی ۱۰۶۸
- ۱۶۲- قطع دوستی در قیامت ۱۰۶۸
- ۱۶۳- کیفر دوستی با کافران ۱۰۷۰
- ۱۶۴- مال دوستی اصحاب الجنه ۱۰۷۰
- ۱۶۵- مال دوستی انسان ۱۰۷۰
- ۱۶۶- مال دوستی بادیه نشینان صدر اسلام ۱۰۷۲
- ۱۶۷- مال دوستی دشمنان دین ۱۰۷۲
- ۱۶۸- مال دوستی متخلفان از مسافرت به حدیبیه ۱۰۷۴
- ۱۶۹- مال دوستی مردم جاهلیت ۱۰۷۴
- ۱۷۰- مال دوستی منافقان ۱۰۷۴
- ۱۷۱- ملاک دوستی ۱۰۷۴
- ۱۷۲- ملاکهای دوستی ۱۰۷۶
- ۱۷۳- ممنوعیت دوستی با کافران ۱۰۷۸
- ۱۷۴- ممنوعیت دوستی با مشرکان ۱۰۷۸
- ۱۷۵- ممنوعیت دوستی با مکذبان دین ۱۰۸۰
- ۱۷۶- ممنوعیت دوستی با مکذبان محمد(صلی الله علیه و آله) ۱۰۸۰
- ۱۷۷- منشأ دوستی با غیر خدا ۱۰۸۰
- ۱۷۸- منشأ دوستی در مؤمنان ۱۰۸۱
- ۱۷۹- موانع دوستی با دشمنان خدا ۱۰۸۲
- ۱۸۰- موانع دوستی با دشمنان محمد(صلی الله علیه و آله) ۱۰۸۲
- ۱۸۱- موانع دوستی با کافران ۱۰۸۳
- ۱۸۲- موانع دوستی با مشرکان مکه ۱۰۸۴
- ۱۸۳- موانع دوستی شیطان ۱۰۸۴

- ۱۰۸۶ ----- ۱۸۴- موانع دوستی کافران
- ۱۰۸۶ ----- ۱۸۵- موانع مال دوستی
- ۱۰۸۷ ----- ۱۸۶- مؤاخذه بر مال دوستی
- ۱۰۸۸ ----- ۱۸۷- نعمت دوستی
- ۱۰۸۸ ----- ۱۸۸- نقش دوستی ها
- ۱۰۸۸ ----- ۱۸۹- نهی از دوستی با کافران
- ۱۰۸۸ ----- ۱۹۰- نهی از دوستی با یهود
- ۱۰۹۰ ----- ۱۹۱- نیکان و مال دوستی
- ۱۰۹۱ ----- درباره مرکز

علم مفاهیم شناسی در قرآن سری جدید جلد 48

مشخصات کتاب

نام کتاب: علم مفاهیم شناسی در قرآن جلد 48

تحقیق و تالیف: رسول ملکیان اصفهانی - 1400 ش

ناشر دیجیتالی: مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان

ص: 1

1- دشنام

1- آثار دشنام به کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 108 - 5

5 - دشنام علیه کافران موجب دشمنی و کینه توزی جاهلانه و بدون توجه آنان علیه خداوند می گردد.

و لاتسبوا الذین . . . فیسبوا الله عدوا بغير علم

2- آثار روانی دشنام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 25 - 3

3 - تأثیر سوء بیهوده گویی و نسبت های ناروا دادن ، در سلامت روحی و روانی جامعه

لا یسمعون فیها لغواً و لا تأثیماً

3- اجتناب از دشنام به بتها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 108 - 1

1 - لزوم اجتناب از دشنام به بتها و دیگر مقدسات مشرکان

و لاتسبوا الذين يدعون من دون الله

درباره مراد از موصول «الذين . . .» دو احتمال وجود دارد: یکی آنکه مقصود مشرکان و دیگر آنکه معبودهای آنان باشد، یعنی:

ص: 1

«لاتسبوا الذين يدعونهم». البته عائد صله «هم» حذف گردیده است.

4- احكام دشنام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 148 - 4

4 - حرمت دشنام دادن و ناسزا گفتن به مردم

لايحب الله الجهر بالسوء من القول

برخی از مفسران بر آنند که مراد از «بالسوء من القول»، خصوص دشنام دادن و ناسزا گویی است.

5- حرمت دشنام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 148 - 4

4 - حرمت دشنام دادن و ناسزا گفتن به مردم

لايحب الله الجهر بالسوء من القول

برخی از مفسران بر آنند که مراد از «بالسوء من القول»، خصوص دشنام دادن و ناسزا گویی است.

6- دشنام با کلمه راعنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 104 - 16

16 - امام باقر (ع) فرمود: « هذه الكلمة سب بالعبرانية ، إليه كانوا يذهبون ؛

این کلمه (راعنا) به زبان عبری فحش است و آنان (یهود) این کلمه را به عنوان فحش استعمال می کردند».

7- دشنام به اولیاء الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 108 - 23

23 - عن أبي عبد الله (ع) في حديث طويل: .. وإياكم و سب اعداء الله حيث يسمعونكم فیسبوا الله عدوا بغير علم و قد ینبغی لکم ان تعلموا حد سبهم لله کیف هو؟ إنه من سب اولیاء الله فقد انتهک سب الله و من أظلم عند الله ممن استسب لله و لأولیاء الله؟
از امام صادق (ع) ضمن حدیثی طولانی روایت شده است: .. از ناسزاگویی به دشمنان خدا در جائی که آن را می شنوند پرهیزید،

ص: 2

که در نتیجه آنان نیز خدا را از روی دشمنی و ناآگاهی دشنام خواهند داد، سزاوار است بدانید چه سخنانی از مشرکان، ناسزاگویی به خداوند محسوب می شود، هر کس به اولیای خدا ناسزا گوید در حقیقت خدا را دشنام داده است و چه کسی ظالمتر از آنکه موجب دشنام گویی به خدا و اولیای او شود؟ ...

8- دشنام به خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 108 - 7,9,23

7 - ناسزاگویی به خداوند، عملی جاهلانه و تجاوز به حریم قدس الهی است.

فیسبوا الله عدوا بغير علم

«عدوا» از ریشه «عدی» به معنی ظلم و تجاوز و فرارفتن از حد است. (قاموس اللغه).

9 - دشنام به خدا برای دفاع از باورهای خویش، عملی شایسته و زیبا در نظر مشرکان است.

فیسبوا الله عدوا بغير علم كذلك زينا لكل أمة عملهم

23 - عن أبي عبد الله (ع) في حديث طويل: ... وإياكم و سب اعداء الله حيث يسمعونكم فیسبوا الله عدوا بغير علم و قد ینبغی لکم ان تعلموا حد سبهم لله کیف هو؟ إنه من سب اولیاء الله فقد انتهک سب الله و من أظلم عند الله ممن استسب لله و لأولیاء الله؟ ...

از امام صادق (ع) ضمن حدیثی طولانی روایت شده است: ... از ناسزاگویی به دشمنان خدا در جایی که آن را می شنوند بپرهیزید، که در نتیجه آنان نیز خدا را از روی دشمنی و ناآگاهی دشنام خواهند داد، سزاوار است بدانید چه سخنانی از مشرکان، ناسزاگویی به خداوند محسوب می شود، هر کس به اولیای خدا ناسزا گوید در حقیقت خدا را دشنام داده است و چه کسی ظالمتر از آنکه موجب دشنام گویی به خدا و اولیای او شود؟ ...

9- دشنام به دشمنان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 108 - 23

23 - عن أبي عبد الله (ع) في حديث طويل: ... وإياكم و سب اعداء الله حيث يسمعونكم فیسبوا الله عدوا بغير علم و قد ینبغی لکم ان تعلموا حد سبهم لله کیف هو؟ إنه من سب اولیاء الله فقد انتهک سب الله و من أظلم عند الله ممن استسب لله و لأولیاء الله؟ ...

از امام صادق (ع) ضمن حدیثی طولانی روایت شده است: ... از ناسزاگویی به دشمنان خدا در جایی که آن را می شنوند بپرهیزید، که در نتیجه آنان نیز خدا را از روی دشمنی و ناآگاهی دشنام خواهند داد، سزاوار است بدانید چه سخنانی از مشرکان، ناسزاگویی به خداوند

محسوب می شود، هر کس به اولیای خدا ناسزا گوید در حقیقت خدا را دشنام داده است و چه کسی ظالمتر از آنکه موجب دشنام گویی به خدا و اولیای او شود؟ ...

ص: 3

10- دشنام به کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 108 - 4

4- دشنام به کافران و مقدسات آنها، در صورتی که موجب عکس العمل متقابل آنان گردد، حرام است.*

و لاتسبوا .. فیسبوا الله عدوا بغير علم

در صورتی که جمله «فیسبوا ..» علت نهی باشد، نه حکمت آن، حرمت دشنام به کافران و مقدسات آنها به مواردی محدود است که عکس العمل متقابل مشرکان را در پی داشته باشد.

11- دشنام به متقین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نبأ - 78 - 35 - 2

2 - تقوایبشگان در دنیا، گرفتار سخنان زشت و یاوه سرایی های مخالفان

لا یسمعون فیها لغواً

مژده به نبود بعضی از زشتی ها در بهشت - با توجه به بی شمار بودن آنچه بهشت عاری از آن است - بیانگر این مطلب است که بهشتیان در دنیا، با این امور ناخوشایند مواجه و از آن در رنج خواهند بود.

12- دشنام به معبودان باطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 108 - 22

22 - عن أبي عبد الله (ع): .. كان المؤمنون يسبون ما يعبد المشركون من دون الله و كان المشركون يسبون ما يعبد المؤمنون فنهى الله المؤمنين عن سب آلهتهم لكي لا يسب الكفار إله المؤمنين ... فقال: «و لاتسبوا الذين يدعون من دون الله فیسبوا الله عدوا بغير علم».

از امام صادق (ع) روایت شده است: .. مؤمنان، معبودهای غیر خدا را که مورد پرستش مشرکان بود، دشنام می دادند و مشرکان نیز معبود مؤمنان را ناسزا می گفتند، پس خداوند مؤمنان را از دشنام دادن به معبودهای مشرکان نهی فرمود، تا کفار نیز معبود مؤمنان را دشنام ندهند و آیه فوق را در این مورد نازل کرد.

13- دشنام به مقدسات کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 108 - 4

ص: 4

4- دشنام به کافران و مقدسات آنها، در صورتی که موجب عکس العمل متقابل آنان گردد، حرام است.*

و لاتسبوا .. فیسبوا الله عدوا بغير علم

در صورتی که جمله «فیسبوا ..» علت نهی باشد، نه حکمت آن، حرمت دشنام به کافران و مقدسات آنها به مواردی محدود است که عکس العمل متقابل مشرکان را در پی داشته باشد.

14- دشنام به نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 9 - 11

11 - طرد شدن نوح پیامبر (ع) ، از سوی قومش ، با دشنام و اتهام

و قالوا مجنون و ازدجر

برداشت یاد شده بر این احتمال است که «و ازدجر» به معنای «و ازدجره قومه» باشد.

15- دشنام جایز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 148 - 5

5 - مظلوم ، مجاز به دشنام دادن ظالم و افشاگری علیه اوست .

لايحب الله الجهر بالسوء من القول إلا من ظلم

16- دشنام حرام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 108 - 4

4- دشنام به کافران و مقدسات آنها، در صورتی که موجب عکس العمل متقابل آنان گردد، حرام است.*

و لاتسبوا .. فیسبوا الله عدوا بغير علم

در صورتی که جمله «فیسبوا ..» علت نهی باشد، نه حکمت آن، حرمت دشنام به کافران و مقدسات آنها به مواردی محدود است که عکس العمل متقابل مشرکان را در پی داشته باشد.

17- دشنام در بهشت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 5

1 - در بهشت پیشتازان (سابقون) ، هرگز کسی از دیگری سخن لغو و بیهوده و یا نسبت ناروا نخواهد شنید .

لا یسمعون فیها لغواً و لا تأثیماً

«لغو» به سخنی گفته می شود که هیچ فایده ای بر آن مترتب نباشد و «تأثیم» به معنای نسبت دادن گناه به کسی است.

18- دشنام در قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 25 - 14

14 - ناسزاگویی و لعن دیگران ، در روز قیامت ، امری ممکن است .

ثم یوم القیمه یکفر بعضکم ببعض و یلعن بعضکم بعضاً

19- دشنام در یهود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 104 - 16

16 - امام باقر (ع) فرمود: « هذه الکلمه سب بالعبرانیه ، إلیه کانوا یدهبون ؛

این کلمه (راعنا) به زبان عبری فحش است و آنان (یهود) این کلمه را به عنوان فحش استعمال می کردند».

20- دشنام دهندگان به قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 67 - 3

3 - بدگویی و یاوه سرایی کافران مرفه ، علیه قرآن و پیامبر (صلی الله علیه و آله) در محفل های شبانه شان

سمرّاً تهجرون

«سمر» (مصدر «سامر»); یعنی، گفت وگو و تشکیل محفل شبانه. «سامر» اسم جمع است مانند: «حاج»، «حاضر» و «حامل». «سامراً» حال دیگر برای ضمیر فاعل «تنکصون» است. «تهجرون» - به تقدیر تهجرون به - مشتق از «هجر» (بدگویی) و یا «هجر» (هزیان و یاوه گویی) است. جمله «تهجرون» (فعل و فاعل) در محل نصب و نعت برای «سامراً» می باشد؛ یعنی، «در حالی که در محافل شبانه، درباره

آن بدگویی می کردید».

ص: 6

21- دشنام دهندگان به محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 67 - 3

3 - بدگویی و یاوه سرایی کافران مرفه، علیه قرآن و پیامبر (صلی الله علیه و آله) در محفل های شبانه شان

سمرًا تهجرون

«سمر» (مصدر «سامر»); یعنی، گفت وگو و تشکیل محفل شبانه. «سامر» اسم جمع است مانند: «حاج»، «حاضر» و «حامل». «سامراً» حال دیگر برای ضمیر فاعل «تنکصون» است. «تهجرون» - به تقدیر تهجرون به - مشتق از «هجر» (بدگویی) و یا «هجر» (هزیان و یاوه گویی) است. جمله «تهجرون» (فعل و فاعل) در محل نصب و نعت برای «سامراً» می باشد؛ یعنی، «در حالی که در محافل شبانه، درباره آن بدگویی می کردید».

22- زشتی دشنام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 25 - 4

4 - زشتی و ناروایی بیهوده گویی و دادن نسبت های ناروا به دیگران

لا یسمعون فیها لغواً و لا تأثیماً

23- سرزنش دشنام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 148 - 2

2 - ناخشنودی خداوند از بدزبانی و زشت گویی مردم نسبت به یکدیگر

لا یحب الله الجهر بالسوء من القول إلا من ظلم

برداشت فوق بر این اساس است که «من القول» قید برای «السوء» باشد که با توجه به استثنای «الا من ظلم»، معلوم می شود مراد از «سوء من القول»، سخنان ناروایی است که درباره دیگری گفته شود.

24- سرزنش دشنام به قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 68 - 1

1 - سرزنش رفاه زدگان از سوی خدا ، به خاطر یاوه سرایی های آنان علیه قرآن

مستکبرین به سمرًا تهجرون . أفلم يدبّروا القول ... ءاباءهم الأولین

ص: 7

استفهام در آیه فوق، استفهام توییخی است و ضمیر جمع در آن به «مترفین» باز می گردد. خداوند در این بخش از آیات، آنها را به خاطر اتهاماتی که به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و قرآن می زدند، مورد سرزنش قرار داده و با ارائه دلایل گوناگون، همه راه های عذر تراشی شان را سد کرده است. آیه فوق، در ردّ اتهامات آنان به قرآن است.

25- عذاب اخروی دشنام دهندگان به قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 67 - 5

5 - ناسزا گویان به قرآن و پیامبر (صلی الله علیه و آله) محروم از امداد های الهی در برابر عذاب قیامت

لاتجنروا الیوم . . . سمراً تهجرون

26- عذاب اخروی دشنام دهندگان به محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 67 - 5

5 - ناسزا گویان به قرآن و پیامبر (صلی الله علیه و آله) محروم از امداد های الهی در برابر عذاب قیامت

لاتجنروا الیوم . . . سمراً تهجرون

27- علم اهمیت اجتناب از دشنام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 108 - 1

1 - لزوم اجتناب از دشنام به بتها و دیگر مقدسات مشرکان

ولاتسبوا الذین یدعون من دون الله

درباره مراد از موصول «الذین . . .» دو احتمال وجود دارد: یکی آنکه مقصود مشرکان و دیگر آنکه معبودهای آنان باشد، یعنی: «لاتسبوا الذین یدعونهم». البته عائد صله «هم» حذف گردیده است.

28- محرومیت دشنام دهندگان به قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - ناسزاگویان به قرآن و پیامبر (صلی الله علیه و آله) محروم از امداد های الهی در برابر عذاب قیامت

ص: 8

لاتجثروا اليوم .. سمراً تهجرون

29- محرومیت دشنام دهندگان به محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 67 - 5

5 - ناسزا گویان به قرآن و پیامبر (صلی الله علیه و آله) محروم از امداد های الهی در برابر عذاب قیامت

لاتجثروا اليوم .. سمراً تهجرون

30- ناپسندی دشنام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 26 - 3

3 - بیهوده گویی و دادن نسبت های ناروا، دو بیماری روحی - روانی برای انسان ها

إلّا قیلاً سلماً سلماً

از تعبیر «سلاماً» استفاده می شود که «لغو» و «تأثیم» - که در آیه پیش آمده - دو گونه از بیماری است.

ص: 9

2- دعا

1- دعا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 53 - 7

7 - حواریون از خداوند درخواست کردند که همواره - در دنیا و آخرت - ، همراه گواهان (انبیا) باشند .

فاکتبنا مع الشاهدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- آل عمران - 3 - 147 - 1,2

1 - پیامبران الهی و دست پروردگان آنان ، دعاکنندگان به درگاه پروردگار یکتا

و ما کان قولهم الا ان قالوا ربنا اغفر لنا

در برداشت فوق، ضمیر «قولهم» به پیامبران و یاوران آنان (ربیبون) برگشت داده شده است.

2 - درخواست بخشایش گناهان و زیاده روی ها ، پایداری بر راه پیامبران و چیرگی بر کافران ، تنها سخن دست پروردگان انبیا در هنگامه های پیکار

و ما کان قولهم الا ان قالوا ربنا اغفر لنا ذنوبنا و اسرافنا فی امرنا و ثبت اقدا

در برداشت فوق، ضمیر «قولهم»، تنها به «ربیبون» برگشت داده شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- آل عمران - 3 - 148 - 1,2,8,11

1 - پذیرفته شدن دعای همزمان انبیای گذشته ، در پیکار با دشمنان دین

فاتیهم الله ثواب الدنیا و حسن ثواب الاخره

«ثواب الدنیا»، می تواند اشاره به پیروزی مجاهدان باشد که با جمله «و انصرنا علی القوم الکافرین» درخواست شده بود. و «ثواب الاخره»، حکایت از برآورده شدن خواسته دیگر آنان دارد که با جمله «و اغفر لنا ذنوبنا»، درخواست شده بود. زیرا ثواب آخرت در

گرو آمرزش گناهان است.

2- ثبات قدم (پایمردی) و پیروزی بر دشمنان ، پاداش دنیوی خداوند به مجاهدان صابر و نیایشگر

رَبَّنَا .. و ثبت اقدامنا و انصرنا على القوم الكافرين. فاتيهم الله ثواب الدنيا

8- دعا و درخواست پیکارگران شکبیا به درگاه خداوند در هنگامه کارزار ، مقرون به استجاب است .

رَبَّنَا اغفر لنا .. فاتيهم الله ثواب الدنيا

11- پیکارگران شکبیا و نیایشگران به درگاه خدا ، نیکوکار و محبوب خداوند هستند .

و كاتين من نبي قاتل .. ربنا ... و الله يحب المحسنين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- آل عمران - 3 - 159 - 14

14- پیامبر (صلی الله علیه و آله) موظف به گذشت از حقوق خویش بر مردم و طلب آمرزش برای آنان نسبت به حقوق الهی

فاعف عنهم و استغفر لهم

از اینکه پیامبر (صلی الله علیه و آله) از یکسو مأمور به گذشت از مردم و از سوی دیگر مأمور به طلب مغفرت برای آنان از خدا می شود، می توان به دست آورد که مراد از «فاعف»، گذشت از حقوق خود پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مراد از «فاستغفر»، طلب مغفرت در مورد حقوق خداوند است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- آل عمران - 3 - 170 - 6

6- شادمانی و علاقه شهیدان نسبت به سعادت‌مندی دیگر مجاهدان و رسیدنشان به مقام کشته شدگان راه خدا

و يستبشرون بالذین لم يلحقوا بهم من خلفهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- آل عمران - 3 - 191 - 28

28- دعای خردمندان برای رهایی از عذاب دوزخ

لاولى الالباب . . فقنا عذاب النار

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

3 - آل عمران - 3 - 192 - 5

5 - خردمندان ، خواستار كرامت انسانی و گريزان از خذلان و خواری

لاولى الالباب . . ربنا انك من تدخل النار فقد اخزيته

خردمندان از آن جهت خواهان دوری از آتشنده كه ورود در آتش را حاكي از خواری و خفت خویش در پیشگاه خداوند می دانند و این معنا كاشف از كرامتخواهی آنان می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

3 - آل عمران - 3 - 193 - 9

ص: 11

9- آمرزش گناهان و پوشاندن بدی ها ، تقاضای خردمندان از پیشگاه پروردگار

رَبَّنَا فَاعْفُرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَكَفِّرْ عَنَّا سَيِّئَاتِنَا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- آل عمران - 3 - 194 - 12، 13، 1

1- بهره مندی از پاداش های موعود الهی ، خواسته خردمندان از پروردگار خویش

لاولی الالباب . . . رَبَّنَا وَاتِنَا مَا وَعَدْتَنَا عَلَى رِسْلِكَ

12- خردمندان ، خواستار عزت و سرافرازی از خداوند در دنیا و آخرت

رَبَّنَا وَاتِنَا مَا وَعَدْتَنَا عَلَى رِسْلِكَ وَلَا تَخْزِنَا يَوْمَ الْقِيَمَةِ

13- دور ماندن از خواری و خذلان در روز قیامت ، خواسته و دعای خردمندان به پیشگاه خداوند

و لَا تَخْزِنَا يَوْمَ الْقِيَمَةِ

2- آثار اجتماعی دعا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18- حشر - 59 - 10 - 18

18- دعا و نیایش ، در خدمت ایجاد الفت اجتماعی میان مؤمنان

رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا . . . وَلَا تَجْعَلْ فِي قُلُوبِنَا

محتوای دعا در این آیه، می رساند که دعا به نوبه خویش زمینه ساز الفت اجتماعی و تحکیم بخش پیوندهای امت اسلامی است.

3- آثار اخلاص در دعا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16- زمر - 39 - 8 - 7

7- نیایش خالصانه به درگاه خدا ، عامل جلب رحمت او و بر طرف کننده گرفتاری ها است .

و إِذَا مَسَّ الْإِنْسَانَ ضُرٌّ دَعَا رَبَّهُ مُنِيبًا إِلَيْهِ ثُمَّ إِذَا خَوَّلَهُ نِعْمَةً مِنْهُ

«تخویل» (مصدر «خول») به معنای اعطا و بخشش است و مقصود از جمله «إِذَا خَوَّلَهُ نِعْمَةً مِنْهُ»، رفع گرفتاری و اعطای نعمت آسودگی است که پس از دعا و نیایش بندگان به درگاه الهی تحقق می پذیرد.

4- آثار التزام به دعا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 12

10 - كهف - 18 - 28 - 12

12- پای بندی به دعا و عبادت ، شرط شایستگی افراد برای همنشینی و مصاحبت است .

و اصبر نفسک مع الذین یدعون ربّهم بالغدوه و العشیّ

5- آثار امیدواری در دعا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 90 - 19

19- نقش مؤثر پیشی گرفتن در کار های نیک و دعای همراه با رغبت و امید و خشوع به درگاه الهی ، در استجاب دعا

فاستجبنا له . . . إنهم كانوا یسرعون فی الخیرت ... و كانوا لنا خشعین

6- آثار تداوم دعا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 28 - 11

11- خو گرفتن به دعا و نیایش در صبح و پسین ، مایه ارجمندی نزد خداوند و شایستگی برای همنشینی با پیامبر (صلی الله علیه و آله) است .

و اصبر نفسک مع الذین یدعون ربّهم بالغدوه و العشیّ

فعل «یدعون» مضارع و برای استمرار است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 144 - 3

3- دعا و تسبیح مستمر خداوند ، مایه نجات از گرفتاری و غم و اندوه

فلولا أنه كان من المسبّحین . للبت فی بطنه إلی یوم یبعثون

7- آثار ترک دعا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - روی گردانی از نیایش و تضرع در برابر خدا، گردنکشی و موجب محرومیت از محبت الهی است.

ادعوا ربکم . . . إنه لایحب المعتدین

ص: 13

8- آثار دعا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - حمد - 1 - 6 - 11

11 - دعا به درگاه خدا ، نقش مؤثری در دستیابی به هدایت دارد .

إهدنا الصراط المستقیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 128 - 14

14 - دعا به درگاه خداوند ، مؤثر در برآورده شدن خواسته های معنوی انسان است .

ربنا واجعلنا مسلمین لک . . . و تب علینا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 161 - 7

7 - تأثیر و نقش دعا و نفرین فرشتگان و انسان ها در دوری گنهکاران از رحمت الهی

اولئک علیهم لعنه الله و الملائکه و الناس أجمعین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 186 - 13

13 - دعا کردن به درگاه خدا و باور داشتن به اجابت آن ، زمینه ساز هدایت یابی انسان است .

فلیستجبوا لی و لیؤمنوا بی لعلهم یرشدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 202 - 1,2

1 - آنان که خواهان حسنه دنیوی و آخریند ، از آنچه انجام داده اند ، بهره خواهند برد .

و منهم من یقول ربنا اتنا . . . اولئک لهم نصیب مما کسبوا

2- نقش دعا، در رسیدن به مطلوب

رَبَّنَا اتِّنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً .. اَوْلٰئِكَ لَهُمْ نَصِيبٌ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- بقره - 2 - 251 - 2,5

2- نقش دعا در پیروزی رزمندگان جبهه حقّ

قالوا رَبَّنَا .. فَهَزَمُوهُمْ بِاِذْنِ اللّٰهِ

5- اجابت دعا و نیایش طالوتیان، با هزیمت و شکست سپاه جالوت

قالوا رَبَّنَا .. وَاَنْصَرْنَا عَلٰی الْقَوْمِ الْكَافِرِيْنَ . فَهَزَمُوهُمْ بِاِذْنِ اللّٰهِ

ص: 14

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 8 - 13

13 - تداوم هدایت ، در پرتو دعا و استمداد از پروردگار

رَبَّنَا لَا تَزِغْ قُلُوبَنَا بَعْدَ إِذْ هَدَيْتَنَا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 38 - 10

10 - نقش دعا و درخواست از خداوند ، در دستیابی انسان به آرمان خویش

هنا لك دعا زكريا ربه قال رب هب لي من لدنك ذرية طيبة

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 147 - 6,7

6 - نقش سازنده دعا در میدان جنگ و تشویق الهی به آن

و ما كان قولهم الا ان قالوا ربنا اغفر لنا ذنوبنا .. و انصرنا على القوم الكافر

7 - نقش بنیادین و سازنده دعا در صلابت ، قوت و تسلیم ناپذیری پیکارگران

فما وهنوا .. و ما ضعفوا و ما استكانوا ... و ما كان قولهم الا ان قالوا ربنا ا

یادآوری دعای مجاهدان ربّانی پس از بیان استقامت آنان، می تواند اشاره ای باشد به اینکه دعا از موجبات استقامت و حماسه آفرینی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 148 - 3,14

3 - مجاهدت در راه خدا به همراهی پیامبران الهی و دعا به درگاه او ، موجب بهره مندی از پاداش های دنیوی و اخروی

و کاتین من نبی .. فاتیهم الله ثواب الدنيا و حسن ثواب الاخره

14 - جهاد ، صبر ، دعا ، استغفار و بینش خدامحوری ، از عوامل جلب محبت الهی

قاتل معه . . . و الله يحب الصّابرين ... ربّنا اغفر لنا ... و انصرنا ... و الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 191 - 34

34 - دعا برای نجات یافتن از عذاب دوزخ ، وسیله ای برای رهایی یافتن از آن

فقنا عذاب النار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 194 - 19

19 - نقش دعا در تحقق وعده های الهی و رهایی از خذلان در آخرت

ربّنا و اتنا ما وعدتنا علی رسلک و لا تخزنا یوم القیمه

ص: 15

اگر دعا در تحقق وعده های الهی تأثیر نداشت، خداوند آن را به عنوان ویژگی مؤمنان خردمند نقل نمی کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 32 - 19

19 - نقش دعا در جلب فضل الهی

و سنلوا الله من فضله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 106 - 2

2 - ضرورت نیایش قاضیان به درگاه خداوند ، برای دوری نفس آنان از تمایل به خیانتکاران

و لاتکن للخائنین خصیماً. و استغفر الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 41 - 6

6 - دعا از اسباب برطرف شدن عذابها و دشواریها

إن أتیکم عذاب الله... فیکشف ما تدعون إلیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 56 - 8

8 - دعا و نیایش محسنان به درگاه خدا مایه به فعلیت رسیدن استعداد آنان برای دستیابی به رحمت خاص الهی است .

و ادعوه... إن رحمت الله قریب من المحسنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 135 - 4

4 - دعا به درگاه خداوند ، مؤثر در جلب رحمت او و رفع دشواری ها و بلاها

فلما کشفنا عنهم الرجز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 156 - 16

16 - دعا به درگاه خدا نقش مؤثر برای جلب رحمت او دارد .

و اکتب لنا .. فسأکتبها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 9 - 6

6 - دعا و استغاثه آدمی به درگاه خداوند از اسباب بهره مندی وی از امداد های الهی

ص: 16

إذ تستغيثون ربكم فاستجاب لكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 17 - 17

17- درخواست بصیرت از خداوند ، توجه به قرآن و حقایق مطرح شده در آن و مطالعه تورات ، راه های زدودن شک و شبهه درباره حقایق قرآن است .

أفمن كان على بينة .. فلا تك في مريه منه

روشن است که شک و شبهه، همانند علم و یقین که از امور قلبی است، با امر و نهی قابل ایجاد و رفع نیست. بنابراین جمله «فلا تک فی مریه منه» (در حقانیت قرآن شک نداشته باش) ارشاد به فراهم آوردن زمینه هایی است که مایه برطرف شدن شک می شود و آنها همان حقایقی است که در صدر آیه، بیان شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 33 - 15

15- دعا و نیایش به درگاه خدا و استمداد از او ، راه مصون ماندن از گناه و انحرافات جنسی است .

رب .. وإلا تصرف عني كيدهنّ أصب إليهنّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 34 - 4,5

4- اظهار نیاز به درگاه خدا ، دارای نقشی بسزا در جلب حمایت او و برآورده شدن نیاز های انسان

فاستجاب له ربه .. إنه هو السميع العليم

5- نقش دعا در رقم خوردن سرنوشت آدمی

إلا تصرف عني كيدهنّ .. فاستجاب له ربه فصرف عنه كيدهنّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 37 - 13

13- دعا می تواند در قلب و جان دیگران تأثیر گذارد و آن را دگرگون سازد .

فاجعل أفئده من الناس تهوى إليهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 39 - 14، 9

9- نقش مؤثر دعا در فرزندان شدن انسان ، حتی در سالخوردگی و هنگام یأس از تأثیر عوامل طبیعی

الحمد لله الذى وهب لى على الكبر اسمعيل و اسحق ان ربى لسميع الدعاء

14- نقش مؤثر دعا در کنار دیگر عوامل طبیعی ، برای تأمین نیازها و خواسته های انسان

الحمد لله الذى وهب لى على الكبر اسمعيل و اسحق ان ربى لسميع الدعاء

ص: 17

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 28 - 15

15- دعا زمينه دستيابي به « وجه الله » و جلب رضاي او است .

يدعون ربهم بالغدوة . . . يريدون وجهه

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

10 - مريم - 19 - 3 - 3،8

3- پيامبران نيز براي حل مشكلات خويش به دعا رو مي آوردند .

عبده زكريا . اذ نادى ربه نداءً خفياً

8- نقش مهم دعا و التجا به درگاه خدا ، در تحولات زندگي انسان و تأمين نياز هاي وي

ذكر رحمت ربك عبده زكريا . اذ نادى ربه

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

10 - مريم - 19 - 4 - 7،8،11

7- زكريا همواره از دعا ، براي رفع مشكلات خويش ، بهره مي گرفت .

ولم اكن بدعائك رب شقياً

«باء» در «بدعائك» سببيه يا به معنای «فی» است و مفاد آیه این است که در دعاهاي گذشته ام هيچ گاه محروم نشده ام و به سبب آنها سعادت مند بوده ام.

8- دعا و نيايش به درگاه خدا ، از ميان برنده سختي ها و مانع گرفتاري انسان به دام شقاوت است .

ولم اكن بدعائك رب شقياً

«شقاوت» نقطه مقابل سعادت است (مفردات راغب) و به معنای «سختي و زحمت» نيز مي آيد (قاموس).

11- زكريا ، زندگي سعادت مندانه خود را مرهون راز و نياز و دعا به پيشگاه خداوند مي دانست .

ولم اكن بدعائك رب شقياً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 48 - 11، 16، 20

11- دعا، حتی برای پیامبران، امری سازنده و مؤثر است.

و أعتزلکم... و أَدعوا رَبِّي

16- ابراهیم (ع)، در آستانه هجرت خود از دیار بت پرستان، به رفع سختی‌ها و کسب سعادت خود امیدوار بود و دعا به درگاه خداوند را عامل آن می‌دانست.

عسى ألا أكون بدعاء ربّي شقيّاً

20- دعا، مانع شقاوت و بدبختی انسان است.

عسى ألا أكون بدعاء ربّي شقيّاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 18

11 - طه - 20 - 25 - 9

9- دعا در رشد و تربیت پیامبران ، دارای نقش اساسی است .

رَبِّ اشْرَحْ لِي صَدْرِي

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 26 - 5

5- دعا در آسان شدن مشکلات تبلیغ دین ، دارای نقش اساسی است .

وَيَسِّرْ لِي أَمْرِي

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 27 - 6

6- دعا در درمان بیماری ها و شفای آسیب دیدگی های انسان مؤثر است .

وَاحْلِلْ عُقْدَةَ مِنِّ لِسَانِي

گفته شده است لکنت زبان موسی(ع)، از صدمه دیدن بر اثر آتشی بوده که در دوران کودکی به دهان برده و بر زبان نهاده بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 31 - 3

3- دعا در اثر بخشی خدمات دیگران به پیشبرد اهداف نظراتشان ، مؤثر است .

أَشَدُّدْ بِهِ أَزْرِي

خواسته موسی از خداوند این بود که هارون(ع) را وسیله قوت یافتن او قرار دهد، چنین خواسته ای حاکی از این است که موسی(ع) می دانست دعای او در ثمر بخشی تلاش هارون بی اثر نیست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 36 - 4

4- دعا و درخواست از خداوند ، در برآورده شدن خواسته ها و رسیدن به آن ، مؤثر است .

قال ربّ اشرح . . . قال قد أتيت سؤلك

برآورده شدن خواسته های موسی (ع) پس از دعا و تقاضای ملتسمانه او به درگاه خداوند بود و این نشان دهنده نقش دعا در اجابت خواسته ها است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 84 - 3

3- نداکردن خدا و دعا و نیایش به درگاه او ، استجابت و پاسخ گویی او را در پی دارد .

إذ نادى ربّه . . . فاستجبنا له فكشفنا ما به من ضرّ

آیه شریفه - همان گونه که جمله «رحمه من عندنا و ذكرى . . .» به صراحت بیان می دارد - در صدد دلداری به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان و نیز برای درس آموزی است. از این رو آیه شریفه، اختصاص به ایوب (ع) ندارد.

ص: 19

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 88 - 4

4- دعا ، وسیله ای مؤثر برای نجات از گرفتاری و اندوه

فنادی . . . و نَجِّينَهُ مِنَ الْغَمِّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 90 - 11

11- دعا و نیایش ، از موجبات و زمینه های فرزنددار شدن و اصلاح نازایی است .

رَبِّ لَا تَذَرْنِي فَرْدًا . . . فَاسْتَجِبْنَا لَهُ وَوَهَبْنَا لَهُ يَحْيَى وَأَصْلَحْنَا لَهُ زَوْجَهُ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 93 - 4

4 - نقش مؤثر دعا ، در ایمن ماندن از شرور

قُلْ رَبِّ إِنَّمَا تَرِيَّتِي مَا يُوْعَدُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 97 - 6

6 - نقش مؤثر دعا در ایمن ماندن انسان ها از خطر و سوسه های شیاطین

وَقُلْ رَبِّ أَعُوذُ بِكَ مِنْ هَمَزَاتِ الشَّيْطَانِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 109 - 7

7 - استغفار و دعا برای جلب رحمت الهی ، از مشخصات عبودیت و ایمان

إِنَّهُ كَانَ فَرِيقٌ مِّنْ عِبَادِي يَقُولُونَ رَبَّنَا آمَنَّا فَاغْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 74 - 18

18 - تأثیر مثبت و سازنده دعا و آرزو کردن در نیل به مقامات والا و رشد و کمال معنوی

واجعلنا للمتّقین إمامًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 77 - 1,2,3

1 - ارزش و منزلت انسان در پیشگاه خداوند ، منوط به دعا و عبادت کردن او است .

قل ما یعبئوا بکم ربّی لولا دعاؤکم

ص: 20

2- «دعاؤکم» اضافه مصدر به مفعولش باشد؛ که در این صورت «دعا» به معنای دعوت است؛ یعنی، «لولا دعاؤه إياکم إلی الإسلام؛ اگر نبود دعوت کردن خدا یا پیامبر شما را به سوی اسلام». گفتنی است برداشت فوق مبتنی بر دیدگاه نخست است.

2- دعا و عبادت، موجب توجه و عنایت خدا به انسان است.

قل مایعبؤا بکم ربی لولا دعاؤکم

3- انسان، من های دعا و عبادت، فاقد ارزش و منزلت در پیشگاه خداوند است.

قل مایعبؤا بکم ربی لولا دعاؤکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 170 - 3

3- دعا و التجا به درگاه خدا، دارای تأثیر در سرنوشت انسان

ربّ نجّی . . . فنّجّینه و أهله أجمعین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 62 - 3,6

3- نقش دعای خالصانه در حل مشکلات و رفع گرفتاری ها

أمنّ یجیب المصطّر إذا دعاه و یکشف السوء

6- رفع ناخوشایندی ها از انسان در پرتو دعا، زمینه ساز اقتدار و توانمندی انسان در گستره حیات

و یکشف السوء و یجعلکم خلفاء الأرض

ذکر «یجعلکم خلفاء» بعد از «یکشف السوء» بیانگر این نکته است که اگر مشکلات همواره بر انسان هجوم آورد و خداوند آنها را از وی دور سازد، بشر زمینگیر شده و قادر به ادامه حیات نخواهد بود. پس این گره گشایی های خدا است که زمینه آسایش و رفاه انسان را در پهنه زمین فراهم می آورد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 33 - 9

9- دعا به پیشگاه خداوند، زمینه نجات از ناملایمات و سختی ها است.

وإذا مسّ الناس ضرّاً دعوا ربّهم .. ثمّ إذا أذاقهم منه رحمه

إعطای رحمت به بندگان گرفتار در ناملایمات، در پی دعای آنان برای نجات از آن وضعیّت، احتمال دارد به خاطر دعا و تأثیر آن باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 32 - 17

17 - نجات از بلاهای خطرناک و مرگ آفرین در پی دعا، از آیه های توحید خداوند است .

دعوا اللّٰه مخلصین .. فلما نجّیهم ... و ما یجحد بآیتنا إلاّ کلّ ختار کفور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 21

6 - ندا کردن خدا و حاجت بردن به درگاه او ، اجابت الهی را در پی دارد .

و لقد نادینا نوح فلنعم المجیبون

برداشت یاد شده از تعبیر «بهترین پاسخ دهنده» برای خداوند به دست می آید؛ زیرا بهترین اجابت کننده آن کسی است که به درخواست ها کاملاً پاسخ دهد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - امکان فرزندان شدن انسان با دعا و توسل به ربوبیت الهی

ربّ هب لی من الصّالحین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - دعا ، عامل رفع مشکلات و رنج های طاقت فرسا و باعث جلب رحمت و لطف الهی

إذ نادى ربّه . . . هذا مغتسل بارد و شراب . و وهبنا له أهله و مثلهم معهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - نیایش به درگاه خداوند ، عامل جلب رحمت او و برطرف کننده گرفتاری ها است .

فإذا مسّ الإنسان ضرّاً دعانا ثمّ إذا حوّله نعمه ممّناً

«تخویل» (مصدر «خول») به معنای اعطا و بخشش است و مقصود از جمله «ثمّ إذا حوّله نعمه منّاً» رفع گرفتاری و اعطای نعمت آسودگی است که پس از دعا و نیایش بندگان به درگاه الهی تحقق می پذیرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

22 - نقش مؤثر دعا و مناجات ، در پذیرش توبه و آمرزش گناهان و مصونیت از عذاب دوزخ

فاغفر للذین تابوا .. وقهم عذاب الجحیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 27 - 3

3 - برخی از تقاضاها و دعا های انسان ، مایه فساد و انحطاط او است .

و یتجیب الذین ءامنوا .. و لو بسط الله الرزق لعباده لبغوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 50 - 8

ص: 22

8 - دعا به درگاه خداوند ، دارای تأثیر در رهایی انسان از مشکلات و سختی ها

ادع لنا ربك .. فلما كشفنا عنهم العذاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 28 - 2, 1

1 - دعا و نیایش به درگاه خداوند ، زمینه ساز راهیابی انسان به بهشت و رهایی از دوزخ

فمن الله علينا و وقينا عذاب السموم . إنا كنا من قبل ندعوه

2 - متقین ، دستیابی خود به بهشت را مرهون دعا ها و نیایش های خود به درگاه خداوند می دانند .

فمن الله علينا .. إنا كنا من قبل ندعوه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 29 - 8

8 - نیاز بردن به درگاه خداوند ، زمینه ساز برخورداری از فیض او

یسله من .. کل يوم هوفی شأن

از ارتباط میان «یسئله» با «کل يوم» .. و تقدم «یسئله»، می توان مطلب بالا را برداشت کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 10 - 13

13 - دعا و نیایش به درگاه خداوند ، دارای تأثیر در تزکیه قلب ها از کینه و بدخواهی

يقولون ربنا .. و لاتجعل فی قلوبنا غلا

تمجید خداوند از دعای مؤمنان، نشانگر تأثیر آن است؛ زیرا در صورتی که دعا و تمنا لغو و بی تأثیر باشد، مجالی برای تمجید نخواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 5 - 2

2 - تأثیر دعا ، در تغییر حوادث و مسائل اجتماعی

از این که کسی چون حضرت ابراهیم(ع) برای بر طرف شدن مشکل دعا کرده و خداوند عمل او را به عنوان عملی بایسته و الگو معرفی می نماید، نشانه تأثیر داشتن دعا در برداشته شدن مشکلات است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - شرح - 94 - 7 - 4

4 - به زحمت افکندن خویش در اوقات فراغت ، برای دعا به درگاه خداوند ، تلاشی ثمربخش و درپی دارنده آسانی و آسودگی است .

إِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا . فَإِذَا فَرَغْتَ فَانصَب

ص: 23

حرف «فاء»، این آیه را بر مفاد آیه قبل تفریع کرده است؛ یعنی، حال که هر دشواری، سهولت آفرین است؛ پس سختی تضرع و دعا را بر خود هموار ساز.

9- آثار دعای خالصانه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 41 - 11، 9، 4

4 - خداوند برطرف کننده عذاب و سختی از مشرکان، پس از توجه و دعای خالصانه آنان

بل إياه تدعون فيكشف ما تدعون إليه

9 - امکان برطرف شدن عذابهای قیامت با دعای خالصانه گرفتاران به آن

أو أتتكم الساعة . . . فيكشف ما تدعون إليه إن شاء

اگر مراد از «الساعة» قیامت باشد، آیه برطرف شدن شدايد قیامت را پس از توجه خالصانه، امری ممکن، ولی منوط به مشیت خدا، دانسته است.

11 - امکان تأخیر مرگ با دعای خالصانه

أو أتتكم الساعة . . . فيكشف ما تدعون إليه

برداشت فوق بر این اساس است که مراد از «الساعة» هنگام مرگ و جان کندن باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 12 - 7

7 - نیایش خالصانه به درگاه خدا، عامل جلب رحمت او و مایه رفع گرفتاریهاست .

و إذا مسّ الإنسن الضرّ دعانا . . . فلما كشفنا عنه ضرّه

تفریع جمله «لما كشفنا» بر «دعانا» بیانگر برداشت فوق است.

10- آثار دعا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 32 - 6

6- تأثیر دعا در رشد و تعالی دیگران

و أشركه فی أمری

ص: 24

11- آداب دعا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - حمد - 1 - 6 - 3

3 - ستایش خدا و اظهار عبودیت به درگاه او از آداب دعاست .

الحمد لله رب العلمين... إهدنا الصراط المستقيم

از اینکه دعا به درگاه خدا و درخواست از او (اهدنا الصراط المستقيم)، پس از حمد و ستایش الهی و اظهار عبودیت در پیشگاه وی ذکر شده، می توان به برداشت فوق دست یافت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 126 - 2

2 - التجا به مقام ربوبی خداوند ، از آداب دعا و درخواست نیاز ها از درگاه اوست .

رب اجعل هذا بلداً آمناً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 127 - 13، 6، 9

6 - عمل نیک را در پیشگاه خداوند شایسته ذکر ندانستن ، امری پسندیده است . *

ربنا تقبل منا

مفعول «تقبل» (پذیر) ساختن کعبه است. ابراهیم و اسماعیل (ع) با نیاوردن مفعول؛ یعنی، یاد نکردن از عمل نیکشان، این نکته را بیان می دارند که عملشان در پیشگاه خداوند شایسته ذکر نیست.

9 - التجا به مقام ربوبی خداوند ، از آداب دعا به درگاه اوست .

ربنا تقبل منا

13 - ستایش خداوند ، از آداب دعاست .

ربنا تقبل منا إنك أنت السميع العليم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 129 - 12

12 - ستایش خداوند در پایان دعا ، از آداب دعاست .

ربنا وابعث . . . إنك أنت العزيز الحكيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 200 - 3

3 - توجه به ربوبیت الهی ، از آداب دعا

من يقول ربنا اتنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 25

1 - تمجید آن دسته از مردم که پس از انجام مناسک حج ، خواهان نیکو های دنیا و آخرت و نجات از آتش هستند .

و منهم من يقول ربنا اتنا فی الدنيا حسنه و فی الاخره حسنه و قنا عذاب النار

2- درخواست از مقام ربوبیت خداوندی ، از آداب دعا

ربنا اتنا

3 - تعلیم چگونگی دعا و درخواست از خداوند

و منهم من يقول ربنا اتنا فی الدنيا حسنه و فی الاخره حسنه و قنا عذاب النار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 8 - 14

14 - دعا به هنگام برخورداری از نعمت هدایت الهی ، برای تداوم بخشیدن به آن ، شیوه راسخین در علم

و الراسخون فی العلم . . . ربنا لا ترغ قلوبنا بعد اذ هدیتنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 16 - 5، 7، 9

5 - اظهار ایمان قبل از دعا ، از آداب طلب غفران و نیایش

امنا فاغفر لنا ذنوبنا و قنا عذاب النار

7 - مطلوبیت دعا و تعمیم دادن آن نسبت به همگان

ربنا . . . فاغفر لنا

9 - درخواست از مقام ربوبیت حق و عدم اتکای به عمل صالح خویش ، ادب دعا

ربنا اتنا امنا

همواره در قرآن، ایمان و عمل صالح با هم ذکر می شود؛ ولی در اینجا چون مقام دعاست، گوینده علی رغم دارا بودن عمل صالح «تقوا»، یادی از آن نمی کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 17 - 4,5

4 - سحرگاهان ، مناسبترین زمان برای استغفار و طلب آمرزش از درگاه خداوند

و المستغفرین بالاسحار

5 - مزیت و برتری بعضی از زمان ها ، برای دعا و استجاب

و المستغفرین بالاسحار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 35 - 9,15,17

9 - درخواست از مقام ربوبیت خدا ، ادب دعا

ربّ ائّی نذرت لک

ص: 26

15 - اقرار به شنوایی و علم گسترده الهی ، ادب دعا

ربّ .. انک انت السميع العليم

17 - احساس حضور در پیشگاه پروردگار شنوا و دانا ، ادب دعا

ربّ .. فتقبّل منّی انک انت السميع العليم

«احساس حضور»، از ضمائم خطاب استفاده شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 38 - 7

7 - درخواست از مقام « ربوبیت » خدا ، ادب دعا

قال ربّ هب لی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 41 - 2

2 - توجه زکریا به ربوبیت خدا ، در هنگام دعا

قال ربّ اجعل لی ایه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 53 - 2

2 - تمسک به ربوبیت خدا ، ادب دعا و نیایش

ربّنا امنّا بما انزلت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 61 - 22

22 - ابتهاج در دعا ، باز کردن و بالا بردن دست ها و ساعد ها به سوی آسمان است .

ثم نبتهل

امام صادق (ع): ... والابتهاال تبسط یدیک و ذراعیک الی السماء.

کافی، ج 2، ص 480، ح 4؛ نورالثقلین، ج 1، ص 350، ح 171.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 193 - 18، 13

13 - توجّه به ربوبیت خداوند، از آداب دعا

ربّنا ائنا .. ربّنا فاغفرلنا

18 - شریک ساختن همکیشان در دعا، از آداب آن

ربّنا ائنا سمعنا .. فامنّا ربّنا فاغفرلنا ... و کفرّ عتّا ... و توفّنا مع الا

ص: 27

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 32 - 18

18 - لزوم امیدواری به فضل خداوند در دعا و تقاضا از او

و سنلوا الله من فضله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 75 - 17

17 - توجه به ربوبیت خدا، از آداب دعا

ربنا اخرجنا... و اجعل لنا من لدنك ولياً و اجعل لنا من لدنك نصيراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 83 - 14

14 - توجه به ربوبیت خداوند از آداب دعا و نیایش

ربنا ءامنا فاكتننا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 114 - 4

4 - درخواست از مقام الوهیت و ربوبیت خداوند از آداب دعا و مؤثر در استجاب آن

قال عيسى ابن مريم اللهم ربنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 55 - 3,4,5,8

3 - لزوم تضرع (احساس ذلت و کوچکی) در دعا به درگاه خداوند

ادعوا ربكم تضرعاً و خفيه

«تضرع» (تذلل و اظهار کوچکی) مصدر است و در آیه به معنای اسم فاعل و حال برای فاعل «ادعوا» می باشد؛ یعنی: ادعوا ربکم

4- دعا در نهان ، توصیه خداوند به بندگان

ادعواربکم تضرعاً و خفیه

«خفیه» (نهان کردن) مصدر است و در آیه به معنای اسم فاعل و حال برای فاعل «ادعوا» می باشد ؛ یعنی: ادعواربکم مخفین دعاءکم.

5- لزوم اخلاص در دعا

ادعواربکم تضرعاً و خفیه

ترغیب به نهان ساختن دعاها می تواند برای پیشگیری از نفوذ ریا در دعا باشد.

8- علنی ساختن دعا و نداشتن تضرع در آن ، تجاوز از آداب دعا به درگاه خداست .

ادعوا ربکم تضرعاً و خفیه إنه لایحب المعتدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 56 - 5

5 - هراس از مقام ربوبی خدا و نقتت او و امید داشتن به رحمت وی ، از آداب دعا و نیایش به درگاه خداوند است .

و ادعوه خوفاً و طمعاً

هر یک از «خوفاً» و «طمعاً» مصدری است به معنای اسم فاعل و حال برای فاعل «ادعوه» می باشد. یعنی «ادعوه خائفین و طامعین». متعلق «طمعاً» به قرینه فراز بعد رحمت خداست و در مقابل، متعلق «خوفاً» نقتت خدا و دوری از رحمت او خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 126 - 15

15 - توسل به ربوبیت خداوند از آداب دعا به درگاه اوست .

ربنا أفرغ علينا صبراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 151 - 10، 6

6 - توجه و تمسک به ربوبیت خداوند ، از آداب دعا به درگاه اوست .

قال رب

10 - بیان «أرحم الراحمین» بودن خدا پس از درخواست آمرزش و رحمت ، از آداب دعا به درگاه ربوبی است .

و أنت أرحم الراحمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 86 - 8

8 - بنی اسرائیل ، در دعای خود به صفت رحمت خداوند متوسل شدند .

و نجنا برحمتک من القوم الکفرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 88 - 1

1 - اظهار خضوع و تذلل همراه توسل به ربوبیت خداوند و اعتراف مکرر به آن ، از آداب دعاست .

و قال موسی ربنا .. ربنا لیضلوا ... ربنا اطمس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 45 - 2

2- التجا به مقام ربوبی ، از آداب دعاست .

ص: 29

و نادى نوح ربه فقال رب

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

8 - هود - 11 - 47 - 3

3- تمسك و توسل به ربوبيت خداوند ، از آداب دعاست .

قال رب . . . إلا تغفر لى و ترحمنى أكن من الخسرين

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

8 - يوسف - 12 - 33 - 17

17- توجه به ربوبيت خدا ، از آداب دعاست .

قال رب . . . و إلا تصرف عنى كيدهنّ أصب إليهنّ

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

8 - يوسف - 12 - 92 - 17

17- توصيف خداوند به صفت رحمت بخشى (مانند ارحم الراحمين) از آداب استغفار و دعا برای آمرزش است .

يغفر الله لكم و هو أرحم الراحمين

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

8 - يوسف - 12 - 98 - 6

6- توجه به ربوبيت خدا از آداب دعا و استغفار است .

سوف أستغفر لكم ربى

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

8 - يوسف - 12 - 101 - 2,26

2- توجه به ربوبيت خداوند از آداب دعا و نيايش است .

رب قد ءاتيتنى . . . توفنى مسلماً و الحقنى بالصلحين

26- یاد کردن از نعمت های خداوند و ستایش کردن او با صفاتی شایسته ، از آداب دعا به درگاه اوست .

رب قد ءاتیتنی من الملک .. فاطر السموت و الأرض ... توفنی مسلماً و الحقنی بالصل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 35 - 6

6- خواندن خداوند با اسم « ربّ » از آداب دعاست .

ربّ اجعل هذا البلد ءامناً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 30

9 - ابراهیم - 14 - 38 - 3,4

3- ذکر صفت های خداوند (صفات کمال و جمال) از آداب دعا به درگاه اوست .

رَبَّنَا اِنِّكَ تَعْلَمُ مَا نَخْفِي وَ مَا نَعْلُنُ

4- حسن عرض حاجت کردن و بر زبان راندن نیاز ها و مشکلات به درگاه خداوند به هنگام دعا

رَبِّ اجْعَلْ هَذَا الْبَلَدَ اٰمِنًا .. رَبَّنَا اِنِّي ... بُوَد غَيْر ذِي زَرْع ... رَبَّنَا اِنِّكَ تَعْلَمُ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 39 - 6

6- برشمردن و به زبان آوردن نعمت ها به هنگام حمد و ستایش خداوند ، امری پسندیده و از آداب دعاست .

الْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِي وَهَبَ لِيْ عَلٰى الْكِبَرِ اِسْمَاعِيْلَ وَ اِسْحٰقَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 40 - 8

8- دعا برای استجابت دعا ها ، از آداب دعاست .

رَبَّنَا وَ تَقَبَّلْ دَعَا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 41 - 10

10- هر دعا کننده ای لازم است خواسته های اساسی خویش را ، در دعا ، در اولویت قرار دهد . *

رَبَّنَا اغْفِرْ لِيْ وَلِوَالِدِيْ .. يَوْمَ يَقُوْمُ الْحِسَابُ

اینکه حضرت ابراهیم(ع) در دعاها و مناجاتش ، به ویژه در طلب آموزش ، خود را بر دیگران مقدم داشته است ، می تواند بیانگر این حقیقت باشد که هر فرد دعا کننده ای خواسته اساسی خود را در دعا باید مقدم بدارد؛ هر چند که نباید دیگران را نیز از نظر دور داشته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 36 - 7

7- ذکر صفت ربوبیت خدا در دعا ، امری پسندیده و مطلوب است .

قال ربّ فأنظرني إلى يوم يبعثون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 37 - 7

7- «قال أبو عبد الله (ع) : إن علي بن الحسين (ع) . . . قال : . . . يا من استجاب لأبغض خلقه إليه إذ قال أنظرني إلى يوم يبعثون ،
استجب لي . . . ؛

از امام صادق (ع) روایت شده است: علی بن الحسین (ع) فرمود: ای کسی که [خواسته] مبعوض ترین خلق خود را اجابت کردی! آن گاه
که گفت: «أنظرني إلى يوم يبعثون» خواسته مرا اجابت فرما. . .».

ص: 31

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 24 - 11

11- تمسک به ربوبیت الهی در مقام دعا و نیایش ، امری پسندیده و نیکوست .

قل ربّ ارحمهما کما ربّیانی صغیراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 80 - 2,4

2- التجا به ربوبیت خدا و خود را مرئوب او دانستن ، از آداب دعا و نیایش

و قل ربّ ادخلنی مدخل صدق

4- بر زبان آوردن خواسته ها در پیشگاه خدا ، از آداب دعا و نیایش

و قل ربّ ادخلنی مدخل صدق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 110 - 1,4,6,11,14,20

1- جواز خواندن خدا به هر یک از نام ها و اوصاف متعدد او

ادعوا الله أو ادعوا الرحمن

4- توجه به ذات یکتای پروردگار ، مقصود اصلی در خواندن او با نام ها و صفات متعدد

ایّاما تدعوا فله الأسماء الحسنی

6- عدم جواز خواندن خدا به اسما و صفاتی که دارای شایبه نقص ، کاستی و محدودیت است .

ادعوا الله أو ادعوا الرحمن ایّاما تدعوا فله الأسماء الحسنی

11- لزوم رعایت اعتدال صوت در دعا و نیایش به درگاه خداوند

لاتجهر بصلاّتک و لاتخافت بها

14- لزوم رعایت اعتدال و پرهیز از افراط و تفریط ، در نحوه انجام عبادات و نیایشها

و لاتجهر . . . و لاتخافت بها و ابتغ بين ذلك سبيلاً

احتمال دارد که ذکر نماز و یا دعا به عنوان مظهر و مصداق اصلی عبادات و نیایشها آمده باشد و این دو و نیز با آواز خواندن و یا با سکوت خواندن خصوصیتی نداشته باشد. بنابراین، از آیه رعایت اعتدال در نحوه انجام عبادتها قابل استفاده است.

20- « إن رسول الله (صلى الله عليه وآله) قال : « و لاتجهر بصلاتك و لاتخافت بها » إنما نزلت في الدعاء . . . » ;

همانا رسول خدا(صلی الله علیه و آله) فرمود: « و لاتجهر بصلاتك و لاتخافت بها» [این آیه] فقط در مورد دعا نازل شده است . . .».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 10 - 8

8- التجا به ربوبيت الهی ، از آداب دعا و نیایش

فقالوا ربّنا اتنا

ص: 32

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 24 - 26

26- اظهار امیدواری به امداد های الهی ، از شیوه های دعا به درگاه خداوند و درخواست کمک از او است .

و قل عسی أن یهدین ربی لأقرب من هذا رشداً

به زبان آوردن امید (گفتن «عسی أن...») انگیزه ای جز اظهار نیاز و درخواست اجابت ندارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 28 - 9

9- توجه به ربوبیت خداوند ، از آداب دعا است .

یدعون ربهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 3 - 5

5- پنهانی بودن دعا و دوربودن آن از انظار ، از آداب دعا است . *

نادی ربّه نداءً خفیاً

یادکردن از دعای پنهانی حضرت زکریا و نیز آیات بعدی که استجابت دعای او را مطرح ساخته، ممکن است به مطلوب بودن دعای پنهانی و دور از انظار اشاره داشته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 4 - 3,6,12

3- توسل به ربوبیت الهی و تکرار آن ، از آداب دعا است .

قال ربّ .. لم أکن بدعائک ربّ

6- برشمردن ضعف ها و کاستی ها و بیان ناتوانی خود از انجام خواسته ها و رفع نیازمندی ها ، از آداب دعا و نیایش است .

قال ربّ إني وهن العظم مني واشتعل الرأس شیباً

12- بر شمردن لطف و عنایت های مکرر خداوند در گذشته عمر، زمینه جلب رحمت و لطف الهی و از آداب دعا است.

قال ربّ . . . لم أكن بدعائك ربّ شقيّاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 6 - 17

17- توسل به نام مقدس « ربّ » از آداب دعا است.

واجعله ربّ رضياً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 10 - 4

4- زکریا (ع)، هنگام دعا، به ربوبیت خداوند توجه داشت.

ص: 33

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 47 - 17

17- توجه به ربوبیت خدا، از آداب دعا و استغفار است.

سأستغفر لك ربّي

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 48 - 21, 14

14- توجه به ربوبیت الهی و نام مقدس « ربّ » از آداب دعا است.

و أدعوا ربّي . . . بدعاء ربّي

21- « قال رسول الله (صلى الله عليه وآله): رحم الله عبداً طلب من الله - عزّوجلّ - حاجه فألحّ في الدعاء استجيب له أو لم يستجب (له) و تلا هذه الآية : « و أدعوا ربّي عسى ألا أكون بدعاء ربّي شقيّاً » . . . » ;

رسول خدا(صلى الله عليه وآله) فرمود: رحمت خداوند بر بنده ای که از خدای - عزّوجلّ - چیزی بخواهد و بر خواسته خود پافشاری کند، خواه دعای او مستجاب شود و خواه مستجاب نگردد. سپس پیامبر(صلى الله عليه وآله) این آیه را که نقل کلام ابراهیم(ع) است تلاوت کرد «و أدعوا ربّي عسى ألا أكون بدعاء ربّي شقيّاً» . . .».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 25 - 6

6 - یاد کرد ربوبیت الهی و به زبان آوردن نام مقدس « ربّ » ، از آداب دعای به درگاه او است .

قال ربّ اشرح لي

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 114 - 27

27 - ذکر نام « ربّ » در دعا، از آداب آن است .

و قل ربّ زدني علماً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 83 - 5.12

5- خواندن خداوند با نام « ربّ » ، از آداب دعا و نیایش است .

وَأَيُّوبَ إِذْ نَادَى رَبَّهُ أَنِّي مَسَّنِيَ الضُّرُّ

12- التجای انسان به صفت رحمت الهی ، به هنگام درخواست نیاز و نیایش از آداب دعا است .

وَأَيُّوبَ إِذْ نَادَى . . . وَأَنْتَ أَرْحَمُ الرَّحِمِينَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 34

19- تهلیل و تنزیه خداوند و اعتراف به تقصیر و گناه کاری خویش ، از آداب دعا و نیایش است .

فنادی فی الظلمت أن لاإله إلا أنت سبحنک ائی کنت من الظلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- نقش تهلیل و تسبیح خدا و اقرار به ظلم به خویشان ، در استجاب دعا و رهایی از غم ها

فنادی فی الظلمت أن لاإله إلا أنت سبحنک ائی کنت من الظلمین . فاستجینا له و ن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11- توجه به ربوبیت خداوند و ذکر آن به هنگام دعا ، از آداب دعا و نیایش

إذ نادى ربّه ربّ لا تدرنی

13- حسن ستایش خدا و یادکردن صفات و اسمای او به گونه ای مناسب با نیاز ، به هنگام نیایش و دعا

و أنت خیر الورثین

برداشت یاد شده به این دلیل است که زکریا(ع) متناسب با نیاز و خواسته اش (حفظ دستاوردهای خود در پرتو فرزنددار شدن)، خدا را به «بهترین وارث بودن» یاد کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

21- « عن أبی عبداللّه (ع) قال : الرغبه أن تستقبل بطن کفیک إلى السماء و الرهبه أن تجعل ظهر کفیک إلى السماء ;

از امام صادق(ع) روایت شده: «رغبه» (در دعا) این است که کف دست های خود را به طرف آسمان کنی و «رهبه» این است که پشت دست ها را به طرف آسمان قرار دهی».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - لزوم التجا به مقام ربوبیت و پروردگاری خدا به هنگام دعا و عرض نیاز

وقل رب أنزلني منزلاً مباركاً

به کارگیری کلمه «رب» در مقام عرض حاجت به جای کلمات دیگر، می تواند بیانگر برداشت فوق باشد.

3 - ثنا و ستایش خدا در دعا، با ذکر صفاتی مطابق و متناسب با درخواست و عرض نیاز، امری پسندیده

وقل رب أنزلني منزلاً مباركاً وأنت خير المنزلين

«منزل» در این جا، کنایه از سرزمینی است که حضرت نوح(ع) خواستار فرود آمدن در آن بود. ذکر جمله «و أنت خير المنزلين» (و تو بهترین میزبانان هستی) در پایان دعا و متناسب با عرض نیاز، بیانگر مطلب بالا است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 35

12 - مؤمنون - 23 - 93 - 2

2 - التجا به پروردگار ، از آداب دعا و آموزه ای الهی به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

قل ربّ إِمّا ترینّی ما یوعدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 94 - 2

2 - التجا به ربوبیت خدا در دعا ، مؤثر در جلب رحمت او

قل ربّ.. ربّ فلا تجعلنی فی القوم الظلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 97 - 3

3 - التجا به ربوبیت الهی در دعا ، از آداب توصیه شده از سوی خدا

وقل ربّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 109 - 9

9 - التجا به ربوبیت الهی و بر شمردن صفات رحمت آفرین او ، از آداب دعا و نیایش است .

یقولون ربّنا .. و أنت خیر الرحمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 118 - 7

7 - التجا به ربوبیت الهی و بر شمردن صفات رحمت آفرین او ، از آداب دعا و نیایش

وقل ربّ اغفر و ارحم و أنت خیر الرحمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 74 - 20

20 - توسل به اسم « ربّ » و یاد کرد ربوبیت خداوند ، از آداب دعا

و الذین یقولون ربّنا هب لنا .. و اجعلنا للمتّقین إمامًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 88 - 3

3 - دعا و نیایش به درگاه خداوند ، از توصیه های او به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و لاتدع مع الله إلهًا اخر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 36

2 - به زبان آوردن استغفار ، امری پسندیده و از آداب دعا است .

قال رب اغفر لي

3 - توسل به ربوبیت خداوند ، از آداب دعا است .

قال رب اغفر لي

5 - استغفار ، پیش از دعا و اظهار حاجت به درگاه الهی ، زمینه ساز استجاب دعا و برآوردن حاجت است .

قال رب اغفر لي و هب لي ملكا

برداشت یاد شده از استغفار سلیمان(ع)، پیش از اظهار حاجت و درخواست پادشاهی از خداوند برمی آید.

11 - برتری درخواست ها و نیاز های معنوی و اخروی ، بر درخواست ها و نیاز های مادی و دنیایی در دعا و عرض حاجت به درگاه الهی

قال رب اغفر لي و هب لي ملكا

14 - ستایش خداوند ، از آداب دعا و عرض حاجت به درگاه او است .

رب اغفر لي و هب لي ملكا .. انك انت الوهاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 79 - 7

7 - ذکر صفت ربوبیت خدا در دعا ، امری پسندیده و مطلوب

قال رب فأنظرنی إلى یوم یبعثون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 81 - 7

7 - انسان در هیچ حال نباید از استجاب دعا به درگاه الهی ، مأیوس شود .

قال رب فأنظرنی .. قال فإتک من المنظرین . إلى یوم الوقت المعلوم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - ذکر « اللّٰهُمَّ » ، سرفصل دعا و نیایش مؤمنان با خداوند

قل اللّٰهُمَّ

4 - ذکر « اللّٰهُمَّ » در آغاز ، از آداب دعا به درگاه الهی

قل اللّٰهُمَّ

17 - ثنای خداوند و ذکر اوصاف او ، پیش از اظهار حاجت ، امری شایسته و از آداب دعا است .

قل اللّٰهُمَّ فاطر السموت .. علم ... أنت تحکم بین عبادک فی ما کانوا فیہ یختلفون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 7 - 16

ص: 37

16 - مناجات با خداوند و ذکر صفت ربوبیت او، از آداب دعا و حاجت خواهی از او

رَبَّنَا وَسِعْتَ . . . فَاغْفِرْ لِلَّذِينَ تَابُوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 17 - 6

6 - شب هنگام، وقت مناسب و شایسته برای عبادت و راز و نیاز به درگاه الهی

كَانُوا قَلِيلًا مِّنَ اللَّيْلِ مَا يَهْجَعُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 10 - 19

19 - توسل به اسما و صفات الهی، از آداب نیایش و زمینه اجابت دعا *

رَبَّنَا إِنَّكَ رَءُوفٌ رَحِيمٌ

ذکر اوصاف متعدد خداوند (رب، رؤوف و رحیم) در این آیه - که رهنمودی است به دعا کنندگان - بیانگر مطلب یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مزمل - 73 - 8 - 11، 9

9 - «عن أبي عبد الله (ع) : . . . قوله «و تَبَتَّلْ إِلَيْهِ تَبْتَلًا» قال : الدَّعَاءُ بِأَصْبَعٍ وَاحِدَةٍ تَشِيرُ بِهَا . . . ;

از امام صادق (ع) درباره سخن خداوند: «و تَبَتَّلْ إِلَيْهِ تَبْتَلًا» روایت شده که فرمود: [مقصود] دعا کردن همراه با اشاره یک انگشت است. «..».

11 - «عن موسى بن جعفر (ع) قال : التَّبَتُّلُ أَنْ تَقْلِبَ كَفَّيْكَ فِي الدَّعَاءِ إِذَا دَعَوْتَ . . . ;

از امام کاظم (ع) روایت شده که فرمود: «تَبَتَّلْ» آن است که هنگامی که دعا می کنی، کف دست هایت را برگردانی.».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - شرح - 94 - 7 - 3.7

3 - برای توجه به خدا و درخواست از او، باید نهایت تلاش را به کار برد .

7 - « عن مسدِّعده بن صدقَه قال : سمعت جعفرًا يقول : كان أبي (رضي الله عنه) يقول : في قول الله تبارك و تعالی « فإذا فرغت فانصب . و إلى ربك فارغب » إذا قصَّيت الصلاة بعد أن تُسَلِّم و أنت جالس فانصب في الدعاء من أمر الدنيا و الآخرة فإذا فرغت من الدعاء فارغب إلى الله تبارك و تعالی أن يتقبَّلها منك ;

از مسعده بن صدقه روایت شده که گفت: از امام صادق(ع) شنیدم که می فرمود: پدرم - که خداوند از او راضی باد - درباره سخن خداوند تبارک و تعالی «فإذا فرغت فانصب . و إلى ربك فارغب» می فرمود: زمانی که نماز را بعد از سلام به پایان رساندی و هنوز نشسته ای، برای امر دنیا و آخرت در دعا بکوش پس هنگامی که از دعا فارغ شدی، به درگاه خدای تبارک و تعالی تضرع و زاری کن که آن را از تو قبول کند».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - بهره مند از نعمت های الهی ، باید تنها به درگاه خداوند دعا کرده ، حاجت های خویش را از او طلب کنند .

الم نشرح ... و وضعنا ... و رفعنا ... و إلى ربك فارغب

12- آهسته گویی در دعا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 110 - 9

9- نهی خداوند از خواندن دعا و نیایش با خدا ، با صدایی بسیار بلند یا بسیار آهسته

و لاتجهر بصلاتك و لاتخافت بها

بنابر اینکه مراد از «صلاه» مطلق دعا باشد، برداشت فوق به دست می آید.

13- اجابت دعا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 186 - 4,5,9

4 - خداوند ، دعای درخواست کنندگان را اجابت می کند .

أجيب دعوه الداع

5 - اجابت دعا ها از سوی خداوند ، نشانه نزدیکی او به بندگان است .

فإني قريب أجيب دعوة الداع

جمله «أجيب دعوة الداع» (دعای درخواست کننده را اجابت می کنم) می تواند به منزله علت برای «فإني قريب» باشد.

9 - ضرورت ایمان به نزدیک بودن خداوند به بندگان و توان او بر اعطای درخواست های ایشان

و ليؤمنوا بي

از آن جا که «و ليؤمنوا بي» پس از بیان قرب الهی به بندگان و اجابت درخواستهای ایشان مطرح شده، می توان گفت: مراد از ایمان در این جا ایمان به نزدیکی خدا و اجابت درخواستهای بندگان است.

10 - اجابت دعاها و درخواست های دنیوی حج گزاران دنیا طلب

فمن الناس من يقول ربنا اتنا فی الدنيا و ماله فی الاخره من خلاق

و او عاطفه در جمله «و ماله . . .»، بیانگر جمله ای محذوف است. مثل «نؤتیه» (به او عطا می کنیم) و از آخرت نصیبی نخواهد داشت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 243 - 18

18 - خداوند به درخواست حضرت حزقیل ، چندین هزار نفر از مُردگان را زنده ساخت .

و هم الوف حذر الموت فقال لهم الله موتوا ثم احياهم

امام باقر (ع): ... فمر بهم نبی ... يقال له حزقیل ... قال رب لو شئت لاحييتهم ... فاوحى الله تعالى اليه افتح بب ذلك قال نعم يا رب ... فعادوا احياء ...

کافی، ج 8، ص 198، ح 237؛ عیون اخبار الرضا (ع)، ج 1، ص 160، ح 1.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 251 - 12، 5

5 - اجابت دعا و نیایش طالوتیان ، با هزیمت و شکست سپاه جالوت

قالوا ربنا .. و انصرنا على القوم الكافرين. فهزم موهم باذن الله

12 - خداوند برخی دانش های درخواستی داود را به وی آموخت . *

و علمه ممّا يشاء

چنانچه «من» در «ممّا يشاء» برای تبعیض باشد، مراد از ضمیر فاعلی در «یشاء»، داود خواهد بود؛ نه الله. چون معنا ندارد خداوند چیزی را بخواهد؛ ولی برخی از آن انجام پذیرد .

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 36 - 22

22 - اجابت دعای همسر عمران ، در مورد حفظ مریم (س) و فرزندش از شرّ شیطان

و اتى اعينها بك و ذريتها من الشيطان الرجيم

رسول خدا (صلی الله علیه و آله): ... و قال عيسى (ع) فيما يثنى على ربه: و اعاذنى و امى من الشيطان الرجيم فلم يكن له علينا سبيل.

الدر المنثور، ج 2، ص 184.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 37 - 2،5

2 - اجابت دعای مادر مریم از سوی خداوند ، درباره حفظ مریم (س) از شر شیطان

انّی اعیذها .. فتقبّلها ... و انبتّها نباتاً حسناً

5 - پذیرش دعای خالصانه بندگان ، جلوه ای از ربوبیت خداوند است .

فتقبّلها ربّها بقبول حسن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 38 - 12،14

12 - خداوند ، شنوای دعای بندگان و اجابت کننده آن

ص: 40

«سمیع الدعاء»، تنها به معنای شنیدن دعا نیست؛ بلکه کنایه از استجابت آن است.

14 - نقش مسجد و محراب - مکان های مقدس - در استجابت دعا *

دخل علیها زکریّا المحراب .. هنا لک دعا زکریّا ربّه

برداشت فوق بر این اساس است که مشارالیه «هنالک»، «المحراب» باشد؛ و جمله «و هو قائم یصلی فی المحراب»، در آیه بعد مؤید این معناست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 39 - 3، 4

3 - اجابت دعای زکریا در مورد درخواست ذریّه، از سوی خداوند

قال ربّ هب لی من لدنک ذریّه .. فنادته الملائکه

4 - بشارت اعطای یحیی به زکریا، در اجابت درخواست ذریّه پاک از خداوند

فنادته الملائکه .. انّ الله یشرک بیحیی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 148 - 1

1 - پذیرفته شدن دعای هم‌زمان انبیای گذشته، در پیکار با دشمنان دین

فاتیهم الله ثواب الدنیا و حسن ثواب الاخره

«ثواب الدنیا»، می‌تواند اشاره به پیروزی مجاهدان باشد که با جمله «و انصرنا علی القوم الکافرین» درخواست شده بود. و «ثواب الاخره»، حکایت از برآورده شدن خواسته دیگر آنان دارد که با جمله «و اغفرلنا ذنوبنا»، درخواست شده بود. زیرا ثواب آخرت در گرو آمرزش گناهان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 195 - 1، 2

1 - اجابت سریع دعای خردمندان مؤمن از سوی پروردگارش

لاولى الالباب . . ربنا ... فاستجاب لهم ربهم

برداشت فوق بر این میناست که مفعول «استجاب» در تقدیر باشد؛ یعنی «استجاب دعائهم»؛ و حرف «فاء» در «استجاب»، دلالت بر بودن فاصله بین دعای خردمندان و استجاب آن از سوی خداوند دارد.

2- استجاب دعا، جلوه ای از ربوبیت خداوند است.

فاستجاب لهم ربهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 114 - 3

3 - دعای مقربان الهی درباره دیگران مقرون به اجابت

قال عيسى ابن مريم اللهم ربنا أنزل علينا مائدة من السماء

ص: 41

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 134 - 9

9 - استجابت دعا ، از شؤون ربوبی خداوند است .

ادع لنا ربک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 190 - 2

2 - خداوند ، اجابت کننده دعای بندگان

دعوا لله ربهما .. فلما آتیهما صلحاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 193 - 7

7 - اجابت دعا ، از راه های شناسایی معبود راستین است .

سواء علیکم ادعوتموهم أم أنتم صمتون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 61 - 22

22 - خداوند ، به انسان ها نزدیک است و درخواست های آنان را اجابت می کند .

إن ربی قریب مجیب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 23 - 25

25 - پذیرش درخواست آدمی از جانب خدا و حفظ او از ارتکاب گناه ، جلوه ای از ربوبیت الهی است .

معاذ الله إنه ربی أحسن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 34 - 7

7- اجابت دعای بندگان ، پرتوی از ربوبیت الهی است .

فاستجاب له ربه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 14 - 5

5- توانایی بر رفع نیاز بندگان و اجابت درخواست ها و دعا های آنان ، نشانه خدایی است .

له دعوه الحق والذین یدعون من دونه لایستجیون لهم بشیء

ص: 42

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 54 - 3

3- دعا و تضرع انسان های گرفتار در وضعیت های ناگوار ، مورد اجابت خداوند قرار می گیرد . *

إِذَا مَسَّكُمُ الضَّرُّ فَالِيهِ تَجْرُؤُونَ . ثُمَّ إِذَا كُشِفَ الضَّرُّ عَنْكُمْ

احتمال دارد رفع ناگواری از گرفتارانی که ملتمسانه به درگاه خداوند دعا می کنند، ناشی از دعای آنان باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 84 - 3،13

3- ندادن خدا و دعا و نیایش به درگاه او ، استجاب و پاسخ گویی او را در پی دارد .

إِذْ نَادَى رَبَّهُ . . . فَاسْتَجَبْنَا لَهُ فَكُشِفْنَا مَا بِهِ مِنْ ضَرِّ

آیه شریفه - همان گونه که جمله «رحمه من عندنا و ذکری . . .» به صراحت بیان می دارد - در صدد دلداری به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان و نیز برای درس آموزی است. از این رو آیه شریفه، اختصاص به ایوب (ع) ندارد.

13- عطای الهی به انسان ، افزون تر از آن چه او آرزو کرده ، نمودی از رحمت خاص خداوند به وی است .

وَأَنْتَ أَرْحَمُ الرَّحِمِينَ . . . وَءَاتَيْنَاهُ أَهْلَهُ وَ مِثْلَهُمْ مَعَهُمْ رَحْمَةً مِنْ عِنْدِنَا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 32 - 11

11 - دعای خالصانه به درگاه خداوند ، اجابت می شود .

دَعَا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ فَلَمَّا نَجَّيْهِمْ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 5 - 5

5- معبود واقعی و شایسته پرستش ، توانا بر شنیدن صدای عبادت گران و قادر بر اجابت خواسته های آنان

وَمَنْ أَضَلُّ مِمَّنْ يَدْعُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ مِنْ لَيْسَتْجِيبَ لَهُ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ

خداوند، مشرکان را به سبب پرستش موجوداتی که قادر به شنوایی و اجابت دعای آنان نیستند، سرزنش کرده است. مفهوم این سخن آن است که معبود واقعی، باید قادر بر شنیدن و اجابت خواسته ها و نیازهای مخلوقات باشد.

14- اجابت دعا در جهاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 148 - 8

8 - دعا و درخواست پیکارگران شکیبا به درگاه خداوند در هنگامه کارزار، مقرون به استجاب است .

رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا .. فَاتِيهِمُ اللَّهُ ثَوَابَ الدُّنْيَا

ص: 43

15- اجابت دعا در قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 41 - 10

10 - امکان استجاب دعا در قیامت

أو أتتكم الساعة . . . فيكشف ما تدعون إليه إن شاء

16- اجابت دعای خالصانه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 23 - 1

1 - دعای خالصانه و بی شائبه مشرکان مورد اجابت خداوند

دعوا لله مخلصين له الدين . . . فلما أنجيتهم إذا هم يبعثون

تفریع جمله «أنجاهم» بر «دعوا لله مخلصين له الدين» می تواند بیانگر برداشت فوق باشد.

17- اجابت کننده دعا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 34 - 12

12- خداوند ، شنوای دعای بندگان و اجابت کننده آن است .

فاستجاب له ربه . . . إنه هو السميع

«سمیع» علاوه بر اینکه دلالت بر شنوایی خداوند دارد ، به قرینه «فاستجاب له ربه» حاکی از اجابت دعا نیز می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 39 - 16

16- خداوند ، شنوا و اجابت کننده دعاست .

إن ربّي لسمیع الدعاء

18- احكام دعا

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

ص: 44

9- نهی خداوند از خواندن دعا و نیایش با خدا، با صدایی بسیار بلند یا بسیار آهسته

و لاتجهر بصلاتک و لاتخافت بها

بنابر اینکه مراد از «صلاه» مطلق دعا باشد، برداشت فوق به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 3 - 4

4- جواز بلندکردن صدا در دعا

إذ نادى رَبَّهُ نداءً

19- اخلاص در دعا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 186 - 6

6 - خلوص در دعا (تنها خداوند را خواندن و از او درخواست کردن) شرط اجابت دعاست .

أجيب دعوه الداع إذا دعان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 41 - 5,7

5 - توجه خالصانه به خداوند در دعا، از شرایط استجابت آن

بل إياه تدعون فيكشف ما تدعون إليه

7 - یأس از غیر خداوند و دعای خالصانه به درگاه او، از اسباب استجابت سریع دعا

بل إياه تدعون فيكشف ما تدعون إليه

حرف «فاء» برای افاده معنی ترتیب بدون انفصال است. بنابراین میان «تدعون» و «فیکشف» فاصله ای فرض نشده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 52 - 8

8 - ارزش والا و اهمیت نیایش خالصانه به درگاه خداوند

و لا تطرد الذین یدعون ربهم ... یریدون وجهه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 29 - 7

7 - ضرورت اخلاص در دعا و عبادت

و ادعوه مخلصین له الدین

ص: 45

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 55 - 5

5 - لزوم اخلاص در دعا

ادعوا ربکم تضرعاً و خفیه

ترغیب به نمان ساختن دعاها می تواند برای پیشگیری از نفوذ ریا در دعا باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 28 - 29، 14

14- دعا ، باید خالصانه ، و تنها برای جلب رضایت خداوند و توجه او باشد .

یدعون ربهم بالغدوة و العشیّ یریدون وجهه

29- دعای خالصانه در سپیده دم و پسین ، نشانه حضور یاد خدا در قلب انسان است .

الذین یدعون ربهم بالغدوة و العشیّ . . . و لاتطع من أغفلنا قلبه عن ذکرنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 88 - 7

7- وعده خداوند به نجات مؤمنان از غم و گرفتاری ، در صورت دعای خالصانه آنان

فنادی . . . و کذلک ننجی المؤمنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 65 - 8، 6

6 - اخلاص در دعا و پرهیز از هرگونه شرک ، امری بایسته و لازم است .

دعوا اللّٰه مخلصین له الدّین

8 - دعای مخلصانه به هنگام اضطرار و احساس خطر ، مورد اجابت خداوند است .

فإذا رکبوا فی الفلک دعوا اللّٰه مخلصین له الدّین فلما نجّیهم

«فا» در «فَلَمَّا نَجَّاهُمْ» تفریح است بر «دعوا الله» و مفید حقیقت یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 33 - 10

10 - دعای خالصانه ، زمینه ساز برخورداری انسان از رحمت الهی است .

دعوا ربهم منیبین إلیه ثم إذا أذاقهم منه رحمه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 32 - 1،6،11

1 - انسان ها ، هنگام ابتلا به امواج متلاطم و خروشان دریا ، خالصانه به خدا روی می آورند .

ص: 46

و إذا غشيهم موج كالظلل دعوا الله مخلصين

«غشی» به معنای «پوشاندن» است (مفردات راغب) و در آیه، معنای «فراگیری» را می دهد. «ظلل» جمع «ظله» است که به معنای «ابر سایه انداز» است (مفردات راغب) «موج» اسم جنس است و نکره آورده شدن اش، به منظور کثرت و عظمت آن می باشد.

6 - لازم است که رویکرد به خداوند خالصانه باشد .

دعوا الله مخلصين له الدين

از این که خداوند، چنین وصفی را برای گرفتاران در امواج متلاطم دریا آورده، نشان می دهد که این صفت، مورد پسند خداوند است.

11 - دعای خالصانه به درگاه خداوند ، اجابت می شود .

دعوا الله مخلصين له الدين فلما نجّهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 8 - 1

1 - نیایش خالصانه انسان با خداوند ، به هنگام گرفتاری ها و مصیبت ها

و إذا مسّ الإنسان ضرّاً دعا ربّه

«ضرّاً» (ضد «نفع») به معنای مطلق آسیب است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 49 - 1

1 - نیایش خالصانه انسان با خدا ، به هنگام گرفتاری ها و مصیبت ها

فإذا مسّ الإنسان ضرّاً دعانا

«ضرّاً» (ضد «نفع») به معنای مطلق آسیب است.

20- ارزش دعا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 52 - 8

8- ارزش والا و اهمیت نیایش خالصانه به درگاه خداوند

و لا تطرد الذين يدعون ربهم .. يريدون وجهه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 10 - 10

10- دعا در کنار اقدام و تلاش ، کاری شایسته و ارجمند است .

إذ أوى الفتيه . . فقالوا ربّنا آتنا من لدنك رحمه

ص: 47

حرف «فاء» در «فقالوا» دلالت می کند که اصحاب کهف، پس از آن که از شهر و دیار خود گریختند و جهت حفظ ایمان به غار پناه بردند، دست به دعا برداشته و از خداوند تقاضای رحمت و راهنمایی و راهگشایی کردند، نه این که بدون آغاز هیچ حرکتی، خواهان رشد شده باشند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 15 - 36

36- نیایش به درگاه خداوند و تأکید در توبه و اظهار بندگی، دارای ارزشی والا

قال ربّ أوزعنی . . . إتی تبت إلیک و إتی من المسلمین

بیان گزارش گونه آیه شریفه، در حقیقت ترسیمی از انسان ایده آل و کامل است و تعبیر «إتی تبت إلیک» و «إتی من المسلمین» بیانگر تأکید و الحاح است.

21- ارزش دعا برای دیگران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 41 - 4

4- دعا برای دیگران، ارزشمند و پسندیداست.

ربّنا اغفر لی و لولدی و للمؤمنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 86 - 4

4- ارزش دعا برای رهایی دیگران از گمراهی و ضلالت

و اغفر لأبی إته کان من الضالّین

با فرض این که دعای ابراهیم(ع) در زمان حیات پدرش بوده باشد، عبارت «إغفر لأبی» متضمن دعا برای رهایی از گمراهی نیز هست. جمله «إته کان من الضالّین» - که تعلیل برای طلب آمرزش است - مؤید همین معنا است.

22- ارزش دعا برای فرزند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12- دعا برای فرزندان و توجه به سرنوشت اخروی و دیانت و سعادت آنان ، امری مهم و ارزشمند است .

و إذ قال إبراهيم ربّ .. اجنبني و بنیّ أن نعبد الأصنام

ص: 48

23- استجابت دعا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 127 - 12

12 - توجه به خداوند در انجام عمل نیک و دعا برای پذیرش آن به درگاه خدا، از آداب عمل است .

إذ يرفع إبراهيم القواعد . . . ربنا تقبل منا إنك أنت السميع العليم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 186 - 7

7 - دعا به درگاه خدا و درخواست اجابت آن ، سفارش و توصیه خداوند به بندگان خویش

فليستجيبوا لي

استجابت می تواند به معنای طلب اجابت باشد. بنابراین «فليستجيبوا لي»؛ یعنی، بندگان از من بخواهند که خواسته های آنها را اجابت کنم.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 75 - 18

18 - استجابت دعای مستضعفان مکه ، با صدور فرمان جهاد از سوی خدا برای رهایی آنان

و ما لكم لا تقاتلون . . . الذین يقولون ربنا اخرجنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهيم - 14 - 40 - 8

8- دعا برای استجابت دعا ها ، از آداب دعاست .

ربنا و تقبل دعاء

24- استغفار در دعا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - بیان « أرحم الراحمین » بودن خدا پس از درخواست آمرزش و رحمت ، از آداب دعا به درگاه ربوبی است .

و أنت أرحم الراحمین

25- استقامت در دعا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 49

6 - اجابت دعا و خواسته های حق طلبان از سوی خدا و تحقق بخشیدن پیروزی آنان بر مستکبران ، مقتضی استقامت و پایداری آنان در میدان مبارزه است .

قال قد أجيبت دعوتكما فاستقيما

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - شرح - 94 - 7 - 3

3 - برای توجه به خدا و درخواست از او ، باید نهایت تلاش را به کار برد .

فانصب

26 - استقامت و دعا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 147 - 3

3 - همراه نمودن دعا با مجاهدت و مقاومت در راه خدا ، از ویژگی های پیامبران الهی و پرورش یافتگان آنان

و ما كان قولهم الا ان قالوا ربنا اغفر لنا ذنوبنا .. و انصرنا

27 - اسما و صفات در دعا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 38 - 3

3 - ذکر صفت های خداوند (صفات کمال و جمال) از آداب دعا به درگاه اوست .

ربنا انك تعلم ما نخفي و ما نعلن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 110 - 4 - 1

1 - جواز خواندن خدا به هر یک از نام ها و اوصاف متعدد او

ادعوا الله أو ادعوا الرحمن

4- توجه به ذات یکتای پروردگار ، مقصود اصلی در خواندن او با نام ها و صفات متعدد

أَيُّمَا تَدْعُوا فَلَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَى

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 89 - 13

ص: 50

13- حسن ستایش خدا و یادکردن صفات و اسمای او به گونه ای مناسب با نیاز، به هنگام نیایش و دعا

و أنت خیر الورثین

برداشت یاد شده به این دلیل است که زکریا(ع) متناسب با نیاز و خواسته اش (حفظ دستاوردهای خود در پرتو فرزنددار شدن)، خدا را به «بهترین وارث بودن» یاد کرد.

28- اصرار در دعا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 48 - 21

21- « قال رسول الله (صلى الله عليه وآله): رحم الله عبداً طلب من الله - عز وجل - حاجه فألح في الدعاء استجيب له أو لم يستجب (له) و تلا هذه الآية: « و أدعوا ربّي عسى ألا أكون بدعاء ربّي شقيّاً » . . . » ;

رسول خدا(صلى الله عليه وآله) فرمود: رحمت خداوند بر بنده ای که از خدای - عز وجل - چیزی بخواهد و بر خواسته خود پافشاری کند، خواه دعای او مستجاب شود و خواه مستجاب نگردد. سپس پیامبر(صلى الله عليه وآله) این آیه را که نقل کلام ابراهیم(ع) است تلاوت کرد «و أدعوا ربّي عسى ألا أكون بدعاء ربّي شقيّاً» . . .».

29- اظهار ضعف در دعا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 4 - 6

6- برشمردن ضعف ها و کاستی ها و بیان ناتوانی خود از انجام خواسته ها و رفع نیازمندی ها ، از آداب دعا و نیایش است .

قال ربّ إني وهن العظم منّي واشتعل الرأس شيباً

30- اعتدال در دعا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 110 - 14

14- لزوم رعایت اعتدال و پرهیز از افراط و تفریط ، در نحوه انجام عبادات و نیایشها

و لاتجهر . . . و لاتخافت بها و ابتغ بين ذلك سبيلاً

احتمال دارد که ذکر نماز و یا دعا به عنوان مظهر و مصداق اصلی عبادات و نیایشها آمده باشد و این دو و نیز با آواز خواندن و یا با سکوت خواندن خصوصیتی نداشته باشد. بنابراین، از آیه رعایت اعتدال در نحوه انجام عبادتها قابل استفاده است.

ص: 51

31- اعتدال صدا در دعا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 110 - 9،11،20

9- نهی خداوند از خواندن دعا و نیایش با خدا ، با صدایی بسیار بلند یا بسیار آهسته

و لاتجهر بصلاتک و لاتخافت بها

بنابر اینکه مراد از «صلاه» مطلق دعا باشد، برداشت فوق به دست می آید.

11- لزوم رعایت اعتدال صوت در دعا و نیایش به درگاه خداوند

لاتجهر بصلاتک و لاتخافت بها

20- « إن رسول الله (صلى الله عليه وآله) قال : « و لاتجهر بصلاتک و لاتخافت بها » إنما نزلت فى الدعاء . . . » ;

همانا رسول خدا(صلی الله علیه و آله) فرمود: «و لاتجهر بصلاتک و لاتخافت بها» [این آیه] فقط در مورد دعا نازل شده است . . .».

32- التجا در دعا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 45 - 2

2- التجا به مقام ربوبی ، از آداب دعاست .

و نادى نوح ربه فقال رب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبياء - 21 - 83 - 12

12- التجای انسان به صفت رحمت الهی ، به هنگام درخواست نیاز و نیایش از آداب دعا است .

و أيوب إذ نادى . . . و أنت أرحم الرحمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 29 - 2

2- لزوم التجا به مقام ربوبیت و پروردگاری خدا به هنگام دعا و عرض نیاز

وقل ربّ أنزلنی منزلاً مبارکاً

به کارگیری کلمه «ربّ» در مقام عرض حاجت به جای کلمات دیگر، می تواند بیانگر برداشت فوق باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 93 - 2

2- التجا به پروردگار، از آداب دعا و آموزه ای الهی به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

قل ربّ إمّا ترینّی ما یوعدون

ص: 52

33- امیدواری به اجابت دعا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 48 - 17

17- مؤمنان، باید به اجابت دعای خویش از سوی خداوند امیدوار باشند.

عسی ألا أكون بدعاء ربّي شقيًّا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 7 - 14

14 - رحمت و علم همه جانبه و گسترده خداوند، مقتضی طلب آمرزش از او و امید بستن به اجابت او است.

و يستغفرون للذین ءامنوا ربّنا وسعت کلّ شیء رحمة و علماً فاغفر للذین تابوا

برداشت یاد شده از تفریع «فاغفر للذین تابوا..» بر «ربّنا وسعت...» استفاده می شود؛ یعنی، ای پروردگار ما! چون رحمت و علم تو گسترده و جهان شمول است، پس بیامرزش مؤمنان توبه کننده را... .

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تحریم - 66 - 8 - 19

19 - قدرت مطلق و بی پایان خداوند، مقتضی امید و دل بستگی مؤمنان به استجابت دعایشان در درگاه الهی

يقولون ربّنا اتمم لنا نورنا و اغفر لنا إنک علی کلّ شیء قدير

برداشت یاد شده، با توجه به این نکته است که جمله «إنک علی کلّ شیء قدير» در مقام تعلیل برای دعاها و درخواست های مؤمنان از خداوند است.

34- امیدواری در دعا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 32 - 18

18 - لزوم امیدواری به فضل خداوند در دعا و تقاضا از او

و سئلوا اللّٰه من فضله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 56 - 10

10 - نیایش کنندگان به درگاه خدا با حالت بیم و امید ، از زمره محسانند .

و ادعوه خوفاً و طمعاً إن رحمت الله قریب من المحسنین

برداشت فوق بر اساس این احتمال است که جمله «إن ال---له . . .» بیانگر علت «فادعوه ...» باشد یعنی توصیه ما به دعا و نیایش

ص: 53

بدان جهت است که شما را مشمول رحمت خویش قرار دهیم بر این مبنا آیه دلالت می کند که دعا و نیایش مصداق احسان و نیایش کنندگان از زمره محسنانند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 4 - 10

10- امیدواری زکریا (ع) به استجاب دعا از سوی خدا

و لم أكن بدعائك رب شقيًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 90 - 16، 18، 20

16- زکریا (ع) و همسر و فرزند او (یحیی)، خدا را با رغبت و امید می خواندند .

و يدعوننا رغباً ورهباً

18- پیشی گرفتن در کار های نیک ، دعای همراه با رغبت و بیم و نیز خشوع پیامبران (ع) ، عامل بهره مندی آنان از موهبت های الهی بود .

و لقد آتينا موسى و هرون . . . إناهم كانوا يسرعون في الخيرت ... و كانوا لنا خش

برداشت یاد شده با توجه به دو نکته است: 1- ضمیرهای جمع در جمله «إناهم كانوا يسرعون...» به پیامبران بازگردد، چه این که آیات پیشین در مورد آنان بود. 2- جمله «إناهم كانوا يسرعون...» و جملات بعد، در مقام تعلیل باشد.

20- شتاب و پیشگامی در کار های خیر ، دعای همراه با رغبت و امید و خشوع به درگاه الهی ، از ارزش های والا و صفات برجسته مردان الهی

إناهم كانوا يسرعون في الخيرت و يدعوننا رغباً ورهباً و كانوا لنا خشعين

برداشت یاد شده به خاطر این است که آیه شریفه، در توصیف پیامبران الهی است و از میان ده ها صفات و ویژگی های ایشان، تنها به این سه صفت و ویژگی اشاره شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - سجده - 32 - 16 - 3، 5

3 - نیایش مؤمنان راستین به درگاه خدا در دل شب ، همراه با بیم و امید است .

يدعون ربهم خوفاً وطمعاً

5- توأم بودن بیم و امید در دعا و نیایش ، امری بایسته و لازم است .

يدعون ربهم خوفاً وطمعاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 81 - 7

7- انسان در هیچ حال نباید از استجابت دعایش به درگاه الهی ، مأیوس شود .

قال ربّ فأنظرنی . . . قال فإنک من المنظرین . إلی یوم الوقت المعلوم

ص: 54

35- انگیزه اهل دعا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 28 - 13

13- انگیزه اهل دعا و استغاثه در عصر بعثت ، جلب رضایت خداوند و قرار گرفتن در حالتی مناسب با صفات او بود .

یدعون ... یریدون وجهه

مراد از «وجه» در «یریدون وجهه» نه معنای حقیقی «وجه» است - زیرا، خداوند، دارای صورت نیست - و نه کنایه از ذات خداوند است - زیرا، نمی توان آن را اراده کرد - بنابراین، یا کنایه از رضایت خداوند است، به این مناسبت که انسان ها، در هنگام رضایت، صورت خود را به سوی مخاطب خود برمی گردانند و یا کنایه از صفات خدا است که اهل دعا، یا خود را مشمول آن قرار می دهند و یا در برابر هر صفتی نظیر عزت و علم خداوند، وضعیتی مناسب، نظیر ذلت و ناآگاهی به خود می گیرند.

36- انگیزه دعا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 28 - 14

14- دعا ، باید خالصانه ، و تنها برای جلب رضایت خداوند و توجه او باشد .

یدعون ربهم بالغدوة والعشی یریدون وجهه

37- اولویتها در دعا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 41 - 10

10- هر دعا کننده ای لازم است خواسته های اساسی خویش را ، در دعا ، در اولویت قرار دهد . *

ربنا اغفر لی ولولدی ... یوم یقوم الحساب

اینکه حضرت ابراهیم(ع) در دعاها و مناجاتش، به ویژه در طلب آمرزش، خود را بر دیگران مقدم داشته است، می تواند بیانگر این حقیقت باشد که هر فرد دعا کننده ای خواسته اساسی خود را در دعا باید مقدم بدارد؛ هر چند که نباید دیگران را نیز از نظر دور داشته باشد.

38- اهتمام ابراهیم(ع) بر دعا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 114 - 15

ص: 55

15 - ابراهیم (ع) ، اهل دعا و نیایش بسیار و شخصیتی حلیم و بردبار بود .

إن ابرهیم لأواه حلیم

در روایتی از امام باقر(ع) نقل شده که حضرت فرمودند: «لأواه الدعاء»: یعنی اوّاه کسی است که بسیار دعا و نیایش کند.

39- اهمیت اخلاص در دعا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 32 - 7

7 - اخلاص ، در دعا و توجه به خدا ، اهمیت زیادی دارد .

دعوا اللّٰه مخلصین له الدین

40- اهمیت دعا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - حمد - 1 - 6 - 11، 2

2 - لزوم دعا به درگاه الهی برای دستیابی به صراط مستقیم

إهدنا الصراط المستقیم

11 - دعا به درگاه خدا ، نقش مؤثری در دستیابی به هدایت دارد .

إهدنا الصراط المستقیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 186 - 7

7 - دعا به درگاه خدا و درخواست اجابت آن ، سفارش و توصیه خداوند به بندگان خویش

فلیستجیبوا لی

استجابت می تواند به معنای طلب اجابت باشد. بنابراین «فلیستجیبوا لی»؛ یعنی، بندگان از من بخواهند که خواسته های آنها را اجابت کنم.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 29 - 6

6 - انسانها موظف به دعا و نیایش به درگاه خداوند

و ادعوه مخلصین له الدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 56

6 - اعراف - 7 - 55 - 1

1 - لزوم دعا به درگاه خداوند

ادعوا ربکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 56 - 4

4 - ضرورت دعا و نیایش به درگاه خدا

و ادعوه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 32 - 5

5 - کافران مکه معتقد به تأثیر دعا به درگاه خدا برای تحقق بخشی به درخواست های آنان

اللهم إن كان هذا هو الحق من عندك فأمطر علينا حجاره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 35 - 5

5 - آمیختن عبادت و نیایش به اموری لغو و بیهوده ، امری ناروا و بس نکوهیده

و ما كان صلاتهم عند البيت إلا مكاء و تصديه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 99 - 14

14 - لزوم دعا و قدردانی رهبر جامعه اسلامی نسبت به انفاقگران و انجام دهندگان خدمات دینی

و يتخذ ما ينفق ... صلوات الرسول

از اینکه پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای انفاقگران دعا می کرد و این را خداوند به عنوان یک ارزش ذکر کرده است، برداشت فوق استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 12 - 11

11 - انسان باید در حال آسایش و سختی ، متوجه خدا بوده و به درگاه او نیایش داشته باشد .

و إذا مسّ الإنسان الضرّ دعانا .. فلما كشفنا عنه ضرّه مرّ كأن لم يدعنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 75 - 5

5- بردباری ، تأسف و تأثر بر مشکلات مردم و توجّه داشتن به خدا و درخواست حاجت ها از او ، صفات و خصلتهایی نیکو و پسندیده است .

ص: 57

إن إبرهیم لحلیم أوّه منیب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 101 - 24

24- انسان باید برای تسلیم بودن در برابر خدا و عاقبت به خیر شدن و زیستن با صالحان در سرای آخرت ، دعا کرده و به درگاه خدا نیایش کند .

توفنی مسلماً و ألحقنی بالصلحین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 80 - 3

3- فرمان خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای دعا و نیایش همراه با نماز و نوافل

أقم الصلوه . . . فتهجّد به نافله لک ... و قل ربّ أدخلنی مدخل صدق

برداشت فوق، مبتنی بر این نکته است که عبارت «و قل رب» عطف به «فتهجّد. . .» بوده و ذکر خاص بعد از عام بیانگر یکی از اعمال باشد که شایسته است در تهجّد و نماز شب انجام گردد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 118 - 2

2 - همه انسان ها ، حتی پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، نیازمند دعا و نیایش برای جلب رحمت خداوند

و قل ربّ اغفر وارحم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - سجده - 32 - 16 - 14

14 - انفاق ، دارای اهمیتی در رتبه نیایش و دعا به درگاه خداوند است .

یدعون ربّهم . . . و ممّا رزقنهم ینفقون

ذکر انفاق در ردیف، تهجّد و دعا و تسبیح، نشان دهنده اهمیت آن و هم رتبه بودنش با آنها است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 46 - 2

2 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، موظف به ستایش پروردگار و نیایش به درگاه او

قل اللهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 60 - 1

1 - دعا و عرض حاجت به پیشگاه خداوند ، توصیه الهی به مردم

وقال ربکم ادعونی أستجب لکم

ص: 58

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 51 - 11

11 - لزوم دعا و ارتباط با خدا، در همه حالات و نه تنها به هنگام سختی و گرفتاری

و إذا أنعمنا... أعرض... وإذا مسه الشرّ فذو دعاء عريض

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 29 - 15

15 - خداوند، خواهان بروز و ظهور نماز و نیایش مؤمنان، در گستره جامعه *

تريهم رگعًا سجّدًا

واژه «تراهم» می رساند که رکوع، سجود و نیایش مؤمنان، به گونه مخفی صورت نمی گیرد؛ بلکه آن چنان است که اگر شخصی به جامعه اسلامی نگاه کند، به آسانی روحیه نیایش و نمازگزاری را در آنان مشاهده می کند. از سوی دیگر لحن آیه شریفه، تمجید از چنین روش و منش است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - شرح - 94 - 7 - 6

6 - تلاش برای عبادت و دعا، تکلیفی الهی برعهده بهره مندان از نعمت

الم نشرح... و وضعنا... و رفعنا... فإذا فرغت فانصب

خطاب آیه شریفه گرچه متوجه پیامبر (صلی الله علیه و آله) است؛ ولی از تفریع «فإذا فرغت...» بر نعمت های بیان شده در آغاز سوره، می توان اصلی کلی انتزاع کرد و بر همگان تعمیم داد.

41- اهمیت دعا برای فرزندان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 35 - 12

12 - دعا برای فرزندان و توجه به سرنوشت اخروی و دیانت و سعادت آنان، امری مهم و ارزشمند است .

و إذ قال إبرهیم ربّ... اجنبنی و بنیّ أن نعبد الأصنام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 6 - 11

11- لزوم دعا برای صلاح فرزند ، حتی قبل از انعقاد نطفه

واجعله ربّ رضیاً

ص: 59

42- اهمیت دعا در شب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - سجده - 32 - 16 - 8

8 - دعا و نیایش در تاریکی شب ، امری بایسته و پسندیده است .

تتجافی جنوبهم عن المضاجع يدعون ربهم خوفاً وطمعاً

43- ایمان اجابت دعا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 186 - 13

13 - دعا کردن به درگاه خدا و باور داشتن به اجابت آن ، زمینه ساز هدایت یابی انسان است .

فليستجيبوا لي وليؤمنوا بي لعلهم يرشدون

44- بلندکردن دستها در دعا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبياء - 21 - 90 - 21

21- « عن أبي عبد الله (ع) قال : الرغبه أن تستقبل بطن كفيك إلى السماء و الرهبه أن تجعل ظهر كفيك إلى السماء ;

از امام صادق(ع) روایت شده: «رغبت» (در دعا) این است که کف دست های خود را به طرف آسمان کنی و «رهبت» این است که پشت دست ها را به طرف آسمان قرار دهی».

45- بنی اسرائیل و دعا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 61 - 5

5 - بنی اسرائیل ، از موسی (ع) خواستند تا برای رسیدن به خوراکی های گیاهی به درگاه خدا دعا کند .

فادع لنا ربك يخرج لنا مما تنبت الأرض

46- بیان حاجت در دعا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 60

4- حسن عرض حاجت کردن و بر زبان راندن نیازها و مشکلات به درگاه خداوند به هنگام دعا

ربّ اجعل هذا البلد آمناً .. ربّنا إني ... بواد غير ذى زرع ... ربّنا إنيك تعلم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- بر زبان آوردن خواسته ها در پیشگاه خدا، از آداب دعا و نیایش

و قل ربّ أدخلني مدخل صدق

47- پاداش دعا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- فروتنی، شب زنده داری، حلم، ترس از قیامت، توبه، عفو کریمانه، پذیرش حق، دعا، دوری از اسراف، تنگ گیری، شرک، زنا، آدم کشی و سخن باطل، موجب ورود به بهشت جاودان و برخورداری از قرارگاه و اقامت نیکوی آن

الذین یمشون علی الأرض هوناً .. و الذین لایشهدون الزور ... أولئک یجزون الغرفه

48- پاداش دعا برای مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - « عن أبي جعفر (ع) في قوله تبارك و تعالی « و يستحب الذین آمنوا و عملوا الصالحات و یزیدهم من فضله » قال : هو المؤمن یدعوا لأخیه بظهر الغیب فیقول له الملك : آمین . و یقول الله العزیز الجبار و لک مثلاً ما سألت و قد أعطیت ما سألت بحبّک إیّاه ;

از امام باقر(ع) درباره سخن خداوند تعالی: «و يستحب الذین آمنوا و عملوا الصالحات و یزیدهم من فضله» روایت شده که فرمود: مراد مؤمنی است که پشت سر برادر دینی خود دعا می کند و فرشته برای او آمین می گوید و خدای عزیز جبار می فرماید (ای مؤمن) و برای تو است دو برابر آنچه برای برادرت خواستی و به خاطر این که برادرت را دوست داشتی آنچه را درخواست کردی به تو عطا کردم».

49- ترس در دعا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 61

10 - نیایش کنندگان به درگاه خدا با حالت بیم و امید ، از زمره محسانند .

و ادعوه خوفاً و طمعاً إن رحمت الله قریب من المحسنین

برداشت فوق بر اساس این احتمال است که جمله «إن ال---له . . .» بیانگر علت «فادعوه ...» باشد یعنی توصیه ما به دعا و نیایش بدان جهت است که شما را مشمول رحمت خویش قرار دهیم بر این مبنا آیه دلالت می کند که دعا و نیایش مصداق احسان و نیایش کنندگان از زمره محسانند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - سجده - 32 - 16 - 3,5

3 - نیایش مؤمنان راستین به درگاه خدا در دل شب ، همراه با بیم و امید است .

یدعون ربهم خوفاً و طمعاً

5 - توأم بودن بیم و امید در دعا و نیایش ، امری بایسته و لازم است .

یدعون ربهم خوفاً و طمعاً

50- ترک دعای بیجا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 47 - 5,6

5- لزوم استعاضه به خداوند و پناه بردن به او ، برای دور ماندن از درخواست های نابه جا از او

قال رب انی أعوذبک أن أسئلك ما لیس لی به علم

6- احتمال غیر حکیمانه بودن درخواست ، در لزوم پرهیز از تقاضای آن از درگاه خداوند کافی است .

انی أعوذبک أن أسئلك ما لیس لی به علم

علم نداشتن به حکیمانه بودن درخواست - که مفاد «ما لیس لی به علم» است - شامل موردی که انسان حتی گمان به مصلحت دارد ولی هنوز به مرتبه علم و اطمینان نرسیده است ، نیز می شود.

51- تسبیح خدا در دعا

19- تهلیل و تنزیه خداوند و اعتراف به تقصیر و گناه کاری خویش ، از آداب دعا و نیایش است .

فنادی فی الظلمت أن لا إله إلا أنت سبحنک إئی كنت من الظلمین

52- تشویق به دعا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 193 - 19

19 - ترغیب مؤمنان از سوی خداوند به دعا و طلب آموزش و همراهی با ابرار و حسن عاقبت

رَبَّنَا فَاعْفُرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَكَفِّرْ عَنَّا سَيِّئَاتِنَا وَتَوَفَّنَا مَعَ الْأَبْرَارِ

ستایش خردمندان به ویژگیهای یاد شده، به این منظور است که مؤمنان هم، خواستار موارد یاد شده باشند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 194 - 10

10 - ترغیب مؤمنان از سوی خداوند به دعا و درخواست پاداش های موعود وی

رَبَّنَا وَاتِّمْنَا مَا وَعَدْتَنَا عَلَى رِسْلِكَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 65 - 9

9 - تشویق خداوند به دعا و تصریح به درگاه الهی و درخواست رهایی از عذاب اخروی

وَالَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا اصْرِفْ عَنَّا .. إِنَّ عَذَابَهَاكَانَ غَرَامًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 74 - 21

21 - دعا برای صلاح و نیک شدن همسر و فرزندان و خیرخواهی برای ایشان ، از اوصاف بندگان خالص خدا و امری پسندیده و مورد

تشویق خداوند

وَالَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا هَبْ لَنَا مِنْ أَزْوَاجِنَا وَذُرِّيَّاتِنَا قُرَّةَ أَعْيُنٍ وَاجْعَلْنَا لِلْمُتَّقِينَ إِمَامًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 75 - 5

5- تشویق خداوند به ندا کردن او و حاجت بردن ، تنها به درگاه الهی

و لقد نادینا نوح فلنعم المجیبون

برداشت یاد شده از آهنگ تشویق گونه آیه شریفه به دست می آید.

53- تضرع در دعا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6- اعراف - 7 - 55 - 3,8

3- لزوم تضرع (احساس ذلت و کوچکی) در دعا به درگاه خداوند

ص: 63

ادعوا ربکم تضرعاً و خفیه

«تضرع» (تذلل و اظهار کوچکی) مصدر است و در آیه به معنای اسم فاعل و حال برای فاعل «ادعوا» می باشد؛ یعنی: ادعوا ربکم متضرعین.

8- علنی ساختن دعا و نداشتن تضرع در آن، تجاوز از آداب دعا به درگاه خداست.

ادعوا ربکم تضرعاً و خفیه إنه لایحب المعتدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- ابراهیم - 14 - 37 - 8

8- حالت زاری و التماس حضرت ابراهیم (ع) در دعا و درخواست از خداوند

رَبِّ اجْعَلْ . . . رَبِّ اِنَّهٗنَّ . . . رَبِّنا اِنِّی . . . رَبِّنا لَیْقِیْمُوۡا . . . رَبِّنا اِنَّکَ

برداشت فوق از تکرار کلمه «رَبِّ» و «رَبِّنا» استفاده گردید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20- شرح - 94 - 7 - 7

7- « عن مسدِّعه بن صدقَه قال : سمعت جعفرًا یقول : کان أبی (رضی الله عنه) یقول : فی قول الله تبارک و تعالی « فإذا فرغت فانصب . و إلى ربِّک فارغب » إذا قَضَيْتَ الصَّلاةَ بعد أن تُسَلِّمَ و أنت جالس فانصب فی الدَّعاء من أمر الدنيا و الآخرة فإذا فرغت من الدَّعاء فارغب إلى الله تبارک و تعالی أن یتقبَّلَها منك ;

از مسعده بن صدقه روایت شده که گفت: از امام صادق (ع) شنیدم که می فرمود: پدرم - که خداوند از او راضی باد - درباره سخن خداوند تبارک و تعالی «فإذا فرغت فانصب . و إلى ربِّک فارغب» می فرمود: زمانی که نماز را بعد از سلام به پایان رساندی و هنوز نشسته ای، برای امر دنیا و آخرت در دعا بکوش پس هنگامی که از دعا فارغ شدی، به درگاه خدای تبارک و تعالی تضرع و زاری کن که آن را از تو قبول کند».

54- تعلیم دعا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 46 - 1

1 - تعلیم نیایش و ستایش از جانب پروردگار به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

قل اللهم

کلمه «اللهم» در زبان عرب، اختصاصاً برای ندای خداوند به وقت دعا به کار می رود؛ یعنی، یا الله.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 26 - 1

1 - تعلیم نیایش و ستایش از جانب پروردگار به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

قل اللهم مالک الملک

ص: 64

55- تعلیم دعا به محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 80 - 1

1- تعلیم خواستنی ها و گونه نیایش و دعا ، از سوی خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و قل ربّ ادخلنی مدخل صدق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 118 - 1

1 - تعلیم روش دعا و نیایش به پیامبر (صلی الله علیه و آله) از سوی خداوند

و قل ربّ . . . خیر الرحمین

56- تعلیم دعا به نوح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 29 - 6

6- تعلیم روش دعا به نوح (ع) از سوی خدا

فقل الحمد لله . . . و قل ربّ انزلنی منزلاً مبارکاً و أنت خیر المنزلین

57- تناسب دعا با نیاز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 89 - 13

13- حسن ستایش خدا و یادکردن صفات و اسمای او به گونه ای مناسب با نیاز ، به هنگام نیایش و دعا

و أنت خیر الورثین

برداشت یاد شده به این دلیل است که زکریا (ع) متناسب با نیاز و خواسته اش (حفظ دستاوردهای خود در پرتو فرزنددار شدن)، خدا را به «بهترین وارث بودن» یاد کرد.

58- توسل در دعا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 65

15 - توسل به ربوبیت خداوند از آداب دعا به درگاه اوست .

ربنا أفرغ علينا صبراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 88 - 1

1 - اظهار خضوع و تذلل همراه توسل به ربوبیت خداوند و اعتراف مکرر به آن ، از آداب دعاست .

وقال موسى ربنا .. ربنا ليضلوا ... ربنا اطمس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 47 - 3

3- تمسک و توسل به ربوبیت خداوند ، از آداب دعاست .

قال رب .. إلا تغفر لي و ترحمني أكن من الخسرين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مريم - 19 - 4 - 3

3- توسل به ربوبیت الهی و تکرار آن ، از آداب دعا است .

قال ربّ .. لم أكن بدعائك ربّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 74 - 20

20 - توسل به اسم « ربّ » و یاد کرد ربوبیت خداوند ، از آداب دعا

و الذين يقولون ربّنا هب لنا .. واجعلنا للمتقين إماماً

59- توصیه به دعا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - روی آوردن به دعا - پس از استقرار یافتن در کشتی - و درخواست فرود آمدن در جایی پر برکت ، رهنمود دیگر خداوند به نوح (ع)

فإذا استويت .. فقل الحمد لله ... وقل رب أنزلى ... وأنت خير المنزلين

واژه «رب» مشترک لفظی میان مصدر (تربیت کردن) و وصف (مربی و تربیت کننده) است که در این جا معنای وصفی دارد. «منزل» می تواند مصدر میمی به معنای انزال باشد و نیز می تواند اسم مکان به معنای منزلگاه و مهمان سرا باشد.

ص: 66

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - شرح - 8 - 94 - 1

1 - حاجت خواستن از خداوند و تصریح به درگاه او، تکلیف و توصیه ای الهی به رسول اکرم (صلی الله علیه و آله)

وإلی ربک فارغب

«رغب إلیه»؛ یعنی، در دعا خالصانه کوشید و یا اظهار فروتنی کرد و حاجت خواست. (برگرفته از قاموس)

60- توصیه دعا به محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - شرح - 7 - 94 - 1

1 - بهره بردن از ساعات فراغت و به زحمت افکندن خویش در آن فرصت ها برای دعا، فرمان خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

فإذا فرغت فانصب

از آن جا که متعلق «إذا فرغت» ذکر نشده است، مفاد آن را می توان بر هرگونه فراغتی - از جمله فراغت از «نماز» یا «فرائض» یا «امور دنیایی» - تطبیق داد. «نَصَبَ» (ماضی «انصَبَ»؛ یعنی، به رنج و تعب افکند (مصباح). به قرینه آیه بعد، مراد از آن، اشتغال به تصریح و دعا به درگاه خداوند است.

61- تهلیل در دعا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 87 - 19

19- تهلیل و تنزیه خداوند و اعتراف به تقصیر و گناه کاری خویش، از آداب دعا و نیایش است.

فنادی فی الظلمت أن لا إله إلا أنت سبحنک إنی كنت من الظلمین

62- حقانیت دعا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 14 - 1

1- خواندن خدا و دعا کردن به درگاه او امری حق و بجاست.

له دعوه الحق

«دعوه» به معنای خواندن و نیز درخواست کردن می باشد. این کلمه در آیه شریفه موصوفی است که به صفتش (الحق) اضافه شده است ; یعنی: «الدعوه الحقه».

ص: 67

63- حقیقت دعا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 202 - 4

4 - دعا کردن ، نوعی کسب است .

رَبَّنَا .. اولئک لهم نصیب مما کسبوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 195 - 12

12 - دعا ، از مصادیق عمل

رَبَّنَا .. رَبَّنَا ... فاستجاب لهم ربهم اِني لا اضيع عمل عامل منکم

از آنجا که خداوند پس از دعای مؤمنان فرموده است «لا اضيع عمل عامل منکم»، بنابراین دعا از مصادیق عمل شمرده شده که خداوند فرموده است عمل هیچکس را ضایع نمی‌کنم.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 60 - 8,9

8 - دعا ، نوعی عبادت است .

ادعونی أستجب لکم انّ الذین یستکبرون عن عبادتی

برداشت یاد شده از آنجا است که خداوند مردم را به دعا فراخوانده ولی به جای آنکه ترک کنندگان دعا را به دوزخ تهدید کند، ترک کنندگان عبادت را تهدید فرمود.

9 - « فی الصحیفه السجّادیّه : و قلت : « ادعونی أستجب لکم انّ الذین یستکبرون عن عبادتی سیدخلون جهنّم داخرین » فسمیت دعاءک عباده و ترکه استکباراً و توعدت علی ترکه دخول جهنّم داخرین ... » ;

در صحیفه سجادیه آمده است: [خدایا] تو فرمودی مرا بخوانید تا شما اجابت کنم [و فرمودی] کسانی که از روی کبر از عبادت من روی برمی گردانند، به زودی با ذلت وارد دوزخ خواهند شد. پس خواندن خود را عبادت نامیدی و ترک آن را استکبار خواندی و بر ترک آن وعده دخول ذلیلانه به جهنم را دادی.

64- حمد خدا در دعا

3 - ثنا و ستایش خدا در دعا ، با ذکر صفاتی مطابق و متناسب با درخواست و عرض نیاز ، امری پسندیده

و قل رب أنزلني منزلاً مباركاً وأنت خير المنزلين

«منزل» در این جا، کنایه از سرزمینی است که حضرت نوح(ع) خواستار فرود آمدن در آن بود. ذکر جمله «و أنت خير المنزلين»

(و تو بهترین میزبانان هستی) در پایان دعا و متناسب با عرض نیاز، بیانگر مطلب بالا است.

65- حمد در دعا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 129 - 12، 13

12 - ستایش خداوند در پایان دعا، از آداب دعاست .

ربنا وابعث . . . إنك أنت العزيز الحكيم

13 - ستایش خداوند، مؤثر در اجابت دعا به درگاه اوست .

ربنا وابعث فيهم . . . إنك أنت العزيز الحكيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبياء - 21 - 89 - 13

13- حسن ستایش خدا و یادکردن صفات و اسمای او به گونه ای مناسب با نیاز، به هنگام نیایش و دعا

و أنت خير الورثين

برداشت یاد شده به این دلیل است که زکریا(ع) متناسب با نیاز و خواسته اش (حفظ دستاوردهای خود در پرتو فرزنددار شدن)، خدا را به «بهترین وارث بودن» یاد کرد.

66- خدا و دعا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 15 - 4

4- بی نیازی خداوند، از عبادت، ستایش و حاجت خواهی بندگان

إن تدعوهم لا يسمعوا دعاءكم . . . أنتم الفقراء إلى الله و الله هو الغني

67- خشوع در دعا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18- پیشی گرفتن در کار های نیک ، دعای همراه با رغبت و بیم و نیز خشوع پیامبران (ع) ، عامل بهره مندی آنان از موهبت های الهی بود .

ولقد آیتنا موسی و هرون . . . إنهم كانوا یسرعون فی الخیرت . . . و كانوا لنا خش

ص: 69

برداشت یاد شده با توجه به دو نکته است: 1- ضمیرهای جمع در جمله «إِنَّهُمْ كَانُوا يُسَارِعُونَ...» به پیامبران بازگردد، چه این که آیات پیشین در مورد آنان بود. 2- جمله «إِنَّهُمْ كَانُوا يُسَارِعُونَ...» و جملات بعد، در مقام تعلیل باشد.

68- خضوع در دعا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 88 - 1

1 - اظهار خضوع و تذلل همراه توسل به ربوبیت خداوند و اعتراف مکرر به آن، از آداب دعاست.

وقال موسى ربنا... ربنا ليضلوا... ربنا اطمس

69- درخواست دعا از انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 97 - 7

7- جواز توسل به پیامبران برای درخواست دعا و طلب آمرزش

يَا بَنِي إِسْرَائِيلَ اسْتَغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا

70- دعا با لغو

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 35 - 5

5 - آمیختن عبادت و نیایش به اموری لغو و بیهوده، امری ناروا و بس نکوهیده

و ما كان صلاتهم عند البيت إلا مكاء و تصديه

71- دعا بر فرزندان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 36 - 15

15 - نقش دعای مادر و کمالات معنوی او، در سعادت فرزند

رَبِّ اَنِّى نَذرت . . . وَاَنِّى اَعِيذها بِكَ

ص: 70

72- دعا برای ازدیاد علم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 114 - 26

26 - برای زیادتی علم ، باید به درگاه خداوند دعا کرد .

وقل رب زدنی علمًا

73- دعا برای انفاقگران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 99 - 14، 6

6 - اقدام پیامبر (صلی الله علیه و آله) به دعا برای انفاقگران ، پس از دریافت انفاق های آنان

و يتخذ ما ينفق و صلوت الرسول

14 - لزوم دعا و قدردانی رهبر جامعه اسلامی نسبت به انفاقگران و انجام دهندگان خدمات دینی

و يتخذ ما ينفق . . . صلوت الرسول

از اینکه پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای انفاقگران دعا می کرد و این را خداوند به عنوان یک ارزش ذکر کرده است، برداشت فوق استفاده می شود.

74- دعا برای تائبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 9 - 1

1 - نگه داشتن مؤمنان تائب و صالحان ، از بدی ها و ناراحتی های روز قیامت ، دعا و درخواست فرشتگان عرش الهی از خداوند

وقهم السيئات

الف و لام جنس در «السيئات» مفید استغراق و عموم است و مقصود از آن در آیه شریفه، بدی ها و ناراحتی هایی است که یا بر اثر گناهان و لغزش های خود انسان و یا به خاطر شرایط سخت روز قیامت برای آدمی پدید می آید.

75- دعا برای توفیق فرزند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 6 - 13

13- زکریا (ع) با دعا به درگاه خداوند ، خواهان توفیق کامل فرزند خویش در استفاده صحیح از میراث او و خاندان یعقوب پیامبر (ع)

ص: 71

یرثی و یرث من ءال یعقوب واجعله ربّ رضیاً

76- دعا برای حل مشکلات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 41 - 12

12 - دعا برای رفع گرفتاری و مشکلات دنیوی ، کاری شایسته است .

إذ نادى ربّه أنّى مسّنى الشیطن بنصب و عذاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 44 - 10

10 - منافات نداشتن دعا و درخواست از خداوند برای رفع گرفتاری با مقام صبر و شکیبایی

إذ نادى ربّه أنّى مسّنى الشیطن . . . إنا وجدنه صابراً

برداشت یاد شده به خاطر این نکته است که خداوند، ایوب(ع) را - که درخواست رفع گرفتاری از خود را داشت - به صبور و شکیبا بودن توصیف و ستایش کرده است.

77- دعا برای خانواده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 28 - 12

12 - دعا و آمرزش خواهی برای پدر و مادر ، اعضای خانواده و عموم مردان و زنان مؤمن ، عملی پسندیده و شایسته

ربّ اغفر لی و لولدیّ . و للمؤمنین و المؤمنات

78- دعا برای خدمتگزاران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 99 - 14

14 - لزوم دعا و قدردانی رهبر جامعه اسلامی نسبت به انفاقگران و انجام دهندگان خدمات دینی

و يتخذ ما ينفق . . . صلوات الرسول

از اینکه پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای انفاقگران دعا می کرد و این را خداوند به عنوان یک ارزش ذکر کرده است، برداشت فوق استفاده می شود.

ص: 72

79- دعا برای خطاکاران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 92 - 9

9- گذشت از خطاکاران و دعا برای آمرزش آنان، خصلتی نیکو و از صفات محسنان است.

فإن الله لا يضيع أجر المحسنين .. لا تتریب علیکم الیوم یغفر الله لکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 98 - 9

9- گذشت از خطاکاران و دعا برای آنان، خصلتی نیکو و از صفات پیامبران الهی است.

یاأبانا استغفر لنا .. قال سوف أستغفر لکم ربی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 47 - 14

14- گذشت از خطاکاران و دعا برای آنان، خصلتی نیکو و از صفات پیامبران است.

لأرجمنک واهجرنی .. سأستغفر لک ربی

80- دعا برای دیگران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 41 - 3

3- عنایت و توجه ویژه حضرت ابراهیم (ع) به دیگران، در دعا

ربنا اغفر لی ولولدی وللمؤمنین

از اینکه حضرت ابراهیم (ع) در مناجاتش با پروردگار تنها برای خود، دعا نکرد؛ بلکه فرزندان، پدر و مادرش و تمامی مؤمنان را در دعای خویش شریک کرد، برداشت فوق به دست می آید.

81- دعا برای رحمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 118 - 2

2 - همه انسان ها ، حتی پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، نیازمند دعا و نیایش برای جلب رحمت خداوند

وقل رب اغفر وارحم

ص: 73

82- دعا برای زکات دهنده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 103 - 13

13 - توصیه خداوند به دعا کردن پیامبر (صلی الله علیه و آله) و گیرندگان زکات ، برای زکات دهنده ، به هنگام دریافت آن

خذ من أموالهم . . . و صل علیهم

83- دعا برای زن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 12 - 18

18 - توصیه خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، در دعا برای زنان بیعت کننده با آن حضرت و آموزش خواهی برای آنان

و استغفر لهنّ الله

84- دعا برای صالحان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 8 - 1

1 - وارد کردن مؤمنان تائب و پیرو راه خدا و نیز پدران ، همسران و فرزندان صالح آنان به بوستان های ماندگار بهشت ، دعا و درخواست فرشتگان عرش از درگاه الهی

ربّنا و ادخلهم جنّاتٍ .. و من صلح من ءابائهم و أزوجهم و ذریّتهم

«مَنْ» در «(و من صلح ..)» می تواند عطف بر ضمیر «هم» در «(ادخلهم ..)» و یا عطف بر ضمیر «هم» در «(وعدتهم)» باشد. برداشت یاد شده مبتنی بر احتمال نخست است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 9 - 1

1 - نگه داشتن مؤمنان تائب و صالحان ، از بدی ها و ناراحتی های روز قیامت ، دعا و درخواست فرشتگان عرش الهی از خداوند

وقهم السيئات

الف و لام جنس در «السیئات» مفید استغراق و عموم است و مقصود از آن در آیه شریفه، بدی ها و ناراحتی هایی است که یا بر اثر گناهان و لغزش های خود انسان و یا به خاطر شرایط سخت روز قیامت برای آدمی پدید می آید.

ص: 74

85- دعا برای عمل به تکلیف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 80 - 13

13- پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مأمور به دعا و نیایش به درگاه خدا، برای کسب قدرت و توان در انجام پیروزمندانه رسالت خویش

و قل ربّ . . . و اجعل لی من لدنک سلطناً نصیراً

برداشت فوق، مبتنی بر این نکته است که مراد از «سلطان» - آن گونه که برخی از مفسران گفته اند - به معنای نیروی قوی و برتر باشد.

86- دعا برای فرزند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 129 - 4

4- دعا برای نیل فرزندان به فراگیری معالم و احکام الهی و تربیت دینی امری نیکو و شایسته است .

ربنا وابعث فیهم رسولا . . . ویزگیهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 98 - 7

7- دعای پدران در حق فرزندان، به اجابت نزدیک تر است .

یأبانا استغفر لنا . . . قال سوف أستغفر لکم ربی

درخواست فرزندان یعقوب از او برای طلب آموزش می رساند که آنان دعای وی را به اجابت نزدیک تر می دانستند؛ حال یا به این لحاظ که او پدر ایشان است یا به این سبب که وی پیامبر خداست و یا هر دو لحاظ در نظر آنان بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 35 - 10

10- حضرت ابراهیم (ع) از خداوند خواستار مصونیت خویش و فرزندان از گرایش به بت پرستی شد .

و إذ قال إبرهیم ربّ . . . اجنبی و بنیّ أن نعبد الأصنام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 37 - 14، 12

12- حضرت ابراهیم (ع) برای رفع خطر تنهایی و انزوای فرزندان در مکه ، از خداوند خواستار توجه قلبی برخی از مردم به سوی آنان و زندگی جمعی شد . *

رَبَّنَا إِنِّي أَسْكَنْتُ مِنْ ذُرِّيَّتِي .. . عِنْدَ بَيْتِكَ الْمُحَرَّمِ .. . فَاجْعَلْ أَفْتَدَهُ مِنَ النَّاسِ تَهْوِي إِلَ

ص: 75

14- حضرت ابراهیم (ع) از خداوند خواستار بهبود وضعیت معیشتی و برخورداری از انواع نعمت ها و محصولات برای فرزندانش و ساکنان مکه شد .

و ارزقهم من الثمرت

با توجه به اینکه حضرت ابراهیم(ع) فرزندانش را در سرزمین بی کشت و زرع اسکان داد، مقصود از «ثمرات» می تواند انواع نعمتها و محصولات مادی و خوراکی باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- ابراهیم - 14 - 41 - 6

6- عنایت خاص حضرت ابراهیم (ع) به سرنوشت دنیوی و اخروی فرزندان و خاندانش و یاد کردن از آنان در تمامی دعاهایش

و اجنبی و بنی... من ذریتی... لیقیموا الصلوه فاجعل أفئده من الناس تهوی إلیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 6 - 9

9- زکریا (ع) ، برای صلاح و شایستگی معنوی فرزند خویش دعا کرد .

یرثنی... واجعله ربّ رضیاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 74 - 21، 12

12 - تأثیر مثبت و سازنده دعای پدر و مادر ، در حق فرزندان خود و در سرنوشت و سعادت آنان

و الذین یقولون ربّنا هب لنا من أزوجنا وذریّتنا قرّه أعین

21 - دعا برای صلاح و نیک شدن همسر و فرزندان و خیرخواهی برای ایشان ، از اوصاف بندگان خالص خدا و امری پسندیده و مورد تشویق خداوند

و الذین یقولون ربّنا هب لنا من أزوجنا وذریّتنا قرّه أعین و اجعلنا للمتّقین إم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 15 - 29

29- ارزش دعای پدر و مادر برای صلاح فرزند

و أصلح لی فی ذرّیتی

87- دعا برای گناهکاران پشیمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 103 - 16

16 - دستور خدا به دلجویی کردن پیامبر (صلی الله علیه و آله) از گناهکاران نادم، با قبول صدقه شان و دعا برای آنان

ص: 76

خذ من أموالهم صدقه . . . و صل عليهم إن صلوتك سكن لهم

برداشت فوق با توجه به ارتباط این آیه با آیات پیش است که درباره متخلفان نادمی نازل شده که برای جبران تخلفشان از جنگ تبوک عزم انفاق تمامی اموال خود را داشتند.

88- دعا برای محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 56 - 12

12 - « عن ابن أبي حمزة عن أبيه قال : سألت أبا عبد الله (ع) عن قول الله عز وجل « إِنَّ اللَّهَ وَمَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا صَلُّوا عَلَيْهِ وَسَلِّمُوا تَسْلِيمًا » فقال : الصلاة من الله عز وجل رحمة و من الملائكة تزكية و من الناس دعاء . . . » ;

علی بن ابوحزمه، از پدرش، روایت کرده که: از امام صادق (ع) از این سخن خداوند عزوجل «إِنَّ اللَّهَ وَمَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ...» پرسیدم، فرمود: صلوات خداوند، همان رحمت و صلوات ملائکه به پاکی یاد کردن و صلوات مردم دعا است...».

89- دعا برای مربی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 24 - 10

10- انسان باید از مربی خویش قدردانی و برای او از خداوند طلب رحمت کند .

ربّ ارحمهما کما ربّیانی صغیراً

90- دعا برای مردگان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 84 - 7

7 - مشروعیت و پسندیده بودن حضور بر مزار مؤمنان و دعا و استغفار برای آنان

و لاتصل . . . و لاتقم علی قبره

آنچه در آیه نهی شده در خصوص منافقان است و همین تخصیص می رساند که حضور یافتن بر مزار مؤمنان و دعا برای آنان امری جایز، بلکه پسندیده است.

91- دعا برای مردم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 77

15 - دعا و طلب مغفرت برای آنانی که به منظور رسیدگی به امور مهم زندگی شخصی، اذن ترک حضور در حل و فصل مسائل اجتماعی داده شده است، توصیه خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

فإذا استذنوك لبعض شأنهم فأذن لمن شئت منهم واستغفر لهم الله

92- دعا برای مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 84 - 6

6 - حضور پیامبر (صلی الله علیه و آله) بر مزار مؤمنان و دعا و استغفار آن حضرت برای آنان

و لاتصل . . . و لاتقم علی قبره

از اینکه خداوند حضور پیامبر (صلی الله علیه و آله) را بر سر قبر منافقان نهی کرده است، استفاده می شود که روش آن حضرت حضور یافتن بر مزار مسلمانان بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 8 - 1

1 - وارد کردن مؤمنان تائب و پیرو راه خدا و نیز پدران، همسران و فرزندان صالح آنان به بوستان های ماندگار بهشت، دعا و درخواست فرشتگان عرش از درگاه الهی

ربنا و ادخلهم جنات. . . و من صلح من ابائهم و أزوجهم و ذریّتهم

«مَنْ» در «و من صلح. . .» می تواند عطف بر ضمیر «هم» در «ادخلهم. . .» و یا عطف بر ضمیر «هم» در «وعدتهم» باشد. برداشت یاد شده مبتنی بر احتمال نخست است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 9 - 1

1 - نگه داشتن مؤمنان تائب و صالحان، از بدی ها و ناراحتی های روز قیامت، دعا و درخواست فرشتگان عرش الهی از خداوند

وقهم السيئات

الف و لام جنس در «السیئات» مفید استغراق و عموم است و مقصود از آن در آیه شریفه، بدی ها و ناراحتی هایی است که یا بر اثر گناهان و لغزش های خود انسان و یا به خاطر شرایط سخت روز قیامت برای آدمی پدید می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 19 - 9

9- دعای پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای مؤمنان و وساطت آن حضرت، دارای ارزش و اعتبار نزد خداوند

و استغفر لذنبک و للمؤمنین و المؤمنات

از این که خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) فرمان داده است که برای اهل ایمان دعا کند؛ استفاده می شود که دعای پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای امت

ص: 78

دارای تأثیری بسزا است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 12 - 21

21 - دعای شخص پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای مؤمنان ، دارای ارزش و تأثیری ویژه نزد خداوند

و استغفر لهِنَّ اللهُ

از این که پیامبر (صلی الله علیه و آله)، موظف به استغفار برای امت شده است - نه خود آنان - استفاده می شود که دعای پیامبر (صلی الله علیه و آله)، در پیشگاه الهی ارج و تأثیر ویژه ای دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 28 - 12

12 - دعا و آمرزش خواهی برای پدر و مادر ، اعضای خانواده و عموم مردان و زنان مؤمن ، عملی پسندیده و شایسته

رَبِّ اغْفِرْ لِي وَلِوَالِدَيَّ . وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ

93- دعا برای نجات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - سجده - 32 - 12 - 10

10 - درخواست از خدا برای نجات از گرفتاری ، مقتضای ربوبیت او است .

نَاكِسُوا رُءُوسَهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ رَبَّنَا أَبْصَرْنَا

94- دعا برای نجات مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 118 - 2

2 - دعای نوح به درگاه خدا ، برای نجات خود و مؤمنان همراهش از شر قوم کفرپیشه خویش

رَبِّ إِنَّ قَوْمِي كَذَّبُونُ . . . نَجِّنِي وَمَنْ مَعِيَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ

متعلق «نَجّنی» حذف شده است و تقدیر آن «نَجّنی و .. من شرّهم» می باشد.

95- دعا برای والدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 79

5- دعا و طلب رحمت بی دریغ از پروردگار برای پدر و مادر ، از وظایف فرزند است .

قل ربّ ارحمهما کما ربّیانی صغیراً

«کما» می تواند اشاره به این حقیقت داشته باشد که چون رحمت پدر و مادر به فرزند بی دریغ بوده، پس فرزند نیز متقابلاً باید چنین رحمتی را برای پدر و مادرش درخواست کند.

9- درخواست رحمت از پروردگار برای پدر و مادر ، ادای گوشه ای از زحمت های بی دریغ آنان است .

و قل ربّ ارحمهما کما ربّیانی صغیراً

«کما» حرف تشبیه مجازی و به معنای «لما» است؛ یعنی، خداوندا به آنان ترحم کن به خاطر آنکه آنان مرا با زحمتهای خود پرورش داده اند.

12- دعای فرزند برای پدر و مادر ، دارای تأثیر و موجب توجه ویژه خداوند و در مظان استجاب است .

و قل ربّ ارحمهما

از اینکه خداوند دستور به دعا برای والدین با کیفیت و الفاظ خاص داده است به دست می آید که خداوند به این دعا عنایت ویژه داشته و احتمال اجابت آن زیاد است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 39 - 2

2- دعوت به توحید ، خداپرستی ، احسان به والدین ، اجتناب از پرخاشگری بر آنان ، دعا برای والدین و پرداخت حقوق خویشاوندان ، تعالیمی حکیمانه و وحی الهی است .

ذلک ممّا أوحی إلیک ربّک من الحکمه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 15 - 23

23- به یاد داشتن پدر و مادر به هنگام نیایش ، از احسان فرزند به ایشان

و وصّینا الإنسن بولدیه إحسنًا .. قال ربّ أوزعنی أن أشکر نعمتک الّتی أنعمت علیّ

با توجه به این که احسان به والدین، نکته بارز این آیه به شمار می رود و در صدر آن قرار دارد، می توان چنین استفاده کرد که سایر بخش های آیه نیز، به نوعی با احسان به والدین در ارتباط است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 28 - 12

12 - دعا و آمرزش خواهی برای پدر و مادر ، اعضای خانواده و عموم مردان و زنان مؤمن ، عملی پسندیده و شایسته

ربّ اغفر لی و لولدی . و للمؤمنین و المؤمنات

ص: 80

96- دعا برای هدایت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 24 - 12

12- درخواست کوتاه ترین راه رشد و هدایت و اظهار امیدواری به نیل به آن ، فرمان و توصیه خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) است

و قل عسی أن یهدین ربی لأقرب من هذا رشداً

97- دعا برای همسر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 74 - 21

21- دعا برای صلاح و نیک شدن همسر و فرزندان و خیرخواهی برای ایشان ، از اوصاف بندگان خالص خدا و امری پسندیده و مورد تشویق خداوند

و الذین یقولون ربنا هب لنا من أزوجنا وذریتنا قره أعین واجعلنا للمتقین إم

98- دعا به مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 43 - 4

4- دعا و تحیت فرشتگان بر مؤمنان

هو الذی یصلی علیکم و ملئکتہ

99- دعا در آسایش

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 8 - 10

10 - انسان باید در حال آسایش و سختی ، متوجه خدا بوده و تنها به درگاه او نیایش داشته باشد .

و إذا مس الإنسن ضرر دعا ربّه .. ثم إذا خوله نعمه منه نسی ما کان یدعوا إلیه

100- دعا در اضطرار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 81

8 - دعای مخلصانه به هنگام اضطراب و احساس خطر ، مورد اجابت خداوند است .

فَإِذَا رَكِبُوا فِي الْفَلَكَ دَعَا اللَّهُ مُخْلِصِينَ لَهُ الَّذِينَ فَلَمَّا نَجَّيَهُمْ

«فا» در «فَلَمَّا نَجَّاهُمْ» تفریع است بر «دعوا الله» و مفید حقیقت یاد شده است.

101- دعا در اوقات فراغت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - شرح - 94 - 7 - 5, 4, 2, 1

1 - بهره بردن از ساعات فراغت و به زحمت افکندن خویش در آن فرصت ها برای دعا ، فرمان خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

فَإِذَا فَرَغْتَ فَانصَبْ

از آن جا که متعلق «إِذَا فَرَغْتَ» ذکر نشده است، مفاد آن را می توان بر هرگونه فراغتی - از جمله فراغت از «نماز» یا «فرائض» یا «امور دنیایی» - تطبیق داد. «نَصَبٌ» (ماضی «انصَبَ»؛ یعنی، به رنج و تعب افکند (مصباح). به قرینه آیه بعد، مراد از آن، اشتغال به تصرُّع و دعا به درگاه خداوند است.

2 - اوقات فراغت انسان ، باید با توجّه به خدا و دعا به درگاه او سپری شود .

فَإِذَا فَرَغْتَ فَانصَبْ

4 - به زحمت افکندن خویش در اوقات فراغت ، برای دعا به درگاه خداوند ، تلاشی ثمربخش و درپی دارنده آسانی و آسودگی است .

إِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا . فَإِذَا فَرَغْتَ فَانصَبْ

حرف «فاء»، این آیه را بر مفاد آیه قبل تفریع کرده است؛ یعنی، حال که هر دشواری، سهولت آفرین است؛ پس سختی تصرُّع و دعا را بر خود هموار ساز.

5 - توجّه به امداد های ویژه خداوند ، برانگیزاننده پیامبر (صلی الله علیه و آله) به استفاده از فرصت های فراغت ، برای سخت کوش بودن در عبادت و دعا

الم نشرح ... و وضعنا ... و رفعنا ... فَإِذَا فَرَغْتَ فَانصَبْ

102- دعا در بارداری

11 - دوران جنینی کودک ، دوران توجه والدین به خدا برای درخواست فرزندى سالم و شایسته

فلما أثقلت دعوا الله ربهما لئن آتيتنا صالحاً

چنانچه مقصود از نفس واحده و همسرش، آدم(ع) و حوا باشد، بیان حقایق مطرح شده درباره آنها به عنوان پدر و مادر نخستین، جنبه داستانی و بیان سرگذشت ندارد و بلکه اشاره به طبیعت نوعی انسان است.

ص: 82

103- دعا در جهاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 250 - 2

2 - ضرورتِ نیایشِ با خداوند ، در هنگامه پیکار با دشمنان

و لَمَّا بَرَزُوا لِجَالوتَ و جنوده قالوا رَبَّنَا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 147 - 2,3,6

2 - درخواست بخشایش گناهان و زیاده روی ها ، پایداری بر راه پیامبران و چیرگی بر کافران ، تنها سخن دست پروردگان انبیا در هنگامه های پیکار

و ما كان قولهم الا ان قالوا ربنا اغفر لنا ذنوبنا و اسرافنا في امرنا و ثبتت اقدا

در برداشت فوق، ضمیر «قولهم»، تنها به «رَبِّیون» برگشت داده شده است.

3 - همراه نمودن دعا با مجاهدت و مقاومت در راه خدا ، از ویژگی های پیامبران الهی و پرورش یافتگان آنان

و ما كان قولهم الا ان قالوا ربنا اغفر لنا ذنوبنا . . و انصرنا

6 - نقش سازنده دعا در میدان جنگ و تشویق الهی به آن

و ما كان قولهم الا ان قالوا ربنا اغفر لنا ذنوبنا . . و انصرنا على القوم الكافر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 9 - 2

2 - مجاهدان بدر پیش از نبرد با نیایش به درگاه خدا از وی استمداد کردند .

إذ تستغيثون ربكم

«غوث» به معنای یاری کردن است و استغاثه طلب یاری و امداد است.

104- دعا در حج

10 - اجابت دعاها و درخواست های دنیوی حج گزاران دنیا طلب

فمن الناس من يقول ربنا اتنا فی الدنيا و ماله فی الاخره من خلاق

و او عاطفه در جمله «و ماله . . .»، بیانگر جمله ای محذوف است. مثل «نؤتیه» (به او عطا می کنیم) و از آخرت نصیبی نخواهد داشت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 201 - 1

1 - تمجید آن دسته از مردم که پس از انجام مناسک حج ، خواهان نیکو های دنیا و آخرت و نجات از آتش هستند .

و منهم من يقول ربنا اتنا فی الدنيا حسنه و فی الاخره حسنه و قنا عذاب النار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 202 - 5

5 - تنها آنان که پس از انجام حج ، خواهان حسنه دنیوی و اُخروی هستند ، از حج خود بهره خواهند برد .

فاذا قضیت مناسککم .. اولئک لهم نصیب مما کسبوا

بنابراینکه مراد از «مما کسبوا» انجام فریضه حج باشد.

105- دعا در رفاه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 8 - 10

10 - انسان باید در حال آسایش و سختی ، متوجه خدا بوده و تنها به درگاه او نیایش داشته باشد .

و إذا مسَّ الإنسان ضررٌ دعا ربّه .. ثمَّ إذا خَوَّلَه نعمه منه نسی ما کان یدعوا إلیه

106- دعا در سختی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 12 - 6، 1

1 - نیایش خالصانه انسان با خدا ، به هنگام گرفتاری ها و مصیبت های سخت و جانکاه

و إذا مسَّ الإنسان الضرر دعا

«ضرر» به معنای مطلق آسیب است، ولی در این جا با توجه به «ال» - که به اصطلاح اهل ادب «ال» کمالیه است - به معنای آسیب سخت و جانکاه می باشد.

6 - نیایش خالصانه شرک پیشگان به درگاه خداوند ، به هنگام گرفتاری ها و مصایب ، دلیلی روشن بر پوچی اندیشه شرک و حقانیت توحید

ربوبی

و إذا مسّ الإنسان الضرّ دعا

روی سخن در این سوره با مشرکان مکه است و آیه شریفه در مقام بیان یکی از دلایلهای روشن توحید ربوبی و پوچی اندیشه شرک است.

ص: 84

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 54 - 3

3- دعا و تضرع انسان های گرفتار در وضعیت های ناگوار ، مورد اجابت خداوند قرار می گیرد . *

إِذَا مَسَّكُمُ الضَّرُّ فَالِيهِ تَجْتَرُونَ . ثُمَّ إِذَا كُشِفَ الضَّرُّ عَنْكُمْ

احتمال دارد رفع ناگواری از گرفتارانی که ملتمسانه به درگاه خداوند دعا می کنند، ناشی از دعای آنان باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 8 - 10، 1، 4

1 - نیایش خالصانه انسان با خداوند ، به هنگام گرفتاری ها و مصیبت ها

و إِذَا مَسَّ الْإِنْسَانَ ضَرْرٌ دَعَا رَبَّهُ

«ضَرْرٌ» (ضد «نفع») به معنای مطلق آسیب است.

4 - انسان ها ، به هنگام گرفتاری و رنج ، روی به خدا آورده و او را به فریادرسی می خوانند .

و إِذَا مَسَّ الْإِنْسَانَ ضَرْرٌ دَعَا رَبَّهُ مَنِيئًا إِلَيْهِ

«إِنَابَةٌ» (مصدر «مَنِيئًا») به معنای رجوع است و «مَنِيئًا إِلَيْهِ»؛ یعنی، بازگشت به خدا با توبه و اخلاص (مفردات راغب).

10 - انسان باید در حال آسایش و سختی ، متوجه خدا بوده و تنها به درگاه او نیایش داشته باشد .

و إِذَا مَسَّ الْإِنْسَانَ ضَرْرٌ دَعَا رَبَّهُ .. ثُمَّ إِذَا خَوَّلَهُ نِعْمَةً مِّنْهُ نَسِيَ مَا كَانَ يَدْعُوا إِلَيْهِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 49 - 5، 4، 1

1 - نیایش خالصانه انسان با خدا ، به هنگام گرفتاری ها و مصیبت ها

فَإِذَا مَسَّ الْإِنْسَانَ ضَرْرٌ دَعَانَا

«ضَرْرٌ» (ضد «نفع») به معنای مطلق آسیب است.

4 - انسان ها ، هنگام گرفتاری و رنج ، روی به خدا آورده و او را به فریادرسی می خوانند .

فإذا مسّ الإنسان ضرّاً دعانا

5- انسان ها ، هنگام گرفتاری و رنج ، به ناتوانی خود و قدرت یاری رسانی خداوند پی برده و اعتراف می کنند .

فإذا مسّ الإنسان ضرّاً دعانا

107- دعا در سختی ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 10 - 4

4 - دعا به درگاه پروردگار ، نقطه امید پیامبران در اوج مشکلات

فدعای ربّه اّتی مغلوب فانتصر

ص: 85

108- دعا در شب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - سجده - 32 - 16 - 3، 1

1 - برکندن تن از بستر آسایش در دل شب، برای نیایش خدا، نشان مؤمنان راستین است.

إِنَّمَا يُؤْمِنُ بِآيَاتِنَا الَّذِينَ... تَتَجَافَى جُنُوبَهُمْ عَنِ الْمَضَاجِعِ

«تتجافی» از ریشه «جفی» به معنای «ملازم نبودن با مکان و جا» است (المنجد) لازم به ذکر است که «تتجافی» حال برای «الذین» در آیه پیش است.

3 - نیایش مؤمنان راستین به درگاه خدا در دل شب، همراه با بیم و امید است.

يَدْعُونَ رَبَّهُمْ خَوْفًا وَ طَمَعًا

109- دعا در صبح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 28 - 7، 8، 11، 29

7- گروهی از مؤمنان عصر بعثت، با وجود محرومیت های مادی، همواره و در صبح و پسین، بر دعا و نیایش خود به درگاه خداوند مراقبت داشتند.

الذین يدعون ربهم بالغدوة والعشي

«غده» - براساس یکی از معانی ذکر شده در «قاموس» - به فاصله زمانی بین نماز صبح و طلوع خورشید گفته می شود و «عشی» را، برخی، «میان ظهر تا غروب» و برخی، «فاصله ظهر تا صبح فردا» معنی کرده اند. (ر.ک: المصباح المنیر).

8- سپیده دم و پسین، فرصت هایی مناسب برای دعا به درگاه خداوند است.

بالغدوة والعشي

مراد از «غده و عشی» ممکن است دو زمان مخصوص باشد و احتمال می رود تمام ساعات شبانه روز مورد نظر باشد. برداشت بالا، ناظر به نخستین معنا است.

11- خو گرفتن به دعا و نیایش در صبح و پسین، مایه ارجمندی نزد خداوند و شایستگی برای همنشینی با پیامبر (صلی الله علیه و آله) است.

و اصبر نفسك مع الذين يدعون ربهم بالغدوة والعشيّ

فعل «يدعون» مضارع و برای استمرار است.

29- دعای خالصانه در سپیده دم و پسین ، نشانه حضور یاد خدا در قلب انسان است .

الذين يدعون ربهم بالغدوة والعشيّ . . . و لاتطع من أغفلنا قلبه عن ذكرنا

ص: 86

110- دعا در عصر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 28 - 7،8،11،29

7- گروهی از مؤمنان عصر بعثت ، با وجود محرومیت های مادی ، همواره و در صبح و پسین ، بر دعا و نیایش خود به درگاه خداوند مراقبت داشتند .

الذین یدعون ربهم بالغدوه و العشی

«غده» - براساس یکی از معانی ذکر شده در «قاموس» - به فاصله زمانی بین نماز صبح و طلوع خورشید گفته می شود و «عشی» را ، برخی ، «میان ظهر تا غروب» و برخی ، «فاصله ظهر تا صبح فردا» معنی کرده اند. (ر.ک: المصباح المنیر).

8- سپیده دم و پسین ، فرصت هایی مناسب برای دعا به درگاه خداوند است .

بالغدوه و العشی

مراد از «غده و عشی» ممکن است دو زمان مخصوص باشد و احتمال می رود تمام ساعات شبانه روز مورد نظر باشد. برداشت بالا ، ناظر به نخستین معنا است.

11- خو گرفتن به دعا و نیایش در صبح و پسین ، مایه ارجمندی نزد خداوند و شایستگی برای همنشینی با پیامبر (صلی الله علیه و آله) است .

و اصبر نفسک مع الذین یدعون ربهم بالغدوه و العشی

فعل «یدعون» مضارع و برای استمرار است.

29- دعای خالصانه در سپیده دم و پسین ، نشانه حضور یاد خدا در قلب انسان است .

الذین یدعون ربهم بالغدوه و العشی . . . و لاتطع من أغفلنا قلبه عن ذکرنا

111- دعا در ماه رمضان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 186 - 15

15 - ماه رمضان ، زمان مناسب برای دعا به درگاه خداوند

شهر رمضان . . . و إذا سألك عبادي عني فإني أجيب دعوته الدعاء

برداشت فوق بیانگر وجه ارتباط آیه مورد بحث با آیه قبل است.

112- دعا در ماه محرم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 38 - 16

16 - دعای زکریا و تقاضای نسلی پسندیده از خداوند ، در روز اول محرم

هنا لك دعا زكريا ربه قال رب هب لي من لدنك ذرية طيبة

امام رضا (ع) به شخصی که اول محرم به حضور آن حضرت رسید فرمود: ان هذا اليوم هو اليوم الذي دعا فيه زكريا (ع) ربه عز و

ص: 87

جَلِّ فَقَالَ رَبِّ هَبْ لِي مِنْ لَدُنْكَ ذُرِّيَّةً طَيِّبَةً . . .

عیون اخبار الرضا (ع)، ج 1، ص 299، ح 58؛ امالی صدوق، ص 112، ح 5، مجلس 17.

113- دعا در مبارزه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 5 - 13

13 - لزوم توأم بودن مبارزه (برائت از کافران معاند) ، با دعا و استغفار به درگاه خداوند

إِذْ قَالُوا لَقَوْمِهِمْ إِنَّا بُرَءُؤَا. .. رَبَّنَا عَلَيكَ تَوَكَّلْنَا... رَبَّنَا لَا تَجْعَلْنَا

114- دعا در مسجد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 38 - 14

14 - نقش مسجد و محراب - مکان های مقدس - در استجابت دعا *

دخل عليها زكريا المحراب . . . هنا لك دعا زكريا ربّه

برداشت فوق بر این اساس است که مشارالیه «هنالك»، «المحراب» باشد؛ و جمله «و هو قائم يصلی فی المحراب»، در آیه بعد مؤید این معناست.

115- دعا در مصیبت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 8 - 4، 1

1 - نیایش خالصانه انسان با خداوند ، به هنگام گرفتاری ها و مصیبت ها

و إذا مسّ الإنسان ضرّاً دعا ربّه

«ضرّاً» (ضد «نفع») به معنای مطلق آسیب است.

4- انسان ها، به هنگام گرفتاری ورنج، روی به خدا آورده و او را به فریادرسی می خوانند .

وإذا مسّ الإنسان ضرّاً دعا ربّه منيباً إليه

«إنابه» (مصدر «منيباً») به معنای رجوع است و «منيباً إليه»؛ یعنی، بازگشت به خدا با توبه و اخلاص (مفردات راغب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 49 - 1

ص: 88

1 - نیایش خالصانه انسان با خدا ، به هنگام گرفتاری ها و مصیبت ها

فَإِذَا مَسَّ الْإِنْسَانَ ضَرٌّ دَعَانَا

«ضَرٌّ» (ضد «نفع») به معنای مطلق آسیب است.

116- دعا در نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 238 - 12

12 - ارجمندی دعا در حال قیام به هنگام نماز

وقوموا لله قانتين

امام باقر (ع): «و القنوت» هو الدعاء في الصلوة في حال القيام

مجمع البيان، ج 2، ص 600؛ نورالثقلين، ج 1، ص 237، ح 940.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 80 - 3

3- فرمان خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای دعا و نیایش همراه با نماز و نوافل

أقم الصلوة... فتهجد به نافله لك... وقل رب أدخلني مدخل صدق

برداشت فوق، مبتنی بر این نکته است که عبارت «وقل رب» عطف به «فتهجد...» بوده و ذکر خاص بعد از عام بیانگر یکی از اعمال باشد که شایسته است در تهجد و نماز شب انجام گردد.

117- دعا در نماز شب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 80 - 9، 7

7- درخواست توفیق از خداوند در نوافل و نماز شب، برای ورود در کارها به صدق و راستی و خروج از آن به راستی و درستی، امری مطلوب و پسندیده است.

و من الیل فتهجّد به نافله لک . . . و قل ربّ ادخلنی مدخل صدق و اخرجنی مخرج صدق

9- لزوم درخواست توفیق و خلوص و صداقت کامل از خداوند در نوافل شب

و من الیل فتهجّد به . . . و قل ربّ ادخلنی مدخل صدق و اخرجنی مخرج صدق

از اینکه خداوند، در پی توصیه پیامبر(صلی الله علیه و آله) به تهجّد، از او خواسته است که برای اخلاص در هر کاری به درگاه او دعا کند، می تواند مشعر به معنای فوق باشد.

ص: 89

118- دعا در نماز نافله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 80 - 3

3- فرمان خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای دعا و نیایش همراه با نماز و نوافل

أقم الصلوه .. فتهجّد به نافله لك ... وقل ربّ أدخلني مدخل صدق

برداشت فوق، مبتنی بر این نکته است که عبارت «و قل رب» عطف به «فتهجّد..» بوده و ذکر خاص بعد از عام بیانگر یکی از اعمال باشد که شایسته است در تهجّد و نماز شب انجام گردد.

119- دعا و تلاش

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 10 - 10

10- دعا در کنار اقدام و تلاش، کاری شایسته و ارجمند است .

إذ أوى الفتيه .. فقالوا ربّنا آتنا من لدنك رحمه

حرف «فاء» در «فقالوا» دلالت می کند که اصحاب كهف، پس از آن که از شهر و دیار خود گریختند و جهت حفظ ایمان به غار پناه بردند، دست به دعا برداشته و از خداوند تقاضای رحمت و راهنمایی و راهگشایی کردند، نه این که بدون آغاز هیچ حرکتی، خواهان رشد شده باشند.

120- دعا و عمل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 202 - 3

3 - دعای همراه با تلاش و عمل، شرط رسیدن به مطلوب

ربّنا اتنا .. اولئك لهم نصيب مما كسبوا

بنابراینکه مراد از «مما كسبوا»، همان دعای آنان باشد.

121- دعا و قضای خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 37 - 12

12- دعا و شفاعت ، حتی از ناحیه پیامبران ، در قضا های حتمی خداوند بی تأثیر است .

ولا تخطبني في الذين ظلموا انهم مغرقون

ص: 90

122- دعا هنگام درماندگی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 22 - 14

14 - مردم هنگام درماندگی و خطر مرگ ، به درگاه خدا دعا کرده و همراه با سوگند ، قول می دهند که جزو سپاسگزاران او خواهند بود .

و ظنوا أنهم أحيط بهم دعوا الله مخلصين له الدين لئن أنجيتنا من هذه لنكوننّ من ال

123- دعا هنگام سختی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 83 - 4،8

4- شایسته بودن روی آوری انسان به درگاه پروردگار ، به هنگام رنج و گرفتاری

و أيوب إذ نادى ربه أتى مسنى الضرّ

8- ربوبیت الهی ، مقتضی روی آوری انسان به درگاه او به هنگام رنج و نیاز

و أيوب إذ نادى ربه أتى مسنى الضرّ

124- دعا هنگام طوفان دریا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 22 - 10

10 - طوفانی شدن دریا و احساس خطر غرق شدن کشتی ، از مقطعهایی که انسان به خدا و نیایش خالصانه به درگاه او روی می آورد .

و جاءهم الموج من كل مكان و ظنوا أنهم أحيط بهم دعوا الله مخلصين له الدين

125- دعای آشکار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 55 - 8

8 - علنی ساختن دعا و نداشتن تضرع در آن ، تجاوز از آداب دعا به درگاه خداست .

ادعوا ربكم تضرعاً و خفياً إنه لا يحب المعتدين

ص: 91

126- دعای ارزشمند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 114 - 5

5 - نیایش به درگاه الهی ، برای تأمین نیاز های جامعه امری پسندیده و ارزشمند

قال عیسی ابن مریم اللهم ربنا انزل علینا مائده من السماء .. و ارزقنا

127- دعای بیجا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 46 - 17

17- دعا به درگاه خداوند و تقاضای امری که به حکیمانه بودنش اطمینان نیست ، کاری جاهلانه است .

فلا تسئلن ما لیس لک به علم انی أعظک ان تكون من الجهلین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 47 - 4

4- درخواست امری نابه جا و غیر حکیمانه از خداوند ، لغزش و خطاست .

قال رب انی أعوذبک ان أسئلك ما لیس لی به علم

استعاذه و پناه بردن به خداوند ، در موردی است که متعلق آن ، امری ناپسند و شرآفرین باشد.

128- دعای پسندیده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 88 - 12

12 - درخواست از خداوند برای نابودی ثروت ها و امکاناتی که سد راه خدا می باشد ، امری پسندیده است .

لیضلوا عن سبیلک ربنا اطمس علی أموالهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- آرزو و دعا کردن برای داشتن همسر و فرزند ، امری پسندیده و شایسته

والذین یقولون ربنا هب لنا من أزوجنا وذریتنا قره أعین

ص: 92

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 83 - 6

6 - آرزوی به دست گرفتن حکومت و مدیریت جامعه ایمانی و درخواست آن از خداوند ، امری پسندیده و شایسته

رَبِّ هَبْ لِي حَكْمًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 100 - 5

5 - دعا به درگاه الهی برای فرزنددار شدن ، امری پسندیده است .

رَبِّ هَبْ لِي مِنَ الصَّالِحِينَ

از درخواست حضرت ابراهیم(ع) - که از پیامبران بزرگ الهی بود - می توان مطلب یاد شده را استفاده کرد.

129- دعای پنهانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 63 - 6

6 - دعای خاضعانه و پنهانی به درگاه خداوند، مطلوب و قرین اجابت است.

من ینجیکم .. تدعونه تضرعا و خفیه

چون نجات از سختی در آیه در پی «تضرع» و «خفیه» مطرح شده است و تعلیق بر وصف اشعار به علیت دارد، چنین به نظر می آید که این دو حالت در استجاب دعا نقش مهمی دارند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 55 - 4

4 - دعا در نهان ، توصیه خداوند به بندگان

ادعوا ربکم تضرعاً و خفیه

«خفیه» (نهان کردن) مصدر است و در آیه به معنای اسم فاعل و حال برای فاعل «ادعوا» می باشد ؛ یعنی: ادعوا ربکم مخفین دعاءکم.

1- زکریا به دور از انظار مردم و با صدای بلند ، خدا را خواند و از او حاجت طلبید .

إِذْ نَادَى رَبَّهُ نِدَاءً خَفِيًّا

«نداء»؛ یعنی، خواندن کسی با بلند کردن صدا و «ذکر خفی»، آن است که ذاکر آن را از مردم مستور بدارد (لسان العرب). آیات بعد بیانگر این است که ندای زکریا در رابطه با درخواست فرزند بوده است.

5- پنهانی بودن دعا و دوربودن آن از انظار، از آداب دعا است . *

نادی ربّه نداءً خفياً

یادکردن از دعای پنهانی حضرت زکریا و نیز آیات بعدی که استجابت دعای او را مطرح ساخته، ممکن است به مطلوب بودن دعای پنهانی و دور از انظار اشاره داشته باشد.

130- دعای خاضعانه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 63 - 6

6 - دعای خاضعانه و پنهانی به درگاه خداوند، مطلوب و قرین اجابت است.

من ینجیکم .. تدعونه تضرعا و خفیه

چون نجات از سختی در آیه در پی «تضرع» و «خفیه» مطرح شده است و تعلیق بر وصف اشعار به علیت دارد، چنین به نظر می آید که این دو حالت در استجابت دعا نقش مهمی دارند.

131- دعای خالصانه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 53 - 13

13 - ایمان و نیایش خالصانه به درگاه خداوند، سپاسگزاری است.

ولا تطرد الذین یدعون ربهم بالغدوه و العشی یریدون وجهه .. ألیس الله بأعلم با

132- دعای رفع عذاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 135 - 1,2

1 - موسی (ع) با پذیرش تقاضای فرعونیان (دعا برای رفع عذاب)، برطرف شدن عذاب را از خداوند درخواست کرد .

فلما کشفنا عنهم الرجز

سیاق آیه نشان می دهد که جمله ای همانند «فدعا موسی فکشفنا عنهم الرجز» در تقدیر است که به سبب وضوحش در کلام آورده نشده

است.

2 - خداوند با اجابت درخواست موسی ، عذاب را از فرعونیان برطرف ساخت .

فلما كشفنا عنهم الرجز

ص: 94

133- دعای روزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 32 - 28

28 - درخواست روزی افزونتر از روزی مقدر از درگاه خداوند ، خواسته ای پسندیده و سزاوار

و سئلوا الله من فضله

امام صادق (ع): ان الله قسم الارزاق بين عباده و افضل فضلا كثيراً لم يقسمه بين احد قال الله عز و جل: «و سئلوا الله من فضله».

تفسیر عیاشی، ج 1، ص 239، ح 117؛ نورالثقلین، ج 1، ص 475، ح 220؛ تفسیر برهان، ج 1، ص 366، ح 4؛ بحارالانوار، ج 5، ص 145، ح 5.

134- دعای کمبود آب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 60 - 14

14 - دعا و مناجات به درگاه خدا برای رفع کمبود آب (استسقا) امری نیکو و شایسته ، و وظیفه ای بر عهده رهبران دین

و إذا استسقى موسى لقومه

135- دعای مردود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 14 - 2

2- خواندن معبود های دروغین و درخواست کردن از آنها ، کرداری بیهوده و باطل است .

له دعوه الحق

تقدیم «له» بر «دعوه الحق» حاکی از حصر است ؛ یعنی ، دعوت حق تنها از آن اوست نه از آن غیر او. و مراد از غیر او به قرینه جمله بعد معبودهایی است که مشرکان آنان را می خواندند و می پرستیدند.

136- دعای ناپسند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 35 - 5

5 - آمیختن عبادت و نیایش به اموری لغو و بیهوده ، امری ناروا و بس نکوهیده

ص: 95

و ما كان صلاتهم عند البيت إلا مكاء و تصديه

137- دعای نجات از ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 85 - 7

7 - از امام باقر و امام صادق - علیهما السلام - روایت شده است که درباره سخن خداوند : « ربنا لا تجعلنا فتنه للقوم الظالمین » فرمود : لا تسلطهم علينا فتفتنهم بنا ;

پروردگارا! گروه ستمگران را بر ما مسلط مکن که ما را وسیله آزمایش آنان قرار دهی».

138- دعای نجات از ظلم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 75 - 10، 15

10 - دعای مسلمانان مظلوم و مستضعف مگه به درگاه پروردگار برای رهایی از ستم حاکم بر آنان

و المستضعفین . . . الذین یقولون ربنا اخرجنا من هذه القریه الظالم اهلها

15 - مسلمانان مستضعف صدر اسلام ، خواستار فرمانده و نیروی انسانی از جانب خداوند برای رهایی از ستم کفرپیشگان مگه

و اجعل لنا من لدنک ولیاً و اجعل لنا من لدنک نصیراً

139- دعای نجات از کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 86 - 1

1 - درخواست مؤمنان قوم موسی از خداوند ، برای نجات از گروه کفرپیشه

ربنا لا تجعلنا فتنه . . . و نجنا برحمتک من القوم الکفرین

140- دعای هجرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - بنی اسرائیل ، در دعای خویش از خداوند خواستند : زمینه هجرتشان از سرزمین مصر به سرزمینی دیگر را فراهم کند .

و نجا برحمتک من القوم الکفرین

ص: 96

جمله «و نجنا برحمتک من القوم الکافرین» به معنای (ما را از کافران خلاص نما) است و مقصود از آن می تواند درخواست هجرت به سرزمین دیگر باشد.

141- دعوت به دعا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 12 - 4

4- توصیه خدا به اهل شرک ، به دست برداشتن از بت پرستی و روی آوردن به توحید و نیایش به درگاه او

یدعوا من دون الله ما لا یضره و ما لا ینفعه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 14 - 1

1 - خداوند ، فراخوان مردم به دعا و نیایش به درگاه او

فادعوا الله

142- دنیاطلبی در دعا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 200 - 10، 8

8- برخی مردم ، تنها دنیا را از پروردگارشان خواهندند .

و من الناس من یقول ربنا اتنا فی الدنیا

چون گروهی که در آیه بعد مطرح است، خواهان دنیا و نیز آخرتند، به قرینه مقابله، این گروه تنها طالب دنیایند.

10 - اجابت دعا ها و درخواست های دنیوی حج گزاران دنیاطلب

فمن الناس من یقول ربنا اتنا فی الدنیا و ماله فی الاخره من خلاق

واو عاطفه در جمله «و ماله ..» ، بیانگر جمله ای محذوف است. مثل «نؤتیه» (به او عطا می کنیم) و از آخرت نصیبی نخواهد داشت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - نيايش به درگاه الهی ، برای تأمين نياز های جامعه امری پسندیده و ارزشمند

قال عيسى ابن مريم اللهم ربنا انزل علينا مائده من السماء .. و ارزقنا

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

ص: 97

10 - دعا برای امور دنیوی (مانند داشتن قدرت سیاسی و رهبری) در صورت داشتن هدف الهی از آن ، امری پسندیده برای مردان الهی است .

و هب لی ملگًا لاینبغی لأحد من بعدی

143- ذکر با دعا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 200 - 9

9 - دعا و درخواست از خداوند ، ذکر اوست .

فاذکروا الله .. فمن الناس من يقول ربنا

144- ذکر خدا در دعا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 110 - 4

4- توجه به ذات یکتای پروردگار ، مقصود اصلی در خواندن او با نام ها و صفات متعدد

ایّما تدعوا فله الأسماء الحسنی

145- ذکر در دعا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 46 - 3,4

3 - ذکر « اللهم » ، سرفصل دعا و نیایش مؤمنان با خداوند

قل اللهم

4 - ذکر « اللهم » در آغاز ، از آداب دعا به درگاه الهی

قل اللهم

146- ربوبیت خدا در دعا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 36 - 7

ص: 98

7- ذکر صفت ربوبیت خدا در دعا ، امری پسندیده و مطلوب است .

قال ربّ فأنظرنی إلی یوم یبعثون

147- زمان در اجابت دعا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 98 - 10

10- تفاوت زمان ها در اجابت دعا و درخواست آمرزش و رحمت

سوف أستغفر لکم ربی

کلمه «سوف» می رساند که یعقوب(ع) استغفار برای فرزنداناش را به زمان آینده موکول کرد. گویا هدف او از این تأخیر آمدن زمانی بوده که دعا در آن به اجابت نزدیک تر باشد.

148- زمان دعا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 17 - 5

5 - مزیت و برتری بعضی از زمان ها ، برای دعا و استجابات

والمستغفرین بالاسحار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 38 - 16

16 - دعای زکریا و تقاضای نسلی پسندیده از خداوند ، در روز اول محرم

هنا لک دعا زکریا ربّه قال ربّ هب لی من لدنک ذریّه طیبه

امام رضا (ع) به شخصی که اول محرم به حضور آن حضرت رسید فرمود: ان هذا الیوم هو الیوم الذی دعا فیه زکریّا (ع) ربّه عزّ و جلّ فقال ربّ هب لی من لدنک ذریّه طیبه . . .

149- زمينه اجابت دعا

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

1 - بقره - 2 - 129 - 13

13 - ستايش خداوند ، مؤثر در اجابت دعا به درگاه اوست .

ص: 99

ربنا وابعث فيهم .. إنك أنت العزيز الحكيم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

2 - آل عمران - 3 - 41 - 15

15 - سه روز روزه سکوت (سخن نگفتن جز با رمز و اشاره) ، کثرت ذکر خدا و تسبیح او ، دستورالعمل خدا به زکریا برای دستیابی به خواسته خویش (فرزند صالح) *

قال ایتک الا تکلم .. و اذکر ربک کثیراً و سبح

در برداشت فوق، فعل «الـ تکلم» که به صیغه نفی است، به معنای نهی گرفته شده است؛ به قرینه فعل امر «اذکر» که بر آن عطف شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

3 - آل عمران - 3 - 195 - 9

9 - نقش اعمال انسان در استجاب دعا از سوی خداوند

فاستجاب لهم ربهم ائی لا اضیع عمل منکم

جمله «ائی لا اضیع»، بیان سبب اجابت دعای خردمندان است. یعنی اجابت دعای خردمندان به سبب اعمال نیک آنان بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

4 - مائده - 5 - 114 - 4

4 - درخواست از مقام الوهیت و ربوبیت خداوند از آداب دعا و مؤثر در استجاب آن

قال عیسی ابن مریم اللهم ربنا

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

6 - اعراف - 7 - 56 - 9

9 - احسان و کردار نیک آدمی زمینه ساز استجاب دعا های وی به درگاه خداست .

و ادعوه .. إن رحمت الله قریب من المحسنین

برداشت فوق بر این اساس است که جمله «إِنَّ اللَّهَ . . .» توضیحی باشد برای «و ادعوه» نه تعلیل آن. یعنی خدا را بخوانید و به درگاه او نیایش برید ولی این را نیز بدانید که آنگاه دعاهاى شما مقبول درگاهش قرار خواهد گرفت که مردمی نیکوکار باشید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 34 - 4

4- اظهار نیاز به درگاه خدا، دارای نقشی بسزا در جلب حمایت او و برآورده شدن نیاز های انسان

فاستجاب له ربه . . . إنه هو السميع العليم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 98 - 7

ص: 100

7- دعای پدران در حق فرزندان ، به اجابت نزدیک تر است .

يٰۤاَبَانَا اسْتَغْفِرْ لَنَا .. قَالَ سَوْفَ اسْتَغْفِرُ لَكُمْ رَبِّي

درخواست فرزندان یعقوب از او برای طلب آمرزش می رساند که آنان دعای وی را به اجابت نزدیک تر می دانستند ؛ حال یا به این لحاظ که او پدر ایشان است یا به این سبب که وی پیامبر خداست و یا هر دو لحاظ در نظر آنان بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 24 - 12

12- دعای فرزند برای پدر و مادر ، دارای تأثیر و موجب توجه ویژه خداوند و در مظان استجاب است .

وَقُلْ رَبِّ ارْحَمْهُمَا

از اینکه خداوند دستور به دعا برای والدین با کیفیت و الفاظ خاص داده است به دست می آید که خداوند به این دعا عنایت ویژه داشته و احتمال اجابت آن زیاد است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 83 - 13

13- رحمت گسترده و مهربانی بی مانند خداوند ، مقتضی استجاب دعای بندگان از جانب او است .

وَأَيُّوبَ إِذْ نَادَى .. وَأَنْتَ أَرْحَمُ الرَّحِمِينَ

از این که ایوب(ع) پس از بیان مشکلات خود، خدا را به صفت «أرحم الراحمین» یاد کرد، می توان برداشت یاد شده را به دست آورد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 90 - 19

19- نقش مؤثر پیشی گرفتن در کار های نیک و دعای همراه با رغبت و امید و خشوع به درگاه الهی ، در استجاب دعا

فَاسْتَجَبْنَا لَهُ .. إِنَّهُمْ كَانُوا يُسْرِعُونَ فِي الْخَيْرَاتِ ... وَكَانُوا لَنَا خَشِعِينَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 62 - 2

2- قرار گرفتن انسان در شرایط اضطرار و درماندگی ، زمینه ساز استجابات دعای وی از سوی خدا

أَمَّنْ يَجِيبُ الْمُضْطَّرَّ إِذَا دَعَا

تصریح به عنوان «مضطّر» نشان می دهد که شرایط اضطرار (یعنی شرایطی که انسان در آن شرایط از همه اسباب و عوامل قطع امید می کند) این زمینه را فراهم می آورد که انسان، خالصانه و بی شائبه از شرک، خدا را بخواند. فریادخواهی خالصانه از خداوند (إذا دعاه) نیز در پی دارنده اجابت آن از سوی او است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 75 - 6

6- ندا کردن خدا و حاجت بردن به درگاه او ، اجابت الهی را در پی دارد .

ص: 101

و لقد نادینا نوح فلنعم المجیبون

برداشت یاد شده از تعبیر «بهترین پاسخ دهنده» برای خداوند به دست می آید؛ زیرا بهترین اجابت کننده آن کسی است که به درخواست ها کاملاً پاسخ دهد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 80 - 5

5- تأثیر احسان و نیکوکاری در اجابت دعا، بقای نسل و نام نیک، تقرب به پیشگاه خداوند و محبوبیت در میان خلق

و لقد نادینا نوح فلنعم المجیبون .. سلم علی نوح فی العلمین . إنا کذلک نجزی ا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 35 - 5

5- استغفار، پیش از دعا و اظهار حاجت به درگاه الهی، زمینه ساز استجاب دعا و برآوردن حاجت است.

قال رب اغفر لی و هب لی ملکاً

برداشت یاد شده از استغفار سلیمان(ع)، پیش از اظهار حاجت و درخواست پادشاهی از خداوند برمی آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 11 - 2

2- اضطرار و انقطاع از غیر خداوند، زمینه استجاب دعا

فدعا ربّه ائی مغلوب .. ففتحنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 10 - 19، 17

17- رأفت و رحمت گسترده خداوند، پشتوانه اجابت دعا ها و استغفار های انسان

يقولون ربنا اغفر لنا .. ربنا انک رءوف رحیم

19- توسل به اسما و صفات الهی، از آداب نیایش و زمینه اجابت دعا *

ذکر اوصاف متعدد خداوند (رَبِّ، رَءُوفٌ و رَحِيمٌ) در این آیه - که رهنمودی است به دعا کنندگان - بیانگر مطلب یاد شده است.

150- زمینه دعا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 38 - 6

6- مشاهده کمالات دیگران ، برانگیزنده انسان به درخواست کمالات از خدا برای خویش

هنالک دعا زکریا ربّه

ص: 102

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 53 - 3

3 - توجه به ربوبیت خدا ، برانگیزنده انسان به دعا

ربّنا امنا بما انزلت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 25 - 13

13 - ربوبیت خداوند ، زمینه دعا و درخواست از او

قال رب . . . فافرق بیننا و بین القوم الفسقین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 42 - 6

6 - مشکلات و سختیها، زمینه توجه به خدا و تضرع و دعا به درگاه او

فأخذنهم بالبأساء و الضراء لعلهم يتضرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 55 - 2,9

2 - شناخت ربوبیت الهی ، مستلزم روی آوری انسان به دعا به درگاه اوست .

إن ربکم اللّٰه الذی . . . ادعوا ربکم تضرعاً

بیان ضرورت دعا پس از بیان ربوبیت خداوند و تدبیر جهان هستی از سوی او می تواند اشاره به برداشت فوق داشته باشد.

9 - توجه به ربوبیت خداوند ، برانگیزنده آدمی به دعا به درگاه او

ادعوا ربکم

هدف از بیان ربوبیت خدا به انسانها، در ضمن دعوت آنان به دعا به درگاه او، ایجاد انگیزه دعا در ایشان است. یعنی باور به ربوبیت خدا همان و روی آوری به درگاه او همان.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 89 - 29

29 - اتکا و توکل بر خدا و ادارکننده آدمی به درخواست نیازها از وی و نیایش به درگاه اوست .

علی اللّٰه توکلنا ربنا افتح بیننا و بین قومنا بالحق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 101 - 4

4- توجه آدمی به اسما و صفات خدا ، زمینه ساز دیدن خویش در محضر او و روی آوری به دعا و نیایش به درگاه وی

إنه هو العلیم الحکیم. رب قد ءاتیتنی من الملک ... توفنی مسلماً

ص: 103

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 28 - 10

10- توجه به ربوبیت خداوند ، سوق دهنده آدمی به استغاثه و دعا به درگاه او است .

یدعون ربهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 83 - 8

8- ربوبیت الهی ، مقتضی روی آوری انسان به درگاه او به هنگام رنج و نیاز

وَأَيُّوبَ إِذْ نَادَى رَبَّهُ أُنَىٰ مَسْنَىٰ الضَّرِّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 26 - 3

3 - اعتقاد به ربوبیت خدای یگانه ، مستلزم بردن نیازها به درگاه او

قال رب انصرني بما كذبون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 65 - 5

5- پیوستگی و گریزناپذیری عذاب جهنم ، مقتضی ترس ، اضطراب ، تضرع و دعا کردن به درگاه الهی برای رهایی از آن

رَبَّنَا اصْرِفْ عَنَّا عَذَابَ جَهَنَّمَ إِنَّ عَذَابَهَا كَانَ غَرَامًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 66 - 3

3 - سرنوشت بد و اقامتگاه ناگوار انسان در جهنم ، مقتضی هراسان بودن ، اضطراب ، تضرع و دعا کردن به درگاه الهی است .

رَبَّنَا اصْرِفْ عَنَّا عَذَابَ جَهَنَّمَ .. إِنَّهَا سَاءَتْ مُسْتَقَرًّا وَمُقَامًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - ربوبیت خداوند ، مقتضی دعا به درگاه او و استمداد از او است .

قال رب انصرني على القوم المفسدين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 33 - 1,2,3

1 - مواجه شدن با سختی ها و ناملايمات ، موجب توجه انسان ها به خدا و دعا به پیشگاه او است .

وإذا مسّ الناس ضرّاً دعوا ربّهم منيبين إليه

ص: 104

«ضرب» در لغت، به معنای «بدحالی روحی و یا بدنی» است (مفردات راغب).

2- انسان های گرفتار در سختی ها و تنگنا ها ، مرجع خود را ، خداوند می دانند و برای نجات خویش ، به او روی می آورند .

و إذا مسّ الناس ضرّ دعوا ربّهم منيبين إليه

«إنابه» مصدر «منيب» به معنای «رجوع مکرّر در مکرّر» است (مفردات راغب).

3- توجّه و رویکرد به خدا ، به هنگام مواجه شدن با سختی ها و دشواری ها ، دلیل سرشت توحیدی آدمیان است .

فطرت الله التي فطر الناس عليها .. و إذا مسّ الناس ضرّ دعوا ربّهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 32 - 8

8- احساس خطر شدید و یأس از عوامل نجات دهنده مادی ، زمینه توجه انسان به خدا و دعا به درگاه او است .

و إذا غشيهم موج كالظلل دعوا الله مخلصين له الدين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - سجده - 32 - 12 - 10

10- درخواست از خدا برای نجات از گرفتاری ، مقتضای ربوبیت او است .

ناكسوا رعو سهم عند ربّهم ربّنا أبصرنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - سجده - 32 - 16 - 4

4- ربوبیت خداوند ، مقتضای دعا به درگاه او است .

يدعون ربّهم خوفاً و طمعاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 68 - 5

5- ربوبیت خداوند ، مقتضای استدعا به درگاه او است .

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 19 - 6

6 - درخواست و دعا به درگاه خداوند ، از شؤن ربوبیت الهی است .

فقالوا ربنا بعد بين أسفارنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 35 - 13

13 - وهابیت و بخشندگی بسیار خداوند ، مقتضی درخواست های بزرگ از او است .

ص: 105

رَبِّ اغْفِرْ لِي وَهَبْ لِي مَلَكًا . .. إِنَّكَ أَنْتَ الْوَهَّابُ

یادآوری صفت وهابیت خداوند، پس از دعا و درخواست پادشاهی بزرگ از سوی سلیمان(ع)، می تواند گویای برداشت یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 8 - 4

4 - انسان ها ، به هنگام گرفتاری ورنج ، روی به خدا آورده و او را به فریادرسی می خوانند .

و إِذَا مَسَّ الْإِنْسَانَ ضُرٌّ دَعَا رَبَّهُ مُنِيبًا إِلَيْهِ

«إنابه» (مصدر «منیباً») به معنای رجوع است و «منیباً إليه»؛ یعنی، بازگشت به خدا با توبه و اخلاص (مفردات راغب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 14 - 5

5 - نزول رزق انسان (باران) از سوی خداوند ، مقتضی دعا و عبادت به دور از شرک و خالصانه او است .

و يَنْزِلُ لَكُمْ مِنَ السَّمَاءِ رِزْقًا . .. فَادْعُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ

با توجه به تفریع جمله «فادعوا الله . . .» بر جملات پیشین (ينزل لكم من السماء رزقاً) برداشت یاد شده به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 49 - 8

8 - ربوبیت خداوند ، مقتضی انحصار دعا و درخواست از او است .

ادعوا ربکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 60 - 3

3 - ربوبیت خداوند ، مقتضی دعا و حاجت خواهی بندگان از او است .

و قال ربکم ادعونی أستجب لکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - امیدواری به رحمت خدا و باورمندی به قیامت ، زمینه ساز روآوری انسان به توکل ، انابه و نیایش

رَبَّنَا عَلَيْكَ تَوَكَّلْنَا .. لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِيهِمْ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِمَنْ كَانَ يَرْجُوا اللَّهَ وَالْيَوْمَ

در صورتی که الگو بودن، نظر به محتوای آیات پیشین داشته باشد - که درباره توکل، توبه و نیایش بود - تعبیر «لمن كان..» افاده مطلب بالا می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - شرح - 94 - 8 - 2

ص: 106

2 - توجه به ربوبیت خداوند ، برانگیزاننده انسان به ابتهال و تصریح به درگاه او است .

وإلى ربك فارغب

قید «إلى ربك» متعلق به «ارغب» است. تقدیم آن و آوردن حرف «فاء» پس از آن، بیانگر نقش ربوبیت خداوند، در لزوم توجه به او است.

151- زمینه های دعا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 147 - 10

10 - توجه به « ربوبیت » خداوند ، برانگیزنده انسان به دعا و درخواست از او

ربنا اغفر لنا ذنوبنا

152- سازندگی دعا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 147 - 7

7 - نقش بنیادین و سازنده دعا در صلابت ، قوت و تسلیم ناپذیری پیکارگران

فما وهنوا... و ما ضعفوا و ما استكانوا... و ما كان قولهم الا ان قالوا ربنا ا

یادآوری دعای مجاهدان ربّانی پس از بیان استقامت آنان، می تواند اشاره ای باشد به اینکه دعا از موجبات استقامت و حماسه آفرینی است.

153- سرزنش ترک دعا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 12 - 1

1 - نکوهش اهل شرک ، به خاطر ترک نیایش به درگاه خدا و بردن عرض حاجت پیش بت ها

یدعوا من دون الله ما لا یضره و ما لا ینفعه

154- شرایط اجابت دعا

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

1 - بقرہ - 2 - 186 - 6

ص: 107

6 - خلوص در دعا (تنها خداوند را خواندن و از او درخواست کردن) شرط اجابت دعاست .

أجيب دعوه الداع إذا دعان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 202 - 3,5

3 - دعای همراه با تلاش و عمل ، شرط رسیدن به مطلوب

ربنا اتنا .. اولئك لهم نصيب مما كسبوا

بنابراینکه مراد از «مما كسبوا»، همان دعای آنان باشد.

5 - تنها آنان که پس از انجام حج ، خواهان حسنه دنیوی و اُخروی هستند ، از حج خود بهره خواهند برد .

فاذا قضيتم مناسككم .. اولئك لهم نصيب مما كسبوا

بنابراینکه مراد از «مما كسبوا» انجام فریضه حج باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 251 - 3

3 - حرکت و اقدام عملی ، مقدمه ای برای دعا و استجاب آن

ولما برزوا .. قالوا ربنا ... فهزموهم

مؤمنان به طالوت صرفاً دعا نکردند؛ بلکه پس از آنکه دست به عمل زدند و خود را مهبّای جنگ نمودند، دعا کردند و آنگاه دعایشان مستجاب شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 17 - 5

5 - مزیت و برتری بعضی از زمان ها ، برای دعا و استجاب

والمستغفرين بالاسحار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 41 - 5

5 - توجه خالصانه به خداوند در دعا، از شرایط استجابت آن

بل ایاه تدعون فیکشف ما تدعون إلیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 63 - 6

6 - دعای خاضعانه و پنهانی به درگاه خداوند، مطلوب و قرین اجابت است.

من ینجیکم .. تدعونه تضرعا و خفیه

چون نجات از سختی در آیه در پی «تضرع» و «خفیه» مطرح شده است و تعلیق بر وصف اشعار به علیت دارد، چنین به نظر می آید که این دو حالت در استجابت دعا نقش مهمی دارند.

ص: 108

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 89 - 6

6 - اجابت دعا و خواسته های حق طلبان از سوی خدا و تحقق بخشیدن پیروزی آنان بر مستکبران ، مقتضی استقامت و پایداری آنان در میدان مبارزه است .

قال قد أجبیت دعوتکما فاستقیما

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 14 - 4

4 - استجاب دعا و قبولی نیایش انسان به درگاه الهی ، مشروط به عبادت به دور از شرک و خالصانه او است .

فادعوا الله مخلصین له الدین

برداشت یاد شده از توصیه خداوند به اخلاص در عبادت - پس از فراخواندن به دعا و نیایش - استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 26 - 2

2 - ایمان و عمل صالح ، شرط پذیرش دعا از سوی خداوند است .

و یتجیب الذین ءامنوا و عملوا الصلحت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 15 - 34

34- توبه و تسلیم به درگاه پروردگار ، زمینه و شرط استجاب دعا

قال ربّ أوزعنی . . . إتی تبت إلیک و إتی من المسلمین

«إتی» بیانگر نوعی تعلیل است؛ یعنی، پروردگار! مرا در راستای شکر و صلاح یاری ده؛ زیرا من تائب و تسلیم درگاه توأم. این تعبیر می نمایاند که توبه و تسلیم، دارای تأثیر ویژه در استجاب دعا است.

155- شرایط تأثیر دعا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 37 - 12

12- دعا و شفاعت ، حتی از ناحیه پیامبران ، در قضا های حتمی خداوند بی تأثیر است .

و لاتخطبني في الذين ظلموا إنهم مغرقون

ص: 109

156- شرایط دعا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 29 - 8

8 - پایبندی خالصانه به دین و پرهیز از شرک و التقاط، از شرایط دعا و نیایش به درگاه خداوند

و ادعوه مخلصین له الدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 46 - 17

17- دعا به درگاه خداوند و تقاضای امری که به حکیمانه بودنش اطمینان نیست، کاری جاهلانه است.

فلاتسئلن ما لیس لک به علم إنی أعظک أن تکون من الجهلین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 47 - 6

6- احتمال غیر حکیمانه بودن درخواست، در لزوم پرهیز از تقاضای آن از درگاه خداوند کافی است.

إنی أعودبک أن أسئلك ما لیس لی به علم

علم نداشتن به حکیمانه بودن درخواست - که مفاد «ما لیس لی به علم» است - شامل موردی که انسان حتی گمان به مصلحت دارد ولی هنوز به مرتبه علم و اطمینان نرسیده است، نیز می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 65 - 7

7 - دعا و عبادت، تنها شایسته خداوند یکتا و دارنده حیات حقیقی است.

هو الحیّ لا إله إلاّ هو فادعوه

«فا» در «فادعوه» عاطفه بوده و برای ربط میان سبب و مسبب است؛ یعنی، به سبب آن که خدا دارنده حیات حقیقی و یکتا است، پس او را باید عبادت کرد و از او حاجت خواست.

157- صفات خدا در دعا

3 - ثنا و ستایش خدا در دعا، با ذکر صفاتی مطابق و متناسب با درخواست و عرض نیاز، امری پسندیده

و قل رب أنزلني منزلاً مباركاً وأنت خير المنزلين

«منزل» در این جا، کنایه از سرزمینی است که حضرت نوح(ع) خواستار فرود آمدن در آن بود. ذکر جمله «و أنت خير المنزلين» (و تو بهترین میزبانان هستی) در پایان دعا و متناسب با عرض نیاز، بیانگر مطلب بالا است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 118 - 7

7 - التجا به ربوبیت الهی و برشمردن صفات رحمت آفرین او، از آداب دعا و نیایش

و قل رب اغفر وارحم و أنت خیر الرحمین

158- عوامل اجابت دعا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 41 - 7,8

7 - یأس از غیر خداوند و دعای خالصانه به درگاه او، از اسباب استجابت سریع دعا

بل ایاه تدعون فیکشف ما تدعون إلیه

حرف «فاء» برای افاده معنی ترتیب بدون انفصال است. بنابراین میان «تدعون» و «فیکشف» فاصله ای فرض نشده است.

8 - استجابت دعا و برطرف شدن عذاب و سختی منوط به مشیت الهی است.

بل ایاه تدعون فیکشف ما تدعون إلیه إن شاء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 40 - 9

9- ربوبیت الهی، مقتضی استجابت دعا و پذیرش درخواست های بندگان است.

ربنا و تقبل دعاء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 48 - 13

13- ربوبیت الهی، مقتضی اجابت دعا های بندگان است.

و ادعوا ربی . . . بدعاء ربی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- نقش تهلیل و تسبیح خدا و اقرار به ظلم به خویشان ، در استجابت دعا و رهایی از غم ها

فنادی فی الظلمت أن لا إله إلا أنت سبحنک إتی كنت من الظلمین . فاستجبنا له ون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 65 - 8

8 - دعای مخلصانه به هنگام اضطرار و احساس خطر ، مورد اجابت خداوند است .

فإذا ركبوا فی الفلک دعوا الله مخلصین له الدین فلما نجیهم

ص: 111

«فا» در «فَلَمَّا نَجَّاهُمْ» تفریح است بر «دعوا الله» و مفید حقیقت یاد شده است.

159- عوامل دعا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 12 - 4

4 - آدمیان ، به هنگام گرفتاری و رنج ، اهل دعا شده و در هر حالتی خدا را به فریادرسی می خوانند .

و إذا مسّ الإنسن الضرّ دعانا لجنبه أو قاعداً أو قائماً

160- عوامل مؤثر در دعا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 114 - 15

15 - درجات معرفت ، ایمان و تقوا ، مؤثر در انگیزه و نحوه نیایش به درگاه الهی و درخواست از او

هل يستطيع ربك . . . و آیه منک و ارزقنا

مقایسه سخنان مؤدبانه عیسی (ع) با سخنان ناشایست حواریون در تقاضای مائده، رسای به این است که انگیزه آدمی و نحوه نیایش وی به درگاه خدا برخاسته از درجات ایمان و معرفت اوست.

161- فریاد در دعا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 110 - 9

9- نهی خداوند از خواندن دعا و نیایش با خدا ، با صدایی بسیار بلند یا بسیار آهسته

و لاتجهر بصلاتک و لاتخافت بها

بنابر اینکه مراد از «صلاه» مطلق دعا باشد، برداشت فوق به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 3 - 4

4- جواز بلندکردن صدا در دعا

إذ نادى رَبَّهُ نداءً

ص: 112

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 238 - 12

12 - ارجمندی دعا در حال قیام به هنگام نماز

و قوموا لله قانتین

امام باقر (ع): «و القنوت» هو الدعاء فی الصلوه فی حال القیام

مجمع البیان، ج 2، ص 600؛ نورالثقلین، ج 1، ص 237، ح 940.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 193 - 11

11 - ارزش و اهمیت دعا و استغفار به درگاه خداوند

ربّنا فاغفر لنا .. و کفر عنّا ... و توفّنا

چون خداوند در مقام ستایش از خردمندان، این دو ویژگی را برای آنان، ذکر کرده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 35 - 5

5 - دعا به درگاه خداوند و درخواست از او در عین آگاهی و بصیرت او بر حال بندگان، مطلوب و پسندیده است .

و أشركه فی أمری .. إنک كنت بنا بصیراً

موسی (ع) در عین سخن از آگاهی خداوند بر احوال خود و هارون به درگاه او دعا کرده و خواسته های خود را مطرح کرده است. این رویه

موسی (ع) نشان آن است که در عین آگاهی خداوند از همه چیز، دعا به درگاه او مطلوب و کارساز است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 77 - 11

11 - « عن يزيد بن معاوية العجلي . قال : قلت لأبي جعفر (ع) كثره القرائه أفضل أم كثره الدعاء أفضل ، قال كثره الدعاء أفضل ، وقرء هذه الآيه ؛

يزيد بن معاوية عجلي گوید: به امام باقر(ع) گفتم: زیاد خواندن قرآن بهتر است یا زیاد دعا کردن؟ فرمود: زیاد دعا کردن با فضیلت تر است و این آیه را قرائت فرمود: «قل ما يعبؤا ربّي لولا دعاؤكم...».

163- فلسفه دعا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 39 - 15

15- دعا ، راه امیدی برای مأیوس شدگان از عوامل طبیعی و عادی در رسیدن به مطلوب خویش

ص: 113

الحمد لله الذي وهب لي على الكبر إسماعيل وإسحق إن ربّي لسميع الدعاء

164- کافران مکّه و دعا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 32 - 5

5 - کافران مکّه معتقد به تأثیر دعا به درگاه خدا برای تحقق بخشی به درخواست های آنان

اللّهم إن كان هذا هو الحق من عندك فأمطر علينا حجاره

165- کيفر ترک دعا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 60 - 9

9 - « فی الصحيفه السجّاديه : وقلت : « ادعونی أستجب لکم إنّ الذین یستکبرون عن عبادتی سیدخلون جهنّم داخرین » فسمّیت دعاءک عبادہ و ترکہ استکباراً و توعدت علی ترکہ دخول جهنّم داخرین . . . » ;

در صحیفه سجّادیه آمده است: [خدایا] تو فرمودی مرا بخوانید تا شما اجابت کنم [و فرمودی] کسانی که از روی کبر از عبادت من روی برمی گردانند، به زودی با ذلت وارد دوزخ خواهند شد. پس خواندن خودت را عبادت نامیدی و ترک آن را استکبار خواندی و بر ترک آن وعده دخول ذلیلانه به جهنم را دادی».

166- محمد (صلی الله علیه و آله) و دعا بر منافقان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 84 - 4

4 - ممنوع شدن پیامبر (صلی الله علیه و آله) از حضور یافتن بر سر قبر منافقان و دعا و استغفار برای آنان

و لا تقم علی قبره

167- معبودان باطل و اجابت دعا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 14 - 4

4- خدایان دروغین ، از اجابت کردن درخواست ها ناتوانند .

والذین یدعون من دونه لایستجیبون لهم بشیء

ص: 114

مراد از ضمیر «یدعون» و «لهم» مشرکان است و ضمیری که باید به موصول (الذین) باز گردد محذوف می باشد. بنابراین «والذین یدعون...»؛ یعنی، آن چیزه او کسانی که مشرکان آنان را می خوانند، ایشان را اجابت نمی کنند به کمترین اجابتی.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 14 - 3

1 - ناتوانی معبود های ادعایی مشرکان ، از شنیدن دعا و درخواست انسان ها و استجابت آن

این تدعوهم لایسمعوا دعاءکم و لو سمعوا ما استجابوا لکم

3 - استجابت دعا و بر آوردن حاجت ، تنها در توان ربّ و مالک حقیقی جهان (الله) است .

ذلکم الله ربکم له الملک و الذین تدعون من دونه .. این تدعوهم لایسمعوا دعاءکم و

168- منشأ اجابت دعا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 127 - 11

11 - تنها خداوند شنوای دعای بندگان ، اجابت کننده درخواست های ایشان و آگاه به نیاز های آنان است .

ربنا تقبل منا إنک أنت السميع العليم

شنوا بودن خداوند به مناسبت جمله قبل - که حاوی دعا و درخواست است - کنایه از اجابت کردن و برآورده ساختن تقاضاست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 14 - 4,3

3- تنها خداوند بر اجابت درخواست های بندگان تواناست .

له دعوه الحق

جمله «لایستجیبون لهم بشيء إلا کبسط ..» بیانگر ملاک و معیار دعوت حق است. بنابراین حق بودن خواندن خداوند به این دلیل است که او هم آگاه به درخواستهاست و هم توانا بر اجابت آنها.

4- خدایان دروغین ، از اجابت کردن درخواست ها ناتوانند .

والذین یدعون من دونه لایستجیبون لهم بشیء

مراد از ضمیر «یدعون» و «لهم» مشرکان است و ضمیری که باید به موصول (الذین) باز گردد محذوف می باشد. بنابراین «والذین یدعون...» یعنی، آن چیزه او کسانی که مشرکان آنان را می خوانند، ایشان را اجابت نمی کنند به کمترین اجابتی.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 3 - 7

7- مقام ربوبیت خدا، مقام اجابت درخواست بندگان است.

إذ نادى رَبَّهُ

ص: 115

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 84 - 12

12- اجابت دعا و رفع گرفتاری ها ، جلوه ای از رحمت بی کران الهی است .

وَأنت أرحم الرحمین . فاستجبنا له ... رحمه من عندنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 62 - 1,8

1 - خداوند ، اجابت کننده دعای درماندگانی که از تدبیر ناتوانند .

أمن یجیب المضطرّ إذا دعاه

8 - روی آوردن گان به شرک ، علی رغم حل شدن مشکلاتشان به اراده خدا ، مردمی غفلت زده و مستحق نکوهش

أمن یجیب المضطرّ .. قلیلاً ما تذکرون

عبارت «قلیلاً ما تذکرون» نکوهش از کسانی است که حقایق وحی را با همه روشنی در نمی یابند و با این که خداوند همواره گرفتاری هایشان را برطرف و مشکلاتشان را حل می کند، از او غافلند و به غیر او روی می آورند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 43 - 3

3 - معبود های ادعایی مشرکان ، در دنیا و آخرت از استجاب دعا و درخواست انسان ها ناتوان اند .

لاجرم أنما تدعوننی إلیه لیس له دعوة فی الدنیا و لا فی الآخره

169- موانع اجابت دعا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 34 - 12

12- روحیه ستم پیشگی و ناسپاسی انسان ، فلسفه دریغ نمودن خداوند از برآوردن تمامی درخواست ها و تقاضا های او

وَأتیکم من کلّ ما سألتموه .. إنّ الإنسن لظلوم کفّار

برداشت فوق بر این اساس است که «من» در «من کلّ» برای تبعیض و مقصود از سؤال درخواست زبانی باشد و نیز جمله «إن الإنسان لظلوم کفّار» تعلیل برای جملات پیشین باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 26 - 8

8 - کفر ، مانع بهره مندی از نتایج دعا و موجب محرومیت از تفضل الهی است .

الذین ءامنوا .. و یزیدهم من فضله و الکفرون لهم عذاب شدید

به قرینه مقابله بین دو فراز آیه، می توان استفاده کرد که کافران از تفضل خداوند بی بهره اند.

ص: 116

170- موجبات اجابت دعا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 101 - 10

10 - ربوبیت الهی ، مقتضی استجابت دعای بندگان خالص است .

ربِّ هب لی من الصالحین . فبشّرته بغلم حلیم

171- موجبات دعا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 47 - 12

12 - مشاهده منظره ناهنجار دوزخیان ، برانگیزنده اعرافیان به دعا به درگاه خداوند برای دور ماندن از ابتلا به سرنوشت آنها

إذا صرفت ابصرهم تلقاء اصحاب النار قالوا ربنا لاتجعلنا مع القوم الظلمین

172- نقش دعا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 36 - 15

15 - نقش دعای مادر و کمالات معنوی او ، در سعادت فرزند

ربّ ائنی نذرت . . . و ائنی اعیذها بک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 38 - 10

10 - نقش دعا و درخواست از خداوند ، در دستیابی انسان به آرمان خویش

هنا لک دعا زکریا ربّه قال ربّ هب لی من لدنک ذریه طیبه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 53 - 11

11 - ارزش و نقش دعا، در زندگی انسان

رَبَّنَا .. فَاكْتَبْنَا مَعَ الشَّاهِدِينَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 117

6 - دعا برای آسان شدن امور زندگانی ، امری مطلوب است .

ویسر لی امری

مراد از «امری» می تواند همه امور زندگانی باشد.

173- نقش زمان در دعا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 130 - 13

13 - لحظه ها و اوقات شبانه روز ، در شایستگی برای ذکر و دعا با هم برابر نیستند .

و سَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ قَبْلَ طُلُوعِ ... ءَأَنآيِ الْآيِلِ فَسَبِّحْ وَأَطْرَافِ النَّهَارِ

174- نهی از دعا بر منافقان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 84 - 1

1 - نهی شدن پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای همیشه ، از نمازگزاردن بر جنازه منافقان و دعا کردن برای آنها بعد از جنگ تبوک

و لاتصل علی أحد منهم مات أبداً

175- نیاز به دعا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 65 - 7

7 - مؤمنان نباید به خاطر عبادت و رفتار خوب خود ، به عجب و غرور گرفتار آیند و خویشان را بی نیاز از تضرع و دعا بیندارند .

و الذین یبیتون لربهم ... یقولون ربنا اصرف عتّا عذاب جهنّم إنّ عذابهاکان غراماً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 19 - 22

22 - نیاز همه انسان ها حتی پیامبران ، به دعا برای کسب توفیق از درگاه خدا

وقال ربّ أوزعنی أن أشکر . . . و أن أعمل صلحاً ترضیه و أدخلنی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 118

6 - نیازمندی انسان ها حتی پیامبران ، به ارتباط مستمر و مداوم با خداوند

و سبح بحمد ربك قبل طلوع الشمس . . . و أدبر السجود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 5 - 6

6 - نیاز همه انسان ها حتی پیامبران ، به دعا و طلب آمرزش از خداوند

ربنا عليك توكلنا . . ربنا لا تجعلنا فتنه ... واغفر لنا

از این که خداوند به مؤمنان رهنمود داده است که چون ابراهیم(ع)، دعا و استغفار کنند، نیاز داشتن آنان به دعا و استغفار استفاده می شود.

176- وعده اجابت دعا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 60 - 2

2 - استجاب دعاى بندگان و برآوردن خواسته های آنان ، وعده الهی است .

وقال ربکم ادعونی أستجب لکم

177- وقت دعا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 186 - 15

15 - ماه رمضان ، زمان مناسب برای دعا به درگاه خداوند

شهر رمضان . . . و إذا سألك عبادى عنى فإنى أجيب دعوه الداع

برداشت فوق بیانگر وجه ارتباط آیه مورد بحث با آیه قبل است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 52 - 9

9- بامدادان و شامگاهان، فرصتهایی مناسب برای نیایش و دعاست.

یدعون ربهم بالغدوة والعشیّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 28 - 8

ص: 119

8- سپیده دم و پسین ، فرصت هایی مناسب برای دعا به درگاه خداوند است .

بالغدوه و العشیّ

مراد از «غده و عشیّ» ممکن است دو زمان مخصوص باشد و احتمال می رود تمام ساعات شبانه روز مورد نظر باشد. برداشت بالا، ناظر به نخستین معنا است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 47 - 15

15- خصوصیت های زمانی ، در اجابت دعا و درخواست آمرزش و رحمت دخیل است .

سأستغفر لك ربّی

ص: 120

3- دعوت

1- دعوت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 20 - 18، 12، 11، 6

6 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مأمور دعوت اهل کتاب و مشرکان مکه و درس نخوانندگان فاقد کتاب به تسلیم در برابر خدا

و قل للذین اتوا الكتاب و الامّین ءاسلمتم

11 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، نگران عدم ایفای رسالت خویش، به صرف ابلاغ دین به مردم

و ان تولّوا فائّما علیک البلاغ

بنابراینکه «فائّما علیک البلاغ»، در برابر نگرانی پیامبر (صلی الله علیه و آله) از انجام وظیفه باشد.

12 - وظیفه پیامبر (صلی الله علیه و آله)، تنها ابلاغ پیام خدا به مردم است؛ نه مجبور ساختن ایشان به ایمان.

فائّما علیک البلاغ

18 - ابلاغ دین از سوی پیامبر (صلی الله علیه و آله)، اتمام حجّت خداوند بر مردم

فائّما علیک البلاغ و اللّهُ بصیر بالعباد

2- آثار دعوت ابراهیم (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 55 - 2

2- دعوت حضرت ابراهیم (ع) به توحید و ردّ اندیشه شرک و بت پرستی، موجب تردید مردم بت پرست در عقیده خود شد.

ما هذه التماثیل . . . انتم و ءاباؤکم فی ضلل مبین . قالوا اجئتنا بالحقّ أم أنت م

3- آثار دعوت به اجتناب از

شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 36 - 10

10- حقایق توحیدی قرآن و دعوت آن به یکتاپرستی و نفی شرک، عامل مخالفت برخی از یهود و نصارا با آن

و من الأحزاب من ینکر بعضه قل إنما أمرت أن أعبد الله

طرح مسأله توحید و یکتاپرستی پس از «من ینکر بعضه» گویای این است که از دلایل انکار قرآن از ناحیه برخی احزاب، اصرار قرآن بر توحید و نفی شرک است.

4- آثار دعوت به توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 108 - 11

11- فراخوانی مردم به توحید و مبارزه با شرک، نشانه صداقت در پیروی از پیامبر (صلی الله علیه و آله) است.

أدعوا إلی الله علی بصیره أنا و من اتبعنی

5- آثار دعوت به توحید عبادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 36 - 10

10- حقایق توحیدی قرآن و دعوت آن به یکتاپرستی و نفی شرک، عامل مخالفت برخی از یهود و نصارا با آن

و من الأحزاب من ینکر بعضه قل إنما أمرت أن أعبد الله

طرح مسأله توحید و یکتاپرستی پس از «من ینکر بعضه» گویای این است که از دلایل انکار قرآن از ناحیه برخی احزاب، اصرار قرآن بر توحید و نفی شرک است.

6- آثار دعوت به خیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - اعتصام به ریسمان الهی ، دعوت به نیکی ها ، امر به معروف و نهی از منکر ، موجب روسفیدی در قیامت

واعتصموا بحبل اللّٰه .. و لتکن منکم امّہ یدعون الی الخیر و یأمرون بالمعروف و ی

به مقتضای ارتباط با آیات قبل، سفیدرویی می تواند پاداش نیکیهای مذکور در آیات قبل باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 107 - 2،4

2 - اعتصام به جبل الله، دعوت به نیکی ها و امر به معروف و نهی از منکر، موجب استغراق در رحمت جاودانه الهی

و اعتصموا بجبل الله... و لتكن منكم امه يدعون الى الخير و يأمرن بالمعروف...

به مقتضای ارتباط این آیه و آیات پیشین، روسفیدی می تواند نتیجه اعمال نیک یاد شده در آیات قبل باشد.

4 - تمسک کنندگان به ریسمان الهی و دعوت گران به خیر، امرکنندگان به معروف و نهی کنندگان از منکر، روسفیدان در قیامت و

مستغرق در رحمت جاودانه الهی

و اعتصموا بجبل الله... يدعون الى الخير و يأمرن بالمعروف... اما الذين ابيضت

مستفاد از ارتباط میان این آیه و آیات قبل.

7- آثار دعوت به دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 126 - 3

3- امکان تعدی کافران به مؤمنان، در قبال فراخوانده شدن به دین

ادع إلى سبيل ربك... وإن عاقبتم فعاقبوا بمثل ما عوقبتم به

8- آثار دعوت به شرک ستیزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 108 - 11

11- فراخوانی مردم به توحید و مبارزه با شرک، نشانه صداقت در پیروی از پیامبر (صلی الله علیه و آله) است.

أدعوا إلى الله على بصيرة أنا و من اتبعنی

9- آثار دعوت به کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- کفرورزی و نیز دعوت به آن ، موجب خلود در آتش

قال للإنسن اکفر فلما کفر .. فکان عقبتهما أنهما فی النار خلدین فیها

6- کفرورزی و دعوت به آن ، از مصادیق ظلم

قال للإنسن اکفر فلما کفر .. فکان عقبتهما أنهما فی النار خلدین فیها وذلک

ص: 123

10- آثار دعوت محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 7 - 3

3 - دعوت پیامبر اسلام و هشدار به مردم ، مشکلات و سختی های فراوانی برای آن حضرت در پی داشت .

قم فأنذر . . . ولربك فاصبر

11- آثار دعوت نوح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 6 - 1

1 - تلاش مستمر نوح (ع) ، برای ایمان آوردن قومش ، حاصلی جز فرار و دوری آنان نداشت .

فلم یزدهم دعاءى إلاّ فرارًا

12- آغاز دعوت محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 2 - 2

2 - انذار و اخطار به مردم ، رسالت اصلی پیامبر (صلی الله علیه و آله) و نقطه آغازین دعوت آن حضرت

قم فأنذر

برداشت یاد شده، با توجه به این نکته است که این سوره، از سوره هایی است که در مراحل اولیه رسالت پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) نازل شده است.

13- اجابت دعوت انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 36 - 5

5 - جامعه ای از حیات واقعی برخوردار است که به دعوت پیامبران پاسخ مثبت دهد.

إنما يستجيب الذين يسمعون و الموتى يعثهم الله

ص: 124

14- اجابت دعوت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 36 - 1

1 - تنها کسانی به دعوت خدا و رسول او پاسخ می دهند که به سخنان پیامبر (صلی الله علیه و آله) گوش فرادهند و آن را دریابند.

إنما يستجيب الذين يسمعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 6 - 5

5 - روی گردانان از دعوت به حق پیامبر (صلی الله علیه و آله)، ناگزیر از اجابت دعوت الهی در قیامت برای حسابرسی و مجازات

فما تغن النذر .. یوم یدع الداع إلى شیء نکر

15- اجابت دعوت شیطان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 22 - 11، 8، 7

7- شیطان در قیامت به پیروان گمراه خویش اعلام خواهد کرد که وی هیچ سلطه ای بر آنها ندارد و صرفاً آنان به دعوت او پاسخ مثبت داده اند .

وقال الشیطن .. و ما کان لی علیکم من سلطن إلا أن دعوتکم فاستجبتم لی

8- تابعان شیطان، بی آنکه دلیل و برهانی از وی مشاهده کنند، بی درنگ به فراخوانی او پاسخ مثبت می دهند .

و ما کان لی علیکم من سلطن إلا أن دعوتکم فاستجبتم لی

«سلطان» به حجت و برهان اطلاق شده است و مراد از آن استفاده از دلیل و برهان به منظور چیره شدن بر طرف مقابل است.

11- رهبران مستکبر و پیروانشان از اجابت کنندگان دعوت شیطانند .

فقال الضعفوا للذین استکبروا إنا کنا لکم تبعاً .. وقال الشیطن لما قضی الأم

برداشت فوق بر این اساس است که مخاطب شیطان، به قرینه ذکر این آیه پس از ذکر ماجرای مستکبران و پیروان آنها در قیامت، مستکبران و پیروانشان باشد.

16- اجابت دعوت عیسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - صف - 61 - 14 - 9

9 - حواریون به دعوت عیسی (ع)، پاسخ مثبت داده و برای یاری او اعلام آمادگی کردند .

قال الحواریون نحن أنصار الله

ص: 125

17- اجابت دعوت محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 36 - 1,4

1 - تنها کسانی به دعوت خدا و رسول او پاسخ می دهند که به سخنان پیامبر (صلی الله علیه و آله) گوش فرادهند و آن را دریابند.

إنما يستجيب الذين يسمعون

4 - اجابت کنندگان دعوت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان به او، زندگاند.

إنما يستجيب الذين يسمعون و الموتى يعثهم الله

18- اجتناب از دعوت به قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 87 - 7

7 - رها ساختن تعالیم قرآن و کناره گیری از فراخواندن مردم به سوی آنها، زمینه ساز قرار گرفتن در صف کافران است.

لا يصدّتك عن آية الله... و ادع إلى ربك و لا تكوننّ من المشركين

گفتنی است که از صدر و ذیل آیه شریفه؛ یعنی، ارتباط میان موضوع جدا شدن از صف مشرکان و موضوع ابلاغ رسالت الهی و دعوت به توحید، برداشت یاد شده به دست می آید.

19- ارزش دعوت به توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 33 - 2

2 - ارزش دعوت به سوی خدا و تبلیغ آیین الهی، در گرو نیک کرداری دعوت کنندگان و مبلغان آن است.

و من أحسن قولاً ممّن دعا إلى الله و عمل صلحاً

20- ارزش دعوت به دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- ارزش دعوت به سوی خدا و تبلیغ آیین الهی ، در گرو نیک کرداری دعوت کنندگان و مبلغان آن است .

و من أحسن قولاً ممّن دعا إلى الله وعمل صالحاً

ص: 126

21- اشراف فرعون و دعوت موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 78 - 9

9- فرعون و اطرافیانش، به موسی و هارون (ع) اعلام کردند که دعوت آنان را نپذیرفته و تسلیم ایشان نخواهند شد.

و ما نحن لکما بؤمنین

به قرینه لام در «لکما»؛ در کلمه «مؤمنین» معنای تسلیم تضمین شده است.

22- اشراف فرعون و دعوت هارون (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 78 - 9

9- فرعون و اطرافیانش، به موسی و هارون (ع) اعلام کردند که دعوت آنان را نپذیرفته و تسلیم ایشان نخواهند شد.

و ما نحن لکما بؤمنین

به قرینه لام در «لکما»؛ در کلمه «مؤمنین» معنای تسلیم تضمین شده است.

23- اصول دعوت محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 52 - 8

8- مبارزه و جهاد فرهنگی با کفر و شرک، هدف کلی قرآن و محور اصلی دعوت پیامبراسلام (صلی الله علیه و آله)

و جهدهم به جهادًا کبیرًا

24- اعراض از دعوت محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 23 - 1

1- روی گردانی کامل ولیدبن مغیره، از آیات الهی و دعوت پیامبراسلام (صلی الله علیه و آله)

ثمّ أدبر واستكبر

«إدبار» (مصدر «أدبر») به معنای پشت کردن است و مقصود از آن اعراض و روی گردانی کامل است.

ص: 127

25- امت ها و دعوت انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 109 - 12، 11، 10، 3، 2

2 - پرسش از برخورد امت ها با دعوت انبیا هدف از گردآوری پیامبران در عرصه قیامت

یوم یجمع الله الرسل فیکول ماذا اجبتم

3 - قیامت صحنه حسابرسی از امت ها و واکنش های آنان در برابر دعوت پیامبران

یوم یجمع الله الرسل فیکول ماذا اجبتم

10 - امت ها ، موظف به پذیرش دعوت رسولان الهی

ماذا اجبتم

11 - اظهار بی اطلاعی پیامبران در قیامت از چگونگی برخورد امت ها با دعوت آنان

فیکول ماذا اجبتم قالوا لاعلم لنا

امام باقر(ع) درباره آیه فوق فرمود: ان لهذا تأویلا یقول: ماذا اجبتم فی اوصیائکم الذین خلقتموهم علی اممکم؟ فیکولون لا علم لنا بما فعلوا بعدنا.

کافی، ج 8، ص 338، ح 535؛ نورالثقلین، ج 1، ص 688، ح 427.

12 - علم به چگونگی برخورد واقعی امت ها با دعوت پیامبران از جمله علوم غیبی

فیکول ماذا اجبتم قالوا لاعلم لنا انک انت علم الغیوب

14 - آگاهی کامل خداوند به واکنش های امت ها در برابر دعوت و رسالت پیامبران

فیکول ماذا اجبتم ... انک انت علم الغیوب

26- اولین دعوت نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- توحید و خداپرستی ، اولین و مهم ترین دعوت حضرت نوح (ع)

أن اعبدوا الله و اتقوه و أطيعون

برداشت یاد شده، از تقدم ذكری «اعبدوا الله» به دست می آید.

27- اولین دعوت هود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 65 - 6

6 - دعوت به پرستش خدای یکتا ، مهمترین و نخستین پیام هود برای قوم عاد

ص: 128

قال يقوم اعبدوا الله

28- اهداف دعوت نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 7 - 3

3 - جلب غفران و آمرزش خداوند برای مردم ، از اهداف دعوت حضرت نوح (ع)

وإني كلما دعوتهم لتغفر لهم

29- اهل مکه و دعوت محمد(صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 2 - 15

15 - مردم مکه در واکنش به دعوت پیامبر (صلی الله علیه و آله) دو دسته بودند : مؤمن و کافر .

أن أذر الناس وبشر الذين آمنوا .. قال الكفرون

30- اهمیت اجابت دعوت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 18 - 4,5

4- اجابت کنندگان دعوت خدا ، از حسابرسی روز قیامت رنجی نمی برند و بر آنان سخت گرفته نمی شود .

للذين استجابوا لربهم الحسنى

مقصود از «الحسنی» به قرینه مقابله آن - در ذیل آیه - با فرجام روی گردانان از دعوت خدا ، معنایی مقابل «سوء الحساب» و نیز مقابل «جهنم» است. بنابراین مراد از «الحسنی» حساب آسان و نیز بهشت می باشد.

5- بهشت ، جایگاه اجابت کنندگان دعوت خداوند است .

للذين استجابوا لربهم الحسنى

31- اهمیت دعوت به اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 77 - 4

4 - فراخوانی انسان ها به اسلام ، علت و فلسفه توجه و عنایت خداوند به آنان است .

ص: 129

قل مايعبؤا بكم ربّي لولا دعاؤکم

32- اهمیت دعوت به تقوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 124 - 5

5 - دعوت به تقوا، محور تبلیغات و هدایت گری هود پیامبر

إذ قال لهم أخوهم هود ألا تتقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 126 - 1

1 - دعوت مجدد هود (ع) از عادیان، برای رعایت تقوای الهی و پرهیز از گناه

إذ قال لهم أخوهم هود ألا تتقون... فاتقوا الله

33- اهمیت دعوت به توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 26 - 3

3- دعوت به توحید و مبارزه با شرک، مهمترین رسالت پیامبران

أن لا تعبدوا إلا الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 110 - 1

1- پیامبران پیشین برای گرایش دادن مردم به توحید تلاشی پی گیر داشتند و مدتی مدید به هدایت آنان همّت می گماشتند.

حتّى إذا استئیس الرسل و ظنوا أنهم قد کذبوا

«حتی» غایت برای جمله ای محذوف است و تقدیر کلام با توجه به آیه قبل و نیز آیه مورد بحث می تواند این گونه باشد: آن پیامبرانی که به سوی امتهای پیشین فرستادیم، مردم خویش را دعوت کردند؛ ولی آنان نپذیرفتند. ایشان را به آمدن عذاب هشدار دادند، دست برنداشتند تا اینکه... روشن است که ناامید شدن پیامبران در مدت کوتاه تحقق نمی یابد و بدون تلاش نیز مایوس شدن وجه صحیحی ندارد. از این

رو «حتّی إذا استتیس الرسل» حاکی از تلاش پی گیر در مدت طولانی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 14 - 7

7- آشنا ساختن مردم با خداوند و وحدانیت او ، پایه و مقدمه دعوت آنان به عبادت خدا است .

ص: 130

إِنِّي أَنَا اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا فَاعْبُدْنِي

«فاء» در «فاعبدني» تفریع بر جمله قبل است که به معرفی خداوند و وحدانیت او پرداخته بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 35 - 3

3- فراخوانی به توحید و نفی شرک، محور اصلی رسالت پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله)

إِذَا قِيلَ لَهُمْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ يَسْتَكْبِرُونَ

طرح تنهای مسأله توحید و استکبار در برابر آن، برای مجرم و دوزخی شناختن مشرکان، می تواند گویای برداشت یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 13 - 24

24 - دعوت به توحید و انذار مشرکان، وظیفه ای عمومی برای مسلمانان

كِبْرَ عَلَى الْمُشْرِكِينَ مَا تَدْعُوهُمْ إِلَيْهِ

با توجه به جمع بودن «ما تدعوهم»، برداشت یاد شده به دست می آید.

34- اهمیت دعوت به توحید ربوبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 64 - 1

1 - پیام اصلی و بنیادین عیسی (ع)، دعوت مردم به توحید در ربوبیت و پرستش خداوند یکتا است.

إِنَّ اللَّهَ هُوَ رَبِّي وَرَبَّكُمْ فَاعْبُدُوهُ

35- اهمیت دعوت به توحید عبادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 64 - 1

1 - پیام اصلی و بنیادین عیسی (ع)، دعوت مردم به توحید در ربوبیت و پرستش خداوند یکتا است.

إِنَّ اللَّهَ هُوَ رَبِّي وَرَبَّكُمْ فَاعْبُدُوهُ

36- اهمیت دعوت به خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 131

1 - سخنی که در راستای دعوت مردم به سوی خداوند ایراد شود، بهترین و زیباترین گفتار است.

و من أحسن قولاً ممّن دعا إلى الله

37- اهمیت دعوت به خدا شناسی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 14 - 7

7 - آشنا ساختن مردم با خداوند و وحدانیت او، پایه و مقدمه دعوت آنان به عبادت خدا است.

إِنِّي أَنَا اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا فَاعْبُدْنِي

«فاء» در «فاعبدنی» تقریب بر جمله قبل است که به معرفی خداوند و وحدانیت او پرداخته بود.

38- اهمیت دعوت عملی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 132 - 8

8 - لزوم به کارگیری دعوت عملی در کنار دعوت لفظی

وأمر أهلك بالصلوة واصطبر عليها

وظیفه پایداری بر نماز پس از دعوت دیگران به آن، ممکن است به منظور تأثیر آن در تشویق دیگران به نماز باشد.

39- اهمیت دعوت محمد(صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 63 - 1، 2

1 - فراخوانی پیامبر (صلی الله علیه و آله) را، نباید همسنگ با فراخوانی دیگران دانست.

لا تجعلوا دعاء الرسول بينكم كدعاء بعضكم بعضاً

برداشت فوق، مبتنی بر این است که اضافه «دعا» به «الرسول» اضافه مصدر به فاعلش باشد؛ یعنی، دعوت پیامبر(صلی الله علیه و آله) شما

را. ...

2- اجابت دعوت پیامبر (صلی الله علیه و آله)، امری لازم و فراخوانی او، برتر از هر فراخوانی دیگر

لا تجعلوا دعاء الرسول بينكم كدعاء بعضكم بعضاً

ص: 132

40- اهمیت قبول دعوت محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 63 - 3

3 - پاسخ به فراخوانی پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای حضور در کنار او، جهت حل و فصل مسائل اجتماعی و مشاوره و کنکاش در آنها، امری لازم و برتر از هر کاری

و إذا كانوا معه على أمر جامع لم يذهبوا حتى يستذنوه... لا تجعلوا دعاء الرسول ب

مقصود از فراخوانی پیامبر (صلی الله علیه و آله) - با توجه به آیه پیش که درباره فراخوانی آن حضرت برای امر جامع و عمومی بود - می تواند فراخوانی برای حل و فصل امور اجتماعی و مشاوره پیرامون آنها باشد.

41- برهان در دعوت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 125 - 9، 1

1- پیامبر (صلی الله علیه و آله) مأمور دعوت مردم به راه پروردگار در پرتو حکمت (برهان های عقلی و علمی) و موعظه نیک

ادع إلى سبيل ربك بالحكمة والموعظة الحسنة

«حکمت» به معنای دستیابی به حق در پرتو علم و عقل است (مفردات راغب). بنابراین «بالحکمه»؛ یعنی، به وسیله براهین عقلی و علمی به حق رسیدن.

9- انسان برای گرایش به راه خدا، نیازمند موعظه نیک در کنار دلایل متقن عقلی

ادع إلى سبيل ربك بالحكمة والموعظة الحسنة

برداشت فوق، با توجه به این نکته است که «الموعظه» عطف بر «بالحکمه» است و با یک سیاق ذکر شده، در حالی که «و جادلهم» با بیان دیگر و امری مجزا آمده است.

42- برهان در دعوت به توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 13 - 7

7- قانع کردن فکر مخاطب، با برهانی محکم، هنگام دعوت به توحید، از روش های هدایتی قرآن کریم

لاتشرك... إِنَّ الشَّرْكَ لَظُلْمٌ

43- بی اعتنایی به دعوت محمد(صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 133

3 - کسانی که آیات الهی و دعوت پیامبر (صلی الله علیه و آله) را ناشنیده می انگارند، مردگانی متحرکند.

إنما يستجيب الذين يسمعون و الموتى يبعثهم الله

به کار رفتن کلمه «الموتی» در برابر «الذین یسمعون» حاکی از آن است که آن دسته که در برابر دعوت پیامبر (صلی الله علیه و آله) به گونه ای رفتار می کنند که گویا اصلاً چیزی نشنیده اند، مرده دلانی هستند که کلمه «الموتی» در خور آنان است.

44- پاداش دعوت به حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 72 - 4

4 - مزد و پاداش دعوت به حق و تبلیغ دین ، بر عهده خداست .

إن أجرى إلا على الله

45- پاداش دعوت به خیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 114 - 8,9

8 - دعوت کنندگان مردم به دستگیری از مستمندان ، بهره مند از پاداش عظیم الهی

الا من امر بصدقه . . . فسوف نؤتیه أجراً عظيماً

9 - فراخوانی مردم به همزیستی مسالمت آمیز ، دارای پاداشی عظیم الهی

الا من امر بصدقه او معروف او اصلح بين الناس . . . نؤتیه أجراً عظيماً

46- پذیرش دعوت انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 24 - 4

4 - ایمان واقعی مستلزم اجابت دعوت خدا و رسول

يأيتها الذين ءامنوا استجيبوا لله وللرسول

مخاطب قرار دادن مسلمانان با وصف ايمان و سپس فرمان به اجابت خدا و پيامبر (صلی الله عليه و آله) می تواند ناظر به برداشت فوق باشد.

ص: 134

47- پذیرش دعوت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 24 - 15، 13، 4، 1

1 - اهل ایمان وظیفه دار اجابت و پذیرش دعوت خدا و رسول او هستند .

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اسْتَجِيبُوا لِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ إِذَا دَعَاكُمْ

4 - ایمان واقعی مستلزم اجابت دعوت خدا و رسول

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اسْتَجِيبُوا لِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ

مخاطب قرار دادن مسلمانان با وصف ایمان و سپس فرمان به اجابت خدا و پیامبر(صلی الله علیه و آله) می تواند ناظر به برداشت فوق باشد.

13 - توجه به علم کامل خداوند بر اندیشه ها ، زمینه ساز اجابت دعوت خدا و رسول و پرهیز از نفاق و دورویی

لَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ قَالُوا سَمِعْنَا وَهُمْ لَا يَسْمَعُونَ .. و اعلموا أن الله يحول

15 - توجه انسان ها به حشر قهری ایشان به پیشگاه الهی ، زمینه ساز گرایش آنان به اجابت دعوت خدا و رسول

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اسْتَجِيبُوا .. و أنه إليه تحشرون

هدف از بیان حشر آدمیان به سوی خداوند پس از «استجیبوا ..»، ایجاد زمینه برای اجابت دعوت خدا و رسول است.

48- پذیرش دعوت محمد(صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 24 - 15، 13، 4، 1

1 - اهل ایمان وظیفه دار اجابت و پذیرش دعوت خدا و رسول او هستند .

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اسْتَجِيبُوا لِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ إِذَا دَعَاكُمْ

4 - ایمان واقعی مستلزم اجابت دعوت خدا و رسول

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اسْتَجِيبُوا لِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ

مخاطب قرار دادن مسلمانان با وصف ایمان و سپس فرمان به اجابت خدا و پیامبر (صلی الله علیه و آله) می تواند ناظر به برداشت فوق باشد.

13 - توجه به علم کامل خداوند بر اندیشه ها ، زمینه ساز اجابت دعوت خدا و رسول و پرهیز از نفاق و دورویی

لا تكونوا كالذين قالوا سمعنا و هم لا يسمعون . . . و اعلموا أن الله يحول

15 - توجه انسان ها به حشر قهری ایشان به پیشگاه الهی ، زمینه ساز گرایش آنان به اجابت دعوت خدا و رسول

يأيها الذين ءامنوا استجبوا . . . و أنه إليه تحشرون

هدف از بیان حشر آدمیان به سوی خداوند پس از «استجبوا . . .»، ایجاد زمینه برای اجابت دعوت خدا و رسول است.

49- تأکید بر مشترکات در دعوت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 15 - 23

ص: 135

23 - لزوم تأکید و بهره مندی از باور های مشترک و مورد اتفاق در مقام دعوت دینی

قل ءامنت .. الله ربنا وربکم

50- تداوم دعوت نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 10 - 2

2- نوح پیامبر ، مردم را به رغم مخالفت طولانی آنان ، به سوی توبه و بازگشت از راه باطل و روی آوری به خدای غفار تشویق و ترغیب می کرد .

فقلت استغفروا ربکم إنه کان غفّارًا

فراخواندن به استغفار، در حقیقت دعوت به توبه و بازگشت از راه باطل گذشته است.

51- ترک دعوت به توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 63 - 17، 14

14- کفرپیشگان قوم ثمود از صالح (ع) می خواستند که از ادعای خویش دست بردارد و از فراخوانی مردم به توحید منصرف شود .

فمن ینصرنی من الله إن عصیته فما تزیدوننی غیر تخسیر

«فاء» در «فما تزیدوننی ...» فای فصیحه است و حاکی از جمله ای مقدر می باشد و - به قرینه «أتنهنا ...» در آیه قبل - مفاد آیه چنین است: بنابراین اگر به خواسته شما (ترک ابلاغ توحید) گردن نهم، شما جز خسارت زدن چیزی بر من نخواهید افزود.

17- افزایش اطمینان صالح (ع) به زیان کاری کافران ثمود ، تنها دستاورد اصرار آنان بر انصراف او از دعوت به توحید

فما تزیدوننی غیر تخسیر

برداشت فوق، بر اساس این احتمال است که «تخسیر» به معنای نسبت دادن خسارت و تباهی باشد، همانند تکفیر و تفسیق که به معنای نسبت دادن کفر و فسق می باشد. بر این مبنا، فاعل «تخسیر» حضرت صالح(ع) است و مفاد جمله «فما تزیدوننی ...» چنین خواهد شد: آنچه اصرار شما بر ترک دعوت به توحید، بر من می افزاید این است که شما را در خسارت و تباهی ببینم.

52- ترک دعوت به خیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 106 - 4

4 - دعوت نکردن به خیر و ترک امر به معروف و نهی از منکر ، موجب روسیاهی در قیامت

ص: 136

یدعون الی الخیر و یأمرون بالمعروف و ینهون عن المنکر . . . و تسودّ وجوه

به مقتضای ارتباط با آیات قبل، روسیاهی می تواند کیفر گناهان مذکور در آن آیات باشد.

53- جادوگران فرعون و دعوت موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 70 - 10

10 - ساحران فرعون، از دعوت موسی (ع) و هماهنگی هارون با او، پیش از اقدام به مبارزه با آنان آگاه بودند .

ءامنا بربّ هرون و موسی

54- جادوگران فرعون و دعوت هارون (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 70 - 10

10 - ساحران فرعون، از دعوت موسی (ع) و هماهنگی هارون با او، پیش از اقدام به مبارزه با آنان آگاه بودند .

ءامنا بربّ هرون و موسی

55- حقانیت دعوت انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 63 - 4

4 - محتوای دعوت عیسی (ع) و دیگر پیامبران الهی، غیرقابل خدشه و تردیدناپذیر

قال قد جئتکم بالحکمه

واژه «حکمت» به معنای معارف و احکام متقن و قطعی است.

56- حقانیت دعوت عیسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 63 - 4

4- محتوای دعوت عیسی (ع) و دیگر پیامبران الهی، غیرقابل خدشه و تردیدناپذیر

قال قد جئتکم بالحکمه

واژه «حکمت» به معنای معارف و احکام متقن و قطعی است.

ص: 137

57- حکمت در دعوت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 125 - 1

1- پیامبر (صلی الله علیه و آله) مأمور دعوت مردم به راه پروردگار در پرتو حکمت (برهان های عقلی و علمی) و موعظه نیک

ادع إلى سبیل ربک بالحکمه و الموعظه الحسنه

«حکمت» به معنای دستیابی به حق در پرتو علم و عقل است (مفردات راغب). بنابراین «بالحکمه»؛ یعنی، به وسیله براهین عقلی و علمی به حق رسیدن.

58- دعوت آتش جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - معارج - 70 - 17 - 1

1 - آتش دوزخ، مجرمان و حق گریزان را به سوی خود فرامی خواند.

تدعوا من أدبر و تولی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - معارج - 70 - 18 - 1

1 - آتش دوزخ، مجرمان و ثروت اندوزان را به سوی خود فرامی خواند.

تدعوا من... و جمع فأوعی

«وعاء» (ماده «أوعی») به معنای ظرف است و مقصود از «جمع فأوعی» اندوختن و ذخیره کردن مال و ثروت است.

59- دعوت آشکارا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 9 - 3

3 - دعوت آشکارا، کاملاً سرّی، خصوصی و یا عمومی، از روش های تبلیغی، تربیتی و هدایتی

ثمّ إني أعلنت لهم وأسررت لهم إسرارًا

ص: 138

60- دعوت آشکار نوح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 9 - 1

1 - نوح (ع)، با استفاده از دوروش علنی و سخت پنهانی (خصوصی و عمومی)، مردم را به ایمان فراخواند.

ثم اتي اعلنت لهم و اسررت لهم اسراراً

61- دعوت ابراهیم (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 258 - 17، 10

10 - استدلال ابراهیم (ع) به اماته (میراندن) و احیاء (زنده کردن) پروردگار، بر وحدانیت و ربوبیت وی

اذ قال ابرهیم ربی الذی یحیی و یمیت

17 - ثابت شدن توحید ربوبی خداوند بر نمرود، پس از بیان دلایل روشن توسط ابراهیم (ع)

اذ قال ابرهیم ربی... فبهت الذی کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 27 - 1

1 - ابراهیم (ع)، منادی توحید و یکتاپرستی

إلا الذی فطرنی فإنه سیهدین

62- دعوت اخروی از امت ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 28 - 8

8 - فراخوانده شدن هر امت، به سوی نامه اعمال خویش در قیامت

کلّ أمّه تدعی إلی کتبها

63- دعوت ادیان آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بینه - 98 - 5 - 2

2- ادیان آسمانی، از تعالیم انحرافی میرا بوده و مردم را تنها به عبادت خداوند، اخلاص، اعتدال در دین، اقامه نماز و پرداخت

ص: 139

زکات ، فرمان داده اند .

و ما تفرّق الذين أوتوا الكتب . . . و ما أمروا إلاّ ليعبدوا الله مخلصين له الد

حصر در «إلاّ ليعبدوا الله»، حصر اضافی و در مقایسه با تفرقه ای است که آیه قبل آن را گریبان گیر پیروان ادیان آسمانی دانسته بود. بنابراین مفاد آیه این است که خداوند، به تفرقه فرمان نداده است؛ بلکه خواسته او توحید، اعتدال، نماز و زکات است.

64- دعوت از آزر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 43 - 2,4

2- آگاهی و دانش الهی حضرت ابراهیم (ع) ، مبنا و مجوّز او برای دعوت آزر به پیروی از خود

إني قد جاءني من العلم ما لم يأتك فاتبعني

4- حضرت ابراهیم (ع) ، آزر را به رهاساختن شرک و پیروی از وی فرا خواند .

يأبت إني قد جاءني من العلم ما لم يأتك فاتبعني

65- دعوت از ابراهیم(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 88 - 1,2

1 - حضرت ابراهیم (ع) - پس از دعوت شدن از سوی قومش برای خروج از شهر - به تفکر عمیق در این باره پرداخت .

فنظر نظره في النجوم

برداشت یاد شده براساس دو نکته است: 1- «فاء» در «فنظر» عاطفه و جمله «فنظر. . .» عطف بر جمله مقدر است و تقدیر آن چنین است: «قال قومه أخرج معنا فنظر...». 2- جمله «فنظر نظره في النجوم»، ضرب المثلی است برای کسی که می خواهد به تفکر پردازد. از این رو به آسمان می نگرد تا اشیا و موجودات پیرامونش، او را از تفکر درست باز ندارد (لسان العرب).

2- حضرت ابراهیم (ع) ، به هنگام فراخوانده شدن برای خروج از شهر ، به منظور تصمیم گیری در این باره به ستارگان نگرست .

66- فنظر نظره في النجوم

برداشت یاد شده، بر این اساس مبتنی است که نگاه حضرت ابراهیم(ع) به ستارگان به معنای حقیقی آن باشد؛ نه کنایه از به تفکر فرورفتن.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 89 - 1,2

1 - ابراهیم (ع)، پس از اندیشه عمیق، مریض بودن خود را به قومش اعلام کرد.

ص: 140

فَنظَرَ نَظْرَهُ فِي النُّجُومِ . فَقَالَ إِنِّي سَقِيمٌ

2- مریض بودن ابراهیم (ع) ، به هنگام دعوت شدن از جانب قوم خود برای خروج از شهر

فَقَالَ إِنِّي سَقِيمٌ

67- دعوت از اشراف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- هود - 11 - 29 - 10

10- گرایش دادن اشراف به توحید و معارف دین ، هرگز مجوز طرد مؤمنان محروم و تهی دست نیست .

و ما أنا بطارد الذين ءامنوا

68- دعوت از اشراف قوم سبا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 31 - 5

5- فراخوانی دربار سبا از سوی سلیمان برای تسلیم شدن در برابر خدای یگانه

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ . . . و اَتُوْنِیْ مُسْلِمِیْنَ

برداشت یاد شده مبتنی بر این احتمال است که مراد از «مسلمین» (به قرینه «بِسْمِ اللّٰهِ . . .») و نیز آیه 44 (أَسْلَمْتُ مَعَ سُلَيْمَانَ لِلّٰهِ) تسلیم شدن در برابر خدا باشد؛ یعنی، «و اَتُوْنِیْ مُسْلِمِیْنَ لِلّٰهِ».

69- دعوت از اصحاب ایکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 177 - 4

4- سخن دلسوزانه شعیب (ع) با مردم ایکه ، در دعوت آنان به تقوا و پرهیز از گناه

إِذْ قَالَ لَهُمْ شُعَيْبٌ أَلَا تَتَّقُونَ

وجود لحن مشفقانه در تعبیر «أَلَا تَتَّقُونَ» (آیا نمی خواهید تقوایبشه کنید) بیانگر مطلب یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 178 - 2

2- دعوت شعيب (ع) از مردم ايکه ، مبنی بر پذيرفتن رسالت وی ، اعتماد کردن به او و جدی گرفتن هشدارهايش

أَلَا تَتَّقُونَ إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ

ص: 141

واژه «آمین» می تواند از ریشه «آمن» و به معنای «مأمون» (فرد مورد وثوق و اعتماد) باشد. در این صورت آوردن قید «آمین» دعوتی از جانب شعیب (ع) است که مردم به او اعتماد کنند (به سخنانش گوش فرا دهند و هشدارهایش را جدی بگیرند).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 179 - 2

1 - دعوت مجدد شعیب (ع) از مردم ایکه، برای رعایت تقوای الهی و پرهیز از گناه

إذ قال لهم شعیب ألا تتقون... فاتقوا الله و اطیعون

2 - شعیب (ع)، خواهان اطاعت اصحاب ایکه از او، به دلیل آشکار بودن صداقت و امانت داری اش

إني لكم رسول أمين. فاتقوا الله و اطیعون

برداشت یاد شده از تفریع «اتقوا...» بر «إني لكم رسول» به دست می آید.

70- دعوت از اقوام پیشین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 9 - 16

16- اقوام کافر، نه تنها در جواب دعوت انبیا سکوت اختیار کرده و جواب مثبت ندادند بلکه به صراحت کفر خویش را به پیام آنان اعلام داشتند.

جاءتهم رسلهم بالبينت فردوا أيديهم في أفوههم وقالوا إنا كفرنا بما أرسلتم به

طبق نقل روح المعانی (ج 13، ص 194)، از ابوعبیده و اخفش، عبارت «فردوا أيديهم في أفوههم» ضرب المثل برای کسی است که جواب مثبت به درخواست نمی دهد و سکوت اختیار می کند.

71- دعوت از انسان ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 83 - 9

9- خداوند، انسان ها را به مطالعه آثار گذشتگان و عبرت گیری از فرجام شوم ستم کاران، فرا خوانده است.

و ما هي من الظلمين ببعيد

بر اساس اینکه مراد از ضمیر «هی» آبادیهای قوم لوط باشد، هدف از جمله «ما هی . . .» ترغیب انسانها به گذر کردن بر دیار قوم لوط و دیدن آثار عذاب الهی است؛ تا بدین وسیله عبرت گیرند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 88 - 2

2- فراخوانی همه مخاطبان قرآن (جن و انس) به آزمودن اعجاز قرآن

ص: 142

قل لئن اجتمعت الإنس و الجنّ على أن يأتوا بمثل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 14 - 3 - 1

1 - خداوند ، فراخوان مردم به دعا و نیایش به درگاه او

فادعوا الله

3 - خداوند ، فراخوان انسان ها به عبادت خالصانه او

مخلصين له الدين

طبق گفته مفسران، واژه «دین» در این آیه، به معنای عبادت است. آمدن این واژه در معنای یاد شده از کاربردهای رایج در لغت عرب است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 41 - 6

6 - مؤمنان ، وظیفه دار فراخواندن مردم به نجات و رستگاری

و يقوم مالی أَدْعُوكُمْ إِلَى النِّجْوَةِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - تکویر - 81 - 28 - 5

5 - آموختن تعالیم قرآن و پایداری بر عمل به آن ، دعوت خداوند از همه انسان ها است .

إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ . لِمَنْ شَاءَ مِنْكُمْ أَنْ يَسْتَقِيمَ

مخاطبان در «منکم» گرچه همان کسانی اند که «این تذهیبون» خطاب به آنان بود؛ ولی به قرینه «للعالمین» این رهنمود برای عموم مردم است.

72- دعوت از اهل انطاکیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 20 - 11

11 - حییب نجار ، مردم انطاکیه را به اقتدا و پیروی از رسولان الهی ، فراخوانده بود .

قال یقوم اتبعوا المرسلین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 25 - 2

2 - مؤمن انطاکیه (حییب نجار) ، مردم را به گوش فرادادن به سخنان خود و تأمل و تفکر در اندیشه ها و باور های خود فراخواند .

ص: 143

73- دعوت از اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 47 - 1

1 - دعوت خداوند از اهل کتاب برای ایمان به قرآن

یا ایها الذین اوتوا الکتب امنوا بما نزلنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 15 - 13، 1

1 - دعوت خداوند از اهل کتاب برای پذیرش اسلام و ایمان به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

یا اهل الکتب قد جاءکم رسولنا

13 - ایمان به قرآن ، دعوت از اهل کتاب

یا اهل الکتب . . . قد جاءکم من الله نور و کتب مبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 19 - 1

1 - دعوت خداوند از تمامی اهل کتاب برای ایمان به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و پذیرش اسلام

یا اهل الکتب قد جاءکم رسولنا

74- دعوت از اهل مدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 84 - 15، 16، 6

6- دعوت به پرستش خدای یکتا ، مهمترین و نخستین پیام شعیب (ع) برای مردم مدین بود .

قال یقوم اعبدوا الله

15- شعيب (ع)، با آگاه ساختن قوم خویش به نبود معبودی جز خدا، آنان را به توحید و ترک شرک دعوت کرد.

قال يقوم اعبدوا الله ما لكم من إله غيره

16- شعيب (ع)، از مردم خویش خواست تا از مقدار پیمانۀ ها و وزنه ها، نگاهند و از کم فروشی بپرهیزند.

ولا تنقصوا المكيال والميزان

«مکیال» به معنای پیمانۀ است. ناقص گذاردن پیمانۀ، یا به این است که آن را کم حجم تر از حد متعارف بسازند یا پیمانۀ متعارف را پر نکنند. «میزان» هم به معنای ترازوست. ناقص گذاردن ترازو، یا به این است که وزنه های مورد استفاده در آن کمتر از حد

ص: 144

معمول باشد یا جنس پرداخت شده، کمتر از مقدار وزنه های آن باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 85 - 1,2

1- شعیب (ع)، از مردم خویش خواست تا در فروش اجناس، پیمانه ها را پر کنند و از وزنه های ترازو نگاهند.

و يقوم أوفوا المكيال و الميزان بالقسط

«مکیال»؛ یعنی «پیمانه» و ایفای آن به این است که گنجایش پیمانه مورد استفاده کمتر از حد متعارف نباشد و تا حد معمول آن پر شود. و ایفای میزان به این است که مقدار وزنه های مورد استفاده، کمتر از حد معمول نباشد و جنس پرداخت شده، کمتر از مقدار وزنه ها نباشد.

2- شعیب (ع)، دعوت کننده مردم به برقرار ساختن قسط و عدالت در معاملات خویش

و يقوم أوفوا المكيال و الميزان بالقسط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 90 - 3

3- شعیب (ع)، مردم مدین را به استغفار از گناهان، حرکت به سوی خدا و تقرب یافتن به درگاه او فراخواند.

واستغفروا ربکم ثم توبوا إلیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 92 - 2

2- شعیب (ع) از مردم خویش خواست با در نظر گرفتن عزت و شکوه خداوند، معارف و احکام الهی را بپذیرند.

أرهطی أعزّ علیکم من الله

با توجه به اینکه جمله «أرهطی أعزّ...» پاسخ شعیب(ع) در برابر «لولا رهطک...» است، می توان گفت: مقصود او این است که اگر به خاطر عزت خاندانم مرا سنگسار نمی کنید، چرا عزت و شکوه خداوند را - که از هر کسی عزتمندتر است - در نظر نمی آورید و غیر او را پرستش می کنید و....

75- دعوت از اهل مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - دعوت پیامبر (صلی الله علیه و آله) از مردم مکه برای اندیشیدن درباره جنون نسبت داده شده به آن حضرت

ثُمَّ تَتَفَكَّرُوا مَا بِصَاحِبِكُمْ مِنْ جِنَّةٍ

مراد از «صاحب»، به قرینه «هو» در عبارت بعدی، پیامبر (صلی الله علیه و آله) است.

ص: 145

76- دعوت از برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 90 - 16

16- یوسف (ع) برادرانش را به تقوا و صبر و درآمدن در زمره محسنان فراخواند .

إنه من يتق و يصبر فإن الله لا يضيع أجر المحسنين

77- دعوت از بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 31 - 13

13- خداوند ، فراخوان مؤمنان و بندگان خالص خویش به انفاق اموال خود ، قبل از فرارسیدن مرگ

قل لعبادی الذین ءامنوا .. و ینفقوا ... من قبل أن یأتی یوم لایبع فیہ و لا خلل

78- دعوت از بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 43 - 1

1 - خداوند ، بنی اسرائیل را به اقامه نماز و پرداخت زکات دعوت کرد .

بینی اسرائیل اذکروا .. و اقیموا الصلوہ و ءاتوا الزکوہ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 145 - 8

8 - خداوند از موسی خواست تا قومش را به فراگیری معارف نوشته شده بر الواح و احکام یاد شده در آن فرمان دهد .

و أمر قومک یاخذوا بأحسنها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 2 - 2

2- بنی اسرائیل ، مخاطبان اصلی دعوت موسی (ع) و هدایت آنان ، مهم ترین هدف و وظیفه آن حضرت

و ءاتینا موسی الکتب و جعلنه هدی لبنی اسرائیل

از مجموع آیات مربوط به حضرت موسی (ع) برمی آید که دعوت ایشان، دعوتی فراگیر بوده است و ذکر بنی اسرائیل در این آیه، می تواند برای این باشد که آنان مخاطبان اصلی دعوت بودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 146

15 - هارون در غیاب موسی (ع)، بنی اسرائیل را به ترک تبعیت سامری، و پیروی و اطاعت از خود فرا خواند.

لقد قال لهم هرون من قبل... فاتبعوني و اطيعوا أمري

79- دعوت از بنیامین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 69 - 2

2- یوسف (ع) در پی ملاقات با برادرانش، بنیامین را فراخواند و او را در کنار خویش جای داد.

و لما دخلوا... ءاوى إليه أخاه

80- دعوت از پسر نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 42 - 7,8

7- نوح (ع) با فریادی رسا و بلند، فرزندش را برای سوار شدن به کشتی فرا خواند.

نادی نوح ابنه و كان فى معزل بينى اركب معنا

«نداء» بلند کردن صدا و ابراز کردن آن است (مفردات راغب).

8- نوح (ع) در آستان غرق شدن فرزندش، وی را به ایمان و یکتاپرستی دعوت کرد.

بینی اركب معنا و لاتكن مع الكفرین

مراد از «مَعْنَا» همراهِیو معیت عقیدتی است نه جسمانی؛ زیرا جمله «اركب» در دلالت بر همراهی و معیت جسمانی کافی بود. بنابراین اگر مراد از «مَعْنَا» مجرد همراهی با نوح و پیروان او باشد، آوردن کلمه «مَعْنَا» ضرورتی نداشت. جمله «و لاتكن...» مؤید این معناست.

81- دعوت از پیروان شیطان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 21 - 5

5- شیطان، پیروانش را هرگز رها نمی کند؛ بلکه مدام آنان را به انواع فحشا و منکرات فرا می خواند.

و من يتبع خطوات الشيطان فإنه يأمر بالفحشاء والمنكر

برداشت یاد شده از به کارگیری فعل مضارع «یأمر» استفاده شده است؛ زیرا فعل مضارع بیانگر استمرار است.

ص: 147

82- دعوت از پیروان نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 41 - 1

1- نوح (ع) ، پس از شروع طوفان و انجام مقدمات حرکت ، از پیروان و خانواده اش خواست تا بر کشتی سوار شوند .

و قال اركبوا فيها

به نظر می رسد جمله «قال اركبوا ..» عطف بر جملاتی مقدر باشد که به خاطر دخالت نداشتن آنها در هدفهای نقل ماجرا بیان نشده است؛ یعنی: قلنا احمل فيها... ففعل كذا و كذا و قال اركبوا فيها.... و لذا در برداشت «انجام مقدمات حرکت» آورده شد.

83- دعوت از ثروت اندوزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - معارج - 70 - 18 - 1

1 - آتش دوزخ ، مجرمان و ثروت اندوزان را به سوی خود فرامی خواند .

تدعوا من .. و جمع فأوعى

«وعاء» (ماده «أوعى») به معنای ظرف است و مقصود از «جمع فأوعى» اندوختن و ذخیره کردن مال و ثروت است.

84- دعوت از جادوگران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 36 - 5

5- تدبیر مشاوران فرعون ، مبنی بر اعزام اشخاصی به تمام شهرها و گردآوری نیروی لازم جهت مبارزه با موسی (ع) و برادرش

قالوا .. و ابعث فى المدائن حشرين

«المدائن» جمع محلی به «ال» و مفید عموم است؛ یعنی، همه شهرها.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 38 - 1

1 - پیشنهاد مشاوران مبنی بر فراخوانی ساحران از همه شهرها، مورد پذیرش فرعون

قالوا... وابعث فی المدائن... فجمع السحرة

ص: 148

85- دعوت از جن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 88 - 2

2- فراخوانی همه مخاطبان قرآن (جن و انس) به آزمودن اعجاز قرآن

قل لئن اجتمعت الإنس و الجنّ علی أن یأتوا بمثل

86- دعوت از حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 21 - 17

17 - شیطان ، فراخوان حق ناپذیران به دوزخ

كان الشیطن یدعوهم إلی عذاب السعیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - معارج - 70 - 17 - 1

1 - آتش دوزخ ، مجرمان و حق گریزان را به سوی خود فرامی خواند .

تدعوا من أدبر و تولّی

87- دعوت از حواریون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - صف - 61 - 14 - 7

7- عیسی بن مریم (ع) ، از حواریون خواست او را در هدایت خلق به سوی خداوند یاری کنند .

كما قال عیسی ابن مریم للحواریین من أنصاری إلی الله

88- دعوت از خانواده نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1- نوح (ع)، پس از شروع طوفان و انجام مقدمات حرکت، از پیروان و خانواده اش خواست تا بر کشتی سوار شوند.

وقال اركبوا فيها

به نظر می رسد جمله «قال اركبوا...» عطف بر جملاتی مقدر باشد که به خاطر دخالت نداشتن آنها در هدفهای نقل ماجرا بیان

ص: 149

نشده است؛ یعنی: قلنا احمل فیها... ففعل کذا و کذا و قال اركبوا فیها.... و لذا در برداشت «انجام مقدمات حرکت» آورده شد.

89- دعوت از خبرگان امت ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 75 - 6

6- فراخوانی خبرگان جوامع شرک پیشه از سوی خدا در قیامت ، برای اقامه برهان و ارائه دلیل روشن بر شرکورزی خویش

قللنا هاتوا برهنکم

90- دعوت از خویشاوندان اسماعیل (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 55 - 1

1- اسماعیل صادق الوعد ، همواره خویشاوندان و خانواده اش را به نماز و زکات فرمان می داد .

و کان یأمر أهله بالصلوة والزکوة

اهل هر مردی، قبیله و خویشاوندان او است (لسان العرب).

91- دعوت از دشمنان اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 15 - 7

7 - جنگ با دشمنان پیمان شکن و دعوت آنان به توبه و بازگشت به دامن اسلام ، دستوری برخاسته از علم و حکمت خداوند

قتلوهم .. و یتوب الله علی من یشاء و الله علیم حکیم

92- دعوت از زنان اشراف مصر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 31 - 29

29- « عن علی بن الحسین (ع) : . . . فأرسلت إلیهنّ و هیأت لهنّ طعاماً و مجلساً ثم أتتهنّ باترج و « آتت کل واحده منهنّ سکیناً . . .

از امام سجاده (ع) روایت شده است: . . . پس همسر عزیز [پیکری] به سوی بانوان فرستاد و از آنان دعوت کرد و برایشان طعامی آماده کرد و مجلسی آراست و آن گاه برای بانوان ترنج آورد و به هر یک کاردی داد...».

ص: 150

93- دعوت از صاحبان نفس راضیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 29 - 1

1 - خداوند ، با دعوت از صاحبان دل آرام و خشنود ، آنان را به جمع بندگان خاص خود بار می دهد .

فادخلی فی عبدی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 30 - 1

1 - خداوند در قیامت ، انسان های دل آرام ، راضی و مورد پسند خویش را به بهشتی خاص دعوت خواهد کرد .

و ادخلی جنتی

اضافه «جَنَّة» به ضمیر متکلم و انتساب آن به خداوند، ممکن است برای بیان شرافت همان بهشت معروف و یا بیانگر اختصاصی بودن بهشتی باشد که این دسته از بندگان به آن وارد خواهند شد.

94- دعوت از صاحبان نفس مرضیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 29 - 1

1 - خداوند ، با دعوت از صاحبان دل آرام و خشنود ، آنان را به جمع بندگان خاص خود بار می دهد .

فادخلی فی عبدی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 30 - 1

1 - خداوند در قیامت ، انسان های دل آرام ، راضی و مورد پسند خویش را به بهشتی خاص دعوت خواهد کرد .

و ادخلی جنتی

اضافه «جَنَّة» به ضمیر متکلم و انتساب آن به خداوند، ممکن است برای بیان شرافت همان بهشت معروف و یا بیانگر اختصاصی بودن بهشتی باشد که این دسته از بندگان به آن وارد خواهند شد.

95- دعوت از صاحبان نفس مطمئنه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 151

1 - خداوند در قیامت، صاحبان قلب مطمئن را شایسته حضور در نزد خود خوانده و آنان را به قرب خویش دعوت خواهد کرد.

ارجعی الی ربّک

2 - خداوند با فراخواندن صاحبان قلب آرام در قیامت به سوی خویش، جلوه های ربوبیت خود را بر آنان می گستراند.

ارجعی الی ربّک

ذکر هر یک از اسمای خداوند در این موارد، بیانگر نوع مواجه شدن افراد با او است و تعبیر «ربّک»، بیانگر این نکته است که صاحبان نفس مطمئن، مشمول ربوبیت خداوند و کمال افزون تر خواهند شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 29 - 1

1 - خداوند، با دعوت از صاحبان دل آرام و خشنود، آنان را به جمع بندگان خاص خود بار می دهد.

فادخلی فی عبدی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 30 - 1

1 - خداوند در قیامت، انسان های دل آرام، راضی و مورد پسند خویش را به بهشتی خاص دعوت خواهد کرد.

وادخلی جنّتی

اضافه «جنّّه» به ضمیر متکلم و انتساب آن به خداوند، ممکن است برای بیان شرافت همان بهشت معروف و یا بیانگر اختصاصی بودن بهشتی باشد که این دسته از بندگان به آن وارد خواهند شد.

96- دعوت از فراریان غزوه حنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 27 - 1

1 - خداوند، گریختگان از میدان کارزار حنین را به توبه و استغفار فراخواند.

ثم وليتم مدبرين . . ثم يتوب الله من بعد ذلك على من يشاء

كلمه «ذلك» در «من بعد ذلك» اشاره به فرار مسلمانان از ميدان نبرد حنين دارد. اعلام اينكه خدا توبه فراريان را مي پذيرد، فراخواني آنان به توبه و استغفار از آن خطاست.

97- دعوت از فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

11 - طه - 20 - 47 - 21

ص: 152

21 - موسی و هارون (ع) ، محرومیت فرعون از هدایت را به وی گوشزد نموده و او را به پیروی از هدایت دعوت کردند .

والسلم علی من اتبع الهدی

جمله «السلام علی ..» خبریه است و به کار بردن عنوان «من اتبع...»، اشاره به نبود این وصف در فرعون و برای ترغیب او به تحصیل آن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 38 - 1

1 - گفت وگویی فرعون با سران و اشراف مصر ، درباره دعوت موسی از آنان مبنی بر پذیرش خدای یگانه

وقال فرعون یا ایها الملاما علمت لکم من إله غیري

«ملا» به شخصیت های برجسته و بزرگان قوم گفته می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 18 - 1

1 - موسی (ع) از جانب خداوند ، مأمور راهنمایی فرعون به راه تکامل و درست کاری و ترغیب او به پاکسازی خویش از آلودگی ها

فقل هل لک إلی أن تزکی

زکات به دو معنا است: 1. نمو 2. طهارت (مقایس اللغه) و به کسی که صالح و درست کار شود، می گویند «تزکیه» شده است.
(قاموس)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 19 - 2

2 - دعوت فرعون به خشیت از خداوند ، از اهداف رسالت موسی (ع)

فتخشی

- دعوت فرعون به خشیت از خداوند، از اهداف رسالت موسی(ع)

98- دعوت از فرعونیان

1 - ایادی و مبلغان فرعون ، همه فرعونیان را به هم فکری ، اتحاد و به کار بستن تمامی حيله ها ، علیه موسی (ع) دعوت می کردند .

فتنزعوا .. قالوا ... فأجمعوا کیدکم ثم اتوا صفاً

از آیات پیشین چنین برمی آید که پس از سخنان موسی (ع)، در بین فرعونیان اختلافاتی بروز کرد (فتنازعوا) و گروه حامیان و مبلغان فرعون در صدد توجیه گروه دیگر برآمدند که نسبت به موسی (ع) و مبارزه با او تردید داشتند. به نظر می رسد «فأجمعوا»

نیز از ناحیه همان گروه به عنوان نتیجه سخنان قبلی آنان ابراز شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 38 - 1

1 - گفت وگویی فرعون با سران و اشراف مصر ، درباره دعوت موسی از آنان مبنی بر پذیرش خدای یگانه

و قال فرعون یاٰیها الملاما علمت لکم من اٰله غیرى

«ملا» به شخصیت های برجسته و بزرگان قوم گفته می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 41 - 2

2 - اظهار شگفتی مؤمن آل فرعون از فراخواندن قوم خود ، به نجات و رستگاری و دعوت آنان از او به سرنوشت هلاکت بار دوزخ

و یقوم مالى اُدعوکم اِلی النجوه و تدعونى اِلی النار

استفهام در «مالی» برای تعجب است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 42 - 11

11 - مؤمن آل فرعون ، مردم مصر را به خدای عزیز و غفار خواند .

و انا اُدعوکم اِلی العزیز الغفّر

99- دعوت از قاتلان مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بروج - 85 - 10 - 12

12 - خداوند ، گنه کاران - حتی قاتلان مردم مؤمن - را به توبه دعوت کرده است .

ثمّ لم یتوبوا

بیان اختصاص عذاب به کسانی که توبه نکرده اند، ترغیب به توبه است.

100- دعوت از قوم ابراهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 17 - 12، 11

11 - دعوت ابراهیم (ع) از قوم اش به پرستش خداوند پس از نهی آنان از بت پرستی

و ابرهیم إذ قال لقومه .. إنا نعبدون من دون الله آوثناً... و اعبدوه

ص: 154

12 - دعوت ابراهیم (ع) از قوم اش به سپاسگزاری به درگاه خداوند

و ابرهیم إذ قال لقومه .. و اشکروا له

101- دعوت از قوم الیاس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 124 - 1

1 - الیاس (ع) ، قومش را به تقوایشگی فراخواند .

إذ قال لقومه ألا تتقون

102- دعوت از قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 73 - 6

6 - دعوت به پرستش خدای یکتا ، مهمترین و نخستین پیام صالح (ع) برای قوم ثمود

قال یقوم اعبدوا الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 61 - 5

5- دعوت به پرستش خدای یکتا ، مهمترین و نخستین پیام صالح (ع) برای قوم ثمود

قال یقوم اعبدوا الله ما لکم من إله غیره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 62 - 7

7- حضرت صالح (ع) ، مورد اعتراض و سرزنش قوم ثمود به خاطر فراخوانی آنان به یکتاپرستی و نفی خدایان دروغین

أتنهنا أن نعبد ما یعبد ءاباؤنا

استفهام در «أتنهنا أن نعبد ..» استفهام توییحی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 142 - 2

2 - سخن دلسوزانه صالح (ع) با ثمودیان ، در دعوت آنان به تقوا و پرهیز از گناه

إذ قال لهم أخوهم صالح ألا تتقون

وجود لحن مشفقانه در تعبیر «ألا تتقون» (آیا نمی خواهید تقوا پیشه کنید)، بیانگر مطلب یاد شده است.

ص: 155

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 143 - 2

2- فراخوانی صالح (ع) قومهش را، به پذیرفتن رسالت وی، اعتماد کردن به او و جدی گرفتن هشدارهایش

أَلَا تَتَّقُونَ . إِيَّايَ لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ

واژه «آمین» می تواند از ریشه «أمن» و به معنای «مأمون»؛ (یعنی، فرد مورد اعتماد) باشد. بنابراین آوردن این قید دعوتی است از جانب صالح(ع) که به او اعتماد کنند و به سخنانش گوش فرا دهند و هشدارهایش را جدی بگیرند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 144 - 1,2

1 - دعوت مجدد صالح (ع) از ثمودیان برای رعایت تقوای الهی و پرهیز از گناه

إِذْ قَالَ لَهُمْ أَخُوهُمْ صَالِحٌ أَلَا تَتَّقُونَ . . . فَاتَّقُوا اللَّهَ

2- صالح (ع)، خواهان اطاعت ثمودیان از او به دلیل آشکار بودن صداقت و امانت داری وی

إِيَّايَ لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ . فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا

تفریع «اتَّقُوا اللَّهَ» بر «إِيَّايَ لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ» می تواند مفید این مطلب باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 150 - 1

1- فراخوانی مجدد صالح ثمودیان را برای رعایت تقوای الهی و پرهیز از گناه

إِذْ قَالَ لَهُمْ أَخُوهُمْ صَالِحٌ أَلَا تَتَّقُونَ . . . فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 45 - 5

5- دعوت به پرستش خدای یگانه، مهم ترین و نخستین پیام صالح برای ثمودیان

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا إِلَى ثَمُودَ . . . أَنْ اعْبُدُوا اللَّهَ

اهمیت پیام و نخستین بودن آن از این جهت استفاده می شود که آیه شریفه دعوت به خداپرستی را در رأس همه پیام ها و قبل از هر پیام دیگر آورده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 14 - 2

2- فرستادگان الهی (هود و صالح) ، مبلغ توحید در میان قوم عاد و ثمود

إذ جاءتهم الرّسل . . . ألاّ تعبدوا إلّا الله

ص: 156

103- دعوت از قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 50 - 5

5- دعوت به پرستش خدای یکتا، مهمترین و نخستین پیام هود (ع) برای قوم عاد

قال يقوم اعبدوا الله ما لکم من إله غیره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 51 - 11

11- هود (ع)، قومش را به اندیشه کردن و فهمیدن حقایق و معارف دین فراخواند .

أفلاتعقلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 52 - 20

20- هود (ع) از قوم عاد خواست تا از دعوتش (پذیرش توحید، یکتاپرستی و ترک شرک و استغفار از گناهان) اعراض نکنند و بر گناه خویش اصرار نورزند .

و لاتتولوا مجرمین

«تولی» (مصدر لاتتولوا) به معنای اعراض کردن و نپذیرفتن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 55 - 2

2- هود (ع)، همه مشرکان قوم عاد و خدایان آنان را، به توطئه و مبارزه علیه خویش فرا خواند .

فکیدونی جمیعاً

چون در آیه قبل، سخن از مشرکان و نیز بتهای آنان بود، مقصود از «جمیعاً» تمامی مشرکان و همه بتهاست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - سخن دلسوزانه هود (ع) با عادیان ، در دعوت آنان به تقوا و پرهیز از گناه

إذ قال لهم أخوهم هود ألا تتقون

قید «أخوهم» و وجود لحن مشفقانه در تعبیر «ألا تتقون» (آیا نمی خواهید تقوا پیشه کنید)، بیانگر مطلب یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - دعوت هود (ع) از قومش مبنی بر پذیرفتن رسالت وی ، اعتماد کردن به او و جدی گرفتن هشدارهایش

ألا تتقون . إني لكم رسول أمين

واژه «أمین» می تواند از ریشه «أمن» و به معنای «مأمون»؛ (فرد مورد اعتماد) باشد. در این صورت آوردن قید «أمین» دعوتی

است از جانب هود(ع) به قومش که به او اعتماد کنند (به سخنانش گوش فرا دهند و هشدارهایش را جدی بگیرند).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 126 - 1

1 - دعوت مجدد هود (ع) از عادیان ، برای رعایت تقوای الهی و پرهیز از گناه

إذ قال لهم أخوهم هود ألا تتقون .. فاتقوا الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 131 - 1

1 - دعوت مجدد هود (ع) از قوم عاد ، برای اطاعت از وی ، رعایت تقوای الهی و پرهیز از بیهودگی ، غرور و خشونت

أتبنون .. تعبتون ... بطشتم جبارين . فاتقوا الله وأطيعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 14 - 2

2 - فرستادگان الهی (هود و صالح) ، مبلغ توحید در میان قوم عاد و ثمود

إذ جاءتهم الرّسل .. ألا تعبدوا إلاّ الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 21 - 15

15- هود (ع) ، پیامدار توحید و خداپرستی برای قوم خویش

و اذکر أخوا عاد إذ أنذر قومهم بالأحقاف .. ألا تعبدوا إلاّ الله

در برداشت یاد شده «ألا تعبدوا..» ادامه انذارها و سخنان هود(ع) دانسته شده است. در این صورت تنها جمله «وقد خلت النذر...» جمله معترضه می باشد.

104- دعوت از قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1- حضرت لوط (ع) قوم خود را در برابر تجاوز به مهمانانش ، به رعایت تقوای الهی فرا خواند .

واتقوا الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 161 - 2

2 - سخن دلسوزانه لوط (ع) با قوم خود ، در دعوت آنان به تقوا و پرهیز از گناه

ص: 158

إذ قال لهم أخوهم لوط ألا تتقون

وجود لحن مشفقانه در تعبیر «ألا تتقون» (آیا نمی خواهید تقوا پیشه کنید) حکایت از مطلب یاد شده دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 162 - 2

2- دعوت لوط (ع) از قوم خود به پذیرفتن رسالت وی، اعتماد کردن به او و جدی گرفتن هشدارهایش

ألا تتقون . إني لكم رسول أمين

واژه «آمین» می تواند از ریشه «آمن» و به معنای «مأمون» (فرد مورد اعتماد) باشد. این تعبیر، بیان دعوتی است از سوی لوط(ع) که باید قومش به او اعتماد کنند، به سخنانش گوش فرادهند و هشدارهایش را جدی بگیرند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 163 - 1،4

1 - دعوت مجدد لوط (ع) از قوم خود، برای رعایت تقوای الهی و پرهیز از گناه

إذ قال لهم أخوهم لوط ألا تتقون .. فاتقوا الله

4- لوط (ع)، خواهان اطاعت قومش از او به دلیل آشکار بودن صداقت و امانت داری وی

فاتقوا الله و أطيعون

تفریع «اتقوا الله» بر «إني لكم رسول أمين» بیانگر مطلب یاد شده است.

105- دعوت از قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 23 - 5

5- دعوت به توحید و پرستش خدای یگانه، نخستین و مهم ترین سخن نوح (ع) با قوم خویش

فقال يقوم اعبدوا الله .. أفلا تتقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - سخن گفتن دلسوزانه نوح (ع) با قوم خویش ، در دعوت آنان به تقوا و پرهیز از گناه

إذ قال لهم أخوهم نوح ألا تتقون

وجود لحن مشفقانه در «ألا تتقون» (آیا نمی خواهید تقوا پیشه کنید) بیانگر برداشت یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - دعوت نوح (ع) از قومش ، برای پذیرفتن رسالت وی ، اعتماد کردن به او و جدی گرفتن هشدارهایش

ص: 159

إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ

«أَمِينٌ» می تواند از ریشه «أَمِنَ» و به معنای «مأمون» (فرد مورد اعتماد) باشد. در این صورت آوردن قید «أَمِينٌ» دعوتی است از جانب نوح(ع) به قومش که به او اعتماد کنند، به سخنانش گوش فرا دهند و هشدارهایش را جدی بگیرند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 108 - 1,5

1 - دعوت نوح (ع) از قومش، برای رعایت تقوای الهی و پرهیز از گناه

إِذْ قَالَ لَهُمُ أَخُوهُمْ نُوحٌ أَلَا تَتَّقُونَ... فَاتَّقُوا اللَّهَ

5 - نوح (ع)، خواهان اطاعت قومش از او به خاطر صداقت و امانت داری وی

إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ . فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 110 - 1

1 - نوح (ع)، خواهان گرایش قومش به اطاعت از وی و رعایت تقوای الهی

فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 3 - 1

1 - حضرت نوح (ع)، مردم را به عبادت خدا، تقوای الهی و اطاعت از خود، فرا می خواند.

أَنْ أَعْبُدُوا اللَّهَ وَأَتَّقُوهُ وَأَطِيعُوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 5 - 3

3 - دعوت شبانه روزی حضرت نوح (ع)، از قوم خود برای ایمان به خدا

قَالَ رَبِّ إِنِّي دَعَوْتُ قَوْمِي لَيْلًا وَنَهَارًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 6 - 1

1 - تلاش مستمر نوح (ع) ، برای ایمان آوردن قومش ، حاصلی جز فرار و دوری آنان نداشت .

فلم یزدهم دعای إلاّ فراّزا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 8 - 1,2

1 - دعوت نوح (ع) از مردم ، برای ایمان آوردن با صدایی بلند و رسا

ثمّ اّتیّ دعوتهم جهاّزا

ص: 160

«جهار» اسم مصدر «جهر» است و چنانچه در مورد کلام و سخن به کار رود، به معنای صدا و آواز بلند و در غیر آن به معنای علنی و آشکار خواهد بود.

2- دعوت نوح (ع) در میان قومش، در آغاز به صورت سرّی و بی سروصدا بود.

و اِنِّی کَلِمًا دَعَوْتَهُمْ... و استکبروا استکبارًا. ثمّ اِنِّی دَعَوْتَهُمْ جَهَارًا

دعوت نوح(ع) با صدای بلند و رسا، پس از دعوت ایشان و واکنش انکارآمیز و مستکبرانه قومش یاد شده است. از این نکته می توان استفاده کرد که دعوت قبلی، سرّی و بی سروصدا بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 9 - 2

2- نوح (ع)، برخی از مردم را به صورت مخفی و خصوصی و برخی را به شکل عمومی و علنی به ایمان فراخواند.

ثمّ اِنِّی اَعْلَنْتُ لَهُمْ و اَسْرَرْتُ لَهُمْ اِسْرَارًا

برداشت یاد شده، با توجه به این احتمال است که دعوت علنی و مخفی حضرت نوح(ع)، ممکن است در یک زمان و در شرایط اجتماعی خاصی انجام گرفته شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 10 - 1,2

1- نوح (ع)، قومش را به استغفار و آمرزش خواهی به پیشگاه خداوند فرامی خواند.

فَقُلْتُ اسْتَغْفِرُوا رَبِّكُمْ

2- نوح پیامبر، مردم را به رغم مخالفت طولانی آنان، به سوی توبه و بازگشت از راه باطل و روی آوری به خدای غفار تشویق و ترغیب می کرد.

فَقُلْتُ اسْتَغْفِرُوا رَبِّكُمْ إِنَّهُ كَانَ غَفَّارًا

فراخواندن به استغفار، در حقیقت دعوت به توبه و بازگشت از راه باطل گذشته است.

106- دعوت از کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - فراخوانی خداوند کفرپیشگان را به پیروی از قرآن و رسول خدا (صلی الله علیه و آله)

وإذا قيل لهم تعالوا إلى ما أنزل الله وإلى الرسول

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 15 - 4

4 - خداوند ، فراخوان کفار و مشرکان به توبه (ترک آیین شرک و پذیرش اسلام)

ألا تقتلون قوماً نكثوا أيمانهم . . . و يتوب الله على من يشاء

ص: 161

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 68 - 2

2 - فراخوانده شدن کافران به تدبیر و اندیشه در آیات قرآن و پرهیز از داوری های نسنجیده درباره آن

أفلم يَدَّبَّرُوا الْقَوْلَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 71 - 4

4 - اتکای کافران به حس و تجربه عذاب، علی رغم فرا خوانده شدن به تعقل و تدبیر در فرجام شوم مجرمان تاریخ

فانظروا كيف كان عقبه المجرمين . . . و يقولون متى هذا الوعد ان كنتم صدقين

علی رغم این که خداوند از کافران مکه می خواهد تا با مطالعه تاریخ و تدبیر در فرجام مجرمان گذشته، درس عبرت بگیرند و بینش خود را تصحیح کنند، آنان برای پی بردن به حقانیت وعده الهی، خواهان لمس و شهود عذاب می شوند و تعیین زمان آن را می طلبند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 40 - 2

2 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) کافران و مشرکان معاند را به مقابله فرا خواند و به شکست ذلت بار (چون شکست روز بدر) تهدید کرد.

من يأتيه عذاب يخزيه

بیشتر مفسران بر این دیدگاه اند که مقصود از عذاب خوارکننده در دنیا، شکست کافران و مشرکان معاند در جنگ ها (همچون جنگ بدر) است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 10 - 6

6 - بغض و دشمنی شدید خداوند نسبت به کافران حق ناپذیر، پس از اتمام حجت و دعوت مکرر آنان به ایمان است.

لمقت الله أكبر . . . إذ تدعون إلى الإيمن فتكفرون

آمدن فعل های مضارع «تدعون» و «تكفرون» بر استمرار دلالت دارد؛ یعنی، شما همواره به ایمان فراخوانده می شدید؛ ولی به جای ایمان آوردن، به طور مستمر کفر میورزیدید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 12 - 2

2 - عذاب شدن کافران و مشرکان در قیامت ، پس از اتمام حجت و دعوت شدن آنان به ایمان از سوی خداوند

ذلکم بآئہ إذا دعی اللہ وحده کفرتم و إن یشرک به تؤمنوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 71 - 3

ص: 162

3 - دعوت از کافران و منکران معاد به مطالعه در چوب آتش زنه ، برای پی بردن به قدرت خداوند و توانایی او بر احیای مردگان

أفرءیتم النار الّتی تورون

با توجه به این که روی سخن در این آیات با منکران معاد است، توجه دادن به مسأله کیفیت افروختن آتش و روشن کردن آن با عمل ساییدن، گویای برداشت یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 43 - 3

3 - فراخوانده شدن کافران و مشرکان به سجده و خضوع در برابر خداوند در دنیا و امتناع آنان از این کار

و قد کانوا یدعون إلی السجود و هم سلمون

107- دعوت از کافران پیرو

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 39 - 6

6 - سران شرک و کفر با دعوت پیروانشان به چشیدن از عذاب مضاعف دوزخ، آنان را سرزنش و ملامت می کنند.

ربنا هؤلاء أضلونا . . فذوقوا العذاب بما کنتم تکسبون

«ال» در کلمه «العذاب» عهد ذکری است و اشاره به همان عذاب مضاعف دارد که از «لکل ضعف» استفاده می شود.

108- دعوت از کافران صدراسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 45 - 3

3 - کافران صدراسلام ، به بهره مند شدن از رحمت و لطف خدا در سایه پرهیز از گناهان فراخوانده شدند .

و إذا قیل لهم اتّقوا ما بین یدیکم و ما خلفکم لعلّکم ترحمون

109- دعوت از گمراهان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - دعوت گمراهان به راه هدایت و صراط مستقیم ، وظیفه الهی تمامی ره یافتگان به آن

و ادع إلى ربك إنيك لعلی هدی مستقیم

جمله «إنيك لعلی هدی مستقیم» تعلیل برای «و ادع إلى ربك» است: یعنی، چون تو بر طریق هدایت و در صراط مستقیم هستی،

ص: 163

آن گمراهان شرک پیشه را به سوی پروردگارت دعوت کن، تا شاید از ضلالت و گمراهی نجات یابند و به راه تو باز گردند.

110- دعوت از گناهکاران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - معارج - 70 - 17 - 1

1 - آتش دوزخ، مجرمان و حق گریزان را به سوی خود فرامی خواند.

تدعوا من أدبر وتولى

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - معارج - 70 - 18 - 1

1 - آتش دوزخ، مجرمان و ثروت اندوزان را به سوی خود فرامی خواند.

تدعوا من... و جمع فأوعى

«وعاء» (ماده «أوعى») به معنای ظرف است و مقصود از «جمع فأوعى» اندوختن و ذخیره کردن مال و ثروت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بروج - 85 - 10 - 12

12 - خداوند، گنه کاران - حتی قاتلان مردم مؤمن - را به توبه دعوت کرده است.

ثم لم يتوبوا

بیان اختصاص عذاب به کسانی که توبه نکرده اند، ترغیب به توبه است.

111- دعوت از متخلفان مسافرت به حدیبیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 16 - 1

1 - دعوت خداوند از متخلفان سفر حدیبیه، برای شرکت در جنگی دشوار به منظور جبران گذشته خود

قل للمخلفين... ستدعون إلى قوم أولى بأس شديد

112- دعوت از متقین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 46 - 1

ص: 164

1- دعوت از تقوایپیشگان برای ورود به بهشت ، همراه با سلامت و امنیت کامل و به دور از هرگونه رنج ، درد ، ناخوشی و ناامنی است .

إن المتقين فی جنّات و عیون

«باء» در «بسلام» در معنای «مصاحبت» به کار رفته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 32 - 13

13- دعوت فرشتگان از تقوایپیشگان به هنگام قبض روح آنان ، برای ورود به بهشت

المتّیین . الذین تتوفّهم الملئکه طیّیین یقولون ... ادخلوا الجنّه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 73 - 13

13 - دعوت دربانان بهشت از تقوایپیشگان برای ورود به آن

قال لهم خزنتها .. فادخلوها خلدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 70 - 3

3 - دعوت خداوند از تقوایپیشگان ، برای ورود آنان همراه با همسرانشان به بهشت

ادخلوا الجنّه أنتم و أزواجکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 19 - 1

1 - تقوایپیشگان ، مورد تکریم و دعوت الهی برای بهره‌وری آزاد از نعمت های بهشتی

کلوا و اشربوا

113- دعوت از مجادله گران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - در صورت دعوت از مجادله گران درباره خدا برای پیروی از تعالیم آسمانی، آنان، خود را پیرو آیین نیاکان شان معرفی می کنند.

الناس من يجدل في الله بغير علم . . . وإذا قيل لهم اتبعوا ما أنزل الله قالوا

ص: 165

114- دعوت از محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 49 - 8

8- خداوند ، فراخوان پیامبر (صلی الله علیه و آله) به صبر و شکیبایی در امر رسالت و مقاومت در برابر مشرکان و آزار های آنان

فاصبر

بیان سرگذشت نوح(ع) و سپس دعوت کردن پیامبر(صلی الله علیه و آله) به صبر و مقاومت ، گویای این است که: مصداق مورد نظر برای «صبر» تحمل مشکلات و مشقتهای تبلیغ رسالت و مقاومت در برابر آزارها و کارشکنیهای مخالفان می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 9 - 1

1 - خداوند ، پیامبر (صلی الله علیه و آله) را به اندیشه و تحلیل در چگونگی و شیوه های مخالفت و مبارزه سران کفر و شرک با قرآن و رسالت آن حضرت ، فراخواند

انظر کیف ضربوا لك الأمثل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 30 - 1

1 - خداوند ، فراخوان پیامبر (صلی الله علیه و آله) به رویکرد تمام عیار به دین اسلام

فأقم وجهك للدين حنيفاً

احتمال دارد «ال» در «الدين» عهد بوده و مراد از آن، اسلام باشد. لازم به گفتن است که مراد از «إقامة وجه» اقبال و روی آوردن به چیزی با تمام توجه و بدون نظر به چیز دیگر است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 1 - 3

3 - دعوت از پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای رعایت تقوا و پرهیز از تبعیت از کافران ، دعوتی خطیر بود .

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ اتَّقِ اللَّهَ

منادا، وقتی با «اَیُّهَا» آورده می شود، یا به خاطر از غفلت بیرون آوردن منادا است و یا به خاطر خطیر بودن ندا، چون درباره پیامبر(صلی الله علیه و آله) غفلت، صادق نیست، به خصوص با توجه به این که از او به «النَّبِیِّ» تعبیر شده است، پس نکته دوم باعث شده است که خطاب به پیامبر، با واژه «اَیُّهَا» صورت گیرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 65 - 2

2 - هشدار خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)، درباره تن دادن به درخواست مشرکان مبنی بر عبادت غیر او

قل أفغیر الله تأمروتی أعبد . . . لئن أشركت لیحبطنّ عملک

از ارتباط این آیه با آیه قبل - که در آن مشرکان از پیامبر(صلی الله علیه و آله) خواسته بودند که غیر خدا را عبادت کند - برداشت بالا به دست می آید.

ص: 166

115- دعوت از مرتد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 71 - 19

19 - مرتد به سرگردانی در بیابان می ماند که شیطانها او را به بی راهه می خوانند و گروهی نیز او را به راه هدایت دعوت می کنند.

كالدی استهوتة الشیطن فی الأرض حیران له أصحاب یدعونہ إلى الہدی ائتنا

«فی الأرض» متعلق به «استهوی» است، و «استهوی فی الأرض» به معنی عقل او را در بیابان ربوده اند، می تواند باشد و مراد از «اصحاب» در «له اصحاب یدعونہ» ممکن است مشرکان و یا موحدان باشند که در برداشت فوق احتمال دوم برگزیده شده است.

116- دعوت از مردم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 108 - 2

2- فراخوانی مردم به خدا و سوق دادن آنان به سوی او ، وظیفه پیامبر (صلی الله علیه و آله) و راه و رسم او بود .

أدعوا إلى الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 62 - 3

3 - حل و فصل امور مهم اجتماعی و فراخوانی مردم برای مشاوره و کنکاش پیرامون مسائل عمومی ، از وظایف و اختیارات پیامبر (صلی الله علیه و آله) و رهبری جامعه اسلامی

إِذَا كَانُوا مَعَهُ عَلَىٰ أَمْرٍ جَامِعٍ لَّمْ يَذْهَبُوا

117- دعوت از مردم صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 72 - 4

4 - فراخوانده شدن مردم صدر اسلام به توحید و تلاوت شدن آیات قرآن بر آنان از سوی مؤمنان

و إذا تتلى عليهم آیتنا . . . بالذین یتلون علیهم آیتنا

118- دعوت از مسلمانان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 128 - 11

11 - رنج و اندوه پیامبر (صلی الله علیه و آله) از مشکلات مسلمانان، در عین فراخوانی آنان به جنگ با دشمنان و تحمل سختی های نبرد

رسول من أنفسکم عزیز علیه ما عنتم حریص علیکم بالمؤمنین رءوف رحیم

با توجه به اینکه در آیات قبل، سخن از جنگ تبوک و مشکلات توان فرسای آن بود و پیامبر (صلی الله علیه و آله) مؤمنان را به شرکت در آن فرمان داده بود، یادآوری خصلتهای پیامبر (صلی الله علیه و آله) در پایان این بخش، می تواند اشاره به برداشت فوق باشد.

119- دعوت از مسلمانان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 11 - 4

4 - دعوت پیامبر (صلی الله علیه و آله) از مؤمنان، برای شرکت در سفر مکه (قبل از صلح حدیبیه)

سيقول لك المخلفون من الأعراب

از واژه «مخلفون» و عذر تراشی های آنان، استفاده می شود که پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای این سفر، دعوت همگانی کرده است.

120- دعوت از مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 74 - 1

1 - دعوت خداوند از معتقدان به تثلیث و الوهیت مسیح (ع)، برای استغفار و بازگشت به خدا

افلا يتوبون إلى الله ويستغفرونه

به قرینه آیات پیشین (قالوا ان الله هو المسيح . . . قالوا ان الله ثالث ثلثة) فاعل «یتوبون...» مسیحیان هستند و متعلق توبه و استغفار،

عقیده به الوهیت مسیح (ع) و تثلیث می باشد.

121- دعوت از مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - دعوت خداوند از مشرکان و قائلان به تثلیث جهت گرایش به توحید و یکتاپرستی

ما من اله الا اله وحد و ان لم ينتهوا عما يقولون

ص: 168

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 15 - 4

4 - خداوند ، فراخوان کفار و مشرکان به توبه (ترک آیین شرک و پذیرش اسلام)

أَلَا تَقْتُلُونَ قَوْمًا نَكَثُوا أَيْمَانَهُمْ... وَيَتُوبُ اللَّهُ عَلَىٰ مَنْ يَشَاءُ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 51 - 5

5 - خداوند ، مشرکان را از پافشاری بر کفر بر حذر داشته و به آنان هشدار داد که تا پیش از نزول عذاب استیصال ، متنبه شده و ایمان بیاورند .

أَنتُمْ إِذَا مَا وَقَعَ ءَامَنْتُمْ بِهِ ءَلَّئِن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 14 - 10

10 - خداوند ، با توجه دادن مشرکان به الهی بودن قرآن ، آنان را به پذیرش اسلام و قرآن دعوت کرد .

فَإِلَّٰمٍ يَسْتَجِيبُوا لَكُمْ فَاعْلَمُوا... فَهَلْ أَنتُمْ مُسْلِمُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 48 - 2

2 - دعوت خداوند از مشرکان ، برای مطالعه و دقت در پدیده های مادی و گردش سایه های آنها

أَوَلَمْ يَرَوْا إِلَىٰ مَا خَلَقَ اللَّهُ مِنْ شَيْءٍ يَتَفَيَّؤُا ظِلَلَهُ

مرجع ضمیر «یروا» در این برداشت «مشرکان» می باشد که در آیات قبل از آنان سخن به میان آمده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 67 - 7

7 - خداوند ، به پیامبر (صلی الله علیه و آله) دستور داد که از مشرکان بخواهد به جای ستیزه جویی با وی و مخالفت با حدود و مقررات

الهی ، به سوی خدای یگانه بازگردند و به پرستش او برخیزند .

فلا ینزعنک فی الأمر و ادع إلی ربک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 73 - 2

2- فراخوانی مشرکان برای استماع ضرب المثل خداوند ، در تبیین سستی بنیان اندیشه شرک

یأیها الناس ضرب مثل فاستمعوا له

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 64 - 10

ص: 169

10 - خداوند ، خواهان دلیلی قاطع و قانع کننده از سوی مشرکان برای عقیده ناروای شرک

أله مع الله قل هاتوا برهنکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 64 - 3

3 - فراخواندن مشرکان از سوی خداوند ، برای یاری خواستن از معبودهایشان در قیامت .

وقیل ادعوا شرکاءکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 11 - 4

4 - خداوند ، مشرکان را به ارائه مخلوقات معبودان شان ، فرا می خواند .

فأرونی ماذا خلق الذین من دونه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 20 - 4

4 - خداوند ، فراخوان مشرکان به مطالعه درباره مسخر بودن موجودات و نعمت های فراوان خدادادی جهت راه یافتن به توحید

هذا خلق الله فأرونی ماذا خلق الذین من دونه. .. ألم تروا أنّ الله سخر لكم ما

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 22 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور فراخوان مشرکان به آزمودن ناتوانی خدایانشان از طریق دعای خود

قل ادعوا الذین زعمتم من دون الله لایملکون مثقال ذره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 40 - 2

2 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) کافران و مشرکان معاند را به مقابله فرا خواند و به شکست ذلت بار (چون شکست روز بدر) تهدید کرد .

من یأتیة عذاب یخزیه

بیشتر مفسران بر این دیدگاه اند که مقصود از عذاب خوارکننده در دنیا، شکست کافران و مشرکان معاند در جنگ ها (همچون جنگ بدر) است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 12 - 2

2 - عذاب شدن کافران و مشرکان در قیامت ، پس از اتمام حجت و دعوت شدن آنان به ایمان از سوی خداوند

ذلکم بآئیه إذا دعی اللّٰه وحده کفرتم و إن یشرک به تؤمنوا

ص: 170

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 19 - 2

2- فراخوانی مشرکان از سوی خداوند ، به اندیشه و تأمل درباره پوچی مکتب شرک

أفرء یتیم اللّ-ت و العزّی

از واژه «أفرأیتم» مطلب بالا استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 43 - 3

3- فراخوانده شدن کافران و مشرکان به سجده و خضوع در برابر خداوند در دنیا و امتناع آنان از این کار

و قد کانوا یدعون إلی السجود و هم سلّمون

122- دعوت از مشرکان پیرو

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- اعراف - 7 - 39 - 6

6- سران شرک و کفر با دعوت پیروانشان به چشیدن از عذاب مضاعف دوزخ، آنان را سرزنش و ملامت می کنند.

ربنا هوّلاء أضلّونا .. فذوقوا العذاب بما کنتم تکسبون

«ال» در کلمه «العذاب» عهد ذکری است و اشاره به همان عذاب مضاعف دارد که از «لکل ضعف» استفاده می شود.

123- دعوت از مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- نحل - 16 - 43 - 10

10- دعوت خداوند از مشرکان مکه برای تفحص و تحقیق از عالمان ، جهت به دست آوردن حقانیت وحی به انسان

و ما أرسلنا من قبلک إلاّ رجالاً .. فسئلوا أهل الذکر إن کنتم لاتعلمون

مخاطب فعل «فَسئلوا» به قرینه آیات قبل - که درباره مشرکان بود - می تواند مشرکان باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 7 - 8

8- دعوت خداوند از مشرکان مکه ، مبنی بر پرسش از آگاهان در زمینه بشر بودن پیامبران پیشین

فسلوا أهل الذکر إن کنتم لاتعلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 171

2 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور ترک مناظره و منازعه با مشرکان لجوج مکه و دعوت ایشان به مسالمت اجتماعی با مسلمانان
فاصفح عنهم و قل سلم

با توجه به مفهوم «سلام» که به معنای مسالمت است، برداشت یاد شده استفاده می شود.

124- دعوت از مکذبان قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 34 - 1

1 - دعوت خداوند ، از منکران قرآن برای هماوردی با مضامین بلند آن

فلیأتوا بحدیث مثله

125- دعوت از مکذبان معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 68 - 2

2 - دعوت از منکران معاد ، به مطالعه در آب نوشیدنی و کیفیت قرار گرفتن آن در دسترس آنان برای پی بردن به قدرت الهی

أفرءیتم الماء الذی تشرّبون

خطاب در این بخش از آیات، متوجه کافران و منکران معاد است. دعوت از آنان برای مطالعه در نقش آب شرب در زندگی بشر، بدان منظور است که آنان پی به قدرت الهی ببرند و بدین وسیله از انکار رستخیز - که از غفلت کردن از قدرت الهی نشأت می گیرد - دست بردارند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 71 - 3

3 - دعوت از کافران و منکران معاد به مطالعه در چوب آتش زنه ، برای پی بردن به قدرت خداوند و توانایی او بر احیای مردگان

أفرءیتم النار الّتی تورون

با توجه به این که روی سخن در این آیات با منکران معاد است، توجه دادن به مسأله کیفیت افروختن آتش و روشن کردن آن با عمل

ساییدن، گویای برداشت یاد شده است.

126- دعوت از ملکه سبأ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 172

5- فراخوانی دربار سبا از سوی سلیمان برای تسلیم شدن در برابر خدای یگانه

بسم الله الرحمن الرحيم . . . و أتونی مسلمین

برداشت یاد شده مبتنی بر این احتمال است که مراد از «مسلمین» (به قرینه «بسم الله. . .») و نیز آیه 44 (أسلمت مع سلیمان لله) تسلیم شدن در برابر خدا باشد؛ یعنی، «و أتونی مسلمین لله».

127- دعوت از منافقان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 53 - 9

9 - خداوند ، منافقان را به فرمان بری شایسته - به جای سوگند بر انجام کار خیر - فراخوانده است .

و أقسموا بالله جهد أيمانهم لئن أمرتهم ليخرجنّ قل لا تقسموا

«طاعه معروفه» یا مبتدا برای خبر محذوفی همچون «خیر من قسمکم» و یا خبر برای مبتدای محذوفی مانند «أمرنا» است. در هر صورت این جمله نوعی فراخوانی از جانب پروردگار است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 54 - 1

1 - خداوند ، فراخوان منافقان به اطاعت از خدا و رسول او و پرهیز از سرپیچی فرمان های ایشان

قل أطيعوا الله و أطيعوا الرسول فإن تولّوا

128- دعوت از منافقان به ایمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 13 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) فراخوان منافقان به ایمانی ، همانند ایمان توده مردم

و إذا قيل لهم ءامنوا كما ءامن الناس

چون در آیه بعد، مطرح شده که منافقان در برابر مردم اظهار ایمان می کنند، این احتمال رخ می دهد که گفتگوی مطرح شده در این آیه -

که در آن منافقان ابراز بی ایمانی می کنند - میان پیامبر (صلی الله علیه و آله) و اهل نفاق بوده است.

129- دعوت از منافقان توطئه گر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 173

19 - خداوند ، فراخوان منافقان مرتد و توطئه گر ، به توبه و بازگشت به دامن اسلام

فإن يتوبوا يك خيراً لهم

130- دعوت از منافقان صدراسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 48 - 1

1 - دسته ای از منافقان صدراسلام ، هنگام فراخوانده شدن برای داوری رسول خدا (صلی الله علیه و آله) میان آنان ، از پذیرش آن خودداری می کردند .

و إذا دعوا إلى الله ورسوله ليحكم بينهم إذا فريق منهم معرضون

131- دعوت از منافقان مرتد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 74 - 19

19 - خداوند ، فراخوان منافقان مرتد و توطئه گر ، به توبه و بازگشت به دامن اسلام

فإن يتوبوا يك خيراً لهم

132- دعوت از موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 51 - 1

1 - خداوند ، پس از نجات بنی اسرائیل از سیطره فرعونیان ، موسی (ع) را برای عبادت و مناجاتی خاص فرا خواند .

و إذ وعدنا موسى أربعين ليلة

به کارگیری کلمه «لیله» (شب) - با وجود اینکه معمولاً در بیان شبانه روز و مانند آن، از کلمه «یوم» (روز) استفاده می شود - اشاره به این معنا دارد که: وعده خدا با موسی (ع) برای عبادت و مناجات بوده است. از آن جا که موسی (ع) در میان بنی اسرائیل نیز اعمال عبادی داشته، معلوم می شود آن دعوت برای عبادت و مناجاتی خاص بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 25 - 7، 4، 1

1 - بازگشت یکی از دختران شعیب نزد موسی به فرمان پدر

ص: 174

فجاءته إحدیهما .. قالت إنّ ابي یدعوک

4- دختر شعیب ، پیامدار دعوت پدرش از موسی (ع)

قالت إنّ ابي یدعوک

5- دعوت شعیب از موسی ، برای پرداختن مزد در قبال آب دادن وی به گوسفندان

إنّ ابي یدعوک لیجزیک أجر ما سقیت لنا

7- پذیرش دعوت شعیب از سوی موسی (ع) و رفتن وی به نزد او

قالت إنّ ابي یدعوک .. فلما جاءه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 32 - 4

4- دعوت خداوند از موسی (ع) ، به حفظ آرامش و دور ساختن ترس از خود

و اضمم إلیک جناحک من الرّهب

«جناح» کنایه از «بازو» یا «دست» است. «رهب» نیز معادل «خوف» و «ال» در آن برای عهد است و اشاره به ترسی دارد که بر موسی (ع) در وادی طور، به خاطر مواجه شدن با چیزهای ناگهانی و دور از انتظار، غلبه یافته بود. بنابراین «و اضمم إلیک...»؛ یعنی، برای فائق آمدن بر این ترسی که بر تو مستولی شده، بازوانت را به خودت بچسبان.

133- دعوت از مؤمن آل فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 41 - 2

2- اظهار شگفتی مؤمن آل فرعون از فراخواندن قوم خود ، به نجات و رستگاری و دعوت آنان از او به سرنوشت هلاکت بار دوزخ

و یقوم مالی ادعوکم إلی النجوه و تدعوننی إلی النار

استفهام در «مالی» برای تعجب است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - مردم مصر (قبطیان و فرعونیان) ، مؤمن آل فرعون را به کفر و شرک به خدا فراخواندند .

تدعوننی لأکفر بالله و أشرک به

134- دعوت از مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 46 - 8

ص: 175

8 - خداوند ، فراخوان مؤمنان به صبر و تحمل مشکلات پیش آمده از نبرد با دشمنان

و اصبروا إن الله مع الصبرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 119 - 1,2

1 - خداوند ، فراخوان مؤمنان به رعایت تقوا و پرهیز از مخالفت او

يأیها الذین ءامنوا اتقوا الله

2 - خداوند ، فراخوان مؤمنان به راستی و درستی در گفتار و عمل

يأیها الذین ءامنوا .. كونوا مع الصدقین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 11 - 12

12 - انبیای الهی به اقوام خود اعلام کردند مؤمنان باید تنها خداوند را تکیه گاه خویش قرار بدهند و بر او توکل کنند .

و علی الله فلیتوکل المؤمنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 31 - 13

13 - خداوند ، فراخوان مؤمنان و بندگان خالص خویش به انفاق اموال خود ، قبل از فرارسیدن مرگ

قل لعبادی الذین ءامنوا .. و ینفقوا ... من قبل أن یأتی یوم لایع فیہ و لا خلل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 77 - 1

1 - فراخوانی اهل ایمان به اقامه نماز از سوی خداوند

يأیها الذین ءامنوا ارکعوا و اسجدوا

«رکوع» (مصدر «ارکعوا») و نیز «سجود» (مصدر «اسجدوا») به معنای خضوع و اظهار تذلل می باشد؛ لکن رکوع اظهار تذلل به صورت

خم شدن و سجود اظهار خضوع به صورت بر زمین گذاشتن پیشانی است. متعلق «ارکعوا» و «اسجدوا» حذف شده و تقدیر آن به قرینه «واعبدوا ربکم»، «ارکعوا و اسجدوا لربکم» می باشد. گفتنی است اظهار خضوع برای خداوند به صورت رکوع و سجود، در موارد دیگر «صلاه» نامیده شده است. بنابراین «ارکعوا و اسجدوا» کنایه از «صلوا» می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 31 - 30

30 - خداوند ، فراخوان تمامی مؤمنان به توبه و بازگشت به درگاه خویش

و توبوا إلى الله جميعاً أيه المؤمنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 176

1 - « حرف شنوا و مطیع هستیم » ، تنها سخن همیشگی مؤمنان راستین در برابر فرا خوانده شدن آنان به پذیرش حکم خدا و داوری پیامبر (صلی الله علیه و آله)

إِنَّمَا كَانَ قَوْلَ الْمُؤْمِنِينَ إِذَا دُعُوا إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ أَنْ يَقُولُوا سَمِعْنَا وَ

فَعَلْنَا مِطَاعًا وَقَوْلُوا «يَقُولُوا» همراه با فعل «کان» بر استمرار و کلمه «إِنَّمَا» - که اصطلاحاً آن را قصر افرادی می گویند - بر حصر دلالت می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور فراخواندن مؤمنان به تقوایبشگی و پرواداشتن از پروردگار

قُلْ يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ ءَامَنُوا اتَّقُوا رَبَّكُمْ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - دعوت خداوند از اهل ایمان ، به انفاقِ بخشی از دارایی های خود و نه همه آن

وَالَّذِيْنَ اسْتَجَابُوا لِرَبِّهِمْ... وَ مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ

برداشت یاد شده مبتنی بر این است که «مِنْ» در «مِمَّا» برای تبعیض باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1- دعوت خداوند ، از مؤمنان برای جهاد و یاری دین

يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ ءَامَنُوا اِن تَتَصَرَّوْا لِلّٰهِ يَنْصُرْكُمْ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1- دعوت الهی از مؤمنان ، به انفاق ، مواجهه با بخلورزی برخی از آنان

هأنتم هؤلاء تدعون لتنفقوا... فمنكم من يبخل

2- دعوت الهی از مؤمنان ، به انفاق در مسیر جهاد*

تدعون لتنفقوا فی سبیل الله

با توجه به این که آیات پیشین درباره جهاد می باشد؛ ممکن است مراد از «فی سبیل الله» نیازهای مالی جهاد باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - صف - 61 - 14 - 4 - 1

1 - خداوند ، مؤمنان را به یاری خود فراخوانده است .

يأيها الذين ءامنوا كونوا أنصار الله

ص: 177

4- خداوند، از مؤمنان می خواهد در یاری او مانند حواریون عیسی (ع) باشند.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا كُونُوا أَنصَارَ اللَّهِ كَمَا قَالَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ . . . قَالَ الْحَوَارِيُّونَ

135- دعوت از همبندان یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 39 - 3

3- یوسف (ع)، هم بندان خویش را به توحید و دوری از شرک فراخواند.

يَصْحَبِي السَّجْنَ ءَأَرْبَابَ مَتَفَرِّقُونَ خَيْرَ ءَأَمِ اللَّهُ الْوَحْدَ

136- دعوت از همسران متقین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 70 - 3

3 - دعوت خداوند از تقوایپیشگان، برای ورود آنان همراه با همسرانشان به بهشت

ادخلوا الجنة أنتم و أزواجكم

137- دعوت از همسران محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 55 - 11

11 - همسران پیامبر، وظیفه داشتند که تقوای الهی را رعایت کنند.

و اتَّقِينَ اللَّهَ

138- دعوت از یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 33 - 6

6- زنان اشراف مصر (میهمانان زلیخا)، جملگی یوسف (ع) را به وصال خویش فرا می خواندند.

«يدعون» در جمله فوق ، جمع مؤنث است و فاعل آن زنانی هستند که میهمان زلیخا بودند - آنان نیز به قرینه «أصب إليهن» - یوسف(ع) را به خویش دعوت می کردند و - به دلیل مضارع بودن «يدعون» - بر آن اصرار میورزیدند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 54 - 1,2,4

1- پادشاه مصر پس از آشکار شدن بی گناهی و کمال عفت و پاکدامنی یوسف (ع)، به دیدار او دل بست و با فرمانی مجدد او را به دربار خویش فراخواند.

ذلک لیعلم أنى لم أخنه . . . وقال الملك ائتونى به أستخلصه لنفسى

2- پادشاه مصر در فراخوانی یوسف (ع) به دربار، یادآور شد که وی را مشاور ویژه خویش خواهد ساخت.

قال الملك ائتونى به أستخلصه لنفسى

آن گاه که آدمی کسی را محرم اسرار خود قرار دهد و در امور خویش وی را مداخله دهد، گفته می شود: «استخلصه» (برگرفته شده از لسان العرب). بنابراین «استخلصه لنفسى»؛ یعنی، تا یوسف(ع) را محرم اسرار خویش سازم و در اداره امور مملکتی او را مداخله دهم. از این معنا می توان به مشاور مخصوص تعبیر کرد.

4- یوسف (ع) و پادشاه در نخستین ملاقاتشان با یکدیگر، درباره رؤیای پادشاه، تعبیر یوسف (ع) و گزینش او به سمت مشاور، به گفت و گو پرداختند.

وقال الملك ائتونى به أستخلصه لنفسى فلما كلمه

اگرچه در آیه شریفه تصریح نشده که پادشاه و یوسف(ع) درباره چه موضوعی گفت و گو کردند؛ ولی قراین حالیه و مقالیه حاکی است که موضوع سخن درباره رؤیای پادشاه و تعبیر یوسف(ع) و نیز دعوت از یوسف(ع) به همکاری و مشاوره و... بوده است.

139- دعوت از یهود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 91 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، یهودیان را به پذیرش اسلام و ایمان آوردن به قرآن فرا می خواند.

و إذا قيل لهم ءامنوا بما أنزل الله

فاعل «قيل» به قرینه «قل فلم تقتلون» (در ذیل آیه) پیامبر است؛ یعنی: و إذا قلت لهم ..

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جمعه - 62 - 6 - 5

5 - خداوند توسط پیامبر (صلی الله علیه و آله)، به یهود پیشنهاد کرد برای اثبات ادعای خود (این که آنان دوستان خدایند)، آرزوی مرگ کنند .

قل یاَّیُّهَا الَّذِینَ هَادُوا.. فتمنّوا الموت إن كنتم صدقین

ص: 179

140- دعوت از مردم دوران داود (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 80 - 13

13- خداوند ، مردم عصر داوود (ع) را به شکرگزاری در برابر اعطای نعمت اسلحه سازی به ایشان ، فرا خواند .

و علمنه صنعه لبوس لکم . . . فهل أنتم شكرون

استفهام در جمله «فهل أنتم شاکرون»، متضمن معنای امر است.

141- دعوت اسماعیل (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 55 - 1

1- اسماعیل صادق الوعد ، همواره خویشاوندان و خانواده اش را به نماز و زکات فرمان می داد .

و کان یأمر أهله بالصلوة والزکوة

اهل هر مردی، قبیله و خویشاوندان او است (لسان العرب).

142- دعوت امت ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 109 - 9

9- فراخوانی امت ها به پیروی از فرمان های خداوند سرلوحه رسالت انبیا و یکی از وظایف آنان

یوم یجمع الله الرسل فیقول ماذا اجبتم

143- دعوت انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 20 - 12، 11، 6

6- پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور دعوت اهل کتاب و مشرکان مکه و درس نخوانندگان فاقد کتاب به تسلیم در برابر خدا

وَقُلْ لِلَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ وَالْأُمِّيِّينَ إِسْلَمْتُمْ

11 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، نگران عدم ایفای رسالت خویش، به صرف ابلاغ دین به مردم

و ان تولّوا فأتّما علیک البلاغ

بنابراینکه «فأتّما علیک البلاغ»، در برابر نگرانی پیامبر (صلی الله علیه و آله) از انجام وظیفه باشد.

12 - وظیفه پیامبر (صلی الله علیه و آله)، تنها ابلاغ پیام خدا به مردم است؛ نه مجبور ساختن ایشان به ایمان.

ص: 180

18 - ابلاغ دین از سوی پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، اتمام حجّت خداوند بر مردم

فَاتِّمَّا عَلَيْكَ الْبَلَاغُ وَاللّٰهُ بِصِيرٍ بِالْعِبَادِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 31 - 18

18 - تشویق خداوند به تبعیت و تصدیق و قبول دعوت پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله)

قُلْ اِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللّٰهَ فَاتَّبِعُونِيْ

امیر المؤمنین (ع): ... فقال تبارک و تعالی فی التحریض علی اتباعه و الترغیب فی تصدیقه و القبول لدعوته «قل ان کنتم تحبّون الله فاتّبعونی».

کافی، ج 8، ص 26، ح 4؛ نورالثقلین، ج 1، ص 326، ح 87.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 49 - 6

6 - معجزات روشننگر انبیای الهی ، نشانه صدق دعوی رسالت آنان

بایه من ربکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 50 - 11

11 - عیسی (ع) پس از ارائه معجزات ، بنی اسرائیل را از مخالفت با خدا بر حذر داشت و به اطاعت خویش دعوت کرد .

و جئتکم بایه من ربکم فاتقوا الله و اطیعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 64 - 10، 2

2 - دعوت پیامبر (صلی الله علیه و آله) از اهل کتاب به توحید در عبادت ، نفی شرک و عدم پذیرش حاکمیت غیر خداوند

یا اهل الکتاب تعالوا .. و لا یتخذ بعضنا بعضاً ارباباً من دون الله

10 - مأموریت پیامبر (صلی الله علیه و آله) بر دعوت اهل کتاب به آزاداندیشی و داشتن شخصیت مستقل انسانی

تعالوا .. و لا یتخذ بعضنا بعضاً ارباباً من دون الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 79 - 10، 9، 7

7 - پیامبران ، مردم را تنها به بندگی خدا دعوت می کردند .

ما کان لبشر .. ثم یقول للناس کونوا عباداً لی من دون الله و لکن کونوا ربّانین

9 - ناسازگاری مقام نبوت و دارا بودن کتاب و حکمت ، با دعوت مردم به پرستش خویش

ص: 181

ما كان لبشر . . . ثم يقول للناس كونوا عباداً لى من دون الله

10 - عبودیت برای خداوند و نفی آن از غیر او محور اصلی دعوت انبیا

ما كان لبشر . . . ثم يقول للناس كونوا عباداً لى من دون الله و لكن كونوا ربّانين

ربانى كسى است كه بارب ارتباط شديد داشته و او را بسيار عبادت كند.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

2 - آل عمران - 3 - 80 - 7، 1

1 - پیامبران ، كسى را به برگزیدن فرشتگان و انبیا به عنوان ربّ ، فرمان نداده اند .

ما كان لبشر . . . و لا يامرکم ان تتخذوا الملائكة و التّبين ارباباً

7 - توحيد و تسليم در برابر خداوند ، روح دعوت انبیا

و لا يامرکم ان تتخذوا . . . ايامرکم بالكفر بعد اذ اتم مسلمون

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

2 - آل عمران - 3 - 81 - 22

22 - پیامبران موظفند مردم را در جريان ميثاق اكيد الهى از آنان ، در مورد ايمان به انبیا و نصرت آنان ، بگذارند .

و اخذتم على ذلكم اصرى . . . فاشهدوا و انا معكم من الشّاهدين

بنابراينكه «فاشهدوا»، يعنى شهادت دهيد در برابر امتهای خود.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

2 - آل عمران - 3 - 84 - 12

12 - دعوت پیامبر اکرم (صلی الله عليه و آله) از پیروان ادیان الهی به وحدت عقیدتی و فرق نگذاشتن میان انبیای الهی در جهت ايمان به آنان

لا نفرّق بين احد منهم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

8 - ایمان به ربوبیت خداوند ، از دعوت های اساسی انبیا

سمعنا منادياً ینادی للایمان ان امنوا بر بکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 55 - 7

7 - تقویت روحی پیامبر اسلام (رهبران و مبلغان دین) ، با یادآوری مخالفت برخی از مردم در برابر دعوت انبیای گذشته *

فمنهم من امن به و منهم من صدّ عنه

بیان موضوعیهای متفاوت مردمان در برابر پیامبران (ایمان و کفر) می تواند برای دلداری آن حضرت باشد که پیامبران گذشته نیز با چنین مردمی روبرو بودند و همچنان مقاومت می کردند.

ص: 182

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 155 - 10

10 - غرور علمی یهود در برابر دعوت انبیا، موجب گرفتاری آنان به لعنت خداوند

و قولهم قلوبنا غلف

کلمه «قولهم» عطف بر «تقضهم» است، بنابراین متعلق به فعل محذوف «لعناهم» است. یعنی «بقولهم ... لعناهم».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 116 - 11

11 - پیامبران الهی منزّه از دعوت به پرستش خود و خدا خواندن خویش

ما یکون لی ان اقول ما لیس لی بحق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 24 - 6

6 - دعوت خدا و رسولش دارای هویتی واحد برای هدایت انسان ها به حیات واقعی

یأیها الذین ءامنوا استجیبوا لله و للرسول إذا دعاکم لما یحییکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 87 - 11

11 - پیامبران، مأمور پایداری در مسیر تبلیغ و ماندن در میان مردم و جامعه خویش تا آخرین مرحله

و ذاالنون إذ ذهب مغضبًا فظنّ أنّ لن نقدر علیه

توییح شدن یونس(ع) به خاطر ترک قوم خویش، قبل از این که فرمانی در این زمینه از جانب خداوند دریافت کند؛ براین نکته دلالت دارد که پیامبران مجاز به ترک مأموریت و مردم خود، قبل از آمدن فرمان و رخصت از جانب خداوند نیستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 21 - 13

13- دعوت به توحید و انذار از عواقب شرک ، محور اصلی و مشترک دعوت پیامبران

أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا اللَّهَ

بنابراین که «أَلَّا تَعْبُدُوا...» در ادامه «وقد خلت النذر» و مصداق انذار آنان باشد - و نه صرفاً ادامه سخن هود - برداشت بالا به دست می آید.

144- دعوت انبیا و اخلاکگران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 55 - 5

ص: 183

5- وجود دو گروه مؤمن و اخلاک‌گر در برابر دعوت پیامبران در طول تاریخ

فمنهم من امن به و منهم من صدّ عنه

145- دعوت انبیای انطاکیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - پس - 36 - 18 - 8

8- ناتوانی مردم انطاکیه در برابر دعوت به حق و پیام روشن پیامبران خود

و ما علينا إلاّ البغ المبین . قالوا ... لنرجمنکم و لیمسننکم متّاعذاب أليم

تهدید به سنگسار و شکنجه کردن پیامبران، در برابر سخن به حق و پیام روشن آنان، گویای حقیقت یاد شده است.

146- دعوت انبیای بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 32 - 25

25- بسیاری از بنی اسرائیل، علی‌رغم دعوت پیامبرانشان، مردمی اسرافکار و قانونشکن بودند.

و لقد جاءتهم رسلنا بالبینت ثم ان كثيراً منهم بعد ذلك فی الارض لمسرفون

اسراف به معنای خروج از حد اعتدال است و کلمه «فی الارض» می‌رساند که منظور از اسراف، خروج از حد اعتدال در مسائل اجتماعی است که از آن به قانونشکنی تعبیر شده است.

147- دعوت بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 23 - 24

24- تبلیغات یاوران خدا ترس موسی (ع) (یوشع و کالب) به هدف برانگیختن و بسیج بنی اسرائیل برای هجوم به سرزمین مقدس و نبرد با زورگویان

قال رجالان .. ان کنتم مؤمنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- نجات بنی اسرائیل از فرعونیان و دعوت آنان به کوه طور برای مناجات و فرو فرستادن منّ و سلوی بر آنان ، از نعمت های خداوند بر بنی اسرائیل در زمان موسی (ع)

ص: 184

148- دعوت به آخرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 36 - 4

4- نخستین پیام شعیب (ع) به مردم مدین، دعوت به خداپرستی و امیدواری به روز واپسین بود.

إلی مدین أخاصهم شعیباً فقال یقوم اعبدوا اللّٰه و ارجوا الیوم الآخر

149- دعوت به آرامش

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 32 - 4

4- دعوت خداوند از موسی (ع)، به حفظ آرامش و دور ساختن ترس از خود

و اضمم إلیک جناحک من الرّهب

«جناح» کنایه از «بازو» یا «دست» است. «رهب» نیز معادل «خوف» و «ال» در آن برای عهد است و اشاره به ترسی دارد که بر موسی (ع) در وادی طور، به خاطر مواجه شدن با چیزهای ناگهانی و دور از انتظار، غلبه یافته بود. بنابراین «و اضمم إلیک...»؛ یعنی، برای فائق آمدن بر این ترسی که بر تو مستولی شده، بازوانت را به خودت بچسبان.

150- دعوت به اتحاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 64 - 1

1- ایادی و مبلغان فرعون، همه فرعونیان را به هم فکری، اتحاد و به کار بستن تمامی حيله ها، علیه موسی (ع) دعوت می کردند.

فتنزعوا... قالوا... فأجمعوا کیدکم ثم اتتوا صفّاً

از آیات پیشین چنین بر می آید که پس از سخنان موسی (ع)، در بین فرعونیان اختلافاتی بروز کرد (فتنازعوا) و گروه حامیان و مبلغان فرعون در صدد توجیه گروه دیگر برآمدند که نسبت به موسی (ع) و مبارزه با او تردید داشتند. به نظر می رسد «فأجمعوا» نیز از ناحیه همان گروه به عنوان نتیجه سخنان قبلی آنان ابراز شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 15 - 1

ص: 185

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) مأمور به دعوت مردمان به اقامه دین و پرهیز از اختلافات و تفرقه در آن

أَنْ أَقِيمُوا الدِّينَ وَلَا تَتَفَرَّقُوا فِيهِ .. فلذلك فادع

برداشت یاد شده مبتنی بر این است که «ذلک» اشاره به جمله «أَقِيمُوا الدِّينَ و ..» باشد. گفتنی است که بر این مبنا لام «ذلک» به معنای «إلی» خواهد بود.

151- دعوت به اجابت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 47 - 1

1 - خداوند ، فراخوان انسان ها به اجابت دعوت خویش

استجیبوا لربکم

152- دعوت به اجتناب از شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 52 - 20

20- هود (ع) از قوم عاد خواست تا از دعوتش (پذیرش توحید ، یکتاپرستی و ترک شرک و استغفار از گناهان) اعراض نکنند و بر گناه خویش اصرار نورزند .

و لا تتولوا مجرمین

«تولّی» (مصدر لاتتولوا) به معنای اعراض کردن و نپذیرفتن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 84 - 15

15- شعیب (ع) ، با آگاه ساختن قوم خویش به نبود معبودی جز خدا ، آنان را به توحید و ترک شرک دعوت کرد .

قال یقوم اعبدوا الله ما لکم من إله غیره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 39 - 3

3- يوسف (ع) ، هم بندگان خویش را به توحید و دوری از شرک فراخواند .

یصحبی السجین ءأرباب متفرقون خیر أم الله الواحد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 51 - 4

ص: 186

4- دعوت به توحید و نفی شرک ، روح ادیان الهی

وقال الله لا تتخذوا إلهين اثنين إنما هو إله واحد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 9 - 6

6- توحید و یکتاپرستی ، راه خدا و اسلام ، فراخوان مردم به پیمودن این راه و ترک آیین های شرک

و من الناس من يجدل في الله . . . ليضل عن سبيل الله

153- دعوت به اجتناب از کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 6 - 3

3- پیامبر (صلی الله علیه و آله) فراخوان مردم به ایمان و ترک کفر برای دستیابی به رحمت و سعادت دنیا و آخرت

يستعجلونك بالسيئه قبل الحسنه

«ال» در «الحسنه» عهد ذهنی است و اشاره به نویدهایی دارد که پیامبر(صلی الله علیه و آله) به اهل ایمان ابلاغ می کرد و به قرینه مقابله آن با «السیئه» دوری از عذاب دنیا و آخرت و رسیدن به آسایش و سعادت در دنیا و آخرت است.

154- دعوت به احسان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 128 - 13

13 - سفارش خداوند به شوهران ، درباره رعایت تقوا و احسان به همسران خویش

وإن تحسنوا و تتقوا

برداشت فوق مبتنی بر این است که مخاطبان «ان تحسنوا . . .» خصوص شوهران باشند ؛ زیرا فرض آیه بر نشوز و اعراض مردان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 90 - 16

16- یوسف (ع) برادرانش را به تقوا و صبر و درآمدن در زمره محسنان فراخواند .

إنه من يتق و يصبر فإن الله لا يضيع أجر المحسنين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 39 - 2

ص: 187

2- دعوت به توحید، خداپرستی، احسان به والدین، اجتناب از پرخاشگری بر آنان، دعا برای والدین و پرداخت حقوق خویشاوندان، تعالیمی حکیمانه و وحی الهی است.

ذَٰلِكَ مِمَّا أَوْحَىٰ إِلَيْكَ رَبُّكَ مِنَ الْحِكْمَةِ

155- دعوت به اخلاص

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بینه - 98 - 5 - 2

2- ادیان آسمانی، از تعالیم انحرافی مبرّا بوده و مردم را تنها به عبادت خداوند، اخلاص، اعتدال در دین، اقامه نماز و پرداخت زکات، فرمان داده اند.

و ما تفرّق الذین أُوتوا الکتب . . . و ما أُمروا إِلَّا ليعبدوا الله مخلصین له الد

حصر در «إِلَّا- ليعبدوا الله»، حصر اضافی و در مقایسه با تفرقه ای است که آیه قبل آن را گریبان گیر پیروان ادیان آسمانی دانسته بود. بنابراین مفاد آیه این است که خداوند، به تفرقه فرمان نداده است؛ بلکه خواسته او توحید، اعتدال، نماز و زکات است.

156- دعوت به ادای زکات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بینه - 98 - 5 - 2,8,13

2- ادیان آسمانی، از تعالیم انحرافی مبرّا بوده و مردم را تنها به عبادت خداوند، اخلاص، اعتدال در دین، اقامه نماز و پرداخت زکات، فرمان داده اند.

و ما تفرّق الذین أُوتوا الکتب . . . و ما أُمروا إِلَّا ليعبدوا الله مخلصین له الد

حصر در «إِلَّا- ليعبدوا الله»، حصر اضافی و در مقایسه با تفرقه ای است که آیه قبل آن را گریبان گیر پیروان ادیان آسمانی دانسته بود. بنابراین مفاد آیه این است که خداوند، به تفرقه فرمان نداده است؛ بلکه خواسته او توحید، اعتدال، نماز و زکات است.

8- استواری و سامان بخشی، ویژه دینی است که بدون پیرایه باشد و مردم را به عبادت خالصانه و معتدل، اقامه نماز و پرداخت زکات فرمان دهد.

و ما أُمروا إِلَّا . . . و ذَٰلِكَ دین القیمه

13 - اسلام، دینی توحیدی و معتدل و فراخوان مردم به اقامه نماز و پرداخت زکات

و ما أمروا إلا ليعبدوا الله مخلصين له الدين حنفاء و يقيموا الصلوة و يؤتوا الز

مراد از «الذين أوتوا الكتاب» - که مرجع ضمیر «أمروا» است - ممکن است آن دسته از اهل کتاب باشد که به اسلام کفر ورزیدند. در این مبناء، «الذين كفروا» در آیه اول نیز، به همان گروه نظر دارد.

ص: 188

157- دعوت به ارتداد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 13 - 5

5 - منافقان ، در غزوه احزاب ، برای وادار کردن مؤمنان به ترک اسلام و روی آوردن به کفر ، تلاش می کردند .

یاأهل یثرب لا مقام لکم فارجعوا

برداشت بالا، بر این احتمال است که مراد از «لا مقام لکم» ماندن در دین رسول الله و مراد از «فارجعوا» دعوت به رجوع به کفر باشد.

158- دعوت به استغفار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 74 - 1

1 - دعوت خداوند از معتقدان به تثلیث و الوهیت مسیح (ع) ، برای استغفار و بازگشت به خدا

افلا یتوبون إلی الله و یتستغرونه

به قرینه آیات پیشین (قالوا ان الله هو المسيح .. قالوا ان الله ثالث ثلثه) فاعل «یتوبون...» مسیحیان هستند و متعلق توبه و استغفار، عقیده به الوهیت مسیح(ع) و تثلیث می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 52 - 20

20- هود (ع) از قوم عاد خواست تا از دعوتش (پذیرش توحید ، یکتاپرستی و ترک شرک و استغفار از گناهان) اعراض نکنند و بر گناه خویش اصرار نورزند .

و لاتتولوا مجرمین

«تولی» (مصدر لاتتولوا) به معنای اعراض کردن و نپذیرفتن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 90 - 3

3- شعیب (ع) ، مردم مدین را به استغفار از گناهان ، حرکت به سوی خدا و تقرب یافتن به درگاه او فراخواند .

واستغفروا ربکم ثم توبوا إلیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 10 - 7 - 1

1 - نوح (ع)، قومش را به استغفار و آمرزش خواهی به پیشگاه خداوند فرامی خواند.

فقلت استغفروا ربکم

7 - استغفار و آمرزش خواهی از درگاه خداوند، از رهنمود های مؤکد و مکرر نوح (ع)

ص: 189

يَغْفِرْ لَكُمْ مِنْ ذُنُوبِكُمْ... دَعْوَتُهُمْ لِتَغْفِرَ لَهُمْ... فَقُلْتُ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ إِنَّهُ كَانَ غَفَّارًا

159- دعوت به استقامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 128 - 1

1 - موسی (ع) پس از تصمیم فرعون به سرکوبی بنی اسرائیل، مردمش را به استعانت از خدا و صبر و مقاومت در برابر آزارهای فرعونیان فراخواند.

قال موسی لقومه استعینوا بالله و اصبروا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 49 - 8

8- خداوند، فراخوان پیامبر (صلی الله علیه و آله) به صبر و شکیبایی در امر رسالت و مقاومت در برابر مشرکان و آزارهای آنان

فاصبر

بیان سرگذشت نوح(ع) و سپس دعوت کردن پیامبر(صلی الله علیه و آله) به صبر و مقاومت، گویای این است که: مصداق مورد نظر برای «صبر» تحمل مشکلات و مشقتهای تبلیغ رسالت و مقاومت در برابر آزارها و کارشکنیهای مخالفان می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - تکویر - 81 - 28 - 5

5 - آموختن تعالیم قرآن و پایداری بر عمل به آن، دعوت خداوند از همه انسان ها است.

إن هو إلا ذکر للعلمین . لمن شاء منکم أن یستقیم

مخاطبان در «منکم» گرچه همان کسانی اند که «این تذهبون» خطاب به آنان بود؛ ولی به قرینه «للعالمین» این رهنمود برای عموم مردم است.

160- دعوت به استهزای معجزه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 14 - 3

3 - دعوت مشرکان از یکدیگر برای به تمسخر گرفتن معجزات الهی

و إذا رأوا آية يستسخرون

آمدن فعل «یستسخرون» به قالب باب استفعال، می تواند حاکی از حقیقت یاد شده باشد.

ص: 190

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 91 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، یهودیان را به پذیرش اسلام و ایمان آوردن به قرآن فرا می خواند .

و إذا قیل لهم ءامنوا بما أنزل الله

فاعل «قیل» به قرینه «قل فلم تقتلون» (در ذیل آیه) پیامبر است؛ یعنی: و إذا قلت لهم ..

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 199 - 23

23 - وعده و تضمین اجر و پاداش ، از روش های قرآن برای دعوت مردم به اسلام و ایمان به قرآن

اولئك لهم اجرهم عند ربهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 15 - 1

1 - دعوت خداوند از اهل کتاب برای پذیرش اسلام و ایمان به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

ياهل الكتب قد جاءكم رسولنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 19 - 28

28 - عن أبيّ بن كعب قال: أتى رسول الله (صلی الله علیه و آله) بأسارى فقال لهم: هل دعيتم إلى الإسلام؟ قالوا: لا. فخلی سبيلهم، ثم قرأ «و أوحى إلىّ هذا القرآن لأنذرکم به و من بلغ» ثم قال: خلوا سبيلهم حتى یأتوا مآمنهم من أجل أنهم لم یدعوا.

أبی بن کعب گوید: اسیرانی را نزد رسول خدا (صلی الله علیه و آله) آوردند، حضرت به آنان فرمود: آیا تاکنون به اسلام دعوت شده اید؟ گفتند نه، پس آنان را آزاد کرد و آیه «و أوحى إلىّ . . .» را تلاوت کرد. و سپس فرمود: آنان را آزاد کنید تا به جایگاه امن خویش بروند، زیرا ایشان هنوز به اسلام دعوت نشده اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - تذکر خداوند به باز بودن راه بازگشت به اسلام، برای مشرکان پیمان شکن

ألا تقتلون قوماً نكثوا أيمانهم .. و يتوب الله على من يشاء

4 - خداوند، فراخوان کفار و مشرکان به توبه (ترک آیین شرک و پذیرش اسلام)

ألا تقتلون قوماً نكثوا أيمانهم .. و يتوب الله على من يشاء

7 - جنگ با دشمنان پیمان شکن و دعوت آنان به توبه و بازگشت به دامن اسلام، دستوری برخاسته از علم و حکمت خداوند

قتلوهم .. و يتوب الله على من يشاء و الله عليم حكيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10- خداوند ، با توجه دادن مشرکان به الهی بودن قرآن ، آنان را به پذیرش اسلام و قرآن دعوت کرد .

فَالْمُيَسْتَجِيبُوا لَكُمْ فَاعْلَمُوا .. فَهَلْ أَنْتُمْ مُسْلِمُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 30 - 1

1 - خداوند ، فراخوان پیامبر (صلی الله علیه و آله) به رویکرد تمام عیار به دین اسلام

فَأَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا

احتمال دارد «ال» در «الدین» عهد بوده و مراد از آن، اسلام باشد. لازم به گفتن است که مراد از «إقامة وجه» اقبال و روی آوردن به چیزی با تمام توجه و بدون نظر به چیز دیگر است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 43 - 1

1 - خداوند ، فراخوان پیامبر (صلی الله علیه و آله) به رویکرد تمام عیار به اسلام

فَأَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ الْقَيِّمِ

«ال» در «الدین» ممکن است عهد و مراد از آن اسلام باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 43 - 3

3- دعوت پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) ، با حيله ها و مکر های مخالفان روبه رو بود .

فَلَمَّا جَاءَهُمْ نَذِيرٌ مَا زَادَهُمْ إِلَّا نِفُورًا .. وَ مَكْرَ السَّيِّئِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 2 - 1

1 - فرمان خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مبنی بر قیام برای انجام رسالت و دعوت مردم به اسلام

162- دعوت به اصلاح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 114 - 2

2- ارزش والای نجواها و مذاکرات محرمانه ، به انگیزه وادار نمودن دیگران به صدقه و دعوت به کار نیک و اصلاح میان مردمان

لا خیر فی کثیر من نجویهم الا من امر بصدقه او معروف او اصلح بین الناس

ص: 192

163- دعوت به اطاعت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 53 - 9

9 - خداوند ، منافقان را به فرمان بری شایسته - به جای سوگند بر انجام کار خیر - فراخوانده است .

و أقسموا باللّٰه جهد أیمنهم لئن أمرتهم لیخرجنّ قلا لتقسموا

«طاعه معروفه» یا مبتدا برای خبر محذوفی همچون «خیر من قسمکم» و یا خبر برای مبتدای محذوفی مانند «أمرنا» است. در هر صورت این جمله نوعی فراخوانی از جانب پروردگار است.

164- دعوت به اطاعت از خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 53 - 11

11 - خداوند ، همگان را به فرمان بری شایسته از خدا و رسول او - به جای اظهار مکرر ایمان - فراخوانده و تشویق کرده است .

و أقسموا باللّٰه جهد أیمنهم . . . قلا لتقسموا طاعه معروفه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 54 - 1

1 - خداوند ، فراخوان منافقان به اطاعت از خدا و رسول او و پرهیز از سرپیچی فرمان های ایشان

قلا أطيعوا اللّٰه و أطيعوا الرسول فإن تولّوا

165- دعوت به اطاعت از محمد(صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 53 - 11

11 - خداوند ، همگان را به فرمان بری شایسته از خدا و رسول او - به جای اظهار مکرر ایمان - فراخوانده و تشویق کرده است .

و أقسموا باللّٰه جهد أیمنهم . . . قلا لتقسموا طاعه معروفه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 54 - 1

1 - خداوند ، فراخوان منافقان به اطاعت از خدا و رسول او و پرهیز از سرپیچی فرمان های ایشان

قل أطيعوا الله و أطيعوا الرسول فإن تولّوا

ص: 193

166- دعوت به اطاعت از نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 3 - 1

1 - حضرت نوح (ع)، مردم را به عبادت خدا، تقوای الهی و اطاعت از خود، فرا می خواند .

أن اعبدوا الله و اتقوه و أطيعون

167- دعوت به اعتدال

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بینه - 98 - 5 - 2

2 - ادیان آسمانی، از تعالیم انحرافی میرا بوده و مردم را تنها به عبادت خداوند، اخلاص، اعتدال در دین، اقامه نماز و پرداخت زکات، فرمان داده اند .

و ما تفرّق الذين أوتوا الكتب . . . و ما أمرُوا إِلَّا ليعبدوا الله مخلصين له الد

حصر در «إِلَّا ليعبدوا الله»، حصر اضافی و در مقایسه با تفرقه ای است که آیه قبل آن را گریبان گیر پیروان ادیان آسمانی دانسته بود. بنابراین مفاد آیه این است که خداوند، به تفرقه فرمان نداده است؛ بلکه خواسته او توحید، اعتدال، نماز و زکات است.

168- دعوت به امر به معروف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 17 - 1،2

1 - اهتمام به برپایی نماز و امر به معروف و نهی از منکر و شکیبایی در بلاها، از مواظظ لقمان به پسر خویش بود .

بینی أقم الصلوه . . . و اصبر علی ما أصابک

2 - توصیه به برپایی نماز و امر به معروف و نهی از منکر و صبر، نمودی از حکمت لقمان

و لقد آتینا لقمن الحکمه . . . إذ قال ... بینی أقم الصلوه

169- دعوت به انفاق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13- خداوند، فراخوان مؤمنان و بندگان خالص خویش به انفاق اموال خود، قبل از فرارسیدن مرگ

ص: 194

قل لعبادی الذین ءامنوا .. و ینفقوا ... من قبل أن یأتی یوم لایع فیہ و لا خلل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 38 - 13

13 - دعوت خداوند از اهل ایمان ، به انفاق بخشی از دارایی های خود و نه همه آن

و الذین استجابوا لرّبهم .. و ممّا رزقنهم ینفقون

برداشت یاد شده مبتنی بر این است که «مِنْ» در «مَمَّا» برای تبعیض باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 38 - 1,2

1- دعوت الهی از مؤمنان ، به انفاق ، مواجه با بخلورزی برخی از آنان

هأنتم هؤلاء تدعون لتنفقوا .. فمنکم من ینخل

2- دعوت الهی از مؤمنان ، به انفاق در مسیر جهاد *

تدعون لتنفقوا فی سبیل اللّٰه

با توجه به این که آیات پیشین درباره جهاد می باشد؛ ممکن است مراد از «فی سبیل اللّٰه» نیازهای مالی جهاد باشد.

170- دعوت به ایمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 24 - 5

5 - خداوند ، از منکران قرآن خواسته است تا در صورت عجز از آوردن همانند برای قرآن ، به قرآن و رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) ایمان آورند .

فإن لم تفعلوا و لن تفعلوا فاتقوا النار

مراد از لزوم دوری از آتش دوزخ پرهیز از موجبات آن است و موجبات آتش - به قرینه موضوع بحث در این دو آیه (حقانیت قرآن و پیامبر (صلی الله علیه و آله)) - انکار قرآن و رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) می باشد. بنابراین «فاتقوا النار»؛ یعنی: فاتقوا الکفر بالقرآن و الرسول لتتقوا النار.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 193 - 3,5,6

3 - دعوت کنندگان مردم به ایمان ، دارای مقامی والا و ارجمند

رَبَّنَا اٰتِنَا سَمْعَنَا مَنَادِيًّا يِّنَادِي لِّلَايْمَانِ اِنْ اٰمَنُوۡا بِرَبِّكُمْ

5 - خردمندی ، زمینه پاسخ به دعوت منادیان ایمان

لَايَاتٍ لَّاۡوَلِيٍّ اِلَّا لِبٰبٍ . . . رَبَّنَا اٰتِنَا سَمْعَنَا مَنَادِيًّا يِّنَادِي لِّلَايْمَانِ اِنْ اٰمَنُوۡا بِرَبِّكُمْ

6 - ایمان نیاوردن به ربوبیت خداوند ، پس از شنیدن ندای قرآن و دعوت پیامبر به آن ، نشانه بی خردی است .

رَبَّنَا اٰتِنَا سَمْعَنَا . . . فَاٰمَنَّا

ص: 195

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 47 - 1

1 - دعوت خداوند از اهل کتاب برای ایمان به قرآن

یا ایها الذین اوتوا الکتب امنوا بما نزلنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 15 - 1

1 - دعوت خداوند از اهل کتاب برای پذیرش اسلام و ایمان به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

یا اهل الکتب قد جاءکم رسولنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 65 - 2

2 - دعوت خداوند از اهل کتاب به رعایت تقوا و ایمان به خدا، قرآن و دیگر کتب آسمانی

و لو ان اهل الکتب ءامنوا و اتقوا لکفرنا عنهم سیئاتهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 111 - 1

1 - خداوند در الهام به حواریون پس از قصه مائده، آنان را به ایمان به خود و رسولش مسیح فراخواند.

و اذ اوحیت الی الحواریون ان ءامنوا بی و برسولی

ظاهراً «اذ قال ..» در آیه بعد که بیانگر داستان نزول مائده آسمانی است ظرف برای «اوحیت» می باشد بنابراین مفاد آیه چنین می شود:

الهام خداوند به حواریون پس از جریان مائده بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 51 - 5

5 - خداوند، مشرکان را از پافشاری بر کفر برحذر داشته و به آنان هشدار داد که تا پیش از نزول عذاب استیصال، متنبه شده و ایمان

بیاورند .

أثم إذا ما وقع ءامنتم به ءالن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 75 - 2

2- موسی و هارون (ع) از سوی خدا مأمور بودند رسالت خود را به فرعون و سران حکومتش اعلان کنند و آنان را به ایمان فراخوانند .

ثم بعثنا من بعدهم موسی و هرون إلى فرعون و ملایه

«ملاً» به معنای رؤساست (لسان العرب).

ص: 196

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 42 - 8

8- نوح (ع) در آستان غرق شدن فرزندش ، وی را به ایمان و یکتاپرستی دعوت کرد .

بینی اربکب معنا و لاتکن مع الکفرین

مراد از «مَعَنَا» همراهی و معیت عقیدتی است نه جسمانی؛ زیرا جمله «ارکب» در دلالت بر همراهی و معیت جسمانی کافی بود. بنابراین اگر مراد از «مَعَنَا» مجرد همراهی با نوح و پیروان او باشد، آوردن کلمه «مَعَنَا» ضرورتی نداشت. جمله «و لاتکن...» مؤید این معناست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 6 - 3

3- پیامبر (صلی الله علیه و آله) فراخوان مردم به ایمان و ترک کفر برای دستیابی به رحمت و سعادت دنیا و آخرت

یستعجلونک بالسیئه قبل الحسنه

«ال» در «الحسنه» عهد ذهنی است و اشاره به نویدهایی دارد که پیامبر (صلی الله علیه و آله) به اهل ایمان ابلاغ می کرد و به قرینه مقابله آن با «السیئه» دوری از عذاب دنیا و آخرت و رسیدن به آسایش و سعادت در دنیا و آخرت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 10 - 10

10- خداوند ، فراخوان مردم به ایمان ، برای آموزش برخی از گناهانشان و به تأخیر انداختن أجل آنان تا مدت معین

یدعوکم لیغفر لکم من ذنوبکم و یؤخرکم الی أجل مسمی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 110 - 21

21- ایمان به توحید و نبوت و معاد و دعوت به انجام دادن عمل صالح ، چکیده دعوت پیامبر (صلی الله علیه و آله) است .

قل إنما أنا بشر . . . و لا یشرك بعباده ربّه أحداً

جمله «یوحی الیّ . . .» نبوت و «انّما إلهکم...» توحید و «یرجو لقاء...» معاد و «عملاً صالحاً» عمل صالح را مطرح کرده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 109 - 4

4 - خداوند ، خواهان روی آوردن انسان به درگاه او در زندگی دنیوی است ؛ نه در تنگنای آتش دوزخ .

قال احسنوا فیها و لاتکلمون . إنه کان ... ربنا ءامنّا فاغفر لنا و ارحمنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 10 - 6

6 - بغض و دشمنی شدید خداوند نسبت به کافران حق ناپذیر ، پس از اتمام حجت و دعوت مکرر آنان به ایمان است .

ص: 197

لمقت الله أكبر . . . إذ تدعون إلى الإيمان فتكفرون

آمدن فعل های مضارع «تدعون» و «تكفرون» بر استمرار دلالت دارد؛ یعنی، شما همواره به ایمان فراخوانده می شدید؛ ولی به جای ایمان آوردن، به طور مستمر کفر میورزیدید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 12 - 2

2- عذاب شدن کافران و مشرکان در قیامت، پس از اتمام حجت و دعوت شدن آنان به ایمان از سوی خداوند

ذلکم بآنہ إذا دعی اللہ وحده کفرتم و إن یشرک به تؤمنوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 31 - 1

1- دعوت جنیان ایمان آورده به قرآن، از قوم خود برای گرویدن به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

يقومنا أجيبوا داعی اللہ

مراد از «داعی اللہ» پیامبر (صلی الله علیه و آله) است که مردم را به سوی خدا دعوت می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 36 - 11

11- هدف اصلی و نهایی دین، دعوت مردم به ایمان و تقوا و نه دریافت مال از ایشان

و إن تؤمنوا و تتقوا يؤتکم أجورکم و لایسئلکم أموالکم

«لایسئلکم أموالکم» می تواند در قبال «إن تؤمنوا و تتقوا» و در مقایسه با آن باشد؛ یعنی، پیام دین، پیام ایمان و تقوا است؛ نه دریافت مال.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 5 - 3

3 - دعوت شبانه روزی حضرت نوح (ع)، از قوم خود برای ایمان به خدا

قال ربّ إني دعوت قومی لیلاً و نهاراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 6 - 1

1 - تلاش مستمر نوح (ع) ، برای ایمان آوردن قومش ، حاصلی جز فرار و دوری آنان نداشت .

فلم یزدهم دعاءى إلاّ فرارًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 8 - 1

1 - دعوت نوح (ع) از مردم ، برای ایمان آوردن با صدایی بلند و رسا

ص: 198

ثُمَّ إِنِّي دَعَوْتَهُمْ جَهَارًا

«جهار» اسم مصدر «جهر» است و چنانچه در مورد کلام و سخن به کار رود، به معنای صدا و آواز بلند و در غیر آن به معنای علنی و آشکار خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 9 - 2

2- نوح (ع)، برخی از مردم را به صورت مخفی و خصوصی و برخی را به شکل عمومی و علنی به ایمان فراخواند.

ثُمَّ إِنِّي أَعْلَنْتُ لَهُمْ وَأَسْرَرْتُ لَهُمْ إِسْرَارًا

برداشت یاد شده، با توجه به این احتمال است که دعوت علنی و مخفی حضرت نوح(ع)، ممکن است در یک زمان و در شرایط اجتماعی خاصی انجام گرفته شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 10 - 2

2- نوح پیامبر، مردم را به رغم مخالفت طولانی آنان، به سوی توبه و بازگشت از راه باطل و روی آوری به خدای غفار تشویق و ترغیب می کرد.

فَقُلْتُ اسْتَغْفِرُوا رَبِّي إِنَّهُ كَانَ غَفَّارًا

فراخواندن به استغفار، در حقیقت دعوت به توبه و بازگشت از راه باطل گذشته است.

171- دعوت به بت پرستی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 64 - 1

1 - درخواست تهدیدآمیز و آمرانه مشرکان از پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) به عبادت معبودهایی جز الله

قل أفغير الله تأمروني أعبد

172- دعوت به بخل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - خداوند ، کسانی را که مردم را به بخلورزی دعوت کنند ، دوست ندارد .

انّ الله لا يحبّ . . . الذين يبخلون و يأمرّون النّاس بالبخل

3 - بخلورزی و دعوت دیگران به بخل ، از آثار تکبر و فخرفروشی

انّ الله لا يحبّ من كان مختالاً فخوراً. الذين يبخلون و يأمرّون النّاس بالبخل

ص: 199

8 - عذاب خوارکننده ، کیفر بخیلان و دعوت کنندگان به بخل

الذین یبخلون . . . و اعتدنا للکافرین عذاباً مهیناً

مراد از کافران در آیه، یا خصوص بخیلان و آمران به بخل است و یا مصداق مورد نظر از آن.

10 - بخلورزی و دعوت دیگران به بخل و پنهان نمودن نعمت های خدادادی ، زمینه کفرورزی

الذین یبخلون . . . اعتدنا للکافرین

اطلاق کافر بر بخیل و . . . یا بدین جهت است که بخیل در حقیقت کافر است، و یا هشدار به این است که سرانجام بخلورزی کفر است.

12 - بخیلان و دعوت کنندگان مردم به بخل ، کافر هستند .

الذین یبخلون و یأمرون الناس بالبخل . . . و اعتدنا للکافرین

13 - حرمت بخل ورزی و دعوت مردم به آن

الذین یبخلون و یأمرون الناس بالبخل . . . و اعتدنا للکافرین عذاباً مهیناً

173- دعوت به بدی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 6 - 5

5 - نقش شیطان ، فریب کاری و فراخواندن به بدی است .

إِثْمًا يَدْعُوا حَزَبَهُ لِيَكُونُوا مِنْ أَصْحَابِ السَّعِيرِ

برداشت یاد شده، از آن جا است که در این آیه نسبت به تلاش شیطان، تعبیر «دعوت» به کار رفته است.

174- دعوت به برپایی نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 132 - 24

24 - « روی عن الباقر (ع) فی قوله تعالی : « و أمر أهلک بالصلاه و اصطربر علیها » قال : أمر الله نبیه أن یخص أهل بیته و أهله دون الناس لیعلم الناس أن لأهله منزله عندالله لیست لغيرهم فأمرهم مع الناس عامه ثم أمرهم خاصه ;

از امام صادق(ع) روایت شده که در باره سخن خدا «وَأْمُرْ أَهْلَكَ بِالصَّلَاةِ...» فرمود: خدا به پیامبر خود امر کرده که خانواده و خاندان خود را جدای از مردم [در امر به نماز] اختصاص دهد تا مردم بدانند که برای اهل پیامبر(صلی الله علیه و آله) منزلتی در نزد خداوند است که برای غیر آنان نیست، پس خدا [یک بار] اهل پیامبر(صلی الله علیه و آله) را با جمع مردم فرمان داده است. سپس آنان را به طور خاص مورد امر قرار داده است».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 17 - 2، 1

ص: 200

1 - اهتمام به برپایی نماز و امر به معروف و نهی از منکر و شکیبایی در بلاها، از مواعظ لقمان به پسر خویش بود.

یَبْنِیْ اَقِمِ الصَّلٰوةَ .. و اصبر علی ما اصابک

2 - توصیه به برپایی نماز و امر به معروف و نهی از منکر و صبر، نمودی از حکمت لقمان

و لقد ءاتینا لقمن الحکمه .. إذ قال ... یَبْنِیْ اَقِمِ الصَّلٰوةَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بینه - 98 - 5 - 13، 8، 2

2 - ادیان آسمانی، از تعالیم انحرافی میرا بوده و مردم را تنها به عبادت خداوند، اخلاص، اعتدال در دین، اقامه نماز و پرداخت زکات، فرمان داده اند.

و ما تفرّق الذین اوتوا الکتب .. و ما اُمرُوا اِلَّا لِیَعْبُدُوا اللّٰهَ مخلصین له الد

حصر در «إِلَّا لِیَعْبُدُوا اللّٰه»، حصر اضافی و در مقایسه با تفرقه ای است که آیه قبل آن را گریبان گیر پیروان ادیان آسمانی دانسته بود. بنابراین مفاد آیه این است که خداوند، به تفرقه فرمان نداده است؛ بلکه خواسته او توحید، اعتدال، نماز و زکات است.

8 - استواری و سامان بخشی، ویژه دینی است که بدون پیرایه باشد و مردم را به عبادت خالصانه و معتدل، اقامه نماز و پرداخت زکات فرمان دهد.

و ما اُمرُوا اِلَّا .. و ذلک دین القیمه

13 - اسلام، دینی توحیدی و معتدل و فراخوان مردم به اقامه نماز و پرداخت زکات

و ما اُمرُوا اِلَّا لِیَعْبُدُوا اللّٰهَ مخلصین له الدین حنفاء و یقیموا الصَّلٰوةَ و یؤتوا الز

مراد از «الذین اوتوا الکتب» - که مرجع ضمیر «أمرُوا» است - ممکن است آن دسته از اهل کتاب باشد که به اسلام کفر ورزیدند. در این مبنای «الذین کفروا» در آیه اول نیز، به همان گروه نظر دارد.

175- دعوت به بصیرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - سجده - 32 - 27 - 10

10 - دعوت خداوند به بصیرت و دقت نظر در تحولات طبیعی، به منظور پی بردن به گرداننده و ایجادکننده آنها است.

أولم يروا أنا نسوق الماء . . . فنخرج به زرعاً... أفلا يبصرون

176- دعوت به بهشت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 221 - 21

21 - خداوند ، دعوت کننده انسان ها به بهشت و آمرزش خویش است .

والله يدعوا الى الجنة و المغفرة باذنه

ص: 201

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 25 - 2

2 - خدا، مردم را از فریفته شدن به زندگی ناپایدار دنیا بر حذر داشته و به سرایی سراسر امن و سلامت (بهشت) فرامی خواند.

إنما مثل الحیوه الدنیا .. و اللّٰه یدعوا إلی دارالسلم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 46 - 1

1 - دعوت از تقوایپیشگان برای ورود به بهشت، همراه با سلامت و امنیت کامل و به دور از هرگونه رنج، درد، ناخوشی و ناامنی است.

إن المتّقین فی جنّات و عیون

«باء» در «بسلام» در معنای «مصاحبت» به کار رفته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 32 - 13

13 - دعوت فرشتگان از تقوایپیشگان به هنگام قبض روح آنان، برای ورود به بهشت

المتّقین . الذّین تتوفّهم الملائکه طیّبین یقولون ... ادخلوا الجنّة

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 15 - 11

11 - تلاش برای سوق دادن انسان ها به بهشت و نجات آنان از ابتلای به آتش جهنم، از هدف های پیامبران الهی

قل أذلک خیر أم جنّة الخلد الّتی وعد المتّقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 70 - 3

3 - دعوت خداوند از تقوایپیشگان، برای ورود آنان همراه با همسرانشان به بهشت

ادخلوا الجنّة أنتم و أزواجکم

1 - خداوند در قیامت، انسان های دل آرام، راضی و مورد پسند خویش را به بهشتی خاص دعوت خواهد کرد.

و ادخلی جنتی

اضافه «جَنَّة» به ضمیر متکلم و انتساب آن به خداوند، ممکن است برای بیان شرافت همان بهشت معروف و یا بیانگر اختصاصی بودن بهشتی باشد که این دسته از بندگان به آن وارد خواهند شد.

ص: 202

177- دعوت به پاکی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 18 - 4

4 - دعوت به پاکی و درست کاری ، سرلوحه برنامه پیامبران

فقل هل لك إلى أن تزكى

178- دعوت به تحدى

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 195 - 7,8

7 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) از جانب خدا مأمور شد تا برای اثبات ناتوانی بت ها ، مشرکان را به تحدى و مبارزه علیه خویش دعوت کند .

قل ادعوا شركاءكم ثم كيدون فلاتنظرون

8 - خداوند از مشرکان خواست اگر خدایانشان بر امری توانا هستند با کمک آنها علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) توطئه کنند و برای از میان بردن وی هیچ درنگی رواندارند .

قل ادعوا شركاءكم ثم كيدون فلاتنظرون

«کیدون» مرکب از فعل امر «کیدوا» (از «کید»، به معنی فکر کردن و توطئه چیدن) و نون وقایه است. کسره نون دلالت بر حذف «یاء» متکلم دارد. بنابراین «کیدون» (کیدونی) یعنی علیه من توطئه کنید. «انظار» مصدر «لاتنظروا» به معنای مهلت دادن است. «لاتنظرون» نیز مرکب از فعل نهی و نون وقایه است ؛ یعنی: فلاتنظرونی، مرا مهلت ندهید.

179- دعوت به تدبر در قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 68 - 2

2 - فراخوانده شدن کافران به تدبر و اندیشه در آیات قرآن و پرهیز از داوری های نسنجیده درباره آن

أفلم یَدَّبَرُوا الْقَوْلَ

180- دعوت به ترک شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 15 - 4

4 - خداوند ، فراخوان کفار و مشرکان به توبه (ترک آیین شرک و پذیرش اسلام)

ص: 203

ألا تقتلون قوماً نكثوا أيمانهم . . . و يتوب الله على من يشاء

181- دعوت به ترک عمل ناپسند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 46 - 3

3- انجام نیکی ها و پرهیز از بدی ها ، یکی دیگر از محور های تبلیغی صالح پیامبر (ع)

يقوم لم تستعجلون بالسيئه قبل الحسنه

182- دعوت به ترک گناه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 108 - 1

1 - دعوت نوح (ع) از قومش ، برای رعایت تقوای الهی و پرهیز از گناه

إذ قال لهم أخوهم نوح ألا تتقون . . . فاتقوا الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 126 - 1

1 - دعوت مجدد هود (ع) از عادیان ، برای رعایت تقوای الهی و پرهیز از گناه

إذ قال لهم أخوهم هود ألا تتقون . . . فاتقوا الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 131 - 1

1 - دعوت مجدد هود (ع) از قوم عاد ، برای اطاعت از وی ، رعایت تقوای الهی و پرهیز از بیهودگی ، غرور و خشونت

أتبنون . . . تعبثون . . . بطشتم جبارين . فاتقوا الله و أطيعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 142 - 2

2 - سخن دلسوزانه صالح (ع) با ثمودیان ، در دعوت آنان به تقوا و پرهیز از گناه

إذ قال لهم أخوهم صالح ألا تتقون

وجود لحن مشفقانه در تعبیر «ألا تتقون» (آیا نمی خواهید تقوا پیشه کنید)، بیانگر مطلب یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 204

13 - شعراء - 26 - 144 - 1

1 - دعوت مجدد صالح (ع) از ثمودیان برای رعایت تقوای الهی و پرهیز از گناه

إذ قال لهم أخوهم صلح ألا تتقون . . . فاتقوا الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 150 - 1

1 - فراخوانی مجدد صالح ثمودیان را برای رعایت تقوای الهی و پرهیز از گناه

إذ قال لهم أخوهم صلح ألا تتقون . . . فاتقوا الله و أطيعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 161 - 2

2 - سخن دلسوزانه لوط (ع) با قوم خود، در دعوت آنان به تقوا و پرهیز از گناه

إذ قال لهم أخوهم لوط ألا تتقون

وجود لحن مشفقانه در تعبیر «ألا تتقون» (آیا نمی خواهید تقوا پیشه کنید) حکایت از مطلب یاد شده دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 163 - 1

1 - دعوت مجدد لوط (ع) از قوم خود، برای رعایت تقوای الهی و پرهیز از گناه

إذ قال لهم أخوهم لوط ألا تتقون . . . فاتقوا الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 179 - 1

1 - دعوت مجدد شعيب (ع) از مردم ایکه، برای رعایت تقوای الهی و پرهیز از گناه

إذ قال لهم شعيب ألا تتقون . . . فاتقوا الله و أطيعون

183 - دعوت به تزکیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 43 - 3

3 - مبارزه با هوای نفس ، در رأس دعوت پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله)

أرءیت من اتخذ إلهه هویه

ص: 205

184- دعوت به تسلیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 20 - 6

6 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور دعوت اهل کتاب و مشرکان مکه و درس نخوانندگان فاقد کتاب به تسلیم در برابر خدا

و قل للذین اوتوا الكتاب و الامیین ءاسلمتم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 108 - 6

6- روحیه تسلیم ، امری مهم در ادیان الهی و پیامبر (صلی الله علیه و آله) فراخوان مردم به آن

فهل أنتم مسلمون

جمله «فهل أنتم مسلمون» متضمن معنای امر (أسلموا) است و از این که پیامبر (صلی الله علیه و آله) همراه دعوت مردم به توحید، آنان را به تسلیم در برابر خدا فراخوانده است، اهمیت و جایگاه بلند آن به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 31 - 5

5 - فراخوانی دربار سبا از سوی سلیمان برای تسلیم شدن در برابر خدای یگانه

بسم الله الرحمن الرحيم . . . و أتونی مسلمین

برداشت یاد شده مبتنی بر این احتمال است که مراد از «مسلمین» (به قرینه «بسم الله. . .») و نیز آیه 44 (أسلمت مع سلیمان لله) تسلیم شدن در برابر خدا باشد؛ یعنی، «و أتونی مسلمین لله».

185- دعوت به تسلیم به خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - صف - 61 - 7 - 8, 5

5 - دعوت کردن مردم به تسلیم شدن در برابر خداوند و دستور های او ، رسالت پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله)

و هو یدعی الی الإسلام

«یدعی» به صورت مجهول آمده است؛ چون، دعوت کننده (پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله)) معلوم می باشد. بنابراین، اصل جمله به شکل زیر است: «و الرسول یدعوه إلى الإسلام». گفتمی است که کلمه «اسلام» در لغت به معنای تسلیم و انقیاد است و دین خداوند بدین جهت اسلام نامیده شده که مردم را به اطاعت و انقیاد در برابر فرمان ها و دستورات الهی فرا می خواند.

8 - دعوت مردم از سوی پیامبر (صلی الله علیه و آله) به تسلیم و انقیاد در برابر خداوند - و نه فراخوانی آنان به اطاعت خویش - نشانه حقانیت او است .

و من أظلم ممّن افتری علی اللّٰه . . . و هو یدعی إلى الإسلام

ص: 206

186- دعوت به تضرع

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 76 - 7

7 - خداوند ، خواهان خضوع و تضرع انسان ها به درگاه او

فما استكانوا لربهم و ما يتضرعون

187- دعوت به تعقل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 75 - 6

6- قرآن ، فراخوان مردم به هوشمندی و ژرف نگری در آیات الهی و حوادث و تحولات تاریخی

و تبتهم عن ضیف إبرهیم . . . و أمطرنا علیهم حجاره من سجیل . إن فی ذلك لآیت للمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 15 - 2

2- پیامبر (صلی الله علیه و آله) وظیفه دار فراخوانی مردمان به اندیشه و مقایسه میان فرجام کافران و تقوایبندگان

قل أذلك خیر أم جنة الخلد التي وعد المتقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 71 - 4

4- اتکای کافران به حس و تجربه عذاب ، علی رغم فرا خوانده شدن به تعقل و تدبیر در فرجام شوم مجرمان تاریخ

فانظروا کیف کان عقبه المجرمین . . . و یقولون متی هذا الوعد إن کنتم صدقین

علی رغم این که خداوند از کافران مکه می خواهد تا با مطالعه تاریخ و تدبیر در فرجام مجرمان گذشته، درس عبرت بگیرند و بینش خود را

تصحیح کنند، آنان برای پی بردن به حقایق وعده الهی، خواهان لمس و شهود عذاب می شوند و تعیین زمان آن را می طلبند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - مؤمن انطاکیه (حبیب نجار) ، مردم را به گوش فرادادن به سخنان خود و تأمل و تفکر در اندیشه ها و باور های خود فراخواند .

فاسمعون

ص: 207

188- دعوت به تعلم قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - تکویر - 81 - 28 - 5

5 - آموختن تعالیم قرآن و پایداری بر عمل به آن ، دعوت خداوند از همه انسان ها است .

إن هو إلا ذكر للعلمین . لمن شاء منكم أن يستقیم

مخاطبان در «منکم» گرچه همان کسانی اند که «این تذهبون» خطاب به آنان بود؛ ولی به قرینه «للعالمین» این رهنمود برای عموم مردم است.

189- دعوت به تفکر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 184 - 2

2 - خداوند کفرپیشگان را به تفکر در ادعای ناصوابشان (مجنون پنداشتن پیامبر) فراخواند .

أولم یتفکروا ما بصاحبهم من جنه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 69 - 20

20- تشویق و فراخوانی خداوند به تفکر و اندیشه در طبیعت برای شناخت حقایق الهی

إن فی ذلک لآیه لقوم یتفکرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 46 - 6

6 - دعوت پیامبر (صلی الله علیه و آله) از مردم مکه برای اندیشیدن درباره جنون نسبت داده شده به آن حضرت

ثم یتفکروا ما بصاحبکم من جنّه

مراد از «صاحب»، به قرینه «هو» در عبارت بعدی، پیامبر (صلی الله علیه و آله) است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 19 - 2

2- فراخوانی مشرکان از سوی خداوند ، به اندیشه و تأمل درباره پوچی مکتب شرک

أفرءیتم اللّٰت و العزّی

از واژه «أفرأیتم» مطلب بالا استفاده می شود.

ص: 208

190- دعوت به تقرب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 90 - 3

3- شعیب (ع)، مردم مدین را به استغفار از گناهان، حرکت به سوی خدا و تقرب یافتن به درگاه او فراخواند.

واستغفروا ربکم ثم توبوا الیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نبا - 78 - 39 - 3

3 - انتخاب راه خدا و هدف قرار دادن قرب او، دعوت الهی از تمام مردم

فمن شاء اتّخذ إلی ربّه ماباً

تعبیر «إلی ربّه ماباً» - به قرینه «للطّاعین ماباً» در آیات پیشین - دعوت به اعراض از فرجام طغیانگران (جهنم) و برگزیدن قرب خداوند به عنوان مقصد نهایی است. حرف «إلی» در «إلی ربّه» دلالت می کند که مقصد نهایی، راهی است که سمت و جهت آن به سوی خداوند باشد. این تعبیر کنایه از قرب به خداوند است؛ نه وصول به آن ذات اقدس؛ زیرا در آن صورت به حرف «إلی» نیازی نبود.

191- دعوت به تقوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 206 - 1,2,9,10

1 - سرسختی، تکبر و غرور ریاکاران مدعی اصلاح (منافقان)، در مقابل دعوت به تقوا

و من الناس من یعجبک .. و اذا قیل له اتق الله اخذته العزه بالاثم

2 - تکبر، غرور و سرسختی، در قبال دعوت به تقوا، از نشانه های حاکمان ناصالح و مفسد

و اذا تولی سعی .. و اذا قیل له اتق الله اخذته العزه بالاثم

در صورتی که «تولی»، به معنای پذیرش حکومت باشد.

9 - حاکمان مفسد در برابر دعوت به تقوا، به خاطر سرسختی، تکبر و غرور، آلوده به گناه می شوند.

اخذته العزه بالاثم

بنابراینکه «باء» سببیه در «بالإثم»، متعلق به «اخذته» باشد.

10 - نفاق، فساد در زمین و نصیحت ناپذیری در برابر دعوت به تقوا، گناه و موجب عذاب جهنّم

و من الناس من يعجبك . . . فحسبه جهنّم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 128 - 13

13 - سفارش خداوند به شوهران، درباره رعایت تقوا و احسان به همسران خویش

وإن تحسنوا و تتقوا

ص: 209

برداشت فوق مبتنی بر این است که مخاطبان «ان تحسنوا...» خصوصاً شوهران باشند؛ زیرا فرض آیه بر نشوز و اعراض مردان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 2 - 42

42 - تقوا، زمینه ساز همکاری در نیکی ها، فراخوانی یکدیگر به تقوایبشگی و پرهیز از تعاون بر گناه و تجاوز است.

واتقوا الله

جمله «اتقوا الله» پس از امر به تعاون در کارهای نیک و نهی از همکاری در گناه، می تواند اشاره به راهی جهت تحقق امر و نهی یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 65 - 2

2 - دعوت خداوند از اهل کتاب به رعایت تقوا و ایمان به خدا، قرآن و دیگر کتب آسمانی

و لو ان اهل الكتب ءامنوا و اتقوا لكفرنا عنهم سيئاتهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 63 - 10

10 - گرایش مردم به تقوایبشگی در پرتو رسالت انبیا، از اهداف نزول دین و و معارف الهی است.

ان جاءكم ذكر من ربكم على رجل منكم لينذركم ولتتقوا

«لتتقوا» عطف بر «لینذركم» است و در نتیجه نیل مردم به تقوا از اهداف آمدن ذکر و معارف دین می باشد. و چون بیان این هدف در پی «لینذركم» ذکر شده است، می توان گفت نیل انسانها به تقوایبشگی در پرتو امداد و اندرز پیامبران امکان پذیر است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 119 - 1

1 - خداوند، فراخوان مؤمنان به رعایت تقوا و پرهیز از مخالفت او

يا أيها الذين ءامنوا اتقوا الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 78 - 14

14- لوط (ع) ، از مهاجمان تبه کار خواست تا از خدا پروا کنند و متعرض مهمانانش نشوند .

فاتقوا الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 90 - 16

16- یوسف (ع) برادرانش را به تقوا و صبر و درآمدن در زمره محسنان فراخواند .

ص: 210

إنه من يتق و يصبر فإن الله لا يضيع أجر المحسنين

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

8 - يوسف - 12 - 109 - 15

15- پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) و دیگر رسولان الهی فراخوان مردم به تقوایبشگی

و ما أرسلنا من قبلك إلا رجلاً... و لدار الآخره خیر للذین اتقوا

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

9 - حجر - 15 - 69 - 1

1- حضرت لوط (ع) قوم خود را در برابر تجاوز به مهمانانش، به رعایت تقوای الهی فرا خواند.

و اتقوا الله

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

9 - نحل - 16 - 2 - 15

15- عصاره دعوت انبیا، دعوت به توحید و خداترسی است.

لا إله إلا أنا فاتقون

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

10 - مریم - 19 - 18 - 1

1- برانگیختن روحیه تقوا و خداترسی در مرد ناشناس، واکنش اعتراض آمیز مریم (س)، هنگام مشاهده او در خلوت گاه خویش بود.

قالت إني أعوذ بالرحمن منك إن كنت تقياً

جمله «إن كنت تقياً» دعوت به تقوا در قالب جمله شرطیه است، مفاد آیه این است که اگر متقی هستی - که باید باشی - از من دور شو و خود را گرفتار خشم خداوند مساز، که من خود را در پناه او قرار داده و دفع خطر تو را از او می خواهم.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

13 - شعراء - 26 - 106 - 2,5

2- سخن گفتن دلسوزانه نوح (ع) با قوم خویش ، در دعوت آنان به تقوا و پرهیز از گناه

إِذْ قَالَ لَهُمُ أَخُوهُمْ نُوحٌ أَلَا تَتَّقُونَ

وجود لحن مشفقانه در «أَلَا تَتَّقُونَ» (آیا نمی خواهید تقوا پیشه کنید) بیانگر برداشت یاد شده است.

5- دعوت به تقوا، محور تبلیغات و هدایت گری نوح (ع)

إِذْ قَالَ لَهُمُ أَخُوهُمْ نُوحٌ أَلَا تَتَّقُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 108 - 1

ص: 211

1 - دعوت نوح (ع) از قومش، برای رعایت تقوای الهی و پرهیز از گناه

إذ قال لهم أخوهم نوح ألا تتقون... فاتقوا الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 110 - 1,4

1 - نوح (ع)، خواهان گرایش قومش به اطاعت از وی و رعایت تقوای الهی

فاتقوا الله و اطيعون

4 - دعوت به تقوا و پیروی از حق، محور تبلیغ و هدایت گری نوح (ع)

ألا تتقون... فاتقوا الله و اطيعون... فاتقوا الله و اطيعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 124 - 2,7

2 - سخن دلسوزانه هود (ع) با عادیان، در دعوت آنان به تقوا و پرهیز از گناه

إذ قال لهم أخوهم هود ألا تتقون

قید «أخوهم» و وجود لحن مشفقانه در تعبیر «ألا تتقون» (آیا نمی خواهید تقوا پیشه کنید)، بیانگر مطلب یاد شده است.

7 - دعوت به تقوا، لازمه اخوت و برادری راستین

إذ قال لهم أخوهم هود ألا تتقون

برداشت یاد شده بدان احتمال است که اطلاق «أخ» نه صرفاً از جهت انتساب نژادی باشد؛ بلکه به منظور بیان دلسوزی و خیرخواهی نیز باشد که دعوت به تقوا لازمه حتمی آن خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 131 - 1

1 - دعوت مجدد هود (ع) از قوم عاد، برای اطاعت از وی، رعایت تقوای الهی و پرهیز از بیهودگی، غرور و خشونت

أتبنون... تعبتون... بطشتم جبّارين. فاتقوا الله و اطيعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 142 - 5,7,2

2 - سخن دلسوزانه صالح (ع) با ثمودیان، در دعوت آنان به تقوا و پرهیز از گناه

إذ قال لهم أخوهم صلح ألا تتقون

وجود لحن مشفقانه در تعبیر «ألا تتقون» (آیا نمی خواهید تقوا پیشه کنید)، بیانگر مطلب یاد شده است.

5 - دعوت به تقوا، محور تبلیغات و هدایت گری صالح پیامبر

إذ قال لهم أخوهم صلح .. ألا تتقون

7 - دعوت به تقوا، لازمه اخوت و برادری راستین

إذ قال لهم أخوهم صلح ألا تتقون

برداشت یاد شده بدان احتمال است که اطلاق «أخ» صرفاً از جهت انتساب نژادی نباشد؛ بلکه به منظور بیان دلسوزی و

ص: 212

خیرخواهی نیز باشد که دعوت به تقوا لازمه حتمی آن خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 144 - 1

1 - دعوت مجدد صالح (ع) از ثمودیان برای رعایت تقوای الهی و پرهیز از گناه

إذ قال لهم أخوهم صالح ألا تتقون... فاتقوا الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 150 - 1

1 - فراخوانی مجدد صالح ثمودیان را برای رعایت تقوای الهی و پرهیز از گناه

إذ قال لهم أخوهم صالح ألا تتقون... فاتقوا الله واطيعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 161 - 2,5

2 - سخن دلسوزانه لوط (ع) با قوم خود، در دعوت آنان به تقوا و پرهیز از گناه

إذ قال لهم أخوهم لوط ألا تتقون

وجود لحن مشفقانه در تعبیر «ألا تتقون» (آیا نمی خواهید تقوا پیشه کنید) حکایت از مطلب یاد شده دارد.

5 - دعوت به تقوا، محور تبلیغات و هدایت گری لوط (ع)

إذ قال لهم أخوهم لوط ألا تتقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 163 - 1

1 - دعوت مجدد لوط (ع) از قوم خود، برای رعایت تقوای الهی و پرهیز از گناه

إذ قال لهم أخوهم لوط ألا تتقون... فاتقوا الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- دعوت به تقوا، محور تبلیغات و هدایت‌گری شعیب پیامبر

إذ قال لهم شعیب ألا تتقون

4- سخن دلسوزانه شعیب (ع) با مردم ایکه، در دعوت آنان به تقوا و پرهیز از گناه

إذ قال لهم شعیب ألا تتقون

وجود لحن مشفقانه در تعبیر «ألا تتقون» (آیا نمی خواهید تقوا پیشه کنید) بیانگر مطلب یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - دعوت مجدد شعیب (ع) از مردم ایکه ، برای رعایت تقوای الهی و پرهیز از گناه

إذ قال لهم شعیب ألا تتقون . . . فاتقوا الله و اطیعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 184 - 1

1 - تأکید شعیب (ع) بر رعایت تقوای الهی و پرهیز از مخالفت با آفریدگار

و اتقوا الذی خلقکم

«إتقا» (مصدر «اتقوا») به معنای ترسیدن و پروا کردن و «جبّاه» مرادف «خلقه» است. بنابراین «والجبّاه الأولین» یا به معنای «والمخلوقات الأولین» است (مصدر به معنای مفعول) و یا به تقدیر «و ذوی الجبّاه الأولین» می باشد. در هر حال مقصود این است که: «اتقوا الذی خلقکم و خلق الأمم قبلکم؛ از آن کس که شما و امت های پیش از شما را آفرید پروا کنید».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 16 - 2, 1

1 - ابراهیم (ع) فرستاده خداوند برای دعوت قوم اش به عبادت خدا و رعایت تقوا بود .

لقد أرسلنا . . . و ابرهیم إذ قال لقومه

2 - دعوت به یکتاپرستی و رعایت تقوا ، از اصول تعالیم ابراهیم (ع) بود .

و ابرهیم إذ قال لقومه اعبدوا الله و اتقوه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 33 - 1

1 - خداوند ، فراخوان مردمان به تقوا و ترس از روز قیامت

یا ایها الناس اتقوا ربکم و اخشوا یوماً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 1 - 3

3 - دعوت از پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای رعایت تقوا و پرهیز از تبعیت از کافران ، دعوتی خطیر بود .

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ اتَّقِ اللَّهَ

منادا، وقتی با «ایها» آورده می شود، یا به خاطر از غفلت بیرون آوردن منادا است و یا به خاطر خطیر بودن ندا، چون درباره پیامبر(صلی الله علیه و آله) غفلت، صادق نیست، به خصوص با توجه به این که از او به «النَّبِيِّ» تعبیر شده است، پس نکته دوم باعث شده است که خطاب به پیامبر، با واژه «ایها» صورت گیرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 37 - 32, 9, 8

8 - دعوت پیامبر (صلی الله علیه و آله) از زید بن حارثه ، برای رعایت تقوای الهی درباره همسرش زینب

و إذ تقول للذي أنعم الله عليه . . . واتق الله

ص: 214

9 - سفارش پیامبر (صلی الله علیه و آله) به زید ، برای نگهداری همسرش و نیز رعایت تقوای الهی ، امری شایسته یاد و یادآوری است .

و إذ تقول للذي أنعم الله عليه . . . و اتق الله

«إذ» متعلق به «أذكر» مقدر است و در نتیجه، نکته یاد شده، از آن فهمیده می شود.

32 - «عن أبي جعفر (ع) . . . ان رسول الله خطب على زيد بن حارثه ، زينب بنت جحش . . . فزوجها إياه فمكثت عند زيد ما شاء الله ، ثم إنهما تشاجرا في شيء إلى رسول الله . . . فقال زيد : يا رسول الله ! تأذن لي في طلاقها فإن فيها كبراً و إنها لتؤذيني بلسانها ، فقال رسول الله (صلی الله علیه و آله) : اتق الله و أمسك عليك زوجك . . . ;

از امام باقر(ع) روایت شده که رسول خدا(صلی الله علیه و آله)، زینب دختر جحش را برای زید خواستگاری کرد . . . و او را به عقد وی در آورد. سپس مدتی را که خدا مقدر کرده بود، زینب، پیش زید بود. آن گاه میان زید و زینب، مشاجره ای رخ داد و هر دو پیش رسول خدا، شکوه بردند. زید گفت: ای رسول خدا! آیا اجازه می دهی او را طلاق بدهم. به خاطر این که او متکبر است و با زبانش مرا اذیت می کند؟ رسول خدا فرمود: از خدا بترس و همسرت را نگه دار...».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 55 - 11

11 - همسران پیامبر ، وظیفه داشتند که تقوای الهی را رعایت کنند .

و اتقین الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 124 - 1,4

1 - الیاس (ع) ، قومش را به تقوای پیشگی فراخواند .

إذ قال لقومه ألا تتقون

4 - دعوت به تقوا ، در رأس اهداف الیاس (ع) قرار داشت .

إذ قال لقومه ألا تتقون

برداشت یاد شده به دلیل این نکته است که الیاس(ع) در نخستین خطاب خود به مردم، مسأله تقوا را یاد آور شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 10 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور فراخواندن مؤمنان به تقوایبشگی و پرواداشتن از پروردگار

قل یعباد الذین ءامنوا اتقوا ربکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 36 - 11

11- هدف اصلی و نهایی دین ، دعوت مردم به ایمان و تقوا و نه دریافت مال از ایشان

وإن تؤمنوا و تتقوا یؤنکم أجورکم و لایسئلکم أموالکم

«لایسئلکم أموالکم» می تواند در قبال «إن تؤمنوا و تتقوا» و در مقایسه با آن باشد؛ یعنی، پیام دین، پیام ایمان و تقوا است؛ نه دریافت مال.

ص: 215

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 3 - 1

1 - حضرت نوح (ع)، مردم را به عبادت خدا، تقوای الهی و اطاعت از خود، فرا می خواند.

أَنْعَبُدُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نبا - 78 - 40 - 6

6 - بشارت و انذار در کنار یکدیگر، از شیوه های قرآن در دعوت به تقوا و مبارزه با کفر

إِنَّا نُنذِرَكُم عَذَابًا قَرِيبًا

192- دعوت به تکامل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 18 - 1

1 - موسی (ع) از جانب خداوند، مأمور راهنمایی فرعون به راه تکامل و درست کاری و ترغیب او به پاکسازی خویش از آلودگی ها

فَقُلْ هَلْ لَكَ إِلَىٰ أَنْ تَزَكَّىٰ

زکات به دو معنا است: 1. نمو 2. طهارت (مقایس اللغه) و به کسی که صالح و درست کار شود، می گویند «تزکیه» شده است.

(قاموس)

193- دعوت به توبه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 89 - 5

5 - دعوت از اهل کتاب و مرتدان به توبه و گرایش به اسلام و بازگشت از انحراف

قَوْمًا كَفَرُوا... إِلَّا الَّذِينَ تَابُوا

بنابراینکه مراد از «قوماً کفروا...»، اهل کتاب نیز باشد که به حقانیت پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) کفر ورزیدند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 74 - 1

1 - دعوت خداوند از معتقدان به تثلیث و الوهیت مسیح (ع) ، برای استغفار و بازگشت به خدا

افلا یتوبون إلی اللّٰه و یتغفرونه

ص: 216

به قرینه آیات پیشین (قالوا ان الله هو المسيح . . قالوا ان الله ثالث ثلثة) فاعل «یتوبون...» مسیحیان هستند و متعلق توبه و استغفار، عقیده به الوهیت مسیح(ع) و تثلیث می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 15 - 4،7

4 - خداوند ، فراخوان کفار و مشرکان به توبه (ترک آیین شرک و پذیرش اسلام)

ألا تقتلون قوماً نكثوا أيمانهم . . . ویتوب الله علی من یشاء

7 - جنگ با دشمنان پیمان شکن و دعوت آنان به توبه و بازگشت به دامن اسلام ، دستوری برخاسته از علم و حکمت خداوند

قتلوهم . . . ویتوب الله علی من یشاء و الله علیم حکیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 27 - 1

1 - خداوند ، گریختگان از میدان کارزار حنین را به توبه و استغفار فراخواند .

ثم ولیتم مدبرین . . . ثم یتوب الله من بعد ذلك علی من یشاء

کلمه «ذلک» در «من بعد ذلک» اشاره به فرار مسلمانان از میدان نبرد حنین دارد. اعلام اینکه خدا توبه فراریان را می پذیرد، فراخوانی آنان به توبه و استغفار از آن خطاست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 74 - 19

19 - خداوند ، فراخوان منافقان مرتد و توطئه گر ، به توبه و بازگشت به دامن اسلام

فإن یتوبوا یک خیراً لهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 31 - 30

30 - خداوند ، فراخوان تمامی مؤمنان به توبه و بازگشت به درگاه خویش

و توبوا إلى الله جميعاً أيه المؤمنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 10 - 2

2- نوح پیامبر ، مردم را به رغم مخالفت طولانی آنان ، به سوی توبه و بازگشت از راه باطل و روی آوری به خدای غفار تشویق و ترغیب می کرد .

فقلت استغفروا ربکم إنه کان غفّاراً

فراخواندن به استغفار، در حقیقت دعوت به توبه و بازگشت از راه باطل گذشته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 217

12 - خداوند ، گنه کاران - حتی قاتلان مردم مؤمن - را به توبه دعوت کرده است .

ثمّ لم يتوبوا

بیان اختصاص عذاب به کسانی که توبه نکرده اند، ترغیب به توبه است.

194- دعوت به توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 51 - 1

1 - عیسی (ع) ، بنی اسرائیل را به توحید ربوبی و پرستش خدا دعوت کرد .

انّ الله ربّي وربكم فاعبدوه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 52 - 17

17 - یاری کردن دعوتگران راستین الهی ، یاری خداست .

قال من انصاري الى الله .. نحن انصار الله

از اینکه حواریون در جواب درخواست عیسی (ع) (چه کسی مرا یاری می کند)، گفتند (ما یاوران خداییم)، معلوم می شود یاری کردن پیامبر، همان یاری خداست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 73 - 6

6 - دعوت خداوند از مشرکان و قائلان به تثلیث جهت گرایش به توحید و یکتاپرستی

ما من اله الا اله وحد و ان لم ينتهوا عما يقولون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 19 - 23

23 - پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله)، مأمور به اعلام یگانگی خداوند و اظهار بیزارى از شرک و معبودهای مشرکان

قل إنما هو إله واحد وإنى بريء مما تشركون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 59 - 8

8 - مبارزه با شرک و دعوت به توحید ، مهمترین رسالت نوح

يقوم اعبدوا الله ما لكم من إله غيره

ص: 218

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 70 - 12، 2، 1

1 - هود با ابلاغ مأموریت خویش از جانب خداوند ، مردمش را به توحید ، عبادت خداوند و ترک پرستش معبودان دروغین فراخواند .

أَجْتِنَّا لِنَعْبُدَ اللَّهَ وَحْدَهُ وَنَذِرَ مَا كَانَ يَعْبُدُ آبَاؤُنَا

2 - قوم عاد ، رسالت هود را از سوی خداوند ، برای دعوت به توحید و مبارزه با شرک باور نداشتند .

أَجْتِنَّا لِنَعْبُدَ اللَّهَ وَحْدَهُ

استفهام در جمله «أَجْتِنَّا ..» استفهام انکاری ابطالی است. یعنی دلالت می کند که آنچه مورد استفهام واقع شده (مأموریت هود برای دعوت به یکتاپرستی)، بی اساس است و مدعی آن (حضرت هود) دروغگوست.

12 - قوم عاد ، مردمی مغرور ، متعصب و لجوج در برابر دعوت توحیدی هود (ع)

فَأْتِنَا بِمَا تَعِدُنَا إِنْ كُنْتَ مِنَ الصّٰدِقِیْنَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 73 - 13

13 - صالح پیامبر ، دعوت کننده قوم ثمود به توحید با تکیه بر دلیل و معجزه ای آشکار از جانب خداوند

اعبدوا الله ما لکم من إله غیره قد جاء تکم بینه من ربکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 85 - 14

14 - شعیب با ارائه بینه ای روشنگر ، قوم خویش را به توحید و ترک شرک دعوت کرد .

اعبدوا الله ما لکم من إله غیره قد جاء تکم بینه من ربکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 71 - 3، 5

3 - قیام حضرت نوح (ع) ، علیه شرک و بت پرستی و دعوت به توحید و یکتاپرستی ، برای قومش سنگین و غیر قابل تحمل بود .

إن كان كبر علیکم مقامی و تذکیری بآیت اللہ

کلمه «مقام» مشترک بین سه صیغه است: مصدر میمی، اسم زمان و اسم مکان. برداشت فوق بر اساس احتمال اول است؛ یعنی، اگر قیام من برای دعوت به توحید و یادآوری آیات و نشان های خداوند، بر شما سنگین و دشوار است و

5- حضرت نوح (ع)، در دعوت به توحید و یکتاپرستی و زدودن اندیشه شرک، آیات و نشانه های خدا را به قومش یادآوری می کرد .

مقامی و تذکیری بآیت اللہ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 29 - 10

10- گرایش دادن اشراف به توحید و معارف دین، هرگز مجوز طرد مؤمنان محروم و تهی دست نیست .

ص: 219

و ما أنا بطارد الذين ءامنوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 88 - 9

9- برخوردارى شعيب (ع) از مقام نبوت ، برانگيزنده او به فراخوانى مردمان به توحيد و رعايت عدل و انصاف در مبادلات

قالوا يشعيب اُصلوتك تأمرک .. قال يقوم أُرءيتم إن كنت على بينة من ربى و رزقنى

سخنان شعيب(ع) در آيه مورد بحث ، پاسخى است به تحليل استهزاءآمیز قومش (أصلوتك). شعيب(ع) با جمله «أُرءيتم ...» بيان مى دارد كه منشأ مخالفت وى با آرا و عقايد آنان و عملكرد ناصوابشان ، مسؤوليتى است كه خداوند برعهده او قرار داده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - يوسف - 12 - 39 - 3

3- يوسف (ع) ، هم بندگان خویش را به توحيد و دورى از شرک فراخواند .

يصحبى السجن ءأرباب متفرقون خير أم الله الواحد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - يوسف - 12 - 108 - 9، 2، 5

2- فراخوانى مردم به خدا و سوق دادن آنان به سوى او ، وظيفه پيامبر (صلى الله عليه و آله) و راه و رسم او بود .

أدعوا إلى الله

5- پيامبر (صلى الله عليه و آله) بر عقیده توحيدى خویش و نفى شرک و نیز لزوم فراخوانى مردم به توحيد و مبارزه با شرک ، از دليل و حجّتى روشن برخوردار بود .

قل هذه سبيلى أدعوا إلى الله على بصيره أنا و من اتبعنى

«بصيره» به معنای حجّت و دليل روشن است (لسان العرب). آيات قبل و نیز آيه مورد بحث، بيانگر متعلق «بصيره» است كه در برداشت، برخى از آنها آورده شد. قابل ذكر است كه در تركيب اين فراز چند نظر ابراز شده است. از جمله اينكه «على بصيره» خبر براى «أنا» و «من اتبعنى» عطف بر «أنا» است ؛ يعنى: «أنا و من اتبعنى على بصيره».

9- پيروان پيامبر (صلى الله عليه و آله) موظف به فراخوانى مردم به توحيد و مبارزه با شرک

أدعوا إلى الله على بصيرة أنا و من اتبعني

برداشت فوق، بر این اساس است که «علی بصیره» متعلق به «أدعوا» باشد. بر این مبنا «أنا» تأکید برای ضمیر «أدعوا» و «من اتبعني» عطف بر فاعل «أدعوا» می شود؛ یعنی: «أنا أدعوا إلى الله على بصيرة و من اتبعني يدعو إلى الله على بصيرة».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 2 - 15

15- عصاره دعوت انبیا، دعوت به توحید و خداترسی است .

لا إله إلا أنا فاتقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 220

9 - نحل - 16 - 51 - 4

4- دعوت به توحید و نفی شرک ، روح ادیان الهی

وقال الله لاتتخذوا إلهين اثنين إنما هو إله وحد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 39 - 2

2- دعوت به توحید ، خداپرستی ، احسان به والدین ، اجتناب از پرخاشگری بر آنان ، دعا برای والدین و پرداخت حقوق خویشاوندان ، تعالیمی حکیمانه و وحی الهی است .

ذلك ممّا أوحى إليك ربك من الحكمة

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 61 - 6

6 - بهره جستن موسی (ع) از تجمع مردم مصر جهت تماشای صحنه مقابله او و ساحران ، برای بیم دادن مردم و دعوت آنان به توحید و ایمان

قال لهم موسى ويلکم لاتفتروا على الله کذبًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 24 - 9

9- توحید و نفی شرک ، پیام تمامی پیامبران ، موحدان و کتاب های آسمانی

هذا ذکر من معی و ذکر من قبلی

مشارالیه «هذا» به قرینه آیات قبل ، توحید و نفی شرک است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 55 - 2

2- دعوت حضرت ابراهیم (ع) به توحید و ردّ اندیشه شرک و بت پرستی ، موجب تردید مردم بت پرست در عقیده خود شد .

ما هذه التماثيل . . . أنتم وءابؤكم فى ضلل مبین . قالوا أجتئنا بالحق أم أنت م

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 108 - 1,2

1- پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور دعوت مردم به توحید و اعلان مواضع خویش به آنان

قل إنّما یوحى إلیّ أنّما إلهکم إله واحد

2- دعوت به توحید ، اساس رسالت پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) بود .

و ما أرسلنک . . . قل إنّما یوحى إلیّ أنّما إلهکم إله واحد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 221

11 - حج - 22 - 9 - 6

6- توحید و یکتاپرستی ، راه خدا و اسلام ، فراخوان مردم به پیمودن این راه و ترک آیین های شرک

و من الناس من یجدل فی الله . . . لیضلّ عن سبیل الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 12 - 4

4- توصیه خدا به اهل شرک ، به دست برداشتن از بت پرستی و روی آوردن به توحید و نیایش به درگاه او

یدعوا من دون الله ما لایضره و ما لاینفعه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 72 - 4

4- فراخوانده شدن مردم صدراسلام به توحید و تلاوت شدن آیات قرآن بر آنان از سوی مؤمنان

و إذا تتلى علیهم آیتنا . . . بالذین یتلون علیهم آیتنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 38 - 2, 1

1- گفت وگویی فرعون با سران و اشراف مصر ، درباره دعوت موسی از آنان مبنی بر پذیرش خدای یگانه

و قال فرعون یاأیها الملاما علمت لکم من إله غیرى

«ملا» به شخصیت های برجسته و بزرگان قوم گفته می شود.

2- فرعون ، درباره خدای مورد ادعای موسی اظهار تردید کرد .

و قال فرعون . . . ما علمت لکم من إله غیرى

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 87 - 6

6- پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، وظیفه دار فراخواندن مردم به سوی پروردگار یگانه

و ادع إلى ربك

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 16 - 2

2 - دعوت به یکتاپرستی و رعایت تقوا، از اصول تعالیم ابراهیم (ع) بود.

و ابرهیم إذ قال لقومه اعبدوا الله و اتقوه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 17 - 11

11 - دعوت ابراهیم (ع) از قوم اش به پرستش خداوند پس از نهی آنان از بت پرستی

ص: 222

و إبرهیم إذ قال لقومه .. إثمًا تعبدون من دون الله أوثنًا ... و اعبدوه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 24 - 4

4 - کشتن و آتش زدن ، از شیوه های قوم ابراهیم ، برای رویارویی با دعوت توحیدی او بود .

إبرهیم إذ قال .. ذلکم خیر لکم ... فما کان جواب قومه إلا أن قالوا اقتلوه أو حر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 26 - 3, 1

1 - حضرت لوط (ع) به دعوت ابراهیم (ع) در پی فراخوانی او به توحید ، ایمان آورد .

و إبرهیم إذ قال لقومه اعبدوا الله .. فأمن له لوط

3 - حضرت ابراهیم (ع) از سرزمین خویش ، پس از واقعه دعوت به توحید و انداخته شدن در آتش و نجات اش از آن ، هجرت کرد .

و إبرهیم إذ قال .. اعبدوا الله ... فما کان جواب قومه إلا أن قالوا ... أو حرّ

به قرینه سیاق ، مرجع ضمیر فاعلی «قال» حضرت ابراهیم (ع) است .

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 36 - 4

4 - نخستین پیام شعیب (ع) به مردم مدین ، دعوت به خداپرستی و امیدواری به روزو پسین بود .

إلی مدین أخاهم شعیبًا فقال يقوم اعبدوا الله و ارجوا اليوم الآخر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 13 - 9

9 - موعظه انسان ها با منطق و برهانی محکم ، برای توجه دادن آنان به توحید عملی حکیمانه است .

و لقد آتینا لقمن الحکمہ .. إذ قال لقمن لابنه ... لا تشرك بالله إنَّ الشکر لظل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توحيد ، سرلوحه و اساس دعوت پيامبر (صلى الله عليه و آله)

يوحى إلى أتما إلهكم إله وحد

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

17 - زخرف - 43 - 27 - 1

1 - ابراهيم (ع) ، منادى توحيد و يكتا پرستى

إلا الذى فطرني فإنه سيهدني

ص: 223

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 21 - 13

13- دعوت به توحید و انذار از عواقب شرک ، محور اصلی و مشترک دعوت پیامبران

أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا اللَّهَ

بنابراین که «أَلَّا تَعْبُدُوا...» در ادامه «و قد خلت النذر» و مصداق انذار آنان باشد - و نه صرفاً ادامه سخن هود - برداشت بالا به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 3 - 2

2 - توحید و خداپرستی ، اولین و مهم ترین دعوت حضرت نوح (ع)

أَنْ اعْبُدُوا اللَّهَ وَاتَّقُوهُ وَأَطِيعُوا

برداشت یاد شده، از تقدم ذكری «اعبدوا الله» به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جن - 72 - 20 - 4

4 - توحید و نفی شرک ، اساس و محور دعوت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

قُلْ إِنَّمَا أَدْعُوا رَبِّي وَلَا أُشْرِكُ بِهِ أَحَدًا

195- دعوت به توحید افعالی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 17 - 19

19 - نفی بت پرستی ، توحید عبادی ، توحید افعالی ، شکر پروردگار ، عقیده به معاد ، بازگشت نهایی انسان ها به سوی خدا ، از تعالیم حضرت ابراهیم (ع)

و إبرهیم إذ قال لقومه... إني أعبدون من دون الله بآثاناً... فابتنوا عند الل

196- دعوت به توحید ذاتی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 117 - 4

4 - دعوت مردمان به توحید و پرستش خداوند یکتا از اساسی ترین وظائف و رسالت های عیسی (ع)

ما امرتني به ان اعبدوا الله ربي وربكم

ص: 224

تفسیر «ما امرتني به» به «ان اعبدوا الله» - با اینکه حضرت عیسی (ع) به جز فرمان به عبادت خدا پیامهای دیگر نیز داشت - گویای این است که ابلاغ فرمان توحید از اساسی ترین وظایف مسیح (ع) بوده است.

197- دعوت به توحید ربوبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 36 - 3

3- دعوت همه مردم به پذیرش توحید ربوبی و پرستش خدای یگانه ، از جمله سخنان عیسی (ع) در گهواره

وإنَّ اللهَ رَبِّي وَرَبَّكُمْ فَاعْبُدوه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 47 - 7

7 - مبارزه با شرک و دعوت مردم به ربوبیت مطلق خداوند بر جهان هستی ، پیام اصلی حضرت موسی (ع)

قالوا ءامنا ربَّ العلمین

برداشت یاد شده از اعتراف ساحران در حضور موسی (ع)، به ربوبیت مطلق خداوند بر جهان به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 46 - 12

12 - دعوت به توحید ربوبی ، برجسته ترین عنصر در رسالت حضرت موسی (ع)

فقال إني رسول ربِّ العلمین

از این که موسی (ع) در اولین گام رسالت خویش، از ربوبیت خداوند سخن به میان آورده است، مطلب بالا استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 24 - 5

5 - ادعای ربوبیت برتر ، موضع گیری فرعون در برابر طرح توحید ربوبی از سوی موسی (ع)

وأهدیک إلى ربِّک .. أنا ربِّکم الأعلى

جمله «وَأَهْدِيكَ إِلَى رَبِّكَ» در آیات پیشین، سخنی بود که موسی (ع)، آن را با توجه به انکار ربوبیت خداوند از سوی فرعون، مطرح ساخت. فرعون در واکنش به این دعوت، برترین ربوبیت را برای خود قائل شد.

198- دعوت به توحید عبادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 117 - 4

ص: 225

4- دعوت مردمان به توحید و پرستش خداوند یکتا از اساسی ترین وظائف و رسالت های عیسی (ع)

ما امرتنی به ان اعبدوا الله ربی و ربکم

تفسیر «ما امرتنی به» به «ان اعبدوا الله» - با اینکه حضرت عیسی (ع) به جز فرمان به عبادت خدا پیامهای دیگر نیز داشت - گویای این است که ابلاغ فرمان توحید از اساسی ترین وظایف مسیح (ع) بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 65 - 6

6- دعوت به پرستش خدای یکتا، مهمترین و نخستین پیام هود برای قوم عاد

قال یقوم اعبدوا الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 73 - 6

6- دعوت به پرستش خدای یکتا، مهمترین و نخستین پیام صالح (ع) برای قوم ثمود

قال یقوم اعبدوا الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 85 - 6

6- دعوت به پرستش خدای یکتا، مهمترین و نخستین پیام شعیب برای مردم مدین

قال یقوم اعبدوا الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 26 - 2

2- دعوت به یکتاپرستی، در رأس برنامه تبلیغی حضرت نوح (ع) بود.

ینی لکم نذیر مبین. أن لاتعبدوا إلا الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- نوح (ع) در آستان غرق شدن فرزندش ، وی را به ایمان و یکتاپرستی دعوت کرد .

بینی اربک معنا و لاتکن مع الکفرین

مراد از «مَعْنَا» همراهِیو معیت عقیدتی است نه جسمانی؛ زیرا جمله «ارکب» در دلالت بر همراهِی و معیت جسمانی کافی بود. بنابراین اگر مراد از «مَعْنَا» مجرد همراهِی با نوح و پیروان او باشد، آوردن کلمه «مَعْنَا» ضرورتی نداشت. جمله «و لاتکن...» مؤید این معناست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- دعوت به پرستش خدای یکتا، مهمترین و نخستین پیام هود (ع) برای قوم عاد

قال يقوم اعبدوا الله ما لكم من إله غيره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 52 - 20

20- هود (ع) از قوم عاد خواست تا از دعوتش (پذیرش توحید، یکتاپرستی و ترک شرک و استغفار از گناهان) اعراض نکنند و بر گناه خویش اصرار نورزند.

و لاتتولوا مجرمین

«تولی» (مصدر لاتتولوا) به معنای اعراض کردن و نپذیرفتن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 61 - 5

5- دعوت به پرستش خدای یکتا، مهمترین و نخستین پیام صالح (ع) برای قوم ثمود

قال يقوم اعبدوا الله ما لكم من إله غيره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 62 - 15، 10، 7

7- حضرت صالح (ع)، مورد اعتراض و سرزنش قوم ثمود به خاطر فراخوانی آنان به یکتاپرستی و نفی خدایان دروغین

أتنهنا أن نعبد ما يعبد آباؤنا

استفهام در «أتنهنا أن نعبد...» استفهام توییخی است.

10- جوانان و میانسالان قوم ثمود، مخاطبان اصلی حضرت صالح (ع) در دعوت به توحید و یکتاپرستی

أتنهنا أن نعبد ما يعبد آباؤنا

فعل مضارع «يعبد» گویای این است که مخاطبان صالح، کسانی اند که پدرانشان زنده بودند و به پرستش خدایان مشغول بودند.

15- دعوت به توحید و بیان ضرورت یکتاپرستی از سوی حضرت صالح (ع)، مایه تردید قوم ثمود در خردمندی و هوشیاری او

وإننا لفي شك مما تدعونا إليه مريب

«مريب» (تردیدافکن) صفت برای «شک» است و متعلق آن - به قرینه جمله «قد كنت فينا مرجوًّا» - خردمندی و هوشیاری صالح (ع) می باشد. بنابراین جمله «إننا لفي...»; یعنی، ما در درستی تعالیم تو شک داریم، آن چنان شکی که باعث شده درباره خردمندی و هوشیاری ات نیز تردیدکنیم.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 84 - 6،15

6- دعوت به پرستش خدای یکتا، مهمترین و نخستین پیام شعیب (ع) برای مردم مدین بود .

قال يقوم اعبدوا الله

15- شعیب (ع)، با آگاه ساختن قوم خویش به نبود معبودی جز خدا، آنان را به توحید و ترک شرک دعوت کرد .

قال يقوم اعبدوا الله ما لكم من إله غيرہ

ص: 227

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 36 - 11

11- پیامبر (صلی الله علیه و آله) مردمان را فقط به خداوند یکتا دعوت می کرد و به پرستش او فرا می خواند .

إلیه أدعوا

تقدیم «إلیه» بر «أدعوا» حاکی از حصر است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 36 - 5

5- برانگیختن انبیا در میان همه امت ها برای دعوت به توحید عبادی ، دلیل بطلان عقیده مشرکان به جبری بودن شرکشان

وقال الذین أشركوا لو شاء الله ما عبدنا من دونه من شیء . . . ولقد بعثنا فی کلّ أ

آوردن عبارت «لقد بعثنا . . .» پس از بیان کلام مشرکان درباره جبری بودن شرکشان، به منزله جواب برای آن است؛ با این بیان که اگر شرک خواست خداوند بود، نباید انبیا را مبعوث می کرد و حال آنکه آنان را برای هدایت برانگیخته است و این حکایت از بطلان عقیده آنان دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 36 - 0

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 67 - 7

7 - خداوند ، به پیامبر (صلی الله علیه و آله) دستور داد که از مشرکان بخواهد به جای ستیزه جویی با وی و مخالفت با حدود و مقررات الهی ، به سوی خدای یگانه بازگردند و به پرستش او برخیزند .

فلا ینزعنک فی الأمر و ادع إلی ربّک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 68 - 2

2 - ردّ دعوت پیامبر (صلی الله علیه و آله) (دعوت به یکتاپرستی) ، از سوی مشرکان و پافشاری آنان بر شرک و بت پرستی

و ادع إلى ربك . . . وإن جدلوك

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 23 - 5

5 - دعوت به توحید و پرستش خدای یگانه ، نخستین و مهم ترین سخن نوح (ع) با قوم خویش

فقال يقوم اعبدوا الله . . . أفلاتتقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 228

19 - « عن أبي جعفر (ع) قال : كانت شريعته نوح أن يعبد الله بالتوحيد . . . فلبث فيهم ألف سنة إلا خمسين عاماً يدعوهم سرّاً وعلانية . . فأوحى الله عزّوجلّ إليه : أنه لن يؤمن من قومك إلا من قد آمن فلا تبتأس بما كانوا يفعلون » فلذلك قال نوح : « و لا يلدوا إلا فاجراً كفاراً » و أوحى الله إليه « أن اصنع الفلك » ;

از امام باقر(ع) روایت شده است که فرمود:.. شریعت نوح آن بود که خدا به یکتایی پرستش می شد... پس نوح(ع) در بین قوم خویش 950 سال توقف کرد و آنها را آشکار و پنهان به خدا دعوت نمود... سپس خداوند - عزّوجلّ - به او وحی فرستاد: «أنه لن يؤمن من قومك إلا من قد آمن فلا تبتأس بما كانوا يفعلون» و به همین خاطر نوح گفت: «و لا يلدوا إلا فاجراً كفاراً» و خداوند به نوح وحی کرد: «أن اصنع الفلك».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - دعوت به توحید و پرستش خدای یگانه ، اولین و مهم ترین پیام نخستین پیامبر پس از نوح (هود یا صالح)

أن اعبدوا الله ما لكم من إله غيره

«أن» برای تفسیر پیامی است که پیامبر (پیامبری که برای جامعه پس از طوفان نوح برانگیخته شده بود)، مأمور ابلاغ آن به مردم بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - دعوت به توحید و پرستش خدای یگانه ، عصاره پیام قرآن

فلا تدع مع الله إلهاً آخر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - دعوت به پرستش خدای یگانه ، مهم ترین و نخستین پیام صالح برای ثمودیان

و لقد أرسلنا إلى ثمود . . أن اعبدوا الله

اهمیت پیام و نخستین بودن آن از این جهت استفاده می شود که آیه شریفه دعوت به خداپرستی را در رأس همه پیام ها و قبل از هر پیام دیگر آورده است.

6- رهیابی مردم به پرستش خدای یگانه ، محوری ترین هدف رسالت پیامبران

و لقد أرسلنا .. أن اعبدوا الله

بدیهی است آنچه در رأس دعوت ها قرار گیرد، در واقع اساس و محور برنامه های بعدی به حساب آمده و راه را برای حرکت های جدید خواهد گشود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 91 - 2

2- پرستش پروردگار یگانه و تسلیم محض در برابر او ، پیام و هدف استوار و تغییرناپذیر پیامبر (صلی الله علیه و آله)

ص: 229

إِنَّمَا أَمْرٌ أَنْ أَعْبُدَ رَبَّ هَذِهِ الْبَلَدِ .. أَنْ أَكُونَ مِنَ الْمُسْلِمِينَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 17 - 19

19 - نفی بت پرستی ، توحید عبادی ، توحید افعالی ، شکر پروردگار ، عقیده به معاد ، بازگشت نهایی انسان ها به سوی خدا ، از تعالیم حضرت ابراهیم (ع)

و ابرهیم إذ قال لقومه .. إِنَّمَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ أَوْثَانًا ... فَاذْعَبُوا عِنْدَ اللَّهِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 24 - 1

1 - تنها واکنش قوم ابراهیم در برابر دعوت آن حضرت به توحید عبادی ، تصمیم به قتل و یا سوزاندن وی بود!

و ابرهیم إذ قال لقومه .. اعبدوه ... فما كان جواب قومه إلا أن قالوا اقتلوه أو

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 36 - 11

11 - بازداشتن مردم از تبهکاری و افساد در حد دعوت به توحید عبادی و آخرت طلبی ، اهمیت دارد .

يقوم اعبدوا الله و ارجوا اليوم الآخر و لاتعتوا في الأرض مفسدين

ذکر شدن نهی «لاتعتوا» در کنار دو امر مهم اعتقادی (توحید و آخرت)، حاکی از اهمیت آن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 71 - 18

18 - دعوت مردم به یکتاپرستی و اعتقاد به روز رستاخیز ، در رأس برنامه های فرستادگان الهی

یتلون علیکم ءآیت ربکم و ینذرونکم لقاء یومکم هذا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 13 - 32

32 - « عن أبي جعفر (ع) قال: . . . انّ الله عزّوجلّ بعث نوحاً إلى قومه « أن اعبدوا الله واتّقوه و أطيعون » ثمّ دعاهم إلى الله وحده و أن يعبدوه و لا يشركوا به شيئاً ثمّ بعث الأنبياء على ذلك إلى أن بلغوا محمداً فدعاهم إلى أن يعبدوا الله و لا يشركوا به شيئاً و قال: « شرع لكم من الدين ما وصّى به نوحاً و الذي أوحينا . . . » ;

از امام باقر(ع) روایت شده که فرمود: . . . خداوند عزّوجلّ نوح را به سوی قومش مبعوث نمود که خدا را عبادت نمایید و از او پروا داشته باشید و مرا اطاعت کنید. سپس آنها را دعوت نمود به خدای یگانه که او را عبادت نمایید و هیچ گونه شریکی برای او نگیرید و بعد پیامبران را بر همین منوال فرستاد تا به رسول خدا(صلی الله علیه و آله) رسید، و آنان را به عبادت خدا و این که نسبت به او هیچ گونه شرکی نورزند، فرا خوانده و فرمود: شرع لكم من الدين ما وصّى به نوحاً...».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 230

15- هود (ع) ، پیامدار توحید و خداپرستی برای قوم خویش

و اذکر أخوا عاد إذ أنذر قومہ بالأحقاف . . . ألا تعبدوا إلا اللّٰه

در برداشت یاد شده «ألا تعبدوا...» ادامه اندازها و سخنان هود(ع) دانسته شده است. در این صورت تنها جمله «وقد خلت النذر...» جمله معترضه می باشد.

199- دعوت به توکل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- یونس - 10 - 84 - 11

11 - از امام باقر (ع) روایت شده است : « . . . ان قوم موسی استعبدہم آل فرعون و قالوا : لو کان لهؤلاء علی اللّٰه کرامه کما یقولون ما سلطنا علیہم فقال موسی لقومه : یا قوم إن کنتم آمنتم باللّٰه فعلیہ توکلوا . . . »

... همانا آل فرعون، قوم موسی را به بردگی گرفته بودند و می گفتند اگر آنان همان گونه که می گویند در نزد خداوند کرامتی داشتند، ما را بر آنان مسلط نمی ساخت. پس موسی(ع) به قوم خود گفت: ای قوم! اگر ایمان به خدا دارید، پس بر او توکل کنید ... ».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 11 - 12

12- انبیای الهی به اقوام خود اعلام کردند مؤمنان باید تنها خداوند راتکیه گاه خویش قرار بدهند و بر او توکل کنند .

و علی اللّٰه فلیتوکل المؤمنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 12 - 11

11- انبیا ، توکل بر خداوند را با دعوت و عمل خویش به مردم آموزش می دادند .

و علی اللّٰه فلیتوکل المؤمنون. و ما لنا إلا نتوکل علی اللّٰه ... و علی اللّٰه فلیتو

200- دعوت به جنگ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - يوشع و كالب ، در عين ترس از دشمن ، مردم را براي يورش به سرزمين مقدس فرا خواندند .

قال رجالان من الذين يخافون

برداشت فوق مبني بر اين است كه مفعول محذوف «يخافون»، «جبارين» باشد.

ص: 231

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 128 - 11

11 - رنج و اندوه پیامبر (صلی الله علیه و آله) از مشکلات مسلمانان ، در عین فراخوانی آنان به جنگ با دشمنان و تحمل سختی های نبرد

رسول من أنفسکم عزیز علیه ما عنتم حریص علیکم بالمؤمنین رءوف رحیم

با توجه به اینکه در آیات قبل ، سخن از جنگ تبوک و مشکلات توان فرسای آن بود و پیامبر (صلی الله علیه و آله) مؤمنان را به شرکت در آن فرمان داده بود ، یادآوری خصلتهای پیامبر (صلی الله علیه و آله) در پایان این بخش ، می تواند اشاره به برداشت فوق باشد.

201- دعوت به جنگ سخت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 16 - 1

1 - دعوت خداوند از متخلفان سفر حدیبیه ، برای شرکت در جنگی دشوار به منظور جبران گذشته خود

قل للمخلفین .. . ستدعون إلی قوم أولى بأس شدید

202- دعوت به جهاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 7 - 1

1- دعوت خداوند ، از مؤمنان برای جهاد و یاری دین

يَأَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا إِن تَتَصَرَّوْا اللّٰهُ يَنْصِرْكُمْ

203- دعوت به جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 41 - 4,9

4- فرعون و دارودسته وی ، از نوع پیشوایان دعوت کننده به دوزخ

و جعلنهم أئمة يدعون إلی النار

9 - « عن أبي عبد الله (ع) قال: ... قال الله تبارك وتعالى ... » « وجعلناهم أئمة يدعون إلى النار » يقدمون أمرهم قبل أمر الله و حكمهم قبل حكم الله و يأخذون بأهوائهم خلاف ما في كتاب الله عزّوجلّ ;

از امام صادق(ع) روایت شده که فرمود: .. خدای تبارک و تعالی فرموده است: ... « وجعلناهم أئمة يدعون إلى النار » آنان فرمان خود را بر فرمان خدا مقدم می دارند و حکم خود را نیز بر حکم خدا مقدم می دارند و براساس هواهای نفسانی، برخلاف آنچه در

ص: 232

کتاب خدا است عمل می کنند».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 21 - 17

17 - شیطان ، فراخوان حق ناپذیران به دوزخ

كان الشیطن یدعوهم إلى عذاب السعیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 41 - 2

2 - اظهار شگفتی مؤمن آل فرعون از فراخواندن قوم خود ، به نجات و رستگاری و دعوت آنان از او به سرنوشت هلاکت بار دوزخ

و یقوم مالی ادعوکم إلى النجوه و تدعوننی إلى النار

استفهام در «مالی» برای تعجب است.

204- دعوت به حج

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 27 - 14، 3، 1

1 - فراخوانی مردم به حج از سوی حضرت ابراهیم (ع) به فرمان خداوند

و اذن فی الناس بالحجّ

«تأذین» (مصدر «أذن») به معنای اعلان و ندا در دادن است؛ یعنی، «ای ابراهیم! به میان مردم برو و آنان را به حج و زیارت بیت الله، فرا بخوان».

3 - تبلیغ و فراخوانی مردم به حج و زیارت بیت الله ، از وظایف رهبران الهی

و اذن فی الناس بالحجّ

14 - «عن عبید الله بن علی الحلبي ، عن أبي عبد الله (ع) قال : سألته لم جعلت التلبیه ؟ فقال : إن الله عزّوجلّ أوحى إلى ابراهیم (ع) « و اذن فی الناس بالحجّ یأتوک رجالاً » فنادی فأجیب من کلّ فجّ یلبّون ؛

عبداللہ بن علی الحلبي گويد: از امام صادق (ع) سؤال کردم: چرا [در حج] تلبیہ مقرر شده است؟ فرمود: همانا خداوند به حضرت ابراهيم (ع) وحی کرد: «وَأَذِّنْ فِي النَّاسِ بِالْحَجِّ يَأْتُوكَ رِجَالًا» پس ابراهيم ندا در داد و از هر راه دوری با لبيک گفتن به ابراهيم (ع)، پاسخ داده شد».

205- دعوت به حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 5 - 9

ص: 233

9 - تعالیم پیامبران ، مطابق حق بوده و آنان مردم را به سوی حق فرامی خواندند .

كذبت قبلهم قوم نوح . . . ليدحضوا به الحق

206- دعوت به خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 57 - 10

10 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، تنها مأمور فراخواندن مردم به راه خدا و دین الهی بود و نه مجبور ساختن آنان به پذیرش آن .

و ما أرسلنک إلا مبشراً و نذیراً . . . إلا من شاء أن یتخذ إلى ربّه سبیلاً

از این که خداوند در آیه قبل رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) را، منحصر به انذار و بشارت دانست و در آیه مورد بحث، انسان را در انتخاب راه الهی آزاد گذاشت، می توان استفاده کرد که پیامبر (صلی الله علیه و آله) حق نداشت مردم را به پذیرش دین مجبور کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 46 - 1, 2

1 - دعوت مردم به خداوند ، از جمله مسؤولیت های پیامبر (صلی الله علیه و آله) بود .

یا ایها النبئی انا أرسلنک . . . و داعیاً إلى الله

2 - دعوت پیامبر (صلی الله علیه و آله) از مردم برای حرکت در راه خداوند ، به اذن و فرمان خدا است .

و داعیاً إلى الله یاذنه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 42 - 11

11 - مؤمن آل فرعون ، مردم مصر را به خدای عزیز و غفار خواند .

و أنا أدعوکم إلى العزیز الغفّر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 31 - 2

2- پیامبر (صلی الله علیه و آله)، منادی حق و دعوت کننده خلق به سوی خداوند

أجیبوا داعی اللّٰه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - صف - 61 - 14 - 8

8 - دعوت به سوی خدا، محور مسؤولیت حضرت عیسی (ع)

من أنصاری إلى اللّٰه

ص: 234

207- دعوت به خدا شناسی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 45 - 2

2 - خداوند ، فراخوان انسان ها به شناخت ربوبیت او با مطالعه در پدیده های آفرینش

ألم تر إلی ربّك کیف مدّ الظلّ

استفهام در «ألم تر ..» تقریری و متضمن معنای تشویق است.

208- دعوت به خداپرستی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 10 - 22

22- اقوام کافر گذشته ، دعوت انبیا را به خداپرستی تلاشی برای خارج کردن معبودهایشان از صحنه می دانستند و با آن به مخالفت برمی خاستند .

تریدون أن تصدّونا عمّا کان یعبداؤنا

209- دعوت به خشیت از خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 19 - 2،8

2 - دعوت فرعون به خشیت از خداوند ، از اهداف رسالت موسی (ع)

فتخشی

- دعوت فرعون به خشیت از خداوند، از اهداف رسالت موسی(ع)

8 - هدایت مردم به خداوند و بیان ربوبیت او و ایجاد حالت خداترسی در آنان ، از نخستین اهداف پیامبران است .

فقل .. و اهدیک إلی ربّک فتخشی

- هدایت مردم به خداوند و بیان ربوبیت او و ایجاد حالت خداترسی در آنان، از نخستین اهداف پیامبران است.

210- دعوت به خضوع

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 76 - 7

7 - خداوند ، خواهان خضوع و تضرع انسان ها به درگاه او

ص: 235

فما استكانوا لربهم و ما يتضرعون

211- دعوت به خضوع بر خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 43 - 3

3 - فراخوانده شدن کافران و مشرکان به سجده و خضوع در برابر خداوند در دنیا و امتناع آنان از این کار

و قد كانوا يدعون إلى السجود و هم سلمون

212- دعوت به خوبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 46 - 3

3 - انجام نیکی ها و پرهیز از بدی ها ، یکی دیگر از محور های تبلیغی صالح پیامبر (ع)

يقوم لم تستعجلون بالسيئه قبل الحسنه

213- دعوت به خیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 221 - 21

21 - خداوند ، دعوت کننده انسان ها به بهشت و آمرزش خویش است .

و الله يدعوا الى الجنة و المغفره باذنه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 95 - 2

2 - دعوت خداوند از مردم ، برای پیروی از آیین ابراهیم (ع)

فاتبعوا مله ابراهيم حنيفاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - ضرورت وجود جمعی از اهل ایمان ، برای دعوت به خیر و امر به معروف و نهی از منکر

ولتکن منکم امه . . . عن المنکر

ص: 236

بنابراینکه «من» در «منکم»، تبعیضیه باشد.

3 - ضرورت وجود جمعی از اهل ایمان، برای دعوت جامعه به اتحاد و اُلفت میان دل‌ها و برادری میان آنها

و اعتصموا بحبل اللّٰه .. و لتکن منکم امه یدعون الی الخیر

4 - دعوت به خیر و امر به معروف و نهی از منکر، از شیوه‌های ایجاد وحدت در میان مؤمنین

و اعتصموا بحبل اللّٰه جمیعاً .. و لتکن منکم امه یدعون الی الخیر

به نظر می‌رسد «ولتکن» به مقتضای ارتباط با آیه قبل، ارائه راهی برای تحقق اعتصام به ریسمان الهی باشد.

6 - امر به معروف و نهی از منکر، دعوت به خیر است . *

و لتکن منکم امه یدعون الی الخیر و یأمرون بالمعروف و ینهون عن المنکر

بنابراینکه «واو» در «و یأمرون»، تفسیریّه برای «یدعون الی الخیر» باشد، و یا مصداقی از دعوت به خیر.

9 - دعوت به نیکی‌ها و امر به معروف و نهی از منکر (نظارت همگانی)، وظیفه همه افراد جامعه اسلامی

و لتکن منکم امه یدعون الی الخیر و یأمرون بالمعروف و ینهون عن المنکر

بنابراینکه من در «منکم» بیانیّه باشد.

10 - تنها دعوتگران به خیر و امرکنندگان به معروف و نهی کنندگان از منکر، اهل رستگاری هستند .

و لتکن منکم .. اولئک هم المفلحون

بنابراینکه مشارالیه «اولئک»، دعوت کنندگان به خیر و امرکنندگان و نهی کنندگان باشند.

11 - نقش بنیادین دعوت به خیر و امر به معروف و نهی از منکر، در رستگاری جامعه

و لتکن منکم امه .. و اولئک هم المفلحون

بنابراینکه مشارالیه «اولئک» جامعه اسلامی باشد؛ یعنی تنها خود امرکنندگان به معروف و نهی کنندگان از منکر رستگار نیستند، بلکه افراد

جامعه بخاطر وجود چنین افرادی بهره مند از رستگاری هستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 105 - 3، 2

2- دعوت به نیکی ها ، امر به معروف و نهی از منکر ، مانع بروز تفرقه و اختلاف در جامعه

و لتكن منكم ائمه يدعون الى الخير . . . و لا تكونوا كالذين تفرّقوا

جمله «لا تكونوا . . .» ، احتمالاً بیان نتیجه آیه قبل است.

3- سرانجام ترک دعوت به نیکی ها و ترک امر به معروف و نهی از منکر ، تفرقه و اختلاف در جامعه

و لتكن منكم امه يدعون . . . و لا تكونوا كالذين تفرّقوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 108 - 3

3- فرمان به اعتصام به حبل الهی ، پرهیز از تفرقه ، دستور به دعوت خیر ، امر به معروف و نهی از منکر ، از آیات بحق الهی

و اعتصموا بحبل الله جميعاً و لا تفرّقوا . . . و لتكن منكم ائمه . . . تلک ايات اللّ

بنابراینکه مشارالیه «تلک»، تمامی مطالب گذشته در آیات قبل باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 237

12 - گفتگوی محرمانه در مورد توصیه به قرض الحسنه ، کاری پسندیده و شایسته

لا خیر فی کثیر من نجویهم الا من امر بصدقه او معروف

امام صادق(ع) در مورد «معروف» در آیه فوق فرمود: یعنی بالمعروف القرض.

کافی، ج 4، ص 34، ح 3؛ نورالثقلین، ج 1، ص 549، ح 558.

214- دعوت به درخواست مرگ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جمعه - 62 - 6 - 5

5 - خداوند توسط پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، به یهود پیشنهاد کرد برای اثبات ادعای خود (این که آنان دوستان خدایند) ، آرزوی مرگ کنند .

قل یا ایها الذین هادوا.. فتمتوا الموت إن كنتم صدقین

215- دعوت به درک حقایق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 24 - 6

6- خداوند ، فراخوان مردم به فهمیدن معارف و حقایق و توجه داشتن به آنها

أفلاتذکرون

متعلق «تذکرون» می تواند مطلق حقایق و معارف باشد و می تواند خصوص حقایقی باشد که در آیه مورد بحث بود. برداشت فوق براساس احتمال اول است. قابل ذکر است که استفهام در «أفلاتذکرون» به داعی امر و ترغیب ایراد شده است؛ یعنی، حقایق را بفهمید و بدانها توجه داشته باشید.

216- دعوت به درک مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- خداوند، فراخوان مردم به فهمیدن امتیاز مؤمنان بر کافران و توجه داشتن به آن

هل یستویان مثلاً أفلا تذکرون

ص: 238

217- دعوت به دعا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 12 - 4

4- توصیه خدا به اهل شرک ، به دست برداشتن از بت پرستی و روی آوردن به توحید و نیایش به درگاه او

یدعوا من دون الله ما لا یضره و ما لا ینفعه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 14 - 1

1 - خداوند ، فراخوان مردم به دعا و نیایش به درگاه او

فادعوا الله

218- دعوت به دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 29 - 10

10- گرایش دادن اشراف به توحید و معارف دین ، هرگز مجوز طرد مؤمنان محروم و تهی دست نیست .

و ما أنا بطارد الذین ءامنوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 57 - 10

10 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، تنها مأمور فراخواندن مردم به راه خدا و دین الهی بود و نه مجبور ساختن آنان به پذیرش آن .

و ما أرسلنک إلا مبشراً و نذیراً .. إلا من شاء أن یتخذ إلی ربّه سیلاً

از این که خداوند در آیه قبل رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) را، منحصر به انذار و بشارت دانست و در آیه مورد بحث، انسان را در

انتخاب راه الهی آزاد گذاشت، می توان استفاده کرد که پیامبر (صلی الله علیه و آله) حق نداشت مردم را به پذیرش دین مجبور کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - در صورت دعوت از مجادله گران درباره خدا برای پیروی از تعالیم آسمانی، آنان، خود را پیرو آیین نیاکان شان معرفی می کنند .

الناس من يجدل في الله بغير علم . . . وإذا قيل لهم اتبعوا ما أنزل الله قالوا

10 - پاسخ منفی دادن به فراخوان عمل به تعالیم دین آسمانی، به بهانه پیروی از آیین نیاکان، جاهلان و مجادله ای بدون دلیل است .

و من الناس من يجدل في الله بغير علم ولا هدى ولا كتب منير . وإذا قيل لهم ا

ص: 239

219- دعوت به دینداری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 44 - 5

5- خدا و رسولش ، فراخوان مردم به استفاده صحیح و بهره برداری کافی از فرصت ها و امکانات زندگی برای هدایت و دینداری

وَأَنْذِرِ النَّاسَ . . . فَيَقُولُ الَّذِينَ ظَلَمُوا رَبَّنَا أَخْرِنَا إِلَىٰ أَجَلٍ قَرِيبٍ نَجِبْ دَعْوَتِكَ وَتَتَّبِعْ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 15 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) مأمور به دعوت مردمان به اقامه دین و پرهیز از اختلافات و تفرقه در آن

أَنْ أَقِيمُوا الدِّينَ وَلَا تَتَفَرَّقُوا فِيهِ . . . فَلذَلِكَ فَادَعِ

برداشت یاد شده مبتنی بر این است که «ذلک» اشاره به جمله «أَقِيمُوا الدِّينَ وَ . . .» باشد. گفتنی است که بر این مبنا لام «ذلک» به معنای «إِلَىٰ» خواهد بود.

220- دعوت به رحمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 6 - 3

3- پیامبر (صلی الله علیه و آله) فراخوان مردم به ایمان و ترک کفر برای دستیابی به رحمت و سعادت دنیا و آخرت

يَسْتَعْجِلُونَكَ بِالسَّيِّئَةِ قَبْلَ الْحَسَنَةِ

«ال» در «الحسنه» عهد ذهنی است و اشاره به نویدهایی دارد که پیامبر(صلی الله علیه و آله) به اهل ایمان ابلاغ می کرد و به قرینه مقابله آن با «السیئه» دوری از عذاب دنیا و آخرت و رسیدن به آسایش و سعادت در دنیا و آخرت است.

221- دعوت به رد شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جن - 72 - 20 - 4

4- توحید و نفی شرک ، اساس و محور دعوت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

قل إنّما أدعوا ربّي ولأشرك به أحدًا

ص: 240

222- دعوت به رستگاری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 41 - 2,6

2 - اظهار شگفتی مؤمن آل فرعون از فراخواندن قوم خود ، به نجات و رستگاری و دعوت آنان از او به سرنوشت هلاکت بار دوزخ

و يقوم مالی ادعوکم إلى النجوه و تدعوننی إلى النار

استفهام در «مالی» برای تعجب است.

6 - مؤمنان ، وظیفه دار فراخواندن مردم به نجات و رستگاری

و يقوم مالی ادعوکم إلى النجوه

223- دعوت به زکات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 55 - 1

1- اسماعیل صادق الوعد ، همواره خویشاوندان و خانواده اش را به نماز و زکات فرمان می داد .

و کان یأمر أهله بالصلوه والزکوه

اهل هر مردی، قبیله و خویشاوندان او است (لسان العرب).

224- دعوت به سبیل الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 125 - 9, 2, 3, 1

1- پیامبر (صلی الله علیه و آله) مأمور دعوت مردم به راه پروردگار در پرتو حکمت (برهان های عقلی و علمی) و موعظه نیک

ادع إلى سبیل ربک بالحکمه و الموعظه الحسنه

«حکمت» به معنای دستیابی به حق در پرتو علم و عقل است (مفردات راغب). بنابراین «بالحکمه»؛ یعنی، به وسیله براهین عقلی و علمی

به حق رسیدن.

2- رشد و کمال پیامبر (صلی الله علیه و آله) در پرتو ربوبیت الهی، مقتضی دعوت دیگران به راه خداست.

ادع إلى سبیل ربّک

واژه «ربّ» - که در لغت به معنای تربیت است (مفردات راغب) - می تواند اشاره به این جهت داشته باشد که: بهره‌وری پیامبر (صلی الله علیه و آله) از ربوبیت خدا، مقتضی آن است که آن حضرت دیگران را نیز از ربوبیت خدا بهره مند سازد.

3- تبلیغ دین و دعوت دیگران به راه خدا، تکلیفی الهی بر همگان

ادع إلى سبیل ربّک

برداشت فوق، با الغای خصوصیت از مخاطب اصلی آیه؛ یعنی، پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) است.

9- انسان برای گرایش به راه خدا، نیازمند موعظه نیک در کنار دلایل متقن عقلی

ص: 241

ادع إلى سبيل ربك بالحكمة و الموعظه الحسنه

برداشت فوق، با توجه به این نکته است که «الموعظه» عطف بر «بالحکمه» است و با یک سیاق ذکر شده، در حالی که «و جادلهم» با بیان دیگر و امری مجزاً آمده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نبأ - 78 - 39 - 3

3 - انتخاب راه خدا و هدف قرار دادن قرب او ، دعوت الهی از تمام مردم

فمن شاء اتخذ إلى ربه مآباً

تعبیر «إلى ربه مآباً» - به قرینه «للطاغين مآباً» در آیات پیشین - دعوت به اعراض از فرجام طغیانگران (جهنم) و برگزیدن قرب خداوند به عنوان مقصد نهایی است. حرف «إلى» در «إلى ربه» دلالت می کند که مقصد نهایی، راهی است که سمت و جهت آن به سوی خداوند باشد. این تعبیر کنایه از قرب به خداوند است؛ نه وصول به آن ذات اقدس؛ زیرا در آن صورت به حرف «إلى» نیازی نبود.

225- دعوت به سجده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 42 - 3

3 - کافران و مشرکان در عرصه قیامت به سجده فرا خوانده می شوند؛ ولی آنان از این کار ناتوان اند .

و يدعون إلى السجود فلا يستطيعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 43 - 3

3 - فراخوانده شدن کافران و مشرکان به سجده و خضوع در برابر خداوند در دنیا و امتناع آنان از این کار

وقد كانوا يدعون إلى السجود وهم سلمون

226- دعوت به سعادت اخروی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 6 - 3

3- پیامبر (صلی الله علیه و آله) فراخوان مردم به ایمان و ترک کفر برای دستیابی به رحمت و سعادت دنیا و آخرت

يستعجلونك بالسيئه قبل الحسنه

«ال» در «الحسنه» عهد ذهنی است و اشاره به نویدهایی دارد که پیامبر (صلی الله علیه و آله) به اهل ایمان ابلاغ می کرد و به قرینه مقابله آن با «السیئه» دوری از عذاب دنیا و آخرت و رسیدن به آسایش و سعادت در دنیا و آخرت است.

ص: 242

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 15 - 11

11 - تلاش برای سوق دادن انسان ها به بهشت و نجات آنان از ابتلای به آتش جهنم ، از هدف های پیامبران الهی

قل أذلك خير أم جنة الخلد التي وعد المتقون

227- دعوت به سعادت دنیوی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 6 - 3

3- پیامبر (صلی الله علیه و آله) فراخوان مردم به ایمان و ترک کفر برای دستیابی به رحمت و سعادت دنیا و آخرت

يستعجلونك بالسيئه قبل الحسنه

«ال» در «الحسنه» عهد ذهنی است و اشاره به نویدهایی دارد که پیامبر (صلی الله علیه و آله) به اهل ایمان ابلاغ می کرد و به قرینه مقابله آن با «السیئه» دوری از عذاب دنیا و آخرت و رسیدن به آسایش و سعادت در دنیا و آخرت است.

228- دعوت به سیاحت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 20 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور بود تا پیام خداوند را مبنی بر سیر در زمین و مطالعه در پدیده های آفرینش ، ابلاغ کند .

قل سيروا في الأرض فانظروا كيف بدأ الخلق

229- دعوت به شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 71 - 18

18 - مشرکان، مرتدان متحیر را به شرک دعوت می کنند و خود را هدایت یافته می پندارند.

له أصحاب يدعونه إلى الهدى ائتنا

مراد از «اصحاب»، بنا بر یک احتمال، مشرکان و منحرفانی هستند که مرتدان را تشویق می کنند و به جانب خود سوق می دهند و راه خود را طریق هدایت می شمارند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 243

7 - تلاش اغواگرانه - به اعتقاد پیشوایان شرک - تنها دعوت و فراخوانی است ; نه اجبار و سلب کردن اختیار از دیگران

أغوينهم كما غوينا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 42 - 1

1 - مردم مصر (قبطیان و فرعونیان) ، مؤمن آل فرعون را به کفر و شرک به خدا فراخواندند .

تدعوننی لأکفر بالله و أشرك به

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 23 - 1

1 - توصیه اکید صاحبان زر و زور به مردم در عصر نوح (ع) ، به دست برداشتن از عبادت معبود های خویش

وقالوا لاتذرنا الهتکم

«إله» (مفرد «آلهه») به معنای معبود است. گفتنی است تأکید در برداشت یاد شده از آمدن «ن» تأکید ثقیله «لاتذرنا» استفاده می شود.

230- دعوت به شرک ستیزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 108 - 5,9

5- پیامبر (صلی الله علیه و آله) بر عقیده توحیدی خویش و نفی شرک و نیز لزوم فراخوانی مردم به توحید و مبارزه با شرک ، از دلیل و حجّتی روشن برخوردار بود .

قل هذه سبیلی ادعوا إلی الله علی بصیره أنا و من اتبعنی

«بصیره» به معنای حجت و دلیل روشن است (لسان العرب). آیات قبل و نیز آیه مورد بحث، بیانگر متعلق «بصیره» است که در برداشت، برخی از آنها آورده شد. قابل ذکر است که در ترکیب این فراز چند نظر ابراز شده است. از جمله اینکه «علی بصیره» خبر برای «أنا» و «من اتبعنی» عطف بر «أنا» است ; یعنی: «أنا و من اتبعنی علی بصیره».

9- پیروان پیامبر (صلی الله علیه و آله) موظف به فراخوانی مردم به توحید و مبارزه با شرک

أدعوا إلى الله على بصيرة أنا و من اتبعنى

برداشت فوق، بر این اساس است که «علی بصیره» متعلق به «أدعوا» باشد. بر این مبنا «أنا» تأکید برای ضمیر «أدعوا» و «من اتبعنى» عطف بر فاعل «أدعوا» می شود؛ یعنی: «أنا أدعوا إلى الله على بصيرة و من اتبعنى يدعو إلى الله على بصيرة».

ص: 244

231- دعوت به شکر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 17 - 19، 12

12 - دعوت ابراهیم (ع) از قوم اش به سپاسگزاری به درگاه خداوند

و ابرهیم إذ قال لقومه . . . و اشکروا له

19 - نفی بت پرستی ، توحید عبادی ، توحید افعالی ، شکر پروردگار ، عقیده به معاد ، بازگشت نهایی انسان ها به سوی خدا ، از تعالیم حضرت ابراهیم (ع)

و ابرهیم إذ قال لقومه . . . إنا نعبدون من دون الله أوثناً . . . فابتغوا عند الله

232- دعوت به شکر نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبياء - 21 - 80 - 13

13- خداوند ، مردم عصر داوود (ع) را به شکرگزاری در برابر اعطای نعمت اسلحه سازی به ایشان ، فرا خواند .

و علمنه صنعه لبوس لكم . . . فهل أنتم شكرون

استفهام در جمله «فهل أنتم شكرون»، متضمن معنای امر است.

233- دعوت به شناخت موجودات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 41 - 15

15 - خداوند ، فراخوان انسان ها به شناخت جهت گیری همه موجودات جهان آفرینش

ألم تر أن الله يسبح له من في السموت والأرض والطير صفت كل قد علم صلاته

234- دعوت به صبر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- لزوم پیشه ساختن صبر و شکیبایی، قبل از دعوت دیگران به صبر و استقامت *

یا ایها الذین امنوا اصبروا و صابروا

برداشت فوق مبتنی بر این معناست که مراد از «صابروا»، دعوت یکدیگر به صبر و استقامت باشد.

ص: 245

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 128 - 1

1 - موسی (ع) پس از تصمیم فرعون به سرکوبی بنی اسرائیل ، مردمش را به استعانت از خدا و صبر و مقاومت در برابر آزار های فرعونیان فراخواند .

قال موسی لقومه استعینوا باللّٰه و اصبروا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 49 - 8

8- خداوند ، فراخوان پیامبر (صلی الله علیه و آله) به صبر و شکیبایی در امر رسالت و مقاومت در برابر مشرکان و آزار های آنان

فاصبر

بیان سرگذشت نوح(ع) و سپس دعوت کردن پیامبر(صلی الله علیه و آله) به صبر و مقاومت ، گویای این است که: مصداق مورد نظر برای «صبر» تحمل مشکلات و مشقتهای تبلیغ رسالت و مقاومت در برابر آزارها و کارشکنیهای مخالفان می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 115 - 1

1- خداوند ، پیامبرش را به صبرپیشگی و شکیبایی فرا خواند .

واصبر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 90 - 16

16- یوسف (ع) برادرانش را به تقوا و صبر و درآمدن در زمره محسنان فراخواند .

إنه من یتّق و یصبر فإن الله لایضیع أجر المحسنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 17 - 2، 1

1 - اهتمام به برپایی نماز و امر به معروف و نهی از منکر و شکیبایی در بلاها، از مواعظ لقمان به پسر خویش بود.

یَبْنَیْ اَقْمِ الصَّلٰوَهٗ . . . و اصْبِرْ عَلٰی مَا اَصَابَكَ

2 - توصیه به برپایی نماز و امر به معروف و نهی از منکر و صبر، نمودی از حکمت لقمان

و لقد ءاتینا لقمن الحکمه . . . إذ قال . . . یَبْنَیْ اَقْمِ الصَّلٰوَهٗ

235- دعوت به صداقت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 119 - 2

ص: 246

2 - خداوند ، فراخوان مؤمنان به راستی و درستی در گفتار و عمل

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا .. كُونُوا مَعَ الصّٰدِقِينَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 18 - 4

4 - دعوت به پاکی و درست کاری ، سرلوحه برنامه پیامبران

فقل هل لك إلى أن تزكى

236- دعوت به صراط مستقیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 76 - 12

12- دعوت به عدالت و بر صراط مستقیم بودن ، منشأ قدرت ، استقلال و خیرات برای جامعه است .

أحدهما أبکم لایقدر علی شیء .. هل یستوی هو و من یأمر بالعدل و هو علی صراط مستقیم

برداشت فوق، از تقابل «من یأمر بالعدل..» و «أحدهما أبکم ... لایأت بخیر» به دست آمد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 36 - 11

11- عیسی (ع) ، دعوت کننده مردم به صراط مستقیم

هذا صراط مستقیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 73 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، دعوت کننده راستین مردم ، به راه مستقیم

و إنک لتدعوهم إلى صراط مستقیم

237- دعوت به عبادت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 51 - 7

7- محور دعوت عیسی (ع)، بیان ربوبیت خدا و هدایت مردم به پرستش او

انّ اللّٰه ربّی وربکم فاعبدوه

ص: 247

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 70 - 1

1 - هود با ابلاغ مأموریت خویش از جانب خداوند ، مردمش را به توحید ، عبادت خداوند و ترک پرستش معبودان دروغین فراخواند .

أَجْتِنَّا لِنَعْبُدَ اللَّهَ وَحْدَهُ وَنَذِرَ مَا كَانَ يَعْبُدُ آبَاؤُنَا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 39 - 2

2- دعوت به توحید ، خداپرستی ، احسان به والدین ، اجتناب از پرخاشگری بر آنان ، دعا برای والدین و پرداخت حقوق خویشاوندان ، تعالیمی حکیمانه و وحی الهی است .

ذَلِكَ مِمَّا أَوْحَى إِلَيْكَ رَبِّكَ مِنَ الْحِكْمَةِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 16 - 1

1 - ابراهیم (ع) فرستاده خداوند برای دعوت قوم اش به عبادت خدا و رعایت تقوا بود .

لَقَدْ أَرْسَلْنَا .. وَإِبْرَاهِيمَ إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 14 - 3

3 - خداوند ، فراخوان انسان ها به عبادت خالصانه او

مخلصین له الدین

طبق گفته مفسران، واژه «دین» در این آیه، به معنای عبادت است. آمدن این واژه در معنای یاد شده از کاربردهای رایج در لغت عرب است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بینه - 98 - 5 - 2

2 - ادیان آسمانی ، از تعالیم انحرافی مبرّا بوده و مردم را تنها به عبادت خداوند ، اخلاص ، اعتدال در دین ، اقامه نماز و پرداخت زکات ، فرمان داده اند .

و ما تفرّق الذین أُوتوا الکتب . . . و ما أُمرُوا إِلَّا لیعبدوا اللّٰه مخلصین له الد

حصر در «إِلَّا- لیعبدوا اللّٰه»، حصر اضافی و در مقایسه با تفرقه ای است که آیه قبل آن را گریبان گیر پیروان ادیان آسمانی دانسته بود. بنابراین مفاد آیه این است که خداوند، به تفرقه فرمان نداده است؛ بلکه خواسته او توحید، اعتدال، نماز و زکات است.

ص: 248

238- دعوت به عبادت خالصانه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بینه - 98 - 5 - 8

8 - استواری و سامان بخشی ، ویژه دینی است که بدون پیرایه باشد و مردم را به عبادت خالصانه و معتدل ، اقامه نماز و پرداخت زکات فرمان دهد .

و ما أمرُوا إِلَّا .. و ذلك دين القِيمه

239- دعوت به عبادت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 72 - 11، 9

9- دعوت مسیح (ع) از بنی اسرائیل به پرستش خدای یگانه و توحید ربوبی

وقال المسيح بيني اسرئيل اعبدوا الله ربي وربكم

11 - دعوت مسیح (ع) به پرستش خدای یگانه ، دلیل و گواهی روشن بر خدا نبودن او

قالوا إنّ الله هو المسيح ابن مريم وقال المسيح بيني اسرئيل اعبدوا

جمله حالیه «وقال المسيح» استدلالی است بر رد پندار الوهیت برای مسیح(ع).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 3 - 2، 1

1 - حضرت نوح (ع) ، مردم را به عبادت خدا ، تقوای الهی و اطاعت از خود ، فرا می خواند .

أن اعبدوا الله و اتّقوه و أطيعون

2- توحید و خداپرستی ، اولین و مهم ترین دعوت حضرت نوح (ع)

أن اعبدوا الله و اتّقوه و أطيعون

برداشت یاد شده، از تقدم ذكری «اعبدوا الله» به دست می آید.

240- دعوت به عبادت غیر خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 65 - 2

2 - هشدار خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)، درباره تن دادن به درخواست مشرکان مبنی بر عبادت غیر او

قل أفعیر الله تأمرؤتی أعبد . . . لئن أشركت لیحبطنّ عملک

از ارتباط این آیه با آیه قبل - که در آن مشرکان از پیامبر (صلی الله علیه و آله) خواسته بودند که غیر خدا را عبادت کند - برداشت بالا به دست می آید.

ص: 249

241- دعوت به عبرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 15 - 4

4- دعوت خداوند از خلق، برای پندگیری از آیات او و رخداد طوفان نوح

و لقد تركنها آية فهل من مدكر

تعبیر «فهل من مدكر» برای انگیزش است.

242- دعوت به عبودیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 117 - 6

6- دعوت مردمان به بندگی خداوند، اصلی بنیادین در رسالت پیامبران الهی

ما امرتني به ان اعبدوا الله

243- دعوت به عدالت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 85 - 22

22- دعوت مردم به سلامت اقتصادی و رعایت عدالت در خرید و فروش، از مهمترین رسالت های شعيب برای قوم خویش پس از

دعوت به توحيد

يقوم اعبدوا الله .. فأوفوا الكيل و الميزان و لا تبخسوا الناس أشياءهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 76 - 7,9,10,12

7- دعوت به عدل، مهم ترین اثر و نشان انسان ارزشمند

و ضرب الله مثلاً رجلين أحدهما أبكم لا يقدر على شيء .. هل يستوي هو و من يأمر بال

9- خداوند ، دعوت کننده انسان ها به عدل

هل یستوی هو و من یأمر بالعدل

برداشت فوق، بر این اساس است که ضرب المثل آیه را در جهت نفی شرک بدانیم؛ یعنی، انسان لالِ ناتوان، مثلی باشد برای مخلوقات و امر کننده به عدل، مثلی باشد از خداوند.

ص: 250

10- تنها انسان درست کردار و ایستاده بر صراط مستقیم ، شایستگی دعوت دیگران به عدل را دارد .

و من یأمر بالعدل و هو علی صراط مستقیم

توصیف امر کننده به عدل به اینکه خود در صراط مستقیم باشد، در حقیقت بیان شرط شایستگی برای چنین مسؤولیت است.

12- دعوت به عدالت و بر صراط مستقیم بودن ، منشأ قدرت ، استقلال و خیرات برای جامعه است .

أحدهما أبکم لایقدر علی شیء... هل یستوی هو و من یأمر بالعدل و هو علی صراط مستقیم

برداشت فوق، از تقابل «من یأمر بالعدل..» و «أحدهما أبکم... لایأت بخیر» به دست آمد.

244- دعوت به عدالت اقتصادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 85 - 4، 2

2- شعیب (ع) ، دعوت کننده مردم به برقرار ساختن قسط و عدالت در معاملات خویش

و یقوم أوفوا المکیال و المیزان بالقسط

4- شعیب (ع) ، از قوم خویش خواست تا به هنگام خرید ، اجناس مردم را کم تعدادتر و کم ارزش تر از آنچه هست ، جلوه ندهند .

و لاتبخسوا الناس أشیاءهم

«بخس»؛ یعنی، کم کردن و عیب گرفتن (المصباح المنیر).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 88 - 9

9- برخورداری شعیب (ع) از مقام نبوت ، برانگیزنده او به فراخوانی مردمان به توحید و رعایت عدل و انصاف در مبادلات

قالوا یشعیب أصلوتک تأمرک... قال یقوم أریتم إن کنت علی بیئه من ربی و رزقنی

سخنان شعیب (ع) در آیه مورد بحث ، پاسخی است به تحلیل استهزاآمیز قومش (أصلوتک). شعیب (ع) با جمله «أریتم...» بیان می دارد

که منشأ مخالفت وی با آرا و عقاید آنان و عملکرد ناصوابشان ، مسؤولیتی است که خداوند برعهده او قرار داده است.

245- دعوت به عمل به قرآن

5- آموختن تعالیم قرآن و پایداری بر عمل به آن ، دعوت خداوند از همه انسان ها است .

إن هو إلا ذكر للعالمین . لمن شاء منكم أن يستقیم

مخاطبان در «منکم» گرچه همان کسانی اند که «این تذهبون» خطاب به آنان بود؛ ولی به قرینه «للعالمین» این رهنمود برای عموم مردم است.

246- دعوت به عمل پسندیده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 2 - 17

17- اندیشه توحیدی ، فراخوان آدمی به عملکردی متناسب با آن

لا إله إلا أنا فاتقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 18 - 1

1 - موسی (ع) از جانب خداوند ، مأمور راهنمایی فرعون به راه تکامل و درست کاری و ترغیب او به پاکسازی خویش از آلودگی ها

فقل هل لك إلى أن تزكى

زکات به دو معنا است: 1. نمو. 2. طهارت (مقایس اللغه) و به کسی که صالح و درست کار شود، می گویند «تزکیه» شده است.
(قاموس)

247- دعوت به عمل صالح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 114 - 7, 2

2- ارزش والای نجواها و مذاکرات محرمانه ، به انگیزه وادار نمودن دیگران به صدقه و دعوت به کار نیک و اصلاح میان مردمان

لا خیر فی کثیر من نجویهم الا من امر بصدقه او معروف او اصلاح بین الناس

7- نجواها و مذاکرات محرمانه برای دعوت مردم به کارهای نیک ، موجب پاداش بزرگ الهی

من نجویهم . . . و من يفعل ذلك ابتغاء مرضات الله فسوف نؤتيه أجراً عظيماً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 110 - 21

21- ایمان به توحید و نبوت و معاد و دعوت به انجام دادن عمل صالح ، چکیده دعوت پیامبر (صلی الله علیه و آله) است .

قل إنّما أنا بشر . . . و لا یشرک بعباده ربّه أحداً

جمله «یوحی الّی . . .» نبوت و «انّما إلهکم . . .» توحید و «یرجو لقاء . . .» معاد و «عملاً صالحاً» عمل صالح را مطرح کرده است.

ص: 252

248- دعوت به عمل ناپسند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 169 - 6,7

6 - دعوتگری شیطان به بدی ها و بدعتگذاری ها ، نمودی از شیطنت او و دلیل دشمنی وی با انسانهاست .

إِنَّ لَكُمْ عَدُوًّا مُّبِينًا . إِنَّمَا يَأْمُرُكُم بِالسُّوءِ وَالْفَحْشَاءِ وَأَنْ تَقُولُوا عَلَى اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ

جمله «إنما يأمرکم ..» دلیلی است برای «إِنَّ لَكُمْ عَدُوًّا»؛ یعنی، نشانه و دلیل دشمنی شیطان با شما انسانها این است که او شما را به کارهای ناروا ترغیب می کند.

7 - فراخوانی مردم به کار های ناروا و زشت ، کاری شیطانی و معیاری برای شناسایی دشمنان انسان است .

إِنَّ لَكُمْ عَدُوًّا مُّبِينًا . إِنَّمَا يَأْمُرُكُم بِالسُّوءِ وَالْفَحْشَاءِ

از آن جا که جمله «إنما يأمرکم» استدلالی است و برای «إِنَّ لَكُمْ عَدُوًّا» می توان به برداشت فوق دست یافت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 119 - 18

18 - دعوت به اعمال و رفتار ناشایست ، کاری شیطانی

و لا مرنهم فلیبتکن . . . و لا مرنهم فلیغیرن خلق الله

249- دعوت به فحشا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 21 - 5

5 - شیطان ، پیروانش را هرگز رها نمی کند ؛ بلکه مدام آنان را به انواع فحشا و منکرات فرا می خواند .

و من یتبع خطوت الشیطن فإِنَّه یأمر بالفحشاء و المنکر

برداشت یاد شده از به کارگیری فعل مضارع «یأمر» استفاده شده است؛ زیرا فعل مضارع بیانگر استمرار است.

250- دعوت به قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 91 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، یهودیان را به پذیرش اسلام و ایمان آوردن به قرآن فرا می خواند .

و إذا قیل لهم ءامنوا بما أنزل اللّٰه

فاعل «قیل» به قرینه «قل فلم تقتلون» (در ذیل آیه) پیامبر است؛ یعنی: و إذا قلت لهم ..

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 253

12 - پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) در دعوت مردم به پذیرش کتاب الهی ، در پی جلب منفعت برای خود یا دفع ضرر از خویش نبود .

فمن اهتدی فإنما يهتدى لنفسه و من ضل فإنما يضل عليها

251- دعوت به قرض الحسنه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 114 - 12

12 - گفتگوی محرمانه در مورد توصیه به قرض الحسنه ، کاری پسندیده و شایسته

لا خیر فی کثیر من نجویهم الا من امر بصدقه او معروف

امام صادق (ع) در مورد «معروف» در آیه فوق فرمود: یعنی بالمعروف القرض.

کافی، ج 4، ص 34، ح 3؛ نورالثقلین، ج 1، ص 549، ح 558.

252- دعوت به قضاوت محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 48 - 1

1 - دسته ای از منافقان صدراسلام ، هنگام فراخوانده شدن برای داوری رسول خدا (صلی الله علیه و آله) میان آنان ، از پذیرش آن خودداری می کردند .

و إذا دعوا إلى الله ورسوله ليحكم بينهم إذا فريق منهم معرضون

253- دعوت به کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 42 - 1

1 - مردم مصر (قبطیان و فرعونیان) ، مؤمن آل فرعون را به کفر و شرک به خدا فراخواندند .

تدعونى لأكفر بالله و أشرك به

254- دعوت به كفر ستیزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 254

6 - بشارت و انذار در کنار یکدیگر ، از شیوه های قرآن در دعوت به تقوا و مبارزه با کفر

إِنَّ لِلْمُتَّقِينَ مَفَازًا .. إِنَّا أَنْزَرْنَاكُمْ عَذَابًا قَرِيبًا

255- دعوت به کوه طور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 80 - 9

9 - نجات بنی اسرائیل از فرعونیان و دعوت آنان به کوه طور برای مناجات و فرو فرستادن منّ و سلوی بر آنان ، از نعمت های خداوند بر بنی اسرائیل در زمان موسی (ع)

بینی اسرئیل قد أنجینکم .. و نزلنا علیکم المنّ والسلوی

256- دعوت به مبارزه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 40 - 2

2 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) کافران و مشرکان معاند را به مقابله فرا خواند و به شکست ذلت بار (چون شکست روز بدر) تهدید کرد .
من یأتیه عذاب یخزیه

بیشتر مفسران بر این دیدگاه اند که مقصود از عذاب خوارکننده در دنیا، شکست کافران و مشرکان معاند در جنگ ها (همچون جنگ بدر) است.

257- دعوت به محبت اهل بیت (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 24 - 2

2 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، به خاطر دعوت مؤمنان به مودت اهل بیت ، در معرض اتهام کذب از سوی عناصر سست ایمان *

أَمْ يَقُولُونَ افْتَرَى عَلَى اللَّهِ كَذِبًا

چنانچه مخاطب در «لا أسئلكم» مسلمانان باشند، از ارتباط «أَمْ يَقُولُونَ» با آیه شریفه، می توان استفاده کرد که فاعل «يقولون» عناصر

سست ایمان هستند و نه مشرکان.

ص: 255

258- دعوت به محضر خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 28 - 1

1 - خداوند در قیامت ، صاحبان قلب مطمئن را شایسته حضور در نزد خود خوانده و آنان را به قرب خویش دعوت خواهد کرد .

ارجعی إلى ربّك

259- دعوت به مسافرت مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 11 - 4

4 - دعوت پیامبر (صلی الله علیه و آله) از مؤمنان ، برای شرکت در سفر مکه (قبل از صلح حدیبیه)

سَيَقُولُ لَكَ الْمُخَلَّفُونَ مِنَ الْأَعْرَابِ

از واژه «مخلفون» و عذر تراشی های آنان، استفاده می شود که پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای این سفر، دعوت همگانی کرده است.

260- دعوت به مشاوره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 62 - 3

3 - حل و فصل امور مهم اجتماعی و فراخوانی مردم برای مشاوره و کنکاش پیرامون مسائل عمومی ، از وظایف و اختیارات پیامبر (صلی

الله علیه و آله) و رهبری جامعه اسلامی

إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ ءَامَنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَإِذَا كَانُوا مَعَهُ عَلَىٰ أَمْرٍ جَامِعٍ لَّمْ يَذْهَبُوا

261- دعوت به مطالعه آفرینش

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 19 - 2

2- دعوت خداوند از مردم برای مطالعه عمیق در آفرینش جهت پی بردن به هدفمندی آن

ألم تر أن الله خلق السموت والأرض بالحقّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 48 - 1,2,3

1- دعوت خداوند از انسان ها برای مطالعه و دقت در پدیده های مادی و گردش سایه های آنها

ص: 256

أولم يروا إلى ما خلق الله من شيء يتفيؤا ظله عن اليمين و الشمال

برداشت فوق مبتنی بر نکات زیر است: 1. فعل «رأى» هرگاه به «إلى» وصل شود، متضمن معنای «نظر» است و «نظر» در لغت به معنای تأمل در چیزی با نگاه است. 2- مرجع ضمیر «يروا» در آیه، احتمال دارد «ناس» باشد. 3- همزه استفهام، انکاری توییخی است و نتیجه آن دعوت به مطالعه است.

2- دعوت خداوند از مشرکان، برای مطالعه و دقت در پدیده های مادی و گردش سایه های آنها

أولم يروا إلى ما خلق الله من شيء يتفيؤا ظله

مرجع ضمیر «يروا» در این برداشت «مشرکان» می باشد که در آیات قبل از آنان سخن به میان آمده است.

3- دعوت خداوند، برای مطالعه و دقت در حرکات و آثار منظومه شمسی

أولم يروا إلى ما خلق الله من شيء يتفيؤا ظله عن اليمين و الشمال

دعوت برای ژرف نگری در سایه های پدیده های مادی، می تواند إشعار به مطالعه در منظومه شمسی باشد؛ چه اینکه گردش سایه اجسام، معلول خود آنها نیست؛ بلکه حاصل طلوع و غروب و گردش منظومه شمسی است.

262- دعوت به مطالعه خلقت انسان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قیامه - 75 - 37 - 4

4 - فراخواندن خداوند، به مطالعه درباره مبدأ و مراحل تکوین انسان

ألم يك نطفه من منى يمنى

263- دعوت به مطالعه طبیعت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 20 - 4

4 - فراخوانی به مطالعه طبیعت، برای پی بردن به قدرت خداوند، و در نتیجه، رفع تردید در امکان معاد، روش هدایتی قرآن است.

قل سيروا في الأرض فانظروا كيف بدأ الخلق

264- دعوت به مطالعه گردش سایه ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 48 - 1،2

1- دعوت خداوند از انسان ها برای مطالعه و دقت در پدیده های مادی و گردش سایه های آنها

ص: 257

أولم يروا إلى ما خلق الله من شيء يتفَيِّؤا ظلله عن اليمين و الشمال

برداشت فوق مبتنی بر نکات زیر است: 1. فعل «رأى» هرگاه به «إلى» وصل شود، متضمن معنای «نظر» است و «نظر» در لغت به معنای تأمل در چیزی با نگاه است. 2- مرجع ضمیر «يروا» در آیه، احتمال دارد «ناس» باشد. 3- همزه استفهام، انکاری توییخی است و نتیجه آن دعوت به مطالعه است.

2- دعوت خداوند از مشرکان، برای مطالعه و دقت در پدیده های مادی و گردش سایه های آنها

أولم يروا إلى ما خلق الله من شيء يتفَيِّؤا ظلله

مرجع ضمیر «يروا» در این برداشت «مشرکان» می باشد که در آیات قبل از آنان سخن به میان آمده است.

265- دعوت به معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 184 - 1

1 - کفرپیشگان عصر بعثت، پیامبر (صلی الله علیه و آله) را به سبب دعوت به توحید و معاد، فردی مجنون می پنداشتند.

أولم يتفكروا ما بصاحبهم من جنة

«جنة» به معنای دیوانگی است. به دلیل آیات بعد که مسأله قیامت و توحید مطرح شده است، می توان گفت این دو مسأله در بین معارف الهی بیشترین نقش را در متهم کردن پیامبر (صلی الله علیه و آله) به جنون داشته است.

266- دعوت به نجات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 41 - 6

6 - مؤمنان، وظیفه دار فراخواندن مردم به نجات و رستگاری

و يقوم مالی أذعوكم إلى النجوه

267- دعوت به نصرت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - صف - 61 - 14 - 4، 1

1 - خداوند ، مؤمنان را به یاری خود فراخوانده است .

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا كُونُوا أَنْصَارَ اللَّهِ

4 - خداوند ، از مؤمنان می خواهد در یاری او مانند حواریون عیسی (ع) باشند .

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا كُونُوا أَنْصَارَ اللَّهِ كَمَا قَالَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ . . . قَالَ الْحَوَارِيُّونَ

ص: 258

268- دعوت به نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 55 - 1

1- اسماعیل صادق الوعد ، همواره خویشاوندان و خانواده اش را به نماز و زکات فرمان می داد .

و کان یأمر أهله بالصلوه والزكوه

اهل هر مردی، قبیله و خویشاوندان او است (لسان العرب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 132 - 1

1 - فرمان دادن و فراخوانی خانواده و خویشاوندان به نماز ، از جمله وظایف الهی پیامبر (صلی الله علیه و آله)

وَأمر أهلک بالصلوه

اهل هر شخصی، عشیره و خویشاوندان او هستند و نیز به کسانی که وابستگی بیشتری به شخص داشته باشند «أهل» گفته می شود (لسان العرب) و چون سوره «طه» در مکه نازل شده است، بستگان آن حضرت در مکه (علی(ع)، خدیجه(س) و ..) مورد نظر هستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 77 - 1

1 - فراخوانی اهل ایمان به اقامه نماز از سوی خداوند

يَأَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا ارْكَعُوا وَاسْجُدُوا

«ركوع» (مصدر «اركعوا») و نیز «سجود» (مصدر «اسجدوا») به معنای خضوع و اظهار تذلل می باشد؛ لکن ركوع اظهار تذلل به صورت خم شدن و سجود اظهار خضوع به صورت بر زمین گذاشتن پیشانی است. متعلق «اركعوا» و «اسجدوا» حذف شده و تقدیر آن به قرینه «واعبدوا ربکم»، «اركعوا و اسجدوا لربکم» می باشد. گفتنی است اظهار خضوع برای خداوند به صورت ركوع و سجود، در موارد دیگر «صلاه» نامیده شده است. بنابراین «اركعوا و اسجدوا» کنایه از «صلوا» می باشد.

269- دعوت به نهی از منکر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - اهتمام به برپایی نماز و امر به معروف و نهی از منکر و شکیبایی در بلاها، از مواظب لقمان به پسر خویش بود.

یَبْنِیْ اَقِمِ الصَّلٰوةَ . . . و اصبر علی ما اصابک

ص: 259

270- دعوت به نیکی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 44 - 1

1 - عالمان بنی اسرائیل ، مردمان رابه کار های نیک دعوت می کردند .

أتأمرون الناس بالبر

چون مخاطبان «أتأمرون» باید غیر از «الناس» باشند، می توان گفت: مراد از مخاطبان - به قرینه «وأنتم تتلون الكتاب» - عالمان دینی و مقصود از «الناس» توده های مردم است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 83 - 5

5 - بیان کار های نیک برای مردم (امر به معروف ، ارشاد به نیکی ها و . . .) از عهد های خداوند با بنی اسرائیل

و إذ أخذنا ميثق بني إسرائيل . . . و قولوا للناس حسناً

برداشت فوق مبتنی بر این احتمال است که «حسناً» مفعولٌ به برای قولوا باشد. بنابراین «قولوا...»؛ یعنی، نیکیها را برای مردم بگوئید و بیان کنید.

271- دعوت به هدایت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 71 - 19

19 - مرتد به سرگردانی در بیابان می ماند که شیطانها او را به بی راهه می خوانند و گروهی نیز او را به راه هدایت دعوت می کنند.

كألذی استهوته الشیطن فی الأرض حیران له أصحاب یدعونه إلى الهدی اتتنا

«فی الأرض» متعلق به «استهوی» است، و «استهوی فی الأرض» به معنی عقل او را در بیابان ربوده اند، می تواند باشد و مراد از «اصحاب» در «له اصحاب یدعونه» ممکن است مشرکان و یا موحدان باشند که در برداشت فوق احتمال دوم برگزیده شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 44 - 5

5- خدا و رسولش ، فراخوان مردم به استفاده صحیح و بهره برداری کافی از فرصت ها و امکانات زندگی برای هدایت و دینداری

وَأَنْذِرِ النَّاسَ . . . فَيَقُولُ الَّذِينَ ظَلَمُوا رَبَّنَا أَخْرِنَا إِلَىٰ أَجَلٍ قَرِيبٍ نَجِبْ دَعْوَتَكَ وَتَتَّبِعْ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 47 - 21

21 - موسی و هارون (ع) ، محرومیت فرعون از هدایت را به وی گوشزد نموده و او را به پیروی از هدایت دعوت کردند .

ص: 260

والسلم علی من اتبع الهدی

جمله «السلام علی...» خبریه است و به کار بردن عنوان «من اتبع...»، اشاره به نبود این وصف در فرعون و برای ترغیب او به تحصیل آن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 67 - 11

11 - دعوت گمراهان به راه هدایت و صراط مستقیم، وظیفه الهی تمامی ره یافتگان به آن

و ادع إلى ربك إنك لعلی هدی مستقیم

جمله «إِنَّكَ لَعَلَىٰ هُدًى مُّسْتَقِيمٍ» تعلیل برای «و ادع إلى ربك» است؛ یعنی، چون تو بر طریق هدایت و در صراط مستقیم هستی، آن گمراهان شرک پیشه را به سوی پروردگارت دعوت کن، تا شاید از ضلالت و گمراهی نجات یابند و به راه تو باز گردند.

272- دعوت به همزیستی مسالمت آمیز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 89 - 2

2 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مأمور ترک مناظره و منازعه با مشرکان لجوج مکه و دعوت ایشان به مسالمت اجتماعی با مسلمانان

فاصفح عنهم وقل سلم

با توجه به مفهوم «سلام» که به معنای مسالمت است، برداشت یاد شده استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - حجرات - 49 - 9 - 3

3 - خداوند، خواهان حاکمیت جو مسالمت و صلح، میان گروه های امت اسلامی

وإن طائفتان... فأصلحوا بینهما

273- دعوت به همسرداری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 37 - 32

32 - « عن أبي جعفر (ع) . . . ان رسول الله خطب على زيدبن حارثه ، زينب بنت جحش . . . فزوجها إياه فمكثت عند زيد ماشاء الله ، ثم إتهما تشاجرا في شيء إلى رسول الله . . . فقال زيد : يا رسول الله ! تأذن لي في طلاقها فإن فيها كبراً وإنها لتؤذيني بلسانها ، فقال رسول الله (صلى الله عليه وآله) : اتق الله و أمسك عليك زوجك . . . » ;

از امام باقر(ع) روایت شده که رسول خدا(صلی الله علیه و آله)، زینب دختر جحش را برای زید خواستگاری کرد . . . و او را به عقد وی در آورد. سپس مدتی را که خدا مقدر کرده بود، زینب، پیش زید بود. آن گاه میان زید و زینب، مشاجره ای رخ داد و هر دو پیش رسول

خدا، شکوه بردند. زید گفت: ای رسول خدا! آیا اجازه می دهی او را طلاق بدهم. به خاطر این که او متکبر است و با زبانش مرا اذیت می کند؟ رسول خدا فرمود: از خدا بترس و همسرت را نگه دار...».

274- دعوت به هوشیاری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 24 - 1

1- خداوند، فراخوان مردم به مطالعه و تیزبینی در چگونگی مثالهایش برای دریافت حقایق

آلم تر کیف ضرب الله مثلاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 75 - 6

6- قرآن، فراخوان مردم به هوشمندی و ژرف نگری در آیات الهی و حوادث و تحولات تاریخی

و نَبَّهْم عَنْ ضَيْفِ إِبْرَاهِيمَ . . . وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهِمْ حِجَارَةً مِنْ سِجِّيلٍ . إِنْ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِلْمُتَذَكِّرِينَ

275- دعوت پنهانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 9 - 3

3- دعوت آشکارا، کاملاً سرّی، خصوصی و یا عمومی، از روش های تبلیغی، تربیتی و هدایتی

ثُمَّ إِنِّي أَعْلَنْتُ لَهُمْ وَأَسْرَرْتُ لَهُمْ إِسْرَارًا

276- دعوت پنهانی نوح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 8 - 2

2- دعوت نوح (ع) در میان قومش، در آغاز به صورت سرّی و بی سروصدا بود.

وَإِنِّي كَلَّمَا دَعْوَتَهُمْ . . . وَاسْتَكْبَرُوا اسْتِكْبَارًا . ثُمَّ إِنِّي دَعْوَتَهُمْ جَهَارًا

دعوت نوح(ع) با صدای بلند و رسا، پس از دعوت ایشان و واکنش انکارآمیز و مستکبرانه قومش یاد شده است. از این نکته می توان استفاده کرد که دعوت قبلی، سرّی و بی سروصدا بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 262

1 - نوح (ع)، با استفاده از دوروش علنی و سخت پنهانی (خصوصی و عمومی)، مردم را به ایمان فراخواند.

ثمّ إني أعلنت لهم وأسررت لهم إسرارًا

2 - نوح (ع)، برخی از مردم را به صورت مخفی و خصوصی و برخی را به شکل عمومی و علنی به ایمان فراخواند.

ثمّ إني أعلنت لهم وأسررت لهم إسرارًا

برداشت یاد شده، با توجه به این احتمال است که دعوت علنی و مخفی حضرت نوح(ع)، ممکن است در یک زمان و در شرایط اجتماعی خاصی انجام گرفته شده باشد.

277- دعوت پیروان محمد(صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 108 - 9

9- پیروان پیامبر (صلی الله علیه و آله) موظف به فراخوانی مردم به توحید و مبارزه با شرک

أدعوا إلى الله على بصيرة أنا و من اتبعني

برداشت فوق، بر این اساس است که «علی بصیره» متعلق به «أدعوا» باشد. بر این مبنا «أنا» تأکید برای ضمیر «أدعوا» و «من اتبعني» عطف بر فاعل «أدعوا» می شود؛ یعنی: «أنا أدعوا إلى الله على بصیره و من اتبعني يدعوا إلى الله على بصیره».

278- دعوت ثروتمندان قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 23 - 1

1 - توصیه اکید صاحبان زر و زور به مردم در عصر نوح (ع)، به دست برداشتن از عبادت معبود های خویش

وقالوا لا تذرنا للهتکم

«إله» (مفرد «آلهه») به معنای معبود است. گفتنی است تأکید در برداشت یاد شده از آمدن «ن» تأکید ثقیله «لا تذرنا» استفاده می شود.

279- دعوت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 258 - 4

4 - دعوت خداوند به دقت در محاجّه نمود با ابراهيم (ع)

الم تر الى الذي حاج ابراهيم

ص: 263

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 268 - 9

9 - آزادی انسان در پذیرش دعوت خدا و یا وسوسه شیطان

الشَّيْطَانُ يَعِدُكُمُ . . . وَاللَّهُ يَعِدُكُم مَغْفِرَةً مِنْهُ وَفَضْلًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 172 - 11، 4، 5

1 - پاداش بزرگ الهی برای آنان که علی رغم تحمّل جراحت های نبرد پیشین ، دعوت خدا و رسولش را برای نبردی دیگر اجابت کردند .

الَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِلَّهِ وَالرَّسُولِ مِنْ بَعْدِ مَا أَصَابَهُمُ الْقَرْحُ . . . أَجْرٌ عَظِيمٌ

چون آیات پیشین و نیز آیات بعد درباره نبرد و جهاد است، معلوم می شود که فرمان اجابت شده (استجابوا)، فرمان جنگ و مبارزه بوده است.

4 - پاداش بزرگ الهی برای اجابت کنندگان دعوت خدا و رسول (صلی الله علیه و آله) به نبردی دیگر در عین تحمّل جراحت نبرد احد ، مشروط به احسان و تقوای آنان است .

الَّذِينَ اسْتَجَابُوا . . . لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا مِنْهُمْ وَاتَّقُوا أَجْرٌ عَظِيمٌ

مفسران بر آنند که نبرد پیشین که مسلمانان در آن جراحتها دیدند، همان نبرد احد است. به دلیل وقوع این آیه پس از بیان نبرد احد و اینکه سخن از قرح به میان آورده است ؛ چنانچه درباره نبرد احد نیز فرموده بود: «ان یمسسکم قرح».

5 - برخی از مجروحان جنگ احد علی رغم پذیرش دعوت خدا و پیامبر (صلی الله علیه و آله) به نبردی دیگر ، از احسان و تقوای لازم برخوردار نبودند .

الَّذِينَ اسْتَجَابُوا . . . لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا مِنْهُمْ وَاتَّقُوا أَجْرٌ عَظِيمٌ

«منهم»، حال برای ضمیر «احسنوا» است و کلمه «من»، ظهور در تبعیض دارد ؛ یعنی اجابت کنندگان را به دارندگان تقوا و احسان و فاقدان آن تقسیم می کند.

11 - ارزش والای ثبات بر ایمان و پذیرش دعوت خدا و رسول (صلی الله علیه و آله) ، پس از تحمّل شدائد و مشکلات

إِنَّ اللَّهَ لَا يُضَيِّعُ أَجْرَ الْمُؤْمِنِينَ. الَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِلَّهِ وَالرَّسُولِ مِنْ بَعْدِ مَا أَصَابَهُمُ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 47 - 1

1 - دعوت خداوند از اهل کتاب برای ایمان به قرآن

یا ایها الذین اوتوا الکتب امنوا بما نزلنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 136 - 3,4

3 - خداوند ، دعوت کننده مسلمانان به ایمان راستین و اکتفا نکردن به ایمان ظاهری

یا ایها الذین امنوا امنوا

ص: 264

بدان احتمال که مراد از ایمان در «یاایها الذین ءامنوا»، ایمان صوری باشد، بنابراین مقصود از «ءامنوا»، دعوت آنان به تلاش برای دستیابی به ایمان و باور واقعی خواهد بود.

4 - دعوت خداوند از مؤمنان ، به ثبات و پایداری در طریق ایمان

یاایها الذین ءامنوا ءامنوا بالله

برداشت فوق توجیه دیگری است برای دعوت مؤمنان به ایمان، یعنی ای اهل ایمان بر ایمان خویش همواره پایدار باشید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 139 - 10

10 - دعوت خداوند از مردم ، برای دستیابی به عزت و قدرتی شکست ناپذیر در پرتو عزت او

أیتغون عندهم العزّه فإن العزّه لله جميعاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 152 - 2

2 - ایمان به همه پیامبران و از بین بردن زمینه اختلافات مذهبی ، مورد دعوت و تأکید خداست .

و الذین ءامنوا بالله و رسله و لم یفرقوا بین أحد منهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 15 - 13، 1

1 - دعوت خداوند از اهل کتاب برای پذیرش اسلام و ایمان به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

یاهل الکتب قد جاءکم رسولنا

13 - ایمان به قرآن ، دعوت از اهل کتاب

یاهل الکتب . . . قد جاءکم من الله نور و کتب مبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 19 - 1

1 - دعوت خداوند از تمامی اهل کتاب برای ایمان به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و پذیرش اسلام

يا اهل الكتب قد جاءكم رسولنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 34 - 6

6 - خداوند فراخوان محاربان و مفسدان به دست شستن از فسادگری و ستیزه جویی با خدا و رسول (صلی الله علیه و آله)

الا الذين تابوا من قبل ان تقدروا عليهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 50 - 16

ص: 265

16 - خداوند ، فراخوان مردم به مقایسه قوانین الهی با سایر قوانین برای باور به برتری احکام الهی

و من احسن من الله حكماً لقوم يوقنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 65 - 2

2 - دعوت خداوند از اهل کتاب به رعایت تقوا و ایمان به خدا ، قرآن و دیگر کتب آسمانی

و لو ان اهل الكتب ءامنوا و اتقوا لكفرنا عنهم سيئاتهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 66 - 1

1 - دعوت خداوند از اهل کتاب به اقامه تورات ، انجیل و سایر معارف و تعالیم الهی

و لو انهم اقاموا التوریه و الانجیل و ما أنزل الیهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 73 - 6

6 - دعوت خداوند از مشرکان و قائلان به تثلیث جهت گرایش به توحید و یکتاپرستی

ما من اله الا اله وحد و ان لم ینتهوا عما یقولون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 74 - 1

1 - دعوت خداوند از معتقدان به تثلیث و الوهیت مسیح (ع) ، برای استغفار و بازگشت به خدا

افلا یتوبون الی الله و یتغفرونه

به قرینه آیات پیشین (قالوا ان الله هو المسيح . . . قالوا ان الله ثالث ثلثه) فاعل «یتوبون...» مسیحیان هستند و متعلق توبه و استغفار، عقیده به الوهیت مسیح(ع) و تثلیث می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - دستیابی حواریون به مقام تسلیم و ایمانی راستین در پی پذیرش دعوت خاص خداوند .

قالوا ءامنا

5 - الهام خداوند و ارشاد خاص وی ، مایه دستیابی مؤمنان به مراحل عالیترا ایمان

و اذ اوحیت الی الحواریون ان ءامنوا بی و برسولی قالوا ءامنا

الهام خداوند به حواریون - چنانچه گذشت - بعد از قصه مائده بوده است و جمله «واتقوا الله ان کنتم مؤمنین» در آن داستان و نیز کلمه «حواریون» که به معنای یاران مخلص است حاکی از این است که آنان پیش از این الهام به عیسی (ع) ایمان داشته اند، بنابراین جمله «ءامنا» بیانگر نیل آنان به مراحل عالیترا ایمان است.

ص: 266

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 142 - 1

1 - خداوند ، موسی (ع) را پس از عبور بنی اسرائیل از دریا ، برای عبادت و مناجاتی خاص فراخواند .

و وعدنا موسی ثلثین ليله

به کارگیری کلمه «لیله» (شب)، با وجود اینکه معمولاً در بیان شبانه روز و مانند آن از کلمه «یوم» استفاده می شود، اشاره به این دارد که مواعده خدا با موسی برای عبادت بوده است. و چون موسی در میان قومش نیز عبادت و مناجات داشته، معلوم می شود که این، عبادت و مناجاتی خاص بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 145 - 7

7 - خداوند دعوت کننده موسی (ع) به جدیت در فراگیری لوحه های دریافتی و به کار بستن آن

فخذها بقوه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 24 - 5,6

5 - برخی از دعوت ها و دستورات خدا و پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، دستوراتی زیربنایی و حیاتبخش برای جامعه ایمانی *

إذا دعاكم لما يحييكم

اگر جمله شرطیه «إذا دعاكم . . .» دارای مفهوم باشد، این جمله با منطوق و مفهومش بیانگر دو نوع دستور است. دستوراتی زیربنایی، اساسی و حیاتبخش برای کل جامعه ایمانی، همانند مسائل حکومت و ولایت، و دستوراتی که جنبه فردی دارد و حیات کل جامعه در گرو آن نیست.

6 - دعوت خدا و رسولش دارای هویتی واحد برای هدایت انسان ها به حیات واقعی

يأيتها الذين آمنوا استجيبوا لله وللرسول إذا دعاكم لما يحييكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 29 - 1

1 - خداوند ، مؤمنان را به رعایت تقوا و پرهیز از مخالفت با وی فراخوانده است .

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا إِن تَتَّقُوا اللَّهَ يَجْعَل لَكُمْ فِرْقَانًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 38 - 1،5

1 - خداوند ، کافران ستیزه گر عصر بعثت را به ترک مبارزه علیه اسلام و مسلمانان فراخواند .

قُلْ لِلَّذِينَ كَفَرُوا إِن يَنْتَهُوا يَغْفِرْ لَهُمْ

انتهاء به معنای پذیرش نهی است ؛ یعنی انجام ندادن کاری بر اثر نهی شدن از آن. بنابراین با توجه به اینکه متعلق «ینتهوا» شرارتهای کافران علیه مسلمانان است، جمله «ان ینتهوا» دلالت می کند که خداوند کافران را از تعرض به مسلمانان نهی کرده است.

ص: 267

5 - خداوند ، کافران حق ستیز را به عبرت گرفتن از سرنوشت شوم همسانان گذشته خویش فرامی خواند .

وإن يعودوا فقد مضت سنت الأولین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 46 - 8

8 - خداوند ، فراخوان مؤمنان به صبر و تحمل مشکلات پیش آمده از نبرد با دشمنان

و اصبروا إن الله مع الصبرین

280- دعوت رهبران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 39 - 6

6 - سران شرک و کفر با دعوت پیروانشان به چشیدن از عذاب مضاعف دوزخ، آنان را سرزنش و ملامت می کنند.

ربنا هؤلاء أضلونا . . فذوقوا العذاب بما كنتم تكسبون

«ال» در کلمه «العذاب» عهد ذکری است و اشاره به همان عذاب مضاعف دارد که از «لکل ضعف» استفاده می شود.

281- دعوت رهبران کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 39 - 6

6 - سران شرک و کفر با دعوت پیروانشان به چشیدن از عذاب مضاعف دوزخ، آنان را سرزنش و ملامت می کنند.

ربنا هؤلاء أضلونا . . فذوقوا العذاب بما كنتم تكسبون

«ال» در کلمه «العذاب» عهد ذکری است و اشاره به همان عذاب مضاعف دارد که از «لکل ضعف» استفاده می شود.

282- دعوت زلیخا از زنان مصر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 31 - 3,4

3- زلیخا، پس از آگاهی به توطئه زنان و ملامت گری های ایشان، آنان را به منزل خویش دعوت کرد.

فلما سمعت بمكرهنَّ أرسلت إليهنَّ

مراد از «به سوی آنان فرستاد» - که مفاد «أرسلت إليهنَّ» است - به قرینه جمله «واعتدت لهنَّ متکناً و...» این است که آنان را به مهمانی دعوت کرد.

ص: 268

4- زلیخا برای پاسخ گویی به زنان ملامت کننده ، ضیافتی ترتیب داد و مجلس ویژه ای آراست .

أرسلت إليهنّ و أعتدت لهنّ متكئًا

283- دعوت شعيب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 85 - 14, 22, 5, 6

5- شعيب با برانگيختن عواطف مردم ، دعوت خویش را آغاز کرد .

قال يقوم اعبدوا الله

شعيب با نسبت دادن مردم مدین به خویشتن با گفتن «يقوم» (ای قوم من) در صدد تحريك عواطف آنان بوده تا به این وسیله به آنان تفهيم کند که رسالتش در جهت منافع ایشان است.

6 - دعوت به پرستش خدای یکتا ، مهمترین و نخستین پیام شعيب برای مردم مدین

قال يقوم اعبدوا الله

14 - شعيب با ارائه بینه ای روشنگر ، قوم خویش را به توحيد و ترک شرک دعوت کرد .

اعبدوا الله ما لكم من إله غيره قد جاءكم بينه من ربكم

22 - دعوت مردم به سلامت اقتصادی و رعایت عدالت در خرید و فروش ، از مهمترین رسالت های شعيب برای قوم خویش پس از دعوت به توحيد

يقوم اعبدوا الله .. فأوفوا الكيل و الميزان و لا تبخسوا الناس أشياءهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 86 - 3, 12

3 - شعيب از مردم خویش خواست تا دست از تهديد اهل ایمان بردارند و آنان را از پيمودن راه خدا بازدارند .

و لا تقعدوا بكل صرط توعدون و تصدون عن سبيل الله من ءامن به

12 - شعيب ، مردم خویش را به مطالعه و بررسی فرجام شوم فسادگران تاریخ فراخواند .

و أنظروا كيف كان عقبه المفسدين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 87 - 10، 2

2- شعيب (ع)، دعوتگر مؤمنان قوم خویش به صبر در برابر کفرپیشگان

إن كان طائفه منكم ءامنوا بالذی أرسلت به . . . فاصبروا

در اینکه مخاطب «فاصبروا» چه کسانی هستند سه احتمال وجود دارد: خصوص مؤمنان، خصوص کافران، هر دو طایفه. برداشت فوق بر اساس احتمال اول است. در این صورت متعلق صبر، آزارها و اذیتهای کافران است. یعنی: فاصبروا علی ما یصیبکم من الکفار. (ای اهل ایمان در برابر آزار کافران صبر کنید و بر دینداری خویش استقامت ورزید.)

10 - شعيب (ع) از مؤمنان و کافران قوم خویش خواست با وانهادن داوری به خداوند از تعرض به یکدیگر پرهیز کنند .

ص: 269

إن كان طائفه منكم ءامنوا . . . و طائفه لم يؤمنوا ... فاصبروا حتى يحكم الله بيننا

برداشت فوق بر این اساس است که خطاب در «فاصبروا» علاوه بر مؤمنان متوجه کافران نیز باشد. در این صورت مراد از صبر در «فاصبروا» عدم تعرض به یکدیگر است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 84 - 5,15,16

5- شعيب (ع) با برانگیختن عواطف مردم، دعوت خویش را آغاز کرد.

قال يقوم اعبدوا الله

خطاب «یا قوم» (ای مردم من) تحریک کننده عواطف مخاطبان است.

15- شعيب (ع)، با آگاه ساختن قوم خویش به نبود معبودی جز خدا، آنان را به توحید و ترک شرک دعوت کرد.

قال يقوم اعبدوا الله ما لكم من إله غيره

16- شعيب (ع)، از مردم خویش خواست تا از مقدار پیمانۀ ها و وزنه ها، نگاهند و از کم فروشی بپرهیزند.

ولا تنقصوا المكيال والميزان

«مکیال» به معنای پیمانۀ است. ناقص گذاردن پیمانۀ، یا به این است که آن را کم حجم تر از حد متعارف بسازند یا پیمانۀ متعارف را پر نکنند. «میزان» هم به معنای ترازوست. ناقص گذاردن ترازو، یا به این است که وزنه های مورد استفاده در آن کمتر از حد معمول باشد یا جنس پرداخت شده، کمتر از مقدار وزنه های آن باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 85 - 1,2,4

1- شعيب (ع)، از مردم خویش خواست تا در فروش اجناس، پیمانۀ ها را پر کنند و از وزنه های ترازو نگاهند.

و يقوم أوفوا المكيال والميزان بالقسط

«مکیال»؛ یعنی «پیمانۀ» و ایفای آن به این است که گنجایش پیمانۀ مورد استفاده کمتر از حد متعارف نباشد و تا حد معمول آن پر شود. و ایفای میزان به این است که مقدار وزنه های مورد استفاده، کمتر از حد معمول نباشد و جنس پرداخت شده، کمتر از مقدار وزنه ها نباشد.

2- شعيب (ع)، دعوت کننده مردم به برقرار ساختن قسط و عدالت در معاملات خویش

و يقوم أوفوا المكيال و الميزان بالقسط

4- شعيب (ع)، از قوم خویش خواست تا به هنگام خرید، اجناس مردم را کم تعدادتر و کم ارزش تر از آنچه هست، جلوه ندهند.

و لا تبخسوا الناس أشياءهم

«بخس»؛ یعنی، کم کردن و عیب گرفتن (المصباح المنیر).

284- دعوت صالح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 270

5- صالح (ع) با برانگیختن عواطف مردم، دعوت خویش را آغاز کرد.

قال يقوم

6- دعوت به پرستش خدای یکتا، مهمترین و نخستین پیام صالح (ع) برای قوم ثمود

قال يقوم اعبدوا الله

13 - صالح پیامبر، دعوت کننده قوم ثمود به توحید با تکیه بر دلیل و معجزه ای آشکار از جانب خداوند

اعبدوا الله ما لكم من إله غيره قد جاءكم بينه من ربكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 74 - 4، 12

4- صالح (ع) از قوم خویش خواست تا سرنوشت شوم قوم عاد را همواره به یاد داشته باشند.

و اذكروا إذ جعلكم خلفاء من بعد عاد

12 - صالح (ع) از مردم خویش خواست تا همواره تمامی نعمت های الهی را به خاطر داشته باشند.

فاذكروا الاء الله

«الاء» جمع «إلى» و به معنای نعمتهاست.

285- دعوت علی محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 94 - 6، 7

6- «عن عبيدالله بن علي الحلبي قال: سمعت أبا عبد الله (ع) يقول: مكث رسول الله (صلى الله عليه وآله) بمكة بعد ما جاءه الوحي عن الله تبارك وتعالى ثلاث عشرة سنة منها ثلاث سنين مختفياً خائفاً لا يظهر، حتى أمره الله عزّ وجلّ أن يصدع بما أمره به، فأظهر حينئذ الدعوه؛

عبيدالله بن علي الحلبي گفت: از امام صادق (ع) شنیدم که فرمود: پس از آنکه از جانب خداوند بر رسول خدا (صلی الله علیه و آله) وحی نازل شد، مدت سیزده سال در مکه ماند که سه سال آن را پنهان و خائف بود [و در اجتماعات] ظاهر نمی شد تا اینکه خدا به آن حضرت

فرمان داد که آنچه را به او امر کرده است آشکار کند؛ از آن هنگام دعوتش را آشکار کرد».

7- « عن محمد بن علی الحلبي عن أبي عبد الله (ع) قال : إكتتم رسول الله (صلى الله عليه و آله) بمكة مختفياً خائفاً خمس سنين ليس يظهر أمره . . . ثم أمره الله عزّوجلّ أن يصدع بما أمر به فظهر رسول الله (صلى الله عليه و آله) و أظهر أمره ;

محمد بن علی الحلبي از امام صادق (ع) روایت کرده است که فرمود: رسول خدا (صلى الله عليه و آله) به مدت پنج سال در مکه رسالت خود را پنهان می داشت. آن حضرت پنهان و ترسان بود و مأموریت خود را آشکار نمی کرد ... سپس خداوند عزّوجلّ او را فرمان داد تا مأموریت خود را علنی سازد؛ پس آن حضرت آشکار شد و رسالت خود را علنی کرد».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 95 - 3,6

ص: 271

3- حمایت خداوند از پیامبر (صلی الله علیه و آله) در برابر دشمنان، پشتوانه آن حضرت در آشکارا و علنی کردن دعوت خویش و بی اعتنایی به مشرکان و دشمنان

فاصدع بما تؤمر و أعرض عن المشركين . إنا كفيناك المستهزين

جمله «إنا كفيناك...» به منزله تعلیل برای جمله «فاصدع بما تؤمر...» است؛ یعنی، چون ما از تو حمایت می کنیم، پس به آنچه مأمور شدی عمل کن و از مشرکان اعراض نما.

6- پیامبر (صلی الله علیه و آله) نسبت به دشمنی، آزار روحی و تمسخر مشرکان و کافران در صورت علنی و آشکارا نمودن دعوت خویش، نگران بود.

فاصدع بما تؤمر... إنا كفيناك المستهزين

جمله «إنا كفيناك المستهزين» احتمال دارد پاسخی باشد در برابر نگرانیهای پیامبر (صلی الله علیه و آله) که ممکن بود پس از فرمان آشکار کردن دعوت خود و اعراض از مشرکان (فاصدع بما تؤمر... و أعرض عن المشركين) بروز کند.

286- دعوت عملی مبلغان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 132 - 7

7- لزوم پایداری و تلاش افزون تر مبلغان، در عمل به توصیه های خود

وأمر أهلك بالصلوة واصطبر عليها

وظیفه صبر شدید بر نماز، پس از توصیه خانواده به آن، گویای نکته یاد شده است.

287- دعوت عیسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 49 - 5

5- معجزات روشنگر عیسی (ع)، دلیل صدق دعوت او

أنتی قد جئتکم بایه من ربکم

چون عیسی (ع) مدعی رسالت بود، نخست می بایست آن را اثبات کند. بنابراین منظور از آیه و نشانه در «بایه من ربکم»، نشانه نبوت اوست.

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

2- آل عمران - 3 - 51 - 7

7- محور دعوت عیسیٰ (ع)، بیان ربوبیت خدا و ہدایت مردم بہ پرستش او

انّ اللّٰه ربّی وربکم فاعبدوه

ص: 272

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 52 - 13

13 - حواریون ، تنها اجابت کنندگان دعوت عیسی (ع) ، برای یاری وی در جهت حرکت به سوی خدا

من انصاری الی الله قال الحواریون نحن انصار الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 72 - 10، 11، 9

9 - دعوت مسیح (ع) از بنی اسرائیل به پرستش خدای یگانه و توحید ربوبی

وقال المسيح یبنی اسرائیل اعبدو الله ربی وربکم

10 - پیراسته بودن مسیح (ع) از دعوت مردم به پرستش خویش

اعبدو الله ربی وربکم

11 - دعوت مسیح (ع) به پرستش خدای یگانه ، دلیل و گواهی روشن بر خدا نبودن او

قالوا ان الله هو المسيح ابن مریم وقال المسيح یبنی اسرائیل اعبدو

جمله حالیه «وقال المسيح» استدلالی است بر رد پندار الوهیت برای مسیح(ع).

288- دعوت قدرتمندان قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 23 - 1

1 - توصیه اُکید صاحبان زر و زور به مردم در عصر نوح (ع) ، به دست برداشتن از عبادت معبود های خویش

وقالوا لاتذرنا الهتکم

«إله» (مفرد «آلهه») به معنای معبود است. گفتنی است تأکید در برداشت یاد شده از آمدن «ن» تأکید ثقیله «لاتذرنا» استفاده می شود.

289- دعوت قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- قرآن ، فراخوان اهل کتاب به خودداری از گفتار باطل درباره خداوند

يا اهل الكتب . . . لا تقولوا على الله الا الحق

ص: 273

290- دعوت کالب بن یافنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 23 - 19، 12

12 - یوشع و کالب، در عین ترس از دشمن، مردم را برای یورش به سرزمین مقدس فرا خواندند.

قال رجالان من الذین یخافون

برداشت فوق مبنی بر این است که مفعول محذوف «یخافون»، «جبارین» باشد.

19 - یوشع و کالب برای مقابله با زورگویان و پیروزی بر آنان، قوم موسی (ع) را به تلاش همراه با توکل بر خدا فرا خواندند.

ادخلوا علیهم الباب... فانکم غلبون و علی الله فتوکلوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 24 - 3

3 - بی اعتنایی قوم موسی (ع) به فراخوانی یوشع و کالب برای یاری موسی (ع) در مبارزه با جباران

ادخلوا علیهم الباب... قالوا یموسی انا لن ندخلها

بنی اسرائیل پس از شنیدن سخنان یوشع و کالب، حضرت موسی (ع) را مخاطب قرار دادند تا بی اعتنایی و بی توجهی خود را به دعوت آن دو نفر اعلام کرده باشند.

291- دعوت کنندگان به بهشت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 41 - 2

2 - پیشوایان و رهبران جوامع در بییش الهی دو دسته اند: دعوت کنندگان به آتش دوزخ و فراخوانان به نعمت های بهشت.

و جعلنهم ائمه یدعون الی النار

292- دعوت کنندگان به جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- پیشوایان و رهبران جوامع در بینش الهی دو دسته اند : دعوت کنندگان به آتش دوزخ و فراخوانان به نعمت های بهشت .

و جعلنهم أئمة يدعون إلى النار

ص: 274

293- دعوت محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 13 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) فراخوان منافقان به ایمانی، همانند ایمان توده مردم

و إذا قیل لهم ءامنوا کما ءامن الناس

چون در آیه بعد، مطرح شده که منافقان در برابر مردم اظهار ایمان می کنند، این احتمال رخ می دهد که گفتگوی مطرح شده در این آیه - که در آن منافقان ابراز بی ایمانی می کنند - میان پیامبر (صلی الله علیه و آله) و اهل نفاق بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 91 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، یهودیان را به پذیرش اسلام و ایمان آوردن به قرآن فرا می خواند .

و إذا قیل لهم ءامنوا بما أنزل الله

فاعل «قیل» به قرینه «قل فلم تقتلون» (در ذیل آیه) پیامبر است؛ یعنی: و إذا قلت لهم ..

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 170 - 2

2 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، فراخوان همه انسان ها به پیروی از قرآن و احکام الهی

و اذا قیل لهم اتبعوا ما أنزل الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 84 - 12

12 - دعوت پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) از پیروان ادیان الهی به وحدت عقیدتی و فرق نگذاشتن میان انبیای الهی در جهت ایمان به آنان

لا نفرّق بین احد منهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 167 - 4

4 - بی اعتنائی منافقان به دعوت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و یا برخی مسلمانان ، برای حضور در پیکار علیه کافران

وقیل لهم تعالوا قاتلوا فی سبیل اللّٰه او اذفعا

مراد از منافقان در برداشت فوق، کسانی هستند که نفاق آنان پس از دعوت برای نبرد و نپذیرفتن آن مشخص شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 174 - 3

3 - اجابت مؤمنان به دعوت پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای شرکت در غزوه حمراء الاسد یا بدر صغرا

الَّذین استجابوا للّٰه و الرّسول . . فانقلبوا بنعمه من اللّٰه و فضل

ص: 275

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 36 - 8

8 - تکذیب کنندگان پیامبر (صلی الله علیه و آله)، حقانیت آن حضرت و دعوت او را در قیامت درمی یابند.

إنما يستجيب الذين يسمعون و الموتى يبعثهم الله

مراد از «الموتی» در آیه، به قرینه جملات قبل، کسانی هستند که به دعوت پیامبر (صلی الله علیه و آله)، پاسخ مثبت نمی دهند، جمله «یبعثهم الله»، گذشته از اینکه خبر بعثت قیامت است، کنایه از این مطلب است که خداوند این مرده دلان را برخواهد انگیخت تا حقانیت دعوت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و وعده های آن حضرت را دریابند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 151 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) از جانب خدا فرمان یافت تا مردم را فراخواند و محرمات الهی را برای آنان بیان کند.

قل تعالوا أتل ما حرم ربکم علیکم

«تلاوت»، مصدر «أتل»، به معنای خواندن است. چون «أتل» در جواب فعل امر (تعالوا) قرار گرفته، به شرط مقدر مجزوم شده است. «علیکم» متعلق به «أتل» و نیز «حرم» است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 24 - 5,6

5 - برخی از دعوت ها و دستورات خدا و پیامبر (صلی الله علیه و آله)، دستوراتی زیربنایی و حیاتبخش برای جامعه ایمانی *

إذا دعاکم لما یحییکم

اگر جمله شرطیه «إذا دعاکم ..» دارای مفهوم باشد، این جمله با منطوق و مفهومش بیانگر دو نوع دستور است. دستوراتی زیربنایی، اساسی و حیاتبخش برای کل جامعه ایمانی، همانند مسائل حکومت و ولایت، و دستوراتی که جنبه فردی دارد و حیات کل جامعه در گرو آن نیست.

6 - دعوت خدا و رسولش دارای هویتی واحد برای هدایت انسان ها به حیات واقعی

یاأیها الذین ءامنوا استجیبوا لله و للرسول إذا دعاکم لما یحییکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

21- ایمان به توحید و نبوت و معاد و دعوت به انجام دادن عمل صالح ، چکیده دعوت پیامبر (صلی الله علیه و آله) است .

قل إنما أنا بشر . . . و لا یشرك بعباده ربّہ أحدًا

جمله «یوحی الیّ . . .» نبوت و «أنا إلهکم . . .» توحید و «یرجو لقاء . . .» معاد و «عملاً صالحاً» عمل صالح را مطرح کرده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 54 - 4

4 - عدم تأثیر دعوت پیامبر (صلی الله علیه و آله) بر مشرکان متعصب و متحجر

فذرهم فی غمرتهم حتیّ حین

ص: 276

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 43 - 3

3 - مبارزه با هوای نفس ، در رأس دعوت پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله)

أرءیت من اتخذ إلهه هویه

294- دعوت مخفی محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 94 - 2,6,7

2- دعوت پیامبر (صلی الله علیه و آله) در آغاز بعثت (دوران مکه) با برخی مخفی کاری ها ، رازداری ها و تقیه همراه بود .

فاصدع بما تؤمر

لازمه آشکار کردن دعوت، مخفی داشتن آن است هر چند در برهه ای از زمان و در بخشی از دعوت باشد.

6- « عن عبيدالله بن علي الحلبي قال : سمعت أبا عبد الله (ع) يقول : مكث رسول الله (صلى الله عليه وآله) بمكة بعد ما جاءه الوحي عن الله تبارك و تعالی ثلاث عشرة سنة منها ثلاث سنين مختفياً خائفاً لا يظهر ، حتى أمره الله عزّوجلّ أن يصدع بما أمره به ، فأظهر حينئذ الدّعوة ؛

عبيدالله بن علي الحلبي گفت: از امام صادق (ع) شنیدم که فرمود: پس از آنکه از جانب خداوند بر رسول خدا (صلی الله علیه و آله) وحی نازل شد، مدت سیزده سال در مکه ماند که سه سال آن را پنهان و خائف بود [و در اجتماعات] ظاهر نمی شد تا اینکه خدا به آن حضرت فرمان داد که آنچه را به او امر کرده است آشکار کند؛ از آن هنگام دعوتش را آشکار کرد».

7- « عن محمد بن علي الحلبي عن أبي عبد الله (ع) قال : إكتم رسول الله (صلى الله عليه وآله) بمكة مختفياً خائفاً خمس سنين ليس يظهر أمره . . . ثم أمره الله عزّوجلّ أن يصدع بما أمر به فظهر رسول الله (صلى الله عليه وآله) و أظهر أمره ؛

محمد بن علي الحلبي از امام صادق (ع) روایت کرده است که فرمود: رسول خدا (صلی الله علیه و آله) به مدت پنج سال در مکه رسالت خود را پنهان می داشت. آن حضرت پنهان و ترسان بود و مأموریت خود را آشکار نمی کرد ... سپس خداوند عزّوجلّ او را فرمان داد تا مأموریت خود را علنی سازد؛ پس آن حضرت آشکار شد و رسالت خود را علنی کرد».

295- دعوت مردم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- خداوند، فراخوان مردم به فهمیدن امتیاز مؤمنان بر کافران و توجه داشتن به آن

هل یستویان مثلاً أفلا تذکرون

ص: 277

296- دعوت مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 221 - 14

14 - مشرکان ، دعوت کنندگان به آتش جهنم

اولئک یدعون الی النار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 71 - 18

18 - مشرکان، مرتدان متحیر را به شرک دعوت می کنند و خود را هدایت یافته می پندارند.

له أصحاب یدعونه الی الهدی اتنا

مراد از «اصحاب»، بنا بر یک احتمال، مشرکان و منحرفانی هستند که مرتدان را تشویق می کنند و به جانب خود سوق می دهند و راه خود را طریق هدایت می شمارند.

297- دعوت موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 20 - 2

2 - دعوت بنی اسرائیل از سوی موسی (ع) به یادآوری نعمت های الهی بر آنان

و اذ قال موسی لقومه یقوم اذکروا نعمه الله علیکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 128 - 1

1 - موسی (ع) پس از تصمیم فرعون به سرکوبی بنی اسرائیل ، مردمش را به استعانت از خدا و صبر و مقاومت در برابر آزار های فرعونیان فراخواند .

قال موسی لقومه استعینوا بالله و اصبروا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- موسی و هارون (ع) از سوی خدا مأمور بودند رسالت خود را به فرعون و سران حکومتش اعلان کنند و آنان را به ایمان فراخوانند .

ثم بعثنا من بعدهم موسی و هرون إلی فرعون و ملایه

«ملاً» به معنای رؤساست (لسان العرب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 278

3 - موسی (ع) تسلیم و توکل را نشانه های ایمان راستین به خدا اعلام کرده و قوم خویش را به دست یافتن به آن فراخواند .

وقال موسی یقوم این کنتم ءامنتم باللّٰه فعلیه توکلوا این کنتم مسلمین

11 - از امام باقر (ع) روایت شده است : « . . . ان قوم موسی استعبدهم آل فرعون و قالوا : لو کان لهؤلاء علی اللّٰه کرامه کما یقولون ما سلطنا علیهم فقال موسی لقومه : یا قوم این کنتم ءامنتم باللّٰه فعلیه توکلوا . . . »

. . . همانا آل فرعون، قوم موسی را به بردگی گرفته بودند و می گفتند اگر آنان همان گونه که می گویند در نزد خداوند کرامتی داشتند، ما را بر آنان مسلط نمی ساخت. پس موسی (ع) به قوم خود گفت: ای قوم! اگر ایمان به خدا دارید، پس بر او توکل کنید . . . ».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - قوم موسی ، پس از توصیه و دعوت او ، اعلام داشتند : ما تنها بر خدا توکل کرده و جز او بر احدی اتکال نخواهیم کرد .

وقال موسی یقوم . . . فعلیه توکلوا . . . فقالوا علی اللّٰه توکلنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - دعوت موسی (ع) و مقابله فرعون با آن حضرت ، موضوعی مطرح در افکار عمومی مردم مصر

فاجعل . . . موعداً . . . مکاناً سوئی

سعی فرعون در مقابله با موسی (ع) به وسیله سحر، و دعوت از مردم برای شرکت در این رویارویی، حکایت از آن دارد که موضوع دعوت آن حضرت، موضوعی مطرح در جامعه آن زمان بوده و مردم این رویداد را تعقیب می کرده اند.

12 - فرعون ، ناگزیر از قانع کردن افکار عمومی مردم مصر ، در برابر دعوت و معجزات حضرت موسی (ع)

فلنأتینک بسحر مثله فاجعل . . . مکاناً سوئی

298- دعوت نوح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- قیام حضرت نوح (ع)، علیه شرک و بت پرستی و دعوت به توحید و یکتاپرستی، برای قومش سنگین و غیر قابل تحمل بود.

إن کان کبر علیکم مقامی و تذکیری بأیت اللّٰه

کلمه «مقام» مشترک بین سه صیغه است: مصدر میمی، اسم زمان و اسم مکان. برداشت فوق بر اساس احتمال اول است؛ یعنی، اگر قیام من برای دعوت به توحید و یادآوری آیات و نشان های خداوند، بر شما سنگین و دشوار است و ...

5- حضرت نوح (ع)، در دعوت به توحید و یکتاپرستی و زدودن اندیشه شرک، آیات و نشانه های خدا را به قومش یادآوری می کرد.

مقامی و تذکیری بأیت اللّٰه

ص: 279

11 - حضرت نوح (ع) با توکل بر خداوند ، قومش را به مقابله همه جانبه با خود فراخواند .

فعلى الله توكلت فأجمعوا أمركم وشركاءكم ثم لا يكن أمركم عليكم غمها ثم اقصوا إلى

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- یونس - 10 - 72 - 5

5 - حضرت نوح (ع) در امر دعوت ، تسلیم خدا بوده و تنها به فرمان او عمل می کرد .

و أمرت أن أكون من المسلمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 27 - 19

19 - « عن أبي جعفر (ع) قال : كانت شريعة نوح أن يعبد الله بالتوحيد . . . فلبث فيهم ألف سنة إلا خمسين عاماً يدعوهم سراً وعلانية . . فأوحى الله عز وجل إليه : أنه لن يؤمن من قومك إلا من قد آمن فلا تبتأس بما كانوا يفعلون » فلذلك قال نوح : « و لا يلدوا إلا فاجراً كفاراً » و أوحى الله إليه « أن اصنع الفلك » ;

از امام باقر(ع) روایت شده است که فرمود:.. شریعت نوح آن بود که خدا به یکتایی پرستش می شد... پس نوح(ع) در بین قوم خویش 950 سال توقف کرد و آنها را آشکار و پنهان به خدا دعوت نمود... سپس خداوند - عزوجل - به او وحی فرستاد: «أنه لن يؤمن من قومك إلا من قد آمن فلا تبتأس بما كانوا يفعلون» و به همین خاطر نوح گفت: «و لا يلدوا إلا فاجراً كفاراً» و خداوند به نوح وحی کرد: «أن اصنع الفلك».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 3 - 1

1 - حضرت نوح (ع) ، مردم را به عبادت خدا ، تقوای الهی و اطاعت از خود ، فرا می خواند .

أن اعبدوا الله واتقوه وأطيعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 5 - 3

3 - دعوت شبانه روزی حضرت نوح (ع) ، از قوم خود برای ایمان به خدا

قال رب إني دعوت قومي ليلاً ونهراً

1 - دعوت حضرت نوح (ع)، در تمامی دفعات با مخالفت شدید قومش رویه رو می شد .

وإني كلما دعوتهم لتغفر لهم جعلوا أصبعهم في آذانهم واستغشوا ثيابهم

2 - انگشت ها را در گوش ها نهادن و جامه ها را بر سر کشیدن ، واکنش معمول قوم نوح در برابر دعوت آن حضرت

وإني كلما دعوتهم .. جعلوا أصبعهم في آذانهم واستغشوا ثيابهم

7 - دعوت نوح (ع)، با استکبار و گردن فرازی شدید قومش رویه رو شد .

و استکبروا استکبارًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 10 - 1

1 - نوح (ع) ، قومش را به استغفار و آمرزش خواهی به پیشگاه خداوند فرامی خواند .

فقلت استغفروا ربکم

299- دعوت هارون (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 75 - 2

2 - موسی و هارون (ع) از سوی خدا مأمور بودند رسالت خود را به فرعون و سران حکومتش اعلان کنند و آنان را به ایمان فراخوانند .

ثم بعثنا من بعدهم موسی و هرون إلی فرعون و ملایه

«ملاً» به معنای رؤساست (لسان العرب).

300- دعوت هود (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 65 - 5

5 - هود با برانگیختن عواطف قومی مردم ، دعوت خویش را آغاز کرد .

قال یقوم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 69 - 16, 18, 19

16 - هود (ع) به منظور ایجاد زمینه رستگاری در قوم خویش آنان را به یادآوری دو نعمت بزرگ الهی (جانشینی قوم نوح ، برخورداری

از نیروی چشمگیر) فراخواند .

و اذکروا إذ جعلکم خلفاء من بعد قوم نوح . . . لعلکم تفلحون

18 - هود از مردم خویش خواست تا همواره نعمت های الهی را به خاطر داشته باشند .

فاذكروا الاء الله

19 - توجه دادن مردم به نعمت های الهی ، از روش های تبلیغی - هدایتی هود (ع)

فاذكروا الاء الله

ص: 281

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 70 - 1، 12

1 - هود با ابلاغ مأموریت خویش از جانب خداوند ، مردمش را به توحید ، عبادت خداوند و ترک پرستش معبودان دروغین فراخواند .

أَجْتَنَّا لِنُعْبِدَ اللَّهَ وَحْدَهُ وَنَذِرَ مَا كَانَ يَعْبُدُ آبَاؤُنَا

12 - قوم عاد ، مردمی مغرور ، متعصب و لجوج در برابر دعوت توحیدی هود (ع)

فَأْتَانَا بِمَا تَعَدْنَا إِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 71 - 2

2 - هود (ع) در پاسخ ناباوری قوم عاد به اخطار های عذاب ، فراهم آمدن زمینه های عذاب (پلید گشتن و گرفتاری به غضب خدا) را به آنان ابلاغ کرد .

فَأْتَانَا بِمَا تَعَدْنَا .. قَالَ قَدْ وَقَعَ عَلَيْكُمْ مِنْ رِجْمٍ رَجَسٍ وَغَضَبٍ

301- دعوت یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 69 - 2

2- یوسف (ع) در پی ملاقات با برادرانش ، بنیامین را فراخواند و او را در کنار خویش جای داد .

وَلَمَّا دَخَلُوا .. ءَأْوَى إِلَيْهِ أَخَاهُ

302- دعوت یوشع بن نون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 23 - 19، 12

12 - یوشع و کالب ، در عین ترس از دشمن ، مردم را برای یورش به سرزمین مقدس فرا خواندند .

قَالَ رَجُلَانِ مِنَ الَّذِينَ يَخَافُونَ

برداشت فوق مبنی بر این است که مفعول محذوف «یخافون»، «جبارین» باشد.

19 - یوشع و کالب برای مقابله با زورگویان و پیروزی بر آنان، قوم موسی (ع) را به تلاش همراه با توکل بر خدا فرا خواندند .

ادخلوا علیهم الباب .. فانکم غلبون و علی اللّٰه فتوکلوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 24 - 3

ص: 282

3- بی اعتنایی قوم موسی (ع) به فراخوانی یوشع و کالب برای یاری موسی (ع) در مبارزه با جباران

ادخلوا علیهم الباب .. قالوا یموسی ایتا لن ندخلها

بنی اسرائیل پس از شنیدن سخنان یوشع و کالب، حضرت موسی (ع) را مخاطب قرار دادند تا بی اعتنایی و بی توجهی خود را به دعوت آن دو نفر اعلام کرده باشند.

303- رد دعوت به دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 21 - 4

4- متعصّانِ تابعِ احساساتِ خویشاوندی، هر دعوتی را، از هر کسی، برای پیروی از تعالیم آسمانی، جواب منفی می دهند.

و إذا قیل لهم اتّبعوا ما أنزل الله قالوا بل نتّبع ما وجدنا علیه ءاباءنا

آورده شدن فعل مجهول «قیل» به جای این که دعوت کننده و گوینده خاصی را، مانند انبیا، مشخص کند، احتمال دارد به خاطر نکته یاد شده باشد.

304- رد دعوت به شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 8 - 6,7

6- از هر دعوت و تلاش شرک آلودی، باید سرپیچی کرد.

وإن جهداک لتشرک بی ما لیس لک به علم فلا تطعهما

7- هشدار خداوند، به فرزند، درباره جواب مساعد دادن به دعوت و تلاش والدین در جهت مشرک ساختن او

وإن جهداک لتشرک بی ما لیس لک به علم فلا تطعهما

305- رد دعوت محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 68 - 2

2- ردّ دعوت پیامبر (صلی الله علیه و آله) (دعوت به یکتاپرستی)، از سوی مشرکان و پافشاری آنان بر شرک و بت پرستی

و ادع إلى ربك . . . وإن جدولوك

ص: 283

306- رد دعوت والدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 8 - 7

7 - هشدار خداوند ، به فرزند ، درباره جواب مساعد دادن به دعوت و تلاش والدین در جهت مشرک ساختن او

وإن جهداک لتشرک بی ما لیس لک به علم فلا تطعهما

307- روش دعوت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 125 - 1،2

1- پیامبر (صلی الله علیه و آله) مأمور دعوت مردم به راه پروردگار در پرتو حکمت (برهان های عقلی و علمی) و موعظه نیک

ادع إلى سبیل ربّک بالحکمه و الموعظه الحسنه

«حکمت» به معنای دستیابی به حق در پرتو علم و عقل است (مفردات راغب). بنابراین «بالحکمه»؛ یعنی، به وسیله براهین عقلی و علمی به حق رسیدن.

2- رشد و کمال پیامبر (صلی الله علیه و آله) در پرتو ربوبیت الهی ، مقتضی دعوت دیگران به راه خداست .

ادع إلى سبیل ربّک

واژه «ربّ» - که در لغت به معنای تربیت است (مفردات راغب) - می تواند اشاره به این جهت داشته باشد که: بهره‌وری پیامبر (صلی الله علیه و آله) از ربوبیت خدا، مقتضی آن است که آن حضرت دیگران را نیز از ربوبیت خدا بهره مند سازد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 132 - 8

8 - لزوم به کارگیری دعوت عملی در کنار دعوت لفظی

وأمر أهلک بالصلوه واصطبر علیها

وظیفه پایداری بر نماز پس از دعوت دیگران به آن، ممکن است به منظور تأثیر آن در تشویق دیگران به نماز باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

23 - لزوم تأکید و بهره مندی از باور های مشترک و مورد اتفاق در مقام دعوت دینی

قل ءامنت .. الله ربنا وربکم

308- روش دعوت به توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 284

4- توجه دادن مردم به امدادهای خداوند در دشواریها و تنگناهای هولناک زندگی، روشی در تبلیغ و دعوت به توحید

قل من ینجیکم من ظلمت البر و البحر تدعونه تضرعا و خفیه

«قل» فرمانی است به پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای بیان مضمون آیه از این دستور چنین بر می آید که این سبک احتجاج باید به عنوان محوری در تبلیغ مورد توجه قرار گیرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 13 - 7

7- قانع کردن فکر مخاطب، با برهانی محکم، هنگام دعوت به توحید، از روش های هدایتی قرآن کریم

لا تشرک .. . إنَّ الشَّركَ لظلم

309- روش دعوت به خیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 58 - 14

14 - موعظه، روشی مفید برای دعوت مردم به نیکیها

انَّ اللهَ نَعَمًا یُعْظِکُمْ بِهِ

چون خداوند بهترین پاداشها را برای تربیت برمی گزیند، معلوم می شود موعظه از روشهای بسیار مفید برای تربیت مردم است.

310- روش دعوت به دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 48 - 6

6- یادآوری برآورده شدن خواسته های انسان در بهشت، از روش های هدایت و جذب انسان ها به دین *

إنَّ الْمُتَّقِینَ فِی جَنَّاتٍ وَعِیونَ . ادخلوها بسلم ءامنین . و نزعنا ما فی صدورهم من غلّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- لزوم نگرشی یکسان و پرهیز از تبعیض و تفاوت در دعوت مردم به دین

فقل اذنتکم علی سواء

ص: 285

311- زمان دعوت از ابراهیم (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 88 - 3

3- دعوت مشرکان از ابراهیم (ع) برای خروج از شهر، در شب هنگام بود.

فنظر نظره فی النجوم

نگاه ابراهیم(ع)، به ستارگان حاکی است که این نگاه در شب بود؛ زیرا ستارگان در شب مشاهده می شوند.

312- زمینه اجابت دعوت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 18 - 3

3- باور به ربوبیت خدا و توجه به آن، زمینه ساز پذیرش دعوت اوست.

للذین استجابوا لربهم

313- زمینه دعوت به تقوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 106 - 7

7- دعوت به تقوا لازمه اخوت و برادری راستین

إذ قال لهم أخوهم نوح ألا تتقون

برداشت یاد شده بدان احتمال است که قید «أخوت» نه صرفاً از جهت انتساب نژادی؛ بلکه به منظور بیان دلسوزی و خیرخواهی نیز باشد؛ که در این صورت ذکر دعوت به تقوا پس از آن، بیانگر ارتباط حتمی میان تقوا و اخوت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 161 - 7

7- دعوت به تقوا، لازمه اخوت و برادری راستین

إذ قال لهم أخوهم لوط ألا تتقون

برداشت یاد شده بدان احتمال است که اطلاق «أخ» نه صرفاً از جهت انتساب نژادی باشد؛ بلکه به منظور بیان دلسوزی و خیرخواهی نیز باشد که دعوت به تقوا لازمه حتمی آن خواهد بود.

ص: 286

314- زمینه قبول دعوت انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 51 - 2

2 - بیمناکان از حشر و حضور در پیشگاه خداوند دارای زمینه مساعد برای پذیرش انذار و دعوت پیامبران هستند.

و أنذر به الذین یخافون أن یحشروا إلی ربهم

315- زمینه قبول دعوت محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 53 - 14

14 - تهیدستان و طبقات پایین جامعه، دارای زمینه بیشتر برای پذیرش ایمان و دعوت پیامبرند.

و لا تطرد الذین یدعون ربهم .. ألیس الله بأعلم بالشکرین

316- سرزنی دعوت به بخل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 24 - 4

4 - بخلورزی و توصیه مردم به آن، امری بس ناپسند و نکوهیده

و الله لایحبّ .. الذین یبخلون و یأمرون الناس بالبخل

317- صبر در دعوت به اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 126 - 7

7- منفعت برتر و خیر مؤمنان به هنگام دعوت به اسلام، در صبر و عدم تعجیل در انتقام از دشمنان و مقابله به مثل با آنان است.

ادع إلی سبیل ربّک .. و إن عاقبتهم فعاقبوا ... و لئن صبرتم لهو خیر للصبرین

318- عقلانیت دعوت انبیا

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 45 - 11

ص: 287

11 - دعوت پیامبران ، مبتنی بر منطق روشن و منطبق با مبانی عقلی و علمی

ثم أرسلنا .. و سلطن مبين

319- فرعون و دعوت موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 78 - 9

9- فرعون و اطرافیانش ، به موسی و هارون (ع) اعلام کردند که دعوت آنان را نپذیرفته و تسلیم ایشان نخواهند شد .

و ما نحن لکما بؤمنین

به قرینه لام در «لکما» ؛ در کلمه «مؤمنین» معنای تسلیم تضمین شده است.

320- فرعون و دعوت هارون (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 78 - 9

9- فرعون و اطرافیانش ، به موسی و هارون (ع) اعلام کردند که دعوت آنان را نپذیرفته و تسلیم ایشان نخواهند شد .

و ما نحن لکما بؤمنین

به قرینه لام در «لکما» ؛ در کلمه «مؤمنین» معنای تسلیم تضمین شده است.

321- فرعونیان و دعوت موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 49 - 7

7- فرعونیان ، گرفتار تناقض فکری و رفتاری در برابر دعوت موسی (ع)

وقالوا یاایه الساحر ادع لنا ربک

فرعونیان، از یک سو موسی (ع) را ساحر می خوانند و از سوی دیگر برای رفع بلا دست به دامان او می شوند و این خود نمایانگر تشبث و تناقضی است که بدان گرفتار آمده اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 108 - 12

ص: 288

12 - پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) در دعوت مردم به پذیرش کتاب الهی، در پی جلب منفعت برای خود یا دفع ضرر از خویش نبود.

فمن اهتدی فإنما يهتدى لنفسه و من ضل فإنما يضل عليها

323- قبول دعوت انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 130 - 3,4

3 - دست کشیدن از انحراف های عقیدتی، پذیرش دعوت پیامبران و روی آوردن به خدا، فلسفه بلاها و مشکلات

و لقد أخذنا .. لعلهم يذكرون

با توجه به آیات قبل که سخن از ربوبیت خدا و رسالت موسی (ع) بود، معلوم می شود متعلق «یذکرون» همان توحید ربوبی و پیامبری موسی (ع) و رسالت های اوست.

4 - باور به توحید ربوبی و پذیرش دعوت پیامبران، امری لازم بر عهده بندگان

لعلهم يذكرون

324- قبول دعوت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 51 - 2,4

2 - مؤمنان راستین، به دعوت خدا و رسول او لبیک گفته و حرف شنوا و فرمانبراند.

إِنَّمَا كَانَ قَوْلَ الْمُؤْمِنِينَ إِذَا دُعُوا إِلَى اللَّهِ .. أَنْ يَقُولُوا سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا

4 - لبیک گفتن به دعوت خدا و رسول او و پذیرش بی چون و چرای داوری پیامبر (صلی الله علیه و آله) و رهبران الهی، از نشانه های ایمان واقعی و اوصاف مؤمنان راستین

إِنَّمَا كَانَ قَوْلَ الْمُؤْمِنِينَ إِذَا دُعُوا إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ أَنْ يَقُولُوا سَمِعْنَا وَ

325- قبول دعوت مبلغان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- اجابت پیام مبلغان الهی ، ایمان به خداوند است .

أجیبوا داعی اللّٰه وءامنوا به

در برداشت یاد شده جمله «آمنوا به» تفسیر «أجیبوا» دانسته شده و ضمیر «به» به «اللّٰه» بازگردانده شده است. احتمال دیگر این است که «آمنوا» جمله مستقل باشد و ضمیر «به» به داعی اللّٰه» ارجاع گردد.

ص: 289

326- قبول دعوت محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 51 - 2،4

2 - مؤمنان راستین ، به دعوت خدا و رسول او لبیک گفته و حرف شنوا و فرمانبراند .

إِثْمًا كَانَ قَوْلَ الْمُؤْمِنِينَ إِذَا دُعُوا إِلَى اللَّهِ .. أَنْ يَقُولُوا سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا

4 - لبیک گفتن به دعوت خدا و رسول او و پذیرش بی چون و چرای داوری پیامبر (صلی الله علیه و آله) و رهبران الهی ، از نشانه های ایمان واقعی و اوصاف مؤمنان راستین

إِثْمًا كَانَ قَوْلَ الْمُؤْمِنِينَ إِذَا دُعُوا إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ أَنْ يَقُولُوا سَمِعْنَا وَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 63 - 2

2 - اجابت دعوت پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، امری لازم و فراخوانی او ، برتر از هر فراخوانی دیگر

لَاتَجْعَلُوا دُعَاءَ الرَّسُولِ بَيْنَكُمْ كَدُعَاءِ بَعْضِكُمْ بَعْضًا

327- کافران و دعوت انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 171 - 2

2 - کفرپیشگان از دعوت پیامبران جز فریاد و سر و صدا ، چیز دیگری در نمی یابند .

وَمِثْلَ الَّذِينَ كَفَرُوا كَمِثْلِ الَّذِي يَنْعَقُ بِمَا لَا يَسْمَعُ إِلَّا دُعَاءً وَنِدَاءً

بر اساس توضیح برداشت قبل ، معنای جمله «مثل الذین کفروا .. إلا-دعاء و نداء» چنین می شود: مثل کافران در ارتباط با دعوت کنندگان به ایمان مثل گوسفندان و چوپان آنهاست؛ همان گونه که گوسفندان از سخن و امر و نهی چوپان چیزی جز فریاد نمی فهمند ، کافران نیز از دعوت پیامبران حقیقتی را درک نمی کنند.

328- کافران و دعوت به خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - کافران مجرم، تنها، منکر رسالت پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) نبودند، بلکه هر دعوت کننده به خدا را، یاوه سرا می دانستند.

ليقولنّ الذين كفروا إن أنتم إلا مبطلون

ص: 290

با این که خداوند، آورنده معجزه را، تنها پیامبر (صلی الله علیه و آله) معرفی فرموده است (لئن جتتهم) اما آنان در جواب، جمعی را مخاطب قرار می دهند (إن أئتم. ..) این حقیقت را حکایت می کند که آنان، هر دعوت کننده ای را دارای چنان وصفی می پندارند.

329- کافران و دعوت محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 171 - 9

9 - از امام باقر (ع) درباره آیه فوق روایت شده: « مثل الذین کفروا فی دعائک ایاهم ای مثل الداعی لهم إلی الإیمان کمثل الناعق فی دعائه المنعوق به من البهائم التي لا تفهم وإنما تسمع الصوت فکما ان الأنعام لا یحصل لها من دعاء الراعی إلا السماع دون تفهم المعنی فکذلک الکفار لا یحصل لهم من دعائک ایاهم إلی الإیمان إلا السماع دون تفهم المعنی »

مثل تو ای رسول ما در دعوت این کافران، به سان چوپانی است که گوسفندان را فرا می خواند و آن گوسفندان نمی فهمند او چه می گوید و تنها صدایی می شنوند. پس همان طور که گوسفندان از فریاد چوپان غیر از صدا، معنایی نمی فهمند، کافران نیز از دعوت تو آنها را به ایمان غیر از شنیدن صدا هیچ معنایی نمی فهمند».

330- گمراهی معرضان از دعوت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 32 - 6

6- روی گردانان از مبلغان الهی و دعوت حق، گرفتار گمراهی آشکار

و من لا یجب داعی الله... أولئک فی ضلل مبین

331- گناه ترک دعوت به توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 63 - 9, 10

9- صالح (ع) به مردم خویش اعلام کرد: در صورت پذیرش خواسته آنان (ترک دعوت به توحید) گناه کار و مستحق عذاب الهی خواهد بود.

فمن ینصرنی من الله إن عصيته

10- پیامبران، در صورت مسامحه در امر رسالت و ترک ابلاغ توحید، گناه کارند.

فمن ينصرني من الله إن عصيته

ص: 291

332- گناه دعوت به شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 38 - 16

16 - دعوت مردم به کفر و شرک، گناهی همسان با کفرپیشگی و شرکورزی

ربنا هؤلاء أضلونا فاتهم عذابا ضعفا من النار قال لكل ضعف

333- گناه دعوت کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 38 - 16

16 - دعوت مردم به کفر و شرک، گناهی همسان با کفرپیشگی و شرکورزی

ربنا هؤلاء أضلونا فاتهم عذابا ضعفا من النار قال لكل ضعف

334- مبانی دعوت انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 45 - 11

11 - دعوت پیامبران، مبتنی بر منطق روشن و منطبق با مبانی عقلی و علمی

ثم أرسلنا... و سلطن مبین

335- محدوده دعوت انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 48 - 1

1 - مسؤولیت تبلیغ و دعوت انبیای الهی، تنها در محدوده بشارت و انذار

و ما نرسل المرسلین إلا مبشرین و منذرین

336- مخاطبان دعوت موسی (ع)

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

10 - اسراء - 17 - 2 - 2

ص: 292

2- بنی اسرائیل ، مخاطبان اصلی دعوت موسی (ع) و هدایت آنان ، مهم ترین هدف و وظیفه آن حضرت

و ایتینا موسی الکتب و جعلنه هدی لبنی اسرائیل

از مجموع آیات مربوط به حضرت موسی (ع) برمی آید که دعوت ایشان، دعوتی فراگیر بوده است و ذکر بنی اسرائیل در این آیه، می تواند برای این باشد که آنان مخاطبان اصلی دعوت بودند.

337- مراد از دعوت حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 14 - 9

9- « عن علی بن ابی طالب (ع) فی قوله : « له دعوه الحق » قال : التوحید ، لا إله إلا الله ;

از علی بن ابی طالب (ع) روایت شده که درباره قول خدا: « له دعوه الحق » فرمود: مقصود توحید و لا إله إلا الله است.».

338- مشرکان و دعوت محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 170 - 4

4- التزام به تبعیت از نیاکان و آداب و سنن آنان ، پاسخ مشرکان در برابر دعوت پیامبر به پیروی از احکام خدا

و إذا قیل لهم اتبعوا .. قالوا بل نتبع ما ألفینا علیه ءاباءنا

«ألفاء» (مصدر ألفینا) به معنای یافتن است.

339- مشکلات دعوت به توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 80 - 11

11 - موهومات و عقاید خرافی از مشکلات تبلیغ توحید

و لا أخاف ما تشركون به

340- ممانعت از دعوت محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 52 - 2

2 - کافران ، متوقف کردن دعوت به اسلام و محدود ساختن آن را ، از پیامبر (صلی الله علیه و آله) خواستار شدند .

ص: 293

و لو شئنا لبعثنا فی کلّ قریه نذیرًا . فلا تطع الکفرین

با توجه به معنای لغوی «طاعت» (عمل کردن به آنچه که از انسان خواسته شده است) می توان برداشت یاد شده را به دست آورد؛ زیرا آنچه که کافران از پیامبر (صلی الله علیه و آله) خواسته بودند - با توجه به آیه قبل که سخن از جهانی بودن رسالت پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) بود و آیه شریفه متفرع بر آن شده (فلا تطع الکفرین) - می تواند توقف و محدود شدن رسالت باشد.

341- منشأ دعوت انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 7 - 7

7- دعوت پیامبران ، تنها مبتنی بر وحی الهی بود .

بل قالوا أضغث .. بل هو شاعر ... و ما أرسلنا قبلك إلا رجالاً نوحی إلیهم

342- منشأ دعوت به بخل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 24 - 2

2- بخلورزی و توصیه دیگران به آن ، زاییده کبر و خودپسندی است .

کلّ مختال فخور . الذین یبخلون و یأمرون الناس بالبخل

تقدیم «کلّ مختال» بر «الذین یبخلون ..»، می تواند بیانگر این حقیقت باشد که عجب و خودپسندی، ریشه بخل است و انسان های بخیل، در ابتدا گرفتار عجب می شوند. سپس آن صفت ناپسند، باعث می شود که آنان از دستگیری دیگران و انفاق برای آنان، امساک ورزند.

343- منشأ دعوت به تقوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 1 - 10

10 - فرمان به پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای رعایت تقوا ، برخاسته از علم و حکمت الهی است .

یأیها النبی اتق الله .. إن الله کان علیماً حکیمًا

جمله «إِنَّ اللَّهَ..» می تواند تعلیل برای فرمان به رعایت تقوا باشد؛ یعنی، چون خداوند، دارای آگاهی فراوان و صاحب حکمت است، چنین فرمانی را صادر کرده است.

ص: 294

344- موانع دعوت به خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 15 - 9

9- هواپرستی و تمایلات نفسانی ، مخالف اهداف دعوت الهی است .

و لا تتبع أهواءهم

345- موعظه در دعوت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- نحل - 16 - 125 - 1،9

1- پیامبر (صلی الله علیه و آله) مأمور دعوت مردم به راه پروردگار در پرتو حکمت (برهان های عقلی و علمی) و موعظه نیک

ادع إلى سبيل ربك بالحكمة والموعظه الحسنة

«حکمت» به معنای دستیابی به حق در پرتو علم و عقل است (مفردات راغب). بنابراین «بالحکمه»؛ یعنی، به وسیله براهین عقلی و علمی به حق رسیدن.

9- انسان برای گرایش به راه خدا، نیازمند موعظه نیک در کنار دلایل متقن عقلی

ادع إلى سبيل ربك بالحكمة والموعظه الحسنة

برداشت فوق، با توجه به این نکته است که «الموعظه» عطف بر «بالحکمه» است و با یک سیاق ذکر شده، در حالی که «و جادلهم» با بیان دیگر و امری مجزا آمده است.

346- مهمترین دعوت صالح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 32 - 4

4- دعوت به توحید و پرستش خدای یگانه ، اولین و مهم ترین پیام نخستین پیامبر پس از نوح (هود یا صالح)

أَنْ اَعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَهٍ غَيْرِهِ

«آن» برای تفسیر پیامی است که پیامبر (پیامبری که برای جامعه پس از طوفان نوح برانگیخته شده بود)، مأمور ابلاغ آن به مردم بود.

347- مهمترین دعوت محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جن - 72 - 20 - 4

ص: 295

4- توحید و نفی شرک ، اساس و محور دعوت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

قل إنما أدعوا ربِّي و لا أُشرك به أحدًا

348- مهمترین دعوت موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 42 - 9

9- یاد خدا و سخن از او ، محور و شعار دعوت و رسالت موسی و هارون (ع)

و لاتنیا فی ذکری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 70 - 9

9- موسی و هارون (ع) ، دعوت به پذیرش ربوبیت خداوند را سرلوحه دعوت های خویش قرار داده بودند .

بربّ هرون و موسی

349- مهمترین دعوت نوح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 59 - 8، 4

4- دعوت به پرستش خدای یگانه ، در رأس برنامه تبلیغی نوح (ع)

فقال یقوم اعبدوا الله ما لکم من إله غیره

8- مبارزه با شرک و دعوت به توحید ، مهمترین رسالت نوح

یقوم اعبدوا الله ما لکم من إله غیره

13- هشدار به روز قیامت و عذاب هول انگیز آن ، از رسالت های اساسی نوح (ع)

إنی أخاف علیکم عذاب یوم عظیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- دعوت به توحید و پرستش خدای یگانه ، نخستین و مهم ترین سخن نوح (ع) با قوم خویش

فقال یقوم اعبدوا اللّٰه .. أفلا تتقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 3 - 2

ص: 296

2- توحید و خداپرستی ، اولین و مهم ترین دعوت حضرت نوح (ع)

أَنْ اَعْبُدُوا اللّٰهَ وَاتَّقُوهُ وَاطِيعُونَ

برداشت یاد شده، از تقدم ذكرى «اعبدوا الله» به دست می آید.

350- مهمترین دعوت هارون (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 42 - 9

9- یاد خدا و سخن از او ، محور و شعار دعوت و رسالت موسی و هارون (ع)

و لاتتبا فی ذکرى

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 70 - 9

9- موسی و هارون (ع) ، دعوت به پذیرش ربوبیت خداوند را سرلوحه دعوت های خویش قرار داده بودند .

بربّ هرون و موسی

351- مهمترین دعوت هود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 32 - 4

4- دعوت به توحید و پرستش خدای یگانه ، اولین و مهم ترین پیام نخستین پیامبر پس از نوح (هود یا صالح)

أَنْ اَعْبُدُوا اللّٰهَ مَا لَكُمْ مِنْ اِلهٍ غَيْرِهِ

«أن» برای تفسیر پیامی است که پیامبر (پیامبری که برای جامعه پس از طوفان نوح برانگیخته شده بود)، مأمور ابلاغ آن به مردم بود.

352- وضوح دعوت انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 45 - 11

11 - دعوت پیامبران ، مبتنی بر منطق روشن و منطبق با مبانی عقلی و علمی

ثم أرسلنا... و سلطن مبین

ص: 297

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 32 - 7

7- دعوت پیامبران و مبلغان الهی ، همراه با ادله روشن و آشکار

و من لایجب داعی الله . . . أولئک فی ضلل مبین

در این آیه مخالفت با دعوت گران به سوی خداوند، گمراهی آشکار شمرده شده است. از این نکته استفاده می شود که پیام منادیان الهی، حق آشکار بوده است.

353- وضوح دعوت مبلغان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 32 - 7

7- دعوت پیامبران و مبلغان الهی ، همراه با ادله روشن و آشکار

و من لایجب داعی الله . . . أولئک فی ضلل مبین

در این آیه مخالفت با دعوت گران به سوی خداوند، گمراهی آشکار شمرده شده است. از این نکته استفاده می شود که پیام منادیان الهی، حق آشکار بوده است.

354- ویژگیهای دعوت محمد(صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 57 - 1

1 - دعوت پیامبر(صلی الله علیه و آله) و اصول و مبانی و برنامه های آن متکی بر حجت و دلیل روشن است.

قل إنی علی بینه من ربی

در آیات گذشته از توحید و روش برخورد و . . . سخن به میان آمده و لذا جمله «إنی علی بینه» به منزله پشتوانه و تأییدی برای کلیه موارد ذکر شده است.

355- ویژگیهای دعوت نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - حضرت نوح (ع)، برای انجام رسالت خویش، از مردم کمترین مزدی مطالبه نمی کرد.

فإن تولیتکم فما سألتکم من أجر

ص: 298

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 8 - 2، 1

1 - دعوت نوح (ع) از مردم، برای ایمان آوردن با صدایی بلند و رسا

ثمّ إني دعوتهم جهارًا

«جهار» اسم مصدر «جهر» است و چنانچه در مورد کلام و سخن به کار رود، به معنای صدا و آواز بلند و در غیر آن به معنای علنی و آشکار خواهد بود.

2 - دعوت نوح (ع) در میان قومش، در آغاز به صورت سرّی و بی سروصدا بود.

وإني كلما دعوتهم... و استكبروا استكبارًا. ثمّ إني دعوتهم جهارًا

دعوت نوح(ع) با صدای بلند و رسا، پس از دعوت ایشان و واکنش انکارآمیز و مستکبرانه قومش یاد شده است. از این نکته می توان استفاده کرد که دعوت قبلی، سرّی و بی سروصدا بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 9 - 2

2 - نوح (ع)، برخی از مردم را به صورت مخفی و خصوصی و برخی را به شکل عمومی و علنی به ایمان فراخواند.

ثمّ إني أعلنت لهم وأسررت لهم إسرارًا

برداشت یاد شده، با توجه به این احتمال است که دعوت علنی و مخفی حضرت نوح(ع)، ممکن است در یک زمان و در شرایط اجتماعی خاصی انجام گرفته شده باشد.

356- یوسف (ع) و رد دعوت پادشاه مصر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 52 - 1

1- یوسف (ع) در زندان مصر، علت های نپذیرفتن دعوت پادشاه و حاضر نشدن در نزد او و تقاضای دادرسی را بیان کرد.

قال ارجع إلی ربک... ذلک لیعلم

در اینکه جمله «ذلک لیعلم...» تا آخر آیه بعد کلام یوسف(ع) است یا سخن زلیخا، دو نظر ابراز شده است. دلایل متعددی مؤید نظر

نخست است که به برخی از آنها اشاره می شود: 1- ظاهر این است که «أن الله...» عطف بر «أني لم أأخنه...» باشد؛ یعنی: «ذلک لیعلم... أن الله لایهدی...». این معنا محتمل نیست که سخن زلیخا باشد. 2- آنچه در آیه بعد آمده، حقایق و معارفی بلند است که اعتقاد و باور به آنها از زنی چون زلیخا - که در سلک مشرکان است - برنمی آید.

دعوا

357- ادله اثبات دعوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 299

7- گواهی شهود عینی ، طریقی معتبر برای اثبات مدعا

وسئل القریه . . . والعیبر التي أقبلنا فیها

358- امارات قضایی در اثبات دعوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 26 - 11

11- داور ماجرای یوسف (ع) و زلیخا ، صداقت زلیخا و دروغ گویی یوسف (ع) را منوط به پاره شدن پیراهن یوسف (ع) از پیش رو دانست .

إن كان قمیصه فُدَّ من قُبَل فصدقت و هو من الكذیبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 27 - 1

1- داور ماجرای یوسف (ع) و زلیخا ، کذب ادعای زلیخا و صداقت یوسف (ع) را منوط به پاره شدن پیراهن از پشت سر دانست .

وإن كان . . . و هو من الصدقین

ص: 300

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 145 - 10

10 - دنیا ، میدان عمل برای آخرت

و من یرد ثواب الاخره نؤته منها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 194 - 12

12 - خردمندان ، خواستار عزّت و سرافرازی از خداوند در دنیا و آخرت

ربّنا و اتنا ما وعدتنا علی رسلک و لا تخزنا یوم القیمه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 196 - 1,2,3

1 - کافران صدر اسلام ، برخوردار از شوکت ظاهری و بهره های دنیوی

لا یغزّونک تقلّب الذّین کفروا فی البلاد

2 - کافران عصر بعثت ، بهره مند از سود های فراوان تجاری و نفوذ سیاسی ، بر اثر گشت و گذار در شهر ها و سرزمین های مختلف

لا یغزّونک تقلّب الذّین کفروا فی البلاد

3 - قدرت و شکوه ظاهری کافران و برخورداری آنان از بهره های مادی ، امری فریبنده برای مسلمانان

لا یغزّونک تقلّب الذّین کفروا فی البلاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - جهان فعلی ، نشأه نخستین است و در پی آن نشأه دیگری خواهد آمد .

و لقد علمتم النشأه الأولى

2- آثار ادبار دنیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 22 - 11

11 - اقبال دنیا به مردم ، زمینه ساز غفلت از خدا و ادبار آن ، عامل توجه به خداست .

و جرین بهم بریح طیبه و فرحوا بها جاءتها ریح عاصف . . . و ظنوا أنهم أحیط بهم دعوا

3- آثار اعراض از دنیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قیامه - 75 - 22 - 2

2 - آخرت طلبی و دل نبستن به دنیا ، موجب سرور و تابناکی چهره ها در قیامت

و جوه یومئذ ناضره

برداشت یاد شده، با توجه به این نکته است که آیه شریفه، بیانگر جایگاه اخروی کسانی است که در قطب مخالف دل‌بستگان به دنیا قرار دارند.

4- آثار اقبال دنیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 22 - 11

11 - اقبال دنیا به مردم ، زمینه ساز غفلت از خدا و ادبار آن ، عامل توجه به خداست .

و جرین بهم بریح طیبه و فرحوا بها جاءتها ریح عاصف . . . و ظنوا أنهم أحیط بهم دعوا

5- آثار ترجیح دنیا بر آخرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 95 - 10

10 - سوداگری با دین و ترجیح دادن دنیا بر آخرت ، نشان جهل و نادانی است .

ص: 302

و لا تشترؤا بعهد الله . . . إنما عند الله هو خير لكم إن كنتم تعلمون

6- آثار جهل به دنیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 24 - 16

16 - دل‌بستگی به زندگی دنیوی ، نتیجه عدم شناخت صحیح دنیاست .

إنما مثل الحیوه الدنیا . . . و ظن أهلها أنهم قدرون علیها ... كذلك فصل الأیت لقوم

7- آثار ذکر فناپذیری دنیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 27 - 4

4- توجه به عمر محدود دنیا و گرفتاری های لحظه مرگ ، بازدارنده انسان از گناه و انحراف

فکیف إذا توفّتهم الملائکه

تعبیر «فکیف . . .» در مقام بازداشتن منافقان و منحرفان از بی ایمانی و نفاق است بدین منظور اولاً مرگ را به رخ آنان کشیده تا بدانند زندگی دنیا دیری نمی پاید. ثانیاً کفر و عقاب را به یاد آنان آورده تا بدانند حق ستیزی، فرجامی سخت و دشوار دارد.

8- آثار شناخت دنیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 39 - 6

6 - یافتن راه درست زندگی ، در گرو درک صحیح از حقیقت زندگی و آخرت

یقوم اتبعون اهدکم سبیل الرشاد . . . إنما هذه الحیوه الدنیا متع وإنّ الآخره

برداشت یاد شده از آن جا است که مؤمن آل فرعون در نخستین برنامه هدایتی خود (نشان دادن راه درست زندگی)، به مسأله حقیقت زندگی دنیایی و اخروی پرداخته است.

9- آثار فریبندگی دنیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - فریبندگی حیات دنیا زمینه ساز گرایش گروهی از انسان ها به کفرپیشگی و انکار مداوم آیات خدا

ص: 303

حرمهما علی الکفرین . . . غرتهم الحیوه الدنیا . . . و ما کانوا بایتنا یجحدون

10- آخرت و دنیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 254 - 7

7 - دنیا، عرصه تجارت سعادت و کسبِ توشه اخروی است؛ نه قیامت.

انفقوا . . . من قبل ان یأتی یوم لا بیع فیہ

11- آرزوی بازگشت به دنیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 167 - 14، 1

1 - بازگشت به دنیا برای تبری از سران شرک و مخالفت کردن با آنان، آرزوی مشرکان پیرو در صحنه قیامت

وقال الذین اتبعوا لو أن لنا کره فنتبراً منهم

«کر» به معنای رجوع و «کره» به معنای یکبار رجوع کردن است و مراد از آن، بازگشت به دنیا می باشد. بنابراین «لو أن لنا کره»؛ یعنی، ای کاش یکبار دیگر به دنیا باز می گشتیم!

14 - آرزوی بازگشت از سرای قیامت به دنیا، آرزویی پوچ که هرگز تحقق نخواهد یافت.

لو أن لنا کره . . . و ما هم بخارجین من النار

«و ما هم بخارجین . . .» در حقیقت پاسخی است به اظهار آرزوی مشرکان مبنی بر بازگشت به دنیا. جمله مذکور بیان می دارد که آنان نه تنها به دنیا باز نمی گردند، بلکه از آتش دوزخ نیز رهایی نخواهند یافت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 27 - 2

2 - کافران به هنگام رویرو شدن با آتش دوزخ در آرزوی بازگشت به دنیا، تکذیب نکردن آیات پروردگار و قرار گرفتن در زمره مؤمنان هستند.

فقالوا یلیتینا نرد و لا نکذب بآیت ربنا و نکون من المؤمنین

1 - پدیدار شدن عذابی که مشرکان آن را انکار می کردند، موجب آرزوی بازگشت به دنیا، نه ایمان واقعی به خداوند و آیات

فقالوا یلیتتنا نرد .. بل بدالهم ما کانوا یخفون من قبل

جمله «یالیتنا .. و نکون من المؤمنین» در آیه قبل، بیان آرزوی مشرکان برای بازگشت به دنیا و ایمان آوردن بود. حرف «بل»

اضراب از آن مطالب است. یعنی نه اینکه آرزوی بازگشت برای ایمان باشد، بلکه به پندار رهایی از عذاب است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 95 - 2

2- جوامع هلاک شده، آرزومند بازگشت به دنیا و تدارک اعمال خویش اند.

حرم علی قریه اهلکنها انهم لایرجعون

اگر مراد از بازگشت، بازگشت به دنیا باشد؛ با توجه به تأکید خداوند (حرام.. انهم لایرجعون) چنین استفاده می شود که امت ها خواهان بازگشت بوده اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 99 - 6,8

6 - ندامت کافران در هنگام مرگ و تمنای آنان از خدا، برای بازگشت به دنیا

حتی إذا جاء أحدهم الموت قال رب ارجعون

8 - «عن الصادق (ع) . . . إذا مات الکافر شیعه سبعون ألفاً من الزبانیه إلى قبره و أنه لیناشد حاملیه بصوت یسمعه کلّ شیء إلا الثقلان . . . و یقول : «رب ارجعون لعلی أعمل صالحاً فیما ترکت « فتجیبه الزبانیه کلاً إیها کلمه أنت قائلها ;

از امام صادق(ع) روایت شده است : هنگامی که کافری می میرد، هفتاد هزار فرشته عذاب او را به سوی قبرش می برند و آن کافر با صدای بلند - که تمام موجودات غیر از انس و جن می شنوند - تشییع کنندگان را قسم می دهد . . . و می گوید: «رب ارجعون لعلی أعمل صالحاً فیما ترکت». پس فرشتگان عذاب به او جواب می دهند: هرگز! این کلامی است که تو گوینده آنی».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 100 - 3,7

3 - آرزوی کافران در هنگام مرگ، برای بازگشت به دنیا و استفاده از امکانات و اموال خود در راه خیر *

قال رب ارجعون . لعلی أعمل صالحاً فیما ترکت

برداشت فوق، بدان احتمال است که مراد از «ما ترکت» اموال و امکاناتی باشد که فرد، پس از مرگ خویش بر جای می گذارد؛ نه فرصت های از دست رفته؛ چنان که در برداشت پیشین بیان شد.

7 - تمنای کافران بر بازگشت به دنیا، تمنایی مردود و غیر قابل پذیرش

قال ربّ ارجعون .. كلاًّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 102 - 1

1 - دوزخیان، آرزومند بازگشت به دنیا، حتی برای یک بار و قرار گرفتن در صف مؤمنان

فلو أن لنا كره فنكون من المؤمنين

حرف «لو» برای «تمنی» به کار می رود و «کره» به معنای (یک بار بازگشتن) است. بنابراین «لو أن لنا كره»؛ یعنی، ای کاش! برای ما هرچند برای یک بار هم که شده، فرصت بازگشتی می بود.

ص: 305

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 58 - 2, 1

1 - آرزوی کافران و گنه کاران ، هنگام مشاهده عذاب الهی ، به بازگشت دوباره به دنیا

أو تقول حين ترى العذاب لو أن لي كره

«لو» در آیه شریفه، برای تمنّی است.

2 - احسان (نیک کرداری و نیکی کردن به دیگران) ، هدف و فلسفه درخواست کافران از بازگشت دوباره به زندگی دنیایی

لو أن لي كره فأكون من المحسنين

«إحسان» هم شامل نیکی به خود می باشد و هم نیکی به دیگران (لسان العرب). این واژه در آیه شریفه ممکن است به هر دو معنا باشد.

12- احاطه بر دنیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - لیل - 92 - 13 - 3

3- بی ثمر بودن ثروت ، در نجات از هلاکت و سقوط ، برخاسته از سلطه کامل خداوند بر دنیا و آخرت است .

و ما یغنی عنه ماله إذا تردّی . . . وإن لنا للأخرة والأولی

13- ادیان و آبادانی دنیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 52 - 15

15- آبادانی و برخوردار شدن جامعه های بشری از نعمت ها و موهبت های دنیوی ، از اهداف پیامبران و ادیان الهی است .

یرسل السماء علیکم مدرارًا و یزدکم قوه إلى قوتکم

14- ارزش امکانات دنیوی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 157 - 7,8,9

7- آمرزش و رحمت الهی، دارای ارزش برتر از تمامی ثروت های به دست آمده و امکانات دنیوی

لمغفره من الله ورحمه خیر ممّا یجمعون

8- مرگ و یا شهادت در راه خدا، دارای ارزشی برتر از ماندن در دنیا و ثروت اندوزی

ولئن قتلتم فی سبیل الله او متّم .. خیر ممّا یجمعون

ص: 306

9 - ارزش والاتر ماندگای در دنیا و ثروت اندوزی ، بر شهادت و رحمت و آمرزش الهی ، در پندار غلط کفرپیشگان

لو كانوا عندنا ما ماتوا و ما قتلوا .. لمغفره من الله و رحمه خير مما يجمعون

جمله «لو كانوا ..» شیفستگی کفرپیشگان را نسبت به ماندگاری در دنیا بیان می کند، و جمله «خير مما يجمعون» هدف و یا عاقبت از ماندگاری را توضیح می دهد. یعنی هدف کفرپیشگان از ماندگاری در دنیا به چنگ آوردن منافع دنیوی و ثروت اندوزی است و آنان این منافع گذرا را بالاتر از رحمت و آمرزش الهی می پندارند و لذا بر کشته های در راه خدا تأسف می خورند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 180 - 6

6 - ارزشمندی داده های الهی (امکانات مادی و معنوی) به انسانها

و لا يحسبنّ الذين يبنخلون بما آتاهم الله من فضله

از اینکه خداوند امکاناتی را که در دسترس انسانها قرار داده، فضل خویش نامیده و به خود نسبت داده است، ارزشمندی آن به دست می آید؛ البته بنابر اینکه ضمیر «فضله»، به «الله» برگردانده شود؛ نه به «ما آتاهم الله».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 187 - 18

18 - ناچیز و بی ارزش بودن هر آنچه (دنیا و لذائذ و زخارف آن و ...) در مقابل از دست دادن دین و رهاسازی کتاب آسمانی و بیوفایی به پیمان الهی باشد .

و اشتروا به ثمنًا قليلا

آنچه عالمان اهل کتاب در مقابل دین فروشی می گرفتند، به اعتقاد خودشان اندک نبوده است؛ چون با کتمان حقایق پیامبر (صلی الله علیه و آله)، به خواسته های دنیوی، ریاست بر مردم و .. می رسیدند؛ ولی در عین حال خداوند همه آنها را به بی ارزشی و ناچیزی توصیف کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 103 - 6

6 - خداوند ، خواهان آگاهی یافتن مردم به ارزش برتر پاداش های الهی بر منافع دنیوی

لمثوبه من عندالله خير لو كانوا يعلمون

«لو» در «لو کانتوا یعلمون» به معنای تمنی است و تمنی درباره خداوند به معنای اراده تشریحی است. مفعول «یعلمون» همه حقایقی است که در جمله های قبل بیان شده است. از آنهاست برتری پاداش دنیا بر دیگر منافع؛ یعنی: لیت هم یعلمون ان مثوبه الله خیر.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 80 - 5

5 - ارزش برتر پاداش های اخروی نسبت به امکانات دنیوی

ثواب الله خیر

ص: 307

15- ارزش دنیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 134 - 6

6 - دستیابی به دنیا بدون داشتن ایمان و تقوا، فاقد ارزش در پیشگاه خداوند

من كان يريد ثواب الدنيا فعند الله ثواب الدنيا والآخرة

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 32 - 11

11 - اندیشه و تعقل درباره دنیا و آخرت و ارزش و جایگاه هر یک، زمینه مصون ماندن از زیان و حسرت در قیامت

قد خسر الذين كذبوا... و ما الحيوه الدنيا إلا... أفلا تعقلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 30 - 10

10 - سرای آخرت، بسی بهتر از سرای دنیا است.

و لدار الآخرة خير

16- استحاله بازگشت به دنیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبياء - 21 - 95 - 1

1- عدم امکان بازگشت امت های هلاک شده به دنیا و تدارک اعمال خویش

و حرم على قرية أهلكنها أنهم لا يرجعون

برداشت یاد شده مبتنی بر این است که «حرام» خبر مقدم و مصدر مؤول (رجوع) در «أنهم لا يرجعون» مبتدای مؤخر باشد. هم چنین

«لا» در «لا يرجعون» زایده و مقصود از رجوع، بازگشت به دنیا باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1- سنت الهی بر ثبت اعمال مؤمنان برای پاداش و محرومیت هلاک شدگان از بازگشت به دنیا، تا خروج یاجوج و ماجوج (انقراض دنیا) ادامه خواهد داشت .

فمن يعمل . . . و حرم علی . . . حتّٰی إذا فتحت یاجوج و ماجوج

برداشت یاد شده مبتنی بر این است که «حتی» معنای غایت را افاده کند. البته میان اهل ادب در افاده آن برای غایت، اختلاف نظر وجود دارد؛ ولی از سیاق و آهنگ آیه، غایت قابل استفاده است. براین اساس «حتّٰی إذا فتحت...» غایت برای «فمن يعمل من

ص: 308

الصالحات... و حرام قریه...» خواهد بود. گفتنی است که نوع مفسران بر آنند که مقصود از یأجوج و مأجوج، دو گروه از مردمی هستند که در آخر الزمان ظاهر می شوند و به تاختوتاز و فتوحات دست می زنند و پس از مرگ آنان، عمر دنیا به پایان می رسد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 108 - 4

4 - عدم امکان بازگشت انسان به دنیا ، پس از برپایی قیامت

ربّنا أخرجنا منها .. قال اخسئوا فيها و لا تكلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 102 - 5,6

5 - بازگشت به دنیا پس از برپایی قیامت ، ممکن نیست .

فلو أنّ لنا كره فنكون من المؤمنين

برداشت یاد شده با توجه به آمدن واژه «لو» است که معمولاً در موارد غیر ممکن به کار می رود.

6 - توجه انسان ها در قیامت ، به عدم امکان بازگشت به دنیا و تدارک گذشته ها

فلو أنّ لنا كره فنكون من المؤمنين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 31 - 3

3 - اقوام عذاب شده و به هلاکت رسیده ، هرگز زنده نشده و به دنیا باز نخواهند گشت .

أثمّ إليهم لایرجعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 58 - 4

4 - بازگشت به دنیا - حتی برای احسان کردن و جبران گذشته ها - برای هیچ کس ممکن نیست .

لو أنّ لی كره فأكون من المحسنین

17- استفاده کم از دنیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 117 - 4

4- ابتلای بدعت گذاران به عذاب دردناک ، پس از بهره‌وری اندک از دنیا ، گواه عدم رستگاری آنان است .

إن الذين يفترون على الله الكذب لا يفلحون . متع قليل و لهم عذاب أليم

ص: 309

18- استفاده ناپسند از دنیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 23 - 8

8 - بهره جویی های ظالمانه از دنیا ، ناسپاسی در برابر خداست .

لئن أنجيتنا من هذه لنكوننّ من الشكرين. فلما أنجيتهم إذا هم يبيغون في الأرض بغير ال

19- اکتفا به بهره دنیوی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 77 - 11

11 - قوم خیر خواه قارون ، خواهان بسنده کردن وی به سهم خویش و صرف کردن مازاد آن در راه خدا

و لاتنس نصيبك من الدنيا

20- امکانات دنیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 14 - 11، 12، 10

10 - امکانات مادی ، و تمایل به آنها ، فقط وسیله ای برای گذران زندگانی دنیاست و هدف آفرینش نیست .

زین للّئاس ذلک متاع الحیوه الدّنیاء

11 - ارزش محدود و مقطعی بهره های دنیوی

ذلک متاع الحیوه الدنیا

12 - هشدار خداوند به زوال پذیری بهره‌وری ها و امکانات دنیا

ذلک متاع الحیوه الدنیا

21- امکانات دنیوی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - دنیا طلبان، زیبایی ها را تنها در امکانات و بهره های دنیوی می پندارند .

فمن الناس من يقول ربنا اتنا فی الدنيا

از اینکه در هنگام خواسته هایشان قید «حَسَنَه» را ذکر نکرده اند، چنین بر می آید که هر چه را در دنیاست، زیبا می پنداشتند.

ص: 310

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 212 - 8

8 - برخورداری از امکانات دنیا ، ملاک سنجش شخصیت افراد از دیدگاه کافران

زین للذین . . . و یسخرن من الذین امنوا

چون کافران فریفته دنیا هستند، لذا هر کسی که برخوردار از آن نباشد - که مؤمنان صدر اسلام غالباً تهدست بودند -، به نظرشان حقیر می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 221 - 12

12 - لزوم مقدم داشتن ارزش های الهی ، در برابر جاذبه های مادی و ظواهر دنیوی (زیبایی ، ثروت و . . .)

و لا تنکحوا المشرکات حتی یؤمننَّ و لآمه مؤمنه خیر من مشرکه و لو اعجبتکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 185 - 21

21 - بهره های دنیا در برابر پاداش های کامل اخروی اعمال ، فریبی بیش نیست .

و انما توفون اجورکم یوم القیمه . . . و ما الحیوه الدنیا الا متاع الغرور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 197 - 1,2,3

1 - قدرت و توشه های مادی ، هر اندازه باشد ، ناچیز و اندک است .

لا یغرنک . . . متاع قلیل

علی رغم اینکه امکانات مادی کافران به اندازه ای بوده که خطر فریبندگی داشته، خداوند آنها را اندک می شمارد.

2 - بهره مندی کافران از قدرت و امکانات مادی ، محدود و کوتاه است .

متاع قلیل ثم ماویهم جهنم

3 - توان و امکانات مادی کافران ، دلیلی بر حَقّانیت آنان نیست .

لا یغزّیک تقلّب الذّین کفروا فی البلاد. متاع قلیل ثمّ ماویهم جهنّم

تصریح به اندک بودن بهره مندی کافران در دنیا و یادآوری فرجام شوم آنان، اشاره به این معنا دارد که شوکت ظاهری آنان، نه به خاطر تقرّیشان در پیشگاه خداوند است و نه نشانه حَقّانیت آنان.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 198 - 1,3,5,7

1 - بی ارزشی بهره ها و قدرت محدود کافران در دنیا ، نسبت به نعمت جاودانه بهشت

متاع قلیل ثمّ ماویهم جهنّم . . . لکن الذّین اتّقوا ربّهم لهم جنّات ... خالدین فیه

3 - تلاش برای دستیابی به ثروت و امکانات مادی با حفظ تقوا ، آسیبی به سعادت اخروی نمی رساند .

لا یغزّیک تقلّب الذّین کفروا فی البلاد . . . لکن الذّین اتّقوا

ص: 311

«لکن»، برای استدراک توهمی است که از آیات قبل به ذهن می رسد، و آن اینکه تلاش کافران برای به دست آوردن امکانات مادی، موجب جهنمی شدن آنهاست؛ کلمه «لکن»، این توهم را از بین برده و بیان می دارد که در صورت تقوا، کسب و ثروت ضرری به سعادت انسان وارد نمی سازد.

5- فریفته نشدن در برابر شوکت ظاهری و قدرت اقتصادی کافران، از مصادیق تقوایشگی است.*

لا یغترک تقلب الذین کفروا... لکن الذین اتقوا ربهم

نهی از فریفته شدن و آنگاه بشارت بهشت به تقوایشگان، می تواند اشاره به برداشت فوق باشد.

7- توجه به بهشت جاودانه، موجب گرایش به تقوا و فریفته نشدن در برابر بهره های اندک دنیا

متاع قليل... لکن الذین اتقوا ربهم لهم جنات... خالدین فیها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 15 - 1,3

1 - خداوند، راهنمای انسان به امکاناتی برتر از دارایی های دنیوی

ذلک متاع الحیوه الدنیا... قل اؤتیبکم بخیر من ذلکم

3- لذت های اخروی (باغ های بهشتی و رضایت خدا و زنان پاکیزه)، برتر از خوشی ها و امکانات دنیا

بخیر من ذلکم... جنات... و ازواج مطهره و رضوان من اللّٰه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- اعراف - 7 - 26 - 15

15- عن ابی جعفر(ع) فی قوله تعالی: «قد أنزلنا علیکم لباسا... و ریشا»... و اما الریاش فالمتاع و المال... .

از امام باقر(ع) روایت شده است: مراد از «ریشا» در آیه «قد أنزلنا علیکم... و ریشا» متاع و مال است.

22- انبیا و آبادانی دنیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- هود - 11 - 52 - 15

15- آبادانی و برخوردار شدن جامعه های بشری از نعمت ها و موهبت های دنیوی ، از اهداف پیامبران و ادیان الهی است .

یرسل السماء علیکم مدرارًا و یزدکم قوّه إلی قوّتکم

23- انقراض دنیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- یونس - 10 - 34 - 6

6- برپایی جهان آخرت در پی انقراض جهان کنونی است .

ص: 312

يبدؤا الخلق ثم يعيده

24- اهمیت شناخت دنیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 20 - 1

1 - معرفت و شناخت درست نسبت به ماهیت و حقیقت حیات دنیوی ، امری لازم برای انسان ها

اعلموا أنّما الحیوه الدنیا لعب و لهو . . . و تکاثر فی الأموال و الأولد

25- برتری آخرت بر دنیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 30 - 10

10- سرای آخرت ، بسی بهتر از سرای دنیا است .

و لدار الآخره خیر

26- بی ارزشی دنیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 94 - 10

10 - سرای دنیا و نعمت های آن در قیاس با آخرت ، ناچیز و بی مقدار است .

إن کانت لکم الدار الآخره . . . فتمنوا الموت

چنانچه نعمتهای دنیا در برابر سرای آخرت ارزشی داشت، تمنای مرگ برای نیل به آن وجهی نداشت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 72 - 12

12 - تحقیر دنیا و حاکمیت موقت فرعون در آن ، از سوی ساحران مؤمن

إنّما تقضی هذه الحیوه الدنیا

فعل «تقضى» خطاب به فرعون و «هذه الحياه» مفعول فيه آن است؛ يعنى، «إِنَّمَا تقضى مده هذه الحياه الدنيا» (دايره حكم رانى تو، همين زندگى دنيايى است و فراتر از آن در دسترس تو نيست).

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

ص: 313

21 - زندگانی دنیا، در مقایسه با آخرت، کالایی فریبنده بیش نیست.

وما الحیوه الدنیا إلا متع الغرور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - اعلی - 87 - 17 - 1

1 - جهان آخرت، بهتر از زندگانی دنیا و سراسر خیر است.

و الآخره خیر

کلمه «خیر» - مانند کلمه «شر» - گاهی اسم و گاهی وصف تفضیلی است. در صورت اول؛ یعنی، آنچه همگان به آن رغبت می کنند و در صورت دوم؛ یعنی، برتر (مفردات راغب). در این آیه هر دو معنا احتمال می رود؛ گرچه - به قرینه کلمه «أبقی» - معنای تفضیل مناسب تر است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - ضحی - 93 - 5 - 6

6 - دنیا، فاقد زمینه مناسب برای بهره بردن پیامبر (صلی الله علیه و آله) از عطا های ویژه الهی و رسیدن آن حضرت به خرسندی کامل

و للآخره خیر لک من الأولى . و لسوف یعطیک ربک فترضی

27- بی ارزشی منافع دنیوی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 117 - 2

2- ناچیزی هر بهره دنیوی، در قبال عذاب دردناک اخروی

متع قلیل و لهم عذاب أليم

28- پایان دنیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 55 - 6

6- زمان برپایی قیامت ، در آخرین لحظه های پایانی دنیا است . *

و یوم تقوم الساعة

نامیده شدن قیامت به «الساعة» ممکن است به جهت این باشد که قیامت، در آخرین دقیقه ها و لحظه های عمر دنیا رخ می دهد و از این رو، می توان نکته یاد شده را به دست آورد.

ص: 314

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 81 - 4

4 - پایان عمر دنیا و آغاز جهان آخرت ، در نزد خداوند مشخص و معلوم است .

فأنظرني إلى يوم يبعثون . قال فإنك من المنظرين . إلى يوم الوقت المعلوم

برداشت یاد شده مبتنی بر این اساس است که مقصود از «الوقت المعلوم» نفخه اولی و پایان عمر دنیا باشد.

29- پایان عمر دنیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 1 - 2

2 - از عمر دنیا ، مقدار کمتری باقی مانده است .

اقتربت الساعة

برداشت یاد شده، با توجه به این نکته است که نزدیک شدن لحظه برپایی قیامت - که با به پایان رسیدن عمر دنیا صورت می پذیرد - در مقایسه با گذشته عمر دنیا سنجیده شده است.

30- پندار جاودانگی دنیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - انشقاق - 84 - 14 - 4, 3

3 - جاودانه پنداشتن دنیا و استبعاد معاد از سوی ناباوران ، بر پایه گمان است ؛ نه برهان و یقین .

إنه ظنّ

4 - جاودانه پنداشتن دنیا و بعید شمردن معاد ، ریشه دل خوشی های نابجا و دلپستگی به خانواده و خاندان است .

إنه كان في أهله مسروراً . إنه ظنّ أن لن يحور

حرف «إنّ» در «إنه ظنّ»، برای بیان علت سُروری است که در «كان في أهله مسروراً» بیان شده است.

31- ترجیح آخرت بر دنیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 38 - 10

10 - لزوم توجه به ارزش های حیات اخروی و ترجیح دادن آن بر زندگی دنیوی ، به هنگام ارزیابی اعمال و تصمیم گیری و انتخاب

أرضيتم بالحيوه الدنيا من الآخره فما متع الحيوه الدنيا في الآخره إلا قليل

ص: 315

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - اعلی - 87 - 17 - 5

5 - ترجیح آخرت بر زندگانی دنیا ، مایه رستگاری است .

قد أفلح . . . و الأخره خیر و أبقى

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - اعلی - 87 - 18 - 1

1 - جاودانگی جهان آخرت و برتری آن بر زندگانی دنیا ، در تمام کتاب های آسمانی مطرح شده است .

و الأخره خیر و أبقى . إنّ هذا لفی الصحف الأولى

«الصحف» جمع محلی به «ال» و مفید عموم است. تصریح به بعضی از صحف در آیه بعد، تنها بر اهمیت آنها دلالت دارد و عموم را از بین نمی برد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - اعلی - 87 - 19 - 3

3 - برتری آخرت بر زندگانی دنیا و توقف رستگاری بر تزکیه ، یاد نام خدا و ادای نماز ، از معارف یاد شده در کتاب های آسمانی ابراهیم و موسی (ع)

قد أفلح . . . بل توثرون ... صحف ابرهیم و موسی

32- ترجیح آخرت به دنیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 3 - 1

1- کافران ، زندگی دنیوی را محبوب خود دانسته و آن را به جای حیات اخروی برمی گزینند .

ویل للكفرین من عذاب شدید . الذین یستحبّون الحیوه الدنیا علی الأخره

برداشت فوق بنابراین اساس است که «الذین یستحبّون الحیاه . . .» جمله وصفی برای «للكافرین» باشد.

33- ترجیح دنیا بر آخرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- توبه - 9 - 38 - 9

9- دلخوش کردن به زندگی دنیوی و ترجیح دادن آن بر حیات اخروی ، امری است ناپسند و مورد نکوهش خداوند .

أرضيتم بالحيوه الدنيا من الآخره فما متع الحيوه الدنيا في الآخره إلا قليل

ص: 316

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 3 - 1,6,8,9,10

1- کافران ، زندگی دنیوی را محبوب خود دانسته و آن را به جای حیات اخروی برمی گزینند .

ويل للكافرين من عذاب شديد . الذين يستحبون الحيوه الدنيا على الآخره

برداشت فوق بنابرین اساس است که «الذين يستحبون الحياه . . .» جمله وصفی برای «للكافرين» باشد.

6- ترجیح دهندگان دنیا بر آخرت و سد کنندگان راه خدا و کج جلوه دهندگان آن در نهایت گمراهی هستند .

الذين يستحبون الحيوه الدنيا على الآخره و يصدون عن سبيل الله و يبغونها عوجاً

8- دل بستگی به دنیا و برگزیدن آن بر آخرت ، محکوم و ناپسند است .

الذين يستحبون الحيوه الدنيا على الآخره . . . أولئك في ضلل بعيد

9- دل بستگی به دنیا و ترجیح دادن آن بر آخرت ، زمینه ساز دین ستیزی و کفر است .

الذين يستحبون الحيوه الدنيا على الآخره و يصدون عن سبيل الله

تقديم «يستحبون الحياه الدنيا» بر جمله «و يصدون عن سبيل الله و يبغونها عوجاً» احتمالاً بیانگر معنای یاد شده باشد.

10- ترجیح دادن همواره دنیا بر آخرت ، سد مدام راه خدا و کج جلوه دادن تعالیم الهی ، از نشانه های کفرپیشگی است .

ويل للكافرين . . . الذين يستحبون الحيوه الدنيا على الآخره و يصدون عن سبيل الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 107 - 1,4,6

1- ترجیح زندگی دنیا بر آخرت ، ریشه اصلی ارتداد و گرایش به کفر است .

من كفر بالله من بعد إيمنه . . . ذلك بأنهم استحبوا الحيوه الدنيا على الآخره

جمله «ذلك بأنهم . . .» در مقام تعلیل برای آیه قبل است و نیز «ذلك» اشاره دارد به ارتداد و کفر پس از ایمان.

4- گرفتاری به خشم الهی و عذاب اخروی ، معلول دل بستگی انسان به دنیا و نادیده گرفتن آخرت است .

فعلیهم غضب . . . ذلك بأنهم استحبوا الحيوه الدنيا على الآخره

بنابر اینکه «ذلک» اشاره به «غضب من الله ..» باشد، برداشت فوق به دست می آید.

6- ترجیح دنیا بر آخرت - و نه صرف تأمین نیاز های زندگی - امری نکوهیده است .

فعلیهم غضب من الله .. ذلک بأنهم استحبّوا الحیوه الدنیا علی الآخره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 108 - 4

4- مهر شدن قلب و قوای شنوایی و بینایی (محرومیت از درک حقایق) ، کیفر ترجیح دهندگان زندگی دنیا بر آخرت

استحبّوا الحیوه الدنیا .. أولئک الذین طبع الله علی قلوبهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 109 - 5

5- ترجیح زندگی دنیا بر آخرت ، موجب زیان و ورشکستگی واقعی انسان در آخرت است .

ذلک بأنهم استحبّوا الحیوه الدنیا علی الآخره .. لاجرم أنهم فی الآخره هم الخسرو

ص: 317

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قیامه - 75 - 26 - 1

1 - کسی که سرانجامش مرگ است ، نباید دنیا را بر آخرت ترجیح دهد و خود را دل بسته آن کند .

بل تحبّون العاجله ... کلاً إذا بلغت التراقي

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 38 - 3،2

2 - طغیان گران ، دنیا طلبانی هستند که آن را بر آخرت ترجیح می دهند .

من طغی . وءاثر الحیوه الدنیا

3 - علاقه شدید به دنیا و ترجیح آن بر آخرت ، پیامد طغیانگری و سرپیچی از اطاعت خداوند است .

فأما من طغی . وءاثر الحیوه الدنیا

ترتیبی که آیه شریفه در ذکر طغیان و دنیا طلبی به کار برده، ممکن است برخاسته از ترتّب خارجی آن دو باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 39 - 3

3 - ترجیح دنیا بر آخرت ، مایه گرفتاری به آتش دوزخ

وءاثر الحیوه الدنیا . فإنّ الجحیم هی المأوی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 40 - 19

19 - ترجیح دهندگان دنیا بر آخرت ، پیروان هوای نفس خویش اند .

وءاثر الحیوه الدنیا وءما من ... نهی النفس عن الهوی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - اعلی - 87 - 16 - 3،2

2 - مردم با گزینش دنیا به جای آخرت ، خود را از تزکیه ، یاد خدا و ادای نماز دور نگه داشته ، از رستگاری محروم می سازند .

قد أفلح . . بل تؤثرون الحیوه الدنیا

3 - برتر دیدن زندگانی دنیا از آخرت ، دیدگاهی ناروا و مایه شقاوت و روی گردانی از تذکرات قرآن و گرفتاری به آتش دوزخ است .

و یتجنّبها الأشقی . الذی یصلی النار . . بل تؤثرون الحیوه الدنیا

ص: 318

34- تزین دنیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 15 - 2

2- خداوند، توصیف کننده بهشت برای متقین، در قبال جلوه دنیا در چشم کافران

و الذین كفروا یتمتعون و یأكلون . . . زین له سوء عمله ... مثل الجنّه الّتی وعدا

در صورتی که «مثل» به معنای توصیف باشد، از ارتباط این آیه با آیات پیشین مطلب بالا استفاده می شود.

35- تشبیه مدت دنیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 46 - 2، 1

1 - فاصله ولادت تا قیامت - در دیدگاه اهل محشر - فاصله ای ناچیز و همسان با عصر یک روز و یا وقت چاشت آن

کأنّهم . . . لم یلبثوا إلاّ عشیّه أو ضحیّها

مراد از «لَبِثَ» در «لم یلبثوا»، درنگی است که در دنیا و برزخ رخ می دهد. این زمان گرچه زیاد باشد، در مقایسه با آنچه انسان پس از حشر با آن مواجه خواهد شد، اندک است. برای «عشیّه» معانی متفاوتی ذکر شده است؛ از قبیل: «ظهر تا غروب»، «آخر روز» و «ظهر تا صبح فردا» (مصباح). «ضحی»؛ یعنی، گسترش نور خورشید و پهناور شدن روز (مفردات راغب). اضافه «ضحی» به «عشیّه»، برای بیان این نکته است که مقدار صبح یا عصر از یک روز مراد است.

2 - فاصله قیامت و دنیا - هر چند طولانی باشد - در برابر عظمت حوادث قیامت ناچیز و بسان گذشت نیمروز از عمر دنیا است .

کأنّهم . . . لم یلبثوا إلاّ عشیّه أو ضحیّها

مفاد «یرونها» ممکن است در ناچیز دیدن دوران گذشته، دخیل باشد؛ یعنی، دیدن قیامت و رخدادهای آن، این ذهنیت را در انسان ایجاد می کند که فاصله طولانی دنیا و برزخ، در نظر او اندک آید.

36- تعقل در حقیقت دنیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 32 - 11، 9

9 - نیندیشیدن درباره حقیقت زندگی دنیا و آخرت و جایگاه و ارزش هر یک، مورد توبیخ خداوند

و ما الحیوه الدنیا .. أفلا تعقلون

11 - اندیشه و تعقل درباره دنیا و آخرت و ارزش و جایگاه هر یک، زمینه مصون ماندن از زیان و حسرت در قیامت

قد خسر الذین کذبوا .. و ما الحیوه الدنیا إلا ... أفلا تعقلون

ص: 319

37- تعقل در دنیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 219 - 20

20 - ترغیب خداوند به تفکر درباره دنیا و آخرت

لعلکم تتفكرون. فی الدنيا و الاخره

38- تفاوت دنیا با آخرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - سجده - 32 - 5 - 10

10 - آخرت و معیار سنجش زمان آن ، با دنیا و معیار های دنیوی ، متفاوت است .

فی یوم کان مقداره ألف سنه ممّا تعدّون

39- تفکر در حقیقت دنیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 7 - 6, 5

5 - درک عمیق و ژرف از حقیقت دنیا ، امری شایسته و لازم است .

یعلمون ظهراً من الحیوه الدنیا

عبارت «یعلمون ظاهراً..» به قرینه «و لکنّ اکثر الناس لایعلمون» درصدد سرزنش و مذمت سطحی نگری به دنیا و توجه نکردن به ژرفا و باطن آن است. بنابراین، شایسته است که انسان ها، تنها به ظواهر بسنده نکنند، بلکه برای درک باطن آن تلاش کنند.

6 - ژرف نگری درباره حیات دنیوی ، زمینه توجّه به آخرت است .

یعلمون ظهراً من الحیوه الدنیا و هم عن الآخره هم غفلون

تقدیم صفت سطحی نگری درباره دنیا بر صفت غفلت از آخرت، احتمال دارد به خاطر این واقعیت باشد که سطحی نگری درباره دنیا، غفلت از آخرت را در پی دارد. بنابراین، ژرف نگری درباره دنیا و توجه به باطن آن، در رویکرد به آخرت می تواند نقش داشته باشد.

40- تلاش برای دنیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 145 - 7

7 - تلاشگران برای پاداش های دنیوی ، از نعمت دنیا بهره مند خواهند شد .

ص: 320

و من یرد ثواب الدنیا نۆته منها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 198 - 3

3 - تلاش برای دستیابی به ثروت و امکانات مادی با حفظ تقوا، آسیبی به سعادت اخروی نمی رساند .

لا یغزّینک تقلّب الذّین کفروا فی البلاد .. لکن الذّین اتّقوا

«لکن»، برای استدراک توهمی است که از آیات قبل به ذهن می رسد، و آن اینکه تلاش کافران برای به دست آوردن امکانات مادی، موجب جهنمی شدن آنهاست؛ کلمه «لکن»، این توهم را از بین برده و بیان می دارد که در صورت تقوا، کسب و ثروت ضرری به سعادت انسان وارد نمی سازد.

41- جدایی از دنیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قیامه - 75 - 28 - 1

1 - درک نشانه های جدایی کامل از دنیا از سوی محضّر، پیش از فرارسیدن لحظه نهایی مرگ وی

و ظنّ أنّه الفراق

42- جذابیت دنیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 33 - 5

5 - جاذبه و فریبندگی شدید دنیا و امکانات تجمّلی آن برای تمامی انسان ها

و لولا أن یكون الناس أمّة وحده لجعلنا .. سقفاً من فضّه

از این که در فرض رفاه تمامی کافران، کفر سراسر جهان را فرامی گرفت، این نکته استفاده می شود که جاذبه دنیا، چنان شدید است که تمامی انسان ها را به وادی کفر می کشاند تا به امکانات دنیایی دست پیدا کنند.

43- حسن فرجام دنیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 42 - 9

9- دنیا، دارای عاقبت و فرجامی نیک است .

لمن عقبی الدار

ص: 321

«ال» در «الدار» عهد حضوری و اشاره به حیات دنیا دارد. مراد از فرجام حیات دنیا بهشت و نعمتهای آن است.

44- حقیقت دنیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 25 - 5

5 - دنیا، سرایی نیست که در آن بتوان گنه کاران را به کیفر گناهانشان رساند.

یومئذ یوقیهم الله دینهم الحق

«یومئذ» ظرف و متعلق به «یوقیهم» است. بنابراین تقدیم آن بر «یوقیهم» یا به خاطر اهتمام به ذکر «قیامت» و یا برای بیان حصر می باشد. برداشت یاد شده، مبتنی بر احتمال دوم است؛ زیرا در این صورت معنای آیه چنین می شود: تنها در آن روز (قیامت) است نه روزی دیگر (دنیا) که خداوند، جزای آنان را به صورت تام و کامل خواهد داد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 20 - 7

7 - دنیا، ناپایدار است و به سوی زوال پیش می رود.

کیف بدأ الخلق ثم الله ینشی النشاء الآخره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - انسان - 76 - 27 - 2

2 - دنیا، جهانی است گذرا و ناپایدار.

إن هؤلاء یحبون العاجله

برداشت یاد شده، از نام گذاری دنیا به «عاجله» (زودگذر) استفاده می شود.

45- حیات دنیوی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 204 - 6

6 - ظاهرسازی و فریفتن دیگران، فقط در تنگنای حیات دنیا ممکن است.

و من الناس من يعجبك قوله في الحيوه الدنيا

بنابراینکه «فی الحیوه الدنیا»، متعلق به «یعجبک» باشد؛ یعنی شگفتی گفتارشان در دنیا است؛ در آخرت که روز حقیقت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 36 - 17

ص: 322

17 - زمین در بردارنده وسیله زندگانی و معیشت انسان ها برای زمانی موقت و نامعلوم

و لکم فی الأرض مستقر و متع إلى حین

«متاع» به چیزی گفته می شود که مایه منفعت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 212 - 1,2,3

1 - آراستگی زندگانی دنیا ، در دیدگاه کافران

زین للذین کفروا الحیوه الدنیا

2 - زینت زندگانی دنیا در نظر کافران ، واقعیت آن را پوشانده است .

زین للذین کفروا الحیوه الدنیا

3 - کفر ، زمینه اصیل پنداشتن زندگی دنیا و ارزش های مادی

زین للذین کفروا الحیوه الدنیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 97 - 2

2 - چگونه سپری کردن زندگانی دنیا ، پرسش فرشتگان از گناهکاران مستضعف پس از مرگ (سؤال قبر)

انّ الذین توفّیهم الملئکه ظالمی انفسهم قالوا فیم کنتم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قیامه - 75 - 40 - 7

7 - ارتباط و پیوند وثیق میان حیات دنیوی و اخروی انسان

أیحسب الإنسان أن یترک سدی . . . ألیس ذلک بقدر علی أن یحیی الموتی

از همراه هم آمدن دو موضوع هدفمندی زندگی بشر و احیای مجدد مردگان مطلب یاد شده به دست می آید.

16- مخفی ماندن برخی از حقایق و مسائل مورد اختلاف انسان ها ، در دنیا

و لیبیننّ لکم یوم القیمه ما کنتم فیه تختلفون

تردیدی نیست که حق در پاره ای از مسائل مورد اختلاف مردم در دنیا روشن است. بنابراین تبیین حقایق مورد اختلاف در قیامت، مربوط به مسائلی است که حق در آنها روشن نیست.

ص: 323

47- درخواست بازگشت به دنیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 53 - 7

7 - منکران قرآن پس از برپایی قیامت در آرزوی یافتن شفیعان نجات دهنده از عذاب و یا بازگشت به دنیا برای انجام اعمالی سعادت آفرین

يقول الذين نسوه... فيشفعوا لنا او نرد فنعمل غير الذين كنا نعمل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 44 - 4

4- ظالمان به وقت مشاهده عذاب در قیامت خواستار مهلتی کوتاه برای بازگشت به دنیا جهت پاسخ گویی به دعوت خداوند و پیروی از رسولان الهی می شوند . *

يوم يأتيهم العذاب فيقول الذين ظلموا ربنا اخرنا الى اجل قريب نجب دعوتك و تتبع

برداشت فوق مبتنی بر این است که مقصود از «يوم يأتيهم العذاب» روز قیامت باشد، نه عذاب استیصال.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - سجده - 32 - 12 - 19، 13، 9

9 - مجرمان در قیامت ، برای بازگشت به دنیا ، به ربوبیت الهی متمسک می شوند .

ربنا ابصرنا و سمعنا فارجعنا

13 - مجرمان در قیامت ، برای بازگشت به دنیا و یافتن فرصت انجام اعمال نیک ، تمنا می کنند .

فارجعنا نعمل صلحاً

19 - به یقین رسیدن مجرمان درباره معاد ، در قیامت دلیل درخواست شان از خدا جهت بازگشت به دنیا است .

فارجعنا نعمل صلحاً إنا موقنون

«إنا موقنون» به منزله تعلیل برای درخواست است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - سجده - 32 - 13 - 11

11 - مشیت خداوند ، تعلق نگرفته است که به درخواست کنندگان بازگشت به دنیا از آخرت ، جواب مساعد بدهد .

رَبَّنَا .. فَارْجِعْنَا نَعْمَلْ صَالِحًا ... وَ لَوْ شِئْنَا لَآتَيْنَا كُلَّ نَفْسٍ هَدِيهَا

فراز «حَقَّ الْقَوْلُ مِنِّي لَأَمْلَأَنَّ جَهَنَّمَ» می تواند قرینه باشد به این که مراد از «لَوْ شِئْنَا لَآتَيْنَا كُلَّ نَفْسٍ هَدِيهَا» بازگشت دادن به دنیا و در واقع جواب مثبت دادن به درخواست مجرمان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - سجده - 32 - 14 - 1

1 - درخواست مجرمان در قیامت برای بازگشت به دنیا ، از سوی خداوند شدیداً رد می شود .

فَارْجِعْنَا نَعْمَلْ صَالِحًا .. فَذُوقُوا بِمَا نَسِيتُمْ لِقَاءَ يَوْمِكُمْ هَذَا

ص: 324

احتمال دارد امر «ذوقوا» جواب درخواست مشرکان باشد که در آیه پیش (12) مطرح شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 44 - 6

6 - ستمکاران ، خواهان بازگشت به دنیا و جبران گناهان گذشته خود به هنگام مشاهده عذاب

و ترى الظلمین لَمَّا رَأُوا الْعَذَابَ يَقُولُونَ هَلْ إِلَىٰ مَرَدٍّ مِنْ سَبِيلٍ

48- دنیا در تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 169 - 19

19 - خیر و سعادت بودن آخرت و برتری آن بر دنیا ، از تعالیم تورات به یهودیان

أَلَمْ يَأْخُذْ عَلَيْهِمْ مِيثَاقَ الْكُتُبِ . . . وَ الدار الآخرة خير للذين يتقون

49- دنیا طلبی جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 113 - 4

4 - دوزخیان در قیامت ، به اشتباه خود در دل بستن به زندگی محدود دنیا پی خواهند برد .

قالوا لبئنا يوماً أو بعض يوم

50- دنیا محل عمل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 23 - 12

12 - دنیا ، سرای تلاش است و جهان پس از مرگ ، برای کیفر و پاداش می باشد .

إذا هم يبغون . . . متع الحيوه الدنيا ثم إلینا مرجعکم فننبئکم بما کنتم تعملون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - دنیا سرای تلاش و آخرت سرای کیفر و پاداش است .

للذین أحسنوا الحسنی . . . و الذین کسبوا السيئات جزاء سيئه بمثلها

ص: 325

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 30 - 3

3 - دنیا ، جایگاه عمل برای جهان آخرت است .

هنالک تبلوا کل نفس ما أسلفت

51- دنیا و آخرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 94 - 10

10 - سرای دنیا و نعمت های آن در قیاس با آخرت ، ناچیز و بی مقدار است .

إن كانت لكم الدار الآخرة .. فتمنوا الموت

چنانچه نعمتهای دنیا در برابر سرای آخرت ارزشی داشت، تمنای مرگ برای نیل به آن وجهی نداشت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 197 - 8، 12

8 - حج ، میدان انجام اعمال خیر و کسب توشه برای آخرت

و ما تفعلوا من خیر یعلمه الله و تزودوا

12 - انسان در دنیا ، همچون مسافر است .

و تزودوا فان خیر الزاد التقوی

از به کار بردن «تزودوا» استفاده می شود که انسان تشبیه به مسافری شده است که نیاز به توشه دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 134 - 7

7 - جمع بین دنیا و آخرت و دستیابی به سعادت هر دو جهان امری ممکن در دیدگاه اسلام و قرآن

فعند الله ثواب الدنيا والآخرة

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 31 - 3

3 - آمیختگی دنیا و آخرت (زینت و عبادت) در بیش اسلامی

بینی ءادم خذوا زینتکم عند کل مسجد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 26 - 4

ص: 326

4- حیات دنیا در قیاس با حیات اخروی جز توشه ای اندک نیست .

و ما الحیوه الدنیا فی الآخره إلا متع

حرف «فی» در «فی الآخره» به معنای مقایسه است. «متاع» به معنای کالا و هر آنچه در زندگی از آن بهره می برند است. نکره آوردن آن برای رساندن قَلت می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قیامه - 75 - 30 - 4

4 - «عن أبی جعفر (ع) محمد بن علی الباقر (ع) أَنَّهُ سَدَّ بِلْ عَن قَوْلِ اللَّهِ عَزَّوَجَلَّ: «وَقِيلَ مَنْ رَاقٍ» قَالَ: ذَاكَ قَوْلُ ابْنِ آدَمَ إِذَا حَضَرَ الْمَوْتُ قَالَ: هَلْ مِنْ طَيِّبٍ، هَلْ مِنْ رَاقٍ، قَالَ: «وَوَظَّنَّ أَنَّهُ الْفِرَاقُ» يَعْنِي فِرَاقَ الْأَهْلِ وَالْأَحِبَّةِ، عِنْدَ ذَلِكَ قَالَ: «وَالْتَفَّتِ السَّاقُ بِالسَّاقِ» قَالَ: الْتَفَّتِ الدُّنْيَا بِالْآخِرَةِ قَالَ: «إِلَى رَبِّكَ يَوْمَئِذٍ الْمَسَاقُ» إِلَى رَبِّ الْعَالَمِينَ يَوْمَئِذٍ الْمَصِيرُ؛

از امام باقر(ع) روایت شده که از آن حضرت درباره سخن خدای عزوجل: «وَقِيلَ مَنْ رَاقٍ» سؤال شد، فرمود: این سخن فرزند آدم است که وقتی مرگش فرا رسد، گوید: آیا طیبی هست؟ آیا شفا دهنده ای هست؟ مقصود از [جدایی در آیه «وَوَظَّنَّ أَنَّهُ الْفِرَاقُ»] جدایی از اهل، عیال و دوستان است. از این جا است که خداوند می فرماید: «وَالْتَفَّتِ السَّاقُ بِالسَّاقِ»؛ یعنی، دنیا به آخرت پیچیده است و نیز فرمود: «إِلَى رَبِّكَ يَوْمَئِذٍ الْمَسَاقُ»؛ یعنی، در این روز بازگشت همه به سوی پروردگار عالمیان است».

52- رابطه آخرت با دنیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 201 - 1

1 - تمجید آن دسته از مردم که پس از انجام مناسک حج ، خواهان نیکو های دنیا و آخرت و نجات از آتش هستند .

و منهم من يقول ربنا اتنا في الدنيا حسنة و في الآخرة حسنة و قنا عذاب النار

53- رابطه دنیا با آخرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 9 - 5

5 - هدف از گردآوردن انسان ها در دنیا ، حضور آنان در قیامت و دادن جزای اعمال است . *

رَبَّنَا اُنْكُ جَامِعِ النَّاسِ لِيَوْمٍ لَا رَيْبَ فِيهِ

بنابراینکه «لام» در «لیوم»، غایت باشد؛ نه به معنای «فی».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نبأ - 78 - 40 - 8

8 - دنیا، فرصتی مناسب برای تهیه نیازمندی های آخرت و پیش فرستادن آن

ص: 327

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 40 - 6

6 - سرنوشت انسان در آخرت ، وابسته به کردار و خصلت های او در دنیا است .

و ءاثر الحیوه الدنیا . . . خاف مقام ربّه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 24 - 5,6

5 - انجام دادن کار های سودمند برای آخرت ، تنها در دنیا امکان پذیر است .

یلیتنی قدّمت لحياتی

6 - پی بردن اهل محشر ، به نتیجه بخش بودن کار های دنیا در آخرت

یومئذ یتذکر الإنسن . . . یقول یلیتنی قدّمت لحياتی

جمله «یقول. . .» یا حال برای «الإنسان» و یا بدل اشمال برای «یتذکر» است. در هر دو صورت، برداشت یاد شده استفاده می شود.

54- رابطه دنیا و آخرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 21 - 12

12 - تناسب زندگی دنیوی انسان ، با حیات اخروی او

أم حسب الذین . . . سواء محیاهم و مماتهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 21 - 2

2 - انسان ها ، باید دنیا را میدان مسابقه جهت دست یافتن به بهشت و آمرزش الهی قرار دهند .

و ما الحیوه الدنیا إلاّ متع الغرور . سابقوا إلى مغفره من ربکم و جتّه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - ملک - 67 - 15 - 8

8 - زندگی دنیوی ، گذرگاهی است برای عبور به عالم آخرت .

وإليه النشور

یادآوری نشر و رستاخیز انسان ها - پس از بیان آفرینش زمین و تأمین نیازمندی های بشر در آن - می تواند اشاره به مطلب یاد شده باشد.

ص: 328

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 145 - 10

10 - دنیا ، میدان عمل برای آخرت

و من یرد ثواب الاخره نؤته منها

55- رهبران در دنیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 98 - 4

4- پیشوایان انسان ها در قیامت ، همان پیشوایان آنان در دنیا خواهند بود .

فاتبعوا أمر فرعون . . . یقدم قومه یوم القیمه

مطرح ساختن پیشوایی فرعون در صحنه آخرت (یقدم قومه) پس از بیان پیشوایی او در دنیا (فاتبعوا أمر فرعون)، اشاره به این نکته دارد که: انسانها در دنیا از هر کسی پیروی کنند در آخرت نیز همراه او بوده و در پی او حرکت خواهند کرد.

56- زمان در دنیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - سجده - 32 - 5 - 10

10 - آخرت و معیار سنجش زمان آن ، با دنیا و معیار های دنیوی ، متفاوت است .

فی یوم کان مقداره ألف سنه ممّا تعدّون

57- زمینه ترجیح دنیا بر آخرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 95 - 6

6- کوتاه نگری ، دون همتی و دنیاطلبی ، ریشه گرایش انسان به شکستن پیمان های الهی و ترجیح دادن دنیا بر آخرت است .

و لاتشتروا بعهد الله ثمناً قليلاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 329

15 - هشدار الهی به اینکه زندگی دنیا، جز بهره ای فریبنده نیست .

و ما الحیوه الدنیا الا متاع الغرور

«الغرور»، یا مصدر است و به معنای فریب دادن و گول زدن؛ و یا اسم فاعل است و جمع «غاز» به معنای فریب دهنده.

18 - لزوم هشیاری در قبال زندگانی دنیا

و ما الحیوه الدنیا الا متاع الغرور

خداوند حیات دنیا را به فریبندگی توصیف کرد تا به انسانها بفهماند که مبدا ظاهر فریبنده حیات دنیا، شما را از بهشت که فوز و سعادت است، غافل سازد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 48 - 3

3- شرایط زندگی و حیات انسان در قیامت متفاوت با دنیا است .

یوم تبدل الأرض غیر الأرض و السموت

روشن است که با تبدیل و دگرگونی نظام جهان زندگی انسان هم متناسب با آن تغییر می یابد؛ چون بین زندگی انسان و نظام موجود جهان، پیوندی ناگسستنی است.

59- سرزنش ترجیح دنیا بر آخرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - اعلی - 87 - 18 - 3

3 - کتاب های آسمانی امت های گذشته ، رستگاری را در گرو تزکیه ، یاد نام خدا و ادای نماز دانسته ، از ترجیح زندگانی دنیا بر آخرت نکوهش کرده اند .

قد أفلح . . . إن هذا لفی الصحف الأولى

مشارالیه «هذا» می تواند آیه قبل (و الآخرة خیر و أبقى) باشد و ممکن است آن را اشاره به مفاد آیات «قد أفلح. . .» به بعد بدانیم. برداشت یاد شده، ناظر به احتمال دوم است.

60- سرگرمی به دنیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - سجده - 32 - 26 - 8

8 - هلاکت امت های کافر پیشین ، در حال غفلت و سرگرمی آنان به دنیا ، بوده است .

أهلکنا .. یمشون فی مسکنهم

احتمال دارد که جمله «یمشون ..» حال برای مفعول «أهلکنا» باشد.

ص: 330

61- ظهور حقایق در دنیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 39 - 4

4- ظهور کامل حقیقت امور اختلافی ، در دنیا امکان پذیر نیست .

بلی وعداً علیه حقاً . . . لیبئن لهم الذی یختلفون فیه

با اینکه برای خداوند امکان تبیین حقایق در دنیا هم وجود دارد، اما از جمله دلایل وقوع حتمی قیامت را ظهور حقایق در آن معرفی می کند و این نشان دهنده آن است که علت فاعلی تبیین حقایق، مشکل ندارد؛ بلکه ظرف، قابلیت چنان امری را دارا نیست.

62- علاقه به دنیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 67 - 7

7 - دل بستگی انسان ها به مظاهر ناپایدار دنیا

تریدون عرض الدنيا و الله یرید الآخره

فعل مضارع «تریدون» حاکی از استمرار است و دلالت بر این دارد که این صفت (تلاش برای دنیا) با انسان عجین شده است. تعبیر از کالا و متاع دنیوی به «عرض الدنيا»، اشاره به ناپایداری مواهب دنیایی است. زیرا «عرض» به معنای چیز ناپایدار است.

63- علمای دنیا طلب و کتمان حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 176 - 2

2- ناسازگاری حقایق کتاب های آسمانی با منافع عالمان دنیا طلب ، وادار کننده آنان به کتمان آن حقایق

إن الذین یکتُمون . . . ویشترون . . . ذلک بأن الله نزل الکتب بالحق

برداشت فوق بر این اساس است که «ذلک» اشاره به «کتمان» - که از جمله «یکتُمون . . .» به دست می آید - داشته باشد. بر این مبنا از یک سو حق ستیزی دلیل کتمان معارف و احکام کتب آسمانی دانسته شده است (ذلک [الکتمان] بأن الله نزل الکتب بالحق) و از سوی دیگر جمله «یشترون به ثمناً قلیلاً در آیه 174» رسیدن به منافع دنیوی را دلیل و انگیزه کتمان معارف می شمرد. نتیجه این دو دلیل این است که: حقایق کتابهای آسمانی با منافع گروهی دنیا طلب ناسازگار است و این ناسازگاری مایه کتمان آن حقایق می شود.

64- عمل در دنیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 145 - 10

10 - دنیا ، میدان عمل برای آخرت

و من یرد ثواب الاخره نؤته منها

65- غفلت از محدودیت عمر دنیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - همزه - 104 - 3 - 6

6- بی توجهی به محدودیت عمر ، زمینه سازی بی اعتنایی به شخصیت دیگران و ضربه زدن به اعتبار آنان است .

همزه لمزه .. یحسب أنّ ماله أخلده

66- فرجام دنیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 22 - 15

15- زندگی دنیا دارای عاقبت و فرجامی نیک (بهشت) می باشد .

أولئک لهم عقبی الدار

«ال» در «الدار» عهد حضوری است و لذا مراد از «الدار» حیات دنیاست. مقصود از فرجام نیک آن (عقبی الدار) به قرینه آیه بعد بهشت می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 23 - 1

1- بهشت ، سرانجام و فرجام حیات دنیاست .

أولئک لهم عقبی الدار. جنّت عدن

«جنات عدن» عطف بیان و یا بدل برای «عقبی الدار» در آیه قبل است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 105 - 11

11- حکومت واحد جهانی به دست بندگان صالح خدا، فرجام نهایی زندگی بشر در زمین

ص: 332

أَنَّ الْأَرْضَ يَرْثُهَا عِبَادُ الصَّالِحِينَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 83 - 11

11 - منتهی شدن نظام دنیا به جهان آخرت و قیامت ، وعده مکرر خداوند به خلق

یومهم الذی یوعدون

از فعل مضارع «یوعدون» - که دلالت بر استمرار می کند - مطلب بالا استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - زلزله - 99 - 4 - 3

3 - زمین پس از تحولاتی در سه مرحله (« لرزش ویرانگر در پایان عمر دنیا » ، « اخراج مردگان از درون خود در آغاز قیامت » و « اظهار اطلاعات بایگانی شده در خود ») ، مکان حسابرسی اعمال انسان ها خواهد شد .

إذا زلزلت ... و أخرجت ... تحدّث أخبارها

آیات این سوره می تواند بیانگر حوادث آخرت باشد که از پایان نظام موجود، شروع می شود. تعبیر «یومئذ» - در این احتمال - نشانگر وقوع تمام آن حوادث، در یک زمان گسترده است.

67- فروش آخرت به دنیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 169 - 28

28 - وابستگی به مال و منال گذرای دنیا به قیمت از دست دادن سرای جاودانه آخرت ، به دور از خرد و اندیشه صحیح است .

يَأْخُذُونَ عَرَضَ هَذَا الدُّنْيَا ... وَالْدارُ الْآخِرَةُ خَيْرٌ لِلَّذِينَ يَتَّقُونَ أَفَلَا تَعْقِلُونَ

از امام صادق(ع) روایت شده است که خداوند، بندگان خود را به دو آیه از کتاب خود، توجه مخصوص داده (تا دو مطلب را فراگیرند)، یکی اینکه چیزی را نگویند مگر اینکه به آن علم داشته باشند ... سپس آیه «أَلَمْ يَأْخُذْ عَلَيْهِمْ ...» را تلاوت فرمود ...

68- فریبکاری دنیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - توجّه دادن به مرگ و کیفر و پاداش اعمال در قیامت و فریبنده بودن دنیا از روش های قرآن برای هدایت انسانها

كلّ نفس ذائقة الموت . . . و ما الحيوه الدّنيا الاّ متاع الغرور

17 - فریب در برابر بهره های دنیوی ، موجب محرومیت از سعادت و نجات اخروی

فمن زحزح عن الثّار و ادخل الجنّه فقد فاز و ما الحيوه الدّنيا الاّ متاع الغرور

ص: 333

21 - بهره های دنیا در برابر پاداش های کامل اخروی اعمال ، فریبی بیش نیست .

و اِنَّمَا تَوْفِقُونَ اجورکم يوم القيّمه . . . و ما الحيوه الدنیا الا متاع الغرور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 186 - 7

7 - توجه به مرگ و اجر اخروی و نیز فریبندگی دنیا ، زمینه ساز پیروزی انسان در آزمایش الهی

کلّ نفس ذائقه الموت . . . لتبلونّ فی اموالکم و انفسکم

ظاهراً آیه قبل (کلّ نفس . . .) رهنمودی برای پیروز شدن مؤمنان در امتحانهای جانی و مالی است. چون بهترین راه برای از جان گذشتگی و جهاد این است که آدمی بداند چه جهاد کند و یا سستی نماید، طعم مرگ را خواهد چشید. و راه معقول برای صرفنظر کردن از اموال این است که آدمی بداند دنیا و آنچه در آن است، فریبنده و پوچ است.

69- فریبندگی دنیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 32 - 12

12 - مفتون نشدن به دنیا و توجه کردن به آخرت و معاد، مقتضای خرد و اندیشه است.

و ما الحيوه الدنیا إلا لعب و لهو . . . أفلا تعقلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 70 - 9، 10، 7

7 - زندگانی دنیا فریبنده و لغزشگاهی پر مخاطره است.

و غرتهم الحيوه الدنیا

9 - کسانی که دین را بازیچه و سرگرمی قرار می دهند، فریب خوردگان دنیا و دلبسته به آنند.

و ذر الذین اتخذوا دینهم لعبا و لهوا و غرتهم الحيوه الدنیا

10 - لزوم هشیاری در برابر فریبندگی زندگانی دنیا و لغزشگاههای پر جاذبه آن

و غرتهم الحیوه الدنیا

هدف از بیان این جمله (و غرتهم . . .)، که به عنوان عامل انحراف ذکر گردیده، هشدار به عموم مردم است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 130 - 11، 12، 10

10 - زندگی دنیا دارای جلوه های فریبنده و گمراه کننده است.

و غرتهم الحیوه الدنیا

11 - زندگی دنیا عامل فریب خوردن کافران در پذیرفتن آیات و پند نگرفتن از انذار انبیا

و غرتهم الحیوه الدنیا

ص: 334

12 - لزوم هشیاری در برابر جلوه های فریبنده دنیا برای مصون ماندن از گمراهی

وغرتهم الحیوه الدنیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 51 - 3,4,5,9

3 - حیات دنیا ، حیاتی فریبنده و سرگرم کننده

غرتهم الحیوه الدنیا

غرور (مصدر غرّت) به معنای فریب دادن است.

4 - کفرپیشگان ، مردمانی فریفته به زندگانی دنیا

حرمهما علی الکفرین. الذین ... غرتهم الحیوه الدنیا

5 - سرگرمی و بازیچه گرفتن دین و فریفته شدن به زندگانی دنیا ، موجب محرومیت از بهشت و مواهب آن

إن الله. حرمهما علی الکفرین. الذین اتخذوا ... وغرتهم الحیوه الدنیا

توصیف کافران دوزخی به «الذین اتخذوا .. » بیانگر علت گرفتاری آنان به آتش جهنم است.

9 - فریفته شدن به زندگانی دنیا و سرگرم شدن به آن ، عامل فراموشی روز قیامت و آتش دوزخ است .

وغرتهم الحیوه الدنیا فالیوم ننسیهم کما نسوا لقاء یومهم هذا

«کما نسوا .. » می رساند که از علل بی اعتنایی خداوند به دوزخیان این است که آنان روز قیامت را فراموش کردند و چون جمله «الیوم ننسیهم ... » به وسیله فاء بر «غرتهم الحیوه الدنیا» تقریر شده، معلوم می شود که از ریشه های فراموشی قیامت، فریفته شدن به زندگانی دنیاست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 52 - 6

6 - معارف و احکام قرآن موجب هشیاری انسان از فریفتگی به حیات دنیاست .

غرتهم الحیوه الدنیا ... ولقد جننهم بکتب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 24 - 9

9 - دنیا، سرایی است فریبنده .

إنما مثل الحیوه الدنیا کماء .. حتی إذا أخذت الأرض زخرفها وازینت

تشبیه دنیا به مزرعه سرسبز و زیبا، بیانگر برداشت فوق است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 33 - 15، 16، 17

15 - خداوند، درباره فریفته شدن انسان ها به وسیله جلوه های زندگی دنیا، هشدار داده است .

فلا تغرّبکم الحیوه الدنیا

16 - زندگی دنیا، فریبنده و مایه غفلت انسان از خدا و قیامت است .

ص: 335

اتَّقُوا رَبَّكُمْ وَاخْشَوْا يَوْمًا .. فَلَا تَغْرَتَّكُمْ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا

17 - تقوا و ایمان به قیامت و وعده های خدا ، مانع فریفتگی انسان به زندگی دنیا است .

اتَّقُوا رَبَّكُمْ وَاخْشَوْا يَوْمًا .. إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ فَلَا تَغْرَتَّكُمْ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 33 - 5

5 - جاذبه و فریبندگی شدید دنیا و امکانات تجمّلی آن برای تمامی انسان ها

و لَوْلَا أَنْ يَكُونَ النَّاسُ أُمَّةً وَاحِدَةً لَجَعَلْنَا .. سَقْفًا مِّنْ فَضَّةٍ

از این که در فرض رفاه تمامی کافران، کفر سراسر جهان را فرامی گرفت، این نکته استفاده می شود که جاذبه دنیا، چنان شدید است که تمامی انسان ها را به وادی کفر می کشاند تا به امکانات دنیایی دست پیدا کنند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 14 - 16

16 - مظاهر دنیا ، بسیار فریبنده است .

و غَرَّتْكُمْ بِاللَّهِ الْغُرُورُ

«غرور» صیغه مبالغه (مصباح المنیر) و به معنای بسیار فریبنده است. برداشت یاد شده بر این اساس است که مراد از «الغرور» در این آیه دنیا باشد.

70- فناپذیری دنیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 3 - 13

13- کافران ، گریزان از هشدار های الهی نسبت به زوال پذیری دنیا و وجود معاد

و الَّذِينَ كَفَرُوا عَمَّا أَنْذَرُوا مَعْزُونٍ

در این آیه، پیش از مسأله انذار، موضوع حقانیت هستی و محدود بودن حیات دنیوی مطرح شده است. با توجه به این مطلب می توان گفت: یکی از موضوعات مورد انذار، ناپایداری حیات دنیا و وجود رستاخیز بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - اعلیٰ - 87 - 17 - 2

2 - جهان آخرت طولانی تر و پاینده تر از دنیا است .

و الآخره . . . أبقى

ص: 336

71- قدرت دنیوی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 197 - 1,2

1 - قدرت و توشه های مادی ، هر اندازه باشد ، ناچیز و اندک است .

لا یغترک . . . متاع قلیل

علی رغم اینکه امکانات مادی کافران به اندازه ای بوده که خطر فریبندگی داشته، خداوند آنها را اندک می شمارد.

2 - بهره مندی کافران از قدرت و امکانات مادی ، محدود و کوتاه است .

متاع قلیل ثم ماویهم جهنم

72- قیاس دنیا با آخرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 20 - 21

21 - زندگانی دنیا ، در مقایسه با آخرت ، کالایی فریبنده بیش نیست .

و ما الحیوه الدنیا إلا متع الغرور

73- کافران در دنیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 39 - 4

4- کافران ، در دنیا هرگز به سختی و شدت آتش دوزخ و به بی یآوری خود در قیامت پی نخواهند برد .

لویعلم الذین کفروا حین لایکفون عن وجوههم النار . . . و لا هم ینصرون

برداشت یاد شده مبتنی بر این است که «حین» مفعول به برای «یعلم» باشد. در این صورت پیام آیه چنین می شود: کاش آنان که کافر شدند، می دانستند - و نمی دانند - زمانی را که نمی توانند آتش را از چهره ها و... باز بدارند.

74- کافران و بازگشت به دنیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 28 - 7,8

7 - وعده دروغین برخی کفار مبنی بر اصلاح خویش و تکذیب نکردن آیات الهی در صورت بازگشت به دنیا

فقالوا یلیتتنا نرد و لا نکذب . . . و اینهم لکذبون

8 - کافران تکذیب کننده آیات الهی حتی در صورت بازگشت به دنیا ایمان نمی آورند.

ص: 337

فقالوا يلبتنا نرد . . . و لوردوا لعادوا لما نهوا عنه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 29 - 3

3 - برخی کافران، حتی در صورت بازگشت به دنیا، زندگی را منحصر به دنیا دانسته و قیامت را انکار می کنند.

و لوردوا لعادوا . . . و قالوا إن هی إلا حیاتنا الدنیا

جمله «وقالوا» می تواند عطف بر جمله «لعادوا» باشد. یعنی اگر به دنیا بازگردند، به همان روش باطل خودروی آورده و باز هم معاد را انکار می کنند.

75- کوتاهی دنیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 51 - 22

22- عمر دنیا، علی رغم طولانی جلوه شدن آن در نظر انسان، کوتاه و بسیار محدود است .

قل عسی أن یکون قریباً

کلام خداوند درباره نزدیک بودن زمان وقوع قیامت، صریح و حقیقی است و کنایه و مجازی در آن نیست. از طرفی، این نکته نیز روشن است که برای مردم گذشت زمان در دنیا طولانی است. توجه به این دو نکته گویای برداشت فوق است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 52 - 10، 9

9- انسان ها، پس از حضور در قیامت، درمی یابند که زندگی دنیوی، بسیار کوتاه بوده است .

یوم یدعوکم فتستجیبون . . . تظنون إن لبثتم إلا قلیلاً

بنابر اینکه مراد از «إن لبثتم» حیات دنیوی باشد که تصور می شد تا برپایی قیامت بسیار طولانی است، برداشت فوق به دست می آید.

10- دنیا، علی رغم تصور طولانی بودنش، بسیار زودگذر است .

یقولون متی هو قل عسی أن یکون قریباً . . . تظنون إن لبثتم إلا قلیلاً

1 - فاصله ولادت تا قیامت - در دیدگاه اهل محشر - فاصله ای ناچیز و همسان با عصر یک روز و یا وقت چاشت آن

کأنهم... لم یلبثوا إلاّ عشیّه أو ضحیها

مراد از «لَبَث» در «لم یلبثوا»، درنگی است که در دنیا و برزخ رخ می دهد. این زمان گرچه زیاد باشد، در مقایسه با آنچه انسان پس از حشر با آن مواجه خواهد شد، اندک است. برای «عشیّه» معانی متفاوتی ذکر شده است؛ از قبیل: «ظهر تا غروب»، «آخر روز» و «ظهر تا صبح فردا» (مصباح). «ضحی»؛ یعنی، گسترش نور خورشید و پهنای شدن روز (مفردات راغب). اضافه «ضحی»

ص: 338

به «عشیه»، برای بیان این نکته است که مقدار صبح یا عصر از یک روز مراد است.

76- کوردلان در دنیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 72 - 1,7,8

1- کوردلان در دنیا، در آخرت نیز نابینا و راه گم کردگانند.

و من كان في هذه أعمى فهو في الآخرة أعمى وأضلّ سبيلاً

7- «عن أبي جعفر (ع) في قول الله عزّوجلّ: «و من كان في هذه أعمى فهو في الآخرة أعمى وأضلّ سبيلاً» قال: من لم يدله خلق السماوات والأرض واختلاف الليل والنهار ودوران الفلك والشمس والقمر والآيات العجيبات على أن وراء ذلك أمراً أعظم منه فهو في الآخرة أعمى وأضلّ سبيلاً قال: فهو عمّا لم يعين أعمى وأضلّ؛

از امام باقر(ع) در باره سخن خداوند عزّوجلّ «و من كان في هذه أعمى فهو في الآخرة أعمى وأضلّ سبيلاً» روایت شده است که فرمود: کسی که آفرینش آسمانها و زمین و پی در پی در آمدن شب و روز و گردش فلک و خورشید و ماه و نشانه های عجیب، او را به این حقیقت راهنمایی نکند که در پس این آفرینش، حقیقتی بزرگ تر از آن وجود دارد؛ چنین شخص نابینا و گمراه، در آخرت نابینا تر و گمراه تر خواهد بود. [امام] فرمود: پس این شخص نسبت به چیزی که ندیده و تجربه نکرده است، نابینا تر و گمراه تر است».

8- «عن أبي محمد (ع) . . . يا إسحاق! انه من خرج من هذه الدنيا أعمى فهو في الآخرة أعمى وأضلّ سبيلاً يا إسحاق ليس تعمى الأبصار ولكن تعمى القلوب التي في الصدور . . .»

از امام هادی(ع) روایت شده است که آن حضرت به اسحاق نوشت: ای اسحاق! [مراد از] کسی که از این دنیا نابینا بیرون رود، در آخرت نیز نابینا و گمراه تر است، یا اسحاق! نابینایی چشم نیست؛ بلکه کوری قلبهایی است که در سینه ها جای دارد».

77- گمراهان در دنیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 72 - 3

3- گمراهان و راه نیافتگان دنیا، در آخرت در گمراهی افزون تری فرو می روند.

و من كان في هذه أعمى فهو في الآخرة أعمى وأضلّ سبيلاً

78- لذتهای دنیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 14 - 17

ص: 339

17 - بالاترین لذت های مردم در دنیا و آخرت ، لذت بردن از زنان است .

زَيْنَ لِلنَّاسِ حُبَّ الشَّهَوَاتِ مِنَ النِّسَاءِ .. ذَلِكَ مَتَاعَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَاللَّهُ عِنْدَهُ حَسْبُ

امام صادق (ع): ما تلذذ في الدنيا و الاخره بلذّه اكثر لهم من لذه النساء و هو قول الله عز و جل: زَيْنَ لِلنَّاسِ . . .

کافی، ج 5، ص 321، ح 10؛ تفسیر عیاشی، ج 1، ص 164، ح 10.

79- لقاء الله در دنیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 29 - 13

13- امکان رسیدن به مقام لقای خداوند در دنیا

إنهم ملقوا ربهم

80- لهو بودن دنیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 64 - 7، 1

1 - زندگی دنیایی ، جز سرگرمی و بازی نیست .

و ما هذه الحیوه الدنیا الا لهو و لعب

«لهو» چیزی است که انسان را از هدف باز می دارد (مفردات راغب) و «لعب»، انجام دادن کاری است که قصدی در آن نیست (مفردات راغب)

7 - مشرکان ، از بازیچه بودن حیات دنیوی و حیات راستین بودن عالم آخرت ، بی خبرند .

و لئن سألتهم من .. و ما هذه الحیوه الدنیا ... لو كانوا یعلمون

بنابراین که ضمیر فاعلی «یعلمون» - به قرینه سیاق - مشرکانی باشد که در آیات پیشین، از آنها سخن گفته شده است، نکته بالا، قابل استفاده است.

81- مالک دنیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 15 - 2

2- دنیا و آخرت ، تنها در اختیار خداوند

من كان يظنّ أن لن ينصره الله في الدنيا والآخرة. .. هل يذهب كيده ما يغيظ

ص: 340

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 25 - 1

1 - ولایت و مالکیت مطلقه دنیا و آخرت ، از آن خداوند است .

فلله الآخرة والأولى

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - لیل - 92 - 13 - 2، 1

1 - جهان آخرت و عالم دنیا ، مملوک خداوند و در اختیار او است .

وإن لنا للآخرة والأولى

2 - مالکیت خداوند بر دنیا و آخرت ، دلیل سلطه کامل او بر فرجام انسان های نیک و بد

فسنیسره لیسری... للعسری... وإن لنا للآخرة والأولى

82- محدودیت پاداش در دنیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 15 - 11

11 - دنیا ، فاقد گنجایش و امکانات لازم برای جزای اعمال آدمیان است .

الساعة آتیه... لتجزى كل نفس بما تسعى

ضرورت برپایی قیامت برای تحقق جزا، اشاره به این نکته دارد که ظرف دنیا گنجایش جزا دادن به تلاش های خوب و بد را ندارد، لذا روز دیگر و شرایط دیگری باید فراهم گردد تا «جزا» بتواند تحقق یابد.

83- محدودیت کیفر در دنیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 15 - 11

11 - دنیا ، فاقد گنجایش و امکانات لازم برای جزای اعمال آدمیان است .

الساعة آتیه .. لتجزی کلّ نفس بما تسعی

ضرورت برپایی قیامت برای تحقق جزا، اشاره به این نکته دارد که ظرف دنیا گنجایش جزا دادن به تلاش های خوب و بد را ندارد، لذا روز دیگر و شرایط دیگری باید فراهم گردد تا «جزا» بتواند تحقق یابد.

ص: 341

84- محدودیت عمر دنیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - همزه - 104 - 3 - 5

5- دنیا برای هیچ انسانی، حتی در صورت برخورداری او از ثروت هنگفت، جاودانه نخواهد ماند.

یحسب أن ماله أخلده

85- محرومان از دنیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 18 - 7

7- برخی از دنیاطلبان هم از دنیا و هم از آخرت محرومند.

من كان يريد العاجله عجلنا له .. لمن نريد ثم جعلنا له جهنم

مرجع ضمیر «له» در «جعلنا له جهنم»، «من» در «من كان ..» است؛ یعنی، هر کس به دنبال دنیا باشد جایگاهش دوزخ است، چه برخی از آنان با خواست خداوند به آرزوهای دنیوی خود برسند و چه ناکام شوند. بنابراین عده ای هر چند که به خواسته های دنیوی خویش نرسیده اند، در آخرت دوزخی اند و از دنیا و آخرت محروم خواهند بود.

86- مشرکان در دنیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 53 - 2

2- مشرکان، در دنیا به پیامبر (صلی الله علیه و آله) کافر بودند؛ ولی در قیامت به آن حضرت اظهار ایمان می کنند.

ولو تری إذ فرعوا .. وقالوا ءامنا به .. وقد كفروا به من قبل

87- مشرکان و بازگشت به دنیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- انعام - 6 - 28 - 9

9- لجاجت پیشگان مشرک، پس از دیدن جهنم نیز اگر دنیا بازگردند اصلاح نمی شوند.

ولو ترى إذ وقفوا على النار . . . ولوردوا لعادوا لما نهوا عنه

ص: 342

88- ملائکه حسابگر در دنیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 113 - 6

6 - وجود فرشتگان حسابگر برای شمارش مدت زندگی انسان در دنیا و یا در عالم برزخ

فصل العادین

89- ناامنی دنیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 24 - 10

10 - دنیا سرایی است ناامن و آرمیدن در آن و گردش بر مدار آن ، نشانه ای است از کوتاه نظری .

إنما مثل الحیوه الدنیا .. کذلک نفصل الأیت لقوم یتفکرون

غرض از تمثیل در آیه شریفه - به قرینه آیه بعد (و الله یدعوا الی دارالسلام ..) - بیان این حقیقت است که: این سرا، سرایی است که در معرض انواع حوادث و رخدادهای مرگبار است و انسان نباید به چنین جایی بسنده کند و آن را وجهه همت خود قرار دهد. گفتنی است که از ذیل آیه (لقوم یتفکرون) استفاده می شود که اهل دنیا مردمانی فاقد فکر و اندیشه هستند.

90- ناپایداری دنیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 45 - 1

1- پیامبر ، وظیفه دار استفاده از تمثیل برای بیان حقیقت زندگی دنیا و ناپایداری آن است .

و اضرب لهم مثل الحیوه الدنیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 60 - 2

2 - متاع دنیا و زینت های آن ، چونان خود دنیا ناپایدار و زوال پذیر است .

و ما أوتیتم من شیء فمتع الحیوه الدنیا وزینتها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 20 - 7

7 - دنیا، ناپایدار است و به سوی زوال پیش می رود .

كيف بدأ الخلق ثم الله ينشئ النشأه الآخره

ص: 343

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قیامه - 75 - 20 - 5

5 - دنیا، جهانی است گذرا و ناپایدار .

كَلَّا بَلْ تَحِبُّونَ الْعَاجِلَةَ

برداشت یاد شده، از نام گذاری دنیا به «عاجله» (زودگذر) استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - انسان - 76 - 27 - 2

2 - دنیا، جهانی است گذرا و ناپایدار .

إِنَّ هَؤُلَاءِ يَحِبُّونَ الْعَاجِلَةَ

برداشت یاد شده، از نام گذاری دنیا به «عاجله» (زودگذر) استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - انشقاق - 84 - 15 - 4

4 - دنیا و شادی های آن، جاودانه نیست و دگرگون خواهد شد .

إِنَّهٗ كَانَ فِي أَهْلِهِ مَسْرُورًا . إِنَّهٗ ظَنَّ أَنْ لَنْ يَحُورَ . بَلَى

91- نقش دنیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 14 - 3

3 - دنیا، محل تکلیف و میدان آزمون انسانهاست .

ثُمَّ جَعَلْنَاكُمْ خَلَائِفَ فِي الْأَرْضِ .. لِنَنْظُرَ كَيْفَ تَعْمَلُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 30 - 6

6- دنیا ، جایگاه عمل برای آخرت است .

لذین أحسنوا فی هذه الدنيا

در صورتی که «فی هذه الدنيا» متعلق به «أحسنوا» باشد، مفید معنای فوق است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 104 - 3

3- دنیا ، ظرفی مناسب برای تلاش های سودمند و کفر ، مایه بهره نبردن از فرصت های موجود در آن است .

ضلّ سعیهم فی الحیوه الدنيا

ص: 344

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 31 - 11

11- تکالیف الهی ، محدود به زندگی دنیوی انسان ها است .

مادمت حیاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 15 - 10

10 - دنیا ، محل تلاش و آخرت جای کیفر و پاداش و مواجه شدن با نتیجه تلاش است .

إِنَّ السَّاعَةَ آتِيَةٌ .. لَتَجْزِي كَلَّ نَفْسٍ بِمَا تَسْعَى

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 108 - 5

5 - دنیا ، یگانه میدان عمل

رَبَّنَا أَخْرِجْنَا مِنْهَا .. قَالَ اخْسَرُوا فِيهَا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 102 - 2

2 - تنها دنیا عرصه گرایش به ایمان و نه آخرت

فَلَوْ أَنَّ لَنَا كَرَّةً فَنَكُونُ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 43 - 7

7 - دنیا ، جایگاهی مناسب و فرصتی مغتنم ، برای تصحیح باور است .

فَأَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ الْقَيِّمِ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَ يَوْمَ لَا مَرَدَّ لَهُ مِنَ اللَّهِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 52 - 8

8 - جایگاه ایمان آوردن ، عالم دنیا است ، نه آخرت .

ولو ترى إذ فرعوا .. وقالوا ءامنا به و آئی لهم التناوش

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 5 - 4

4 - دنیا ، زمينه فریب و لغزشگاه انسان

فلا تغرنکم الحیوه الدنیا

ص: 345

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 10 - 10

10 - دنیا، عرصه تلاش و کوشش و جهان آخرت، عرصه اجر و پاداش

لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا فِي هَذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةٌ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 39 - 4

4 - دنیا، گذرگاه و مقدمه برای حیات جاودانه آخرت است .

إِنَّمَا هَذِهِ الدُّنْيَا مَتَاعٌ وَإِنَّ الْآخِرَةَ هِيَ دَارُ الْقَرَارِ

واژه «متاع» در برخی از موارد به چیزی گفته می شود که بهره انسان از آن کم و ناپایدار باشد. بنابراین توصیف زندگی دنیایی به «متاع» و زندگی اخروی به «دارالقرار» (سرای پایدار)، می تواند گویای مطلب یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 20 - 3

3 - دنیا، جایگاه تلاش و کوشش و مزرعه ای برای آخرت است .

مَنْ كَانَ يَرْيِدُ حَرْثَ الْآخِرَةِ نَزِدْ لَهُ فِي حَرْثِهِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 39 - 2

2 - توبه و اقرار به خطاها، تنها در فرصت زندگی دنیا دارای تأثیر است؛ و نه در آخرت .

وَلَنْ يَنْفَعَكُمْ الْيَوْمَ إِذْ ظَلَمْتُمْ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 19 - 11

11- زندگی دنیا، صحنه عمل و آخرت میدان دریافت اعمال و نتایج آن *

و لکلّ درجت ممّا عملوا و لیوفّیهم أعمالهم

بنابراین که «حقّ علیهم القول» در آیه قبل، عذاب اخروی باشد؛ از این آیه استفاده می شود که مراد از «درجات» درجه های اخروی است و در آن جایگاه، نتایج اعمال استیفا می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 16 - 6

6 - تنها دنیا، سرای عمل و اندوختن توشه آخرت است .

کانوا قبل ذلک محسنین

تصریح به «قبل ذلک»، می رساند که متقین، قبل از حضور در صحنه قیامت (در زندگی دنیا) توشه عمل برگرفته اند.

ص: 346

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 13 - 11

11 - دنیا ، محل کسب نور برای آخرت

قیل ارجعوا وراءکم فالتمسوا نورًا

برداشت یاد شده بدان احتمال است که مراد از «ورائکم» در «ارجعوا ورائکم» دنیا باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 21 - 4

4 - دنیا ، عرصه مسابقه و تلاش برای کسب سعادت اخروی (بهشت پهناور) است ؛ نه میدان بازی ، آرایش ، فخرفروشی و فزون خواهی

سابقوا إلی مغفره من ربکم و جنّه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - منافقون - 63 - 10 - 9

9 - دنیا ، عرصه عمل و کسب توشه اخروی است .

و أنفقوا .. من قبل أن یأتی أحدکم الموت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - ملک - 67 - 2 - 7,8,9

7 - دنیا ، عرصه آزمایش انسان ها و آخرت ، جایگاه پاداش و جایزه است .

لیبلوکم ائیکم أحسن عملاً

روشن است که برای هر آزمایش و مسابقه ای، پاداش و جایزه ای مقرر شده است و چون آزمایش و مسابقه بشر در تمام دوران حیات دنیوی است؛ بنابراین پاداش و جایزه او نیز باید در ظرف حیات دیگری مقرر شده باشد و این حقیقت در بینش الهی، در آخرت محقق خواهد شد. گفتنی است اگر مقصود از «حیات» در این آیه حیات اخروی باشد؛ مؤید دیگری برای اثبات مطلب یاد شده است.

8 - دنیا ، بستر مناسب برای رشد و تعالی و انجام کار خیر

لیلوکم ائکم أحسن عملاً

9- دنیا برای انسان، گذرگاه و مقدمه برای زندگی دیگر (حیات اخروی) است؛ نه مقصد و مقصود او .

الذی خلق الموت و الحیوه لیلوکم ائکم أحسن عملاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نبأ - 78 - 40 - 8

8- دنیا، فرصتی مناسب برای تهیه نیازمندی های آخرت و پیش فرستادن آن

ما قَدِّمت یداه

ص: 347

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 35 - 79 - 3

3 - دنیا، محل تلاش و آخرت، جای بهره مندی از تلاش ها است .

فإذا جاءت الطامة الكبرى . يوم يتذكر الإنسن ما سعى

بیان «یادآوری اعمال در قیامت»، صرفاً به منظور خبر از آینده نیست؛ بلکه بشارت دادن و انداز انسان ها نسبت به فرجام اعمالشان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - مطففین - 83 - 26 - 5

5 - دنیا، عرصه تلاش برای رسیدن به لذت های آخرت است .

فليتنافس المتنافسون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 24 - 5

5 - انجام دادن کار های سودمند برای آخرت، تنها در دنیا امکان پذیر است .

يليتنى قدّمت لحياتى

92- ویژگیهای آتش دنیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 27 - 8

93- ویژگیهای دنیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 45 - 7

7- رشد انبوه گیاهان با نزول باران و زوال سریع آن با خزان، نمودی از سرخوشی های ناپایدار زندگی دنیا است .

الحيوه الدنيا كما أنزلنه من السماء فاختلط به نبات الأرض فأصبح هشيمًا تذروه الرى

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 71 - 9

9 - نظام توالی شب و روز ویژه عالم دنیا است .

ص: 348

إن جعل الله عليكم الّيل سرمدًا إلى يوم القيامة

برداشت یاد شده با توجه به تقيید «سرمدًا» به قید «إلى يوم القيامة» استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 72 - 12

12 - نظام توالی شب و روز ، مخصوص عالم دنیا است .

إن جعل الله عليكم النهار سرمدًا إلى يوم القيامة

با توجه به مقید شدن «سرمدًا» به قید «إلى يوم القيامة»، برداشت یاد شده به دست می آید.

94- همانندی آخرت با دنیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 34 - 7

7 - جهان آخرت ، جهانی مثال و مانند جهان کنونی است .

يبدؤا الخلق ثم يعيده

95- دنیا و آخرت

{دنیا و آخرت}

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 25 - 9

9 - دنیا ، محل اندوختن و کسب سرمایه ؛ و آخرت روز دریافت اندوخته هاست .

ووفيت كل نفس ما كسبت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 148 - 4

4 - دنیا و آخرت ، عرصه بهره مندی دست پروردگان انبیا از پادش های الهی

و كائِن من نبيِّ قاتل معه ربِّيون . . . فاتيهم الله ثواب الدنيا و حسن ثواب الاخر

96- دنيا و آخرت

جلد - نام سورہ - سورہ - آيہ - فيش

ص: 349

10 - سرای دنیا و نعمت های آن در قیاس با آخرت ، ناچیز و بی مقدار است .

إن كانت لكم الدار الآخرة .. فتمنوا الموت

چنانچه نعمتهای دنیا در برابر سرای آخرت ارزشی داشت، تمنای مرگ برای نیل به آن وجهی نداشت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 197 - 8، 12

8 - حج ، میدان انجام اعمال خیر و کسب توشه برای آخرت

و ما تفعلوا من خیر يعلمه الله و تزودوا

12 - انسان در دنیا ، همچون مسافر است .

و تزودوا فان خیر الزاد التقوی

از به کار بردن «تزودوا» استفاده می شود که انسان تشبیه به مسافری شده است که نیاز به توشه دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 134 - 7

7 - جمع بین دنیا و آخرت و دستیابی به سعادت هر دو جهان امری ممکن در دیدگاه اسلام و قرآن

فعند الله ثواب الدنيا و الآخرة

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 31 - 3

3 - آمیختگی دنیا و آخرت (زینت و عبادت) در بینش اسلامی

بینی ءادم خذوا زینتکم عند کل مسجد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 26 - 4

4- حیات دنیا در قیاس با حیات اخروی جز توشه ای اندک نیست .

و ما الحیوه الدنیا فی الآخره إلا متع

حرف «فی» در «فی الآخره» به معنای مقایسه است. «متاع» به معنای کالا و هر آنچه در زندگی از آن بهره می برند است. نکره آوردن آن برای رساندن قَلَّت می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قیامه - 75 - 30 - 4

4 - « عن أبي جعفر (ع) محمد بن عليّ الباقر (ع) أنه سئل عن قول الله عزّوجلّ : « وقيل من راق » قال : ذاك قولُ ابن آدم إذا حضره الموتُ قال : هل من طيب ، هل من راق ، قال : « و ظنّ أنّه الفراق » یعنی فراق الأهل و الأحبّه ، عند ذلك قال : « و التفت الساق بالساق » قال : التفت الدنيا بالآخره قال : « إلى ربك يومئذ المساق » إلى رب العالمين يومئذ المصير ؛

ص: 350

از امام باقر(ع) روایت شده که از آن حضرت درباره سخن خدای عزوجل: «وقیل من راق» سؤال شد، فرمود: این سخن فرزند آدم است که وقتی مرگش فرا رسد، گوید: آیا طبیعی هست؟ آیا شفا دهنده ای هست؟ مقصود از [جدایی در آیه «و ظنَّ أَنَّهُ الفراق»] جدایی از اهل، عیال و دوستان است. از این جا است که خداوند می فرماید: «و التفت الساق بالساق»؛ یعنی، دنیا به آخرت پیچیده است و نیز فرمود: «إلی ربک یومئذ المساق»؛ یعنی، در این روز بازگشت همه به سوی پروردگار عالمیان است».

97- رابطه دنیا و آخرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 145 - 10

10 - دنیا ، میدان عمل برای آخرت

و من یرد ثواب الاخره نؤته منها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 21 - 12

12 - تناسب زندگی دنیوی انسان ، با حیات اخروی او

أم حسب الذین . . . سواء محیاهم و مماتهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 21 - 2

2 - انسان ها ، باید دنیا را میدان مسابقه جهت دست یافتن به بهشت و آمرزش الهی قرار دهند .

و ما الحیوه الدنیا إلا متع الغرور . سابقوا إلی مغفره من ربکم و جنّه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - ملک - 67 - 15 - 8

8 - زندگی دنیوی ، گذرگاهی است برای عبور به عالم آخرت .

و إلیه النشور

یادآوری نشر و رستاخیز انسان ها - پس از بیان آفرینش زمین و تأمین نیازمندی های بشر در آن - می تواند اشاره به مطلب یاد شده باشد.

{دنیاپرستان}

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 351

22 - انکار حقایق رسول خدا (صلی الله علیه و آله) و نادرست پنداشتن وعده های الهی به پیروزی، چیزی است که خودگزینان شرکت کننده در نبرد احد از رسول خدا پنهان می داشتند.

و طائفه ... یخفون فی انفسهم ما لاییدون لک

99- آخرت فروشی دنیاپرستان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 200 - 6

6 - دنیاخواهان، محروم از بهره های اخروی

و ماله فی الاخره من خلاق

مراد از دنیاخواهان - به قرینه آیه بعد - مردمی هستند که نسبت به آخرت انگیزه ای ندارند و دنیا را - چه مورد رضایت خدا باشد و یا نباشد - طالبند.

100- بیش دنیاپرستان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 200 - 5

5 - دنیاطلبان، زیبایی ها را تنها در امکانات و بهره های دنیوی می پندارند.

فمن الناس من یقول ربنا اتنا فی الدنیا

از اینکه در هنگام خواسته هایشان قید «حَسَنَه» را ذکر نکرده اند، چنین برمی آید که هر چه را در دنیاست، زیبا می پنداشتند.

101- ترس دنیاپرستان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 154 - 23

23 - ترس مسلمانان خودگزین و دنیاطلب احد از افشای موضع جاهلان و شرک آمیزشان در برابر رسول خدا (صلی الله علیه و آله)

و طائفه قد اهتمتهم انفسهم ... یخفون فی انفسهم ما لاییدون لک

102- دنیاپرستان در قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 352

15 - جایگاه پست دنیاپرستان و کافران در آخرت

و الذین اتقوا فوقهم یوم القیمه

103- محرومیت دنیاپرستان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 200 - 7

7 - حج گزاران دنیاطلب ، محروم از بهره های اخروی

فاذا قضیتم مناسککم . . . فمن الناس من یقول ربنا . . . و ماله فی الاخره من خلاق

104- دنیاپرستی

{ دنیاپرستی }

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 14 - 4, 5, 6, 7

4 - شیطان ، زینت دهنده محبت دنیا برای مردم *

زین للناس حب الشهوات من النساء

بنابراینکه فاعل محذوف از «زین»، شیطان باشد؛ چنانچه برخی از مفسرین گفته اند. زین لهم الشیطان.

الدر المنثور، ج 2، ص 161.

5 - شیفتگی مردم نسبت به زن ، فرزندان ذکور ، سیم و زر و مرکب های نامدار

زین للناس حب الشهوات من النساء و البنین و القناطیر المقنطره من الذهب و الف

6 - شیفتگی مردمان نسبت به چهارپایان (دامداری) و کشاورزی و تولید (امکانات مادی)

زین للناس حب الشهوات . . . الانعام و الحرث

7- هشدار الهی در مورد جاذبه های موهوم امور مادی و دنیوی

زین للناس حبّ الشهوات .. متاع الحیوه الدنیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 77 - 7

7- دریافت بهای دنیوی در قبال سوداگری بر سر عهد الهی ، هر چند زیاد باشد ، اندک است .

انّ الذین یشترون بعهد اللّهِ وایمانهم ثمناً قليلاً

ظاهراً ثمنی (ریاستها و ثروتها) که سوداگران آیات الهی می گرفتند، اندک نبود؛ ولی خداوند آن را اندک معرفی کرده است.

ص: 353

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 117 - 7,8

7 - انگیزه کافران در انفاق های خویش ، رسیدن به زندگی پست دنیا است . *

مثل ما ینفقون فی هذه الحیوه الدنیا

تقید انفاق به حیات دنیا، می تواند گویای انگیزه کافران به انفاق در محدوده حیات دنیا باشد.

8 - انگیزه قرار دادن دنیا در انفاق ، ستمی است بر خویشان . *

مثل ما ینفقون فی هذه الحیوه الدنیا کمثل ریح فیها صرّ اصابت حرث قوم ظلموا انفسهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 152 - 20,23

20 - جمعی از پیکارگران احد ، در پی دنیا و گردآوری غنائم و گروهی دیگر خواهان آخرت بودند .

منکم من یرید الدنیا و منکم من یرید الاخره

23 - شکست ها ، آزمون مناسبی برای روشن شدن صفوف پامردان آخرت طلب ، از سست عنصران دنیا جو

منکم من یرید الدنیا . . . ثم صرفکم عنهم لیبتلیکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 187 - 13

13 - دین فروشی و دنیاپرستی عالمان اهل کتاب

و اشتروا به ثمناً قليلاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 188 - 4

4 - شادمانی عالمان اهل کتاب از بیان برخی حقایق کتاب های آسمانی (آنچه با دنیاخواهی آنان منافات نداشته)

لا تحسبنّ الذّین یفرحون بما اتوا

مراد از «مآتوا»، می تواند بیان حقایقی از کتاب باشد که به قرینه «واشترُوا به ثمنًا»، با دنیاطلبی آنان برخوردی نداشته است.

105- آثار دنیاپرستی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 200 - 7

7 - حج گزاران دنیاطلب ، محروم از بهره های اخروی

فاذا قضیتم مناسککم . . . فمن الناس من یقول ربنا . . . و مالہ فی الآخرہ من خلاق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 354

4 - دل‌بستگی به جلوه‌های مادی دنیا، از عوامل تحریف آیات الهی و تبدیل نعمت‌های او

و من یبدل . . . زین للذین کفروا

جمله «زین . . .»، بیان علت برای «و من یبدل . . .» است.

7 - تمسخر مؤمنان، روش دنیاپرستان و کافران

زین للذین کفروا الحیوه الدنیا و یسخرن من الذین امنوا

فعل مضارع «یسخرن»، دلالت بر استمرار دارد که از آن در برداشت فوق، به «روش» تعبیر شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 10 - 4

4 - مال و اولاد، اهرم بازدارنده از گرایش به خدا

لن تغنی عنهم اموالهم و لا اولادهم من الله شیئاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 14 - 1,2,16

1 - توجه و علاقه به مادیات، زمینه محرومیت از پندگیری و بینش صحیح

انّ فی ذلک لعبره لاولی الابصار. زین للناس حبّ الشّهوات

برداشت فوق از ارتباط آیه مورد بحث با آیه قبل استفاده شده است؛ گویا «زین» بیان می‌کند که چرا همه انسانها اهل بصیرت نیستند.

2 - شهوت پرستی و زراندوزی، زمینه کفر و تکذیب آیات الهی

زین للناس حبّ الشّهوات . . . من الذهب و الفضة

بنابراینکه منظور از «الناس»، کافران باشد؛ به قرینه آیات پیشین که سخن از آنان بود.

16 - شیفتگی به امکانات زندگی دنیا، مانع دستیابی انسان به فرجام نیک

ذلک متاع الحیوه الدنیا و الله عنده حسن المتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 77 - 5,22

5 - دنیاپرستی ، ریشه سوداگری بر سر عهد الهی و مسؤولیت های ناشی از آن

انّ الذین یشترون بعهد اللّهِ .. ثمناً قليلاً

22 - دنیاپرستی ، موجب محرومیت از مواهب اخروی و سخن و نظر خدا در قیامت و مانع رشد یافتن و پاک گشتن

انّ الذین یشترون .. ثمناً قليلاً ... ولا یزکیهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 92 - 3,7

3 - دلبستگی به دنیا ، موجب محرومیت از نیل به مقام برّ

ص: 355

لن تنالوا البرّ حتى تنفقوا ممّا تحبّون

7 - محرومیت بنی اسرائیل از مقام برّ، پیامد ترک انفاق از اشیای مورد علاقه خود و دلپستگی آنان به دنیا *

لن تنالوا البرّ حتى تنفقوا ممّا تحبّون

با توجه به آیات قبل و بعد می توان گفت: بنی اسرائیل از جمله مخاطبان آیه می باشند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 152 - 16، 17، 18، 19

16 - دنیاطلبی برخی از پیکارگران احد، موجب سستی، اختلاف و سرپیچی از فرمان پیامبر (صلی الله علیه و آله) و شکست در آن کارزار

حتّی اذا فشلتم و... منکم من یرید الدّنیاء

به نظر می رسد جمله «منکم من یرید الدّنیاء»، دلیل «اذا فشلتم و تنازعتم فی الامر و عصیتم» باشد.

17 - دنیاطلبی و دلدادگی به مادیات، از عوامل سستی در مبارزه و رویارویی با دشمنان دین

حتّی اذا فشلتم و... منکم من یرید الدّنیاء

18 - دنیاطلبی و دلدادگی به مادیات، از عوامل نزاع و اختلاف در صفوف مبارزان و شکست آنان

و تنازعتم فی الامر... منکم من یرید الدّنیاء

19 - دنیاطلبی و دلدادگی به مادیات، از عوامل سرپیچی از فرمان رهبران الهی

و عصیتم... منکم من یرید الدّنیاء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 154 - 8، 14

8 - دنیاطلبی و خودگزینی آدمی، موجب محرومیت وی از موهبت آرامش روحی

ثمّ انزل... یغشی طائفه منکم و طائفه قد اهتمّتهم انفسهم

14 - خودگزینی و دنیاطلبی، منحرف کننده بینش توحیدی آدمی و عقاید دینی اوست.

و طائفه قد اهمّتهم انفسهم يظنون بالله غير الحقّ ظنّ الجاهليّه

بنابر اینکه «يظنون بالله ..» نتیجه «قد اهمّتهم» باشد، نه بیان علت آن.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 155 - 5،7

5 - خودخواهی و دنیاپرستی برخی مجاهدان احد، موجب نفوذ شیطان در آنان و گریزشان از صحنه کارزار

قد اهمّتهم انفسهم .. انّ الذّین تولّوا .. انّما استزلّهم الشّیطان ببعض ما کسبو

خودمحوری و دنیاطلبی، که معنای جمله «قد اهمّتهم انفسهم» است، می تواند مصداق روشن و مورد نظر از جمله «ببعض ما کسبوا» باشد.

7 - خودمحوری و دنیاپرستی انسان، زمینه نفوذ شیطان برای فرار از کارزار و ترک جهاد

قد اهمّتهم انفسهم .. انّ الذّین تولّوا .. انّما استزلّهم الشّیطان ببعض ما کسبو

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 356

17 - فریب در برابر بهره های دنیوی ، موجب محرومیت از سعادت و نجات اخروی

فمن زحزح عن النَّارِ و ادخل الجنة فقد فاز و ما الحيوه الدنیا الا متاع الغرور

19 - حیات دنیا و لذت های آن ، غافل کننده انسان از رسیدن مرگ و نابودی آن لذت ها و خوشیها

كل نفس ذائقة الموت . . . و ما الحيوه الدنیا الا متاع الغرور

از تذکر به رسیدن مرگ، علی رغم آگاهی همگان از آن، و سپس فریبنده خواندن حیات دنیا، معلوم می شود که مصداق بارز فریبندگی دنیا، غافل نمودن انسانها از مرگ و نابودی لذتهاست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - دنیاپرستی از موانع انجام تکالیف و عمل به میثاق خداوند

لتبیتنه . . . فنبذوه . . . و اشتروا به ثمناً قليلاً

ظاهراً جمله «و اشتروا به . . .»، بیانگر علت رهاسازی کتب آسمانی و وفادار نبودن به پیمان الهی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - نادیده گرفتن آیات بیانگر حقایق قرآن و پیامبر (صلی الله علیه و آله) در تورات از سوی علمای یهود ، به خاطر متاع اندک دنیا

ان من اهل الكتب لمن . . . لا یشترون بايات الله ثمناً قليلاً

تمجید خداوند از عالمان مؤمن اهل کتاب، به خاطر ایمان به قرآن و سوداگری نکردن بر سر آیات الهی

106- دنیاپرستی آل فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - تکیه بر مال ، اولاد و احساس بی نیازی از خدا ، شیوه فرعونیان و پیشینیان آنان

لن تغنى عنهم . . . كدأب ال فرعون و الذين من قبلهم

107- دنياپرستی اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 187 - 13

13 - دین فروشی و دنياپرستی عالمان اهل کتاب

و اشتروا به ثمناً قليلاً

ص: 357

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 188 - 4

4 - شادمانی عالمان اهل کتاب از بیان برخی حقایق کتاب های آسمانی (آنچه با دنیاخواهی آنان منافات نداشته)

لا تحسبنّ الذّین یفرحون بما آتوا

مراد از «ما آتوا»، می تواند بیان حقایقی از کتاب باشد که به قرینه «و اشتروا به ثمناً»، با دنیاطلبی آنان برخوردی نداشته است.

108- دنیاپرستی در مسلمانان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 154 - 9,10,21,26

9 - مسلمانان در پیکار احد متشکل از دو جناح ، خداجویانِ آخرت طلب و خودگزینانِ دنیاخواه بودند .

یغشی طائفه منکم و طائفه قد اهتمّهم انفسهم

10 - پندار های جاهلی مسلمانانِ خودگزین و دنیاطلب احد ، نسبت به خداوند

و طائفه قد اهتمّهم . . . یظنون بالله غیر الحقّ ظنّ الجاهلیّه

21 - برخورد منافقانه خودمحوران و دنیاطلبان مسلمان با رسول خدا (صلی الله علیه و آله)

و طائفه قد اهتمّهم انفسهم . . . یخفون فی انفسهم ما لا یبدون لک

26 - پیروزی و فتح یا شکست و شهادت مسلمانان ، نشانه حقانیت و یا باطل بودن اسلام نیست .

ظنّ الجاهلیّه . . . یقولون لو کان لنا من الامر شیء ما قتلنا ههنا

109- دنیاپرستی کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 212 - 1,2

1 - آراستگی زندگانی دنیا ، در دیدگاه کافران

زین للذین کفروا الحیوه الدنیا

2- زینت زندگانی دنیا در نظر کافران ، واقعیت آن را پوشانده است .

زین للذین کفروا الحیوه الدنیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 10 - 1,2

1 - کافران به جای تکیه بر رحمت الهی ، بر مال و اولاد خویش متکی هستند .

ربّنا .. هب لنا من لدنک رحمه ... انّ الذین کفروا لن تغنی عنهم اموالهم ولا اول

ص: 358

2- کافران، بی نیازی را در مال و اولاد می جویند؛ در حالی که هرگز آن را نمی یابند.

انّ الذین کفروا لن تغنی عنهم اموالهم ولا اولادهم من اللّٰه شیئاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 11 - 2

2- فرعونیان، نمونه بارز کافرانی که امکانات مادی و انسانی‌شان، آنها را از عذاب نرهانید و از خدا بی نیازشان نکرد.

انّ الذین کفروا .. کذاب ال فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- آل عمران - 3 - 117 - 7

7- انگیزه کافران در انفاق های خویش، رسیدن به زندگی پست دنیاست.*

مثل ما ینفقون فی هذه الحیوه الدنیا

تقیید انفاق به حیات دنیا، می تواند گویای انگیزه کافران به انفاق در محدوده حیات دنیا باشد.

110- زمینه دنیاپرستی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- بقره - 2 - 212 - 3

3- کفر، زمینه اصیل پنداشتن زندگی دنیا و ارزش های مادی

زین للذین کفروا الحیوه الدنیا

111- سرزنش دنیاپرستی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- بقره - 2 - 200 - 4

4- مذمت آن گروه از مردم که پس از انجام مناسک حج، تنها خواهان بهره های دنیوی از پروردگار خویشند.

فمن الناس من یقول ربّنا اتنا فی الدنیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 212 - 5

5 - نکوہش فریفتگی و دلہستگی بہ زندگی دنیا

زین للذین کفروا الحیوہ الدنیا

ص: 359

112- عوامل دنیاپرستی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 26 - 13

13 - حکومت و حاکمیت ، دل‌بستگی آور است .

و تنزع الملك ممن تشاء

«نزع»، به معنای کندن است و کندن، مسبوق به اتصال دو چیز با یکدیگر است که در مورد حکومت، از آن تعبیر به «دل‌بستگی» می‌شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 154 - 12

12 - بینش غلط و جاهلی نسبت به خداوند ، از عوامل خودگزینی و دنیاطلبی

و طائفه قد اهتمتهم انفسهم يظنون بالله غير الحق ظنّ الجاهليّه

113- موانع دنیاپرستی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 212 - 11

11 - ایمان ، مانع فریفتگی و دل‌بستگی به دنیا و اصالت دادن به آن

زين للذين كفروا الحيوه الدنيا

مفهوم «زین للذین . . .»، این است که زندگی دنیا نزد مؤمنان، زیبا و دل‌فریب نیست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 157 - 12

12 - ایمان به ارزشمندی والای شهادت و مرگ در راه خدا ، رهایی بخش آدمی از وابستگی های دنیوی

ولئن قتلتم . . . لمغفره من الله ورحمه خير ممّا يجمعون

114- دنیاطلبان

{دنیاطلبان}

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

1 - بقرہ - 2 - 86 - 2

ص: 360

2- گروهی از انسان ها با از دست دادن آخرت و نعمت های آن ، در پی دستیابی به مزایای دنیا هستند .

أولئك الذين اشتروا الحيوة الدنيا بالأخرة

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 96 - 6

6- دنیاپرستی یهود از پیشگویی های قرآن

لتجدنهم أحرص الناس على حياة

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- انعام - 6 - 70 - 9

9- کسانی که دین را بازیچه و سرگرمی قرار می دهند، فریب خوردگان دنیا و دل بسته به آند.

وذر الذين اتخذوا دينهم لعبا ولهوا وغرتهم الحياة الدنيا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- توبه - 9 - 9 - 4

4- مشرکان صدر اسلام ، مردمانی دنیا طلب بودند .

اشتروا بآيت الله ثمناً قليلاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- یونس - 10 - 7 - 7

7- دلخوش بودن به دنیا و آرامش یافتن به آن و غفلت از آیات الهی ، از اوصاف کافران و امری مذموم و ناپسند

إن الذين... ورضوا بالحياة الدنيا واطمأنوا بها... غفلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- نحل - 16 - 95 - 4

4- پیمان شکنان و نقض کنندگان سوگند و عهد الهی ، مردمی دنیاپرست ، کوتاه نگر و دون همتند .

لاتتخذوا أيمانكم دخلاً بينكم . . . ولا تشتروا بعهد الله ثمناً قليلاً

از تعبیر «ثمناً قليلاً» (بهای کم و ناچیز) کوتاه نظری و دون همتی استفاده می شود؛ زیرا هیچ عاقل و صاحب فکری، کالایش را به بهای کم و ناچیز و کمتر از ارزش واقعی آن نمی فروشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - انسان - 76 - 27 - 1

1 - محبت و دلبستگی به دنیا و بی اعتنایی به قیامت و حیات اخروی ، از نشانه های کافران و گناه پیشگان است .

و لاتطع منهم ائماً أو كفوراً . . . إن هؤلاء یحبّون العاجله و یذرون وراءهم یوماً

ص: 361

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - اعلی - 87 - 16 - 1

1 - عموم مردم ، دنیا را بر آخرت ترجیح می دهند .

بل تؤثرن الحیوه الدنیا

«ایشار» به معنای تفضیل و برتری دادن است (مصباح) و خطاب «تؤثرون»، ناظر به طبیعت دنیاگرایانه ای است که در غالب انسان ها وجود دارد.

115- آثار تکبر دنیاطلبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 50 - 14

14 - غرور دنیاگرایان ، موجب ناسپاسی آنان نسبت به خداوند

لیقولنّ هذا لی . . . و لئن رجعت إلی ربّی إنّ لی عنده للحسنى

بنابراین که لام در «هذا لی» و «إنّ لی» افاده استحقاق کند، روشن می شود که دنیاگرایان خود را مستحق برخورداری از نعمت های دنیوی و اخروی می دانند و بدین جهت خویشان را موظف به سپاس گزاری در برابر خداوند نمی بینند.

116- آرزوهای دنیاطلبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 20 - 5

5 - ناکامی دنیاطلبان ، در رسیدن به تمامی آمال دنیوی خویش

من کان یرید حرث الدنیا نؤته منها

117- آرزوی دنیاطلبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 79 - 11

11 - دستیابی به ثروتی هم چون ثروت قارون ، نهایت آرزوی دنیاطلبان غافل قوم وی بود .

قال الذين يريدون الحيوة الدنيا يلبت لنا مثل ما أوتى قرون

ص: 362

118- اجابت آرزوهای دنیاطلبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 18 - 4,5

4- خداوند، خواسته ها و آرزوهای مادی برخی از دنیاطلبان را در دنیا برآورده می کند و به آنان اجازه بهره مندی می دهد.

من كان يريد العاجله عجلنا له فيها

5- دنیاطلبان، تنها به بخشی از آرزوهای دنیوی خویش می رسند و نه به همه آنها

من كان يريد العاجله عجلنا له فيها ما نشاء

خداوند، دستیازی دنیاطلبان به آرزوهای خویش را منوط به مشیت خود ساخته است (ما نشاء) و این می رساند که آنان به همه خواسته های خویش نمی رسند و تنها به آن مقدار که خداوند بخواهد، دست می یابند.

119- ارزشگذاری دنیاطلبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 34 - 4

4- کثرت مال و عزت اجتماعی حاصل آمده از آن، مهم ترین ارزش در نظر دنیاگرایان است.

فقال لصحبه .. أنا أكثر منك مالاً وأعزّ نفراً

120- استهزای دنیاطلبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جاثیه - 45 - 35 - 1

1 - استهزای آیات الهی، شیوه کافران مستکبر و دنیا محور

فاستکبرتم .. اتخذتم آيات الله هزواً

از این که به جای «استهزاتم» و یا تعبیر مشابه دیگر، گفته شده «اتخذتم آیات الله هزواً»، می توان به مطلب بالا راه برد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - پندارگرایان دنیا زده غافل ، درصدد انکار معاد با تمسخر و استهزا*

الخرصون . الذین هم فی غمره ساهون . یسئلون آیاں یوم الدین

از ارتباط «یسئلون ..» با آیات پیشین، استفاده می شود که این سؤال نمونه ای از غفلت و نیازدگی آنان است که گاه اصل را انکار می کنند و گاه با پرسش از زمان معاد، آن را بعید و غیر علمی می نمایانند.

ص: 363

121- اضلال دنیا طلبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 30 - 7

7- ایجاد انحراف در دین ، از شیوه ها و ابزار های دنیاپرستان و صاحبان زر و زور برای نیل به هدف های مادی خود

و أحلّوا قومهم . . . و جعلوا لله أندادًا ... قل تمتّعوا

122- اعراض از دنیا طلبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 28 - 20

20- رهبران الهی ، باید از دنیا طلبی و توجه به دنیاگرایان و غفلت از تهیدستان با ایمان ، پرهیز کنند .

و لاتعد عیناک عنهم ترید زینه الحیوه الدنیا

123- اقرار دنیا طلبان بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 82 - 13

13 - اعتراف آرزوکنندگان ثروت قارونی به لطف و رحمت خداوند در حق ایشان ، به خاطر گرفتار نساختن آنان به سرنوشت قارون (فرو بردن آنان در زمین)

لولا أن منّ الله علينا لخشف بنا

124- امکانات دنیوی دنیا طلبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 20 - 4

4 - دنیا طلبان ، برخوردار از بخشی از مطامع دنیایی خویش و نه همه آن

من کان یرید حرث الدنیا نؤته منها

با توجه به حرف «مِن» - که برای تبعیض است - برداشت بالا به دست می آید.

ص: 364

125- انفاق دنیا طلبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 34 - 3

3 - دل بستگی شدید دنیا مداران به اموال و دارایی ، در هنگام انفاق و احسان به دیگران نمایان می شود . *

و لم یرد إلاّ الحیوه الدنیا .. و أعطی قلیلاً

ذکر «قلیلاً» می تواند اشاره به آن باشد که کافران دنیا مدار در صورت تمایل به احسان، تنها بخش ناچیزی از اموال خویش را انفاق می کردند.

126- بی ارزشی عمل پسندیده دنیا طلبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 16 - 3

3- اعمال نیک دل بستگان به دنیا و زیبایی های آن ، در آخرت حبط شده و در پیشگاه خداوند ارزشی نخواهد داشت .

أولئک .. و حبط ما صنعوا فیها

ضمیر در «فیها» به «الحیاه الدنیا» بر می گردد و ظرف «حبط» - به قرینه «فی الآخره» در فراز قبل - جهان آخرت است؛ یعنی: و حبط فی الآخره ما صنعوا فی الدنیا. با توجه به معنای صنیعه (عمل خیر) به نظر می رسد، مراد از «ما صنعوا» اعمال نیک، همانند دستگیری از مستمندان و ... و مقصود از «ما کانوا یعملون» اعمال متعارف، همانند تجارت و ... باشد.

127- بی اعتنایی به دنیا طلبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 131 - 6

6 - لزوم پرهیز رهبران الهی ، از دنیا طلبی و توجه به دنیا گرایان

لا تمدّنّ عینیک إلی ما متّعنا

128- بی لیاقتی دنیا طلبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18- شرافت پاسداری از دین ، شایسته ملت های مجاهد و انفاقگر و نه بخلورزان دنیاگرا

وإن تولّوا یستبدل قومًا غیرکم ثمّ لایکونوا أمثلکم

با توجه به این که آیات پیشین در زمینه جهاد و انفاق و نیز روی گردانان از جهاد و انفاق بود؛ این آیه می تواند خطاب به جامعه

ص: 365

مسلمین عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) باشد که اگر آنان از جهاد و انفاق روی گردانند، خداوند شرافت پاسداری از دین را از آنان سلب کرده و به امتی خواهد داد که این چنین نباشند.

129- بیش دنیا طلبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 34 - 4

4- كثر مال و عزت اجتماعي حاصل آمده از آن ، مهم ترین ارزش در نظر دنیاگرایان است .

فقال لصحبه . . . أنا أكثر منك مالاً و أعزّ نفراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 36 - 11

11- در بینش دنیاگرایان ، ثروت مندی ، نشانه محبوبیت بیشتر انسان نزد خداوند است .

ولئن رُددتُ إلی ربّی لأجدنّ خیراً منها منقلباً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 42 - 12

12- توجه دنیاگرایان به خدا ، برای منافع و مطامع مادی آنان است . *

وَأُحِيطُ بِشْمَرِهِ... وَ هِيَ خَاوِيَةٌ عَلَى عُرُوشِهَا وَيَقُولُ يَلَيْتَنِي لِمِ أُشْرِكُ بِرَبِّي أَحَدًا

احتمال دارد که تأسّف مرد مغرور سرمایه از دست داده، بر شرک خویش، نه از آن رو باشد که به قبح ذاتی شرک پی برده، بلکه از آن رو باشد که چرا شرک ورزیده تا منافع اش تهدید و سرمایه اش نابود شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 50 - 11

11 - دنیامداران ، مغرور به آخرت اند و سرنوشت خویش را در آن جا نیک می پندارند .

و لئن رجعت إلی ربّی إنّ لی عنده للحسنى

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 30 - 4

4 - خرافات و موهومات ، اوج دید و نگرش مشرکان دنیاگرا

ليسمون الملئكة تسميه الأئشي و ما لهم به من علم . . . ذلك مبلغهم من العلم

برداشت بالا بنابراین نکته است که «ذلک» اشاره به عقاید خرافی مشرکان در مورد دختر انگاشتن ملائکه برای خداوند، داشته باشد.

ص: 366

130- بیش دنیاطلبان بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 79 - 12، 9

9- از دید دنیاطلبان، قارون در اوج لذت و خوشبختی قرار داشت .

فخرج علی قومہ .. قال الذین یریدون الحیوہ الدنیا ... إثمہ لذو حظّ عظیم

«حظّ» به معنای بهره و نصیب است؛ یعنی، او از سعادت و نیک بختی بهره بزرگی دارد.

12- قدرت و ثروت، ملاک ارزش و معیار اصلی بهره مندی و خوشبختی در نگاه دنیاطلبان قوم قارون

قال الذین یریدون الحیوہ الدنیا یلیت لنا مثل ما أوتی قرون إثمہ لذو حظّ عظیم

131- پشیمانی دنیاطلبان بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 82 - 5

5- پشیمان شدن دنیاطلبان غافل از سخنان نسنجیده روز پیش خویش با دیدن فرجام شوم قارون

و أصبح الذین تمتموا مکانه بالأمس یقولون ویکانّ اللّٰه یسقط الرزق لمن یشاء من عباد

برخی از مفسران واژه «وئی» را کلمه «تندم» گرفته و گفته اند: این واژه در مقام اظهار پشیمانی به کار می رود.

132- تذکر به دنیاطلبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قیامه - 75 - 27 - 2

2- لحظه ناامیدی حاضران بر بستر محتضر و بر زبان آوردن کلمات یأس، شایان یادآوری برای دل‌بستگان دنیا

وقیل من راق

133- ترس اخروی دنیاطلبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - منکران رستاخیز و دنیامداران ، هراسناک از دستاورد های خود ، در قیامت

تری الظلمین

تعبیر «الظالمین» در آیه شریفه، عنوانی است که بر منکران معاد و دنیامداران مطرح در آیات پیشین اطلاق شده است.

ص: 367

134- تعجب دنیا طلبان بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 82 - 4

4- آرزوکنندگان ثروت قارونی ، با مشاهده فرورفتن وی و خانه اش در زمین شگفت زده شدند .

و أصبح الذین تمّتوا مکانه بالأمس یقولون ویکانّ

واژه «وئی» وقتی به کار می رود که شخص بخواهد شگفتی خود را از موضوعی بیان کند.

135- تکبر دنیا طلبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 50 - 11

11 - دنیامداران ، مغرور به آخرت اند و سرنوشت خویش را در آن جا نیک می پندارند .

و لئن رجعت إلی ربّی إنّ لی عنده للحسنى

136- تکذیبگری دنیا طلبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 12 - 2

2- پندارگرایان دنیا زده غافل ، درصدد انکار معاد با تمسخر و استهزا*

الخرّصون . الذین هم فی غمره ساهون . یسئلون أیّان یوم الدّین

از ارتباط «یسئلون ..» با آیات پیشین، استفاده می شود که این سؤال نمونه ای از غفلت و دنیازدگی آنان است که گاه اصل را انکار می کنند و گاه با پرسش از زمان معاد، آن را بعید و غیر علمی می نمایانند.

137- تنبه دنیا طلبان بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 82 - 14، 12، 6

6 - فرورفتن شبانه قارون با خانه اش در کام زمین ، رخدادی سخت تکان دهنده ، بیدارگر و درس آموز برای کسانی که روز پیش آرزوی ثروتی چونان ثروت وی را داشتند .

و أصبح الذين تمنوا مكانه بالأمس يقولون ويكأن الله يبسط الرزق لمن يشاء من عباد

ص: 368

کلمه «مکانه»، منصوب به نزع خافض و صفت برای اسم محذوف «مکاناً» است؛ یعنی، «الذین تمنّوا مکاناً مثل مکانه؛ آنان که دیروز منزلتی هم چون منزلت قارون را آرزو کرده بودند...».

12 - آگاهی دل باختگان دنیا به عاقبت شوم دنیاطلبی، پس از مشاهده نگون بختی قارون

لولا أن منّ الله علينا لخسف بنا

14 - آگاهی یافتن آرزومندان مال و ثروت به پی آمد شوم ناسپاسی در برابر نعمت های الهی، با مشاهده نگون بختی قارون

ویکأته لایفلح الکفرون

«کفر» (مصدر «کافرون») در این جا مقابل «شکر» و به معنای ناسپاسی است. جمله «ویکأته لایفلح الکافرون» اعتراف دنیاطلبان به ناسپاسی خود در مقابل خدا است و اشاره به علت هلاکت قارون دارد.

138- تهدید دنیاطلبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 134 - 10

10 - تهدید الهی نسبت به دنیاپرستی و دنیاپرستان

من کان یرید ثواب الدنيا .. و کان الله سمیعاً بصیراً

تذکر این واقعیت که خداوند ناظر اعمال دنیاپرستان و شنوای گفتار آنهاست، در حقیقت تهدید آنان به مؤاخذه خداوند است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 24 - 4

4 - روی گردانان از جهاد، به خاطر علقه های عاطفی (محبت پدر، فرزند، برادر، همسر و خویشاوندان) و دلبستگی مادی (مال، شغل و مسکن) مورد تهدید خداوند

قل إن کان ءاباؤکم .. و أموال اقترفتموها و .. أحب إليکم ... و جهاد فی سبیلہ فتر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - تکاثر - 102 - 7 - 4

4 - مشاهده جهنم و آتش سوزان آن و پیدایش علم حضوری برای گرفتاران به آن در قیامت، تهدیدی الهی و هشدار و تردیدناپذیر، برای

دل بستگان به امتیازات دروغین

ألهيكم التكاثر . . . ثم لترونها عين اليقين

139- تهديد دنيا طلبان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

19 - انسان - 76 - 28 - 3

ص: 369

3 - تهدید شدن گنه پیشگان و کافران دنیاگرا در صدر اسلام ، به هلاکت و جایگزین شدن مردمی دیگر ، از سوی خداوند

وإذا شئنا بدلنا أمثلهم تبديلاً

140- جهل دنیاطلبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - تکاثر - 102 - 5 - 2

2- کسانی که به امتیازات مادی ، دل بسته و به آن فخر میورزند ، از علم و یقین محروم و از دستیابی به آن ناتوان اند .

كَلَّا لَوْ تَعْلَمُونَ عِلْمَ الْيَقِينِ

مخاطبانی که در آغاز سوره، با جمله «ألهیکم التکاثر» تویخ شدند؛ در این آیه به دلیل حرف «لو» - که برای امتناع است - محروم از «علم الیقین» معرفی شده اند. اضافه «علم» به «یقین»، اضافه بیانیه و نشانگر این است که علم مورد نظر، علمی است که از هر گونه شکی به دور باشد.

141- حسرت دنیاطلبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 79 - 8

8 - اظهار حسرت و دریغ از سوی دنیاطلبان غافل ، به هنگام مشاهده قارون در تجمل ویژه خود

قال الذین یریدون الحیوه الدنیا یلیت لنا مثل ما أوتی قرون

142- حسرت دنیوی دنیاطلبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 66 - 2

2- واکنش کافران دنیاگرا در برابر فشار های ناگهانی اقتصادی ، واکنشی ذلیلانه و حسرت بار است .

لو نشاء .. فظلمتم تفکھون . إنا لمغرمون

143- حسن فرجام دنیاطلبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - دنيامداران ، مغرور به آخرت اند و سرنوشت خویش را در آن جا نیک می پندارند .

ص: 370

و لئن رجعت إلى ربِّي إنّ لي عنده للحسنى

144- ختم قلب دنیا طلبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 108 - 1,4

1- خداوند، قلب و قوای شنوایی و بینایی کافران دنیاگرا (مرتدان) را، مهر کرده و از درک حقایق محرومشان ساخته است.

استحبّوا الحیوه الدنیا .. الکفرین . أولئک الذین طبع الله علی قلوبهم ... و أ

4- مهر شدن قلب و قوای شنوایی و بینایی (محرومیت از درک حقایق)، کیفر ترجیح دهندگان زندگی دنیا بر آخرت

استحبّوا الحیوه الدنیا .. أولئک الذین طبع الله علی قلوبهم

145- خواسته های دنیا طلبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 38 - 11

11 - دنیا طلبان، مردمانی دون همت

أرضیتم بالحیوه الدنیا من الآخره فما متع الحیوه الدنیا فی الآخره إلا قلیل

146- دنیا طلبان در قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 48 - 5

5- مشرکان و دنیاگرایان، از منظر لطف و رحمت الهی، در قیامت، ساقط اند.

و عرضوا علی ربّک صفاً

در صورتی که نایب فاعل «عرضوا» مشرکان و دنیاگرایان باشند - که در آیات قبل، یاد آنان به میان آمد - مجهول آمدن فعل و نیز به کار رفتن «ربّک» - که خطاب پیامبر (صلی الله علیه و آله) است - به جای «ربّهم» دال بر تحقیر ایشان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - آنان که زندگانی دنیا را برگزیده و آن را بر آخرت ترجیح دادند، کردار خویش را در قیامت به یاد آورده، جهنم را حاضر خواهند یافت .

يوم يتذکر . . . و برزت الجحيم . . . و اثار الحيوه الدنيا

ص: 371

147- دنیاطلبان و امکانات دنیوی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 18 - 6

6- همه دنیاطلبان ، به منافع و امکانات دنیوی ، دست نمی یابند .

من كان يريد العاجله عجلنا له .. لمن نريد

148- دنیاطلبان و ثروت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 34 - 4

4- كثر مال و عزت اجتماعي حاصل آمده از آن ، مهم ترين ارزش در نظر دنیاگرایان است .

فقال لصحبه .. أنا أكثر منك مالاً و أعزّ نفراً

149- دنیاطلبان و معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 36 - 8

8- عقیده به معاد ، ناسازگار با دنیاپرستی و غیرقابل پذیرش برای دنیاپرستان است .

أنا أكثر منك مالاً .. و ما أظنّ الساعة قائمه

مرد ثروت مند، در پی غرور و افتخار به مال و منال و پندار جاودانه بودن آن، به انکار قیامت پرداخت. به نظر می رسد که ارتباط این دو قسمت، به صورت زمینه و نتیجه باشد؛ یعنی، آنچه که فرد را به موضع انکار قیامت کشاند، دنیاپرستی و فریفته شدن بدان بود. فعل مجهول «رُددت» (برگردانده شوم) - که حاکی از اجبار شدن است - نیز گویای نکته یاد شده است.

150- دنیاطلبان و موقعیت اجتماعی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 34 - 4

4- كثر مال و عزت اجتماعي حاصل آمده از آن ، مهم ترين ارزش در نظر دنیاگرایان است .

فقال لصحبه . . أنا أكثر منك مالاً وأعزّ نفراً

ص: 372

151- دنیا طلبان یهود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 169 - 4، 2، 1

1 - تاریخ یهود ، شاهد نسلهائی دنیاگرا و معصیتکار

فخلف من بعدهم خلف ورثوا الکتب یاخذون عرض هذا الأذنی و یقولون

2- دنیاگرایان یهود ، علی رغم ادعای اعتقاد به تورات و دسترسی به آن ، از راه های نامشروع به مال و منال دنیا چنگ می زدند .

ورثوا الکتب یاخذون عرض هذا الأذنی و یقولون سیغفر لنا

جمله «ورثوا الکتب» (تورات را به ارث بردند) اشاره به دو معنا دارد که هر دو در سرزنش دنیاگرایان یهود دخیل است: دسترسی به تورات داشتند ; مدعی اعتقاد به آن بودند.

4- دنیاگرایان یهود به گناه خویش (دستیابی به مال و منال دنیا از راه های نامشروع) ، اصرار میورزیدند .

و إن یأتهم عرض مثله یاخذوه

جمله «و إن یأتهم . . . » (اگر مال و منال دنیا در مرتبه و زمانی دیگر به آنان روی می آورد از گرفتن آن دریغ نداشتند)، اشاره به اصرار یهودیان دنیاگرا به گناه کسب درآمدهای نامشروع دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 170 - 4

4- گروهی از یهودیان نسل های پیشین ، بر خلاف دنیاگرایان ایشان ، به محتوای تورات و میثاق های آن پایبند بودند و نماز را به پا داشتند .

و الذین یمسکون بالکتب و أقاموا الصلوه

152- ذلت دنیوی دنیا طلبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 66 - 2

2- واکنش کافران دنیاگرا در برابر فشار های ناگهانی اقتصادی ، واکنشی ذلیلانه و حسرت بار است .

لونشاء... فظلتم تفكّهون . إنا لمغرمون

153- رد خواسته های دنیا طلبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 29 - 3

ص: 373

3- خداوند ، پیامبر (صلی الله علیه و آله) را در شیوه برخورد با دنیاگرایان و رد پیشنهاد های نادرست آنان تعلیم داد .

و لاتطع من . . . وقل الحق من ربکم

154- رضایت دنیاطلبان بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 82 - 7

7- پیدایش روحیه تسلیم و رضا (تسلیم در برابر اراده خدا و رضا به داده او) در آرزومندان ثروت قارونی ، با مشاهده هلاکت غافلگیرانه وی

و أصبح الذین . . . ویکأنّ الله یسط الرزق لمن یشاء من عباده و یقدر

تعبیر «الله یسط الرزق. . .» نشانگر این حقیقت است که روزی انسان ها در دست خداوند است. بنابراین ما به هر چه او مصلحت بداند (هر چند فقر و تنگدستی) راضی و تسلیم هستیم.

155- روش برخورد با دنیاطلبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 29 - 3

3- خداوند ، پیامبر (صلی الله علیه و آله) را در شیوه برخورد با دنیاگرایان و رد پیشنهاد های نادرست آنان تعلیم داد .

و لاتطع من . . . وقل الحق من ربکم

156- روش برخورد دنیاطلبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 35 - 1

1 - استهزای آیات الهی ، شیوه کافران مستکبر و دنیامحور

فاستکبرتم . . . اتّخذتم آیت الله هزواً

از این که به جای «استهزاتم» و یا تعبیر مشابه دیگر، گفته شده «اتّخذتم آیات الله هزواً»، می توان به مطلب بالا راه برد.

157- زمینه عبرت دنیاطلبان

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

ص: 374

5- امکانات دنیوی به جای مانده از مستکبران فرعون، درس عبرت برای دنیاخواهان عشرت طلب

کم ترکوا من جنّات... و نعمه کانوا فیها فکھین

تعبیر «کم ترکوا..» در مقام درس آموزی و تأمل برانگیزی آدمیان در سونوشت فرعونیان است.

158- زمینه کفران دنیاطلبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 50 - 14

14 - غرور دنیاگرایان، موجب ناسپاسی آنان نسبت به خداوند

لیقولنّ هذا لی... و لئن رجعت إلی ربّی إنّ لی عنده للحسنى

بنابراین که لام در «هذا لی» و «انّ لی» افاده استحقاق کند، روشن می شود که دنیاگرایان خود را مستحق برخورداری از نعمت های دنیوی و اخروی می دانند و بدین جهت خویشان را موظف به سپاس گزاری در برابر خداوند نمی بینند.

159- زیاده طلبی دنیاطلبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 30 - 6

6 - طبع دوزخ، همچون طبع دنیاطلبان، فزون طلب و زیاده خواه *

یوم نقول... و نقول هل من مزید

با توجه به این که دوزخ و بهشت، مقام ظهور و تجلی حقایقی است که آدمی در عالم «ناسوت» تدارک دیده است، آیه می تواند کنایه از فزون طلبی دنیاداران دوزخی باشد.

160- زیان اقتصادی دنیاطلبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 66 - 2

2 - واکنش کافران دنیاگرا در برابر فشار های ناگهانی اقتصادی، واکنشی ذلیلانه و حسرت بار است.

لو نشاء... فظلتم تفكّهون . إنا لمغرمون

ص: 375

161- زیانکاری اخروی دنیاطلبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 109 - 1

1- کافران دنیاگرای غافل (مرتدان)، بی تردید در آخرت ورشکسته و زیانکارند .

استحبوا الحیوه الدنیا .. القوم الکفرین ... هم الغفلون . لاجرم أنهم فی الآخر

162- سرزنش اخروی دنیاطلبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 18 - 9

9- دنیاطلبان در آخرت ، مورد نکوهش واقع شده و از رحمت خداوند محروم و مطرود خواهند شد .

من کان یرید العاجله .. ثم جعلنا له جهنم یصلها مذمومًا مدحورًا

163- سرزنش دنیاطلبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 80 - 2

2- دل باختگان دنیا ، سزاوار سرزنش و نکوهش اند .

قال الذین یریدون الحیوه الدنیا .. وقال الذین أُوتوا العلم ویلکم

164- سرزنش دنیاطلبان بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 80 - 1

1 - موضع گیری تند و عتاب آمیز فرزندان بنی اسرائیل در برابر آرزومندان ثروت قارونی .

قال الذین یریدون الحیوه الدنیا یلیت لنا مثل ما أُوتی قرون .. وقال الذین أُوت

165- شکست دنیاطلبان

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

10 - اسراء - 17 - 19 - 5

ص: 376

5- منافع اخروی آخرت طلبان، برخلاف امکان شکست و ناکامی دنیاطلبان در رسیدن به اهدافشان، قطعی و تضمین شده است.

و من یرید العاجله... ما نشاء لمن نرید... و من اراد الآخره... کان سعیهم مشکور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 20 - 5

5- ناکامی دنیاطلبان، در رسیدن به تمامی آمال دنیوی خویش

من کان یرید حرث الدنیا نؤته منها

166- صفات دنیاطلبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 30 - 6

6- طبع دوزخ، همچون طبع دنیاطلبان، فزون طلب و زیاده خواه *

یوم نقول... و نقول هل من مزید

با توجه به این که دوزخ و بهشت، مقام ظهور و تجلی حقایقی است که آدمی در عالم «ناسوت» تدارک دیده است، آیه می تواند کنایه از فزون طلبی دنیاداران دوزخی باشد.

167- ضعف دنیاطلبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 74 - 1

1 - دنیامداران و خودمهوران، لیاقت و توانایی نبرد در راه خدا را ندارند.

و انّ منکم لمن لیبطنّ... فلیقاتل فی سبیل اللّٰه الذّین

اینکه خداوند تنها از مسلمانان آخرت طلب خواسته در راه او جهاد کنند، با وجود اینکه جهاد بر تمامی مسلمانان واجب است، اشاره به این است که دنیاطلبان نه لیاقت جهاد در راه خدا را دارند و نه توان آن را. کلمه «فاء» در «فلیقاتل»، دلالت روشن بر این معنا دارد.

168- عبرت دنیاطلبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- توجه به سرعت زوال زندگی دنیا ، مایه هشدار و عبرت رفاه مندان و دنیاطلبان است .

ص: 377

واضرب لهم مثل الحيوه الدنيا كماء أنزلنه . . . تذروه الريح

با توجه به ارتباط آیه با آیات قبل که در زمینه نشان دادن اندیشه های رفاه مندان مغرور و فرجام آنان بود، نکته بالا فهمیده می شود.

169- عبرت دنیاطلبان بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 82 - 6

6- فرورفتن شبانه قارون با خانه اش در کام زمین ، رخدادی سخت تکان دهنده ، بیدارگر و درس آموز برای کسانی که روز پیش آرزوی ثروتی چونان ثروت وی را داشتند .

و أصبح الذين تمنّوا مكانه بالأمس يقولون ويكأنّ الله يبسط الرزق لمن يشاء من عباد

کلمه «مکانه»، منصوب به نزع خافض و صفت برای اسم محذوف «مکاناً» است؛ یعنی، «الذین تمنّوا مکاناً مثل مکانه؛ آنان که دیروز منزلتی هم چون منزلت قارون را آرزو کرده بودند. ...».

170- عجز دنیاطلبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 83 - 5

5- فرورفتگان در زندگی مادی و سرمستان بازی و بیهودگی ، ناتوان از توصیف بایسته پروردگار

سبحن . . . عمّا یصفون . فذرهم یخوضوا و یلعبوا

با توجه به ارتباط دو آیه، می توان استفاده کرد که اهل بازی و بیهودگی، قادر به توصیف حق نیستند. در این صورت وصف «یخوضوا و یلعبوا» می تواند مشعر به علیت باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 2 - 13

13 - انسان های مادی ، ناتوان از درک گستره قدرت خداوند ، در محاسبات خویش

ما ظننتم أن یخرجوا و ظنّوا . . . فأتیهم الله من حیث لم یحتسبوا

171- عذاب اخروی دنیاطلبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 18 - 8

ص: 378

8- دنیاطلبان علاوه بر عذاب جسمانی، در آخرت نیز گرفتار عذاب روحی می شوند.

ثُمَّ جَعَلْنَا لَهُ جَهَنَّمَ يَصْلَاهَا مَذْمُومًا مَدْحُورًا

«یصلاها» (در آتش سوزان جهنم می سوزد) اشاره به عذاب جسمی و «مذموماً مدحوراً» (نکوهش شده و مطرود) اشاره به رنج روحی دارد.

172- عذاب دنیاطلبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 86 - 9

9- کسانی که به انگیزه دستیابی به دنیا، آخرت خویش را تباه می کنند، برای رهایی از عذاب، یآوری نخواهند داشت.

فلا يخفف عنهم العذاب ولا هم ينصرون

173- عذاب روحی دنیاطلبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 18 - 8

8- دنیاطلبان علاوه بر عذاب جسمانی، در آخرت نیز گرفتار عذاب روحی می شوند.

ثُمَّ جَعَلْنَا لَهُ جَهَنَّمَ يَصْلَاهَا مَذْمُومًا مَدْحُورًا

«یصلاها» (در آتش سوزان جهنم می سوزد) اشاره به عذاب جسمی و «مذموماً مدحوراً» (نکوهش شده و مطرود) اشاره به رنج روحی دارد.

174- عقیده دنیاطلبان یهود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 169 - 3،7،11

3- دنیاگرایان یهود خود به گناه دنیاگرایی و کسب مال و منال از راه های ناروا معترف بودند.

يأخذون عرض هذا الأذنى ويقولون سيغفر لنا

جمله «سیغفر لنا» (آمرزیده خواهیم شد)، اعتراف یهودیان دنیاگرا به گنهکاری خویش و بیانگر این است که جمله «یأخذون...» ناظر به

کسب مال از راههای نامشروع است.

7 - دنیاگرایان یهود بر این باور بودند که خداوند گناهان آنان را، حتی بدون توبه، خواهد آمرزید.

و يقولون سیغفر لنا و إن یأتهم عرض مثله یأخذوه

جمله «و إن یأتهم عرض ...» حاکی از این است که گنهکاران یهود در عین آمادگی برای حرامخواری مجدد، خود را مورد عفو و

ص: 379

مغفرت خداوند می پنداشتند. یعنی هرگز از عمل گذشته پشیمان نبودند تا توبه کنند.

11 - ادعای آمرزش گناه یهودیان بدون توبه ، از نسبت های دروغین دنیاگرایان یهود به خداوند

و يقولون سيغفر لنا .. ألم يؤخذ عليهم ... أن لا يقولوا على الله إلا الحق

175- عمل دنیاطلبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 134 - 9

9 - نظارت دقیق خداوند بر اعمال و گفتار دنیاپرستان

من كان يريد ثواب الدنيا .. و كان الله سميعاً بصيراً

176- عوامل تنبه دنیاطلبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قیامه - 75 - 26 - 3

3 - یادآوری حالات محتضر در هنگام احتضار ، تأثیرگذار در بیدارگری و غفلت زدایی نسبت به دلبستگان دنیا

بل تحبّون العاجله .. كلاً إذا بلغت التراقي

177- غفلت دنیاطلبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 108 - 7

7- کافران دنیاگرا ، غافلان واقعی اند .

استحبّوا الحيوه الدنيا .. الكفرين ... و أولئك هم الغفلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 12 - 2

2 - پندارگرایان دنیا زده غافل ، درصدد انکار معاد با تمسخر و استهزا*

الْحَرَصُونَ . الَّذِينَ هُمْ فِي غَمْرِهِ سَاهُونَ . يَسْئَلُونَ أَيَّانَ يَوْمَ الدِّينِ

از ارتباط «یَسْئَلُونَ ..» با آیات پیشین، استفاده می شود که این سؤال نمونه ای از غفلت و دنیازدگی آنان است که گاه اصل را انکار می کنند و گاه با پرسش از زمان معاد، آن را بعید و غیر علمی می نمایند.

ص: 380

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 20 - 2

2- فریفتگان زندگی دنیوی، مردمانی غافل و فاقد معرفت درست نسبت به حقیقت آن

اعلموا أنّما الحیوه الدنیا لعب .. و تکاثر فی الأموال و الأولاد

امر «اعلموا» بیانگر آن است که اگر انسان ها، به ماهیت زندگی دنیایی آگاهی درست داشتند، فریب آن نمی خوردند و خود را وقف آن نمی کنند.

178- فرجام اخروی دنیاطلبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 50 - 11

11 - دنیامداران، مغرور به آخرت اند و سرنوشت خویش را در آن جا نیک می پندارند .

و لئن رجعت إلی ربّی إنّ لی عنده للحسنی

179- فرجام شوم دنیاطلبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 3 - 14

14- اخطار و هشدار به سرنوشت شوم کافرانِ دنیاطلب، روشی برای بازداشتن از کفر و دنیاطلبی

ربما یوّد الذین کفروا .. ذرهم یا کلوا و ... فسوف یعلمون

180- کری دنیاطلبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 108 - 1،4

1- خداوند، قلب و قوای شنوایی و بینایی کافران دنیاگرا (مرتدان) را، مهر کرده و از درک حقایق محرومشان ساخته است .

استحبّوا الحیوه الدنیا .. الکفرین . أولئک الذین طبع الله علی قلوبهم ... و أ

4- مهر شدن قلب و قوای شنوایی و بینایی (محرومیت از درک حقایق) ، کیفر ترجیح دهندگان زندگی دنیا بر آخرت

استحبوا الحیوه الدنیا . . . أولئك الذین طبع الله علی قلوبهم

ص: 381

181- کوری دنیا طلبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 108 - 4

4- مهر شدن قلب و قوای شنوایی و بینایی (محرومیت از درک حقایق) ، کیفر ترجیح دهندگان زندگی دنیا بر آخرت

استحبوا الحیوه الدنیا .. أولئک الذین طبع الله علی قلوبهم

182- کیفر دنیا طلبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 86 - 3

3 - برگزیدن دنیا در قبال از دست دادن آخرت ، در پی دارنده عذابی تخفیف ناپذیر است .

أولئک .. فلا یخفف عنهم العذاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 108 - 4

4- مهر شدن قلب و قوای شنوایی و بینایی (محرومیت از درک حقایق) ، کیفر ترجیح دهندگان زندگی دنیا بر آخرت

استحبوا الحیوه الدنیا .. أولئک الذین طبع الله علی قلوبهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 28 - 25

25- غفلت از یاد خدا ، کیفر الهی برای دنیاگرایان دل بسته به جلوه های مادی است .

ترید زینه الحیوه الدنیا و لاتطع من أغفلنا قلبه عن ذکرنا

توصیف دنیازدگان به کسانی که قلب شان از یاد خدا غافل است، گویای ارتباط غفلت قلب با دنیازدگی است و اسناد اغفال به خداوند (اغفلنا) کیفر بودن آن را می رساند.

183- کیفیت عبادت دنیا طلبان

12- توجه دنیاگرایان به خدا، برای منافع و مطامع مادی آنان است . *

وَأُحِيطَ بِثَمَرِهِ... وَ هِيَ خَاوِيَةٌ عَلَى عُرُوشِهَا وَيَقُولُ يَلَيْتَنِي لِمِ أُشْرِكُ بِرَبِّي أَحَدًا

احتمال دارد که تأسف مرد مغرور سرمایه از دست داده، بر شرک خویش، نه از آن رو باشد که به قبح ذاتی شرک پی برده، بلکه از آن رو باشد که چرا شرک ورزیده تا منافع اش تهدید و سرمایه اش نابود شد.

184- گمراهی دنیاطلبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 3 - 6

6- ترجیح دهندگان دنیا بر آخرت و سد کنندگان راه خدا و کج جلوه دهندگان آن در نهایت گمراهی هستند .

الذین يستحبون الحیوه الدنیا علی الآخره و یصدون عن سبیل الله و ییغونها عوجاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 20 - 22

22 - دنیاطلبان ، انسان هایی فریب خورده اند .

و ما الحیوه الدنیا إلا متع الغرور

185- گناه دنیاطلبان یهود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 169 - 8

8 - یهودیان دنیاگرا به بهانه مغفرتی تضمین شده از جانب خدا ، از فرمان های وی سرپیچی می کردند و مرتکب گناه می شدند .

یاخذون عرض هذا الأدنی و یقولون سیغفر لنا

186- مثل دنیاطلبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 24 - 2

2 - دنیامداران ، به دهقانی می مانند که مزرعه خرم و به خوشه نشسته اش وی را مست و بی خود سازد و با خاطری آسوده - و غافل از تمامی حوادث و آفت های در کمین نشسته - به خوابی خوش فرورود .

إنما مثل الحیوه الدنیا . . . و ظن أهلها أنهم قدرون علیها أتیها أمرنا لیلاً أو نهار

187- محرومیت اخروی دنیاطلبان

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

10 - اسراء - 17 - 18 - 9

ص: 383

9- دنیاطلبان در آخرت، مورد نکوهش واقع شده و از رحمت خداوند محروم و مطرود خواهند شد.

من كان يريد العاجله .. ثم جعلنا له جهنم يصلها مذمومًا مدحورًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 20 - 13

13 - دنیامداران، محروم از هرگونه بهره اخروی

و ما له فی الآخره من نصیب

188- محرومیت دنیاطلبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 107 - 7

7- کافران دنیاپرست، محروم از هدایت الهی اند.

استحبّوا الحیوه الدنیا علی الآخره و أن الله لایهدی القوم الکفرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 108 - 1

1- خداوند، قلب و قوای شنوایی و بینایی کافران دنیاگرا (مرتدان) را، مهر کرده و از درک حقایق محرومشان ساخته است.

استحبّوا الحیوه الدنیا .. الکفرین . أولئک الذین طبع الله علی قلوبهم ... و أ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 18 - 7

7- برخی از دنیاطلبان هم از دنیا و هم از آخرت محرومند.

من كان يريد العاجله عجلنا له .. لمن نريد ثم جعلنا له جهنم

مرجع ضمیر «له» در «جعلنا له جهنم»، «من» در «من كان ..» است؛ یعنی، هر کس به دنبال دنیا باشد جایگاهش دوزخ است، چه برخی از آنان با خواست خداوند به آرزوهای دنیوی خود برسند و چه ناکام شوند. بنابراین عده ای هر چند که به خواسته های دنیوی

خویش نرسیده اند، در آخرت دوزخی اند و از دنیا و آخرت محروم خواهند بود.

189- ممنوعیت اطاعت از دنیا طلبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - انسان - 76 - 27 - 11

11 - پیروی از دنیاگرایان و آخرت گریزان ، ممنوع است .

ص: 384

و لا تطع منهم .. إن هؤلاء يحبون العاجله و يذرون وراءهم يوماً ثقیلاً

190- منافع دنیاطلبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 18 - 6

6- همه دنیاطلبان ، به منافع و امکانات دنیوی ، دست نمی یابند .

من کان یرید العاجله عجلنا له .. لمن یرید

191- منشأ امکانات دنیوی دنیاطلبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 20 - 6

6 - برخورداری دنیاطلبان از بخشی از موهبت های دنیایی ، به اراده و تدبیر خداوند است و نه خارج از قدرت و خواست او .

یرزق من یشاء و هو القوی .. من کان یرید حرث الدنیا نؤته منها

192- منفعت طلبی دنیاطلبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 42 - 12

12- توجه دنیاگرایان به خدا ، برای منافع و مطامع مادی آنان است . *

و أٰحیط بثمره .. و هی خاویه علی عروشها و یقول ٰیلیتی لم أشرك برّی أحدًا

احتمال دارد که تأسف مرد مغرور سرمایه از دست داده، بر شرک خویش، نه از آن رو باشد که به قبح ذاتی شرک پی برده، بلکه از آن رو باشد که چرا شرک ورزیده تا منافع اش تهدید و سرمایه اش نابود شد.

193- ناامنی اخروی دنیاطلبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 22 - 3

3 - دنیا جو یان آسایش طلب ، فاقد امنیت و آسایش در آخرت

يستعجل بها الذين لا يؤمنون . . . و من كان يريد حرث الدنيا ... ترى الظلمين مشفقين

ص: 385

194- نابخردی دنیاطلبان یهود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 169 - 26

26 - دنیاگرایان یهود، مردمی نابخرد و خام فکر در پیشگاه خداوند

أفلا تعقلون

195- ناپایداری خوشگذرانی دنیاطلبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - انشقاق - 84 - 15 - 5

5 - خداوند، آگاه به وجود نشیب و فراز در مراحل حیات دنیوی و اخروی انسان و ناپایدار ماندن محفل های خانوادگی و خوش گذرانی های دنیامداران

بلی إنّ ربّه کان به بصیراً

هر چند ضمیر در «ربّه» و «به»، به منکر معاد برمی گردد؛ ولی محتوای آیه شریفه، به جنبه انسان بودن آنان مربوط است.

196- نعمتهای دنیاطلبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 20 - 1

1- سنت الهی بر بهرهوری مستمر همه انسان ها (دنیاطلبان و آخرت طلبان) از مزایا و نعمت های دنیوی است .

کلاً نمَدَّ هُوَلاء و هُوَلاء من عطاء ربّک

«امداد» (مصدر نمَدَّ) به معنای مدد و کمک رساندن است و فعل مضارع «نمَدَّ» دلالت بر استمرار دارد.

197- نقش دنیاطلبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 6 - 9

9 - کافران و دنیا طلبان ، از حزب شیطان اند .

فلا تغرنکم الحیوه الدنیا . . . إنّ الشیطن لکم عدوّ . . . إنّما یدعوا حزبه

برداشت یاد شده به این خاطر است که آیه پیش، از فریفته شدن به دنیا بر حذر داشته و آیه مورد بحث فریفته شدگان به دنیا را حزب شیطان خوانده است.

ص: 386

198- هدایت دنیا طلبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 29 - 7

7- تمایل طبیعی پیامبر (صلی الله علیه و آله) به هدایت تمامی انسان ها ، حتی دنیاپرستان روی گردان از یاد خدا

فأعرض عن من تولّى عن ذكرنا و لم يرد إلاّ الحيوه الدنيا

امر در «فأعرض» نشانگر آن است که چنان تمایل طبیعی (هدایت تمامی انسان ها) در پیامبر (صلی الله علیه و آله) وجود داشته است.

199- هشدار به دنیا طلبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 40 - 7

7- امکان زوال نعمت های مادی ، هشدار به دنیاگرایان مغرور است .

يرسل عليها حساباً من السماء فتصبح صعيداً زلّماً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 47 - 6

6- حشر بدون استثنای همه انسان ها ، هشدار برای مشرکان و دنیاگرایان است .

و حشرنهم فلم نغادر منهم أحداً

با توجه به این که آیات قبل در مورد دنیاگرایان مشرک صفت بود، تصریح به استثنای پذیرد حشر، تعریضی است به آنان که به دنیا دل خوش کردند و به آخرت بها ندادند.

200- هواپرستی دنیا طلبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 40 - 19

19 - ترجیح دهندگان دنیا بر آخرت ، پیروان هوای نفس خویش اند .

وءاثر الحيوه الدنيا . . و أمّا من ... نهى النفس عن الهوى

ص: 387

201- دنیا طلبی

آثار اجتناب از دنیا طلبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 16 - 3

3 - چشم پوشی از گناه و لذت های آلوده دنیا ، در پی دارنده نعمت های سرشار اخروی

إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ . ءِآخِذِينَ مَا ءَاتَاهُمْ رَبُّهُمْ

«تقوا»؛ یعنی، خودداری از مشتیهاتی که مورد منع دین قرار گرفته است. تقوای پیشگان در برابر داشتن این خصلت، از هدایای پروردگارشان بهره مند خواهند بود.

202- آثار دنیا طلبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 41 - 11

11 - رسیدن به منافع دنیوی ، از عوامل گرایش به کفر و انکار قرآن

و لا تشترُوا بآئیتي ثمنًا قليلا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 79 - 6،13

6 - دستیابی به متاع های دنیوی (مال ، ریاست ، جاهت و . . .) هدف عالمان یهود از ارائه خود ساخته ها به عنوان کتاب آسمانی

لیشترُوا به ثمنًا قليلا

13 - جلب منافع مادی و دنیوی ، انگیزه بدعتگذاران و دین سازان

لیشترُوا به ثمنًا قليلا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 86 - 5،10،11

5 - دستیابی به مزایای دنیا، انگیزه آنان که پیمان های الهی را نادیده گرفته و آنها را تقض می کنند .

أولئك الذين اشتروا الحيوه الدنيا بالأخره

10 - دنیاطلبی، از انگیزه های تبعیض در دین (عمل کردن به برخی از دستورات دین و رها کردن برخی دیگر از آن) است .

أفتؤمنون ببعض الكتب و تكفرون ببعض .. أولئك الذين اشتروا الحيوه الدنيا

11 - دنیاطلبی، از ریشه های بروز جنگ ها و درگیری های خونین میان گروه های معتقد به آیین الهی است .

ثم أنتم هؤلاء تقتلون أنفسكم .. أولئك الذين اشتروا الحيوه الدنيا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 388

5- یهودیان عصر بعثت ، به دلیل وابستگی به دنیا و فسق پیشگی زمینه های ایمان و تقوا را از دست داده بودند .

لبس ما شروا به انفسهم ... و لو انهم ءامنوا و اتقوا لمثوبه من عندالله خیر

به کارگیری «لو» امتناعیه در جمله «لو انهم ...» می نمایاند که: ایمان آوردن یهود و پرهیز از گناهانی همانند سحر، امری مشکل یا ممتنع بوده است. آیات پیشین - که سخن از دل بستگی شدید یهود به دنیا و فاسق بودن آنان داشت - می تواند بیانگر علت به وجود آمدن این روحیه در ایشان باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6- دستیابی به متاع دنیا از عوامل دین فروشی و کتمان حقایق دینی است .

و یثرون به ثمناً قليلاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- ناسازگاری حقایق کتاب های آسمانی با منافع عالمان دنیا طلب ، وادار کننده آنان به کتمان آن حقایق

إن الذين يكتُمون ... و یثرون ... ذلك بأن الله نزل الكتب بالحق

برداشت فوق بر این اساس است که «ذلک» اشاره به «کتمان» - که از جمله «یکتُمون ...» به دست می آید - داشته باشد. بر این مبنا از یک سو حق ستیزی دلیل کتمان معارف و احکام کتب آسمانی دانسته شده است (ذلک [الکتمان] بأن الله نزل الكتاب بالحق) و از سوی دیگر جمله «یثرون به ثمناً قليلاً در آیه 174» رسیدن به منافع دنیوی را دلیل و انگیزه کتمان معارف می شمرد. نتیجه این دو دلیل این است که: حقایق کتابهای آسمانی با منافع گروهی دنیا طلب ناسازگار است و این ناسازگاری مایه کتمان آن حقایق می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- وابستگی به دنیا و بی اعتنایی به مواعظ الهی و پیروی نکردن از احکام پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مانعی برای نیل به صراط مستقیم

فلا وربک ... و لو انا کتبنا ... و لو انهم فعلوا ... و لهدیناهم صراطا مستقیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- دنیامداری، عاملی برای تخلف از جهاد و دوگانگی در برخورد، به هنگام شکست و پیروزی

قد انعم الله علی اذ لم اکن معهم شهیدا . . یا لیتی کنت معهم معهم فافوز

جمله «یا لیتی . . .» و «قد انعم الله . . .»، بیانگر این معناست که به چنگ آوردن متاع دنیا و یا از دست دادن آن، تعیین کننده خط مشی سست عنصران متخلف از جهاد است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 389

15 - ناسازگاری دنیاطلبی با حرکت در راه خدا

إذا ضربتم في سبيل الله فتبئوا... تبغون عرض الحيوة الدنيا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 42 - 4,7

4 - نیل به متاع دنیا ، انگیزه عالمان یهود در تحریف حقایق تورات و احکام آن

يحرّفون الكلم من بعد مواضعه... اكلون للسحت

7 - حرص و آزمندی به دنیا ، مایه تحریف احکام و حقایق دین

يحرّفون الكلم من بعد مواضعه... اكلون للسحت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 63 - 13

13 - ترک نهی از منکر در برابر ستمگران ، از سوی علمای اهل کتاب ، به انگیزه حفظ منافع شخصی - تأمین شده از ناحیه آن ستمگران - و یا ترس از تهدیداتشان

لولا ينهيهم الربنيون و الاحبار

از امام حسین(ع) در توضیح آیه فوق روایت شده: .. و انما عاب الله ذلك عليهم لانهم كانوا يرون من الظلمه الذين بين اظههم المنكر و الفساد فلا ينهاهم عن ذلك رغبه فيما كانوا ينالون منهم و رهبه مما يحذرون... .

تحف العقول، ص 137؛ بحار الانوار، ج 100، ص 79، ح 37.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 80 - 20

20 - غضب خدا و عذاب همیشگی ، پیامد دوستی بسیاری از بنی اسرائیل با پادشاهان ستمگر و زیبا جلوه دادن هوا های نفسانی آنان ، به امید دستیابی به بهره های دنیایی آنان

تری كثيراً منهم يتولون الذين كفروا... وفي العذاب هم خلدون

از امام باقر(ع) در توضیح آیه فوق روایت شده: يتولون الملوک الجبارین و یزینون لهم اهوائهم لیصیبوا من دنياهم.

تفسیر تبیان، ج 3، ص 611؛ نورالثقلین، ج 1، ص 661، ح 315.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 32 - 7

7 - اشتغال به دنیا و سرگرم شدن به آن، انسان را از آخرت باز می دارد.

وما الحیوه الدنیا إلا لعب و لهو و للدار الآخره خیر للذین یتقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 390

8 - فریفتگی و دل بستگی به دنیا موجب یاوه گویی، بازیچه شمردن دین و بیهوده گویی درباره آن است.

و ذر الذین اتخذوا دینهم .. و غرتهم الحیوه الدنیا

عطف جمله «غرتهم» از نوع عطف سبب بر مسبب است. یعنی سبب اینکه برخی دین را بازیچه گرفته اند، فریفتگی به زندگی دنیاست.

9 - کسانی که دین را بازیچه و سرگرمی قرار می دهند، فریب خوردگان دنیا و دل بسته به آند.

و ذر الذین اتخذوا دینهم لعبا و لهوا و غرتهم الحیوه الدنیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 51 - 9

9 - فریفته شدن به زندگانی دنیا و سرگرم شدن به آن، عامل فراموشی روز قیامت و آتش دوزخ است.

و غرتهم الحیوه الدنیا فالیوم نسیهم کما نسوا لقاء یومهم هذا

«کما نسوا ..» می رساند که از علل بی اعتنایی خداوند به دوزخیان این است که آنان روز قیامت را فراموش کردند و چون جمله «الیوم نسیهم ...» به وسیله فاء بر «غرتهم الحیوه الدنیا» تقریر شده، معلوم می شود که از ریشه های فراموشی قیامت، فریفته شدن به زندگانی دنیاست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 169 - 28

28 - وابستگی به مال و منال گذرای دنیا به قیمت از دست دادن سرای جاودانه آخرت، به دور از خرد و اندیشه صحیح است.

یاخذون عرض هذا الأذنی .. و الدار الآخرة خیر للذین یتقون أفلا تعقلون

از امام صادق (ع) روایت شده است که خداوند، بندگان خود را به دو آیه از کتاب خود، توجه مخصوص داده (تا دو مطلب را فراگیرند)، یکی اینکه چیزی را نگویند مگر اینکه به آن علم داشته باشند .. سپس آیه «ألم یؤخذ علیهم ...» را تلاوت فرمود ...

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 176 - 14, 12, 5, 3

3 - بلعم باعورا به خاطر دنیاگرایی و هواپرستی از نایل شدن به منزلت های والا و قرب الهی محروم شد.

و لو شئنا لرفعنه بها و لكنه أخلد إلى الأرض و اتبع هوه

5- دنیاگرایی و پیروی از هوا های نفسانی مانع کارسازی دانش های الهی است .

و لو شئنا لرفعنه بها و لكنه أخلد إلى الأرض و اتبع هوه

12- دنیاخواهی و هواپرستی بلعم باعورا موجب فاصله گرفتن او از آیات الهی و تکذیب آنها شد .

فانسلخ منها . . . و لكنه أخلد إلى الأرض

جمله «و لكنه أخلد . . .» می تواند بیانگر علت «فانسلخ منها» باشد. یعنی دنیاخواهی و هواپرستی بلعم باعورا باعث شد که از آیات الهی فاصله گیرد.

14- حالت بلعم باعورا به سبب دنیاگرایی مانند حالت سگی شد که در هر حال ، چه بر او هجوم کنی و یا رهایش سازی ، زبان از کام بیرون آورد و له له زند .

ص: 391

فمثلة كمثل الكلب إن تحمل عليه يلهث أو تتركه يلهث

«تحمل» از «حَمَلَه» گرفته شده و «حَمَلَه» به معنای هجوم کردن است. «مَثَل» در آیه شریفه به معنای حالت و صفت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 178 - 9

9 - دنیادوستی و هواپرستی ، زمینه ساز گمراهی و زیانکاری است .

و لكنه أخذ إلى الأرض ... و من يضلل فأولئك هم الخسرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 2 - 9

9 - اختلاف و نزاع در جامعه ایمانی بر سر دنیا و غنایم آن ، به دور از شأن مؤمنان واقعی

يسئلونك عن الأنفال ... إنما المؤمنون ... وجلت قلوبهم ... و على ربهم

بیان ویژگیهای یاد شده پس از اشاره به اختلاف و نزاع مسلمانان بر سر غنایم جنگی، اشاره به این دارد که رسیدن به مقام بلند ایمان، آدمی را از شیفتگی به مال دنیا و متأثر شدن از آن و در نتیجه نزاع کردن بر سر آن، باز خواهد داشت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 9 - 2,5

2 - دنیاطلبی ، زمینه ساز مبارزه با دین الهی و بازداشتن مردم از راه خداست .

اشتروا بآیت الله ثمناً قليلاً فصدوا عن سبيله

5 - دنیاطلبی مشرکان صدر اسلام ، عامل مبارزه آنان با اسلام و قرآن

اشتروا بآیت الله ثمناً قليلاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 24 - 4,5

4 - روی گردانان از جهاد ، به خاطر علقه های عاطفی (محبت پدر ، فرزند ، برادر ، همسر و خویشاوندان) و دلبستگی مادی (مال ،

شغل و مسکن) مورد تهدید خداوند

قل إن كان ءاباؤکم . . . و أموال اقترفتموها و ... أحب إليکم ... و جهاد فی سبيله فتر

5- ترجیح محبت خویشاوندان و امکانات مادی بر محبت خدا و پیامبر (صلی الله علیه و آله) و جهاد ، فسق و انحراف است .

قل إن كان ءاباؤکم . . . أحب إليکم ... و الله لایهدی القوم الفسقین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- توبه - 9 - 38 - 6

6- دلخوشی به زندگی دنیوی و ترجیح دادن آن بر حیات اخروی ، عامل سستی و روی گردانی از جهاد در راه خدا

ما لکم إذا قیل لکم انفروا فی سبیل الله اناقلتم إلى الأرض أرضیتم بالحوه الدنيا

ص: 392

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 98 - 7

7 - عداوت برخی از مردمان نسبت به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و اسلام، ریشه در امور مادی و مالی داشت .

یتخذ ما ینفق مغرمًا و یتربص بکم الدوائر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 8 - 2

2 - انکار لقای خدا، دل بستگی به دنیا و غفلت از آیات الهی، زمینه ساز اعمال نارواست .

إن الذین لایرجون لقاءنا .. أولئک ماویهم النار بما کانوا یکسبون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 23 - 6

6 - دنیا طلبی، زمینه ساز گرفتار شدن آدمی به روحیه خودکامگی و بیدادگری

إذا هم ینیغون فی الأرض بغير الحق .. متع الحیوه الدنیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 15 - 8,9

8 - مشرکان عصر بعثت به خاطر دنیا طلبی و تجمل گرایی، قرآن را نپذیرفته و آن را ساخته دست پیامبر (صلی الله علیه و آله) قلمداد می کردند .

أم یقولون افتریه .. من کان یرید الحیوه الدنیا وزینتها

بیان پیامدهای دنیاخواهی و تجمل گرایی، پس از دعوت به توحید و اقامه برهانی روشن برای آن، اشاره به ریشه های اصرار مشرکان به کفرورزی دارد؛ یعنی، اینکه مشرکان با وجود دلیلی روشن بر حقانیت قرآن، حقایق مطرح شده در آن را نمی پذیرند به دلیل دنیاخواهی آنان است.

9 - دنیا طلبی و تجمل گرایی، از موانع پذیرش توحید و ایمان به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و قرآن است .

فاعلموا أنما أنزل بعلم الله و أن لا إله إلا هو فهل أنتم مسلمون. من کان یرید ا

1- کافران دنیا طلب و دلبسته به جلوه های آن ، در آخرت بهره ای جز آتش دوزخ نخواهند داشت .

من كان يريد الحيوه الدنيا وزينتها .. أولئك الذين ليس لهم في الآخرة إلا ال

3- اعمال نيك دلبستگان به دنيا و زیبایی های آن ، در آخرت حبط شده و در پیشگاه خداوند ارزشی نخواهد داشت .

أولئك .. و حبط ما صنعوا فيها

ضمیر در «فیها» به «الحیاه الدنیا» برمی گردد و ظرف «حبط» - به قرینه «فی الآخرة» در فراز قبل - جهان آخرت است؛ یعنی: و حبط فی الآخرة ما صنعوا فی الدنیا. با توجه به معنای صنیعه (عمل خیر) به نظر می رسد، مراد از «ما صنعوا» اعمال نیک، همانند دستگیری از مستمندان و ... و مقصود از «ما کانوا یعملون» اعمال متعارف، همانند تجارت و ... باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 113 - 16

16- «عن علی بن الحسین (ع) [فی حدیث طویل] : . . . و لا تتركوا إلى الدنيا فإن الله عزوجل قال لمحمد صلی الله علیه و آله و سلم : « و لا تتركوا إلى الذین ظلموا فتمسکم النار » و لا تتركوا إلى زهره الدنيا و ما فیها رکون من اتخذها دار قرار و منزل استیطان . . . ;

از امام سجاده (ع) [ضمن حدیثی طولانی] روایت شده است: . . . به دنیا تمایل و اطمینان نکنید؛ زیرا خداوند عزوجل به حضرت محمد (صلی الله علیه و آله) فرمود: «ولا تتركوا...» و به زیبایی دنیا و آنچه در دنیاست تمایل و اطمینان نکنید، بدان تمایل و اطمینان کسی که آن را خانه همیشگی و جای ماندن خود قرار داده است...».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 116 - 13, 16

13- گرایش شدید امت های پیشین به لذت های مادی و تمتعات دنیوی ، آنان را به فساد و تباهی کشانید .

واتبع الذین ظلموا ما أترفوا فيه

«تُرفه» به معنای نعمت است و «مُتَرْف» به کسی گفته می شود که نعمت فراوان آن را سرمست و سرکش کرده باشد. مراد از «ما» مالومنال و لذتهای مادی است. بنابراین «ما أترفوا فيه»؛ یعنی، مال و منال و لذایذی که در آن سرمست و سرکش شده بودند.

16- رفاه و دلبستگی به لذت های دنیا ، زمینه ساز ستمگری و گرایش به جرم و گناه است .

واتبع الذین ظلموا ما أترفوا فيه و كانوا مجرمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 26 - 7

7- دل خوش کردن به حیات دنیا و نشناختن مقدار ارزش آن ، مایه کفرورزی است .

و فرحوا بالحيوه الدنيا و ما الحيوه الدنيا فی الآخره إلا متع

چون مراد از ضمیر در «فرحوا» کفرپیشگان و مخالفان پیامبر (صلی الله علیه و آله) است ، جمله «فرحوا بالحيوه الدنيا و . . .» در حقیقت بیانگر ریشه و عاملی از عوامل کفرورزی آنان است ؛ یعنی ، دل خوش بودنشان به زندگی دنیا ، آنان را به کفرورزی کشانده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 3 - 10, 9

9- دل‌بستگی به دنیا و ترجیح دادن آن بر آخرت ، زمینه ساز دین ستیزی و کفر است .

الذین یستحبّون الحیوه الدنیا علی الآخره و یصدّون عن سبیل الله

تقدیم «یستحبّون الحیاه الدنیا» بر جمله «و یصدّون عن سبیل الله و یبغونها عوجاً» احتمالاً بیانگر معنای یاد شده باشد.

10- ترجیح دادن همواره دنیا بر آخرت ، سد مدام راه خدا و کج جلوه دادن تعالیم الهی ، از نشانه های کفرپیشگی است .

ویل للكفرین .. الذین یستحبّون الحیوه الدنیا علی الآخره و یصدّون عن سبیل الله

ص: 394

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 3 - 6

6- غوطه‌پوری در تمتعات و لذت های مادی ، مانع تسلیم شدن در برابر حقایق دینی

ربما یوّد الذین کفروا لو كانوا مسلمین. ذرهم یا کلوا و یتمتّعوا

فراز «ذرهم یا کلوا و یتمتّعوا و ..» - که درصدد بیان حالات کفار است - می تواند به منزله تعلیل و جوابی باشد برای اینکه: چرا آنان اسلام نمی آورند و سرانجام نادم و پشیمان می شوند؟

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 95 - 6

6- کوتاه نگری ، دون همتی و دنیاطلبی ، ریشه گرایش انسان به شکستن پیمان های الهی و ترجیح دادن دنیا بر آخرت است .

و لا تشتروا بعهد الله ثمناً قليلاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 107 - 1،4

1- ترجیح زندگی دنیا بر آخرت ، ریشه اصلی ارتداد و گرایش به کفر است .

من کفر بالله من بعد إيمنه .. ذلك بأنهم استحبّوا الحيوه الدنيا على الآخرة

جمله «ذلك بأنهم ..» در مقام تعلیل برای آیه قبل است و نیز «ذلك» اشاره دارد به ارتداد و کفر پس از ایمان.

4- گرفتاری به خشم الهی و عذاب اخروی ، معلول دلبستگی انسان به دنیا و نادیده گرفتن آخرت است .

فعلیهم غضب .. ذلك بأنهم استحبّوا الحيوه الدنيا على الآخرة

بنابر اینکه «ذلك» اشاره به «غضب من الله ..» باشد، برداشت فوق به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 108 - 2،8

2- عملکرد خود آدمیان (کفر و دنیاگرایی) ، عامل محرومیت آنان از درک حقایق معنوی است .

من كفر بالله . . . بأنهم استحبوا الحيوه الدنيا ... أولئك الذين طبع الله على قل

الذين طبع الله . . .» در مقام بیان مجازات کسانی است که با اختیار خود به کفر گرویدند و دنیا را بر آخرت ترجیح دادند که در آیه قبل از آن سخن به میان آمده است. بنابراین همین گزینش و انتخاب - که عملی است اختیاری - موجب مجازات «طبع قلب» می شود.

8- دنیاگرایی ، عامل غفلت انسان از حقایق بایسته و دانستنی

ذلک بأنهم استحبوا الحيوه الدنيا على الآخره . . . و أولئك هم الغفلون

در آیه شریفه، مفعول و متعلق «غافلون» ذکر نشده است؛ یعنی، بیان نشده که کافران دنیاگرا نسبت به چه چیز غفلت دارند. بنابراین عدم ذکر، دلیل این است که دنیاگرایی، عامل غفلت انسان از هر نوع حقایق دانستنی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 109 - 52

ص: 395

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 18 - 1

1- دنیاطلبی ، عامل گرفتاری انسان به آتش دوزخ است .

من كان يريد العاجله .. جعلنا له جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 7 - 12

12- فریفتگی به جلوه های مادی دنیا ، مانع اصلی نیک کرداری است .

ما على الأرض زينه لها لنبلوهم ائيم عملاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 36 - 3

3- غفلت از معاد و تردید در آن ، معلول دل بستگی شدید به دنیا است .

أنا أكثر منك مالاً .. قال ما أظن أن تبید هذه أبداً . و ما أظن الساعة قائمه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 37 - 2,3

2- انکار معاد و تردید در آن و مغرور شدن به زندگی دنیا ، اندیشه و بینشی کفرآمیز است .

و ما أظن الساعة قائمه .. قال له صاحبه وهو يحاوره أكفرت بالذی خلقك

3- دل بستگی شدید به دنیا و غفلت از نقش خداوند در آفرینش و اعطای نعمت ها ، نشانه کفر است .

و كان له ثمر فقال .. أنا أكثر منك مالاً ... ما أظن أن تبید هذه ... قال له صاح

در پی گفته های مرد ثروت مند و فخرفروشی های او و انکار فناپذیری نعمت ها ، مرد مؤمن ، با سؤال «أکفرت» با وی به گفتگو پرداخت و این نشان دهنده کفرورزی مرد ثروت مند در اندیشه ها و گفته هایش است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- اتكای به دیگران ، دنیاپرستی ، و بنا نهادن بینش و منش براساس آن ، شرک است .

أنا أكثر منك مالاً وأعز نفراً .. لكثاً هو الله ربّي ولا أشرك برّبّي أحداً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- سرمستی های مادی ، از موانع مهم پی بردن انسان به کج روی های عملی و عقیدتی خویش است .

وأحيط بثمره .. يقول يلبتني لم أشرك برّبّي أحداً

ثروت مند مغرور مورد بحث در آیه، تنها، پس از آن که اندوخته و اموال اش نابود شد، به کج روی خود پی برد و بر آن اظهار

ندامت کرد، ولی تا قبل از آن، به آنچه داشت، سرمست و مغرور بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 49 - 6

6- شرک و دنیاپرستی و مغرور شدن به مال و فرزند، گناه و مایه دلهره و وحشت در آخرت است.

فتری المجرمین مشفقین ممّافیه

آیات گذشته، در باره دنیاپرستی و شرک بود، لذا مصداق مورد نظر از «مجرمین» همان مشرکان سرمست به مواهب دنیوی اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 74 - 8

8- فریفته شدن به دنیا و امکانات فناپذیر آن و اصرار پنداشتن آنها، از زمینه های سقوط تمدن ها و نابودی دنیاگرایان است.

أیّ الفریقین خیر مقامًا .. و کم أهلكنا قبلهم من قرن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 75 - 8

8- کفرورزی به آیات الهی، فریفتگی به جاه و مقام و دل بستن به هم فکران در برابر مؤمنان، از نمود های کامل گمراهی

قل من کان فی الضلله

جمله «من کان فی الضلاله ..» پاسخی است به گفته کافران که هنگام شنیدن آیات خدا، به مؤمنان می گفتند: «أیّ الفریقین خیر...». در این آیه کافران به آیات الهی، اهل ضلالت معرفی شده اند و در آیه بعد مؤمنان به آیات الهی، اهل هدایت قلمداد شده اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 131 - 8

8 - خیره شدن و دل بستگی به دنیا و زندگی مرفه دیگران، مانع از دسترسی به مقام رضا است.

لعلک ترضی . ولا تمدنّ عینیک إلی ما متّعنا

ممکن است این آیه در ارتباط با آخرین جمله آیه قبل باشد. مقتضای این ارتباط آن است که علاوه بر تسبیح و تنزیه پروردگار در شبانه روز

- که موجب کسب رضایت خاطر است - چشم ندوختن به مال و منال دنیای دیگران نیز، دارای نقش مؤثر در وصول انسان به مقام رضا است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 2 - 10

10- سرگرمی انسان به دنیا، عامل بی توجهی به وحی و دین الهی

ما یأتیهم من ذکر . . . و هم یلعبون

جمله «و هم یلعبون» حال برای ضمیر فاعلی «استمعوه» و بیانگر وضعیت مشرکان و مردم حق گریز است. این وضعیت می تواند در حق گریزی و بی اعتنایی به پیام های الهی مؤثر باشد. گفتنی است جمله «لاهیة قلوبهم» در صدر آیه بعد - که حال برای

ص: 397

مبتدا در جمله «و هم یلعبون» است - همین برداشت را تأیید می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 3 - 3

3- لهو و دل مشغولی به امور غیر مهم و بی ارزش ، از بیماری های قلب و امری زشت و ناپسند

لاهیة قلوبهم

آیه شریفه، در مقام بیان اوصاف ناپسند و ویژگی های منفی مشرکان و مذمت از آنان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 13 - 5

5- خوش گذرانی و فرورفتن در ناز و نعمت و رفاه ، از زمینه های عذاب و هلاکت دنیوی

و کم قصمنا من قریه . . . وارجعوا إلی ما أترفتم فیہ

برداشت یاد شده از آمدن «فیه» - که برای ظرفیت است - استفاده می شود؛ بدین صورت که نعمت و رفاه، ظرف و انسان برخوردار، مظروف قرار گرفته است. این مطلب حاکی از فرورفتن مترقان ستمگر در ناز و نعمت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 11 - 9

9- پایبندی به دین به خاطر سود مادی و رها کردن آن (ارتداد) به وقت دشواری ها و محرومیت ها ، مایه خسران و تباهی دنیا و آخرت

وإن أصابته فتنة انقلب علی وجهه خسر الدنيا والأخره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 33 - 27

27 - دل بستگی به مادیات و دنیامداری ، زمینه رواج فحشا و فساد جنسی در یک جامعه است .

و لا تکرهوا فتیتکم علی البغاء . . . لتبتغوا عرض الحیوه الدنیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - کافرانی که در مادیات و اموال دنیا غوطه‌خوراند ، به پوچی در زندگی دچار گشته و در سردرگمی شدید بسر می‌برند .

رجال لاتلهیهم تجره ولا یبع عن ذکر الله . . . و الذین کفروا أعملهم ... کظلمت ف

از مقایسه میان آیه 37 - که در باره کسانی است که مال و منال و مادیات آنان را از یاد خدا غافل نمی‌سازد - و آیه شریفه - که درباره وضعیت کافران است - به دست می‌آید که کافران، بر خلاف مؤمنان، در مادیات و علاقه به مال و منال گرفتاراند و از این رو دچار سردرگمی و تاریکی شدید هستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 398

5- غفلت از مرگ و پندار جاودانگی در دنیا، عامل روی آوری عادیان به کاخ سازی، تجمل گرایی و بیهودگی

أَتَبْنُونَ... تَعْبَثُونَ. وَتَتَّخِذُونَ مَصَانِعَ لَعَلَّكُمْ تَخْلَدُونَ

تعبیر «لَعَلَّكُمْ تَخْلَدُونَ» بیانگر این معنا است که: کار شما طوری است که گویا از مرگ و ناپایداری زندگی دنیوی، غافل شده اید و می پندارید که همیشه در این دنیا خواهید ماند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 66 - 2

2- مصروف داشتن همه تلاش های علمی و فکری در امور دنیایی در پی دارنده خطر محروم شدن از درک حقایق اخروی

بَلْ اَدْرِكْ عِلْمَهُمْ فِي الْاٰخِرَةِ

کافران بدان علت از فهم و درک امور اخروی ناتوان شدند که تمام توان علمی خود را خرج دنیایشان کردند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 57 - 7

7- دلبستگی به زندگی دنیایی و مرز و بوم خویش، زمینه ساز گریز از حق و هدایت

وَقَالُوا اِنْ تَتَّبِعِ الْهَدٰى مَعَكَ نَتَّخِطُفَ مِنْ اَرْضِنَا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 60 - 1

1- انسان، در معرض از دست دادن سعادت اخروی خویش به خاطر وابستگی به دنیا و متاع آن

وَقَالُوا اِنْ تَتَّبِعِ الْهَدٰى مَعَكَ نَتَّخِطُفَ مِنْ اَرْضِنَا... و ما اوتیتم من شیء فمتع الحیوه

آیه بالا در ادامه آیات پیشین و بیانگر پاسخی دیگر به مشرکان است؛ یعنی، همانانی که به خاطر دلبستگی زیاد به جان و مال و مرز و بوم خویش، به پیامبر (صلی الله علیه و آله) می گفتند: اگر با تو همراه شویم و از هدایت الهی پیروی کنیم، مشرکان عرب ما را از سرزمین مان (مکه) خواهند ربود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - دل باختگی به زخارف دنیا، نشانه ضعف بیش نسبت به حقیقت آن و جهان آخرت

وقال الذين أوتوا العلم ويلكم ثواب الله خير لمن آمن وعمل صالحاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 16 - 10

10 - وابستگی به دنیا، از جمله عوامل فرار از جهاد است.

إن فررتم من الموت . . . وإذا لاتمتعون إلا قليلاً

کاربرد «لاتمتعون» به جای این که بگوید: «چندان زنده نخواهید ماند.»، می تواند به این نکته اشاره داشته باشد که منافقان، در

ص: 399

پی دستیازیدن به متاع دنیوی، از مرگ فرار می کرده اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 5 - 5

5 - تکذیب پیامبران و انکار وعده های الهی ، ناشی از دنیاطلبی و فریفتگی به زرق و برق آن است .

و إن یكذبوک .. إن وعد الله حقّ فلا تغرنکم الحیوه الدنیا

از تفریح «فلاتغرنکم الحیاه الدنیا» بر جملات پیشین، برداشت یاد شده به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 7 - 9

9 - دنیاطلبی و انکار معاد ، عامل بازدارنده از انفاق و زکات

لا یؤتون الزکوه و هم بالأخره هم کفرون

چنانچه جمله «هم بالأخره ..» حالیه باشد می توان از ارتباط «هم بالأخره هم کفرون» با جمله قبل، مطلب بالا را برداشت کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 25 - 11

11 - فریفتگی انسان به دنیا و اعمال ناشایست ، موجب گرفتار شدن به عذاب الهی

فزیتوا لهم ما بین ایدیهم و ما خلفهم و حقّ علیهم القول

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 20 - 11

11 - هدف قرار دادن دنیا ، باعث محرومیت کامل از موهبت های جهان آخرت

من کان یرید حرث الأخره .. یرید حرث الدنیا ... و ما له فی الأخره من نصیب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 36 - 5

5 - دل‌بستگی به زندگی دنیایی، منشأ اصلی مجادله در آیات الهی و انکار آن است.

و يعلم الذین یجدلون .. فما أُوتیتُم من شیء فمتع الحیوه الدنیا

با توجه به فای تفریع در «فما أُوتیتُم»، می‌توان استفاده کرد که مجادله در آیات الهی و انکار آن، از دنیامحوری برخاسته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 48 - 17

17 - دلخوشی به مظاهر دنیا و کفران و ناسپاسی انسان، موجب روی گردانی وی از پیام وحی است.

فإن أعرضوا .. فإنَّ الإنسن کفور

جمله «وإنّا إذا .. کفور» می‌تواند اشاره به وجه اعراض و روی گردانی کافران از پیام وحی باشد.

ص: 400

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 23 - 5

5- گرایش به مادی گرایی و دنیاطلبی ، قدرت اندیشه (خرد) را تضعیف و آدمی را به سوی تقلید کورکورانه سوق می دهد .

و كذلك .. إلا قال مترفوها إنا وجدنا آباءنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 31 - 7

7- دنیاگرایی و مال پرستی ، عامل اساسی در مخالفت با حق

لما جاءهم الحقّ .. لولا نزل هذا القرآن على رجل

با توجه به توضیح برداشت قبل و الغای خصوصیت از مورد (مشركان مكه)، مطلب بالا به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 36 - 4

4- دلپستگی به تجملات زندگی دنیایی ، عامل روی گردانی از یاد خدا است .

وإن كلّ ذلك لمتّع الحیوه الدنيا .. و من یعش عن ذکر الرحمن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 35 - 4,3,2

2- عذاب اخروی کافران ، معلول استهزای ایشان نسبت به آیات الهی و فریفتگی آنان به زندگانی دنیا

ذلكم بأنکم اتّخذتم ءایة الله هزواً و غرّتم الحیوه الدنيا

3- دل بستگی به حیات دنیا و به سخره گرفتن آیات الهی ، دارای ارتباط و پیوستگی عمیق با یکدیگر

اتّخذتم ءایة الله هزواً و غرّتم الحیوه الدنيا

از ذکر «و غرّتم ..» - در پی «اتّخذتم آیات...» - و تکیه بر آن دو به عنوان دو عامل اصلی دوزخی شدن کافران مستکبر، مطلب بالا استفاده می شود.

4- فریفتگی و دلبستگی به زندگی دنیایی، زمینه ساز روی آوری انسان به گناه *

أما الذين كفروا... وكنتم قومًا مجرمين... و غرتكم الحيوه الدنيا

در نخستین آیه از آیات مربوط به سرنوشت کافران، بر دو مسأله تأکید شده بود: 1- روحیه استکباری، 2- گناه پیشگی. اینک در آخرین آیات مربوط به آنان نیز به دو مسأله دیگر اشاره شده است: 1- استهزای آیات الهی، 2- فریفتگی آنان به زندگی دنیا. این دو در ارتباطی تنگاتنگ با دو نکته آغازین است و از آن جا که «کنتم قومًا مجرمین» به جنبه عملی زندگی آنان اشاره دارد، «غرتکم...» می تواند به جنبه روحی و زمینه سازی آن برای گناه کاری ایشان نظر داشته باشد.

5- محکومیت ابدی کافران مستکبر به عذاب همیشگی دوزخ، نتیجه حق ستیزی و دنیا محوری آنان

اتخذتم آیت الله هزواً و غرتكم الحيوه الدنيا فاليوم لا يخرجون منها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 401

2 - دنیامداری و پندارگرایی ، مانع اصلی نفوذ تبلیغ پیامبر (صلی الله علیه و آله) در مشرکان

إِنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ... إِنْ يَتَّبِعُونَ إِلَّا الظَّنَّ... فَأَعْرَضَ عَنْ مَنْ تَوَلَّى

از فای تفریع در «فأعرض»، استفاده می شود که بی اعتقادی مشرکان به آخرت و نیز اتکای آنان بر حدس و گمان، موجب شده بود که آنان قابلیت خود را برای تأثیر پذیری از رهنمودهای پیامبر (صلی الله علیه و آله)، از دست بدهند.

5 - محرومیت انسان از هدایت و معارف وحی ، نتیجه روی گردانی از یاد خدا و دنیازدگی

فأعرض عن مَنْ تَوَلَّى عَنْ ذِكْرِنَا وَلَمْ يَرِدْ إِلَّا الْحَيَوهَ الدُّنْيَا

ذکر «عن مَنْ تَوَلَّى...» به جای «عنهم»، نشانگر آن است که اوصاف یاد شده، عامل محرمیت مشرکان از قبول دعوت و تبلیغ پیامبر (صلی الله علیه و آله) بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - خداگریزی و دنیامحوری ، بارزترین نمود انحراف و گمراهی

تَوَلَّى عَنْ ذِكْرِنَا وَلَمْ يَرِدْ إِلَّا الْحَيَوهَ الدُّنْيَا... هُوَ أَعْلَمُ بِمَنْ ضَلَّ عَنْ سَبِيلِهِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - خداگریزی و دنیامداری ، سرچشمه اصلی بدکرداری در انسان

تَوَلَّى عَنْ ذِكْرِنَا وَلَمْ يَرِدْ إِلَّا الْحَيَوهَ الدُّنْيَا... لِيَجْزِيَ الَّذِينَ أَسَّ--وَابْمَا عَمَلُوا

از ارتباط آیات شریفه، استفاده می شود که منشأ عملکرد ناشایست، گرایش های خداگریزانه و دنیامحورانه است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اشتغال به دنیا (بازی ، لهو و سرگرمی و...) ، ره آوردی جز پوچی و بی حاصلی ندارد .

اعلموا أنّما الحيوه الدنيا لعب .. كمثّل غيث ... ثمّ يكون حطماً

ویژگی های پنجگانه ای که در آیه شریفه برای دنیا بیان شده، تماماً مصداق کاری است که هیچ ثمره ای بر آن مترتب نمی شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قیامه - 75 - 20 - 1,3

1 - علاقه و دل بستگی به دنیا ، از علت های کفر به قیامت و پرسش های انکار آمیز کافران درباره معاد

بل یرید الإنسن لیفجر أمامه . یسئل ایتان یوم القیمه ... کلاً بل تحبّون العاجله

برداشت یاد شده، بر این اساس استوار است که آیه شریفه مرتبط با آیه 5 و 6 همین سوره (بل یرید الإنسان لیفجر أمامه . یسئل ایتان یوم القیامه) باشد.

3 - دل بستگی به دنیا و نقد طلبی ، منشأ تمایل انسان به فسق و فجور

بل یرید الإنسن لیفجر أمامه .. کلاً بل تحبّون العاجله

ص: 402

مطلب یاد شده، از ارتباط میان این آیه و آیه 5 استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قیامه - 75 - 21 - 3، 2، 1

1 - دل‌بستگی به دنیا، زمینه رها کردن و به فراموشی سپردن آخرت است .

كَلَّا بَلْ تَحِبُّونَ الْعَاجِلَةَ . وَ تَذَرُونَ الْآخِرَةَ

2 - دل‌بستگی به دنیا و رها کردن آخرت، از نشانه های کافران است .

بَلْ تَحِبُّونَ الْعَاجِلَةَ . وَ تَذَرُونَ الْآخِرَةَ

3 - قابل جمع نبودن دل‌بستگی به دنیا و آخرت طلبی

بَلْ تَحِبُّونَ الْعَاجِلَةَ . وَ تَذَرُونَ الْآخِرَةَ

در آیه شریفه علاقه به دنیا و رها کردن آخرت با هم ذکر شده است. از این نکته استفاده می شود که میان این دو تلازم وجود دارد؛ یعنی، ممکن نیست کسی به دنیا دل‌بسته باشد؛ ولی به آخرت نیز علاقه مند باشد و آن را رها نسازد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قیامه - 75 - 24 - 2

2 - دل بستن به دنیا و غفلت از آخرت، موجب اندوه شدید و گرفتگی چهره ها در قیامت

كَلَّا بَلْ تَحِبُّونَ الْعَاجِلَةَ . وَ تَذَرُونَ الْآخِرَةَ ... وَ وَجْهَ يَوْمئذٍ بَاسِرٍ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - انسان - 76 - 27 - 4

4 - محبت و دل‌بستگی به دنیا، سرچشمه گناه، کفر و ناسپاسی است .

وَ لَا تَطْعَمْنَهُمْ ءَاثِمًا أَوْ كَفُورًا .. إِنَّ هَؤُلَاءِ يَحِبُّونَ الْعَاجِلَةَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 39 - 3

3- ترجیح دنیا بر آخرت ، مایه گرفتاری به آتش دوزخ

وَأَثَرُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا . فَإِنَّ الْجَحِيمَ هِيَ الْمَأْوَى

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - اعلی - 87 - 16 - 2

2- مردم با گزینش دنیا به جای آخرت ، خود را از تزکیه ، یاد خدا و ادای نماز دور نگه داشته ، از رستگاری محروم می سازند .

قَدْ أَفْلَحَ . . . بَلْ تُؤْثِرُونَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - اعلی - 87 - 17 - 3

ص: 403

3 - دنیاگرایی مانع آخرت طلبی است .

بل توثرون الحیوه الدنیا . و الآخره خیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 20 - 8

8 - دنیاطلبی و ثروت خواهی ، زمینه سازی ارزش انگاشتن یتیمان و دست اندازی به ارث آنان

بل لاتکرمون الیتیم . . . و تأکلون التراث ... و تحبّون المال حبًّا جمًّا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 26 - 3

3 - کسانی که یتیمان را گرامی نداشته و بر تغذیه مساکین توصیه نمی کنند و به ناحق ارث دیگران را تصرف کرده و به مال دنیا دل بسته اند ، در قیامت به سخت ترین شکل به بند کشیده خواهند شد .

لاتکرمون . . . لاتحصّون ... تأکلون ... تحبّون ... و لایوثق وثاقه أحد

ممکن است ضمیر «وثاقه» به «الإنسان» برگردد. در این صورت «وثاق» به مفعول خود اضافه شده است.

203- آثار دنیاطلبی اصحاب ایکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 185 - 3

3 - دنیاطلبی و فسادانگیزی مردم ایکه ، مانع درک آنان از مفاهیم بلند و آسمانی پیام شعیب (ع) (ع)

قالوا إنّما أنت من المسحّرين

بیان تقلب مردم «ایکه» در معاملات و روحیه فسادانگیزی آنان (پیش از ذکر موضع گیری آنها در مقابل شعیب(ع) می تواند نشانگر این باشد که آنچه سبب شد تا مردم ایکه مفاهیم مهم معرفتی آن حضرت را جنون آمیز، بیهوده و گزاف به شمار آورده و او را فردی افسون شده بخوانند، این بود که آنان گرفتار دنیاطلبی و فسادانگیزی شده بودند.

204- آثار دنیاطلبی باغدار متکبر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1- غرور و دنياپرستی مرد رفاه مند ، به تردید و تشکیک در برپایی قیامت و وقوع رستاخیز منتهی شد .

و ما أظنّ الساعة قائمه

ص: 404

205- آثار دنیاطلبی فرعونیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 39 - 7

7 - دنیاطلبی فرعونیان و تصویر نادرست آنها از زندگی دنیایی و اخروی، سبب انحراف و خودکامگی آنان شد.

يقوم . . . و إنّ الآخره هي دار القرار

با توجه به یادآوری حقیقت زندگی در دنیا و آخرت از سوی مؤمن آل فرعون برای فرعونیان، برداشت بالا به دست می آید.

206- آثار دنیاطلبی قارون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 77 - 4

4 - دل‌بستگی شدید قارون به اندوخته های خویش، مانع از خرج کردن آنها در راه رضای خدا و تأمین سعادت اخروی خویش بود.

و ابتغ فيما آتیک الله الدار الآخره

207- آثار دنیاطلبی کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 7 - 11

11- روی گردانی کافران از ارزش های نو قرآن، معلول دنیاطلبی آنان است.

لم يؤمنوا بهذا الحدیث . . . ما علی الأرض زینه لها لنبلوهم

جمله «إِنَّمَا جَعَلْنَا مَا عَلَى الْأَرْضِ زِينَةً لَهَا» می تواند به عنوان تعلیلی برای اعراض کافران مطرح باشد؛ یعنی، زیبایی دنیا، باعث شده که ایشان به آن، دلّ خوش کنند و به قرآن ایمان نیاورند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - انسان - 76 - 27 - 10

10 - دنیاگرایی و آخرت گریزی گنه پیشگان و کافران، فلسفه منع شدن پیامبر (صلی الله علیه و آله) از پیروی از آنان

و لاتطع منهم آثمًا أو كفورًا . . . إن هؤلاء يحبون العاجله و يذرون وراءهم يوم

برداشت یاد شده، با توجه به این نکته است که آیه شریفه، در مقام تعلیل برای منع از اطاعت از گنه پیشگان و کافران (و لاتطع منهم آثمًا أو كفورًا) است.

ص: 405

208- آثار دنیاطلبی گناهکاران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - انسان - 76 - 27 - 10

10 - دنیاگرایی و آخرت گریزی گنه پیشگان و کافران ، فلسفه منع شدن پیامبر (صلی الله علیه و آله) از پیروی از آنان

و لاتطع منهم آثمًا أو کفورًا . . . إن هؤلاء یحبون العاجله و یذرون وراءهم یوم

برداشت یاد شده، با توجه به این نکته است که آیه شریفه، در مقام تعلیل برای منع از اطاعت از گنه پیشگان و کافران (و لاتطع منهم آثمًا أو کفورًا) است.

209- آثار دنیاطلبی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 29 - 2

2 - دنیامداری و پندارگرایی ، مانع اصلی نفوذ تبلیغ پیامبر (صلی الله علیه و آله) در مشرکان

إن الذین لایؤمنون بالأخره . . . إن یتبعون إلا الظنّ . . . فأعرض عن من تولّی

از فای تفریع در «فأعرض»، استفاده می شود که بی اعتقادی مشرکان به آخرت و نیز اتکای آنان بر حدس و گمان، موجب شده بود که آنان قابلیت خود را برای تأثیرپذیری از رهنمودهای پیامبر (صلی الله علیه و آله)، از دست بدهند.

210- آثار دنیاطلبی منافقان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 14 - 15

15 - غفلت از خداوند و فریفته شدن به مظاهر دنیا ، عامل بدبختی اخروی منافقان

قالوا بلی و لکنکم . . . و غرکم باللّه الغرور

211- آخرت طلبی و دنیاطلبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 201 - 4

4 - عدم تنافی میان دنیاخواهی و آخرت طلبی

و منهم من یقول ربنا اتنا فی الدنیا حسنه و فی الاخره حسنه و قنا عذاب النار

ص: 406

212- اجتناب از دنیاطلبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 94 - 18

18 - غنائم فراوان خداوند از آن مجاهدانی است که در راه او می جنگند و از دنیاطلبی می پرهیزند .

إذا ضربتم في سبيل الله... ولا تقولوا... فعند الله مغنم كثيرة

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 169 - 5

5 - وارثان کتاب های آسمانی باید از دلبستگی به مظاهر ناپایدار دنیا پیراسته باشند و از چنگ اندازی به مال و منال دنیا از راه های ناصواب پرهیزند .

ورثوا الكتب يأخذون عرض هذا الأذنی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 176 - 6,8,11

6 - نیل به مقام قرب الهی ، مشروط به پرهیز از دنیاگرایی و دوری از متابعت هوای نفس است .

و لو شئنا لرفعنه بها و لکنه أخلد إلى الأرض و اتبع هوه

8 - مشیت خداوند در اعطای منزلت های معنوی به انسان ها ، منوط به پرهیزشان از دنیاگرایی و هوا های نفسانی است .

و لو شئنا لرفعنه بها و لکنه أخلد إلى الأرض

جمله «و لکنه أخلد...» تعلیل برای مفهوم جمله «ول--و شئنا...» است ؛ یعنی: و لو شئنا لرفعنه بها و لکننا لم نشأ ذلک لانه أخلد إلى الأرض.

11 - کسانی که دنیاگرا نباشند و از پیروی هواهان نفسانی پرهیز کنند ، شیطان راه نفوذی در آنان نخواهد داشت .

فانسلخ منها فأتبعه الشیطن... و لو شئنا لرفعنه بها و لکنه أخلد إلى الأرض

آیه قبل شیطان را سوق دهنده بلعم به گمراهی معرفی کرد، و آیه مورد بحث بیان می دارد که اگر او دنیاگرا و پیرو هوای خویش نبود، به درجات رفیع می رسید ؛ یعنی شیطان به تعقیب او نمی پرداخت. بنابراین تلاش شیطان برای گمراه سازی پس از تمایل آدمی به دنیا و هوای

خویش است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 24 - 17

17 - برحذر بودن از دل بستگی به دنیا و فریفته نشدن به جلوه های ظاهری آن ، نشانه ای است از تفکر و دوراندیشی .

إنما مثل الحیوه الدنیا .. کذلک نفصل الأیت لقوم یتفکرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 28 - 20

20- رهبران الهی ، باید از دنیا طلبی و توجه به دنیا گرایان و غفلت از تهیدستان با ایمان ، پرهیز کنند .

و لاتعد عیناک عنهم ترید زینه الحیوه الدنیا

ص: 407

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 39 - 2

2 بر خورداران نعمت ، باید به مبدأ یگانه نعمت آفرین ، توجه داشته باشند و از دل بستگی به نعمت ها و غفلت از یاد خدا ، پرهیز کنند .

و لولا إذ دخلت جنتك قلت ما شاء الله لا قوه إلا بالله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 64 - 6

6 - سرگرم نشدن به دنیا و توجه به حیات اخروی ، امری لازم است .

و ما هذه الحيوه الدنيا إلا لهو و لعب و إن الدار الآخرة لهی الحیوان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 26 - 3

3 - توجه به ناپایداری زندگی دنیایی ، هشداری به انسان ها در فریفته نشدن به آن

كلّ من علیها فان

213- ارزش دنیا طلبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 7 - 14

14 - پیروزی حق و شکست باطل ، هدفی بس والاتراز رسیدن به ثروت دنیا در بینش الهی

تودون أن غیر ذات الشوکه تكون لكم و یرید الله ... و یقطع دابر الکفرین

214- امتحان با دنیا طلبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 94 - 5

5 - جذبه های دنیوی و کشش به آنها از ابزار امتحان الهی

يأيتها الذين ءامنوا ليبلونكم الله بشىء من الصيد

ص: 408

215- انبیا و دنیاطلبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 29 - 5

5- پیامبران ، منزّه از علاقه به مال و منال و امور مادی

لا أسئلكم عليه مالا إن أجرى إلا على الله

تعبیر «أجر» در مقابل «مال» در آیه شریفه ، گویای این است که: نوح(ع) در پاداش خواهی از خداوند نیز ، درخواست مال و دارایی نمی کند و علاقه ای به آن نشان نمی دهد.

216- اهمیت اجتناب از دنیاطلبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 21 - 1

1 - هدف و آرمان انسان ، باید دستیابی به سعادت و نیکبختی اخروی باشد ; نه مظاهر فریبنده دنیا .

وما الحیوه الدنیا إلاّ متع الغرور . سابقوا إلى مغفره من ربکم و جنّه

217- اهمیت ترک دنیاطلبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 5 - 3

3 - هشدار خداوند از فریفته شدن به زندگی دنیایی و زرق و برق آن

فلاتغرّنکم الحیوه الدنیا

218- بی ارزشی دنیاطلبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 20 - 7

7 - تلاش برای دنیا ، بی برکت و کم حاصل است .

نزد له فى حرثه و من كان يريد حرث الدنيا نؤته منها

ص: 409

219- بی منطقی دنیا طلبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 32 - 2

2 - دنیا محوری و دوست داشتن آن، مرام و اندیشه ای کودکانه و نابخردانه است.

و ما الحیوه الدنیا إلا لعب و لهو

با توجه به اینکه لعب و لهو کار کودکان و کسانی است که بلوغ فکری ندارند، مقتضای تشبیه، وجود این ویژگیها در دنیاپرستان است.

220- پوچی دنیا طلبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 44 - 8

8- پوچی و بی حاصلی و فرجام ناخوشایند، بی آمد شرک و دنیاپرستی است.

و لم تکن له فئه یصرونه من دون الله . . . هو خیر ثواباً و خیر عقباً

بیان سرگذشت مرد ثروت مند و پایان خسارت بار و بی حاصل او و سپس تذکر این که خداوند، بهترین پاداش دهنده و فراهم کننده سرانجام نیک برای بندگان است، این نتیجه را در پی دارد که دنیاپرستی و شرک، بدفرجامی و بی حاصلی را در پی خواهد داشت.

221- تشویق به دنیا طلبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 142 - 12

12 - عن أبی جعفر(ع): ان اصحاب محمد(صلی الله علیه و آله) قالوا: یا رسول الله . . . إذا كنا عندک فذکرتنا و رغبتنا و جلنا و نسینا الدنیا و زهدنا . . . فاذا خرجنا من عندک و دخلنا هذه البيوت و شممنا الاولاد و رأینا العیال و الاهل یکاد أن نحول عن الحال التي كنا علیها عندک . . . فقال لهم رسول الله(صلی الله علیه و آله): . . . إن هذه خطوات الشیطان فیرغبکم فی الدنیا . . .

از امام باقر(ع) روایت شده که یاران رسول خدا(صلی الله علیه و آله) به آن حضرت عرض کردند: . . . هنگامی که ما نزد شما هستیم و ما را متذکر می کنید و ترغیب می نمائید احساس ترس می کنیم و دنیا را فراموش کرده و زهد میورزیم . . . اما چون از نزد شما خارج می شویم و به خانه های خود می رویم و فرزندان و خانواده را می بینیم، نزدیک است از آن حال معنوی که نزد شما داشتیم برگردیم . . . رسول خدا(صلی الله علیه و آله) فرمود: . . . این از گامهای شیطان است که شما را به دنیا ترغیب می کند . . .

222- تهمت دنیا طلبی به نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 29 - 3

3- دستیابی به مال و دارایی مردم به بهانه پیامبری ، تحلیل نابخردانه سران و اشراف قوم نوح از ادعای نبوت و رسالت آن حضرت

و یقوم لأستلکم علیه مالاً

از اینکه نوح(ع) در پاسخ به قوم خویش ، مطرح می سازد که کمترین مالی از آنان مطالبه نمی کند ، معلوم می شود که کفرپیشگان چنین اتهامی را متوجه او کرده بودند.

223- جهاد و دنیا طلبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 74 - 4

4 - تضاد جهاد در راه خدا با دنیا پرستی

فلیقاتل فی سبیل الله الذین یشرون الحیوه الدنیا بالآخره

224- حقیقت دنیا طلبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 35 - 3

3- فریفتگی به جلوه های مادی دنیا ، ستم انسان بر خویش است .

أكثر منك مالاً و أعزّ نفراً .. و هو ظالم لنفسه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 64 - 2

2 - در پی دنیا بودن ، کار کودخانه است .

و ما هذه الحیوه الدنیا الا لهو و لعب

با توجه به این که لهُو و لعب، کار کودکان است، لهُو و لعب معرفی کردن زندگی دنیا، القاکننده چنین نکته ای است.

225- خداترسان و دنیاطلبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 40 - 12

ص: 411

12 - خداترسان ، از دل بستگی شدید به دنیا مبرا هستند .

و ءاثر الحیوه الدنیا . . . و أمّا من خاف مقام ربّه

226- خطر دنیا طلبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 174 - 9

9- دنیاگرایی خطری بزرگ برای عالمان دینی و آگاهان به کتب آسمانی

إن الذین یکتُمون ما أنزل اللّٰه من الکتب و یشترون به ثمناً قلیلاً . . . لهم عذاب الی

227- خطر دنیا طلبی محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 28 - 19

19- پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، در صورت نزدیک شدن به رفاه مندان و بریدن از مؤمنان تهیدست ، در خطر گرایش به جلوه های دنیا بود .

و لاتعد عیناک عنهم ترید زینه الحیوه الدنیا

228- دنیا طلبی اشراف قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 111 - 9

9- برخورداری از امکانات مالی و اعتبار اجتماعی ، معیار ارزش افراد در نگاه اشراف جامعه نوح

قالوا أنؤمن لک و اتبعک الأردلون

229- دنیا طلبی اقوام پیشین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 116 - 12،13

12- امت های هلاک شده پیشین ، مردمی دل‌بسته به تمتعات و لذت های دنیوی بودند .

واتبع الذين ظلموا ما أترفوا فيه

13- گرایش شدید امت های پیشین به لذت های مادی و تمتعات دنیوی ، آنان را به فساد و تباهی کشانید .

واتبع الذين ظلموا ما أترفوا فيه

ص: 412

«تُرفه» به معنای نعمت است و «مُتَرَف» به کسی گفته می شود که نعمت فراوان آن را سرمست و سرکش کرده باشد. مراد از «ما» مالومنال و لذت‌های مادی است. بنابراین «ما أترفوا فيه»؛ یعنی، مال و منال و لذایذی که در آن سرمست و سرکش شده بودند.

230- دنیاطلبی انسان ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 26 - 3

3- گروهی از انسان ها به زندگی دنیا دل خوش می کنند و از سرای آخرت غافل می مانند .

فرحوا بالحيوه الدنيا و ما الحيوه الدنيا في الآخرة إلا متع

بیان ناچیزی دنیا در قیاس با آخرت ، پس از مذمت گروهی که به دنیا دل خوش کرده اند (فرحوا بالحيوه الدنيا) ، می رساند که مراد از آن گروه ، مردمی هستند که آخرت را نپذیرفته و یا از آن غفلت کرده اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - اعلی - 87 - 16 - 1

1 - عموم مردم ، دنیا را بر آخرت ترجیح می دهند .

بل تؤثرن الحيوه الدنيا

«ایشان» به معنای تفصیل و برتری دادن است (مصباح) و خطاب «تؤثرن»، ناظر به طبیعت دنیاگرایانه ای است که در غالب انسان ها وجود دارد.

231- دنیاطلبی بدعت گزاران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 79 - 13

13 - جلب منافع مادی و دنیوی ، انگیزه بدعتگذاران و دین سازان

لیشتروا به ثمناً قليلا

232- دنیاطلبی برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13- دریافت آذوقه در نزد فرزندان یعقوب ، دارای اهمیت بیشتر از یافتن و جست و جو کردن یوسف (ع) و استرداد بنیامین *

ص: 413

يأيتها العزيز مسنا وأهلنا الضر . . فأوف لنا الكيل و تصدق علينا

فرزندان یعقوب به فرمان وی به مصر آمدند تا از یوسف(ع) خبر بگیرند و بنیامین را باز ستانند ، ولی پیش از آن سخن از فقر و تنگدستی و مطالبه آذوقه دارند. این معنا می تواند اشاره به برداشت فوق داشته باشد.

233- دنیا طلبی بلعم باعورا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 176 - 14، 12، 3، 2

2- بلعم باعورا عالمی دنیاگرا و پیرو هوا و هوس خویش بود .

و لكنه أخلد إلى الأرض و اتبع هوه

«اخلاذ»، مصدر «أخلد»، هنگامی که به «إلی» متعدی شود، به معنای تمایل پیدا کردن و اعتماد داشتن است. کلمه «الأرض» چون در مقابل رفعت و منزلت معنوی و تقرب به خدا قرار گرفته، مراد از آن امور پست و حقیر مادی و دنیوی است. بنابراین «أخلد إلى الأرض» یعنی او به امور پست مادی و لذتهای دنیوی تمایل پیدا کرد و به آنها دل خوش نمود.

3- بلعم باعورا به خاطر دنیاگرایی و هواپرستی از نایل شدن به منزلت های والا و قرب الهی محروم شد .

و لو شئنا لرفعنه بها و لكنه أخلد إلى الأرض و اتبع هوه

12 - دنیاخواهی و هواپرستی بلعم باعورا موجب فاصله گرفتن او از آیات الهی و تکذیب آنها شد .

فانسلخ منها . . و لكنه أخلد إلى الأرض

جمله «و لكنه أخلد . . .» می تواند بیانگر علت «فانسلخ منها» باشد. یعنی دنیاخواهی و هواپرستی بلعم باعورا باعث شد که از آیات الهی فاصله گیرد.

14 - حالت بلعم باعورا به سبب دنیاگرایی مانند حالت سگی شد که در هر حال ، چه بر او هجوم کنی و یا رهایش سازی ، زبان از کام بیرون آورد و له له زند .

فمثله كمثل الكلب إن تحمل عليه يلهث او تتركه يلهث

«تحمل» از «حَمَلَه» گرفته شده و «حَمَلَه» به معنای هجوم کردن است. «مَثَل» در آیه شریفه به معنای حالت و صفت است.

234- دنیا طلبی بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - سرشناسی و از طبقه اشراف و بزرگان بودن و داشتن ثروت فراوان ، شرط زمامداری ، در پندار بزرگان بنی اسرائیل

و نحن احق بالملك منه و لم يؤت سعة من المال

ظاهراً جمله «نحن احق . . .» سخن ملأ است؛ گویا آنان بدین جهت خود را برای زمامداری سزاوارتر می دانستند.

6 - سرشناسی و از اشراف بودن ، مهمترین ملاک برای زمامداری ، در دیدگاه ملأ بنی اسرائیل *

و نحن احق بالملك منه و لم يؤت سعة من المال

ص: 414

اشراف بنی اسرائیل در مقام بیان ملاک زمامداری، در ابتدا مسأله سرشناسی و ملاً بودن را مطرح نمودند و سپس مسأله ثروت را.

22 - نبودن طالوت از خاندان نبوت و پادشاهی، منشأ اعتراض بزرگان (ملاً) بنی اسرائیل به برگزیدگی وی از جانب خداوند

قالوا انی یکون له الملك علینا

امام باقر (ع) درباره آیه «انّ اللّٰه قد بعث . . .» فرمود: لم یکن من سبط النبوه و لا من سبط المملکه ...

کافی، ج 8، ص 316، ح 498؛ نورالثقلین، ج 1، ص 251، ح 996.

235- دنیاطلبی پادشاهان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 36 - 11

11 - تنها پادشاهان و دنیامداران، فریفته مال و مکنّت دنیایند، نه مردان الهی و خداجوی .

بل اتم بهدیتکم تفرحون

236- دنیاطلبی جادوگران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 41 - 3،4

3 - اهتمام ساحران به دریافت پاداش و نه پیروزی فکری و عقیدتی

أئنّ لنا لأجرًا إن کنا نحن الغلبین

4 - ساحران عصر فرعون، قشری سودجو و دنیاگرا

أئنّ لنا لأجرًا إن کنا نحن الغلبین

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که ساحران یا موسی (ع) را حق می دانستند و یا باطل؛ در هر دو صورت درخواست مزد و پاداش در برابر احیای حق و یا نابودی آن، بیانگر سودجویی و دنیامداری است.

237- دنیاطلبی خطاکاران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 24 - 3

3 - خطاکاران ، زندگانی اخروی خویش را فاقد توشه های لازم دیده و در حسرت فرصت های برپاد رفته بسر می برند .

یلتینی قدامت لحياتی

ص: 415

238- دنیا طلبی در حج

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 200 - 4,7

4- مذمت آن گروه از مردم که پس از انجام مناسک حج ، تنها خواهان بهره های دنیوی از پروردگار خویشند .

فمن الناس من يقول ربنا اتنا فی الدنيا

7- حج گزاران دنیا طلب ، محروم از بهره های اخروی

فاذا قضیتیم مناسککم .. فمّن الناس من یقول ربنا ... و مالہ فی الآخره من خلاق

239- دنیا طلبی در دعا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 200 - 8,10

8- برخی مردم ، تنها دنیا را از پروردگارشان خواهندند .

و من الناس من یقول ربنا اتنا فی الدنيا

چون گروهی که در آیه بعد مطرح است، خواهان دنیا و نیز آخرتند، به قرینه مقابله، این گروه تنها طالب دنیایند.

10 - اجابت دعا ها و درخواست های دنیوی حج گزاران دنیا طلب

فمن الناس من یقول ربنا اتنا فی الدنيا و مالہ فی الآخره من خلاق

واو عاطفه در جمله «و مالہ ..» ، بیانگر جمله ای محذوف است. مثل «نؤتیه» (به او عطا می کنیم) و از آخرت نصیبی نخواهد داشت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 114 - 5

5- نیایش به درگاه الهی ، برای تأمین نیاز های جامعه امری پسندیده و ارزشمند

قال عیسی ابن مریم اللهم ربنا انزل علینا مائده من السماء .. و ارزقنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - دعا برای امور دنیوی (مانند داشتن قدرت سیاسی و رهبری) در صورت داشتن هدف الهی از آن ، امری پسندیده برای مردان الهی است .

و هب لی ملگًا لاینبغی لأحد من بعدی

ص: 416

240- دنیا طلبی در شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 21 - 4

4 - آیین شرک ، اندیشه ای دنیا مدار و فاقد گرایش به آخرت

من كان يريد حرث الدنيا .. أم لهم شركؤا

241- دنیا طلبی رهبران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 30 - 5

5- دستیابی به منافع مادی و رسیدن به حکومت و مقام ، انگیزه اصلی سازندگان آیین شرک و بت پرستی

و أحلّوا قومهم .. و جعلوا لله أنداداً لیضلّوا عن سبیلہ قل تمتّعوا

جمله «قل تمتّعوا» (بگو برخوردار شوید)، پیش از جمله «فإن مصیرکم إلى النار»، می تواند کنایه از آن باشد که هر چند شما به دنبال تمتع و کامیابی از دنیا هستید، ولی مسیر و نهایت کار شما دوزخ است. گفتنی است موضوع رسیدن به حکومت و مقام، از جمله «و أحلّوا قومهم ...» استفاده شده است.

242- دنیا طلبی سوگندشکنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 95 - 4

4- پیمان شکنان و نقض کنندگان سوگند و عهد الهی ، مردمی دنیا پرست ، کوتاه نگر و دون همتند .

لاتتخذوا ایمنکم دخلاً بینکم .. و لاتشتروا بعهد الله ثمناً قليلاً

از تعبیر «ثمناً قليلاً» (بهای کم و ناچیز) کوتاه نظری و دون همتی استفاده می شود؛ زیرا هیچ عاقل و صاحب فکری، کالایش را به بهای کم و ناچیز و کمتر از ارزش واقعی آن نمی فروشد.

243- دنیا طلبی طغیانگران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - طغیان گران ، دنیا طلبانی هستند که آن را بر آخرت ترجیح می دهند .

من طغی . وءاثر الحیوه الدنیا

ص: 417

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 39 - 1

1 - طغیان گران دنیا طلب ، در قیامت ، جز آتش سوزان دوزخ ، جایگاهی نخواهند داشت .

فَأَمَّا مَنْ طَغَى .. فَإِنَّ الْجَحِيمَ هِيَ الْمَأْوَى

«مأوی»؛ یعنی، منزل و مکان (لسان العرب). جمله «فإنَّ الجحیم هی المأوی» به دلیل وجود «ال» جنس در خبر، مفید حصر است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 42 - 3

3 - طغیان گران دنیا طلب ، با پرسش مکرر از زمان قیامت به استهزای آن می پرداختند .

يسئلونك عن الساعة أيان مرسيتها

فاعل «يسئلونك»، در برداشت یاد شده «من طغى ..» دانسته شده است. این برداشت، ناظر به احتمالی است که به قرینه «إتّما أنت منذر من يخشاها» در آیات بعد استفاده می شود؛ زیرا کسی که از انداز قیامت هراسی ندارد، پرسش او از زمان وقوع آن استهزایی خواهد بود.

244- دنیا طلبی ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 13 - 4

4- غوطه‌وری در زندگی مادی و خوش گذرانی ، شیوه زندگی در جوامع ستمگر

قریه کانت ظالمة .. وارجعوا إلی ما أترفتم فیہ

245- دنیا طلبی علمای دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 174 - 9

9- دنیاگرایی خطری بزرگ برای عالمان دینی و آگاهان به کتب آسمانی

إن الذین یکتُمون ما أنزل اللّٰه من الکتب ویشترون به ثمناً قليلاً .. لهم عذاب الی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 418

7 - توبه - 9 - 34 - 8

8 - تلاش احبار و راهبان ، در بازداشتن مردم از راه خدا ، در راستای دستیابی به مطامع دنیوی خویش

لِيَأْكُلُونَ أَمْوَالَ النَّاسِ بِالْبَطْلِ وَيَصُدُّونَ عَن سَبِيلِ اللَّهِ

با توجه به ارتباط و پیوستگی «یصدون» با «یاکلون» برداشت فوق استفاده می شود.

247- دنیاطلبی علمای یهود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 79 - 6

6 - دستیابی به متاع های دنیوی (مال ، ریاست ، و جاهت و . .) هدف عالمان یهود از ارائه خود ساخته ها به عنوان کتاب آسمانی

لِيَشْتَرُوا بِهِ ثَمَنًا قَلِيلًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 34 - 8

8 - تلاش احبار و راهبان ، در بازداشتن مردم از راه خدا ، در راستای دستیابی به مطامع دنیوی خویش

لِيَأْكُلُونَ أَمْوَالَ النَّاسِ بِالْبَطْلِ وَيَصُدُّونَ عَن سَبِيلِ اللَّهِ

با توجه به ارتباط و پیوستگی «یصدون» با «یاکلون» برداشت فوق استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 42 - 6

6 - حرص و آزمندی شدید عالمان یهود عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) به متاع دنیا

اِكْلُونَ لِّلسَّحْتِ

صیغه مبالغه «اکلون» نشان از رغبت و حرص فراوان عالمان یهود دارد.

248- دنیاطلبی عهدشکنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - دستیابی به مزایای دنیا، انگیزه آنان که پیمان های الهی را نادیده گرفته و آنها را نقض می کنند .

أولئك الذين اشتروا الحيوه الدنيا بالأخره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 419

4- پیمان شکنان و نقض کنندگان سوگند و عهد الهی ، مردمی دنیاپرست ، کوتاه نگر و دون همتند .

لاتتخذوا أيمانكم دخلاً بينكم . . . ولاتشتروا بعهد الله ثمناً قليلاً

از تعبیر «ثمناً قليلاً» (بهای کم و ناچیز) کوتاه نظری و دون همتی استفاده می شود؛ زیرا هیچ عاقل و صاحب فکری، کالایش را به بهای کم و ناچیز و کمتر از ارزش واقعی آن نمی فروشد.

249- دنیاطلبی فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 39 - 9

9- فرعون و قومش (قبطیان) ، برخوردار از متاع های فراوان دنیوی و دل بسته به آنها

يقوم إنما هذه الحيوة الدنيا متع

تذکر مؤمن آل فرعون به اندک و ناپایداری بودن دنیا و متاع های آن به قوم خود، بیانگر مطلب یاد شده است.

250- دنیاطلبی فرعونیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 39 - 9

9- فرعون و قومش (قبطیان) ، برخوردار از متاع های فراوان دنیوی و دل بسته به آنها

يقوم إنما هذه الحيوة الدنيا متع

تذکر مؤمن آل فرعون به اندک و ناپایداری بودن دنیا و متاع های آن به قوم خود، بیانگر مطلب یاد شده است.

251- دنیاطلبی قارون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 77 - 10

10 - قارون ، فردی افزون طلب و ناراضی به سهم خویش بود .

و لاتنس نصيبك من الدنيا

252- دنيا طلبی قوم نمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 420

4- قوم ثمود، مردمی سخت دل‌بسته به دنیا و تمتعات آن

فقال تمتعوا فی دارکم ثلاثه أيام

روشن است که مقصود صالح(ع) از این فرمان (تمتعوا...) این نیست که قوم ثمود را به بهره برداری از تمتعات دنیا فراخواند؛ بلکه به قرینه جمله بعد، اعلام سه روز مهلت است. بیان مهلت سه روزه به سه روز بهره‌گیری از تمتعات دنیا، اشاره به رویه قوم ثمود دارد؛ یعنی، آنچه خواهان آن هستید و بدان دل بسته اید و به خاطر آن به آیین الهی نمی‌گرایید، تنها تا سه روز دیگر ادامه خواهد داشت.

253- دنیاطلبی قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 129 - 5

5- غفلت از مرگ و پندار جاودانگی در دنیا، عامل روی آوری عادیان به کاخ‌سازی، تجمل‌گرایی و بیهودگی

أتبنون... تعبثون. و تتخذون مصانع لعلکم تخلدون

تعبیر «لعلکم تخلدون» بیانگر این معنا است که: کار شما طوری است که گویا از مرگ و ناپایداری زندگی دنیوی، غافل شده اید و می‌پندارید که همیشه در این دنیا خواهید ماند.

254- دنیاطلبی کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 51 - 4

4- کفرپیشگان، مردمانی فریفته به زندگانی دنیا

حرمهما علی الکفرین. الذین... غرثهم الحیوه الدنیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 69 - 8

8- غرق شدن منافقان و کافران در باتلاق بهره‌وری‌های مادی، گرایش مستمر آنان در طول تاریخ

فاستمتعوا بخلقهم... و خضتم کالذی خاضوا

برداشت فوق بدان احتمال است که «خوض» (فرورفتن) به قرینه «استمتعوا» همان بهره‌وری از مادیات و فرورفتن در منجلاب آن باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 7 - 7

ص: 421

7 - دلخوش بودن به دنیا و آرامش یافتن به آن و غفلت از آیات الهی، از اوصاف کافران و امری مذموم و ناپسند

إن الذین . . . ورضوا بالحویه الدنیا و اطمأنوا بها ... غفلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 3 - 1

1- کافران، زندگی دنیوی را محبوب خود دانسته و آن را به جای حیات اخروی برمی گزینند.

ویل للکفرین من عذاب شدید . الذین یستحبّون الحیوه الدنیا علی الآخره

برداشت فوق بنابراین اساس است که «الذین یستحبّون الحیاه . . .» جمله وصفی برای «الکافرین» باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 3 - 5

5- خوردن، لذت بردن و برخوردار شدن از متاع ها و لذت های دنیوی و غوطهور شدن در آرزو های واهی، هدف و مقصد اعلاّی کافران است.

ذرهم یا کلوا و یتمتّعوا و یلههم الأمل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 40 - 3

3 - کافرانی که در مادیات و اموال دنیا غوطهوراند، به پوچی در زندگی دچار گشته و در سردرگمی شدید بسر می برند.

رجال لا تلہیهم تجره و لایبع عن ذکر اللّٰه . . . و الذین کفروا أعملهم ... کظلمت ف

از مقایسه میان آیه 37 - که در باره کسانی است که مال و منال و مادیات آنان را از یاد خدا غافل نمی سازد - و آیه شریفه - که درباره وضعیت کافران است - به دست می آید که کافران، بر خلاف مؤمنان، در مادیات و علاقه به مال و منال گرفتاراند و از این رو دچار سردرگمی و تاریکی شدید هستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 35 - 7

7 - افق دید کافران، محدود به زندگی کوتاه دنیا است.

لجعلنا لمن يكفر بالرحمن . . . لَمَّا متع الحيوه الدنيا و الآخره عند ربك للمتقين

خداوند در این آیه، توانایی خویش را بر ایجاد یک زندگی آکنده از تجمل برای کافران، بیان کرده و سپس حضور در جوار ربوبی را مطرح نموده است. از این مطلب استفاده می شود که کافران تنها در محدوده تنگ زندگی دنیا می اندیشند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 35 - 5

5 - محکومیت ابدی کافران مستکبر به عذاب همیشگی دوزخ ، نتیجه حق ستیزی ودنیا محوری آنان

اتخذتم آیت الله هزوا و غرتکم الحيوه الدنيا فالیوم لایخرجون منها

ص: 422

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 20 - 3

3- توبیخ کافران در قیامت ، به خاطر هدر دادن امکانات ارزنده خویش و صرف آن در لذت های زودگذر مادی

أذهبتم طيباتكم في حياتكم الدنيا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قیامه - 75 - 21 - 2

2 - دل‌بستگی به دنیا و رها کردن آخرت ، از نشانه های کافران است .

بل تحبون العاجله . و تذرون الآخره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - انسان - 76 - 27 - 1

1 - محبت و دل‌بستگی به دنیا و بی‌اعتنایی به قیامت و حیات اخروی ، از نشانه های کافران و گناه پیشگان است .

و لا تطع منهم ءاثمًا أو كفورًا .. إن هؤلاء يحبون العاجله و يذرون وراءهم يومً

255- دنیا طلبی کافران صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 3 - 4

4- تمامی همّ و تلاش کافران هدایت ناپذیر صدر اسلام ، خوردن و بهره‌وری از تمتعات و لذت های مادی بود .

ذره‌م یا کلووا و يتمتعوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 73 - 6

6- کافران عصر بعثت ، فریفته وضعیت بهتر اقتصادی و هم نشینان به ظاهر آراسته خویش بودند .

أى الفریقین خیر مقامًا و أحسن ندیًا

افتخار به محفل، در حقیقت افتخار به حاضران در آن است و مراد از اهل محفل به قرینه «من هو. .. أضعف جنداً» - در آیات بعد - هم فکران و یاوران کافران است.

256- دنیاطلبی کتمان کنندگان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 174 - 2

ص: 423

2 - کسانی که احکام و معارف کتاب های آسمانی را کتمان کرده اند تا بدین وسیله به متاع دنیا برسند ، در قیامت به عذاب دردناکی گرفتار خواهند شد .

إن الذين يكتُمون ما أنزل الله من الكتب .. لهم عذاب أليم

257- دنیاطلبی گناهکاران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - انسان - 76 - 27 - 1

1 - محبت و دلبستگی به دنیا و بی اعتنایی به قیامت و حیات اخروی ، از نشانه های کافران و گناه پیشگان است .

ولا تطع منهم ءاثمًا أو كفورًا .. إن هؤلاء یحبّون العاجله و یذرون وراءهم یومً

258- دنیاطلبی متخلفان از غزوه تبوک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 42 - 2

2 - دورنمای مشقت آمیز و به دور از منافع مادی جنگ تبوک ، در نظر برخی از مسلمانان صدر اسلام ، عامل امتناع آنان از حضور در جنگ

لو كان عرضاً قريباً و سفرأ قاصداً لاتبعوك و لكن بعدت علیهم الشقه

259- دنیاطلبی متخلفان از مسافرت به حدیبیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 11 - 20

20 - انگیزه اصلی متخلفان از سفر حدیبیه ، گریز از خطرات احتمالی و حفظ منافع دنیوی خود

قل فمن یملك لكم من الله شیئاً إن أراد بكم ضرراً أو أراد بكم نفعاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 15 - 2،8

2 - تمایل متخلفان از سفر حدیبیه ، به شرکت در جنگ خیبر برای دستیابی به غنایم و یا پوشاندن گذشته خود

سيقول المخلفون إذا انطلقتم إلى مغانم . . ذرونا نتبعكم

هدف متخلفان از شرکت در جنگ خیبر، یا رسیدن به غنایم و یا توجیه گذشته تاریک خود بود. تعبیر «إلى مغانم»، بیانگر نکته اول و «یریدون أن یدلّوا...» حاکی از نکته دوم است.

ص: 424

8 - تلاش متخلفان حدیبیه برای حضور در جنگ خیبر ، به منظور شکستن نهی الهی از شریک شدن آنان در غنایم خیبر *

یریدون أن یبدلوا کلم الله قل لن تتبعونا کذلکم قال الله من قبل

برداشت بالا بدان احتمال است که به قرینه «قل لن تتبعونا کذلکم قال الله من قبل»، خداوند از قبل، پربار بودن جنگ خیبر را یادآور شده و از حضور متخلفان، در آن جنگ نهی کرده است؛ تا آنان به غنایم دست نیابند. ولی متخلفان، به خاطر شکستن این نهی الهی، درصدد شرکت در جنگ و سهمیم شدن در غنایم بودند.

260- دنیاطلبی مسلمانان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جمعه - 62 - 11 - 1

1 - مسلمانان صدر اسلام ، با مشاهده بساط داد و ستد و یا لهو و سرگرمی ، جذب آن می شدند و مصلاً را ترک و پیامبر (صلی الله علیه و آله) را در حال ایراد خطبه های نماز جمعه ، رها می کردند .

و إذا رأوا تجره أو لهواً انفضوا إليها و ترکوک قائماً

261- دنیاطلبی مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 41 - 10

10 - دستیابی به متاع دنیا ، از هدف های یهود و نصارا در کفر به قرآن و انکار حقایق تورات و انجیل

و لا تشتروا بآیتی ثمناً قليلاً

کلمه «آیاتی» علاوه بر قرآن، شامل حقایق بیان شده در تورات و انجیل نیز هست. گویا آوردن اسم ظاهر (آیاتی) به جای ضمیر «به»، برای تأمین این هدف باشد. قابل ذکر است که چون سخن درباره ایمان به قرآن بود، مصداق مورد نظر برای «آیاتی» حقایقی از تورات و انجیل است که دلیل بر حقانیت قرآن می باشد.

262- دنیاطلبی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 100 - 6

6- مشرکان ، حتی در صورت برآورده شدن خواسته های مادی شان و دارای امکانات فراوان بودن ، از انفاق آن ابا می کردند . *

لن نُؤمِن لك حتى تفجر لنا . . . قل لو أنتم تملكون خزائن رحمة ربِّي إذا لأمسكتم

اینکه خداوند در آیات قبل، خواسته های مادی مشرکان (برخورداری از چشمه و . . .) را از پیامبر (صلی الله علیه و آله) مطرح کرد و در این آیه، از بخل آنان در صورت برخورداری از امکانات فراوان سخن می گوید، می تواند به خاطر نکته یاد شده باشد.

ص: 425

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 40 - 3

3- ربييت پروردگار ، مقتضى سلب نعمت از فخر فروشان و مشركان دل بسته به دنيا واعطای نعمتی افزون تر به موحدان است ،

فَعَسَى رَبِّي أَنْ يُؤْتِيَنَّا خَيْرًا مِنْ جَنَّتِكَ وَيُرْسِلْ عَلَيْهَا حِسَابًا مِنَ السَّمَاءِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 48 - 6

6- گزارش خداوند از صحنه قیامت و حشر مشركان ، تسلیت و دل جویی از پیامبر (صلی الله علیه و آله) در برابر انکارها و دنیاپرستی آنان است .

والبقيت الصلحت خير عند ربك .. و ترى الأرض ... على ربك

خطاب در «ربك» و «تری» به پیامبر (صلی الله علیه و آله) است این گونه خطاب در دل آیات مربوط به قیامت مشركان، نوعی تسلی دادن به پیامبر (صلی الله علیه و آله) در برابر انکار آنان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 60 - 9

9- نکوهش خداوند از مشركان بهانه جو ، به خاطر انتخاب نابخردانه آنان (انتخاب زندگی دنیوی به بهانه از دست دادن سعادت اخروی)

و قالوا إن نتَّبِعِ الهدى معك نتخطف من أرضنا .. و ما أوتيتم من شيء فمتع الحيوه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 29 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مکلف به اعراض از مشركان دنيا محور و خداگريز

فأعرض عن من تولَّى عن ذكرنا و لم يرد إلا الحيوه الدنيا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 30 - 1

1 - افق دید و نگرش مشرکان خداگریز، محصور در محدوده دنیا و مظاهر آن

و لم یرد إلاّ الحیوه الدنیا . ذلک مبلغهم من العلم

«ذلک» اشاره به دنیاگرایی مشرکان دارد؛ یعنی، دنیاگرایی منتهای دانش آنان است.

263- دنیاطلبی مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 9 - 4,5,6

ص: 426

4- مشرکان صدر اسلام، مردمانی دنیاطلب بودند.

اشتروا بآیت الله ثمناً قليلاً

5- دنیاطلبی مشرکان صدر اسلام، عامل مبارزه آنان با اسلام و قرآن

اشتروا بآیت الله ثمناً قليلاً

6- شرک پیشگان صدر اسلام، به خاطر تأمین و حفظ منافع مادی خود، مردم را از گرویدن به اسلام و سلوک راه خدا باز می داشتند.

اشتروا بآیت الله ثمناً قليلاً فصدوا عن سبيله

آیه فوق - به قرینه آیات قبل درباره مشرکان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 15 - 8

8- مشرکان عصر بعثت به خاطر دنیا طلبی و تجمل گرایی، قرآن را نپذیرفته و آن را ساخته دست پیامبر (صلی الله علیه و آله) قلمداد می کردند.

أم يقولون افتريه .. من كان يريد الحيوه الدنيا وزينتها

بیان پیامدهای دنیاخواهی و تجمل گرایی، پس از دعوت به توحید و اقامه برهانی روشن برای آن، اشاره به ریشه های اصرار مشرکان به کفرورزی دارد؛ یعنی، اینکه مشرکان با وجود دلیلی روشن بر حقانیت قرآن، حقایق مطرح شده در آن را نمی پذیرند به دلیل دنیاخواهی آنان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 13 - 2

2- مشرکان صدر اسلام، مردمی سخت غافل و به دور از تعالیم بلند وحی و سرگرم به زندگی پست دنیایی

و إذا ذكروا لا يذكرون

پندناپذیری مشرکان، یا به سبب غفلت شدید آنان از معارف بلند الهی بود و یا به این دلیل بود که آنان - علی رغم شناخت تعالیم وحی و پیامبر (صلی الله علیه و آله) - مردمی لجوج و حق ناپذیر بودند. برداشت یاد شده مبتنی بر احتمال نخست است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 29 - 1

1 - مشرکان لجاجت پیشه مکہ، منکر قیامت و ہر گونه زندگی جز زندگانی دنیا بودند.

وقالوا إن ہی إلا حیاتنا الدنیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 93 - 3

ص: 427

3- مشرکان مکه ، از مفاهیم عالی قرآن غافل بوده و به زخارف دنیا چشم دوخته بودند .

و لقد صرّفنا فی هذا القرآن من کلّ مثل فابی . . . و قالوا لن نؤمن لک حتی ... أو

265- دنیا طلبی منافقان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 42 - 7

7- شرکت برخی افراد (منافقان) در جهاد با کافران ، به منظور دستیابی به منافع مادی

لو کان عرضاً قریباً و سفراً قاصداً لا تبعوک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 69 - 8

8 - غرق شدن منافقان و کافران در باتلاق بهره‌وری های مادی ، گرایش مستمر آنان در طول تاریخ

فاستمعوا بخلقهم . . . و خضتم کالذی خاضوا

برداشت فوق بدان احتمال است که «خوض» (فرورفتن) به قرینه «استمعوا» همان بهره‌وری از مادیات و فرورفتن در منجلاب آن باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 75 - 5

5 - منافقان ، دارای روحیه مادی

و منهم من عهد الله لئن آتینا . . . لنکوننّ من الصالحین

برداشت فوق بدین جهت است که منافقان، صلاح خویش را مشروط به برخورداری از مال و ثروت کردند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 76 - 1

1 - بخل ورزی منافقان از پرداخت صدقات به هنگام برخورداری از مال و فضل الهی ، علی‌رغم تعهدشان با خدا

و منهم من عهد الله . . . فلما آتاهم من فضله بخلوا به

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 14 - 19، 14

14 - منافقان ، فریفته دنیا و غافل از خداوند

و غرکم باللّٰه الغرور

در صورتی که مراد از «الغرور» دنیا باشد، مقصود این خواهد بود که مظاهر دنیا (مال، جاه، مقام و ..) شما را فریب داده و از خدا غافلتان کرده است.

ص: 428

19 - آرزوی ناکامی برای جامعه ایمانی ، تردید در باور های دینی ، فریفتگی به آرزو های باطل و مظاهر دنیا و غفلت از خداوند ، از اوصاف منافقان و از نشانه های نفاق

و غرکم بالله الغرور

266- دنیا طلبی همسران محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 28 - 6

6 - رفتار پیامبر (صلی الله علیه و آله) با همسران خود ، در صورت ادامه دنیا طلبی آنان ، نه تنها بر زور و جبر مبتنی نبود ، بلکه بر آسان گیری استوار بود .

قل لأزوجک إن کنتن تردن الحیوه الدنیا .. فتعالین أمتعنن و أسرحنن سراحاً

267- دنیا طلبی یهود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 41 - 10

10 - دستیابی به متاع دنیا ، از هدف های یهود و نصارا در کفر به قرآن و انکار حقایق تورات و انجیل

و لاتشتروا بآیتی ثمناً قليلا

کلمه «آیاتی» علاوه بر قرآن، شامل حقایق بیان شده در تورات و انجیل نیز هست. گویا آوردن اسم ظاهر (آیاتی) به جای ضمیر «به»، برای تأمین این هدف باشد. قابل ذکر است که چون سخن درباره ایمان به قرآن بود، مصداق مورد نظر برای «آیاتی» حقایقی از تورات و انجیل است که دلیل بر حقانیت قرآن می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 86 - 6,7

6 - یهودیان به انگیزه دستیابی به مزایای دنیا ، همکیشان خود را کشته و آنان را از دیارشان آواره می ساختند .

ثم أنتم هؤلاء تقتلون .. أولئک الذین اشتروا الحیوه الدنیا بالأخره

7 - یهودیان برای رسیدن به مزایای دنیوی ، آخرت و نعمت های آن را از دست دادند .

أولئك الذين اشتروا الحيوه الدنيا بالأخره

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

1 - بقره - 2 - 96 - 6،16

6 - دنياپرستی يهود از پيشگویی های قرآن

لتجدنهم أحرص الناس على حيوه

ص: 429

16 - خداوند ، ناظر بر رفتار و کردار برخاسته از دنیاپرستی یهود است .

والله بصیر بما یعملون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 102 - 48

48 - ترجیح منافع دنیوی بر منافع اخروی ، در دیدگاه یهودیان ساحر

لقد علموا لمن اشتریه ماله فی الآخره من خلق و لبسوا ماشرؤا به أنفسهم لو كانوا یعلم

کسی که بداند با دستیابی به منافع نامشروع، آخرت خویش را از دست داده است (لقد علموا ..) ولی در عین حال به زیانباری این داد و ستد اعتقاد نداشته باشد (لو كانوا یعلمون)، معلوم می شود وی منافع دنیوی را بر آخرت ترجیح می دهد.

268- دنیاطلبی یهود صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 103 - 5

5 - یهودیان عصر بعثت ، به دلیل وابستگی به دنیا و فسق پیشگی زمینه های ایمان و تقوا را از دست داده بودند .

لبسوا ماشرؤا به أنفسهم .. و لو أنهم ءامنوا و اتقوا لمتوبه من عندالله خیر

به کارگیری «لو» امتناعیه در جمله «لو أنهم ..» می نمایاند که: ایمان آوردن یهود و پرهیز از گناهانی همانند سحر، امری مشکل یا ممتنع بوده است. آیات پیشین - که سخن از دل بستگی شدید یهود به دنیا و فاسق بودن آنان داشت - می تواند بیانگر علت به وجود آمدن این روحیه در ایشان باشد.

269- روش مبارزه با دنیاطلبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 3 - 14

14- اخطار و هشدار به سرنوشت شوم کافران دنیاطلب ، روشی برای بازداشتن از کفر و دنیاطلبی

ربما یوّد الذین کفروا .. ذرهم یا کلوا و ... فسوف یعلمون

270- زمینه ترک دنیاطلبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 80 - 13

13 - چشم پوشی از زخارف دنیا، نیازمند صبر و شکیبایی است .

ص: 430

ثواب الله خير . . . ولا يلقاها إلا الصبرون

مفاد سخنان فرزندگان بنی اسرائیل این است که مردم نباید فریفته دنیا شوند؛ بلکه باید به ثواب اخروی خداوند دل ببندند. البته این امر نیاز به صبر و شکیبایی دارد تا بتوان با خواهش های نفسانی مبارزه کرد و بر انجام اعمال صالح توفیق یافت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تغابن - 64 - 15 - 8

8 - ایمان به قیامت و پاداش و کیفر آن روز ، عامل رهایی انسان از دلبستگی به متاع های مادی و دنیوی و سبب رویکرد او به آرمان های بلند معنوی و اخروی

إنما أموالکم وأولادکم فتنه والله عنده أجر عظیم

271- زمینه دنیاطلبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 32 - 10

10 - به کار نگرفتن عقل و اندیشه زمینه توجه به دنیا و غفلت از آخرت

وما الحیوه الدنیا إلا . . . أفلا تعقلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 7 - 3

3 - انکار جهان آخرت ، زمینه ساز دلبستگی به دنیا و فریفته شدن به زخارف و زینت های آن

إن الذین لا یرجون لقاءنا ورضوا بالحیوه الدنیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 24 - 11

11 - غفلت از حقیقت و هویت باطنی دنیا ، زمینه ای است برای فریفته شدن به زیبایی های صوری و افتادن در دام جلوه های ظاهری آن

إنما مثل الحیوه الدنیا کماء . . . إذا أخذت زخرفها وازینت . . . کذلک نفصل الأیت لقو

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 28 - 18

18- قطع ارتباط با خداخواهان تهیدست ، زمینه ساز تمایل آدمی به مظاهر مادی و جلوه های ظاهری دنیامداران است .

و لاتعد عیناک عنهم ترید زینه الحیوه الدنیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 431

3 - دل‌بستگی انسان به دنیا، معلول جهل او به ناچیز بودن عمرش

قل إن لبثتم إلا قليلاً لو أنكم كنتم تعلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 77 - 6

6 - برخورداری از امکانات و دارایی های زیاد، زمینه ساز دل‌بسته شدن انسان به دنیا و غافل شدن وی از سرای آخرت

و ابتغ فيما آتیک الله الدار الآخرة

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 79 - 6،10

6 - خودنمایی و تجمل‌گرایی عده ای، عامل گرایش مردم به دنیاطلبی و زخارف آن

فخرج علی قومه فی زینته قال الذین یریدون الحیوه الدنیا یلیت لنا مثل ما أوتی قر

10 - نقش مؤثر ثروتمندان و صاحبان زر و زور، در گرایش مردم به دنیاطلبی و زخارف آن

فخرج علی قومه فی زینته قال الذین .. یلیت لنا مثل ما أوتی قرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 20 - 5

5 - بی اعتقادی به معاد، گرایش دهنده انسان به لذت جویی هر چه بیشتر از امکانات دنیایی

الذین کفروا .. اذهبتم طیبتکم ... و استمتعتم بها

مخاطب قرار گرفتن لذت جویان با عنوان کفر، می نمایند که این وصف در گرایش کافران به لذت جویی و حرص بر لذت های دنیایی
نقشی اساسی دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 20 - 20

20 - انسان ها ، در معرض قرار گرفتن در دام دنیا و فریفته شدن به زندگی دنیوی

و ما الحیوه الدنیا إلاّ متع الغرور

«متاع» به «ما یتمتع به» تفسیر شده است؛ یعنی، چیزی که انسان از آن بهره بگیرد. معادل فارسی آن «کالا» است. «غرور» نیز به معنای خدعه و نیرنگ است. بنابراین «متاع الغرور»؛ یعنی، کالایی که صرفاً جنبه خدعه و فریب دهی دارد. بیان این حقیقت، بدان هدف است که انسان، مواظب باشد تا در دام آن گرفتار نشود. و این در صورتی است که انسان، در معرض و خطر فریفته شدن به زندگانی دنیا قرار داشته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - صف - 61 - 11 - 12

12 - ظاهرنگری و سست اندیشی ، مایه دلخوشی انسان به مظاهر زندگی دنیایی و بی توجهی به جهاد و مصالح نهفته در آن

ص: 432

و تجهدون فی سبیل . . . ذلکم خیر لکم ان کنتم تعلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جمعه - 62 - 9 - 10

10 - جهل و ناآگاهی ، مایه دلخوش شدن انسان به مظاهر زندگی دنیایی و بی توجهی به ذکر خدا و عبادت او و مصالح نهفته در آن

ذلکم خیر لکم ان کنتم تعلمون

272- زمینه دنیاطلبی قارون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 79 - 7

7 - خودنمایی و تجمل گرایی قارون ، باعث برانگیخته شدن خوی دنیاخواهی عناصر غافل و دنیاطلب بود .

قال الذین یریدون الحیوه الدنیا . . . إنه لذو حظّ عظیم

273- زیان دنیاطلبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 102 - 47

47 - دستیابی به منافع دنیا در مقابل از دست دادن آخرت ، سودایی زیانبار است .

لبس ماشروا به أنفسهم

274- زیانهای دنیاطلبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 38 - 8

8- شرک و غفلت از ربوبیت خدا ، مهم ترین خطر رفاه زدگی و سرمستی به امکانات دنیوی است .

لکنّأ هو اللّهُ ربّی و لاأشرك برّبّی أحدًا

مرد مؤمن، برای جدا کردن صف خویش از ثروت مند مغرور، به دو نکته اشاره کرده است: ربوبیت خدا و عدم شرک و با این تعبیر، ثروت

مند مغرور را به غفلت از خدا و گرفتاری به شرک، هشدار داده است.

ص: 433

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 96 - 9

9 - علاقه به دنیا و آرزوی عمر طولانی به خاطر آن ، خوبی ناپسند و نکوهیده است .

و لتجدنهم أحرص الناس على حياة . . . يود أحدهم لو يعمر الف سنة

لحن آیه گویای مذمت یهود به خاطر علاقه به دنیا و درخواست عمر طولانی به خاطر آن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 134 - 10

10 - تهدید الهی نسبت به دنیاپرستی و دنیاپرستان

من كان يريد ثواب الدنيا . . . و كان الله سميعاً بصيراً

تذکر این واقعیت که خداوند ناظر اعمال دنیاپرستان و شنوای گفتار آنهاست، در حقیقت تهدید آنان به مؤاخذه خداوند است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 32 - 2

2 - دنیا محوری و دوست داشتن آن، مرام و اندیشه ای کودکانه و نابخردانه است.

و ما الحيوه الدنيا إلا لعب و لهو

با توجه به اینکه لعب و لهو کار کودکان و کسانی است که بلوغ فکری ندارند، مقتضای تشبیه، وجود این ویژگیها در دنیاپرستان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 24 - 3

3 - مذمت خدا از دلبستگی به خویشاوندان و به مال و منال و دلواپسی برای تجارت و مسکن در صورتی که مایه غفلت از خدا و رسول و

جهاد در راه خدا شود .

قل إن كان ءاباؤکم . . . و أموال اقترفتموها و تجره تخشون كسادها و مسکن . . . أحب إلى

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 38 - 9

9 - دلخوش کردن به زندگی دنیوی و ترجیح دادن آن بر حیات اخروی ، امری است ناپسند و مورد نکوهش خداوند .

أرضيتم بالحيوه الدنيا من الآخره فما متع الحيوه الدنيا في الآخره إلا قليل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 69 - 9

9 - مذمت الهی از غرق شدن در لذایذ و بهره وری های مادی

فاستمتعوا بخلقهم . . . و خصتم كالذی خاضوا

ص: 434

با توجه به اینکه مراد از «خوض»، می تواند خوض در بهره‌وریهای مادی باشد، برداشت فوق به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 7 - 7

7- دلخوش بودن به دنیا و آرامش یافتن به آن و غفلت از آیات الهی ، از اوصاف کافران و امری مذموم و ناپسند

إن الذین . . . ورضوا بالحویه الدنیا و اطمأنوا بها ... غفلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 24 - 10

10 - دنیا سرایی است ناامن و آرمیدن در آن و گردش بر مدار آن ، نشانه ای است از کوتاه نظری .

إنما مثل الحیوه الدنیا . . . کذلک نفصل الأیت لقوم یتفکرون

غرض از تمثیل در آیه شریفه - به قرینه آیه بعد (و اللّٰه یدعوا الی دارالسلام . . .) - بیان این حقیقت است که: این سرا، سرایی است که در معرض انواع حوادث و رخدادهای مرگبار است و انسان نباید به چنین جایی بسنده کند و آن را وجهه همت خود قرار دهد. گفتنی است که از ذیل آیه (لقوم یتفکرون) استفاده می شود که اهل دنیا مردمانی فاقد فکر و اندیشه هستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 113 - 16

16- « عن علی بن الحسین (ع) [فی حدیث طویل] : . . . و لا ترکنوا الی الدنیا فإن الله عزوجل قال لمحمد صلی الله علیه و آله و سلم : « و لا ترکنوا الی الذین ظلموا فتمسکم النار » و لا ترکنوا الی زهره الدنیا و ما فیها رکن من اتخذها دار قرار و منزل استیطان . . . ;

از امام سجاد(ع) [ضمن حدیثی طولانی] روایت شده است: . . . به دنیا تمایل و اطمینان نکنید؛ زیرا خداوند عزوجل به حضرت محمد(صلی الله علیه و آله) فرمود: «ولا ترکنوا...» و به زیبایی دنیا و آنچه در دنیاست تمایل و اطمینان نکنید، بسان تمایل و اطمینان کسی که آن را خانه همیشگی و جای ماندن خود قرار داده است...».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 88 - 6

6- چشم دوختن و غبطه خوردن به مال و منال دنیا ، امری نکوهیده و ناپسند

لا تمدنّ عینیک الی ما متّعنا به أزواجاً منهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 107 - 6

6- ترجیح دنیا بر آخرت - و نه صرف تأمین نیاز های زندگی - امری نکوهیده است .

فعلیهم غضب من الله .. ذلك بأنهم استحبوا الحیوه الدنيا علی الآخره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 435

16- انكار معاد ، نكوهيده تر از دل بستگی به زندگانی دنیا و دارای نقشی مؤثرتر در آن در پیدایش شرک

لقد جئتمونا كما خلقناكم اول مره بل زعمتم انن نجعل لكم موعداً

حرف «بل» برای اضراب و نشان نابرابر بودن مابعد و ماقبل آن است. در این برداشت، تشبیه در «كما خلقناكم»، ناظر به مال و فرزند نداشتن انسان در آغاز خلقت و هنگام اعاده آن، دانسته شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 131 - 5

5 - چشم دوختن و غبطه خوردن بر مال و منال دنیا داران ، امری نکوهیده و ناروا است .

و لاتمدنّ عینیک إلی ما متّعنا به أزوجاً منهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 20 - 15

15 - تنها دنیا محوری ، امری نکوهیده و ناپسند است ; نه صرف برخورداری از نعمت های دنیایی .

یرزق من یشاء . . . من کان یرد حرث الدنیا . . . و ما له فی الآخره من نصیب

همه بندگان از رزق دنیوی بهره می برند - چه مؤمن و چه منکر - ولی آنان که تمام همتشان دنیا باشد در آخرت بهره ای نخواهند داشت. پس آنچه مذموم است بهره‌وری از دنیا نیست؛ بلکه دنیا محوری است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 48 - 10

10 - دلخوشی به دنیا و مظاهر آن ، نکوهیده و ناروا است .

و إنا إذا . . فرح بها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 36 - 2

2- شرافت ایمانی و پاداش الهی به مجاهدان ، شایان دل‌بستگی و نه سرگرمی های بی فرجام دنیا

أنتم الأعلون و الله معکم و لن یترکم أعملکم . إنما الحیوه الدنیالعب و لهو

از ارتباط این آیه با آیه قبل - که درباره تشویق مؤمنان به جهاد و از یاد نبردن ارجمندی خویش و پاداش الهی بود - مطلب بالا استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 29 - 6

6 - متمرکز کردن علایق و گرایش ها در امور دنیوی ، امری نکوهیده ؛ و نه صرف بهرهوری از دنیا

فأعرض عن من . . . و لم یرد إلا الحیوه الدنیا

حصر در آیه شریفه، مفید مطلب بالا است.

ص: 436

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - انسان - 76 - 27 - 7

7 - علاقه به دنیا و توجه به آبادانی حیات دنیوی ، در صورت بی اعتنایی به امر آخرت و حیات اخروی ، مورد نکوهش و محکوم در نگاه وحی

إِنَّ هَؤُلَاءِ يَحِبُّونَ الْعَاجِلَةَ وَيَذُرُونَ وَرَاءَهُمْ يَوْمًا ثَقِيلًا

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که آیه شریفه درصدد نکوهش و محکوم کردن کسانی است که تنها به دنیا دل بسته و آخرت را رها کرده اند.

276- ظلم دنیا طلبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 21 - 8

8 - دنیامداری ، شرک ، بدعت در دین ، ظلم و سیاه کاری است .

أَمْ لَهُمْ شُرَكَوًا... وَإِنَّ الظَّالِمِينَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ

277- عذر بر دنیا طلبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 52 - 7

7 - انسان ها با نزول قرآن و دریافت آن هیچ عذر و توجیهی برای گرایش به کفر ، به فراموشی سپردن قیامت ، فریب خوردن به حیات دنیا و انکار آیات الهی ندارند .

الَّذِينَ اتَّخَذُوا دِينَهُمْ لَهْوًا وَلَعِبًا... وَلَقَدْ جِئْنَاهُمْ بِكِتَابٍ

آیه مورد بحث در پی بیان گرفتاری کافران به آتش دوزخ و بیان عامل دوزخی شدن آنان، اشاره به اتمام حجت الهی برای همگان دارد. یعنی با نزول قرآن و معارف آن بهانه ای برای روی آوردی به عقاید و اعمالی که در آیه قبل علل گرفتاری به دوزخ معرفی شده، وجود ندارد.

278- عوامل دنیا طلبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- جهل انسان ها به ارزش برتر پاداش های الهی ، آنان را به منافع دنیوی دلبسته کرده و از ایمان و تقوا باز داشته است .

ص: 437

و لو أنهم آمنوا و اتقوا . . . لو كانوا يعلمون

برداشت فوق مبتنی بر این احتمال است که «لو» در جمله فوق شرطیه باشد. بر این اساس احتمالاتی قابل تصور است و از آنهاست اینکه مفعول «یعلمون» برتری پاداش الهی گرفته شود و جواب شرط از جمله «و لو أنهم آمنوا» استفاده گردد؛ یعنی: «لو كانوا يعلمون ان ثواب الله خير لأمنوا و اتقوا؛ اگر می دانستند که پاداش الهی از منافع دنیوی برتر است، همانا ایمان می آوردند و تقوا پیشه می شدند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 142 - 12

12 - عن أبي جعفر(ع): ان اصحاب محمد(صلى الله عليه و آله) قالوا: يا رسول الله . . . إذا كنا عندك فذكرتنا و رغبتنا و جلنا و نسينا الدنيا و زهدنا . . . فاذا خرجنا من عندك و دخلنا هذه البيوت و شممنا الاولاد و رأينا العيال و الاهل يكاد أن نحول عن الحال التي كنا عليها عندك . . . فقال لهم رسول الله(صلى الله عليه و آله): . . . إن هذه خطوات الشيطان فيرغبكم في الدنيا . . .

از امام باقر(ع) روایت شده که یاران رسول خدا(صلى الله عليه و آله) به آن حضرت عرض کردند: . . . هنگامی که ما نزد شما هستیم و ما را متذکر می کنید و ترغیب می نمائید احساس ترس می کنیم و دنیا را فراموش کرده و زهد میورزیم . . . اما چون از نزد شما خارج می شویم و به خانه های خود می رویم و فرزندان و خانواده را می بینیم، نزدیک است از آن حال معنوی که نزد شما داشتیم برگردیم . . . رسول خدا(صلى الله عليه و آله) فرمود: . . . این از گامهای شیطان است که شما را به دنیا ترغیب می کند . . .

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 41 - 8

8 - ظاهر نگری و سست اندیشی ، مایه دلخوشی انسان به مظاهر زندگی دنیوی و بی توجهی به جهاد و مصالح نهفته در آن

و جهدوا بأموالكم و أنفسكم في سبيل الله ذلكم خير لكم إن كنتم تعلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 24 - 16

16 - دلبستگی به زندگی دنیوی ، نتیجه عدم شناخت صحیح دنیا است .

إنما مثل الحيوة الدنيا . . . و ظن أهلها أنهم قدرون عليها . . . كذلك نفصل الأيت لقوم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 29 - 4

4- دنیاگرایی ، بازتاب اعراض از یاد خدا *

تولّی عن ذکرنا و لم یرد إلاّ الحیوه الدنیا

برداشت یاد شده بدین احتمال است که تقدیم عبارت «عن من تولّی عن ذکرنا»، اشاره به نقش روی گردانی از یاد خدا در فریفتگی انسان به دنیا داشته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 38 - 3

ص: 438

3 - علاقه شدید به دنیا و ترجیح آن بر آخرت ، پیامد طغیانگری و سرپیچی از اطاعت خداوند است .

فأما من طغى . وءاثر الحيوه الدنيا

ترتیبی که آیه شریفه در ذکر طغیان و دنیا طلبی به کار برده، ممکن است برخاسته از ترتب خارجی آن دو باشد.

279- غفلت و دنیا طلبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 29 - 3

3 - اعراض از یاد خدا و دنیامداری ، دو پدیده به هم پیوسته و تفکیک ناپذیر

تولّى عن ذكرنا و لم يرد إلاّ الحيوه الدنيا

280- فرجام دنیا طلبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 44 - 8

8- پوچی و بی حاصلی و فرجام ناخوشایند ، پی آمد شرک و دنیاپرستی است .

و لم تكن له فئه ينصرونه من دون الله ... هو خير ثواباً و خير عقباً

بیان سرگذشت مرد ثروت مند و پایان خسارت بار و بی حاصل او و سپس تذکر این که خداوند، بهترین پاداش دهنده و فراهم کننده سرانجام نیک برای بندگان است، این نتیجه را در پی دارد که دنیاپرستی و شرک، بدفرجامی و بی حاصلی را در پی خواهد داشت.

281- فسق دنیا طلبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 99 - 9

9 - دنیا پرستی ، دشمنی با فرشتگان ، ارتکاب گناهای همچون کشتن انبیا و رهبران دینی و شکستن پیمان های الهی ، از مصداق های فسق است .

و ما یکفر بها إلاّ الفسقون

آیات گذشته (از آیه 74 - 98) موانعی را برای ایمان آوردن یهود به قرآن و پیامبر ذکر کرده و در آیه مورد بحث ریشه انکار قرآن و

پیامبر (صلی الله علیه و آله) را فسق پیشگی دانسته است. بنابراین آنچه در آن آیات از موانع ایمان آوردن شمرده شده، از نظر قرآن مصداق فسق و بیانگر معنای آن می باشد.

ص: 439

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 24 - 5

5 - ترجیح محبت خویشاوندان و امکانات مادی بر محبت خدا و پیامبر (صلی الله علیه و آله) و جهاد ، فسق و انحراف است .

قل إن كان ءاباؤکم .. أحب إليکم ... و اللّٰه لا یهدی القوم الفسقین

282- کيفر دنیاطلبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 179 - 10

10 - عالمان دینی دنیا دوست و هواپرست و تکذیب کنندگان آیات الهی ، اهل دوزخند .

لكنه أخلد إلى الأرض و اتبع هوه .. و لقد ذرأنا لجهنم كثيراً

برداشت فوق مقتضای ارتباط آیه مورد بحث با آیات پیشین است.

283- گمراهی دنیاطلبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 21 - 8

8 - دنیامداری ، شرک ، بدعت در دین ، ظلم و سیاه کاری است .

أم لهم شركؤا .. وإنّ الظلمین لهم عذاب أليم

284- گناه دنیاطلبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 169 - 3

3 - دنیاگرایان یهود خود به گناه دنیاگرایی و کسب مال و منال از راه های ناروا معترف بودند .

یأخذون عرض هذا الأدنی و یقولون سیغفر لنا

جمله «سیغفر لنا» (آمرزیده خواهیم شد)، اعتراف یهودیان دنیاگرا به گنهکاری خویش و بیانگر این است که جمله «یأخذون ..» ناظر به

کسب مال از راههای نامشروع است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 116 - 15

15- دل بستگی به تمتعات دنیوی و لذت های مادی ، گناه است .

ص: 440

واتبع الذين ظلموا ما أترفوا فيه و كانوا مجرمين

285- مسلمانان و دنياطلبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 73 - 11

11 - مسلمانان دنياطلب ، به چنگ آوردن غنیمت در سایه پیروزی ظاهری را فوز عظیم (رستگاری بزرگ) می شمردند .

و لئن اصابکم فضل من اللّٰه ليقولنّ .. فافوز فوزاً عظيماً

286- منشأ دنياطلبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 18 - 2

2- نقدطلبی ، شتابزدگی و نداشتن دوراندیشی ، ریشه دنياخواهی و غفلت از آخرت است .

من كان يريد العاجله

کاربرد واژه «عاجله» از ماده «عجله» (چیزی را با عجله و شتاب خواستن) به جای «الدنیا» می رساند که نقد بودن متاع دنیا و امکان دستیابی سریع تر به آن، نقش عمده ای در دنياخواهی دنياطلبان دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قیامه - 75 - 20 - 2

2 - نقدطلبی و نداشتن دوراندیشی ، ریشه دل بستگی به دنیا و رها کردن آخرت

كلاً بل تحبّون العاجله

کاربرد واژه «عاجله» (از ماده «عجله») به جای «الدنیا» می رساند که نقد بودن متاع دنیا و امکان دستیابی سریع تر به آن، نقش عمده ای در دنياخواهی و آخرت گریزی کافران دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - انسان - 76 - 27 - 3

3 - نقد طلبی و نداشتن دوراندیشی ، ریشه دل بستگی به دنیا و بی اعتنایی به حیات اخروی

إِنَّ هَؤُلَاءِ يَحِبُّونَ الْعَاجِلَةَ وَيَذُرُونَ وَرَاءَهُمْ يَوْمًا ثَقِيلًا

به کارگیری واژه «عاجله» (از ماده «عجله») جای «الدنیا»، می‌رساند که نقد بودن متاع دنیا و امکان دستیابی سریع تر به آن، نقش عمده ای در دل‌بسته شدن انسان به دنیا دارد.

ص: 441

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 32 - 12

12 - مفتون نشدن به دنیا و توجه کردن به آخرت و معاد، مقتضای خرد و اندیشه است.

و ما الحیوه الدنیا إلا لعب و لهو .. أفلا تعقلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 52 - 6

6 - معارف و احکام قرآن موجب هشیاری انسان از فریفتگی به حیات دنیاست .

غرثهم الحیوه الدنیا .. و لقد جننهم بکتب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 8 - 5

5- توجه به ناپایداری زیبایی ها و مواهب زمین ، زمینه ساز عدم گرایش انسان ها به مظاهر دنیا است .

إنا جعلنا ما علی الأرض زینه .. و إنا لجعلون ما علیها صعیداً جرراً

هدف از بیان فرجام زمین و توجه دادن آدمیان به ناپایداری مواهب آن، پس از طرح مسئله آزمون، این است که انسان ها، به آن دل نبندند و رسیدن به آن را هدف خویش قرار ندهند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 36 - 8

8- عقیده به معاد ، ناسازگار با دنیاپرستی و غیرقابل پذیرش برای دنیاپرستان است .

أنا أكثر منك مالاً .. و ما أظن الساعة قائمه

مرد ثروت مند، در پی غرور و افتخار به مال و منال و پندار جاودانه بودن آن، به انکار قیامت پرداخت. به نظر می رسد که ارتباط این دو قسمت، به صورت زمینه و نتیجه باشد؛ یعنی، آنچه که فرد را به موضع انکار قیامت کشاند، دنیاپرستی و فریفته شدن بدان بود. فعل مجهول «رُددت» (برگردانده شوم) - که حاکی از اجبار شدن است - نیز گویای نکته یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 39 - 9

9- توجه به مشیت نافذ و نیروی قاهر خداوند ، بازدارنده آدمی از مغرور شدن به اموال دنیا و ابدی پنداشتن آن است .

و لولا إذ دخلت جنتك قلت ما شاء الله لا قوة إلا بالله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 47 - 1

1- یادآوری مسائل آخرت ، به منظور دل بستن به زندگی ناپایدار دنیا ، لازم است .

المال و البنون زينه الحيوه الدنيا . . . و يوم نسير الجبال

ص: 442

«یوم» مفعول برای فعل مقدر «أذکر» است؛ یعنی، «یاد کن روزی را که...».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 74 - 11

11- توجه به مرگ و هلاکت اقوام متمدن و ثروتمند تاریخ، مایه هشدار و موجب فریفته نشدن به دنیا

أیّ الفریقین . . . و کم أهلکننا قبلهم من قرن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 132 - 10

10 - اقامه نماز و مداومت بر آن، سدّی در برابر تمایلات دنیاطلبانه و مانع چشم دوختن به دنیای دیگران است.

ولا تمدّنّ عینیک . . . وأمر أهلک بالصلوة واصطبر علیها

فرمان به اقامه پی گیر نماز، پس از نهی از چشم دوختن به دارایی های دنیا داران، این نکته را گوشزد می کند که با اقامه نماز و گسترش دامنه آن، می توان زمینه را برای دل بریدن از ثروت های کافران فراهم آورد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 64 - 8

8 - انسان ها، در صورت آگاهی و اطلاع از سرگرمی و بازی بودن دنیا و حیات واقعی بودن عالم آخرت، از دنیا دست می کشیدند و به آخرت روی می آوردند.

وما هذه الحیوه الدنیا إلا لهو . . . وإنّ الدار الآخرة لهی الحیوان لو کانوا یع

برداشت بالا بنابر محذوف بودن جواب «لو» است و آن، چیزی مانند این فراز است: «لرغبوا فی الآخرة وزهدوا فی الدنیا».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 12 - 4

4 - توجه به سختی فرجام دین ستیزان، بازدارنده انسان از فرورفتن در پوچی های زندگی دنیوی

فویل . . . للمکذّبین . الذین هم فی خوض یلعبون

تذکر خداوند به دین ستیزان (الذین هم فی حوض)، در حقیقت هشدار به گرفتاران در پوچی دنیا است تا به فرجام آن بیندیشند و از پوچی به در آیند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - انسان - 76 - 27 - 9

9- آخرت طلبی ، ناسازگار با گرایش به دنیا و دلبسته شدن به آن

إِنَّ هَؤُلَاءِ يَجِبُونَ الْعَاجِلَةَ وَيَذْرُونَ وِرَاءَهُمْ يَوْمًا ثَقِيلًا

ص: 443

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 169 - 6

6 - مال و منال دنیا ، اموری ناپایدار و ناشایست برای دلبستگی به آن

يأخذون عرض هذا الأَدْنَى

«أَدْنَى» افعال تفضیل و به معنای نزدیکتر است و مراد از آن، دنیا، در مقابل آخرت، می باشد. «عرض» در لغت به چیزی گفته می شود که ثبات ندارد و مقصود از آن مال و منال است. از آن رو به عرض تعبیر شده تا به زوال مال و منال اشاره شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 7 - 7

7 - دلخوش بودن به دنیا و آرامش یافتن به آن و غفلت از آیات الهی ، از اوصاف کافران و امری مذموم و ناپسند

إن الذين .. ورضوا بالحیوة الدنيا واطمأنوا بها ... غفلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 3 - 8

8- دلبستگی به دنیا و برگزیدن آن بر آخرت ، محکوم و ناپسند است .

الذين يستحبون الحیوة الدنيا علی الأخره .. أولئك فی ضلال بعید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 3 - 8

8- متمرکز کردن تمامی هم و تلاش بر بهرهوری هر چه بیشتر از تمتعات و لذت های دنیوی و دل بستن به آرزو های واهی ، امری ناپسند و محکوم است .

ذرهم يأكلوا و يتمتعوا و یلههم

آیه، تعریض است به اینکه: کافران هدایت ناپذیر، تمام همشان تمتعات دنیوی است؛ لذا باید آنان را به حال خود رها کرد و این حاکی از ناخرسندی خداوند از آنهاست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 72 - 13

13 - دل بستن به زندگی گذرای دنیوی و مغرور شدن به آن ، کاری ناروا است .

إِنَّمَا تَقْضَىٰ هَذِهِ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 48 - 10

10 - دلخوشی به دنیا و مظاهر آن ، نکوهیده و ناروا است .

وَإِنَّا إِذَا... فرح بها

ص: 444

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قیامه - 75 - 26 - 1

1 - کسی که سرانجامش مرگ است ، نباید دنیا را بر آخرت ترجیح دهد و خود را دل بسته آن کند .

بل تحبّون العاجله .. کلاً إذا بلغت التراقي

289- نجات از دنیا طلبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 36 - 9

9 - رهایی از جلوه های فانی دنیا و تلاش در راه نعمت های پایدار اخروی ، تنها در سایه ایمان و توکل بر خدا ممکن است .

فما أوتيتم من شيء .. و ما عند الله .. للذين ءامنوا و علی ربهم يتوکلون

290- نشانه های دنیا طلبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 38 - 12

12 - ترک جهاد و سستی در پیکار با دشمنان دین ، نشانه دنیا طلبی و دل بستگی به زندگی دنیوی است .

ما لكم إذا قيل لكم انفروا فی سبیل الله .. أرضیتم بالحویه الدنیا من الآخره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 33 - 3

3 - خودداری از انفاق ، نمودی از دنیا مداری و بی تقوایی

فأعرض عن من تولّى .. لم یرد إلاّ الحیوه الدنیا... فلا تزکوا أنفسکم هو أعلم بمن

در صورتی که مراد از «تولی» اعراض از انفاق باشد، از تفریع «أفأیت..» بر آیات پیشین، می توان استفاده کرد که دریغورزان از انفاق، در زمره دنیامداران بی تقوا قرار دارند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

23- بازی، سرگرمی، آرایش، فخرفروشی و فزون خواهی، از مظاهر و جلوه های فریبندگی دنیا

أَتَمَّا الْحَيَوَةَ الدُّنْيَا لَعِبٍ... وَ تَكَاثُرٍ... وَ مَا الْحَيَوَةَ الدُّنْيَا إِلَّا مَتَعَ الْغُرُورِ

معرفی دنیا به متاع فریبنده، در پایان آیه شریفه - پس از آن که در آغاز آن با پنج ویژگی شناسانده شده است - می تواند اشاره به مطلب یاد شده باشد.

ص: 445

291- نهی از دنیا طلبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 25 - 2

2 - خدا، مردم را از فریفته شدن به زندگی ناپایدار دنیا بر حذر داشته و به سرایی سراسر امن و سلامت (بهشت) فرامی خواند.

إنما مثل الحیوه الدنیا . . . و اللّٰه یدعوا إلی دارالسلّم

ص: 446

1- آثار دوران‌دیشی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 257 - 16

16 - توجّه به عاقبت و عقوبت اهل کفر، زمینه ساز پرهیز از انحراف به کفر و پذیرش حاکمیت طاغوت

اولئک اصحاب النار هم فیها خالدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 268 - 6

6 - توجّه به فحشاخواهی شیطان، عامل بازدارنده انسان از پذیرش وسوسه های او

الشیطان یعدکم الفقر و یأمرکم بالفحشاء

بنابراینکه جمله «یأمرکم بالفحشاء»، تعلیلی برای جمله «یعدکم الفقر» باشد. یعنی به وعده ها و وسوسه های او گوش فرا ندهید؛ چه اینکه شما را به فحشا فرامی خواند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 85 - 9,11

9 - پذیرش آیینی غیر از اسلام، موجب زیان و خسران در آخرت

و من یتغ غیر الاسلام دیناً .. و هو فی الاخره من الخاسرین

11 - تسلیم در برابر خدا و انتخاب دین اسلام، نتیجه دوران‌دیشی انسان

و من یتغ غیر الاسلام .. و هو فی الاخره من الخاسرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 105 - 13

13 - بیان فرجام و عاقبت شوم اعمال ناپسند ، از روش های قرآن برای بازداشتن انسان ها از آن اعمال

و لا تكونوا كالذين تفرقوا .. و اولئك لهم عذاب عظیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 178 - 9

9 - ارزیابی صحیح و عاقبت اندیشی ، زمینه جلوگیری از انحراف

و لا يحسبنّ الذين كفروا انّما نملى لهم خیر لانفسهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 186 - 9

9 - اطلاع و آگاهی از مشکلات آینده ، آسان کننده تحمل آن

و لتسمعنّ من الذين اوتوا الكتب من قبلکم و من الذين اشركوا اذی كثيراً

هدف از آگاه کردن مسلمانان به آزار و اذیت مخالفان پیش از وقوع آن، برای آماده سازی آنان است تا با برخورد ناگهانی تاب و تحمل خویش را از دست ندهند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 59 - 30

30 - توجه به عاقبت و فرجام کارها ، از معیارهای ارزشگذاری آنها

ذلک خیر و احسن تاویلا

خداوند، عاقبت نیک و فرجام خوش «اطاعت از خدا و ..» را ملاک لزوم عمل به آنها قرار داده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 78 - 2

2 - آخرت اندیشی و توجه به قطعی بودن مرگ و اندک بودن متاع دنیا ، زمینه حضور در صحنه جهاد

فلما كتب عليهم القتال .. قل متاع الدنيا قليل و الاخره خیر ... این ما تكونوا

2- آثار دوران‌دیشی یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 58 - 5

5- سرزمین مصر بر اثر پیش بینی یوسف (ع) و تدبیر عالمانه او، از عواقب فاجعه آمیز قحطی مصون ماند .

و جاء إخوه یوسف

ص: 448

3- اهمیت دورانیشی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 281 - 8

8 - توجه به قیامت و خوف از آن، بازدارنده آدمی از اعمال ناشایست (ریا و . . .) و ترغیب کننده او به اعمال شایسته (انفاق، صدقه و . . .)

یا ایُّهَا الَّذِینَ اٰمَنُوا اتَّقُوا اللّٰهَ وَ ذُرُوْا مَا بَقِیَ مِنَ الرِّبَا . . . و ان تصدقوا خیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 59 - 28

28 - خیراندیشی و فرجام نگری، مبنای توصیه های خداوند

ذلک خیر و احسن تاویلا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 11 - 9

9- انسان وظیفه دار تأمل در جوانب خواسته ها و آمال خویش

و یدع الإنسن بالشرِّ دعاء بالخیر و کان الإنسن عجولاً

در آیه فوق، یکی از نقاط ضعف بشری - که منشأ آن شتابزدگی و دورانیش نبودن است - بیان شده که در حقیقت هشدار می است به اینکه انسانها باید دورانیش باشند و پیرامون مصالح خویش تأمل و تفکر نمایند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 29 - 11

11- آینده نگری و تدبیر، اصلی مهم در تنظیم صحیح خط مشی زندگی انسان

و لاتجعل یدک مغلوله . . . و لاتبسطها . . . فتتعد ملوماً محسوراً

خداوند بر اساس اصل آینده نگری - که از جمله «فتتعد ملوماً محسوراً» استفاده می شود - (چرا که «فاء» در «فتتعد» برای بیان نتیجه و پایان و آینده کار است) انسان را از افراط و تفریط در انفاق و . . . منع کرده است.

5- لزوم دوراندیشی و توجه به مراحل که در آینده، برای انسان پیش خواهد آمد.

لترکبنّ طبّقاً عن طبق

7- مراحل آینده انسان، مراحل سرنوشت ساز و هر یک برتر و مهم تر از مرحله قبل و سزاوار آمادگی بیشتر است.

لترکبنّ طبّقاً عن طبق

خبر از پیدایش حالت های پیاپی و تأکید آن با سوگندهای مکرر، هشدار است به انسان ها که برای آن چاره اندیشی کنند.

4- تحقیق دورانیشی یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 65 - 8

8- حدس و پیش بینی یوسف (ع) (تقویت عزم برادرانش برای آمدن به مصر با مشاهده بهای باز گردانده شده) حدسی صائب و نظری بجا بود .

لعلهم یعرفونها .. لعلهم یرجعون ... ما نبغی هذه بضعتنا ردت إلینا و نمیر أهلن

5- دورانیشی انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 5 - 4

4- انبیا و رهبران الهی نسبت به دستاورد ها و حاصل تلاش خویش ، دورانیش و حساس اند .

وإتی خفت المولی من وراءی

6- دورانیشی رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 5 - 4

4- انبیا و رهبران الهی نسبت به دستاورد ها و حاصل تلاش خویش ، دورانیش و حساس اند .

وإتی خفت المولی من وراءی

7- دورانیشی زکریا (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 5 - 1,3

1- زکریا (ع) ، نگران تصرفات ناروای آنان که پس از مرگ او زمام مسؤولیت های وی را به دست می گیرند .

وإتی خفت المولی من وراءی

«مولی» و «ولی» به یک معنا است؛ یعنی، کسی که پس از شخص، امور مربوط به او را سرپرستی کند (تاج العروس)؛ گرچه با او خویشاوند نباشد.

3- زکریا (ع) پیش بینی می کرد که پس از وی دست های فراوانی حاصل تلاش او را به یغما برده و زحمات او را بی نتیجه خواهند ساخت .

وإني خفت المولى من وراءى

ص: 450

آنچه زکریا برای از دست رفتن یا انحراف آن پس از مرگ خود نگران بود، نبوت نبود، زیرا خداوند تنها صالحان را به مقام نبوت می‌رساند، بلکه مناصب و موقعیت‌های دینی - اجتماعی او در میان مردم و یا اموالی بود که دخل و تصرف در آن به عهده او بود. وصف «یرثی و یرث...» - در آیه بعد - احتمال دوم را ترجیح می‌دهد.

8- دوران‌دیشی فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 23 - 3

3 - فرعون ، تأثیر رسالت موسی (ع) را بر دیگران پیش بینی کرده و از آن وحشت داشت .

فحشر فنادی

9- دوران‌دیشی گروه‌های نه گانه قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 49 - 7

7 - چاره اندیشی توطئه گران علیه صالح ، برای انکار جنایت خویش و گریز از قصاص یا پرداخت خونبها

ثُمَّ لِنَقُولَنَّ لَوْلِيَّهَ مَا شَهِدْنَا مَهْلِكُ أَهْلِهِ وَ إِنَّا لَصَادِقُونَ

طرح اظهار بی خبری از قتل صالح(ع) و خانواده وی، نشان می‌دهد که گروه‌های مزبور می‌اندیشیده‌اند تا راهی پیدا کنند و در نتیجه آن از خونخواهی ولی دم یا پرداخت خونبها شانه خالی کنند.

10- دوران‌دیشی متقین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 16 - 8

8 - متقین ، مردمانی دور اندیش و در پی حیات جاودانه

أُمُّ جَنَّةِ الْخُلْدِ الَّتِي وَعَدَ الْمُتَّقُونَ . . . لَهَا فِيهَا مَا يَشَاءُونَ خُلْدِينَ كَانِ عَلَى رَبِّكَ وَعْدٌ

11- دوران‌دیشی مجاهدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آخرت اندیشی و وارستگی از دل بستن به دنیا ، ویژگی مجاهدان در راه خدا

ص: 451

12- دورانديشی نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

19 - نوح - 71 - 27 - 7

7- دورانديشی و آينده نگری نوح (ع) و آگاهی کامل آن حضرت از وضعیت اجتماعی و فرهنگی جامعه خویش

إِنَّكَ إِن تَذَرَهُمْ يَضَلُّوا عِبَادَكَ وَلَا يَلِدُوا إِلَّا فَاجِرًا كَفَّارًا

13- دورانديشی يعقوب(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

8 - يوسف - 12 - 67 - 4,5,6,8

4- يعقوب (ع) در سفر دوم فرزندانش به مصر ، حادثه ای را در کمین آنان احساس می کرد و نگران پیشامدی ناگوار برای آنان بود .

لَا تَدْخُلُوا مِنْ بَابٍ وَحِدٍ .. مَا أُغْنِي عَنْكُمْ مِنَ اللَّهِ مِنْ شَيْءٍ

5- يعقوب (ع) منشأ خطر برای فرزندانش را در آستانه ورودشان به مصر می پنداشت .

لَا تَدْخُلُوا مِنْ بَابٍ وَحِدٍ .. مَا أُغْنِي عَنْكُمْ مِنَ اللَّهِ مِنْ شَيْءٍ

6- يعقوب (ع) حادثه ای ناگوار را برای بنیامین در سفرش به مصر احساس کرده بود .

لَا تَدْخُلُوا مِنْ بَابٍ وَحِدٍ .. مَا أُغْنِي عَنْكُمْ مِنَ اللَّهِ مِنْ شَيْءٍ

از اینکه يعقوب(ع) نه در سفر اول و نه در سفر سوم فرزندانش خویش (اذهبوا فتحسسوا من يوسف و أخيه در آيه 87) - که بنیامین همراه آنان نبود - نگرانی خاصی را ابراز نکرد و سفارش ویژه ای نداشت، معلوم می شود در این سفر، خطری را برای بنیامین احساس کرده بود.

8- يعقوب (ع) ، ورود فرزندانش را به مصر از دروازه های متعدد ، راهی محتمل برای جلوگیری از خطر احساس شده می دید . *

وَادْخُلُوا مِنْ أَبْوَابٍ مُتَفَرِّقَةٍ وَمَا أُغْنِي عَنْكُمْ مِنَ اللَّهِ مِنْ شَيْءٍ

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

8 - يوسف - 12 - 68 - 19

19- پیش بینی و احساس خطر یعقوب (ع) برای فرزندان در دومین سفرشان به مصر ، جلوه ای از علم ویژه آن حضرت

لاتدخلوا من باب وحد . . . إنه لذو علم لما علّمه

ص: 452

14- دوران‌دیشی یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 55 - 2

2- پیشگیری از بروز فاجعه برای مردم مصر به سبب قحطی و خشکسالی ، از هدف های یوسف (ع) در تقاضای منصب حکومتی

اجعلنی علی خزائن الأرض

15- موانع دوران‌دیشی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 30 - 11

11 - حسد و هوای نفس آدمی ، جلوگیری از پندپذیری و عاقبت اندیشی

انی اخاف الله رب العلمین انی ارید . . . فطوعت له نفسه قتل اخیه فقتله

16- نشانه های دوران‌دیشی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 24 - 17

17 - برحذر بودن از دل‌بستگی به دنیا و فریفته نشدن به جلوه های ظاهری آن ، نشانه ای است از تفکر و دوران‌دیشی .

إنما مثل الحیوه الدنیا . . . کذلک نفصل الأیت لقوم یتفکرون

ص: 453

1- ارزش دوست

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 69 - 13

13 - ارزش والای رفیق و همنشین خوب برای انسان

من يطع الله . . . و حسن اولئك رفيقاً

چون رفاقت با انبیا و . . . به عنوان پاداشی برای اطاعت کنندگان مطرح شده است، ارزش رفاقت و همنشینی با نیکان به دست می آید.

2- انفاق از دوست داشتنها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 267 - 1,2,5,7,13

1 - باید انفاق از دستاورد های پاکیزه و مرغوب باشد .

انفقوا من طيبات ما كسبتم

2 - مؤمنان ، موظف به انفاق از دستاورد های پاکیزه و برداشت های خود از زمین هستند .

يا ايها الذين امنوا انفقوا من طيبات ما كسبتم و مما اخرجنا لكم من الارض

5 - لزوم پرهیز مؤمنان از تمایل به چیز های نامرغوب و بی ارزش برای انفاق

و لا تيمموا الخبيث منه تنفقون

«لا تيمموا» از «تيمم» به معنای قصد و تمایل است.

7 - احاله انفاق کننده به داوری وجدان خویش ، در پرهیز از اموال نامرغوب

و لا تيمموا الخبيث منه تنفقون و لستم باخديه

13 - توجه به غنای الهی و ستایش وی از انفاق کنندگان ، برانگیزنده آدمی به انفاق از اموال پاکیزه خویش

واعلموا انّ الله غنیّ حمید

مقصود از توجه دادن مؤمنان به بی نیازی خداوند و نیز ستایش وی از انفاق کنندگان، ایجاد انگیزه انفاق صحیح در آنان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 269 - 2

2 - انفاق کنندگان در راه خداوند از اموالی مرغوب و بدون منت و آزار و ریا ، برخورداران از حکمت

الَّذین ینفقون اموالهم فی سبیل اللّٰه .. یؤتی الحکمه من یشاء و من یؤت الحکمه فقد

به مقتضای ارتباط آیه مورد بحث با آیات سابق که درباره انفاق و احکام آن بود، می توان گفت که مراد از حکمت در این آیه، همان انفاق کردن با شرایط ویژه است و یا اینکه انفاق کردن، مصداقی از حکمت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 273 - 11

11 - دانایی خداوند ، به انفاق از خیر ها و نیکیها

و ما تنفقوا من خیر فانّ اللّٰه به علیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 92 - 14, 7, 2, 1

1 - دستیابی انسان به نیکی ، تنها در گرو انفاق از اشیای مورد علاقه خویش

لن تنالوا البرّ حتّٰی تنفقوا ممّا تحبّون

2 - کم ارزشی انفاق ، از اموال که مورد علاقه انفاق کننده نیست .

لن تنالوا البرّ حتّٰی تنفقوا ممّا تحبّون

رسیدن به «برّ» منوط به انفاق از اموال مورد علاقه است؛ پس انفاق از اموالی که مورد علاقه نباشد، بی ارزش نیست؛ بلکه صرفاً کم ارزش است.

7 - محرومیت بنی اسرائیل از مقام برّ، پیامد ترک انفاق از اشیای مورد علاقه خود و دل بستگی آنان به دنیا *

لن تنالوا البرّ حتی تنفقوا ممّا تحبّون

با توجه به آیات قبل و بعد می توان گفت: بنی اسرائیل از جمله مخاطبان آیه می باشند.

14 - رسیدن به پاداش نیک خدا در گرو انفاق از مال با وجود علاقه به آن و ترس از فقر

لن تنالوا البرّ حتی تنفقوا ممّا تحبّون

از رسول الله (صلی الله علیه و آله) درباره آیه فوق سؤال شد آن حضرت فرمود: هو ان ینفق العبد المال و هو شحیح یأمل الدّنیاء و یخاف الفقر.

مجمع البیان، ج 2، ص 793؛ تفسیر برهان، ج 1، ص 298، ح 7.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 12 - 18

ص: 455

18 - قرض به خدا (انفاق) ، باید از چیز های نیک باشد .

و اقرضتم الله قرضاً حسناً

«قرض» وامی است که به دیگری پرداخت می شود. (لسان العرب). بر اساس این معنی، «قرضاً» مفعول به است و «حسناً» توصیف چیزی خواهد بود که مورد انفاق قرار می گیرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - انسان - 76 - 8 - 8

8 - « عن مُعَمَّرِ بْنِ خَلَّادٍ عَنْ أَبِي الْحَسَنِ الرِّضَا (ع) فِي قَوْلِهِ تَعَالَى « وَيُطْعَمُونَ الطَّعَامَ عَلَى حَبِّهِ مَسْكِينًا وَيَتِيمًا وَأُسَيْرًا » قَالَ : قَلَّتْ حَبُّ اللَّهِ أَوْ حَبُّ الطَّعَامِ ؟ قَالَ : حَبُّ الطَّعَامِ ؛

معمربن خلاد از امام رضا(ع) درباره سخن خدای تعالی «و يطعمون الطعام على حبه مسكيناً و يتيماً و أسيراً» روایت کرده که به امام گفتم: [در «على حبه»] حَبُّ خدا مراد است یا حَبُّ طعام؟ فرمود: حَبُّ طعام».

3- اهمیت دوست شناسی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 82 - 16

16 - ضرورت شناسایی دشمنان و دوستان جامعه ایمانی

لتجدن اشد الناس عدوه للذين ءامنوا اليهود . . . الذين قالوا ائنا نصري

4- خوردن از خانه دوست

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 61 - 39، 22، 15، 13، 4

4 - نابینایان ، لنگ ها و مریضان ، در استفاده از خوراکی های منزلی که کلید های آنها را در دست دارند و نیز از منازل دوستان خود ، بدون هیچ اذنی ، مجازاند .

ليس على الأعمى حرج . . . أن تأكلوا من بيوتكم . . . أو ما ملكتم مفاتحه أو صدقكم

13 - استفاده از خوراکی های منازل دوستان ، بدون اذن خواستن ، جایز است .

لیس علی الأعمی حرج . . . أن تأكلوا من بیوتکم . . . أو صدیقکم

15 - استفاده از خوراکی های موجود در منازل دوستان ، بدون اذن خواستن از ایشان از حقوق دوستی است .

لیس علی الأعمی حرج . . . ولا علی أنفسکم أن تأكلوا من بیوتکم . . . أو ما ملکتم مفات

22 - مسلمانان ، در عین مجاز بودن از تناول کردن خوراکی های منازل خویشاوندان و دوستان خویش ، می توانند با هم و یا جدا از آنان و بدون اذن ، غذا میل کنند .

لیس علی الأعمی حرج . . . ولا علی أنفسکم أن تأكلوا من بیوتکم أو بیوت ءابائکم . . . أ

ص: 456

39 - « عن أبي عبدالله (ع) في قول الله عزوجل: « أو ما ملكتم مفاتحه أو صدیقکم » قال: هؤلاء الذين سمى الله عزوجل في هذه الآية تأكل بغير إذنه من التمر والمأدوم . . . فأما ما خلا ذلك من الطعام فلا ;

از امام صادق(ع) درباره سخن خدای - عزوجل - «أو ما ملکت مفاتحه أو صدیقکم» فرمود: افرادی که خداوند - عزوجل - در این آیه ذکر کرده است، بدون اجازه شان از خرما و نان خورششتان بخورید. . . و غیر از آن، از بقیه طعام ها نمی توانید بدون اجازه بخورید».

5- دوست بی خیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 65 - 14

14 - روی عن أبي عبدالله(ع) إنه قال: معنى «عذابا من فوقكم» السلطان الجائر «و من تحت أرجلكم» السفله و من لاخیر فیہ . . . «و یذیق بعضکم بأس بعض» قال: سوء الجوار.

امام صادق(ع) فرمود: معنای «عذابا من فوقکم»، سلطان ستمگر و معنای «و من تحت ارجلکم»، زبردستان و افراد بی خیر و معنای «و یذیق بعضکم بأس بعض»، بدرفتاری همسایگان است.

6- عوامل محرومیت از امداد دوست

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 18 - 12

12 - ظلم ، موجب محرومیت از یاری دوست و نزدیکان دلسوز و شفاعت شفیعان در هنگام مرگ و روز قیامت

ما للظلمین من حمیم ولا شفیع یطاع

از یاد شدن کافران و مشرکان با عنوان ظالمان، برداشت بالا به دست می آید.

7- محدوده اختیارات دوست

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 61 - 13,15

13 - استفاده از خوراکی های منازل دوستان ، بدون اذن خواستن ، جایز است .

لیس علی الأعمی حرج . . . أن تأکلوا من بیوتکم . . . أو صدیقکم

15 - استفاده از خوراکی های موجود در منازل دوستان ، بدون اذن خواستن از ایشان از حقوق دوستی است .

لیس علی الأعمی حرج . . . و لا علی أنفسکم أن تأکلوا من بیوتکم ... أو ما ملکتم مفات

ص: 457

8- محدوده استیذان از دوست

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 61 - 15

15 - استفاده از خوراکی های موجود در منازل دوستان ، بدون اذن خواستن از ایشان از حقوق دوستی است .

ليس على الأعمى حرج... ولا على أنفكسكم أن تأكلوا من بيوتكم... أو ما ملكتم مفات

9- محرومان از امداد دوست

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 18 - 11، 9، 13

9 - محرومیت ستمکاران در قیامت ، از یاری دوست و نزدیکان دلسوز و شفاعت شفیعان

ما للظلمين من حميم ولا شفيع يطاع

«حميم» در لغت به معنای دوست (العین) و به «القريب المشفق» (نزدیک دلسوز) معنا شده است (مفردات راغب).

11 - محرومیت ستمگران به هنگام دشواری مرگ از هرگونه یاری دوست و نزدیکان دلسوز خود و شفاعت شفیعان

ما للظلمين من حميم ولا شفيع يطاع

13 - کفر و شرک ، ظلم است و کافران و مشرکان ، از هرگونه یاری دوست و نزدیکان دلسوز خود و شفاعت شفیعان محروم اند .

ما للظلمين من حميم ولا شفيع يطاع

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که این آیات، در سلسله آیاتی قرار دارد که درباره کافران و مشرکان سخن می گوید و مقصود از «ظالمین» آنان می باشند.

10- ملاک انتخاب دوست

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 69 - 14

14 - صداقت ، علم و صلاح ، از معیار های انتخاب رفیق

و حسن اولئک رفیقاً

در برداشت فوق، «الشَّهداء» به معنای عالمان گرفته شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کَهِف - 18 - 28 - 12

12- پای بندی به دعا و عبادت ، شرط شایستگی افراد برای همشینی و مصاحبت است .

ص: 458

و اصبر نفسك مع الذين يدعون ربهم بالغدوة والعشي

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

17 - زخرف - 43 - 67 - 7

7- لزوم رعایت معیار های ارزشی و معنوی در انتخاب دوست

الأخلاء يومئذ بعضهم لبعض عدو إلا المتقين

11- نقش دوست

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

17 - زخرف - 43 - 67 - 8

8- تأثیر مهم روابط صمیمانه و ماهیت دوستان ، در موضع گیری های دینی انسان و فرجام اخروی او

فاختلف الأحزاب .. الأخلاء يومئذ بعضهم لبعض عدو

با توجه به ارتباط این آیه با آیات پیشین - که در زمینه اختلاف گروهی و احزاب درباره عیسی (ع) و دین الهی بود - مطلب بالا استفاده می شود.

12- نقش دوست بد

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

12 - فرقان - 25 - 28 - 4، 1، 2

1 - اظهار تأسف و ناراحتی شدید ستم گران در قیامت ، از دوستی با افراد ناباب در دنیا

الظالم ... یویلتی لیتی لم اتخذ فلاناً خلیلاً

«خلیل» به معنای صدیق و دوست است.

2- دوستی با افراد ناباب ، دارای تأثیر سوء بر عقیده و رفتار انسان و مؤثر در سرنوشت او

یویلتی لیتی لم اتخذ فلاناً خلیلاً

4- دوستی با افراد ناباب ، موجب تأسف و پشیمانی شدید در روز قیامت

یویلتی لیتنی لم اتّخذ فلاناً خلیلاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 29 - 5، 2، 1

1 - ظالمان در روز رستاخیز ، دوستان ناباب را عامل گمراهی خود خواهند شمرد .

و یوم یعضّ الظالم علی یدیہ یقول یلینتی اتّخذت مع الرسول .. لم اتّخذ فلاناً خل

2 - دوستی و نزدیکی با افراد ناباب ، عامل غفلت و دوری از تعالیم بیدارگر قرآن

ص: 459

لقد أضلّني عن الذكر بعد إذ جاءني

مقصود از «الذكر» به قرینه آیه بعد - که از مهجور شدن قرآن و فراموش شدن آن در میان جامعه سخن می گوید - و نیز به این دلیل که یکی از نام های قرآن، «ذکر» است، قرآن می باشد.

5- دوستی با افراد ناباب، دارای تأثیر سوء در رفتار و عقیده انسان و مؤثر در سرنوشت او

يليتني لم آتخذ فلاناً خليلاً. لقد أضلّني عن الذكر بعد إذ جاءني

13- نیاز به دوست

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 101 - 2

2- نیاز انسان به دوستِ دلسوز، حتی در قیامت

و لاصديق حميم

حسرت گمراهان بر نداشتن رفیق، نشانگر نیاز و کمبود آنان است.

دوست شناسی

14- اهمیت دوست شناسی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 82 - 16

16 - ضرورت شناسایی دشمنان و دوستان جامعه ایمانی

لتجدن اشد الناس عدوه للذين ءامنوا اليهود . . الذين قالوا انا نصري

دوستان

15- احسان به دوستان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 36 - 11

11 - ضرورت احسان به همسایگان نزدیک و دور و دوستان و همراهان

احساناً .. و الجار ذی القربی و الجار الجنب و الصاحب بالجنب

در برداشت فوق، دور و نزدیکی همسایه به لحاظ دوری و نزدیکی خانه او معنا شده است. گفتنی است که «جنب» به معنای پهلوست و مراد از آن، همراهان نزدیک و رفیقان همراه است.

ص: 460

16- اطاعت از دوستان شیطان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 121 - 14

14 - اطاعت از شیطان و اولیای آن، شرک است.

وإن أظتموهم إنکم لمشركون

17- بیوفایی دوستان مرفهان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 43 - 5

5- یاران دوران رفاه و توان مندی، به وقت گران باری و تهیدستی، ناپیدایند.

وَأُحِيطْ بِشْمَرِهِ... وَلَمْ تُكُنْ لَهُ فِتْنَةٌ يَنْصُرُونَهُ مِنْ دُونِ اللَّهِ

در آیه، سخنی درباره نابودی نفرات مرد ثروت مند به میان نیامده است، لذا ممکن است که عبارت «لم تكن له فتنه» بدان معنا باشد که افراد وی، با مشاهده نابودی اموال ارباب خود، از اطراف او متفرق شدند و او را مدد نکردند.

18- بینش غلط مال دوستان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 20 - 2

2- پندار عزت در پیشگاه خداوند، برای کسانی که گرفتار مال دوستی اند، پنداری موهوم است.

رَبِّي أَكْرَمُنَّ... كَلَّا... وَتَحِبُّونَ الْمَالَ حُبًّا جَمًّا

19- تشبیه دوستان بد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 29 - 8

8- دوست ناباب، چونان شیطان است.

یویلتی لیتنی لم اتّخذ فلاناً خلیلاً . لقد أضلّنی عن الذکر... وکان الشیطن للإن

برداشت فوق، مبتنی بر این است که جمله «وکان الشیطان...» دنباله سخن ظالمان باشد و مقصود از «شیطان» ابلیس نباشد؛ بلکه نامی باشد که ظالمان برای دوستان ناباب و گمراه‌گر خود انتخاب کرده باشند؛ زیرا عمل گمراهی، کار شیطان است و هر کس چنین کاری را انجام دهد، همچون شیطان خواهد بود.

ص: 461

20- جنگ با دوستان شیطان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 76 - 10

10 - جنگ با دوستان شیطان (کافران و طاغوت ها) مصداق بارز نبرد در راه خدا

الَّذِينَ آمَنُوا يقاتلون في سبيل الله... فقاتلوا اولياء الشيطان

21- دشمنی اخروی دوستان کافر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 67 - 10

10 - « عن علي (ع) قال: في... خليلين كافرين... أما الكافران فتخالاً بمعصية الله و تباذلاً عليها و تواداً عليها فمات أحدهما قبل صاحبه فأراه الله تبارك و تعالی منزله في النار فقال يا ربّ فلان خليلي كان يأمرني بمعصيتك و ينهايني عن طاعتك فثبته علي ما ثبتني عليه من المعاصي حتى ثريه ما أريتني من العذاب فيلتقيان عند الله يوم القيامة يقول كل واحد منهما لصاحبه جزاك الله من خليل شرّاً كنت تأمرني بمعصية الله و تنهاني عن طاعة الله قال ثمّ قرأ (ع) « الأخلاء يومئذ بعضهم لبعض عدو إلا المتقين »... »

از امام علی (ع) روایت شده که درباره دو دوست کافر فرمود: ... اما آن دو کافر، دوستی آنان در نافرمانی خداوند بوده و در این نافرمانی به یکدیگر کمک کرده و دوستی نموده بودند یکی از آنان قبل از دوست دیگری مرده و جایگاهش را در آتش به او نشان می دهند؛ پس می گوید: پروردگار! فلانی دوست من بود و مرا به نافرمانی تو دستور می داد و از طاعت تو نهی می کرد. پس او را بر همان چیزی ثابت قدم بدار که مرا بر آن نگه داشت تا به او نشان دهی عذابی را که به من نشان دادی، پس در روز قیامت همدیگر را ملاقات می کنند و هر یک از آنان به دوست خود می گوید: خداوند تو را به عنوان «دوست»، جزای شرّ بدهد! مرا به نافرمانی خدا دستور می دادی و از اطاعت خدا نهی می کردی. راوی گوید: حضرت علی (ع) سپس آیه «الأخلاء يومئذ بعضهم لبعض عدو إلا المتقين» را تلاوت فرمود...».

22- دوستان بد ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 29 - 1

1 - ظالمان در روز رستاخیز ، دوستان ناباب را عامل گمراهی خود خواهند شمرد .

و يوم يعصّ الظالم على يديه يقول يلبتني اتخذت مع الرسول... لم اتخذ فلاناً خلاً

23- دوستان بدعت گزاران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 73 - 15

15- کافران ، بدعت گزاران در دین را صمیمانه دوست دارند .

لتفتري علينا غيره و إذا لاتخذوك خلیلاً

24- دوستان در قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 101 - 2

2 - نیاز انسان به دوستِ دلسوز ، حتی در قیامت

و لاصدیق حمیم

حسرت گمراهان بر نداشتن رفیق، نشانگر نیاز و کمبود آنان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 67 - 1

1 - تبدیل شدن دوستی های غیر خدایی ، به عداوت و دشمنی در قیامت

الأخلاء یومئذ بعضهم لبعض عدو إلا المتقین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - معارج - 70 - 10 - 2، 1

1 - در روز رستاخیز ، هیچ دوست صمیمی و خویشاوندی ، از حال دیگری جویا نمی شود .

و لایسنل حمیم حمیمًا

«حمیم» به فردی می گویند که به انسان نزدیک و دلسوز باشد. از مصادیق بارز آن، خویشاوندان و دوستان صمیمی و دلسوز است.

2 - در روز محشر ، هیچ خویشاوندی و دوست صمیمی از یکدیگر استمداد نمی کند .

و لایسٹل حمیم حمیمًا

یکی از کاربردهای واژه «سؤال»، طلب و درخواست (استمداد) است. برداشت یاد شده مبتنی بر این معنا است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - معارج - 70 - 11 - 2

2 - اهل محشر، در عین دیدن و شناختن کامل خویشان و دوستان صمیمی خود، از حال آنان جو یا نشده و از آنان استمداد نخواهند کرد

ص: 463

و لایسئل حمیم حمیمًا . یبصرونهم

برداشت یاد شده، مبتنی بر این احتمال است که جمله «یبصرونهم»، حال برای جمله پیشین (لایسئل حمیم حمیمًا) باشد.

25- دوستان شیاطین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 128 - 12

12 - پیروان شیاطین جن، دوستان آنان هستند.

یمعشر الجن قد استكثرتم من الإنس وقال أولیاؤهم من الإنس

26- دوستان شیطان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 175 - 1,4,7

1 - شیطان با ایجاد ترس و وحشت، دوستانش را از شرکت در جهاد بازمی دارد.

انّما ذلکم الشیطان یخوّف اولیاءه

4 - کسانی که به خاطر ترس از شرکت در جهاد خودداری می کنند، از اولیاء و دوستان شیطان هستند.

انّما ذلکم الشیطان یخوّف اولیاءه

از «انّ الناس قد جمعوا لکم فاششوههم»، معلوم می شود که شیطان (ابلیس و یا جاسوس دشمن)، همه مؤمنان را می ترساند، ولی از «یخوّف اولیاءه» استفاده می شود که تنها دوستانش را می ترساند. بنابراین مراد از «یخوّف اولیاءه»، فعلیت و تحقق ترس می باشد که مخصوص دوستان شیطان است. پس کسانی که به خاطر ترس، از جهاد خودداری کنند، اولیای شیطانند.

7 - لشگریان کفر و شرک و دشمنان اسلام، دوستان شیطانند.

انّ الناس قد جمعوا لکم فاششوههم .. انّما ذلکم الشیطان یخوّف اولیاءه

برداشت فوق بر این اساس است که «کُم» از «یخوّف اولیاءه» حذف شده باشد؛ یعنی «یخوّفکم اولیاءه».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 76 - 7

7 - طاغوت ها و هموارکنندگان راه آنان ، دوستان و یاوران شیطانند .

و الَّذِينَ كَفَرُوا يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ الطَّاغُوتِ فَقَاتِلُوا أَوْلِيَاءَ الشَّيْطَانِ

مراد از اولیای شیطان به قرینه فای تفریع در «فقاتلوا»، کافران و طاغوتها هستند. گفتنی است که در برداشت فوق، شیطان، غیر طاغوت گرفته شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 464

11 - جدال کنندگان در مورد احکام روشن خداوند دوستان شیطانند.

وإن الشیطان لیوحون إلی أولیائهم لیجدلوکم

12 - دوستان شیطان در مسیر مبارزه با دین و احکام الهی آن هستند.

وإن الشیطان لیوحون إلی أولیائهم لیجدلوکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 45 - 12

12- گرفتاران به عذاب الهی ، همراه و قرین شیطان خواهند بود .

یمسک عذاب من الرحمن فتكون للشیطن ولیاً

27- دوستان طاغوت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 76 - 7

7 - طاغوت ها و هموارکنندگان راه آنان ، دوستان و یاوران شیطانند .

وَالَّذینَ کَفَرُوا یقاتلون فی سبیل الطّاغوت فقاتلوا اولیاء الشّیطان

مراد از اولیای شیطان به قرینه فای تفریع در «فقاتلوا»، کافران و طاغوتها هستند. گفتنی است که در برداشت فوق، شیطان، غیر طاغوت گرفته شده است.

28- دوستان کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 73 - 15

15- کافران ، بدعت گذاران در دین را صمیمانه دوست دارند .

لتفتری علینا غیره و إذا لاتخذوک خلیلاً

29- دوستان کافران محارب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 9 - 5

5 - برقرارکنندگان روابط دوستانه و مسالمت آمیز ، با کسانی که به دین و سرزمین مسلمانان هجوم آورده اند ، ظالمان واقعی

ص: 465

هستند .

و من يتولّهم فأولئك هم الظالمون

30- دوستان متقین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 67 - 2

2- مودّت و دوستی تقوایپیشگان ، پابرجا و مستحکم حتی در قیامت

الأخلاء یومئذ بعضهم لبعض عدوٌ إلاّ المتّقین

31- رؤیت دوستان در قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - معارج - 70 - 11 - 1

1 - در عرصه قیامت ، خویشان و دوستان هر فردی ، به وی نشان داده خواهند شد .

حمیمًا . یبصرونهم

32- صلابت دوستان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 54 - 28

28 - دلباختگان خداوند ، فروتن در برابر مؤمنان ، سرفراز در قبال کافران و مجاهدانی بی پروا از ملامت دشمنان دین

یحیونه اذله علی المؤمنین . . . یجهدون فی سبیل اللّٰه و لایخافون لومه لائم

33- عوامل تهدید مال دوستان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عادیات - 100 - 10 - 5

5 - صحنه برملا شدن رازها و نیت های پنهان ، هول انگیز و تهدیدی برای ناسپاسان و مال دوستان

أفلا يعلم إذا... وحصّل ما فى الصدور

ص: 466

34- عوامل محرومیت از حمایت دوستان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - حاقه - 69 - 35 - 2

2- ایمان نیاوردن و ترغیب نکردن دیگران به تغذیه گرسنگان و بینوایان ، سبب محرومیت از حمایت نزدیکان و دوستان صمیمی در قیامت

إِنَّهٗ كَانَ لَا يُؤْمِنُ . . . فَلَيْسَ لَهُ الْيَوْمَ هَهْنَا حَمِيمٌ

35- مال دوستان در قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 23 - 8

8- مال دوستان و حرام خواران ، در آخرت به ارزش حقیقی ثروت و لزوم مصرف آن در اطعام گرسنگان و فواید بزرگداشت یتیمان ، پی خواهند برد .

لَا تَكْرُمُونَ . . . وَلَا تَحْصِنُونَ . . . تَأْكُلُونَ . . . تَحْبُونَ . . . كَلَّا . . . يَوْمَئِذٍ يَتَذَكَّرُ الْإِنْسَانُ -

36- مال دوستان و عزت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 20 - 2

2- پندار عزت در پیشگاه خداوند ، برای کسانی که گرفتار مال دوستی اند ، پنداری موهوم است .

رَبِّي أَكْرَمُنَّ . . . كَلَّا . . . وَتَحْبُونَ الْمَالَ حَبًّا جَمًّا

37- محرومیت از حمایت دوستان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - حاقه - 69 - 35 - 1

1- کافران صاحب زر و زور (اصحاب الشمال) ، محروم از حمایت نزدیکان و دوستان دلسوز در قیامت

فَلَيْسَ لَهُ الْيَوْمَ هَهْنَا حَمِيمٌ

«حمیم» به فردی می‌گویند که به انسان نزدیک و دلسوز باشد. از مصادیق بارز آن خویشاوندان و دوستان صمیمی و دلسوز است.

ص: 467

38- ویژگیهای دوستان ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جایشه - 45 - 19 - 5

5- ظالمان ، دوست و یاور کسانی که همچون خودشان ، ظالم و سیه کاراند .

وإنّ الظلمین بعضهم أولیاء بعض

39- دوستان خدا

{دوستان خدا}

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 54 - 8,9

8 - خداوند نوید بخش ظهور مجاهدانی نستوه ، محبوب خدا و دوستدار وی ، متواضع در برابر مؤمنان و سرافراز بر کافران

فسوف یأتی الله بقوم . . . و لایخافون لومه لائم

9 - عشق به خدا و محبوب وی شدن ، فروتنی در برابر اهل ایمان و سرفرازی در مقابل کافران ، از صفات مؤمنان واقعی

فسوف یأتی الله بقوم . . . اعزه علی الکفرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 56 - 2

2 - دوستداران خدا ، پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان ، از زمره حزب خدا

و من یتول الله و رسوله و الذین ءامنوا فان حزب الله هم الغلبون

بدان احتمال که «تولی» به معنای دوست داشتن باشد.

40- صلابت دوستان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 54 - 28

28 - دلباختگان خداوند ، فروتن در برابر مؤمنان ، سرفراز در قبال کافران و مجاهدانی بی پروا از ملامت دشمنان دین

یحیونہ اذلہ علی المؤمنین . . . یجہدون فی سبیل اللہ و لایخافون لومہ لائم

41- دوستان کافران

{دوستان کافران}

ص: 468

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 54 - 26

26 - دوستداران اهل کفر ، رویگردان از جهاد در راه خدا و هراسان و درمانده در برابر سرزنش دشمنان

من یرتد منکم عن دینه فسوف یأتی اللّٰه یقوم یحبهم

42- دوستان کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 73 - 15

15- کافران ، بدعت گذاران در دین را صمیمانه دوست دارند .

لتفتیری علینا غیره و إذا لاتخذوک خلیلاً

43- دوستان کافران محارب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 9 - 5

5- برقرارکنندگان روابط دوستانه و مسالمت آمیز ، با کسانی که به دین و سرزمین مسلمانان هجوم آورده اند ، ظالمان واقعی هستند .

و من یتولّهم فأولئک هم الظلمون

44- دوستان مؤمنان

{دوستان مؤمنان}

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 56 - 2

2- دوستداران خدا ، پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان ، از زمره حزب خدا

و من یتولّ اللّٰه و رسوله و الذین ءامنوا فان حزب اللّٰه هم الغلبون

بدان احتمال که «تولی» به معنای دوست داشتن باشد.

45- دوستان محمد (صلی اللہ علیہ و آلہ)

{دوستان محمد (صلی اللہ علیہ و آلہ)}

ص: 469

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 56 - 2

46- دوستان مسلمانان

{دوستان مسلمانان}

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 82 - 5,6,10

5 - نصارا دارای نزدیکترین روابط عاطفی و دوستانه با مسلمانان

و لتجدن اقربهم موده للذین ءامنوا الذین قالوا انا نصری

6 - حضور کشیشان و راهبان خداترس در بین مسیحیان موجب دوستی و نزدیکی آنان با مسلمانان

اقربهم موده للذین ءامنوا الذین . . . ذلک بان منهم قسیسین و رهباناً

10 - نبود روحیه سلطه گری و گردن فزایی در بین نصارا زمینه مودت و دوستی آنان با مسلمانان

اقربهم موده للذین ءامنوا الذین قالوا انا نصری . . . و انهم لایستکبرون

بدان احتمال که فعل «لایستکبرون» دارای متعلق محذوف نباشد در این صورت لایستکبرون به این معنا است که آنان خواهان سلطه گری و گردن فزایی نیستند.

47- دوستداران خدا

{دوستداران خدا}

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 165 - 7

7 - خداوند محبوبترین حقیقت هستی ، در نزد مؤمنان موحد است .

و الذین ءامنوا أشد حباً لله

مقصود از «الذین ءامنوا» - به قرینه فراز قبل و نیز آیات گذشته - موحدانی هستند که تنها خداوند را عبادت می کنند و هیچ کس و هیچ چیز را همانند او نمی دانند. «أشد» افعال تفصیل است و مفضل علیه آن ذکر نشده تا شامل هر چیز و هر کس بشود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 31 - 17، 2، 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) مأمور فراخوانی دوستاناران خدا به پیروی از خویش

قل ان کنتم تحبون الله فاتبعونی

2 - دوستاناران راستین خداوند ، پیروان پیامبر (صلی الله علیه و آله) هستند .

قل ان کنتم تحبون الله فاتبعونی

ص: 470

17 - نصارا ، مدعی دوست داشتن خدا

قل ان كنتم تحبون الله فاتبعوني

در جمله «ان كنتم ...» فرض شده که مخاطبان مدعی دوست داشتن خداوند هستند و بنابر آنچه مجمع البیان در شأن نزول آیه آورده مراد از مخاطبان آیه مسیحیان می باشند.

48- پاکی دوستداران خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 18 - 10

10 - عاشقان خدا و شیفتگان به او ، وارسته از آلودگی به گناه

نحن ابنوا الله و احبوه قل فلم يعذبكم بذنوبكم

دوستی

49- آثار اخروی دوستی با بی تقویان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 67 - 4

4 - آشکار شدن آثار زیانبار دوستی و مودت بی تقویان در روز قیامت

الأخلاء يومئذ بعضهم لبعض عدو إلا المتقين

دوستانی که دوستی خویش را بر غیر تقوا بنا نهاده اند، در قیامت خواهند فهمید که چه اثرات شومی را به واسطه آن متحمل شده اند و در نتیجه با یکدیگر دشمن خواهند شد.

50- آثار دوستی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 31 - 6

6 - محبت و دوستی ، مشوق و محرک انسان به عمل

قل ان كنتم تحبون الله فاتبعوني

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 38 - 15

15 - نقش همراه و همدم در جان و روح آدمی و در اعمال و کردار وی

ص: 471

و الذين ينفقوا اموالهم رياء الناس .. و من يکن الشيطان له قريناً فساء قريناً

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

12 - نور - 24 - 61 - 17,26

17 - رابطه خویشاوندی و دوستی ، منشأ پیدایش حق است .

ليس على الأعمى حرج ... و لا على أنفسكم أن تأكلوا من بيوتكم أو بيوت آبائكم ...

26 - پیوند خویشاوندی و دوستی و ارتباطات نزدیک ، نباید موجب سهل انگاری در رعایت ادب اسلامی و آداب معاشرتی میان خویشاوندان و دوستان گردد .

ليس على الأعمى حرج ... و لا على أنفسكم أن تأكلوا من بيوتكم ... أو صديقكم ... فإ

برداشت یاد شده به خاطر این است که غالباً پیوند دوستی و خویشاوندی، سبب سهل انگاری در رعایت ادب فیما بین می شود. از این رو می توان گفت: خداوند توصیه فرمود که مسلمانان به هنگام ملاقات با دوستان و خویشاوندان خود، سلام کنند و....

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

17 - زخرف - 43 - 67 - 8

8 - تأثیر مهم روابط صمیمانه و ماهیت دوستان ، در موضع گیری های دینی انسان و فرجام اخروی او

فاختلف الأحزاب .. الأخلاء يومئذ بعضهم لبعض عدو

با توجه به ارتباط این آیه با آیات پیشین - که در زمینه اختلاف گروهی و احزاب درباره عیسی(ع) و دین الهی بود - مطلب بالا استفاده می شود.

51- آثار دوستی با بدان

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

12 - فرقان - 25 - 28 - 1,2,4

1 - اظهار تأسف و ناراحتی شدید ستم گران در قیامت ، از دوستی با افراد ناباب در دنیا

الظالم ... یویلتی لیتی لم اتخذ فلاناً خلیلاً

«خلیل» به معنای صدیق و دوست است.

2- دوستی با افراد ناباب ، دارای تأثیر سوء بر عقیده و رفتار انسان و مؤثر در سرنوشت او

یویلتی لیتی لم اتّخذ فلاناً خلیلاً

4- دوستی با افراد ناباب ، موجب تأسف و پشیمانی شدید در روز قیامت

یویلتی لیتی لم اتّخذ فلاناً خلیلاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 29 - 9، 5، 2، 1

1 - ظالمان در روز رستاخیز ، دوستان ناباب را عامل گمراهی خود خواهند شمرد .

ص: 472

و یوم یعض الظالم علی یدیه یقول یلینتی اتخذت مع الرسول . . . لم اتخذ فلاناً خل

2- دوستی و نزدیکی با افراد ناباب ، عامل غفلت و دوری از تعالیم بیدارگر قرآن

لقد أضلّنی عن الذکر بعد إذ جاءنی

مقصود از «الذکر» به قرینه آیه بعد - که از مهجور شدن قرآن و فراموش شدن آن در میان جامعه سخن می گوید - و نیز به این دلیل که یکی از نام های قرآن، «ذکر» است، قرآن می باشد.

5- دوستی با افراد ناباب ، دارای تأثیر سوء در رفتار و عقیده انسان و مؤثر در سرنوشت او

یلینتی لم اتخذ فلاناً خلیلاً. لقد أضلّنی عن الذکر بعد إذ جاءنی

9- جدایی از راه پیامبران ، دوستی با افراد ناباب و بیگانه شدن با تعالیم قرآن ، موجب درافتادن به ورطه خواری و نهایت ذلت

یویلتی لیتنی لم اتخذ فلاناً خلیلاً. لقد أضلّنی عن الذکر... وکان الشیطن للإ

52- آثار دوستی با رهبران مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 167 - 2

2- اظهار پشیمانی مشرکان پیرو در صحنه قیامت ، از دوستی با سران شرک و اطاعت از ایشان در دنیا

وقال الذین اتبعوا لو أن لنا کزّه فنتبرأ منهم

53- آثار دوستی با شیاطین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 121 - 9

9- دوستی با شیاطین زمینه پذیرش القائات باطل آنان است.

وإن الشیطن لیوحون إلی أولیائهم لیجدلوکم

54- آثار دوستی با شیطان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - دوست پنداشتن شیاطین، نابود کننده زمینه هدایت

وفریقا حق علیهم الضلله إنهم اتخذوا الشیطن اولیاء

کلمه «ولی» می تواند به معنای دوست و نیز به معنای سرپرست باشد. برداشت فوق بر اساس معنای اول است.

ص: 473

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 36 - 2

2 - همدمی با شیطان ، کیفر الهی برای اعراض کنندگان از یاد او

و من یعش عن ذکر الرحمن نقیض له شیطاناً

55- آثار دوستی با کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 23 - 5

5 - مسلمانانی که با کفار و دشمنان اسلام پیوند دوستی و موالات می بندند ، مردمانی ستم پیشه اند .

إن استحبوا الكفر علی الایمن و من يتولهم منكم فأولئك هم الظلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 139 - 3

3 - پذیرش دوستی و سرپرستی کفار ، در پی دارنده عذابی دردناک

بشر المنفقین بأنّ لهم عذاباً أليماً. الذين يتخذون الكفرین اولیاء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 143 - 10

10 - پذیرش دوستی و سرپرستی کفار ، خیانت در جنگ ، خدعه با خدا ، سستی در عبادت ، ریاکاری و کم به یاد خدا بودن ، موجب گمراهی و محرومیت دائمی از هدایت الهی است .

و من یضلل اللّٰه فلن تجد له سبیلاً

از مصادیق مورد نظر برای (من یضلل)، کسانی هستند که در آیات قبل (از 138 تا 143) خصلتهای آنان بر شمرده شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 53 - 13

13 - برقراری پیوند های دوستی با کافران از سوی اهل ایمان ، تباه کننده اعمال نیک آنان

حبطت اعمالهم فاصبحوا خسرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 54 - 10،15

10 - محرومیت مسلمانان از محبت خداوند ، در صورت ایجاد روابط دوستانه با کافران

من یرتد منکم عن دینه فسوف یأتی اللّٰه بقوم یحبهم

15 - دوستی با کافران (یهود ، نصارا و . . .) ، موجب فروتنی در مقابل آنان و گردنفریزی در مقابل اهل ایمان

ص: 474

من یرتد منکم عن دینه . . . اذله علی المؤمنین اعزه علی الکفرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 80 - 17، 14

14 - پذیرش ولایت کافران و دوستی با آنان ، موجب غضب خداوند بر بنی اسرائیل

تری کثیراً منهم یتولون . . . لبس ما قدمت لهم انفسهم ان سخط الله عليهم

17 - غضب الهی و عذاب همیشگی ، دستاور پذیرش ولایت کافران و دوستی با آنان

یتولون الذین کفروا لبس . . . ان سخط الله عليهم وفي العذاب هم خلدون

56- آثار دوستی با گناهکاران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 99 - 2

2 - دوستی مجرمان ، عامل گمراهی انسان ها

و ما أضلنا إلا المجرمون

57- آثار دوستی با مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 53 - 16، 12

12 - روابط دوستانه گروهی از مسلمانان عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، با یهود و نصارا ، موجب تباهی اعمال نیک گذشته آنان

حبطت اعمالهم فاصبحوا خسرين

16 - ناکامی پذیرندگان ولایت و دوستی یهود و نصارا ، در بهره گیری از روابط دوستانه با آنان

حبطت اعمالهم فاصبحوا خسرين

بدان احتمال که مراد از «اعملهم» تلاشهایی است که بیماردلان برای ایجاد روابط دوستانه با یهود و نصارا، داشتند؛ بر این اساس مقصود از «خسارت» بهره نجستن از ایجاد رابطه با یهود و نصارا خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 54 - 15

15 - دوستی با کافران (یهود، نصارا و...)، موجب فروتنی در مقابل آنان و گردنفرازی در مقابل اهل ایمان

من یرتد منکم عن دینه .. اذله علی المؤمنین اعزه علی الکفرین

ص: 475

58- آثار دوستی با یهود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 53 - 16، 12

12 - روابط دوستانه گروهی از مسلمانان عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله)، با یهود و نصارا، موجب تباهی اعمال نیک گذشته آنان

حبطت اعمالهم فاصبحوا خسرين

16 - ناکامی پذیرندگان ولایت و دوستی یهود و نصارا، در بهره گیری از روابط دوستانه با آنان

حبطت اعمالهم فاصبحوا خسرين

بدان احتمال که مراد از «اعملهم» تلاشهایی است که بیماردلان برای ایجاد روابط دوستانه با یهود و نصارا، داشتند؛ بر این اساس مقصود از «خسارت» بهره نجستن از ایجاد رابطه با یهود و نصارا خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 54 - 15

15 - دوستی با کافران (یهود، نصارا و...)، موجب فروتنی در مقابل آنان و گردنفریزی در مقابل اهل ایمان

من یرتد منکم عن دینه .. اذله علی المؤمنین اعزه علی الکفرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 15 - 5

5 - برقراری رابطه دوستی منافقان با یهودیان، مصداق بارز زشت کاری آنان و سبب دچار شدنشان به عذاب سخت الهی

ألم تر إلی الذین تولّوا قومًا .. إنهم سوء ما کانوا یعملون

59- آثار دوستی باطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 166 - 9

9 - دوستی ها و پیروی های انسان بر محور باطل، در پی دارنده دشمنی و اختلاف در قیامت است.

إذ تبرا الذين اتبعوا من الذين اتبعوا

60- آثار دوستی خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 62 - 3

3 - دوستی خدا ، مایه رفع اندوه و ترس انسان است .

ألا إن أولياء الله لا خوف عليهم ولا هم يحزنون

ص: 476

61- آثار مال دوستی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 44 - 42

42 - ترس از مردم و مال پرستی ، عامل کفرپیشگی و کتمان حقایق آسمانی

فلا تخشوا الناس . . . و من لم يحکم بما أنزل الله فأولئك هم الکفرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 24 - 1،4

1 - عواطف خویشاوندی (علاقه به پدر ، فرزند ، برادر ، همسر و خویشاوندان) و امکانات مادی (مال ، شغل و مسکن) زمینه های انحراف انسان و روی گردانی وی از فرمان خدا و رسول و رها کردن جهاد

قل إن کان ءاباؤکم . . . و أموال اقترفتموها ... أحب إليکم من الله ورسوله و جهاد

4 - روی گردانان از جهاد ، به خاطر علقه های عاطفی (محبت پدر ، فرزند ، برادر ، همسر و خویشاوندان) و دلبستگی مادی (مال ، شغل و مسکن) مورد تهدید خداوند

قل إن کان ءاباؤکم . . . و أموال اقترفتموها و ... أحب إليکم ... و جهاد فی سبيله فتر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 103 - 12

12 - دلبستگی به مال و عدم تمایل به پرداخت صدقه (زکات) نشانه آلودگی روح و عدم تکامل معنوی انسان

خذ من أموالهم صدقه تطهرهم و تزکیهم

از مفهوم آیه برداشت می شود که: تطهیر و تزکیه مورد نظر تنها با پرداخت زکات حاصل خواهد شد. بنابراین آنان که در نتیجه دلبستگی، از پرداخت آن سرباز می زنند، آلوده اند و رشد نخواهند یافت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - منافقون - 63 - 9 - 8،7،5،4

4 - غفلت و باز ماندن از یاد خداوند ، طبیعت دلبسته شدن به مال و اولاد

لا تلهكم أموالكم و لا أولادكم

«إلهاء» (مصدر «تلهكم») به معنای مشغول و سرگرم کردن است. نسبت دادن «إلهاء» به «اموال و اولاد» گویای مطلب یاد شده است. گفتنی است که لازمه مشغول کردن به خود، ایجاد غفلت از یاد خدا می باشد.

5 - مؤمنان ، در معرض غفلت از یاد خدا ، به خاطر دلبسته شدن به اموال و اولاد

يأيتها الذين ءامنوا لا تلهكم أموالكم و لا أولادكم عن ذكر الله

7 - دلبستگی به مال و اولاد و غفلت از یاد خدا ، موجب خسران برای انسان

و من يفعل ذلك فأولئك هم الخسرون

ص: 477

8 - دل‌بستگان به مال و اولاد، غافل از یاد خدا و دارای فرجامی خسارت بار

و من يفعل ذلك فأولئك هم الخسرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تغابن - 64 - 15 - 2,3,4

2 - وابستگی و دل‌بستگی به اموال و اولاد، زمینه ساز لغزش انسان‌ها و ممانعت از دین‌داری است.

إنما أموالكم وأولادكم فتنة

3 - هشدار خداوند به مؤمنان، نسبت به لغزش و نافرمانی کردن به خاطر دل‌بستگی و وابستگی به مال و فرزند

إنما أموالكم وأولادكم فتنة

4 - علاقه و دل‌بستگی به اموال و اولاد، نباید مانع از دین‌داری و انجام تکالیف الهی شود.

إنما أموالكم وأولادكم فتنة

برداشت یاد شده، با توجه به تاریخ و شأن نزول آیات است که در آیه قبل توضیح داده شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 20 - 3,4,6

3 - افراط در مال‌دوستی، حتی برای تهی‌دستان، ذلت‌آفرین است.

رَبِّيْ أَهْنِن . كَلَّا... تَحِبُّونَ الْمَالَ حُبًّا جَمًّا

4 - علاقه به ثروت، از عوامل بی‌توجهی به بینوایان و ترک تلاش در رفع گرسنگی آنان است.

و لا تحضُّونَ علی طعام المسکین . . . و تحِبُّونَ الْمَالَ حُبًّا جَمًّا

ارتباط این آیه و آیه قبل با دو آیه پیش از آنها، بیانگر برداشت یاد شده است.

6 - دل‌بستگی به ثروت، شکست در آزمون الهی است.

ابتلیه . . . و تحِبُّونَ الْمَالَ حُبًّا جَمًّا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - ترک یتیم نوازی ، بی توجهی به تغذیه فقیران ، تصاحب ارث دیگران و دل‌بستگی شدید به ثروت ، مایه گرفتاری به عذایی بی نظیر در قیامت

فیومئذ لایعذب عذابه أحد

ضمیر «عذابه»، ممکن است به انسان برگردد که در آیات پیشین ویژگی های او بیان شده بود. در این صورت عذاب - که اسم مصدر و به معنای تعذیب است - به مفعول خود اضافه شده است و مفاد آیه شریفه این است که عذاب کردن آن فرد، به گونه ای انجام می گیرد که کسی - جز خداوند - آن گونه عذاب نمی کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عادیات - 100 - 8 - 6

6 - مال دوستی ، از ریشه های بخل است .

ص: 478

62- اجتناب از دوستی با دشمنان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 1 - 1

1 - فرمان الهی به مؤمنان ، در اجتناب از دوستی با دشمنان خدا و دشمنان جامعه اسلامی

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا تَتَّخِذُوا عَدُوِّي وَعَدُوَّكُمْ أَوْلِيَاءَ

63- اجتناب از دوستی با دشمنان مسلمانان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 1 - 1

1 - فرمان الهی به مؤمنان ، در اجتناب از دوستی با دشمنان خدا و دشمنان جامعه اسلامی

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا تَتَّخِذُوا عَدُوِّي وَعَدُوَّكُمْ أَوْلِيَاءَ

64- اجتناب از دوستی با کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 57 - 3

3- ضرورت پرهیز از پذیرش ولایت کافران و روابط دوستانه با آنان

لَا تَتَّخِذُوا... الكفار أولياء

«هزواً» به معنای ریشخند زدن و مسخره کردن است.

65- اجتناب از مال دوستی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - منافقون - 63 - 9 - 6

6 - دل‌بسته نشدن به مال و اولاد ، سفارش خداوند به مؤمنان

يأيتها الذين ءامنوا لاتلهكم أموالكم ولا أولدكم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

ص: 479

8 - ارج نهادن به یتیمان ، تغذیه نیازمندان ، پرهیز از غضب ارث دیگران و دل نبستن به ثروت ، توشه هایی سودمند برای آخرت

لا تکرمون ... لا تحضون ... تأکلون ... تحبون ... یلیتنی قدامت لحياتی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - آزمون دانستن فقر و غنا ، گرامی داشت یتیمان ، سیر کردن گرسنگان ، تصرف نکردن ارث دیگران و پرهیز از مال دوستی ، زمینه ساز اعتماد به رهایی از صحنه های وحشت بار قیامت

فَأَمَّا الْإِنْسَانُ إِذَا مَا ابْتَلِيَهُ .. يَأْتِيهَا النَّفْسُ الْمُطْمَئِنَّةُ

«نفس مطمئن» - به قرینه آیات پیشین - انسانی است که از اوصاف ذکر شده در آن آیات، میرا باشد.

5 - آگاهی از فلسفه فقر و غنا و برخورد صحیح با یتیمان ، مسکینان و اموال مردم و دل نبستن به ثروت ، فرونشاندن اضطراب درونی و مایه اطمینان نفس انسان

فَأَمَّا الْإِنْسَانُ إِذَا مَا ابْتَلِيَهُ .. يَأْتِيهَا النَّفْسُ الْمُطْمَئِنَّةُ

توصیف «نفس» به «مطمئن» - در قیامت - ممکن است به اعتبار اطمینانی باشد که در دنیا، برای او حاصل شده بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - آزمون دیدن فقر و غنا ، گرامی داشت یتیمان ، تغذیه فقیران ، ترک تصرف ارث دیگران و پرهیز از مال دوستی ، مایه احساس رضایت انسان از خداوند و زمینه ساز رضایت خداوند از او است .

فَأَمَّا الْإِنْسَانُ إِذَا مَا ابْتَلِيَهُ .. راضیه مرضیه

نفس «راضی» و «مرضی» - به قرینه آیات پیشین - انسانی است که از اوصاف ذکر شده در آن آیات، میرا باشد.

66- احکام دوستی با دشمنان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - حرمت ایجاد پیوند دوستی با کافران و دشمنان دین

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا تَتَّخِذُوا .. . أَوْلِيَاءَ إِنِ اسْتَحَبُّوا الْكُفْرَ عَلَى الْإِيمَانِ

67- احكام دوستی با کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 23 - 3، 1

ص: 480

1 - حرمت ایجاد پیوند دوستی با کافران و دشمنان دین

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا تَتَّخِذُوا .. . أَوْلِيَاءَ إِنِ اسْتَحَبُّوا الْكُفْرَ عَلَى الْإِيمَانِ

3 - ایجاد پیوند موالات و دوستی با خویشاوندان کافر - هر چند پدر یا برادر باشند - حرام است .

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا تَتَّخِذُوا ءَابَاءَكُمْ وَإِخْوَانَكُمْ أَوْلِيَاءَ إِنِ اسْتَحَبُّوا الْكُفْرَ عَلَى الْإِيمَانِ

68- انسان دوستی ذوالقرنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 95 - 7

7- ذوالقرنین ، دارای روحیه توحیدی و انسان دوستی و ستیز با متجاوزان بود .

ما مَكَّنِّي فِيهِ رَبِّي خَيْرٍ فَأَعِينُونِي بِقُوَّةٍ

ذوالقرنین، در عین پیشنهاد مردم برای دریافت کارمزد برای ساختن سدّ، از پذیرفتن آن امتناع کرده و با امکانات و قدرت خدادادی، در حمایت از آسیب پذیران، به ساختن سدّ می پردازد. این برخورد، نشان دهنده روحیات ذوالقرنین است.

69- اهمیت خود دوستی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 54 - 4

4 - حب نفس ، قوی ترین گزینه در انسان است .

و لو أن لكل نفس ظلمت ما فی الأرض لافتدت به

اینکه شخص معذب، حاضر است تمامی آنچه را که در زمین است - اگر در اختیارش می بود - جهت نجات خود، نثار کند، می تواند بیانگر مطلب فوق باشد.

70- ایمان و دوستی کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 81 - 4

4 - ایمان به خدا، پیامبر (صلی الله علیه و آله) و قرآن ناسازگار با گزینش کافران برای دوستی و ولایت

ولو كانوا يؤمنون بالله والنبى و ما أنزل إليه ما اتخذوهم أولياء

ص: 481

71- بی اعتباری دوستی دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 8 - 6

6 - دشمنان اسلام و کافران حق ستیز در صورت تسلط بر مسلمانان هرگز بر پیمان و پیوند دوستی و خویشاوندی پایبند نخواهند بود .

کیف و إن یظہروا علیکم لایرغبوا فیکم إلاّ و لاذمه

72- بی اعتباری دوستی کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 8 - 3,6

3 - غیر قابل اعتماد بودن کافران و مشرکان ، در پیمان و پیوند دوستی با مسلمانان

کیف و إن یظہروا علیکم لایرغبوا فیکم إلاّ و لاذمه

«إلّ» در لغت به معنای عهد، قسم و قرابت (خویشاوندی) آمده است (قاموس المحيط) ولی در این آیه - به قرینه آمدن واژه «ذمه» که به معنای عهد است - معنای قرابت و خویشاوندی مقصود است.

6 - دشمنان اسلام و کافران حق ستیز در صورت تسلط بر مسلمانان هرگز بر پیمان و پیوند دوستی و خویشاوندی پایبند نخواهند بود .

کیف و إن یظہروا علیکم لایرغبوا فیکم إلاّ و لاذمه

73- بی اعتباری دوستی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 8 - 3

3 - غیر قابل اعتماد بودن کافران و مشرکان ، در پیمان و پیوند دوستی با مسلمانان

کیف و إن یظہروا علیکم لایرغبوا فیکم إلاّ و لاذمه

«إلّ» در لغت به معنای عهد، قسم و قرابت (خویشاوندی) آمده است (قاموس المحيط) ولی در این آیه - به قرینه آمدن واژه «ذمه» که به معنای عهد است - معنای قرابت و خویشاوندی مقصود است.

74- پاداش ترک مال دوستی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تغابن - 64 - 15 - 6

ص: 482

6- رهایی از دلبستگی به اموال و اولاد و ترجیح دین داری بر وابستگی به آنها، دارای پاداش بزرگ الهی است .

والله عنده أجر عظیم

یادآوری پاداش بزرگ الهی، پس از هشدار درباره وابستگی به اموال و اولاد خویش، بیانگر مطلب یاد شده است.

75- تداوم دوستی متقین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 67 - 2

2- مودت و دوستی تقوایندگان، پابرجا و مستحکم حتی در قیامت

الأخلاء یومئذ بعضهم لبعض عدو إلا المتقین

76- ترک دوستی با کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- مائده - 5 - 81 - 7

7- ضرورت پرهیز از دوستی با کافران و مشرکان

و لو کانوا یؤمنون باللّه و النبی و ما أنزل إلیه ما اتخذوهم أولیاء

برداشت فوق بر این مبناست که مراد از «النبی» پیامبر بنی اسرائیل باشد نه پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) و در نتیجه مراد از «ما انزل الیه» دستورات دینی بنی اسرائیل خواهد بود.

77- ترک دوستی با مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- مائده - 5 - 51 - 12

12- لزوم قطع پیوند، با کسانی که رابطه دوستی با یهود و نصارا برقرار می سازند .

لا تتخذوا الیهود و النصری أولیاء . . . و من یتولهم منکم فانه منهم

جمله «فانه منهم» می رساند که هر مسلمانی که پذیرای ولایت یهود و نصارا باشد و یا با آنان روابط دوستانه برقرار کند، از زمره آنان خواهد بود و جمله «و لا تتخذوا . . .» دلالت می کند که نباید با وی رابطه دوستی داشت.

78- ترک دوستی با مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 483

7 - ضرورت پرهیز از دوستی با کافران و مشرکان

و لو كانوا يؤمنون بالله و النبي و ما أنزل إليه ما اتخذوهم أولياء

برداشت فوق بر این مبناست که مراد از «النبي» پیامبر بنی اسرائیل باشد نه پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) و در نتیجه مراد از «ما انزل الیه» دستورات دینی بنی اسرائیل خواهد بود.

79- ترک دوستی با یهود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 51 - 12

12 - لزوم قطع پیوند ، با کسانی که رابطه دوستی با یهود و نصارا برقرار می سازند .

لا تتخذوا الیهود و النصری أولیاء .. و من یتولهم منکم فانه منهم

جمله «فانه منهم» می رساند که هر مسلمانی که پذیرای ولایت یهود و نصارا باشد و یا با آنان روابط دوستانه برقرار کند، از زمره آنان خواهد بود و جمله «ولا تتخذوا ..» دلالت می کند که نباید با وی رابطه دوستی داشت.

80- تهدید مال دوستی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عادیات - 100 - 9 - 4

4 - معاد ، تهدیدی برای مال دوستان و ناسپاسان

لکنود .. لحبّ الخیر لشدید . أفلا یعلم إذا بعث ما فی القبور

81- حرمت دوستی با کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 23 - 3، 1

1 - حرمت ایجاد پیوند دوستی با کافران و دشمنان دین

یأیها الذین ءامنوا لا تتخذوا .. أولیاء إن استحبوا الکفر علی الإیمن

3 - ایجاد پیوند موالات و دوستی با خویشاوندان کافر - هر چند پدر یا برادر باشند - حرام است .

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا تَتَّخِذُوا ءِءَابَاءَكُمْ وَءِءُونَكُمْ ءَوْلِيَاءَ إِنِ اسْتَحَبُّوا الكُفْرَ عَلَى الإِيمَنِ

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

ص: 484

4 - نساء - 4 - 139 - 5

5 - حرمت برقرار ساختن پیوند های دوستانه با کافران

الذین يتخذون الكافرين أولياء من دون المؤمنين

در برداشت فوق، «ولی»، به معنای دوستی و موّدت گرفته شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 144 - 1

1 - حرمت ایجاد روابط دوستی و موّدت با کافران و پذیرش سرپرستی آنان

يا أيها الذين ءامنوا لاتتخذوا الكافرين أولياء من دون المؤمنين

82- حرمت دوستی با منافقان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 144 - 7

7 - حرمت برقراری روابط دوستی با منافقان و پذیرش ولایت و حکومت آنان

إنّ المنافقين .. لاتتخذوا الكافرين أولياء

83- حقوق دوستی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 61 - 15

15 - استفاده از خوراکی های موجود در منازل دوستان ، بدون اذن خواستن از ایشان از حقوق دوستی است .

ليس على الأعمى حرج ... و لا على أنفسكم أن تأكلوا من بيوتكم ... أو ما ملكتم مفات

84- دروغگویی مدعیان دوستی با خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جمعه - 62 - 6 - 6

6- ترس از مرگ ، نشان دروغ گویی مدعیان دوستی با خداوند

فتمنوا الموت إن كنتم صدقین

ص: 485

85- دلایل رد دوستی با کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 1 - 7

7 - کفر به حق و اصالت وحی ، دلیل عدم شایستگی کافران برای دوستی

تلقون إلیهم بالموّده وقد کفروا بما جاءکم من الحقّ

عبارت «وقد کفروا..» در حقیقت بیانگر علت نهی (لا تتخذوا عدوی) است.

86- دوستی اصحاب کهف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 19 - 25

25- اصحاب کهف ، باهم ، هماهنگ و صمیمی بودند .

بورقکم هذه

استناد یافتن پول و سرمایه در «ورقکم» به تمامی افراد، حاکی از نکته یاد شده است.

87- دوستی اعضای خانواده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 21 - 9

9 - وجود عواطف دوستانه میان اعضای خانواده و نیز مهرورزی آنها به هم از آیات الهی است .

و جعل بینکم موّده و رحمه

احتمال دارد عبارت «و جعل بینکم..» ادامه عبارت پیشین و ناظر به شفقت و مهر و ترحمی باشد که از ناحیه والدین به فرزندان، و بر عکس اعمال می گردد.

88- دوستی انسان ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - پیدایش دوستی و محبت میان انسان ها ، برخاسته از لطف و عنایت خداوند و از آیات او است .

و من آیته . . . و جعل بینکم موّده و رحمه

نکته فوق بنابر این احتمال است که خطاب «و جعل بینکم موّده . . .» خطاب به همه انسان ها است.

15 - اندیشمندان و متفکران ، آیه الهی بودن روابط دوستانه زن و شوهر و محبت بین انسان ها را درمی یابند .

ص: 486

و من آیته آن . . . و جعل بینکم موّده و رحمہ إنّ فی ذلک لآیت لقوم یتفکرون

89- دوستی اهل مدینه و اهل مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 7 - 1

1 - امیدبخشی خداوند به مؤمنان مدینه ، درباره اصلاح روابط آنان و اهل مکه

عسی اللّٰه أن یجعل بینکم و بین الذین عادیتم منهم موّده

90- دوستی با استهزاگران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 58 - 4،7

4 - حرمت ایجاد روابط دوستی با کسانی که نماز و اذان را بازیچه می پندارند و آن را به تمسخر می گیرند .

لاتتخذوا الذین اتخذوا دینکم هزواً و لعباً . . . و إذا نادیتم إلی الصّٰلوة

7 - حرمت ایجاد روابط دوستی با کسانی که حتی برخی از احکام و شعایر دین را به بازی گرفته و مورد تمسخر قرار می دهند . *

لاتتخذوا الذین . . . و إذا نادیتم إلی الصّٰلوة اتخذوها هزواً و لعباً

تحریم دوستی با استهزا کنندگان نماز پس از تحریم دوستی با استهزا کنندگان دین، می تواند گویای این نکته باشد که تمسخر هر یک از احکام اسلام، مصداق استهزای دین است و همان حکم (حرمت ایجاد روابط) را در پی خواهد داشت.

91- دوستی با امدادگران کافران محارب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 9 - 3

3 - ممنوعیت دوستی و مسالمت با یاری دهندگان و پشتیبانان عناصر مهاجم به دین و سرزمین مسلمانان

إنّما ینهیکم اللّٰه عن الذین . . . و ظهروا علی إخراجکم

92- دوستی با اهل بیت (ع)

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

10 - کہف - 18 - 46 - 13

13- « عن أبي عبد الله (ع) [انه قال] يا حصين ! لا تستصغرنّ مودّتنا ; فإنّها من الباقيات الصالحات ;

ص: 487

از امام صادق(ع) روایت شده که [به حصین بن عبدالرحمان] فرمود: ای حصین! دوستی ما (اهل بیت) را هرگز کوچک مشمار، که آن، از «باقیات صالحات» است».

93- دوستی با اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 57 - 4،12

4- بی احترامی برخی اهل کتاب به مقدسات اسلام، دلیل تحریم ایجاد رابطه ولایی و دوستی با آنان

لا تتخذوا الذین اتخذوا دینکم هزواً ولعباً من الذین اتوا الکتب . . . أولیاء

هدف از تبیین «الذین» با جمله «اتخذوا . . .»، بیان علت تحریم ایجاد روابط دوستی با اهل کتاب است.

12- گروهی از مسلمانان صدر اسلام، پذیرای ولایت و دوستی با اهل کتاب و دیگر کافران، علی رغم دشمنی آنان با دین

یأیها الذین ءامنوا لاتتخذوا الذین . . . أولیاء و اتقوا اللّٰه ان کنتم مؤمنین

لحن مذمت گونه جمله « و اتقوا اللّٰه ان کنتم مؤمنین» می رساند که گروهی از مسلمانان با کافران روابط دوستی برقرار کرده بودند.

94- دوستی با برادر کافر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 23 - 3

3- ایجاد پیوند موالات و دوستی با خویشاوندان کافر - هر چند پدر یا برادر باشند - حرام است .

یأیها الذین ءامنوا لاتتخذوا ءاباءکم و إخوانکم أولیاء إن استحبوا الکتف علی الإیمن

95- دوستی با پدر کافر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 23 - 3

3- ایجاد پیوند موالات و دوستی با خویشاوندان کافر - هر چند پدر یا برادر باشند - حرام است .

یأیها الذین ءامنوا لاتتخذوا ءاباءکم و إخوانکم أولیاء إن استحبوا الکتف علی الإیمن

96- دوستی با جنیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 488

11 - نوعی دوستی و ارتباط و تبعیت میان برخی از آدمیان گمراه و جن (شیطانها) برقرار است.

وقال أولياؤهم من الإنس

97- دوستی با خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 16 - 6

6 - دوستی با خدا، پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان و تبرّی از دشمنان آنان، از نشانه های ایمان راستین

ولم يتخذوا من دون الله ولا رسوله ولا المؤمنین وليجه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 126 - 5

5 - خداوند، بی نیاز از دوست گرفتن مردم - حتی برگزیدگان ایشان - برای خویش

واتخذ الله إبرهیم خلیلاً. ولله ما فی السموت وما فی الأرض

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 31 - 12

12 - اعمال نیک انسان (نماز، انفاق و...) داد و ستد و دوستی با خداوند است.

یقیموا الصلوه و ینفقوا... من قبل أن یأتی یوم لابیع فیہ و لا خلل

98- دوستی با خویشاوندان کافر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 23 - 3

3 - ایجاد پیوند موالات و دوستی با خویشاوندان کافر - هر چند پدر یا برادر باشند - حرام است.

یأیها الذین ءامنوا لا تتخذوا ءاباءکم و إخوانکم أولیاء إن استحبوا الکفر علی الإیمن

99- دوستی با دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 16 - 5

ص: 489

5 - عرصه های دوستی با مؤمنان و یا برقراری روابط پنهانی با دشمنان و بیگانگان ، میدان آزمون الهی و جدا شدن مؤمنان راستین از غیر ایشان

أم حسبتم أن تتركوا ولما يعلم الله الذين . . . لم يتخذوا من دون الله ولا رسوله

100- دوستی با دشمنان اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 23 - 4

4- ایجاد پیوند دوستی و موالات با کفار و دشمنان اسلام ، نشانه وجود روحیه ستم پیشگی است .

إن استحبوا الكفر على الإيمان و من يتولهم منكم فأولئك هم الظالمون

101- دوستی با دشمنان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 22 - 3،4

3 - دوستی با دشمنان خدا و پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، نشانه نفاق است .

لا تجد قوماً يؤمنون . . . یوادون من حادّ الله و رسوله

با توجه به آیات پیشین - که درباره منافقان است - آیه بالا - که در بیان ویژگی های مؤمنان راستین می باشد - اشاره به نشانه های منافقین نیز دارد.

4 - مؤمنان راستین ، هرگز با دشمنان خدا و پیامبر (صلی الله علیه و آله) - هر چند پدر ، برادر ، فرزند یا عشیره باشند - دوستی نمیورزند .

لا تجد قوماً . . . یوادون من حادّ الله و رسوله ... أو عشیرتهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 1 - 2

2 - اهل ایمان ، در معرض خطر ایجاد ارتباط دوستانه با دشمنان خدا

یأیها الذین ءامنوا لاتتخذوا عدوی و عدوکم اولیاء

نهی معمولاً در جایی صورت می گیرد که زمینه ابتلا و ارتکاب به عملی وجود دارد؛ به ویژه که شأن نزول خبر از چنین مشکلی می دهد.

102- دوستی با دشمنان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 490

1 - حرمت ایجاد پیوند دوستی با کافران و دشمنان دین

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا تَتَّخِذُوا .. أولياء إن استحبوا الكفر على الإيمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 1 - 20

20 - داشتن روابط سرّی و دوستانه با دشمنان دین ، رفتن به بیراهه و حرکتی بی فرجام است .

و من یفعله منکم فقد ضلّ سواء السبیل

103- دوستی با دشمنان محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 22 - 3،4

3 - دوستی با دشمنان خدا و پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، نشانه نفاق است .

لا تجد قومًا یؤمنون .. یوادّون من حادّ الله ورسوله

با توجه به آیات پیشین - که درباره منافقان است - آیه بالا - که در بیان ویژگی های مؤمنان راستین می باشد - اشاره به نشانه های منافقین نیز دارد.

4 - مؤمنان راستین ، هرگز با دشمنان خدا و پیامبر (صلی الله علیه و آله) - هر چند پدر ، برادر ، فرزند یا عشیره باشند - دوستی نمیورزند .

لا تجد قومًا .. یوادّون من حادّ الله ورسوله ... أو عشیرتهم

104- دوستی با رهبران مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 169 - 9

9 - شیطان ، وادار کننده انسان ها به شرکورزی و ترغیب کننده آنها به دوستی با سران شرک و پیروی از آنان *

و من الناس من یتخذ من دون الله أنداداً .. إنما یأمرکم بالسوء و الفحشاء

از مصداقهای مورد نظر برای «سوء» و «فحشاء» به قرینه آیات قبل، شرک ورزی و . . . است.

105- دوستی با زن شوهردار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 23 - 13

ص: 491

قالت هیت لک قال معاذ الله

استعاذه و پناه آوردن به خدا، در موردی است که متعلق آن، گناه و امری شرّآفرین باشد.

106- دوستی با شیطان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 38 - 14

14 - شیطان، همدل و همراهی شوم و نامیمون است .

و من یکن الشیطان له قریناً فساء قریناً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 40 - 4

4 - کیفر بخیلان و ریاکاران (عذاب، محرومیت از محبت خداوند، همراهی با شیطان)، بازتاب عمل خود آنان است، نه ستمی از جانب خداوند .

انّ الله لا یحبّ . . . الذین یبخلون . . . و الذین ینفقون اموالهم رءاء الناس . . . و

جمله «انّ الله . . .» می تواند پاسخی باشد برای این سؤال که چرا خداوند مردم را به عذاب و ... مبتلا می کند. خداوند می فرماید این عذابها ناشی از ستم او نیست، بلکه دستاورد خود بخیلان است.

107- دوستی با ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 80 - 20

20 - غضب خدا و عذاب همیشگی، پیامد دوستی بسیاری از بنی اسرائیل با پادشاهان ستمگر و زیبا جلوه دادن هوا های نفسانی آنان، به امید دستیابی به بهره های دنیایی آنان

تری کثیراً منهم یتولون الذین کفروا . . . و فی العذاب هم خلدون

از امام باقر(ع) در توضیح آیه فوق روایت شده: یتولون الملوک الجبارین و یزینون لهم اهوائهم لیصیبوا من دنیاهم.

تفسیر تبيان، ج 3، ص 611؛ نورالثقلین، ج 1، ص 661، ح 315.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 19 - 10

10 - تقوایشگان، مبرّا از ظلم و دوستی با ظالمان

و إنّ الظلمین بعضهم أولیاء بعض و اللّٰه ولیّ المتّین

ص: 492

از این که «المتقین» در مقابل «الظالمین» قرار گرفته، مطلب یاد شده به دست می آید.

108- دوستی با غیر خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 41 - 1

1 - دوست گیرندگان غیر خدا، همانند عنكبوت اند که خانه ای بس سست و بی بنیاد، برای خود ساخته است.

مثل الذین اتّخذوا من دون الله أولیاء کمثل العنکبوت اتّخذت بیئاً

109- دوستی با کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 23 - 4، 2

2 - کفر، مایه قطع پیوند دوستی میان مسلمانان و کافران

یأیها الذین ءامنوا لا تتخذوا .. أولیاء إن استحبوا الکفر علی الایمن

4 - ایجاد پیوند دوستی و موالات با کفار و دشمنان اسلام، نشانه وجود روحیه ستم پیشگی است.

إن استحبوا الکفر علی الایمن و من یتولهم منکم فأولئک هم الظلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 28 - 14، 12، 3

3 - حرمت برگزیدن کافران و مقدّم داشتن آنان بر مؤمنان، در دوستی و ارتباط و ولایت

لا یتّخذ المؤمنون الکافرین اولیاء من دون المؤمنین

12 - پذیرش دوستی کافران، گسستن رابطه با خداوند است.

لا یتّخذ المؤمنون الکافرین اولیاء .. و من یفعل ذلک فلیس من الله فی شیء

بنابراینکه ولایت به معنای دوستی باشد.

14 - جواز برقراری ارتباط دوستانه با کافران، در صورت تقیّه، اضطرار و هراس

لا يتخذ المؤمنون الكافرين اولياء... الا ان تتقوا منهم تقية

بنابراینکه ولایت به معنای دوستی باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 90 - 4

4 - جواز دوستی و یاری خواستن از منافقان و کافران پناهنده، به همپیمانان مسلمانان *

ولا تتخذوا منهم ولياً ولا نصيراً. الا الذين يصلون الى قوم بينكم وبينهم ميثا

ص: 493

در برداشت فوق احتمال داده شده که «الَّذِينَ يَصِلُونَ . . .» استثنا از حکمی است که در جمله «وَلَا تَتَّخِذُوا مِنْهُمْ وُلِيًّا وَلَا نَصِيرًا» بیان شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 139 - 7، 1

1 - مدعیان ایمان ، در صورت پذیرش سرپرستی و دوستی کافران ، در زمره اهل نفاقند .

بَشْرَ الْمُنْفِقِينَ بِأَنَّ لَهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا. الَّذِينَ يَتَّخِذُونَ الْكَافِرِينَ أَوْلِيَاءَ

«أولياء» جمع «ولی» می تواند به معنای دوست و یا سرپرست باشد. گفتنی است که در برداشت فوق، «الذین»، وصف برای منافقان گرفته شده است.

7 - دستیابی به عزت و شکوه ، هدف منافقان در پذیرش ولایت کافران و طرح دوستی با آنان

الَّذِينَ يَتَّخِذُونَ الْكَافِرِينَ أَوْلِيَاءَ . . . أَيْتَغُونَ عَنْهُمْ الْعِزَّةَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 140 - 3

3 - گروهی از مسلمانان صدر اسلام ، پذیرای دوستی و ولایت کفار ، در عین نهی خداوند حتی از همنشینی با آنها

الَّذِينَ يَتَّخِذُونَ الْكَافِرِينَ أَوْلِيَاءَ . . . يَكْفُرُ بِهَا وَيَسْتَهْزِئُ بِهَا فَلَا تَتَّعَدُوا مَعَهُمْ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 144 - 9، 10، 3

3 - ایمان به خداوند ، ناسازگار با پذیرش دوستی و سرپرستی کافران

يَأْيُهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا تَتَّخِذُوا الْكَافِرِينَ أَوْلِيَاءَ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ

9 - هشدار و تهدید خداوند به پذیرندگان ولایت کافران و دوستی آنان

لَا تَتَّخِذُوا الْكَافِرِينَ أَوْلِيَاءَ . . . أَتُرِيدُونَ أَنْ تَجْعَلُوا اللَّهَ عَلَيْكُمْ سُلْطٰنًا مَبِينًا

10 - پذیرش سرپرستی و دوستی کافران ، جبهه گیری در مقابل خداوند است .

لا تتخذوا الكافرين أولياء... أتريدون أن تجعلوا الله عليكم سلطاناً مبيناً

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

4 - مائده - 5 - 53 - 17

17 - ناکامی و زیانکاری ، فرجام شوم و پذیرش محبت و ولایت کافران

حبطت اعمالهم فاصبحوا خسرين

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

4 - مائده - 5 - 54 - 32، 11

11 - دوستی با کافران (یهود و نصارا و...) ، ناسازگار با عشق به خداوند

و من يتولهم منكم... فسوف يأتي الله بقوم يحبهم ويحبونه

ص: 494

با توجه به ارتباط آیه مورد بحث با آیات گذشته، معلوم می شود که توصیف مؤمنان واقعی به ویژگیهای یاد شده برای اشاره به این حقیقت است که مدعیان اسلام در صورت گرایش به کفران (من یتولهم منکم) نمی توانند آن ویژگیها - و از جمله محبت و عشق به خدا - را دارا باشند.

32 - بیمار دلان سست ایمان و پذیرای ولایت و دوستی کفران ، محروم از فضل خاص خداوند

من یرتد منکم عن دینه فسوف یأتی الله یقوم . . . ذلک فضل الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 57 - 13، 12

12 - گروهی از مسلمانان صدر اسلام ، پذیرای ولایت و دوستی با اهل کتاب و دیگر کفران ، علی رغم دشمنی آنان با دین

یأیها الذین ءامنوا لاتتخذوا الذین . . . اولیاء و اتقوا الله ان کنتم مؤمنین

لحن مذمت گونه جمله « و اتقوا الله ان کنتم مؤمنین » می رساند که گروهی از مسلمانان با کفران روابط دوستی برقرار کرده بودند.

13 - پذیرش ولایت و دوستی کفران و تمسخر کنندگان اسلام ، ناسازگار با ایمان و تقوا

و اتقوا الله ان کنتم مؤمنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 58 - 5

5 - تمسخر برخی اهل کتاب نسبت به نماز و اذان ، دلیل تحریم روابط دوستی با آنان

لاتتخذوا الذین . . . و إذا نادیتهم إلی الصلوة اتخذوها هزواً ولعباً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 80 - 5، 7، 8، 9، 10

5 - حرمت دوستی با کفران و پذیرش ولایت آنان

تری کثیراً منهم یتولون الذین کفروا لبس ما قدمت

7 - بنی اسرائیل همکیشان خود را از پذیرش ولایت کفران و دوستی با آنان نهی نمی کردند .

لايتناهون عن منكره فعلوه . . . تری كثيراً منهم يتولون الذين كفروا

آیه مورد بحث بیان مصداقی است از «منکر» که در آیه قبل مطرح شده بود.

8 - لزوم نظارت عمومی جامعه ایمانی بر صحنه روابط خارجی و بازداشتن مؤمنان از پذیرش ولایت کافران و پیوند های مودت آمیز با آنان

كانوا لايتناهون عن منكر . . . تری كثيراً منهم يتولون الذين كفروا

9 - روابط ولایی و دوستی بنی اسرائیل با کافران عامل کفرورزی و گرفتاری آنان به لعنت خدا و پیامبران

لعن الذين كفروا . . . تری كثيراً منهم يتولون الذين كفروا

مضمون آیه مورد بحث یعنی پذیرش ولایت مشرکان بیان مصداقی دیگر از عصیان و تجاوزگری بنی اسرائیل است. بنابراین پذیرش ولایت مشرکان نیز از عوامل کفرپیشگی و گرفتاری به لعنت الهی است.

10 - عصیان ، تجاوزگری و ترک نهی از منکر ، زمینه ساز پذیرش ولایت کافران و طرح دوستی با آنان *

ذلک بما عصوا و كانوا یعتدون . . . كانوا لا یتناهون ... یتولون الذین کفروا

بدان احتمال که مضمون آیه مورد بحث یعنی پذیرش ولایت مشرکان، نتیجه اعمال ناپسندی باشد که در آیات قبل درباره بنی اسرائیل بیان شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 81 - 11، 2

2 - روابط ولایی و دوستانه بنی اسرائیل عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) با کافران

ما اتخذوهم أولیاء

11 - پذیرش ولایت و دوستی با کافران نشانه فسق و خروج از حدود الهی است .

ما اتخذوهم أولیاء و لکن کثیراً منهم فسقون

110- دوستی با کافران محارب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 9 - 6، 2، 1

1 - ممنوعیت رابطه دوستانه با کافران ، منحصر به کافران تهاجم کننده بر ایمان و سرزمین مسلمانان

إِنَّمَا يَنْهِيكُمْ اللَّهُ عَنِ الَّذِينَ قَتَلُواكُمْ فِي الدِّينِ

2 - ممنوعیت رفتار دوستانه و مسالمت جویانه ، با کافران معاند ، صرفاً مقابله به مثل است ؛ نه [جهاد] ابتدایی .

لَا يَنْهِيكُمْ ... إِنَّمَا يَنْهِيكُمْ اللَّهُ

تأکید خداوند در نهی از رابطه دوستی با کافران، بر اقدامات عملی آنان علیه مسلمانان، بیانگر مطلب بالا است.

6 - نیکی و مسالمت با کافران معاند و همدستان آنان ، مصداق واقعی ظلم است .

أَنْ تَبْرُوهُمْ وَتَقْسُطُوا إِلَيْهِمْ ... إِنَّمَا يَنْهِيكُمْ ... وَ مَنْ يَتَوَلَّهمْ فَأُولَئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ

از مجموع دو آیه، استفاده می شود که نیکی و قسط، اصولاً در مورد کافران معاند، مفهوم واقعی ندارد و نباید تحت عنوان عدالت و انسان دوستی، به دشمنان حق روی خوش نشان داد.

111- دوستی با مایوسان از پاداش اخروی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 13 - 6

6 - مأیوسان از رحمت حق و ثواب اخروی ، غیرقابل اعتماد و ناشایست برای دوستی و موَدّت

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا تَتَوَلَّوْا قَوْمًا .. قَدْ يَسُوءَا مِنَ الْآخِرَةِ

جمله «قد يسوا» به منزله تعلیل برای «لاتتولوا» می باشد.

ص: 496

112- دوستی با مایوسان از رحمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 13 - 6

6 - مایوسان از رحمت حق و ثواب اخروی، غیرقابل اعتماد و ناشایست برای دوستی و مودت

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا تَتَوَلَّوْا قَوْمًا .. قَدْ يَسُوءُوا مِنَ الْآخِرَةِ

جمله «قد يسوءوا» به منزله تعلیل برای «لا تتولوا» می باشد.

113- دوستی با محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 16 - 6

6 - دوستی با خدا، پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان و تبرّی از دشمنان آنان، از نشانه های ایمان راستین

و لم يتخذوا من دون الله ولا رسوله ولا المؤمنين وليجه

114- دوستی با مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 51 - 8، 4، 3، 2

2 - حرمت ایجاد روابط دوستی با یهود و نصارا

لا تتخذوا اليهود والنصرى أولياء

در برداشت فوق «ولی» به معنای دوست که یکی از معانی آن است، گرفته شده است.

3 - یهود و نصارا، مردمی غیر قابل اعتماد و ناشایست برای برقراری روابط دوستی مسلمانان با آنان

يا ايها الذين ءامنوا لاتتخذوا اليهود والنصرى أولياء

کلمه «اتخاذ» به معنای برگزیدن و اعتماد کردن است. (مجمع البيان).

4 - ناسازگاری ایمان با ایجاد پیوند دوستی و مودت با یهود و نصارا

يا ايها الذين ءامنوا لاتتخذوا اليهود و النصرى اولياء

مخاطب قرار دادن مسلمانان با عنوان اهل ايمان و سپس نهى از ايجاد روابط دوستى با يهود و نصارا، گويائى برداشت فوق است.

8 - پاييند نبودن يهود و نصارا به تعهدات خویش نسبت به مسلمانان ، فلسفه حرمت ايجاد روابط با آنان

لاتتخذوا اليهود و النصرى اولياء بعضهم اولياء بعض

17 - دوستى با يهود و نصارا و پذيرش ولايت آنان ، ظلم و موجب محروميت از هدايت الهى

و من يتولهم منكم فانه منهم إنّ الله لا يهدى القوم الظلمين

ص: 497

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 52 - 13,14,20,23

13 - داشتن پناهگاهی امن در صورت شکست اسلام ، انگیزه دوستی مسلمانان بیمار دل عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) با یهود و نصارا و پذیرش ولایت آنان

يقولون نخشى ان تصيبنا دائرة

14 - مصلحت اندیشی و ترس از پیشامد های ناگوار ، بهانه بیماردلان برای دوستی با یهود و نصارا

يقولون نخشى ان تصيبنا دائرة

«دائرة» از مصدر «دوران» (چرخیدن) است ؛ که در برداشت فوق به معنای حادثه های ناگوار گرفته شده ؛ چون چرخش روزگار احیاناً موجب کمبودهایی نظیر قحطی، خشکسالی و دیگر حوادث تلخ می شود.

20 - پشیمانی ، فرجام ایجاد روابط دوستی با یهود و نصارا و پذیرش ولایت آنان

يسرعون فيهم .. فيصبحوا على ما اسروا في انفسهم ندمين

23 - نزول عذاب الهی بر دشمنان دین ، مایه پشیمانی مسلمانان سست ایمان از دل بستگی به یهود و نصارا

او امر من عنده فيصبحوا على ما اسروا في انفسهم ندمين

برداشت فوق بر این احتمال است که مراد از «امر»، عذاب دنیوی باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 53 - 1,2

1 - سوگند مؤکد یهود و نصارا بر یاری مسلمانانی که با آنان روابط دوستی داشتند .

اهولاء الذين اقساموا بالله جهد ايمنهم انهم لمعكم

برداشت فوق مبتنی بر این احتمال است که «اهولاء»، اشاره به یهود و نصارا بوده و مخاطب در «لمعكم» همان بیماردلانی باشند که پیوند ولایی با یهود و نصارا داشتند. کلمه «جهد» مفعول مطلق برای «اقسموا» می باشد ؛ یعنی سوگند یاد کردند در بالاترین درجه سوگند.

2 - ناتوانی یهود و نصارا بر یاری مسلمانانی که با آنان روابط دوستی داشتند .

اهولاء الذين اقساموا بالله جهد ايمنهم انهم لمعكم

لحن ملامت بار جمله «اهولاء...» حکایت از آن دارد که یهود و نصارا در عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله)، رسوا شده و به ذلت افتادند؛ بگونه ای که نتوانستند به تعهد خویش با مسلمانان سست ایمان پایبند بمانند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 54 - 4,5,11

4 - پذیرش ولایت و دوستی یهود و نصارا، ارتداد و بازگشت از دین است.

و من يتولهم منكم فانه منهم .. یا ایها الذین ءامنوا من یرتد منکم عن دینه

با توجه به آیات گذشته معلوم می شود از مصادیق مورد نظر برای مرتدان، مسلمانانی هستند که - علی رغم نهی خداوند - با یهود و نصارا ارتباط دوستی و ولایی برقرار می کنند.

5 - ارتداد برخی مسلمانان صدر اسلام، با پذیرش ولایت و دوستی یهود و نصارا

ص: 498

فتری الذین فی قلوبہم مرض . . یا ایہا الذین ءامنوا من یرتد منکم عن دینہ

11 - دوستی با کافران (یهود و نصارا و . . .) ، ناسازگار با عشق به خداوند

و من یتولہم منکم . . فسوف یأتی اللہ بقوم یحبہم و یحبونہ

با توجه به ارتباط آیه مورد بحث با آیات گذشته، معلوم می شود که توصیف مؤمنان واقعی به ویژگیهای یاد شده برای اشاره به این حقیقت است که مدعیان اسلام در صورت گرایش به کافران (من یتولہم منکم) نمی توانند آن ویژگیها - و از جمله محبت و عشق به خدا - را دارا باشند.

115- دوستی با مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 80 - 1,6

1 - بسیاری از بنی اسرائیل عصر پیامبر (صلی اللہ علیہ و آلہ) دارای روابط دوستانه با مشرکان مکه و پذیرای ولایت آنان بودند .

تری کثیراً منہم یتولون الذین کفروا

بنا به گفته برخی از مفسران مراد از «الذین کفروا» مشرکان مکه می باشد.

6 - پذیرش ولایت مشرکان و دوستی با آنان از جمله اعمال ناپسند و رایج در بین انبوهی از یهودیان عصر پیامبر (صلی اللہ علیہ و آلہ)

لبس ما کانوا یفعلون. تری کثیراً منہم یتولون الذین کفروا

جمله «یتولون الذین کفروا» مصداقی برای جمله «لبس ما کانوا یفعلون» است. و به قرینه آیه 82 (و لتجدن اقربہم مودہ ...) که مسیحیان را دوستار مسلمانان معرفی کرده است، معلوم می شود، مراد از بنی اسرائیل در این بخش از آیات، یهودیان است.

116- دوستی با مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنہ - 60 - 1 - 17

17 - اقدام برخی از مهاجران ، به برقراری رابطه سرّی و دوستانه با مشرکان مکه

تسرّون إلیہم بالمودّہ

با توجه به شأن نزول آیه شریفه، مطلب بالا استفاده می شود.

117- دوستی با مغضوبان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 13 - 1،3

1 - مؤمنان ، موظف به دوستی نکردن با گروه ها و جوامع مورد غضب الهی

ص: 499

يَأْيُهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا تَتَوَلَّوْا قَوْمًا غَضِبَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ

3 - نهی الهی از رابطه مودت آمیز مؤمنان با یهودیان معاند و مورد خشم خداوند

يَأْيُهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا تَتَوَلَّوْا قَوْمًا غَضِبَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ

مفسران در تفسیر «قوماً غضب الله»، یهود را یاد کرده اند.

118- دوستی با منافقان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 89 - 8، 4

4 - ممنوعیت دوستی با منافقان تلاش کننده برای گسترش کفر

وَدَّوْا لَوْ تَكْفُرُونَ كَمَا كَفَرُوا فَتَكُونُونَ سَوَاءً فَلَا تَتَّخِذُوا مِنْهُمْ أَوْلِيَاءَ

8 - رفع ممنوعیت دوستی و ارتباط با منافقان در صورت برداشتن از نفاق، با هجرت در راه خدا

فَمَا لَكُمْ فِي الْمُنَافِقِينَ... فَلَا تَتَّخِذُوا مِنْهُمْ أَوْلِيَاءَ حَتَّىٰ يَهْجُرُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 90 - 4

4 - جواز دوستی و یاری خواستن از منافقان و کافران پناهنده، به همپیمانان مسلمانان *

و لَا تَتَّخِذُوا مِنْهُمْ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا. أَلَا الَّذِينَ يَصِلُونَ إِلَىٰ قَوْمٍ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ مِثَاقٌ

در برداشت فوق احتمال داده شده که «أَلَا الَّذِينَ يَصِلُونَ...» استثنا از حکمی است که در جمله «و لَا تَتَّخِذُوا مِنْهُمْ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا» بیان شده است.

119- دوستی با مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 16 - 6، 5

5 - عرصه های دوستی با مؤمنان و یا برقراری روابط پنهانی با دشمنان و بیگانگان، میدان آزمون الهی و جدا شدن مؤمنان راستین از غیر ایشان

أم حسبتم أن تتركوا ولما يعلم الله الذين . . . لم يتخذوا من دون الله ولا رسوله

6- دوستی با خدا، پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان و تبرّی از دشمنان آنان، از نشانه های ایمان راستین

و لم يتخذوا من دون الله ولا رسوله ولا المؤمنین وليجه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 115 - 7

ص: 500

7- پذیرش احکام قضایی پیامبر (صلی الله علیه و آله) و همسویی با مؤمنان، شرط نجات از عذاب دوزخ

و من یشاقق الرسول من بعد ما تبین له الهدی و یتبع غیر سبیل المؤمنین

با توجه به آیات قبل، مخالفت و موافقت با احکام قضایی پیامبر (صلی الله علیه و آله)، از مصادیق مورد نظر در آیه شریفه است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 139 - 2,6

2 - مدعیان ایمان در صورت قطع رابطه دوستی با اهل ایمان و پذیرفتن ولایت آنان، در شمار منافقانند .

بشر المنفقین .. الذین یتخذون الکفرین اولیاء من دون المؤمنین

6 - مؤمنان، وظیفه دار برقراری پیوند های دوستانه با یکدیگر

الذین یتخذون الکفرین اولیاء من دون المؤمنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 144 - 4

4 - مؤمنان، موظف به برقراری روابط دوستانه با دیگر مؤمنان

یا ایها الذین ءامنوا لاتتخذوا الکفرین اولیاء من دون المؤمنین

120- دوستی با مؤمنان فقیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 28 - 17

17- نظر به تهیدستان خداجوی و افکندن نگاه رفاقت و دوستی به چهره آنان، امری پسندیده و مطلوب خداوند است .

و لاتعد عیناک عنهم

121- دوستی با یهود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 51 - 17, 4, 3, 2

2 - حرمت ایجاد روابط دوستی با یهود و نصارا

لا تتخذوا اليهود والنصرى أولياء

در برداشت فوق «ولی» به معنای دوست که یکی از معانی آن است، گرفته شده است.

3 - یهود و نصارا، مردمی غیر قابل اعتماد و ناشایست برای برقراری روابط دوستی مسلمانان با آنان

يا ايها الذين ءامنوا لاتتخذوا اليهود و النصرى أولياء

کلمه «اتخاذ» به معنای برگزیدن و اعتماد کردن است. (مجمع البيان).

ص: 501

4 - ناسازگاری ایمان با ایجاد پیوند دوستی و مودت با یهود و نصارا

یا ایها الذین ءامنوا لاتتخذوا الیهود و النصری اولیاء

مخاطب قرار دادن مسلمانان با عنوان اهل ایمان و سپس نهی از ایجاد روابط دوستی با یهود و نصارا، گویای برداشت فوق است.

8 - پایبند نبودن یهود و نصارا به تعهدات خویش نسبت به مسلمانان ، فلسفه حرمت ایجاد روابط با آنان

لاتتخذوا الیهود و النصری اولیاء بعضهم اولیاء بعض

17 - دوستی با یهود و نصارا و پذیرش ولایت آنان ، ظلم و موجب محرومیت از هدایت الهی

و من یتولهم منکم فانه منهم إنّ اللّٰه لا یهدی القوم الظالمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 52 - 20، 23، 14، 13

13 - داشتن پناهگاهی امن در صورت شکست اسلام ، انگیزه دوستی مسلمانان بیمار دل عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) با یهود و نصارا و پذیرش ولایت آنان

یقولون نخشی ان تصیبنا دائره

14 - مصلحت اندیشی و ترس از پیشامدهای ناگوار ، بهانه بیمار دلان برای دوستی با یهود و نصارا

یقولون نخشی ان تصیبنا دائره

«دائره» از مصدر «دوران» (چرخیدن) است ؛ که در برداشت فوق به معنای حادثه های ناگوار گرفته شده ؛ چون چرخش روزگار احیاناً موجب کمبودهایی نظیر قحطی، خشکسالی و دیگر حوادث تلخ می شود.

20 - پشیمانی ، فرجام ایجاد روابط دوستی با یهود و نصارا و پذیرش ولایت آنان

یسرعون فیهم .. فیصبحوا علی ما اسروا فی انفسهم ندمین

23 - نزول عذاب الهی بر دشمنان دین ، مایه پشیمانی مسلمانان سست ایمان از دلبستگی به یهود و نصارا

او امر من عنده فیصبحوا علی ما اسروا فی انفسهم ندمین

برداشت فوق بر این احتمال است که مراد از «امر»، عذاب دنیوی باشد.

1 - سوگند مؤکد یهود و نصارا بر یاری مسلمانانی که با آنان روابط دوستی داشتند .

اهولاء الذین اقساموا باللّٰه جهد ایمنهم انهم لمعکم

برداشت فوق مبتنی بر این احتمال است که «هولاء»، اشاره به یهود و نصارا بوده و مخاطب در «لمعکم» همان بیماردلانی باشند که پیوند ولایی با یهود و نصارا داشتند. کلمه «جهد» مفعول مطلق برای «اقسموا» می باشد؛ یعنی سوگند یاد کردند در بالاترین درجه سوگند.

2 - ناتوانی یهود و نصارا بر یاری مسلمانانی که با آنان روابط دوستی داشتند .

اهولاء الذین اقساموا باللّٰه جهد ایمنهم انهم لمعکم

لحن ملامت بار جمله «اهولاء . . .» حکایت از آن دارد که یهود و نصارا در عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله)، رسوا شده و به ذلت افتادند؛ بگونه ای که نتوانستند به تعهد خویش با مسلمانان سست ایمان پایبند بمانند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 54 - 4,5,11

4 - پذیرش ولایت و دوستی یهود و نصارا، ارتداد و بازگشت از دین است .

و من یتولهم منکم فانه منهم . . . یا ایها الذین ءامنوا من یرتد منکم عن دینه

با توجه به آیات گذشته معلوم می شود از مصادیق مورد نظر برای مرتدان، مسلمانانی هستند که - علی رغم نهی خداوند - با یهود و نصارا ارتباط دوستی و ولایی برقرار می کنند.

5 - ارتداد برخی مسلمانان صدر اسلام، با پذیرش ولایت و دوستی یهود و نصارا

فتری الذین فی قلوبهم مرض . . . یا ایها الذین ءامنوا من یرتد منکم عن دینه

11 - دوستی با کافران (یهود و نصارا . . .)، ناسازگار با عشق به خداوند

و من یتولهم منکم . . . فسوف یأتی اللّٰه بقوم یحبهم و یحبونه

با توجه به ارتباط آیه مورد بحث با آیات گذشته، معلوم می شود که توصیف مؤمنان واقعی به ویژگیهای یاد شده برای اشاره به این حقیقت است که مدعیان اسلام در صورت گرایش به کافران (من یتولهم منکم) نمی توانند آن ویژگیها - و از جمله محبت و عشق به خدا - را دارا باشند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 14 - 3,6,1

1 - منافقان، دارای روابط دوستانه با یهودیان

ألم تر إلی الذین تولّوا قوماً غضب اللّٰه علیهم

«تولّی» (مصدر «تولّوا») به معنای دوست گرفتن است و مراد از «قومی که خدا بر آنان غضب کرده است»، قوم یهود می باشد.

3 - روابط دوستانه منافقان با یهود، از نشانه های روشن و قابل توجه نفاق آنان

ألم تر إلی الذین تولّوا قوماً غضب اللّٰه علیهم

6 - منافقان، عناصری بیگانه، هم با مسلمانان - به رغم ادعای مسلمانی - و هم با یهودیان - به رغم برقرار کردن روابط دوستی با آنان -

ما هم منکم و لا منهم

122- دوستی حاطب ابن ابی بلتعہ

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

18 - ممتحنہ - 60 - 3 - 10

10 - اخبار خداوند از عمل پنهانی « حاطب ابن ابی بلتعہ » نمودی از بصیرت او بر اعمال خلق

تسرون إليهم بالموّده .. و الله بما تعملون بصير

ص: 503

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 51 - 2

2 - حرمت ایجاد روابط دوستی با یهود و نصارا

لا تتخذوا اليهود والنصرى أولياء

در برداشت فوق «ولی» به معنای دوست که یکی از معانی آن است، گرفته شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 57 - 4

4 - بی احترامی برخی اهل کتاب به مقدسات اسلام، دلیل تحریم ایجاد رابطه ولایی و دوستی با آنان

لا تتخذوا الذين اتخذوا دينكم هزواً ولعباً من الذين اتوا الكتب .. أولياء

هدف از تبیین «الذین» با جمله «اتخذوا ..»، بیان علت تحریم ایجاد روابط دوستی با اهل کتاب است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 58 - 4,5,7

4 - حرمت ایجاد روابط دوستی با کسانی که نماز و اذان را بازیچه می‌پندارند و آن را به تمسخر می‌گیرند.

لا تتخذوا الذين اتخذوا دينكم هزواً ولعباً .. و إذا ناديتهم إلى الصلوة

5 - تمسخر برخی اهل کتاب نسبت به نماز و اذان، دلیل تحریم روابط دوستی با آنان

لا تتخذوا الذين .. و إذا ناديتهم إلى الصلوة اتخذوها هزواً ولعباً

7 - حرمت ایجاد روابط دوستی با کسانی که حتی برخی از احکام و شعایر دین را به بازی گرفته و مورد تمسخر قرار می‌دهند. *

لا تتخذوا الذين .. و إذا ناديتهم إلى الصلوة اتخذوها هزواً ولعباً

تحریم دوستی با استهزاکنندگان نماز پس از تحریم دوستی با استهزاکنندگان دین، می‌تواند گویای این نکته باشد که تمسخر هر یک از احکام اسلام، مصداق استهزای دین است و همان حکم (حرمت ایجاد روابط) را در پی خواهد داشت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 80 - 5

5 - حرمت دوستی با کافران و پذیرش ولایت آنان

تری کثیراً منهم يتولون الذين كفروا لبس ما قدمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 23 - 3

3 - ایجاد پیوند موالات و دوستی با خویشاوندان کافر - هر چند پدر یا برادر باشند - حرام است .

يأيتها الذين ءامنوا لا تتخذوا ءاباءكم و إخوانكم أولياء إن استحبوا الكفر على الإيمان

ص: 504

124- دوستی خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 45 - 7,9

7 - خداوند ، دوست و سرپرستی کافی است .

و كفى بالله ولياً

9 - خداوند ، دوست و حامی مؤمنان است .

و الله اعلم باعدانكم و كفى بالله ولياً و كفى بالله نصيراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 90 - 8

8- معرفی خداوند به رحیم بودن و دوست داشتن بندگان ، از تعالیم شعیب (ع)

إن ربی رحیم ودود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 77 - 2

2 - پروردگار جهانیان ، تنها دوست انسان و پرستش او تضمین گر رشد و رستگاری وی

فإنهم عدو لى إلا رب العلمین

125- دوستی در آخرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 31 - 16

16- عالم آخرت ، جای هیچ گونه تلاش ، سوداگری و پیوند دوستی نیست و برای انسان کارساز نخواهد بود .

یقیموا الصلوه و ینفقوا .. من قبل أن یأتى یوم لایع فیہ و لا خلل

126- دوستی در قیامت

1- قیامت صحنه گسستگی و بی تأثیری دوستی ها ، پیوند ها ، حمایت ها و دیگر روابط دنیایی

یوم لایغنی مولی عن مولی شیءا ولا هم ینصرون

«مولی» در لغت، از ماده «ولاء» به معنای ارتباط و پیوند دو چیز با یکدیگر است و در مصادیق مختلفی؛ همچون دوست، سرور، خدمت گزار، بنده، مالک و .. به کار می رود.

ص: 505

127- دوستی دنیوی قوم ابراهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 25 - 10

10 - در قیامت ، قوم ابراهیم - به رغم دوستی در دنیا- از هم برائت می جویند .

ثمّ يوم القيمة يكفر بعضكم ببعض

«یکفر» در این آیه، احتمال دارد به معنای رایج آن، یعنی «کفر ورزیدن» باشد، و احتمال هم دارد به معنای «بی زاری جستن» باشد. برداشت بالا بنا بر احتمال دوم است.

128- دوستی دنیوی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 25 - 11

11 - روابط دوستانه دنیوی مشرکان ، در قیامت ، تبدیل به نفرت می شود .

مودّه بینکم . . . ثمّ يوم القيمة يكفر بعضكم ببعض

129- دوستی کافران با محمد(صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 73 - 11

11- کافران ، در صورت عقب نشینی پیامبر (صلی الله علیه و آله) از مواضع اصولی خویش (تعالیم وحی شده بر آن حضرت) قطعاً با او طرح دوستی صمیمانه ای می ریختند .

وإن کادوا لیفتنونک . . . وإذا لاتّخذوک خلیلاً

130- دوستی متقین در بهشت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 47 - 2

2- متقین در بهشت ، دارای روابط صمیمانه و به دور از هرگونه ناخالصی اند .

ادخلوها بسلم ءامنين . و نزعنا ما في صدورهم من غلّ

«غلّ» در لغت به معنای غش و ناخالصی آمده است.

ص: 506

131- دوستی محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 104 - 13

13 - پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) آشتی ناپذیری خود با جبهه شرک و رها نکردن جبهه مؤمنان را نه تنها خواسته خود، بلکه دستوری صریح از جانب خداوند اعلام داشت.

قل یا ایها الناس إن کنتم فی شک من دینی فلا أعبد الذین تعبدون . . . و أمرت أن أکون م

132- دوستی مسلمانان صدر اسلام با یهود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 13 - 4

4 - روابط دوستانه برخی از مسلمانان صدر اسلام با یهودیان

یا ایها الذین ءامنوا لاتتولوا قوماً غضب الله علیهم

چنان که در بعضی شأن نزول ها آمده است، آیه شریفه ناظر به جریان خارجی می باشد.

133- دوستی مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 51 - 6

6 - یهود و نصارا، تنها با یکدیگر و همکیشان خویش روابط دوستی داشته و به آن وفادار هستند.

یا ایها الذین ءامنوا لاتتخذوا الیهود و النصری اولیاء بعضهم اولیاء بعض

چون جمله «بعضهم اولیاء بعض» به منزله دلیل برای جمله «لاتتخذوا . . .» است، معنای حصر از آن استفاده می شود.

134- دوستی ممنوع

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 89 - 14، 13، 4

4 - ممنوعیت دوستی با منافقان تلاش کننده برای گسترش کفر

وَدَّوْا لَوْ تَكْفُرُونَ كَمَا كَفَرُوا فَتَكُونُونَ سَوَاءً فَلَا تَتَّخِذُوا مِنْهُمْ أَوْلِيَاءَ

13 - ضرورت پرهیز از دوستی با کسانی که هجرت در راه خدا را ترک کنند .

ص: 507

فلا تتخذوا منهم اولياء حتى يهاجروا ... ولا تتخذوا منهم ولياً

14 - ممنوعیت دوستی و کمک گرفتن از کسانی که ارتباط با آنان زمینه تضعیف و سستی عقاید اسلامی است .

وَدُّوا لَوْ تَكْفُرُونَ ... فلا تتخذوا منهم اولياء حتى يهاجروا ... ولا تتخذوا منهم ول

در برداشت فوق، کلمه «اولیاء» به معنای دوستی گرفته شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 9 - 3، 2، 1

1 - ممنوعیت رابطه دوستانه با کافران، منحصر به کافران تهاجم کننده بر ایمان و سرزمین مسلمانان

إِثْمًا يَنْهَيْكُمْ اللَّهُ عَنِ الَّذِينَ قَتَلُواكُمْ فِي الدِّينِ

2 - ممنوعیت رفتار دوستانه و مسالمت جویانه، با کافران معاند، صرفاً مقابله به مثل است؛ نه [جهاد] ابتدایی .

لَا يَنْهَيْكُمْ ... إِثْمًا يَنْهَيْكُمْ اللَّهُ

تأکید خداوند در نهی از رابطه دوستی با کافران، بر اقدامات عملی آنان علیه مسلمانان، بیانگر مطلب بالا است.

3 - ممنوعیت دوستی و مسالمت با یاری دهندگان و پشتیبانان عناصر مهاجم به دین و سرزمین مسلمانان

إِثْمًا يَنْهَيْكُمْ اللَّهُ عَنِ الَّذِينَ ... وَظَهَرُوا عَلَىٰ إِخْرَجِكُمْ

135- دوستی منافقان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 141 - 3

3 - رسیدن به دنیا و تأمین منافع شخصی، تعیین کننده خط مشی منافقان در برقراری روابط دوستی و اجتماعی است .

الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ بِكُم ... أَلَمْ نَسْتَحِذْ عَلَيْكُمْ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 14 - 5، 6، 3، 1

1 - منافقان، دارای روابط دوستانه با یهودیان

ألم تر إلى الذين تولّوا قوماً غضب الله عليهم

«تولّی» (مصدر «تولّوا») به معنای دوست گرفتن است و مراد از «قومی که خدا بر آنان غضب کرده است»، قوم یهود می باشد.

3- روابط دوستانه منافقان با یهود ، از نشانه های روشن و قابل توجه نفاق آنان

ألم تر إلى الذين تولّوا قوماً غضب الله عليهم

5- برقراری دوستی میان منافقان و یهودیان ، امری بس شگفت آور

ألم تر إلى الذين تولّوا قوماً غضب الله عليهم

استفهام در «ألم تر» تعجبی است.

6- منافقان ، عناصری بیگانه ، هم با مسلمانان - به رغم ادعای مسلمانی - و هم با یهودیان - به رغم برقرار کردن روابط دوستی با آنان-

ص: 508

ما هم منكم ولا منهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 15 - 5

5 - برقراری رابطه دوستی منافقان با یهودیان ، مصداق بارز زشت کاری آنان و سبب دچار شدنشان به عذاب سخت الهی

ألم تر إلى الذين تولوا قوماً... إنهم ساء ما كانوا يعملون

136- دوستی مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 63 - 14، 9، 4، 3، 2

2 - خداوند ایجادکننده الفت و محبت میان مؤمنان صدر اسلام

و ألف بين قلوبهم

3 - امتنان الهی بر پیامبر (صلی الله علیه و آله) به سبب ایجاد الفت در قلب مؤمنان نسبت به یکدیگر

و ألف بين قلوبهم... ما ألفت بين قلوبهم

4 - الفت و محبت عمیق مؤمنان صدر اسلام نسبت به یکدیگر ، از عوامل تقویت پایگاه پیامبر (صلی الله علیه و آله)

هو الذی أیدک بنصره و بالمؤمنین. و ألف بين قلوبهم

9 - خداوند علاوه بر ایجاد محبت میان مؤمنان ، آنان را در یک منطقه گردآورد پیامبر (صلی الله علیه و آله) مجتمع ساخت . *

و ألف بين قلوبهم... و لكن الله ألفت بينهم

برداشت فوق از مقایسه بین دو جمله «ألف بين قلوبهم» و «ألف بينهم» به دست آمده است. جمله نخست بیانگر تألیف قلوب است و جمله دوم بیانگر تألیف خود مؤمنان است. یعنی آنان را در کنار یکدیگر قرار داد و همگان را گردآورد پیامبر (صلی الله علیه و آله) مجتمع ساخت.

14 - حاکمیت الهی بر قلب ها و ایجاد الفت میان مؤمنان ، نمودی از عزت و حکمت الهی

و لكن الله ألفت بينهم إنه عزیز حکیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 71 - 1

1 - روح ولایت و دوستی ، حاکم بر جامعه مؤمنان

و المؤمنون و المؤمنت بعضهم أولياء بعض

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 5 - 11

11 - مؤمنان ، با هم ، بر اساس دین ، دوستی دارند

فإخوانكم فى الدين و مولیکم

ص: 509

احتمال دارد منظور از «مولی» با توجه به ریشه لغوی آن، دوستی باشد. «موالیکم» عطف به «إخوانکم» است و قید «فی الدین» در «إخوانکم» می تواند برای «موالیکم» هم لحاظ شود.

137- دوستی مؤمنان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 63 - 1

1 - مؤمنان عصر بعثت برخوردار از نعمت الفت و دوستی نسبت به یکدیگر

و ألف بین قلوبهم

138- دوستی مهاجران صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 1 - 17

17 - اقدام برخی از مهاجران ، به برقراری رابطه سرّی و دوستانه با مشرکان مکه

تسرّون إلیهم بالموّدّه

با توجه به شأن نزول آیه شریفه، مطلب بالا استفاده می شود.

139- دوستی ناپسند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 167 - 2

2 - اظهار پشیمانی مشرکان پیرو در صحنه قیامت ، از دوستی با سران شرک و اطاعت از ایشان در دنیا

وقال الذین اتبعوا لو أن لنا کرّه فنتبرأ منهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 52 - 11

11 - سرزنش و توبیخ خداوند از مسلمانانی که با یهود و نصارا رابطه مودت آمیز داشته و پذیرای ولایت آنها هستند .

فترى الذين فى قلوبهم مرض يسرعون فيهم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

4 - مائده - 5 - 54 - 10

ص: 510

10 - محرومیت مسلمانان از محبت خداوند ، در صورت ایجاد روابط دوستانه با کافران

من یرتد منکم عن دینه فسوف یأتی اللّٰه بقوم یحبهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 81 - 7

7 - ضرورت پرهیز از دوستی با کافران و مشرکان

و لو کانوا یؤمنون باللّٰه و النبی و ما أنزل إلیه ما اتخذوهم أولیاء

برداشت فوق بر این مبناست که مراد از «النبی» پیامبر بنی اسرائیل باشد نه پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) و در نتیجه مراد از «ما انزل الیه» دستورات دینی بنی اسرائیل خواهد بود.

140- دوستی و اطاعت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 166 - 10

10 - دوستی و اطاعت دارای ارتباطی تنگاتنگ

یحبونهم کحب اللّٰه .. إذ تبرأ الذین اتبعوا من الذین اتبعوا

آیه قبل محبت و دوستی را پایه ارتباط میان سران و پیروان دانست. - البته بنابراین تفسیر که مراد از «أنداد» سران باشد - و آیه مورد بحث رابطه میان آنان را رابطه تابع و متبوع معرفی کرد تا به این نکته اشاره کند که محبت و اطاعت ملازم یکدیگرند؛ یعنی، هر کجا محبت هست اطاعت نیز می باشد.

141- دوستی یهود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 51 - 6

6 - یهود و نصارا، تنها با یکدیگر و همکیشان خویش روابط دوستی داشته و به آن وفادار هستند .

یا ایها الذین ءامنوا لاتتخذوا الیهود و النصری أولیاء بعضهم أولیاء بعض

چون جمله «بعضهم أولیاء بعض» به منزله دلیل برای جمله «لاتتخذوا ..» است، معنای حصر از آن استفاده می شود.

142- زمينه دوستي

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

4 - مائده - 5 - 82 - 10

ص: 511

10 - نبود روحیه سلطه‌گری و گردن‌فرازی در بین نصارا زمینه مودت و دوستی آنان با مسلمانان

اقربهم موده للذین ءامنوا الذین قالوا إنا نصری . . . و انهم لایستکبرون

بدان احتمال که فعل «لایستکبرون» دارای متعلقی محذوف نباشد در این صورت لایستکبرون به این معنا است که آنان خواهان سلطه‌گری و گردن‌فرازی نیستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - حجرات - 49 - 10 - 3

3 - ایمان ، برقرارکننده دوستی و پیوند عمیق میان انسان‌ها

إنّما المؤمنون إخوة

عنوان «المؤمنون»، مشعر به علیت است.

143- زمینه دوستی با دشمنان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 3 - 3

3 - عواطف خانوادگی و خویشاوندی ، از زمینه‌های انحراف و تمایل به دشمنان خداوند

تسرّون إلیهم بالموّده . . . لن تنفعکم أرحامکم و لا أولدکم

144- زمینه دوستی با کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 1 - 11

11 - بی توجهی به عمق عداوت کافران با اسلام و مسلمانان ، زمینه‌ساز برقراری روابط دوستانه با آنان

لا تتخذوا عدوی و عدوکم اولیاء . . . یخرجون . . . أن تؤمنوا باللّٰه ربّکم

بیان ابعاد مختلف عداوت کافران با مسلمانان، به عنوان دلیل ممنوعیت ارتباط دوستانه با آنان، بیانگر مطلب بالا است.

145- زمینه دوستی با مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 52 - 4

4 - سستی ایمان زمینه گرایش به یهود و نصارا و طرح دوستی با آنان

فتری الذین فی قلوبهم مرض یسرعون فیهم

ص: 512

مراد از بیمار دلان، کسانی هستند که نسبت به حقانیت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و یا برخی از معارف دین در شک بوده و ایمانی ضعیف دارند.

146- زمینه دوستی با یهود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 52 - 4

4- سستی ایمان زمینه گرایش به یهود و نصارا و طرح دوستی با آنان

فتری الذین فی قلوبهم مرض یسرعون فیهم

مراد از بیمار دلان، کسانی هستند که نسبت به حقانیت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و یا برخی از معارف دین در شک بوده و ایمانی ضعیف دارند.

147- زمینه دوستی کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 73 - 11، 12

11- کافران، در صورت عقب نشینی پیامبر (صلی الله علیه و آله) از مواضع اصولی خویش (تعالیم وحی شده بر آن حضرت) قطعاً با او طرح دوستی صمیمانه ای می ریختند.

وإن کادوا لیفتنونک . . . وإذا لاتخذوک خلیلاً

12- کافران و دشمنان اسلام، تنها در صورت عقب نشینی مسلمانان از برخی مواضع خویش، راضی به تسالم و دوستی با آنان می شدند.

وإن کادوا لیفتنونک عن الذی أوحینا إلیک . . . وإذا لاتخذوک خلیلاً

148- زمینه مال دوستی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 20 - 7

7- غفلت از امتحان های الهی، مایه ترک یتیم نوازی و بی اعتنایی به مسکینان و تصاحب میراث دیگران و دلبستگی به ثروت است.

ابتليہ . . . کلابل لاتکرمون الیتیم . ولاتحصنوں . . . وتاکلون التراث . . . و تحب

149- زیان اخروی دوستی با بی تقویان

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

ص: 513

4- آشکار شدن آثار زیانبار دوستی و مودت بی تقوایان در روز قیامت

الأخلاء يومئذ بعضهم لبعض عدو إلا المتقين

دوستانی که دوستی خویش را بر غیر تقوا بنا نهاده اند، در قیامت خواهند فهمید که چه اثرات شومی را به واسطه آن متحمل شده اند و در نتیجه با یکدیگر دشمن خواهند شد.

150- زیان دوستی با کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 53 - 17

17 - ناکامی و زیانکاری، فرجام شوم و پذیرش محبت و ولایت کافران

حبطت اعمالهم فاصبحوا خسرین

151- سرزنش مال دوستی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 24 - 3

3 - مذمت خدا از دل بستگی به خویشاوندان و به مال و منال و دلواپسی برای تجارت و مسکن در صورتی که مایه غفلت از خدا و رسول و جهاد در راه خدا شود.

قل إن كان آباؤكم... و أموال اقترتموها و تجره تخشون كسادها و مسكن... أحب إلى

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 20 - 5

5 - عشق به ثروت، مذموم است.

و تحبون المال حباً جماً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عادیات - 100 - 8 - 3

3- علاقه شديد به ثروت ، مذموم است .

وإنَّه لَحَبُّ الخَيْرِ لِشَدِيدِ

ص: 514

152- شرایط دوستی با مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 4 - 14

14 - دست برداشتن مشرکان از شرک ، تنها شرط رفع خصومت مؤمنان با آنان

بدا بیننا و بینکم العدوه و البغضاء أبداً حتی تؤمنوا باللّٰه وحده

153- شگفتی دوستی با یهود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 14 - 5

5 - برقراری دوستی میان منافقان و یهودیان ، امری بس شگفت آور

ألم تر إلی الذین تولّوا قوماً غضب اللّٰه علیهم

استفهام در «ألم تر» تعجیبی است.

154- عوامل نداوم دوستی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 67 - 3

3 - تقوا ، عامل حفظ و ثبات دوستی ها و مودت ها است .

الأخلاء یومئذ بعضهم لبعض عدوٌ إلاّ المتّیین

155- عوامل دوستی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 82 - 6

6 - حضور کشیشان و راهبان خداترس در بین مسیحیان موجب دوستی و نزدیکی آنان با مسلمانان

أقربهم موده للذین ءامنوا الذین . . . ذلک بان منهم قسیسین و رهباناً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 34 - 6

6 - تأثیر شگرف حسن خلق و برخورد نیک ، در تبدیل دشمنی ها به دوستی ها

فإذا الذی بینک و بینہ عدوہ کأَنه ولیّ حمیم

ص: 515

156- عوامل دوستی انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 29 - 12

12- ایمان به خدا و تقرب به درگاه او ، عامل پیوند انبیا با پیروان خود

و ما أنا بطارد الذين ءامنوا إنهم ملقوا ربهم

157- عوامل دوستی انسان ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 63 - 10

10 - عوامل دشمنی زا ، ناپایدار در مقابل اراده خداوند بر ایجاد محبت و دوستی میان انسانها

ولكن الله ألفت بينهم إنه عزيز

جمله «لو أنفقت . . .» اشاره به این دارد که عوامل دشمنی زا در میان قبایل عرب بسیار شدید بوده است. و جمله استدراکیه «و لكن الله ...» اشاره به این دارد که آن عوامل در برابر اراده خدا نمی توانست اثری داشته باشد. یعنی اگر چه آنان دارای دشمنیهای دیرپای بودند و امکان الفت بین آنها نبود، ولی خداوند چنین خواست که آنان با یکدیگر الفت یابند.

158- عوامل دوستی با بدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 29 - 7

7 - شیطان ، عامل جدا شدن آدمی از راه انبیا ، دوستی با افراد ناباب و گمراهی

يليتنى اتخذت مع الرسول سبيلاً . يويلتى ليتنى لم آتخذ فلاناً خليلاً. لقد أضلّ

159- عوامل دوستی مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 63 - 13، 8

8 - ایجاد الفت و محبت میان مؤمنان عصر بعثت ، امری خدایی و غیر قابل دستیابی به وسیله امکانات مادی

وَأَلْفَ بَيْنَ قُلُوبِهِمْ لَوْ أَنْفَقْتَ مَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا مَا أَلْفَتَ بَيْنَ قُلُوبِهِمْ وَلَكِنَّ اللَّهَ أَلْفَ

13 - ایجاد الفت و محبت بین مؤمنان ، پرتوی از عزت و حکمت خداوند

ص: 516

و ألف بين قلوبهم . . . و لكن الله ألف بينهم إنه عزيز حكيم

160- فرجام دوستی با کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 2 - 8

8 - اظهار محبت با جبهه کفر ، به امید جلب عطوفت آنان ، تلاشی بی فرجام و محکوم به شکست

تسرون إلیهم بالموّده. .. إن یتفقوکم یکنوا لکم أعداء

161- فطرت مال دوستی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عادیات - 100 - 8 - 1

1 - تمایل شدید به مال ، از ویژگی های طبیعت انسان است .

وإنّه لحبّ الخیر لشدید

162- قطع دوستی در قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 14 - 2

2 - قیامت ، روز پایان دوستی ها و پیوند های غیر الهی است .

و یوم تقوم الساعه یومئذ یتفرّقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 8 - 16

16 - نابود شدن دوستی ها و پیوند های ظالمان با یکدیگر در قیامت

و الظلمون ما لهم من ولیّ و لانسیر

برداشت یاد شده مبتنی بر این است که مقصود از «ولیّ» و «انسیر»، دوست و یاور دنیایی ظالمان باشد که در آخرت آن دوستی ها و یاری

ها وجود نخواهد داشت.

ص: 517

163- کیفر دوستی با کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 144 - 11

11 - کیفر الهی ، فرجام شوم دوستی با کافران و پذیرش سلطه آنهاست .

لَاتتخذوا الكافرين أولياء .. ان تجعلوا الله عليكم سلطاناً مبيناً

حجت آشکار خداوند، حکایت از این دارد که مقتضی کیفر و عقاب برای چنین افرادی فراهم است.

164- مال دوستی اصحاب الجنه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 18 - 3

3 - باغداران یمنی ، گروهی مال دوست و خسیس

إذ أقسموا ليصرمتها .. ولا يستنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 24 - 3

3 - مال دوستی و بخل شدید باغداران یمنی

أن لا يدخلنَّها اليوم عليكم مسكين

165- مال دوستی انسان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 36 - 12

12- دل‌بستگی انسان به دارایی های خویش ، شدیدتر از سایر دل‌بستگی های وی

ولا يستلکم أموالکم

از این که خداوند در کنار تشویق به ایمان و تقوا، فوراً به انسان یادآور شده که هدف از این ایمان و تقوا، گرفتن مال از ایشان نیست؛ استفاده

می شود که دل‌بستگی انسان به مال زیاد است و چه بسا بیشتر از سایر دل‌بستگی‌ها است؛ زیرا خداوند، تنها به همین یک نکته اشاره فرموده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 37 - 1

1- تذکر خداوند ، به ضعف شدید انسان در آزمون های مالی و دست کشیدن از اموال

إن یسئلکموها فیحکم تبخلوا ویخرج أضغثکم

ص: 518

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 40 - 4

4 - دل‌بستگی عمیق انسان ها ، به مال

أم تسئلهم أجرًا فهم من مغرم مثقلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عادیات - 100 - 8 - 1

1 - تمایل شدید به مال ، از ویژگی های طبیعت انسان است .

وإنه لحبّ الخیر لشدید

166- مال دوستی بادیه نشینان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - حجرات - 49 - 15 - 7

7 - وجود شک و دل‌بستگی به مال و جان در میان اعراب ، دلیل رد ادعای ایمان آنان از سوی خداوند

قل لم تؤمنوا .. إنما المؤمنون ... ثم لم يرتابوا و جهدوا بأموالهم و أنفسهم

167- مال دوستی دشمنان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عادیات - 100 - 8 - 5,7,2

2 - افزایش مال دوستی در دشمنان دین ، زمینه رویارویی آنان با سپاه اسلام است .

و العدیت .. و إنه لحبّ الخیر لشدید

5 - دشمنان دین ، به دلیل علاقه وافر به مال ، گرفتار بخل و امساک حقوق خداوند

وإنه لحبّ الخیر لشدید

کلمه «شدید» - چنان که در قاموس آمده - گاه به معنای «بخیل» است. در صورتی که این معنا در آیه مراد باشد، حرف «لام» در «لحبّ

الخير) لام تعلیل خواهد بود؛ یعنی، به خاطر حبّ مال.

7 - خداوند، در تأکید بر شدّت مال دوستی دشمنان دین، به مرکب مجاهدان سوگند یاد کرده است.

والعدیت . . . وإنّه لحبّ الخير لشدید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عادیات - 100 - 9 - 6

ص: 519

6 - ناسپاسی دشمنان دین ، در برابر نعمت های خداوند و دلبستگی شدید آنها به دارایی خویش ، نشان بی توجهی آنان به معاد

إِنَّ الْإِنْسَانَ لِرَبِّهِ لَكَنُودٌ .. أَفَلَا يَعْلَمُ إِذَا بُعْثِرَ مَا فِي الْقُبُورِ

168- مال دوستی متخلفان از مسافرت به حدیبیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 11 - 6

6 - ادعای سرگرمی به مال و خانواده ، بهانه تخلف اعراب از همراهی با پیامبر (صلی الله علیه و آله)

سَيَقُولُ لَكَ الْمُخَلَّفُونَ مِنَ الْأَعْرَابِ شَغَلَتْنَا أَمْوَالُنَا وَأَهْلُونَا

169- مال دوستی مردم جاهلیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 20 - 1

1 - علاقه فراوان به مال ، از ویژگی های مردم در عصر جاهلیت

و تحبّون المال حبًّا جَمًّا

«جَمًّا»، به معنای زیاد بودن و انباشته شدن است. (مقایس)

170- مال دوستی منافقان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 58 - 7

7 - منافقان ، تنها در صورت برخورداری از صدقات (دارایی بیت المال) - هر چند به ناحق باشد - خشنود و در غیر آن صورت ، ناخرسند بودند .

فَإِنْ أَعْطُوا مِنْهَا رِضْوَانًا وَإِنْ لَمْ يَعْطُوا مِنْهَا إِذَا هُمْ يَسْخَطُونَ

171- ملاک دوستی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- ایمان و عقیده اسلامی ، ملاک و معیار بایسته در ایجاد روابط و مناسبات مودت آمیز

یا ایها الذین ءامنوا لاتتخذوا الیهود و النصری اولیاء

ص: 520

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 36 - 12

12- دینداری ، معیار اصلی وحدت ، دوستی و تنظیم روابط میان انسانهاست .

فمن تبعنی فإنه منی و من عصانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 5 - 11

11 - مؤمنان ، با هم ، بر اساس دین ، دوستی دارند

فإخوانکم فی الدین و مولیکم

احتمال دارد منظور از «مولی» با توجه به ریشه لغوی آن، دوستی باشد. «موالیکم» عطف به «إخوانکم» است و قید «فی الدین» در «إخوانکم» می تواند برای «موالیکم» هم لحاظ شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 25 - 4

4 - تناسب دوستان و هم نشینان انسان با شخصیت وی

وقیضنا لهم قرناء فزینوا لهم

بنابر این که معنای «قیضنا» تبدیل باشد، استفاده می شود که انسان به تناسب شخصیت خودش دوستان و هم نشینانی پیدا می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 67 - 5

5 - دوستی های بنا شده بر بی تقوایی ، دارای باطنی عداوت خیز و دشمنی پرور

الأخلاء یومئذ بعضهم لبعض عدوٌ إلا المتّقین

برداشت یاد شده بدین احتمال است که آیه شریفه اشاره به کشف باطن این گونه دوستی ها در قیامت داشته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 118 - 5

5 - ایمان ، محور و ملاک ایجاد روابط دوستانه و صمیمانه

یا ایها الذین امنوا لا تتخذوا بطنانه من دونکم

از مفهوم جمله «لا تتخذوا . . .» استفاده شده است.

ص: 521

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 22 - 30

30 - ایمان و کفر و راستی و نفاق در نگاه وحی ، از معیار های دوستی و دشمنی و از مرز های خودی و غیر خودی

لا تجد قومًا .. ألا إن حزب الله هم المفلحون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 13 - 6،10

6 - مأیوسان از رحمت حق و ثواب اخروی ، غیر قابل اعتماد و ناشایست برای دوستی و موّدت

يأئها الذين ءامنوا لاتتولّوا قومًا .. قد يسّوا من الآخره

جمله «قد يسّوا» به منزله تعلیل برای «لاتتولّوا» می باشد.

10 - باور های دینی و اعتقادات ، ملاکی تعیین کننده در روابط و دوستی های مؤمنان

يأئها الذين ءامنوا لاتتولّوا .. قد يسّوا من الآخره

173- ممنوعیت دوستی با کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 1 - 5،9

5 - ممنوعیت پیوند دوستانه اهل ایمان ، با کافران و منکران دین و پیامبر

تلقون إليهم بالموّده و قد كفروا بما جاءكم من الحقّ

9 - ممنوعیت دوستی و ارتباط با کافران ، منوط به وجود درگیری و عداوت میان ایشان و مسلمانان *

لاتتخذوا عدوّی و عدوّکم اولیاء .. یخرجون الرسول و ایّاکم

برداشت بالا، بدان احتمال است که تعبیر «قد كفروا .. یخرجون الرسول...» - که فلسفه نهی در «لاتتخذوا عدوّی» را بیان می کند - در

عین حال قلمرو نهی را نیز مشخص سازد.

174- ممنوعیت دوستی با مشرکان

19 - عدم جواز اظهار ملاطفت با مشرکان ، جز برای گرایش دادن آنان به ایمان *

و بدا بیننا و بینکم . . . حَتَّى تَوْمِنُوا... إِلَّا قَوْلَ إِبْرَاهِيمَ

در صورتی که وعده استغفار به آزر از سوی ابراهیم(ع) نیز به عنوان اسوه مطرح شده باشد، از آیه شریفه استفاده می شود که مؤمنان، باید در برابر مشرکان آشتی ناپذیر باشند و به آنان روی خوش نشان ندهند؛ مگر در آن جا که امید دارند با سخن نرم، هدایت پذیراند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 6 - 11

11 - برنامه برائت از مشرکان و نهی از مودت با ایشان ، در جهت مصالح خود مؤمنان و نه خداوند

و من يتولّ فإنّ الله هو الغنيّ الحميد

با توجه به این که این آیات، در ادامه نهی مؤمنان از مودت مشرکان است، تعبیر «و من يتولّ ..» بیانگر مطلب یاد شده است.

175- ممنوعیت دوستی با مکذبان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 1 - 5

5 - ممنوعیت پیوند دوستانه اهل ایمان ، با کافران و منکران دین و پیامبر

تلقون إليهم بالموذّه وقد كفروا بما جاءكم من الحقّ

176- ممنوعیت دوستی با مکذبان محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 1 - 5

5 - ممنوعیت پیوند دوستانه اهل ایمان ، با کافران و منکران دین و پیامبر

تلقون إليهم بالموذّه وقد كفروا بما جاءكم من الحقّ

177- منشأ دوستی با غیر خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 41 - 7

7 - دوست گیرندگان غیر خدا ، از سر جهل و نادانی ، چنین انتخابی کرده اند .

مثل الذین اتّخذوا من دون الله اولیاء کمثل العنکبوت.. لو کانوا یعلمون

متعلّق «یعلمون» موهون بودن اتخاذ ولی غیر خدا است. بنابراین، نکته بالا، از آن استفاده می شود.

178- منشأ دوستی در مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 523

3- ایمان ، مایه پیدایش روح دوستی در میان اهل ایمان

و المؤمنون و المؤمنات بعضهم أولياء بعض

179- موانع دوستی با دشمنان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 22 - 2

2- ایمان به خدا و روز بازپسین ، ناسازگار با دوستی ورزیدن با دشمنان خدا و رسول او

لا تجد قومًا يؤمنون .. یوادون من حادّ الله ورسوله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 1 - 15، 4

4- ایمان به خدا ، ناسازگار با مهرورزی و اعتماد دوستانه به کافران و خداستیزان

يأئبا الذین ءامنوا لاتتخذوا عدوی و عدوكم اولیاء تلقون الیهم بالموده

وصف «ایمان» مشعر به علیت است.

15 - حرکت جهادگرانه در راه خدا و رضای او ، ناسازگار با دوستی نسبت به دشمنان او

لاتتخذوا عدوی و عدوكم اولیاء .. ان كنتم خرجتم جهداً فی سبیلی و ابتغاء مرضا

هر چند آیه در مورد خاصی نازل شده؛ ولی پیام کلی آن برای امت اسلامی باقی است.

180- موانع دوستی با دشمنان محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 22 - 2

2- ایمان به خدا و روز بازپسین ، ناسازگار با دوستی ورزیدن با دشمنان خدا و رسول او

لا تجد قومًا يؤمنون .. یوادون من حادّ الله ورسوله

181- موانع دوستی با کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 81 - 3

3 - بنی اسرائیل در صورت ایمان به خدا ، پیامبر (صلی الله علیه و آله) و قرآن خود را به ولایت و دوستی کافران آلوده نمی ساختند .

ص: 524

و لو كانوا يؤمنون بالله و النبي و ما أنزل إليه ما اتخذوهم أولياء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 2 - 4

4 - توجه مسلمانان به عمق دشمنی ها و تعارض های جبهه کفر با اسلام ، مانع برقراری روابط دوستانه با آنان

تسرون إلیهم بالموّده .. . إن یتفقوکم یكونوا لکم أعداء

از بیان دشمنی کافران با مؤمنان - در پی خبر دادن از رابطه دوستی با کافران - استفاده می شود که توجه به این امر بازدارنده مسلمانان از ارتباط با آنان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 13 - 2

2 - ایمان راستین ، ناسازگار با دوستی نسبت به کافران و خداستیزان

یأیها الذین ءامنوا لاتتولّوا

از آن جا که خطاب متوجه مؤمنان است؛ استفاده می شود که وصف ایمان، در حکم (دوستی نکردن) نقش دارد.

182- موانع دوستی با مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 1 - 12

12 - هجرت از مکه به مدینه برای جلب رضای الهی ، ناسازگار با مودت نسبت به مشرکان مکه

لاتتخذوا عدوی و عدوکم اولیاء .. . إن کنتم خرجتم جهاداً

آیه شریفه در مرحله نخست، نظر به موضوعی دارد که در صدر اسلام رخ داده است. مخاطب اولیه آیه مهاجری به نام حاطب بن ابی بلتعنه است که برای خدا هجرت کرده؛ ولی گام در مسیر دوستی با مشرکان نهاده بود (غافل از این که آن هجرت و این حرکت با هم سازگار نیستند).

183- موانع دوستی شیطان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - یاد خداوند ، ایمنی بخش انسان از سلطه شیطان و همدمی با او

و من یعش عن ذکر الرحمن نقیض له شیطاناً فهو له قرین

ص: 525

184- موانع دوستی کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 73 - 13

13- هیچ گاه میان کافران و مسلمانان، با حفظ مواضع اصولی تسالم کامل و دوستی حقیقی برقرار نخواهد شد.

وإن كادوا ليفتنونك عن الذي أوحينا إليك . . . وإذا لاتخذوك خليلاً

185- موانع مال دوستی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تغابن - 64 - 15 - 7

7 - توجه و ایمان به پاداش بزرگ الهی برای مؤمنان، بازدارنده انسان از وابستگی به اموال و اولاد و گناه به خاطر آنها

والله عنده أجر عظیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 28 - 9، 7

7 - خردمندی و اعتدال، برانگیزاننده آدمی به دستگیری از مستمندان و مانع از بخل و مال دوستی است.

قال أوسطهم ألم أقل لكم لولا تسبّحون

از این که برادر عاقل و معتدل، دیگر برادرانش را به انفاق و دستگیری از مستمندان ترغیب کرد، می توان مطلب یاد شده را به دست آورد.

9 - تسبیح و یاد خدا، برانگیزاننده آدمی به انفاق و دستگیری از مستمندان و مانع بخل و مال دوستی

قال أوسطهم ألم أقل لكم لولا تسبّحون

توصیه به تسبیح و یاد خداوند، درباره ادای سهم فقیران (لولا تسبّحون)، می رساند که آن دو در برانگیختن آدمی به انفاق و دوری از بخل، مؤثر است و نقش دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عادیات - 100 - 9 - 3

3 - لحظه خروج مردگان از قبرها در قیامت، وحشت انگیز و توجه به آن، بازدارنده انسان از کفران نعمت، بخلورزی و دل‌بستگی شدید به ثروت است.

لکنود .. أفلا يعلم إذا بعثر ما فی القبور

186- مؤاخذه بر مال دوستی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 526

5- انسان ها در قیامت ، بر کفران نعمت ، بخلورزی و علاقه شدید به ثروت ، مؤاخذه خواهند شد .

لكنود . . . لِحَبِّ الْخَيْرِ لِشَدِيدٍ . أَفَلَا يَعْلَمُ . . . إِنَّ رَبَّهُمْ بِهِمْ يَوْمَئِذٍ لَخَبِيرٌ

هشدار به آگاهی خداوند از افکار، اسرار و نیت ها، اشاره به مؤاخذه و حسابرسی است.

187- نعمت دوستی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 63 - 1

1 - مؤمنان عصر بعثت برخوردار از نعمت الفت و دوستی نسبت به یکدیگر

و ألف بين قلوبهم

188- نقش دوستی ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - انسان - 76 - 27 - 8

8- تأثیر تمایلات و حبّ و بغض های انسان ها ، در شکل گیری اندیشه ها و باور های آنان

و لاتطع منهم ءاثمًا أو كفورًا . . . إِنَّ هَؤُلَاءِ يَحِبُّونَ الْعَاجِلَةَ وَيَذُرُونَ وَرَاءَهُمْ يَوْمًا

189- نهی از دوستی با کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 1 - 8

8 - نهی خداوند از دوستی اهل ایمان با کافران که باعث خروج ناخواسته پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان از سرزمینشان (مکه) شده بودند .

لَاتَتَّخِذُوا . . . يَخْرُجُونَ الرِّسُولَ وَإِيَّاكُمْ أَنْ تَتَّخِذُوا بِاللَّهِ

190- نهی از دوستی با یهود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 13 - 3

3 - نهی الهی از رابطه مودت آمیز مؤمنان با یهودیان معاند و مورد خشم خداوند

ص: 527

يَأْيُهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَاتَتَوَلَّوْا قَوْمًا غَضِبَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ

مفسران در تفسیر «قوماً غضب الله»، یهود را یاد کرده اند.

191- نیکان و مال دوستی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 177 - 25

25 - محبت و علاقه به مال ، بازدارنده نیکان از انفاق و مصرف کردن آنها برای نجات مستمندان نخواهد شد .

و ءاتی المال علی حبه ذوی القربی

برداشت فوق مبتنی بر این است که ضمیر در «حبه» به «المال» برگردد.

ص: 528

بسمه تعالی

هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ

آیا کسانی که می دانند و کسانی که نمی دانند یکسانند؟

سوره زمر / 9

آدرس دفتر مرکزی:

اصفهان - خیابان عبدالرزاق - بازارچه حاج محمد جعفر آباده ای - کوچه شهید محمد حسن توکلی - پلاک 129/34 - طبقه اول

وب سایت: www.ghbook.ir

ایمیل: Info@ghbook.ir

تلفن دفتر مرکزی: 03134490125

دفتر تهران: 021 - 88318722

بازرگانی و فروش: 09132000109

امور کاربران: 09132000109

مرکز تحقیقات رایانگی

اصفهان

گامی

WWW

برای داشتن کتابخانه های تخصصی
دیگر به سایت این مرکز به نشانی

www.Ghaemiyeh.com

www.Ghaemiyeh.net

www.Ghaemiyeh.org

www.Ghaemiyeh.ir

مراجعه و برای سفارش با ما تماس بگیرید.

۰۹۱۳ ۲۰۰۰ ۱۰۹

